KEMAL TAHİR

Esir Şehrin İnsanları

Bütün Yapıtları 1

ithaki

Kemal Tahir

Esir Şehir Üçlemesi

1.CİLT

Esir Şehrin İnsanları

İthaki Yayınları - 314 Edebiyat - 248

Kemal Tahir Bütün Yapıtları - 1

20. Baskı, İstanbul Mart 2011 (İthaki Yayınları’nda 13. Baskı)

Kemal Tahir

ESİR ŞEHRİN İNSANLARI

Birinci Bölüm
Esir İstanbul

1

Önü sıra sürüklediği kurşuni bulutlarla ufuktaki dağları silerek Ege Denizi'ne, ağlamaklı bir şubat akşamı iniyordu. Oldum olası güneş yüzü görmemişe benzeyen gün batıda, bir damla kızıllık yoktu.

İmbat düşmüş, yaşlı şilepte rüzgâr ıslıklarının yerini, yorgun makinelerin ıslak hırıltısı, zangırdayan gövdenin demir gıcırtısı almıştı. Güvertede fıçılarla sandıklar karmakarışık, bütün demirler paslı, donanım ipleriyle brandalar lime limeydi.

Savaş sırasında batarak armatörüne umduğu sigorta parasını kazandırmadığından, gemi yıllardır yüzüstü bırakılmış, bu sebeple on bir mil olan yolu, altı mile düşmüştü. Barselona'dan kalkalı on beş gün oluyordu. Rüzgârla sürüklenmese bu kadar zamanda bile, burasını -Midilli adası önlerini- tutacağı şüpheliydi. Kâğıtları buğday, kuru yemiş, tuzlu balık taşıdığım yazıyordu ama, mavzer tüfekleri, ağır makineli mermileriyle tıka basa dolu ambarlarında, Bolşeviklere yenilerek Kırım'a doğru çekilen General Vrangel'in ak ordularına kaçak silah götürüyordu.

Kâmil Bey, seçmeye çalıştığı karaltının serseri torpil olmadığını anlayınca soluğunu hırsla boşalttı, var gücüyle sıktığı için sızlamaya başlayan parmaklarını gevşetti.

1914 Dünya Savaşı karışıklığının, mütarekeden iki yıl sonra bile, eski bir şilepte böyle sürüp gitmesi, akıl alır şey değil. Daha geçen ay, bir İspanyol gemisi, Bozcaada önünde serseri torpile çarpmış, bir İngiliz torpidosu imdada yetiştiği halde, içindeki iki yüz elli kişiden ancak yüz kişi kurtulabilmişti. Bu olayı, ölümü kanıksamış alaycı Fransız süvariden dinledi dinleyeli, gündüz güvertede böyle gözcülük ediyor, geceleri de en küçük parıltılarla uyanıp sıçrıyordu.

“Serseri torpile çarpan gemide olaydık, karımla kızımı n'apar yapar kurtarır mıydım? Niçin Kâmil ailesi kurtulan yüz kişinin arasında bulunsun da, boğulan yüz elli kişiden üçü olmasın?” Bu soruları ne zaman kendi kendine sorsa, ürküp sarsılmakta, pazı güçleri kadar akıllarına da güvenen cesur erkeklerin kesin inancıyla, “Kurtarmanın yolunu bulurdum yüzde yüz” demekteydi.

Eskiden olsa, bunu bir kez sorup bir kez karşıladı mı, bir daha üstünde durmazdı. Son birkaç yıldır, kimi durumlarda, eski güvenini eski kesinlikte bulamıyor, alışmadığı bu düşman tedirginliği bir türlü yüreğinden söküp atamıyordu.

Kâmil Bey, Abdülhamit'in en zengin vezirlerinden Selim Paşa'nın tek çocuğuydu. Genç yaşında çok büyük bir mirasa konmuş, buna dayanarak, her şeyde, -aile reisliğinde bile- gerçek amatör sporcu ölçüleriyle onurlu yaşamıştı. Tutumlulukta, eli açıklıkta, ataklıkta, ihtiyatkârlıkta, gururlulukta, alçakgönüllülükte, hatta sevgide, düşmanlıkta amatör sporcu doğruluğuyla davranır, hangi zor altında bulunursa bulunsun, bu ölçüyü bozmayacağına güvenirdi.

Ruh gücünün, soyluluğunun, bilgisinin olağan sonucu saydığı soğukkanlılığını da çocukluğundan beri korumaya çalışmış, en tehlikeli durumlarda telaşını bastırıp kimseden yardım istememeye kendisini alıştırmıştı.

Gördüğü karaltıların serseri torpil olup olmadığını daha kolay anlamak için dürbününü kullanmaması, batan geminin hikâyesini dinledikten sonra telaşlandığını, çevresine, öncelikle de karısı Nermin'e, sezdirmek korkusundandı. Bu inadına da ayrıca kızıyor, uzun süren Dünya Savaşı'nın yaşayışını altüst ederek sinirlerini bozduğundan enikonu ürküyordu.

Savaş patladığı zaman -1914 Ağustos başlarında- Saint-Tropez'de, bir İspanyol prensi ahbabının yatındaydılar. Karısı dört aylık gebeydi.

Kâmil Bey, ne yapacağını kararlaştırmak için, durumu her yanıyla ölçüp biçti. Olayları birer birer gözden geçirdi: Osmanlı İmparatorluğu, son altı yılda, "10 Temmuz", "31 Mart" gibi iç sarsıntılar, "Trablus", "Balkan" gibi utandırıcı yenilgiler geçirmişti. Başlayan savaşta hiçbir çıkar hesabı olamazdı. Tersine, uzun süredir, kendisini aralıksız tartaklayan büyük devletlerin kıyasıya kapışmasını fırsat bilip biraz soluklanması, derlenip toparlanmaya çalışması gerekti. Bu açıdan bakılırsa, savaş dışı kalacak, hiç değil, bunun için var gücüyle çabalayacak, dünyadaki kuvvet dengesi de bu yolda başarı sağlamasını kolaylaştıracaktı.

Yattaki konukların hemen hepsi, kanlı boğuşmalardan, doğrudan doğruya çıkarlı görünmeyen, ayrıca “para konuşmayı” ayıp sayan Batı soylularıydı. Sözü bir etmişler gibi, “Bu çılgınlık uzun süremez” diyorlardı.

Kâmil Bey hesaplarını memleketinin savaşa katılmayacağı üzerine oturttuğu için, İspanyol prensi dostunun sonbaharı Kordova’daki şatosunda geçirme teklifini hiç duraklamadan kabul etmiş, Osmanlı İmparatorluğu’nun savaşa girdiğini, bu sebepten, kasım ortalarında, Kordova’daki bir İspanyol şatosunda haber almıştı. (O günü, hiç unutmaz, tabancayla atış yarışması yapıyordu. Kendisi gene hiç unutmaz, 122 sayıyla öndeydi).

Akdeniz’deki İngilizler ’den kaçarak Çanakkale’ye sığman iki Alman zırhlısını, -Gökben’le Breslav’ı- bir sandal ısmarlamaya gücü yetmeyecek kadar yoksul Osmanlı İmparatorluğu’nun “Satın aldım” dediği, müttefiklerin de -İngilizler ’in Fransızların, Rusların- bu yalanı yutmuş göründükleri biliniyordu. Gelen habere inanmak gerekirse işte bu gemiler -bu kez “Yavuz”, “Midilli” adıyla kıçlarına birer Osmanlı sancağı takarak Karadeniz’e çıkıp Rus limanlarını topa tutmuşlar, böylece de, temelleri çatırdayan Osmanlı İmparatorluğu’nu, Almanya’nın yağma savaşma sokmuşlardı. (Konuklardan genç bir İngiliz lordu, “Attığını böyle vurur savaşçılarım olsa, ben de Enver Paşa gibi, hiç durmam savaşa girerim” diye şakalaşmak istemişti ama... Tatsız!).

Kâmil Bey iki gün sonra, bir Osmanlı vatandaşı olarak ne yapması gerektiğini danışmak için Madrid elçiliğine başvurdu.

Elçi beyefendi, Abdülhamit’in en tecrübeli diplomatlarındandı, rahmetli Selim Paşa’yı çok yakından tanıyor, “Sen benim elimde doğdun” dediği Kâmil Bey’in Fransızcayı Parisli bir kadının da yardımıyla Galatasaray’da anadili gibi öğrendiğini, Oxford’u bitirdikten sonra İtalya’da yıllarca resme çalıştığını, İspanyolcayı da okuyup rahatça konuştuğunu biliyordu. Sözü uzatmadan “kutsal vatan savunması görevini ve bu uğurda seve seve can verip kan dökmek ödevini, elçilikte tercüman olarak yapmasını” söyledi.

Kâmil Bey, irkilip tedirgin tedirgin gözlerini kırpmaya başlayınca kurt Osmanlı elçisi, karşısındakinin bu teklifi, amatör sporcu yasalarıyla bağdaştıramadığım, iltimas yoluyla korunmak isteniyormuş duygusuna kapılıp can evinden, yani “onurundan” yaralandığını anladı. Anlamasıyla da, hemen sesini değiştirip “Görev kutsaldır, çünkü parasızdır” dedi, gene hiç duraklamadan ekledi: “Çünkü yüksek devletimiz, şu sıra, kapıcı aylığı ödeyecek güçte değildir”, biraz sustu, derin derin içini çekip ağır bir umutsuzlukla omuzlarım silkerek havaya açtığı ellerini masaya bıraktı. Sonra kalktı, ancak baba dostlarının, böyle durumlarda, kendilerine tanıdıkları, her çeşit direnmeyi kesip atma yetkisiyle önüne düştü, çalışacağı odayı gösterdi. Madrid’in hangi otelinde kaldığını sordu, karşılık beklemeden, ev bulma angaryasını da yükleneceğini müjdeledi. (Aslında hiçbir şey yüklenmiyor, bir güzel İspanyol hanım ahbabının epeydir boş duran döşeli konağına uygun kiracı bularak bir taşla birkaç kuş birden vurmuş oluyordu.)

Tam ayrılırken, en önemli şeyi hatırlamış gibi ciddileşti: “Doğurmak üzere olan bir kadınla savaş meydanlarından geçerek hiçbir yere gidemezsiniz yavrum!” dedi. Kâmil Bey kendisine, “yavrum” denilmesini hiç sevmezdi. Somurttu. “Ümittir ki bu kargaşalık uzun sürmez. Birkaç aya varmadan atarız bir lüks gemiye sizi bebekle beraber... Yallah!” Bunları söylerken yaramaz bir çocuğun suçunu bağışlıyormuş gibi omzunu okşuyordu.

Kâmil Bey, böyle omuz okşamalarından da, küçükten beri iğrenirdi. Gövdesini hızla geri çekmemek için kendisini var gücüyle sıkarak, kaskatı durup katlandı.

Haftalar, aylar geçiyor; savaş, yaman bir Osmanlı diplomatı olan Madrid elçisini bile şaşkınlıktan şaşkınlığa düşürecek “zerafetli cilveler” gösteriyordu.

Yukarda, Sarıkamış’ta “bismillah” demeye vakit bulamadan, doksan bin kişilik koca bir orduyu kaybeden Osmanlı İmparatorluğu, biraz aşağıda, Kutul-Ammare’de İngilizleri bozup çevirip generaller esir almış, biraz daha beride Tih çölünü aşıp Süveyş Kanalı’na sarılmayı başarmıştı. Üç yıl önce dört küçük Balkan devletine utanılacak bir

kolaylıkla yenilen ordusu aylardır, Çanakkale Boğazı’nı “Yedi düvelin” en korkunç silahlarına karşı arslanlar gibi savunuyordu.

Ne çare ki, savaş sürmekte, salt Çanakkale savunusunun değil, İngilizlerle Fransızların kepazeliği göze alıp çekilmelerinin de fayda vermeyeceği anlaşılmaktaydı. Gidişat yavaş yavaş, fakat önüne geçilmez bir kesinlikle Alman-Avusturya-Osmanlı-Bulgar takımının aleyhine dönüyor, büyükelçi, “Aman kötü... Aman bu beladan sıyrılmanın yolu... ” diyerek döneliyordu. Buna karşılık “Kapı” barış lafını yasaklamış, bu kelimeyi, herhal, sözlükten bile çoktan söküp atmıştı.

“Peki n’olacak bunun sonu?” derken 1917 Mart’ında, Rusya’da, içyüzü, -hatta kime karşılığı- pek anlaşılamayan bir devrim a ilsizin patladı. Gelişti, yayıldı, değişti, sonucu Anadolu’nun büyük bir parçasını -Trabzon’a kadar- bir daha bırakmamak üzere ele geçirdiğinden kimsenin şüphesi kalmayan Çar orduları dağılıp çekildi. Fakat Madrid elçiliğindekilerin “oh” demesine meydan kalmadan Birleşik Amerika, Almanlara karşı savaşa girdi.

Osmanlı İmparatorluğu’nun fukara Madrid elçisi bu haberi aldığı zaman elindeki kâğıdı, “kim bilir ne saçma şeydir” diye hemen çözmeyi gerekli görmediği Amerika’nın savaşa girdiğini bildirir şifreyi masaya vuruyor, çok keyifli olduğu zamanlar kullandığı Ermeni ağzıyla Kâmil Bey’e takılıyordu: “Bendeniz bundan böyle, bu gidişatları kıyak görmekteyim Kâmil Bey ciğerparem, kıyaktan bile kıyak görmekteyim. Büyük varta Allah’ımıza şükür atlatılmıştır ve de Çarlık belası resmen savuşturulmuştur. "

Büyükelçi beyin “gayet kıyak” dediği şeyin nasıl bir bela olduğunu belki de Kayzer Vilhelm’le Enver Paşa’dan önce Kâmil Bey, para durumunda apansız görülen değişmeyle anlamıştı. O zamana kadar en köpoğlu bankerlerin bile akıl erdiremeyecekleri karmakarışık bir düzenle bütün tarafsız memleketleri dolaşarak gelebilen havaleler birden kesilmiş, Suriye’deki Musul’daki çiftliklerden çoktandır hayır kalmamıştı. Bir buçuk yıldan beri, bir yandan İstanbul’daki mülkleri, bir yandan da Nermin’e aldığı elmasları satarak yaşayışlarını değiştirmemeye çalışıyordu. Mondros Mütarekesi imzalanıp Osmanlı

İmparatorluğu pes ettikten sonra, para durumu, beklenenin tersine büsbütün bozuldu.

İttihatçı kodamanlar savuşmuş, işgal edilen İstanbul'da savaş zenginleri birer kuytuya sinip paralarının üstüne oturdukları için, ortada, yok pahasına mülk değil, cevahir alacak kimse kalmamıştı. Buna karşılık "1919 yılında, barış yüzde yüz" derken- Yunanlıların İzmir'e asker çıkardığı, Anadolu'da yer yer çarpışmaların başladığı duyuldu.

Kâmil Bey bir ara Londra'ya, oradan Paris'e giderek para sıkıntısına çare aradı, herkesi, her şeyi inanılmayacak kadar değişmiş buldu. Birinin sözü öbürünü tutmuyor, en güvenilir dostlar, dün söylediklerini, bugün unutuyordu. Savaşı kazananlar yediden yetmişe, talandan en büyük payı kapmak hırsındaydılar. Herkesin gözleri dönmüş, savaş öncesinin kibarlığı, sanki ölenlerle beraber göçüp gitmişti.

Kâmil Bey telaşa kapıldığını yakınlarına sezdirmemek için kendisini zorlayarak bir zaman daha Madrid'de, boş yere, ortalığın düzelmesini bekledi. Barınmak imkânsız hale gelince, yolculuk bahanesiyle ne var ne yok satarak Barselona'dan bu eski şilebe bindi.

— Pardon mösyö, yerinde mi kaptan?

Nermin bunu Fransızca sormuştu. Sesi telaşlıydı. Akşam alacasında kocasını tanıyınca durakladı:

— Siz misiniz? Üşümediniz mi?

—N'apacaksınız kaptanı?

Şilebin Fransız süvarisi kaptan köşkünden çıkmış, kapelasının siperliğini iki parmağıyla tutarak Nermin'in önünde eğilmişti:

— Emrinizdeyim aziz madam!

— Yok bişey... Özür dilerim! Bozcaada'yı soracaktım. Gece mi geçeceğiz?

— Bozcaada!.. Hangi Bozcaada?.. Kaptan hemen hatırladı: Anladım! Hay Allah! Anladım, neden sorduğunuzu!

Kâmil Bey araya girdi:

— Neden sormuş olabilir Mösyö kaptan?

— Kadınlar deniz kazalarıyla ilgilenmemezlik edemez. Sayın Madam Kâmil, oysa, hikâyeyi dinlerken ilgisiz görünmüşlerdi.

Nermin, yarım ağız, yalanlamaya çalıştı:

— Yok hayır! Nereden çıkardınız? Hangi hikâye? Unuttum bile çoktan...

Kâmil Bey karısına dikkatle bakarak yumuşacık sordu:

— Korktunuz mu sahi? Çocuk gibisiniz Nermin! Adı üstünde... Serseri torpil... Hepsi gelip birikecek değil ya Bozcaada önüne bunların...

Süvari keyifle güldü:

— Kadının korkmazından korkarız biz Fransızlar aziz beyim! Bu yüzden, bizim kadınlarımız korkmadıkları yerde bile korkmuş görünürler!

Nermin, bu kez, başını gururla kaldırdı:

— Ben korkmam! Hele Kâmil yanımdayken hiç korkmam!

— Bravo!

— Kurtarır bizi çünkü... N’apar yapar kurtarır!

— Bir bravo daha!

— Kurtarır! Kocasına döndü. Kurtarırsınız değil mi, yüzde yüz...

— Bir şey yapılabilir umarım... Kâmil Bey palavraya düşmemek için uygun kelime arıyordu. Kurtulan olmuşsa... Bir şeyler yapılabilir demektir; torpile çarpan gemi, hemen kaynamıyor olmalı ki... İmdat isteyebiliyor... Dahası... İmdat gelene kadar da su üstünde kalıyor.

Kaptan köşkünde ışık yanmış, Nermin’in yüzünü aydınlatmıştı. Yirmi sekiz yaşında olduğu halde, ancak yirmisinde gösteriyordu. Salt çok güzel kadın değildi, onurluydu, kibardı.

Tanıştıkları gün -bundan sekiz yıl önce- dünyada bu kadar güzel bir kadının var olabileceğine inanamayarak Kâmil Bey donakalmış,

“Hiçbir büyük ressam böyle bir güzelliği tutup gösteremez” diye düşünmüştü.

Aşırı güzellerin çoğu kımıldarken, kahkahayla güler, gerçekten ağlar, gerinip esnerken güzelliklerini az çok yitirdikleri halde, Nermin, en nankör durumlarda bile kat kat güzelleşen kadınlardandı. Her kımıldanışı, her duruşu güzelliğine bir yeni başkalık veriyordu. Bilgisinin sınırlarını hiç zorlamayan ölçülü gerçekçiliği, rahat kibarlığıyla yirmi yaşında ilk defa gittiği Avrupa’da, bin yıllık adlarıyla öğünen Batı soyluları önünde, şaşkınlık göstermemeyi başarmıştı.

Nermin’in bütün silahlara karşı meydan okuyan kişisel gücünün bir tek yufka noktası vardı. Güven içinde yaşamak istiyor, önemli önemsiz hiçbir güvensizliğe, en küçük bir direnme gösteremiyordu.

Kâmil Bey nasıl paşa oğluysa, Nermin de paşa kızıydı. Yirmi yaşına kadar yoksullukla, güvensizlikle, maddi manevi hiçbir zorlukla karşılaşmamıştı. Babası Taceddin Paşa’nın aşırı kumar tutkusu kadar, çok zengin olduğu da söyleniyor, sürdürdüğü yaşam da bunu doğruluyordu. Gecelerce kumarda kaldığı halde, kalabalık konağının aşırı harcamalarından, karısıyla kızının pahalı fantezilerinden bir kere bile yakınmamış, geçim zorluğu denilen şeyin ne olduğunu anlatacak en küçük bir belirtiyi evinin eşiğinden içeri geçirmemişti.

Tacettin Paşa’yı birtakım adamlar, bir gece, sabaha karşı konağa ölü getirdiler.

Paşa babası böyle apansız ölünce Nermin, o zamana kadar dünyada varlığından tamamıyla habersiz yaşardığı fakirlikle yüz yüze gelmekle kalmadı, alacaklıların borçlu bir eve nasıl saldırdıklarını, yağma eder gibi, her şeyi nasıl kapıp götürdüklerini, arkada bıraktıkları sefil boşlukların insanın içine nasıl dayanılmaz bir umutsuzluk saldığını da dehşetle gördü.

O zaman bu zamandır dengeli kişiliğinin ruh gücündeki en yalınkat yön, yaşama zorluklarına karşı hiç beklemediği bir anda güvensiz kalmak korkusuydu.

İlk karşılaştıkları gün, evlenmek için tanıştırıldığı Kâmil Bey’e yalnız sonuna kadar güvenebilip güvenemeyeceğini anlamaya çalışarak

bakmış, yirmi beşindeki uzun boylu, geniş omuzlu delikanlıyı, ciddi görünüşü yüzünden, otuz beş yaşındaki olgun bir erkek kadar güvenilir bulduğu için kocalığa kabul etmişti. Bu kararda Kâmil Bey'in babadan kalma ünlü zenginliğinin yeri, ancak, kişiliğinin verdiği güven duygusu kadardı. Bu güven duygusu, evlendikten sonra kocasını sevmesine yardımcı olacak yerde, aralarında garip bir engel meydana getirmişti. Nermin, her güvensizlik ürküntüsü atlatışında, kocasına yeni bir güvenle sığınmaktaydı ama, bu hal, şuurunu zorlayarak, her zaman yeniden gayret harcaması yüzünden, kendisini sevgiye doludizgin bırakamamasına, biraz ürkerek, biraz utangaç, belli belirsiz soğuk kalmasına da sebep olmaktaydı.

Kâmil Bey, bekârlığında, aşkı, geçici ilintilerle hiç karıştırmamış olduğu için, Nermin'i, yıpranmamış yüreğinin var gücüyle sevmişti. Bu sevgide, candan yakınlığı vardı. Bunca yıllık karısındaki gizli tutukluğu sezememesi, güvenilir erkek olduğuna yüzde yüz emin bulunmasından, sevdiği kadının en küçük ürküntüde kendisine sığınmasını olağan saymasındandı.

Nermin'in torpillenme tehlikesi karşısında bile, hiçbir hesaba dayanmadan, "Kâmil bizi kurtarır" demesi çok hoşuna gitmişti. Kolunu karısının beline doladı:

— Kaç kez söyledim size Nermin! Serserinin hiçbir çeşidinden korkulmaz, isterse torpil olsun!

Fransız süvarinin bu sefer candan çektiği bravo, sona ermeden yemek çanı vurdu.

Kâmil Bey'in kızı Ayşe, Barselona'dan beri, sofrada süvarinin sağında oturuyor, altı yaşında olduğu halde, iyi yetişmiş bir genç kız gibi davranarak şeref yerinde oturmayı hak etmeye çalışıyordu. İlk bakışta çok esmerdi. Arada sırada kullandığı İspanyolca kelimeler rengine yaraşıyordu. İkinci kaptanla hemen arkadaş olmuşlar, bu arkadaşlığı birkaç gün içinde dostluğa doğru geliştirmişlerdi. İkinci kaptan, Fransızca konuşan Belçikalılardandı, Ayşe'nin babası gibi iri kıyımdı. Sporlardan boksu seviyor, iri yumruklan, kalın pazılarıyla çocuk gibi övünüyordu. İlk günlerde Nermin'e kur yapmayı denemiş,

kadının böyle bir işin dünyada var olduğundan habersiz bulunduğunu şaşırarak anlayıp vazgeçmişti.

Bir ara, kendi aklınca esmerliğine bakarak Kâmil Bey'in Yahudiliğine kesinlikle inandı. Bir Türk'ün İngilizceyi, Fransızcayı, İtalyancayı böyle hiç duraklamadan konuşması olur şey değildi. Salt konuşsa canı yanmaz! Kalın kalın kitaplan okumasını ne yapalım?

Yolculuğun üçüncü günü sabahı, zenci tayfalardan biriyle idman yaparken Yahudi-Türk bir zaman bakmış, kara oğlanı kolayca dağıttığı halde, başını "olmadı" anlamına sallayarak gülümsemişti.

Buna çok kızdı Belçikalı, neye güldüğünü sordu.

Yahudi-Türk savunusunun açık verdiğini, hele vururken kendisini tehlikeye düşürdüğünü söylemesin mi? "Şuna bir oyun oynayayım" diye geçirdi içinden kabadayı ikinci kaptan, "Gösterir misiniz lütfen" dedi yumuşacık...

Kâmil Bey duraklamadan eldivenleri giydi. İlk saldırıda, Belçikalıyı kıçının üstüne düşürdü. Herif yumruğun nerden çıkıp çeneyi nasıl bulduğunu anlamaya çabalarken kollarını eldivenlerini çözmesi için zenci tayfaya uzattı.

— Durunuz, çıkarmayın rica ederim! Biraz daha...

Kâmil Bey, alık delikanlıya, idmanın saatine kaç frank istediğini sordu, sonra da, saatini ödemeden kendisini dövmesinin neden mümkün olamayacağını anlatmaya çalıştı. Soylularla halk ilintisinin hangi yasalara bağlı olduğunu Belçikalı, memleketinden biliyordu. Kıpkırmızı kesilerek özür diledi, bundan böyle de Kâmil Bey'le ailesine gerçekten saygılı davrandı.

— Tuzluğu geçirir misiniz lütfen Mösyö Albert!

İkinci kaptan soylu bir büyük insana hizmet etmenin acelesiyle tuzluğu Ayşe'ye verdi.

— Teşekkür ederim! Hiç tuz koymamışlar, öyle değil mi?

Nermin kızına gözleriyle susmasını işaret etti.

Süvari, Bolşeviklik hakkında duyduklarını, gördüklerini anlatıyordu.

Rusya’da her şey alt üst olmuş, kısacası, kıyamet kopmuştu. Açlık, yoksulluk, hepsinden besbeteri, can mal güvensizliği. Çünkü hiçbir yerde devlet düzeni yok...

— Lenin, evet, yıkmasını çok iyi biliyor amma, yeniden yapmaya geldi mi... Çok büyük bir felakete uğramış gibi içini çekti: Ne diyorlar sizin sosyalistler bu işlere?..

— Bizde sosyalistler yoktur.

— Yok mu? Olmaz öyle şey... Çünkü sosyalistsiz memleket olmaz.

— Benim bildiğim... Biz ayrılmadan önce yoktu. Hiç duymadım.

— Ne zaman ayrıldınızdı memleketinizden?

— 1912’de... O zaman duyulmamıştı. Sonra peydahlansa, duyardım mutlak!

— Sosyalistsiz bir memleket... Yani, kutsal kitabın yazdığı cennet!.. İnanılır şey değil... Biraz düşündü, gömleğinin yakasını iki parmağıyla gevşetip şarap bardağını aldı: Anlamadığım... eğer sosyalistiniz yoksa... Yunanlıları neden çıkardık İzmir’e?.. Geçenlerde okudum, iyi hatırlıyorum Bolşevik olmak istiyormuş sizde birtakım adamlar... İkinciye döndü: O paşanın, adı neydi?

— Paşa değil patron, padişahın veziri...

— Veziri meziri... Adını soruyorum!

— Kâmil Paşa... Pardon! Kâmil sizin adınız...

— Kemal Paşa olmasın! Mustafa Kemal Paşa?..

— Tamam! Kaptan sevindi: Bulduk. Kemal Paşa...

— Bolşevik miymiş Kemal Paşa?

— Elbette Bolşevik... Savaştan yana olur mu Bolşevik olmasa...

Ayşe deminden beri yemeği unutmuş, bir süvariye bir babasına bakıyordu.

Süvari Bolşeviklerin neden barışa yanaşmadıklarını gazetede okumuştu. Özetlemeye çalıştı.

Kâmil Bey Bolşeviklik hakkında pek bir şey bilmiyordu amma, süvarinin de İspanya'daki kralcı gazetelerin yazdıkları saçmalardan daha fazla bilgisi olmadığını anlıyordu.

Madrid elçisi de Bolşeviklik üstünde hemen hiç durmamış, "Bildiğimiz anarşistlerdir bunlar... Arada sırada, şuraya buraya bomba atarlar, büyüklerden birini öldürüp sakinleşirler!" demişti. İspanya hükümetiyle yakın ilgisi olan ünlü bir gazete başyazarından da Lenin'in yüzde yüz Alman ajanı olduğuna dair kesin sözler işittiğini hatırlıyordu.

Gemi süvarisi, Bolşevikler yüzünden çok dertliydi. Bir süvari ile bir miçonun nasıl olup da eşit yaşayabileceklerine akıl erdiremiyor, hele dine saldırılmasının nedenini gerçekten anlayamıyordu. "Zenginlikler baldırı çıplaklarla paylaşılacakmış... Zengin olmak imkânı kalmazsa kim çalışır? Nereden bulmalı böyle alıkları?" Kendisinden paha biçerek "İlerde sırtüstü yatıp gelirimle geçinmek mümkün olmazsa çalışır mıyım?" diye soruyor, tarafsız konuştuğunu ispatlamak için de "Benim bu dünyada, gömleklerimden başka kaybedecek bir şeyim yok!" diye yakasına dokunuyordu.

Süvari temiz gömlek meraklısıydı. Bu eski şilepte, temiz gömlek giymeyi, mucize gösterircesine sürdürebiliyordu. İnsanların temiz gömlek giymeleri olağan sayıldığı halde, onu iki kez görenler, gömlek temizliğine aşırı merakını mutlaka sezerlerdi.

— Düşünün, sabun yok Rusya'da bugün... Gömleğinizi değil, yüzünüzü yıkayamazsınız! Ölür insan... Bence insanoğlu, her şeye katlanır, kirli çamaşıra katlanamaz... Günde hiç olmazsa bir kez yıkanmamağa katiyen dayanamaz! Ben Fransa'da Aksiyon Fransez okurum! Kralcı mıyım? Hayır! Neden okurum... Doğrusunu yazar çünkü... Her şeyin doğrusunu yazdığına eminim! Her pazartesi "Bu hafta sonuna kadar dayanmaz Bolşeviklik, yıkılır!" diye yazar bizim Aksiyon Fransez... Her sözü çıkar da, neden üç yıldır, bu sözü çıkmaz, akıl erdiremedim. Gözlerini çaresizlikle kısarak makinenin hırıltısını bir zaman dinledi. İçini çekti: Allah yardımcınız olsun! Eğer bir iki yıla kadar yıkılmazsa bu Allah'ın belâsı Bolşeviklik, dumandır haliniz...

Kâmil Bey konudan adamakıllı bıkkın, gülümsedi:

— Sanmam! Biz, son iki yüz yıldır Çarlık Rusya'sından o kadar çektik ki, daha kötüsü olabileceğini sanmıyorum!

— Sakın ha!.. Bolşeviklik, çarlığa benzer mi? Çarlık, bildiğimiz krallık... Biz "kral" demişiz, onlar "çar" demiş... Nitekim siz de "sultan" demişsiniz! Din ayrı olur, mezhep ayrı olur. Zarar vermez! Çünkü hepimizin başında bir kral vardır!.. Bolşevikliğe geldiniz mi. .

— Bolşevik ne demek babacığım?

Kâmil Bey bir an kavrayamadı:

— Bolşeviklik mi?.. Çoğunluk demek yavrum!

— Nece bu?

— Rusça.

— Siz Rusça biliyor musunuz?

— Hayır!

— Rusça bilmiyorsunuz da, Bolşevikliğin çoğunluk demek olduğunu nerden biliyorsunuz?

Kâmil Bey, "çok şükür kızım gerçekçi olacak" diye düşündü.

Nermin nedense, torpil tehlikesiyle uğraşıyordu. Tedirgin, keyifsiz, dalgın güldü.

Çanakkale'ye öğleüstü varılmış, süvari birini görmek için karaya çıkmıştı. Buradaki kanlı savaşların yarası taze olduğu için herkes güvertedeydi.

Kâmil Bey gemiye öteberi satmaya gelenlerden haber sordu, aydınlatıcı hiçbir karşılık alamadı. Boğazın iki yanma yabancı askerler yerleşmişti. Öyleyken Hamdi Bey adında biri, birçok silah kaçırmış, Allah'ın izniyle, Anadolu'ya... Mustafa Kemal Paşa, evet 'başkaldırdı' diyordu aklı erenler... Başkaldırması doğru ama, bizim buralara yakın değil, bu iş! Kimi 'Rus sınırında, Üçüncü ordu taraflarında' demekte, kimi 'yürüdü, sürdü, Türk içine, Ankara'ya geldi' demekte... " Aslına bakarsan hemşerim, ordusuz paşa ne yapar! Gövdesi kadar yer yakar. Yahu elvermedi mi bu paşalar belası

bu Osmanlı ülkesine... Batmayanı da batırmadan basılmayacak mı, Allah lillah aşkına, bu paşa lafı? Bizim buralarda da hüküm Anzavur Paşa’nızdadır ama, askeriye paşası bellemeyeceksin, dini bütün müslüman, başıbozuk paşasıdır bizim Anzavur Paşa’mız, sağında düldül (dürbün), solunda Kur’an asılı geçen bir paşa ki beş vakit namazda, camiye koşmayanı asar, hiç bakmaz, tespih tanesi gibi... Ben onu bunu bilmem, Aydın-Ödemiş yönüne kulak vermeyince hiç olmaz! Çünkü Aydın ve de gâvur İzmir ve de Nazilli ve de Salihli, ille de Ödemiş dedin mi, on dakka düşüneceksin! Biz bu seferberlik askerliğini oralarda kıyı boyu koruyucusu olaylarında yaptık. Benim bildiğim zeybek efeleri, kötü Yunan’ı denize çoktan dökeceklerdi ya... Neden dökmediler? Sorduğuna bak kardaş, subay gâvurları aman vermekte mi hiç? Ne karışır padişahımızın başıbozuk askerine, okulun gâvur subayı? Hayır, karışabilemez! Karışmadıkları iş kaldı mı ki sen bunu böyle dedin bre ağa... Karışmadılar da, arslan gâvur İzmir’imizin arslan zeybek efeleri Yunan’ı neden bitirmedi şimdiyecek? Ben onu bunu bilmem, bu rezillik Amerika’nın koca kömüş mandası gelip yetişmeden basılmaz! Manda da neymiş! İlintisi nedir? Manda işi çok önemli! Manda geldi mi ne Yunan kalacak, ne okulun gâvur subayı... Hepsi temiz! Dur yahu! Nasıl bir mandaymış bu yere batasıca... Bildiğimiz su kömüşü mü? Evet, bildiğimiz su kömüşü, ya ne sandın? Su kömüşü mandası gelmekle... Git işine herif, bir söz etmeli ki altı üstünü tutmalı... Kara su kömüşü bizim rezilliğimize nesiyle derman olacak? Su kömüşü dedikse, bizim Karamürsel batağının su kömüşü demedik, Amerika’nın su kömüşü ki... Uzatma elin mandası gelmekle bizim rezilliğimiz nasıl kalkacak ortadan? Ben buna karşılık isterim! Karşılığı... Geçende alay müftüsü anlattı. Hint’te yesir kalmış bir müftü ki dünyanın altından üstünden haberli bir müftü... Hint adamının işini kim görüvermiş bakalım?

Bildiğimiz kara sığır... Hemi de kara sığırın kancığı... inek deyeyim de sen anla!... Bu Hindiya’yı vaktin birinde İngiliz bastı ya... Say ki bizi bastığı biçim... Oranın da içi karışmış o vakit... Hintli, Sindi birbirine düşmüş. Kan gövdeyi götürmüş. Sonra akıl daneler bakmışlar ki durum vaziyet kötü... Salıvermişler akılsız Hint adamının

arasına inekleri... Bildiğimiz süt ineği mi? Evet, bildiğimiz kara sığırın kancığı... Tamam mı? Nasıl tamam olabilirmiş... ineği salmakla ne oluyor? Bunlar ineği görmeleriyle silahı atıp yere uzanmışlar! Neden? Nedeni... Hintli adamı mecusi olurmuş. Mecusi ateşe tapan... Bunlar bir zaman ateşe taparlarmış... Tüh yüzüne... Bu nasıl terbiyesiz bir söz! “Höst” dedim, sen seni topla, şamar gelmekte ki hele gör nasıl gelmekte... Yahu benim ne suçum var, ben koca alay müftüsünün yalancısıyım! Müftü ak sakalıynan ve de bunca okumuşluğuynan böyle bir yalanı neden savursun da bir kahve halkını aldatmaya kalksın! Çekişmeyelim arkadaşlar... Amerika’nın mandasına gelelim!.. Bizde Hint’in mecusisi hesabı, mandanın orasına mı sakın!.. Orasına dedikse, oğlum bize gelecek manda, manda boğası bu bir... İkinciye, sürgit değil bu manda meselesi, şu belayı savuşturup selamete çıkana kadar... Hah öyle de çünkü... Bu iş Amerika’nın su kömüşüyle dönecekti de padişahımız ‘seçim yapılsın’ deyip bunca mebusu İstanbul’a neden biriktirdi? Bre dayı, mebuslar şu kadar yüz kayma maaş almayınca olur mu ki sen bunu böyle demektesin! Tamam, şimdi aklım yattı! Beri bak oğlum, sen kulağı delik, gözü açık takımındansın, de bakalım, ceremesi neymiş bu Amerika su kömüşünün? Ceremesi... Ceremesini bilene rastlamadım! Kimi 'koca Amerika nasıl bir alçak olmalı ki, bir kötü su kömüşü mandasına Osmanlı’dan para istemeli’ demekte, kimi ‘Amerika’yla sen oyun mu oynamaktasın! Amerika bildiğin madrabazdır ve de sürmeyi gözden çeken köpoğlusudur. Amerika’da evlat babaya, baba evlada para almadıkça “sabahın kalimera” demez ve de bedavadan kimse kimsenin avcuna işemez!’ demekte... Artık bilmem gerisini... ”

Ne fayda ki bu saçmasapan sözler Kâmil Bey’in aklını büsbütün karıştırmaktan başka bir işe yaramadı.

Herifler Kâmil Bey’in dikkatle dinlediğini gördükçe coşmuşlar, aylardır kahvelerde konuşulan birbirini tutmaz lafları ballandırarak bu dünyada kafa gezdirdiklerini ispatlamaya girişmişlerdi.

Marmara gecesinde tek yıldız, kıyılarda tek ışık yoktu.

Şilep, ıslak bir karanlıkta, yüreğe acıma veren tıknefes bir gayretle yol almaya çabalamaktaydı.

Kâmil Bey Boğaz'da gemiye gelen Çanakkalelilerden dinlediklerini evirip çeviriyor, bu lafların arkasındaki insan gerçeklerini anlamaya uğraşıyordu.

Amerikan mandası, Madrid elçisi için, -hele Yunanlılar İzmir'e çıktıktan sonra- biricik kurtuluş umudu olmuştu. "Bu vartayı atlatmaya bakacağız! Padişah, halife, bir de başkent kurtuldu mu gerisi kolay" diyordu. Nasıl kolaydı gerisi? Memleketsiz, milletsiz padişah, halife, başkent neye yarayacaktı? Sonra yeniden toplanmak... Bunu düşünmezler mi düşmanlar? Toplanma imkânı verecek boşluklar, dayanaklar bırakırlar mı?

Kâmil Bey bir cigara yaktı. Fırsattan yararlanarak derin derin soludu. Doğrusu istenirse asıl düşündüklerini zihninden uzaklaştırmak için, mandayla, memleketin geleceğiyle ilgileniyor, düpedüz kendisini aldatıyordu.

Yarın sabah, İstanbul'daydılar. İstanbul'da işlerini nasıl bulacak, ilk günlerin acemiliğini, geçim zorluklarını nasıl atlatacaktı?

Son mektubunda Nermin'in halası, doğruca onlara ineceklerini, başka türlüsünü akıllarından geçirirlerse kendilerine başka bir İstanbul bulmalarını yazmıştı.

Hala hanım, kocalarını, görünüşte kılıbık, gerçekte pis zampara eden dediği dedik kadınlardandı. Gençliğinde sayılı güzellerden olduğunu anlatmak için iki kahkaha arasında "kızına bakın anasının nasıl olduğunu anlayın" diyordu.

Enişte bey, saçı erken dökülüp göbeği erken şişmiş tiplerdendi. Serçe parmağında tek taş pırlanta yüzük, altın köstekinin ucunda platinden mason nişanı taşırdı. Politikadan anlamazlığa vurduğu halde, bütün işlerini parti kodamanlarına dayanarak, hükümetle çeviriyor, Edirne'den ötesini bilmez göründüğü halde, Almanya'nın en önemli şirketlerine yıllardır temsilcilik ediyordu. Abdülhamit zamanında işleri tıkırındaydı. İttihatçılar gelince durumu daha da güçlendi. Mütarekedense hiçbir şikâyeti yoktu.

Savaşın ikinci yılı Viyana'da görüştükleri zaman, yükünü adam akıllı tutmuşa benziyordu. Kâmil Bey'in para işlerini, biraz kasılarak, baştan savma dinlemiş, güvendiği bir avukata alıp satmalı bir genel vekâletname çıkarmasını, gerisine karışmamasını söylemişti.

Hala hanımın, Nermin'den iki yaş küçük Sabriye adında bir kızı vardı. Savaş başlarken sevip evlendiği yakışıklı kurmay binbaşıdan geçen yıl boşanmıştı. "Hayır şımarık bile değil... Bir garip! Kimi zaman çok kımıltılı, kimi zaman çok durgun... Kimi zaman gürültücü, geveze, kimi zaman suskun... Bir bakıma çok kibirli... Bir bakıma ilk rastladığı erkeğe razı olacak kadar alçakgönüllü... Kimi zaman gayet hırslı, kimi zaman yatmaktan hiçbir şey anlamaz firijitlerden... Aradıkları erkekleri bin yıl bulamazlar böyleleri, bahtsız yaşayıp bahtsız ölürler. "

Bu aileyle bir arada nasıl oturacaktı, daha kötüsü, nasıl beraber oturmamazlık edebilecekti.

İkinci kaptan selam verip geçmişti. "Durup gevezelik etmediği iyi oldu" demeye kalmadan süvari, piposunu çekerek geldi. Uykusunun bölünmesine katılan şarap mahmurluğuyla suratı asıktı.

Kâmil Bey nezaket olsun diye sordu:

— Ne zaman varırız İstanbul'a kaptan?

— Yarın... Saat dokuza doğru... Neresinde oturuyorsunuz İstanbul'un?

— Şehri bilir misiniz...

— Galata'yı, Beyoğlu'nu... Örtülü çarşıyı...

— Size nasıl anlatmalı Nişantaşı'nı... Fransız hastahanesine gittiniz mi hiç?

— Bir kez...

— Tamam! Onun arkasına düşer! Boğazdan yana...

— Kendi eviniz mi?

— Evet! Boş yere yalan söylediği için Kâmil Bey'in canı sıkıldı.

— Evet dedimse, hanımın akrabaları... Bu sefer de gereksiz açıklamalara girmişti. Kesip attı, bizim sayılır!

— Siz bana “Savaşta hiç torpillendiniz mi?” diye sormuştunuz. Ben de size sorayım: Eviniz yandı mı hiç?

— İki kere...

— “İstanbul’da çok yangın olur” diye duymuştum. Demek doğru?..

— Doğru evet!...

Süvari bir zaman ileriye baktı:

— Satıcılarla konuşmuştunuz. Önemli bir şey söylediler mi, olup bitenlerden?..

— Hayır! Okuması yazması olmayan adamlar... Akıllan ermiyor.

— Rum kılavuza bakarsanız işi kötüymüş sizin Sultanın...

— Ne gibi?

— Mustafa Kemal Paşa söz dinlemiyormuş. Savaşmakmış niyeti... Venizelos demiş ki “Sultan hakkından gelemezse benim ordum gelir” demiş...

— Yürüyecek miymiş içerlere?

— Başıbozuk çeteler rahat vermediklerinden, ister istemez yürüyecekmiş... Savaş olsa katılır mısınız?

— Ben mi?... Bilmem! Asker değilim ben... Savaş asker işi...

— Yedek subaylık yok mudur sizde?

— Şimdi var sanırım. Eskiden İstanbul halkını askere hiç almazlardı.

— Oh ne mutluluk!.. Biraz düşündü: Siz hariciyecisiniz sahi... Gene bir yabancı memlekete gidersiniz!

— Hayır! Hâriciyeyle ilgim yok. Savaş yüzünden yollar kapandığı için çalıştım İspanya elçiliğinde... Az kalsın “parasız” diyecekti. Dişleri sıktı: Öyle... Geçici...

— Anlıyorum!.. Demek hiç dövüşmediniz!

— Evet!

— Bizde zordur özrü olmayınca... Savaşmamak...

— Nasıl zor?

— Hakaret ederler enikonu... Sosyal ilişkileri bile bozulur insanın... Daha kötüsü, ekonomik durumu bozulur. Sizde nasıl?

— Bilmem!.. Avrupa'da geçti ömrüm çoğunlukla... Balkan Savaşında başvurdum, “Biz seni gerektiği zaman çağırırız” dediler, çağırmadılar. Galiba, vakit kalmadı çağırmaya...

— Dostlarınızdan, tanıdıklarınızdan savaşa gidenler olmuş mudur?

— Elbette...

— Ölenler... Sakatlananlar?

— Belki...

— Çetin sizin işiniz aziz Kâmil Bey, çok çetin. .

Kâmil Bey, yüreğinin derinlerinde uyanan tedirginlikle gözlerini kıstı, Fransız'ın yüzünü seçmeye çalıştı. Bütün Batılılar, hain oldukları için mi bu kadar çiğ gerçekçiydiler, yoksa, bu kadar çiğ gerçekçi olduklarından mı bir yerde, ister istemez hain, kaba, bencildiler?

Yaşlı şilebin yorgun makineleri ıslak ıslak hışırdıyor, gövdesi direklerin ucundan sintinesine kadar sarsılıyordu. Adı, Mari Galant'tı. “Hani Batılılar gerçekçiydi? Oynaklığı kim yakıştırmış bu külüstür yük gemisine?.. Nasıl bir hayal zorlaması bu?” Mari Galant adını bir yerde duymuştu. Süvariye soracağı sırada hatırladı. Kristof Kolomb'un ilk yolculuğunda üç gemiden birinin adıydı Mari Galant, dinsel olsun diye Santa Mariya'ya -Aziz Meryem'e- çevirmişlerdi.

Önce bu iki tekne, sonra kendisiyle Kristof Kolomb arasındaki benzerliğe şaştı. Cenevizli gemici Hindistan'a varacağını sanarak yola çıkmış, Amerika'ya ulaşmıştı. Kâmil Bey ise İstanbul'a gittiğini kesinlikle biliyordu ama, doğduğu şehri nasıl bulacağını katiyen kestiremiyordu.

Yüreğinden acıtıcı bir ürperme geçti. Fransız süvariye niçin olduğunu bilmeden, teşekkür edip merdivene doğru yürüdü.

Dürbünün içindeki denizle gökyüzü koyu kurşuni, adalar, Kayışdağı’na kadar Kadıköy, beride İstanbul, kirli bir camdan bakılıyor gibi, silikti.

Küçük Ayasofya’dan Etyemeze kadar bütün mahalleleri yangınlar silip süpürmüş, yanmayan ahşap ev yığınlarını da, uzun savaş yılları, onarımsızlıktan kağşatıp çökertmişti. Büyük camilerin kubbeleriyle minareleri bile sanki artık kâgir katılıklarını taşımıyor, pamuk balyası yığınları gibi insana yumuşaklık duygusu veriyorlardı.

Mari Galant şilebi Ahırkapı fenerini dolaşıp limana girerken Nermin’le Ayşe, özenle giyinmiş olarak güverteye çıktılar.

Ayşe “Nerede Sabriye teyzemin evi? Göstersenize anneciğim!” diye mızmızlanırken Nermin sekiz yıldır görmediği İstanbul’a bir zaman baktı. Her şeyi birbirine katan koyu kurşuninin ürperticiliğine, Boğazı dolduran yabancı zırhlılara hiç aldırmadan sevinçli bir hasretle içini çekerek “Oh canım İstanbul!” diye sevindi.

“Bu mühürlü zarfın içindeki defterle mektup, ölümümden sonra, Çanakkale İstihkâmları Komutanı Albay Sayın Şevket Bey’e verilecektir. M. Ali”.

Sevgili komutanım,

Artık hayatı bırakmak, ölüme sığınmak gerekiyor. Bunun nedenlerini, şimdi, şu satırları yazarken tamamıyla açıklayabilecek durumda değilim. Kafama üşüşen karanlık düşünceler arasında bunaldım. Kurtuluşu ölümde arayacağım. Aşk... Ölüm... Ve milliyetime dokunan yaralar... Bu akıl almaz yenilgi... Bir subay arkadaşla aramızda geçen dünkü konuşma, daha başka nedenler, aylardır olgunlaşan bu ölüm kararını, apansız kolaylaştırdı. Bakınız ‘kolaylaştırdı’ diyorum. Çünkü bu benim için yeni bir fikir değildi. Zavallı Türkler düşman çizmelerinin altına düştükten sonra yaşamak bana önce zor gelmeye başlamıştı. Sonra imkânsızlaştı. Arkadaşım, savaşta gösterdiğimiz atılganlığın, ölümü hiçe saymamızın aptallık olduğunu delilleriyle saydı döktü. Hiçbir yararlı ödev yapmadan ölüme teslim olduğum için sizden utanıyorum. Yaşamayı göze alan silah arkadaşlarımın benden daha güçlü olmalarını Tanrı’dan dilerim. Ben daha fazla dayanamadım. Allah size de büyük işler görmeyi nasip etsin! Ruhum

Türklerin mutluluğuna elbette katılacaktır. Fakat bunu bekleyip gözümle görmeye gücüm yetmedi. Çok acı çekiyorum. Bu ölüm kararma adım adım nasıl sürüklendiğimi ilişik defterde okuyacaksınız. Karmakarışık, kırık dökük yazdım. Siz anlarsınız. Beni bağışlayın aziz komutanım, elveda! Bahtsız yâveriniz Üstteğmen M. Ali. ”

Uzun uzadıya düşündükten sonra günlük tutmaya karar verdim. Nedenini kestiremiyorum. Belki de kendime hakaret içindir. Başımıza gelenlerin neresinden başlayacağımı da uzun boylu düşündüm. Katıldığım savaşlardan söz etmeyi kalemim göze alamadı. Kendimi duygularıma bıraktım. Düşman gemilerinin edepsiz bir kibirle Boğaz’dan geçişleri gözümün önüne geldi. Bunu geriye itmek, unutmak istedimse de beceremedim. Önce on torpido, ortada kruvazörler, arkada, dretnotlar, hiç bitmeyeceklermiş gibi temiz Marmara’mıza giriyorlardı. Yirmi ikisi İngiliz, on ikisi Fransız, on yedisi İtalyan, dördü Yunandı. Çanakkale savaşlarımızın bilançosu iki yüz elli bin ölü imiş... Böyle namussuz bir sonuç için bu kadar korkunç bir bedel nasıl ödenir?

Buradan geçen gemiler, İstanbul’a varınca hemen karaya asker döküp şehrin önemli noktalarını tutmuşlar. Haydarpaşa’dan, Eskişehir’e kadar tren yoluna İngilizler el koymuş. İzmir hattını Fransızlar, Konya’ya kadar da İtalyanlar almış. Demiryolu bir memleketin can damarıdır. Can damarımızı kestiler demek? Ne yapacağız biz... Ne yapabiliriz?

Top kamalarımızı almak için düşman subayları geliyor. Komutanımdan izin istedim. Bir şey sormadan ‘peki’ dedi. İstanbul’a gideceğim. İstanbul’a... Esir İstanbul’a... Hak ettik miydik bütün bunları biz? Komutanımla vedalaşırken bunu sorayım dedim. Bir türlü cesaret edemedim. Belki on kere davrandım. On keresinde de vazgeçtim. Hak ettik miydi? Hak ettik mi? Hak etmek ne demek? Hak ne demek?

Kulaklarımda uğultular var. Bir bakıma geminin makine seslerine benziyor. Hayır! Bunlar yer altından, ölüler dünyasından gelen homurtular! Yuf sesleri... İsrafil’in borusudur bu... Nereden mi

biliyorum? Ruhumu dondurmasından... Ölümün tırpanı vınlıyor başımın üstünde... Düpedüz kıyamet! Mahşer meydanına koşacağız hepimiz, hesap günü, hesap vermeye... Terazi başına...

Biraz önce emir erimi uyandırıp yukardan tabancamı getirttim. Saat gecenin üçü... Hayır! Üç on beş... Yedi aydan beri üçüncü defadır ki bu isteği önleyemiyorum. Zavallı, Mehmet oğlu Mehmet, bakıyor yüzüme anlayamadan... 'Bir yaramaz iş mi var teğmenim' diye ürkek soruyor! Söyler misiniz komutanım, bunca zaman beraber bulunduk. Ölüm karşısında debelendik, bu kadar güçsüz müydüm ben?.. Kaltaban mıydım bu kadar?..

Tabancamı evirip çevirdim. Ölmek nedir? Ya ölümden sonrası... Eğer din kitaplarının yazdığı gibi ruh ölmezse... Kendini öldürmenin ne faydası olur? Ben başımın içindeki zonklamadan kurtulmak umuduyla istiyorum ölümü... Gücü yeter mi insanın bundan kurtulmaya?.. Nerede bulmalı bu sorunun karşılığını?.. Dışarısı katran karanlığı... Uzaklarda şimşekler çakıyor. Bunalıyorum. Şimşekler çakıyor. 'Ölümün ötesi ışık' der gibi... 'Rahatlık' der gibi... Tanrı günahlarımı affetsin! Çok mu günah işledik biz komutanım? Namluyu şakağıma dayadım. Ürperdi vücudum tepeden tırnağa... Bir fısıltı duyarak irkildim:

Dünyada inanmam hani görsem de gözümle

İmam olan kimse gebermez bu ölümle

Hızla indirdim silahı... Mehmet Âkif Bey'indir bu mısralar...

Nereden geldi aklıma? Arkası nasıldı?

Ey dipdiri meyyit iki el bir baş içindir

Davransana eller de senin baş da şenindir.

His yok, hareket yok, acı yok leş mi kesildin?

Hayret veriyorsun bana sen böyle değildin!

Gerçek mi komutanım, böyle değil miydim ben? Böyle değildiysem ne oldu bana? Ne oldu bize? Nasıl göze alabiliyorum böyle sefil bir ölümü? Vatan yolunda dövüşürken ölmek neden geçmedi benim elime? Şimdi bir şeyler yapılamaz mı? Ben hiç mi bir işe yaramam?

Bir işe yaramak için beklemek gerek... Bunu göze alamıyorum! Bitmeli bu iş, bir ayak önce... Bunu anlıyorum. Ölçüp biçtim, beklemek imkânsız... Fakat komutanım, gene de, kolay değil kendini öldürmek! Hele bu sabah yağmurdan sonra ortalık ne kadar güzeldi. Bunu, geceyi uykusuz, bunaltılı geçirenlerden başkaları hiç bilmez. Kendini öldürenlere 'delirdi' derler. Ah keşke, delirebilsem... Ölümden korkmadığımı gördünüz, komutanım; ben, ölmemekten korkuyorum. Yani, öldükten sonra da bu acılar sürerse diye ödüm kopuyor! Acı çeken gövde mi, ruh mu? Bunu kesinlikle bilmek ne büyük mutlulukmuş!

Dün gece Kasımpaşa'da yangın vardı. Bir zaman baktım pencereden, genişleyince duramadım, giyinip gittim. 400 ev, 9 dükkân, iki cami, bir kilise, bir karakol yandı. Evler tahtadandı, eski püsküydü. Şiddetle esen rüzgârda, kuru ot yığınları gibi hızla tutuşup çöküyorlardı. Kıpkırmızı temel çivileri, hatta yanan kalaslar ağır makineli mermiler gibi havada ıslıklanarak uçuşuyordu. Her yanda kadın çığlıkları, çocuk bağrışmaları vardı. Bir deniz subayıyla konuştum. On yıl içinde, İstanbul'da yirmi dokuz yangın olmuş. 50. 000 ev yanmış. Yangın alanları beş milyon metre kareyi aşıyormuş. Bu savaşı kazansaydık da, demek başkentimizi yangın yeri halinde bulacaktık. Nasıl olur komutanım! Bu kadar kanlı boğuşmalardan sonra, biz, hiçbir şeyi savunamamış mı olacaktık? Lanetlenmektir bu... Neden bıraktı Tanrı bizi böyle yüzüstü?... Neden umut kapılarını kapattı yüzümüze?... Neden komutanım? Ne yaptık biz? Lütfen söyler misiniz, nedir bizim işlediğimiz bu korkunç suç ki bağışlanmaz?

Gazeteleri okumamaya karar vermiştim. Bu kararı ancak bir hafta tutabildim. Eskiden zor karar verir, bir kere verdim mi, dayanırdım. Siz, komutanım, tanıksınız buna... Cigarayı ne kolay bıraktığımı gördünüz! Artık güçsüz düştüm besbelli... İçim boşaldı. Hiçbir şeyi zorlayamıyorum. Saçma geliyor. Direnmek için amaç ister! Amaç olmayınca, önünüzde yaşamak olmayınca, neden debelenmeli?..

Gazetelere baktım. Makalelerin topu aptalca... Hepsi insafsız...

Kimi haberleri istemeden aklımda tuttuğumu yeni fark ettim. Buna ‘akılda tutmak’ bile denmez. Hiç anlamadan okuyorum. Sonra hiçbir yerde okumamışım da, kendim uyduruyormuşum gibi hatırlıyorum. Uyduruyormuşum gibi... Çünkü hepsi yarım yırtık... Karmakarışık... Aslında beni ilgilendirmemesi gerek bunların... Öyleyken defterime yazmamazlık edemiyorum:

‘Son zamanlarda polis kendilerini satan 113 küçük kız çocuğunu yangın yerlerinden toplamıştır. Yaşları küçük olduğundan bunlara vesika verilememektedir. Yarısıı cinsel hastalıklara yakalanmış bulunduğundan ilgililer ne yapacaklarını şaşırmışlardır.

Kayıp aranıyor: Şam’ın düştüğü gece Riyak Caddesi’nde görülen, bu sebeple de orada esir düştüğü sanılan ve o zamandan beri ölüsünden, dirisinden haber alınamayan Yirminci Kolordu karargâh Muhafız Takımı Komutanı Üstteğmen Mustafa Behçet Efendi’den bilgisi olanların insanlık adına aşağıdaki adrese...

Eski Halep ambar memuru İştipli Üstteğmen Mehmet Efendinin nerede bulunduğunu bilenler...

İşte hayat... İşte ölüm... Iştip neresi, Halep nere? Zavallı insanlarımız! Rüzgârın önünde kuru yaprak gibi savruldular. Şüphesiz içlerinde niceleri var ki kaderleri benimkinden çok daha karanlık olduğu halde yaşamaya dört elle sarılmışlardır. Yine birçokları var ki benim dış görünüşüme imrenirler, yerimde olmak isterler. Para sıkıntısı çekmiyorum. Yakışıklıyım. Omuzlarım geniş, boyum uzun... Böyle birinin ölümle kol kola dolaştığını, yakında ona teslim olacağını nerden bilsinler!

‘Avam tedavihanesi: Belsoğukluğu 5, frengi 15 neosalvarsan şırıngasıyla iki ayda tedavi edilir.

Postahane caddesi Allahverdi Eczahanesi...

Bel gevşekliğine ve güçsüzlüğüne karşı pek yararlı bir ilaç: Erlökin Mina gelmiştir. Deposu Bahçekapı Minasyan Eczahanesi. Fiyatı 100 kuruş.

Frengi ve belsoğukluğuna yakalanmamak için daima ve yalnız Prifilaksa... Deri ve Cinsel Hastalıklar Uzmanı Doktor Ömer

Abdurrahman tarafından hazırlanmıştır. Fiatı 50 kuruş.

Bağışlayın komutanım. Bu iğrenç şeyleri yazmamazlık edemedim. Hastalıklar tedavi edilmesin denemez! Ama rezilliğin de bir gizliliği olmalı değil mi? Bağışlanmaz suçumuzu sormuştum size geçenlerde. İşte suçumuz!.. Suçların en büyüğü, en bağışlanmazı: UTANMAZLIK!..

Bugün sabaha karşı dalabildim biraz... Korkunç bir baş ağrısıyla uyandım... Ağrının korkunçluğu, boyun damarlarım kopacak, gözlerim yuvalarından fırlayacak sanıyorum. Artık bu çırpınmayı bitirmek zamanı geldi. Gece düşündüm. En iyisi... Kızkardeşim Büyükada'da oturuyor! Epeydir de görmedim. Kalkıp gitsem, dedim, son vapurla dönerken... Ayrışığı da var. Denizin serinliği... Ucuz bir ölüm! Cebime taşlar doldurdum. Cenaze alayı şart mı? Arkada kalanlara da sıkıntı vermemiş olurum! Kayıp ilanlarında arananlar gibi... İnsanın ölüsü bulunmazsa yaşadığı bile umulabilir. Böylece ölmenin korkusu da kalmaz. Sevgili tabancama, sevgili Marmara yardım eder.

Mücadeleli hayattan şu sırrı anladım ki ben

Ölüm didinmelerin sükûna inkılâbıdır.

Kaç gündür aklımda bu beyit... Şairler sezer. "Ölüm didinmelerin sükûna inkılâbıdır" demiş... Neden olmasın?

Gazeteler bugün cinayetle dolu...

'Hrisantos, Dolapdere'de bir sivil polisi çevirmiş, üstünü arayıp bırakmış. Abdurrahman Efendi adındaki öteki polisin silahını istemiş, vermeyince kafasına bir kurşun sıkmış... Akarca Sokağı'ndan Tatavla'ya sayıp savuşmuş... Hrisantos bununla beşinci polisi öldürmüş oluyor. Aylardır elini kolunu sallayarak dolaşıyor. Resmini görmüştüm. Baygın gözlü pis bir oğlan! İngilizler koruyormuş bu namussuzu...

Aksaray yangın yerinde şüpheli adamlara polis 'dur' demiş, durmayınca ateş etmiş, Necmeddin adında birini öldürmüş... Hrisantos polisi öldürüyor, polisler de vatandaşları vuruyor. Bu ne akıl almaz kargaşalık...

Dün gece saat onda evine giden Salih'in kolu, sarhoş Yunan erlerine dokunmuş, üstüne atılıp dövmeye başlamışlar. Polis araya girmek isteyince Yunanlılar tabancalarını ateşlemişler, 640 numaralı polis Haşan Efendi böğründen vurularak ölmüş. Katil, Osmanlı tebaasından Tanaş oğlu Dimitri yakalanmışsa da Yunanlılar gelip müdüriyetten almış götürmüşler.

Ölen polisin ailesine hükümetçe 20 lira yardım yapılacağı haber alınmış!'

Yirmi lira... Bu kadar ucuzladı mı Türk canı? Kaç çuval kömür alınır yirmi lirayla, kaç ekmek alınır? Geçende yirmi para zam edildi, 17 kuruş oldu ekmek... Yapılan yardım 120 ekmek!.. Ailesi beş nüfusluysa... Günde birer ekmekten 24 günlük yavan ekmek parası... Evet, şaşılacak kadar ucuzladık aziz komutanım, 'ciğeri metelik etmez' derler ya, işte öyle olduk! yuf bize!

Zihnim, karmakarışık ve birbirleriyle çelişen fikirlerin kıyametiyle aralıksız zonkluyor. Kafamda sürekli bir meydan savaşı var. Birlikler devriliyor, saflar biçiliyor. Her ses 'ölüm' diye, bunların hepsini bastıran ses 'Hadisene... ' diye fısıldıyor bana... 'Hadisene yüreksiz!' Belki delirmek budur. Sanki duvarlar birbirine yaklaşıyor, ciğerlerimi sıkıştırıyor. Tavanla döşeme o kadar yaklaştı ki ayakta duramayacağımdan korkuyorum. Soluğum kesiliyor. Artık insanlardan değil, kendimden iğreniyorum. Fakat bu tıkanıklıkta bile birisi bana yardım edebilir. Ölümden başka çıkar yol olduğuna belki beni inandırabilir. Bu birisi belki de siz olabilirsiniz komutanım! Size inanırım! Yalan söylemeyiniz. Beni aldatmazsınız. Birkaç kere koşup size sığmayım, dedim. Böyle bitik görünmeyi göze alamadım. Size gelseydim, beni bu ölüm kemendinden kurtarırdınız değil mi? Dün gece düşümde bir alay sancağı önde, bando arkada, Ortaasya'ya doğru gidiyormuşuz. Anayurda... Turan'a doğru... Dağlardan sayısız atlılar akıyor ovaya... Hepsi de bizden, hepsi bizim atlılarımız...

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

Marş sözleri yapmışız Yahya Kemal Bey'in Atlılar şiirini...

Stepi gümbürdetiyoruz. Ter içinde uyandım. Ter! Hâşâ! Sevinç denizine dalıp çıkmışım sanki... Yüreğimle değil derimle seviniyorum. Bütün gövdemle... Bütün varlığımla... Sabaha kadar yumruklarımı dişleyerek ağladım.

‘Tersane amelesinin grevi. 1500 amele aşağıdaki isteklerle greve başlamıştır.

Gündelikler iki aylık olarak verilsin. (Biri vaktinde verilmemiştir.) Emeklilik adıyla amele gündeliklerinden kesilen yüzde onlar artık kesilmesin, ya da bu kesinti bundan böyle üçe bölünsün, birini hükümet, birini patron yerindeki Harbiye Nezareti, birini de amele versin. (Bu istek kabul edilmiştir.) Paralı tatil (Yılda altmış gün çalışmadıkları hesaplanmış 60000 lira tuttuğundan kabulüne imkân görülmemiştir.) Fazla çalıştıkları saatler için para, (Kabul edildi.) günde sekiz saat çalışma. (Kabul edilmedi.) Şimdiye kadar kesilen paraların ne olduğuna amele temsilcileri baksın (Kabul edildi.) Grevciler cezalandmlmasın (Kabul edildi). Grevle geçen günlerin gündeliği verilsin. (Kabul edilmedi.)

“Bunlar nasıl meseleler komutanım? Kim kiminle çekişiyor? Niçin? Ekmek isteyenlere, varsa, ekmek verilir. Duraklanmaz. Ekmek yoksa katlanılır, istenmez! Hayır. Bu dünya, bizim, savaş patlayınca bırakıp gittiğimiz dünya olamaz. Biz demek ki savaşa gitmedik, eski dünyamızdan çıkıp gittik. Sonra, bir başka dünyaya, bize yabancı bir dünyaya savrulduk. Dış görünüşün eskisine benzerliği yalan... Alçakça bir oyuna geldik bizler, komutanım... Düşmanlarımız bizimle eğleniyor? Dayanılır mı buna... Dayanılır mı hiç?

Gazetede okudum. İnanmadım, hâlâ da inanmıyorum. Geçenlerde Beşiktaş Fulyatarlası’nda polisler tarafından çevrilince kendisini vuran Bekirağabölüğü kaçağı Eski Vali Doktor Çerkez Reşit Bey’i haber eden Doktor Hüsnü Bey’e 100 lira mükâfat ve Osmanlı nişanı verilecekmiş... Ne demek? Neyin ücretidir bu, ihanetin mi, yamyamlığın mı?

Dün gece düşümde sizi gördüm komutanım! Elinizi omzuma koydunuz, “Silkin şu mezellet tozu uçsun üzerinden” dediniz. Sabahleyin şaşkın uyandım. Daha doğrusu uyanıp bu mısrayı

hatırlayınca şaşırdım. Subay şerefim üzerine yemin ederim ki komutanım, silkinmeye var gücümle çabaladım. Bir haftadır tıraş olmamıştım. Oldum, yaşamaya atılmak istedim. Gazetelerdeki eğlence ilanlarına göz gezdirdim. Deneyeceğim! Söz veriyorum size komutanım, son bir deneme daha... Son mu? Kaçıncı son?.. Sevginize, acımanıza layık değilim hiç... Yüreksizin biriyim ben...

‘Beyoğlu Tepebaşı tiyatrosunda sinema.

Önümüzdeki cuma günü (Karmen operası) altı kısımlık gayet uzun bir şerit (hanımlar için başka gün).

Hoş bir gece geçirmek arzu eder misiniz? Beyoğlu, Dogruyol’da Gülistan Birahanesi’ne geliniz. Genel sıhhat açısından içkilerin helal ve tasdikli olanını bulundurmaktayız. Akşam saat beşte başlayarak geceyarısına kadar ünlü Kemancı İhsan, ünlü Kemençeci Sotiri ve Kanuni Mustafa, Udi İhsan, Udi Marko, ve klarnet Seyfi, okuyucu Muhittin ve Sıtkı Beyler ve Şamram Hanım çalıp söyleyerek müşterileri memnun edeceklerdir.

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu: Ünlü sanatçı Naşit Bey şerefine (Kin ve Aşk) müthiş dram bir perde, (Kadın Galip, Erkek Yenik) kahkahalı komedi bir perde, (Aman Vermez Avni İstanbul Çapkını) bir perde, (Çocuk Kimden) komedi bir perde, (Bozacı Kuvarteti), İşbu komediler Naşit Bey ve arkadaşları tarafından mükemmel bir surette oynanacaktır.

Kemal Bey sineması: Temiz duygulu Mariye Jakobini ile sanat arkadaşı Lea Giz tarafından oynanan Atanta (6 bölüm.)

İstanbul’un en süslü sineması Alemdar. Her gün gündüz hanımlara, gece beylere: Büyük İtalyan dramlarından Nikrana (6 bölüm) Aşkî polislik dram.

Dün akşam yaşamaya biraz ısınırım umuduyla gezmiştim, bütün gece gördüklerim, artık bu bencil insanlardan kurtulmak gerektiğini anlattı. Bu sabah her zamanki gibi kalktım. Yıkandım. Yalnız fazla olarak boy aptesti aldım. İnsanlar felaket günlerinde manevi güçlerden yardım istemek zorunda kalıyorlar. Tanrı’dan suçlarımı bağışlamasını dilerim. Fakat yüreğimi asıl yaralayan, şu felaket

sırasında milletime yararlı bir iş girememek... Ah önemli bir iş yapabilsem de kendimi astırabilsem! Asılmak... Şimdi bana bu kelime ne kadar daha kolay geliyor.

Gazete okumamak kararını bozduğum ne kadar iyi olmuş. Eğer gazete okumasaydım, bunca zamandır debelendiğim rezilliği bugün kesip atamazdım. Kararımı veremezdim. İnsanlardan çok uzaklaştığımı sanmakla meğer ne kadar yanılmışım. Meğer ben, kendimi çoktan bitirmiş sayarken tanımadığım insanların bile yanında, yüreğinde yaşarmışım. Yüzünü hiç görmediğim Üstteğmen Kadri Bey kardeşim! Sana teşekkür ederim. Başımıza gelenleri gazeteye bildirmeseydin ben, kimbilir, daha ne kadar sürünecektim. Sağol, var ol! Çok, çok yaşa... Vatanın mutluluğunu benim için de gör!

‘Aksaray tramvayıyla Eminönü’ne giden istihkâm talim ve tecrübe subaylarından Üstteğmen Kadri Efendi, yazıyor: 667 numaralı Vatman Kâzım bir Türk kadınına hakaret ediyordu. “Kadınlara karşı böyle şeyler söylemek doğru değildir, insan hiç kızkardeşine hakaret eder mi?” diyecek oldum. “Subaylığın modası geçti. Artık kimseye söz geçiremezsiniz. Çalım da satamazsınız. ” diye başladı. Arkadaşı 613 numaralı Ahmet de ona arka çıktı. Polisi çağırmak zorunda kaldım.

Mülazım ve yüzbaşılara 230 kuruşa üç metre şayak, birer pabuç vermek çareleri araştmlıyor. Bu haber duyulalı beri birtakım subayların büsbütün hırpani giyinmeye başladıktan söyleniyor.

Vatanın felaketine dayanamayan Maarif Nezareti orta öğret kalemi memurlarından Yedek subay Mustafa Nami Bey, dairesi de tabancayla kendisini vurmuştur. Böylece son aylarda, aynı < ki altında kendisini vuran subaylarımızın, savaşçılanmızm say üçe yükselmiştir. Bunlardan birisi Erenköylü yedek subaylardı Arif Bey’le, adını yazmak istemediğimiz bir başka yedek subaı mızdır. ’

Şimdi artık bu satırlara son vererek ailemden görebildikler mi göreceğim. Sonra yapılacak en doğru iş, Ada’ya bilet alıp son vapura binmek, kafaya bir kurşun sıkıp, kendimi denize, sonsuz derinliklere,

ölüme bırakmak... Güneşi, dünyada her şeyi bugün son defa göreceğim. Her şeyi... Caaanım İstanbul'umu... ”

“ACI BIR ÖLÜM: Çanakkale Müstahkem Mevki Komutar Albay Şevki Bey'in Yaveri Mehmet Ali Bey dün gece, Ada'ya giden son vapurda, eldivenlerini, kalpağını bir de kapalı büyü1 zarfı saltanat hanedanına mahsus kamarada bırakarak vapurun burnuna gitmiş, kafasına bir kurşun sıkarak kendisini denize atmıştır. Bütün aramalara rağmen cesedi bulunamamıştır. Mehme1 Ali Bey 21 yaşındaydı. Hayatının son yıllarını cephelerde geçirmiş, Çanakkale'de, Kafkasya'da, Filistin'de kahramanca çarpışmıştı. Şiirle ve edebiyatla uğraşır çok nazik ve çok duygulu bir Türk subayı olan Mehmet Ali Bey'in ölümü silah arkadaşlarını yürekten kederlendirmiştir. ”

Kâmil Bey dergideki fotoğrafa bir zaman, derin bir acıyla baktı. Evet, yakışıklı delikanlıydı Üstteğmen Ali Efendi... Daha korkuncu, iyice rötuş edilmiş resminde yumuşacık gülümsemesiyle çok iyimser, alabildiğine de mutlu görünüyordu. Bu fotoğraf, zor beğenir bir genç kıza gösterilmek üzere görücülere verilmek için çıkarılmış gibiydi.

Kâmil Bey, birden irkilip çevresini, ürkek, araştırdı, iki ayrı ses, odanın loşluğunda, sanki fısıldaşıyordu, birisi Nermin'in, öteki Üstteğmen M. Ali Efendi'nin...

“Ah caaanım İstanbul!”

“Canım İstanbul'um... ”

İstanbul, pencereden göründüğü kadarıyla, ağır yaralar alarak yere serilmiş bir erkek gövdesine benziyor, gezgin satıcıların, akşam alacasının derinliklerinde, yükselip alçalan anlaşılmaz sesleriyle, sanki inliyordu.

Nermin'in halası, Nişantaşı'nın en değerli kârgir konaklarından birini satın almış, girişten başlayarak, tıka basa antika eşyalarla doldurmuştu. “Buna dayalı döşeli denmez, düpedüz antika deposu denir” diye suratını buruşturdu, ilk gördüğünde Kâmil Bey, bu kadar pahalı karışıklığın içinde yaşamaya insanların kendilerini nasıl mahkûm ettiklerini bir türlü de anlayamadı.

Bu üç kişilik ailede antika eşya merakına önce kimin düştüğü artık bilinemiyordu.

Önce kim girmişse girmiş, giderek, ötekileri de arkasından sürüklemişti. Evin böyle antika deposu haline gelmesinde ana, baba, kız, eşit olarak suç ortağıydılar. Her şeyde üç ayrı yola saptıkları için, koltuklarda kanapelerde Sabriye, Luilerden XV. ’yi tutuyor. Hala hanım, Mari Antuanetin kanlı sonuna çok acıdığı için XVI. ’ya bayılıyordu. Rene Dubos’un bu bahtsız kraliçe için “yarattığı” söylenen bazı komodin konsolların, Serwerolfeger tarafından yapılmış bir mücevher çekmecesinin çok pahalı kopyalarını ele geçirmişti. Bilhassa evine gelen Amerikalılara karşı bunların sahici olabilecekleriyle övünüyordu. Enişte Bey altına güç yetiremediği için gümüşe, bunun yanı sıra da porselen biblolara meraklıydı. Göz bebeğiyse, J. Fieffe’in olduğunu yeminle ileri sürdüğü oymalı duvar saati... Gümüş şamdanların, duvar tabaklarının sayısı artık bilinemiyordu. Sabriye yatak odasının bitişiğine Fontainebleau sarayındaki Türk buduarının tıpkısını yaptırmıştı. Halıların çoğu yere değil duvara asılacak cinstendi. Enikonu tablolar... Bir iki sahici Goblen, birkaç tane sahiciye yakın, ya da, eskiliğine kadar iyi taklid edilmiş Arras, birkaç gerçekten değerli Şiraz halısı başta geliyordu.

Kâmil Bey İstanbul’a ayak bastı basalı -onbeş günden beri- kendini müzelik olmuş saymakta, ancak astım hastalarının anlayabileceği dayanılmaz bir tıkanıklıkla bunalmaktaydı. Oysa ev sahipleri çok naziktiler, çok da seviyorlardı kendilerini... Paralanıyorlardı. Hala hanımın otoritesiyle evde servis şaşılacak kadar düzgün, yemekler nefisti. On beş günde belli belirsiz tombullaşmışlar, kemerleriyle çekişmeye bile başlamışlardı. Öyleyken, Kâmil Bey bu cendereden nasıl kurtulacağını derinden derine düşünüyor, gittikçe telaşlanıyordu. İçinde bulunduğu para derdi buranın giderlerinden hiçbirini karşılamaya kesinlikle elverişli olmadığından, masrafa katılmayı yarım ağızla da olsa öne sürmek söz konusu değil. “Borçlanırım da sonra öderim” demek, kendi kendisine bile, şu sıra, biraz komik, hatta alçaltıcı geliyordu.

Kâmil Bey böyle düşünerek, aynada kara papyon kravatını kolayca bağlayan smokinli Kâmil Bey’e yorgun, ayıplamış gülümsedi.

Bu gece yemeğe çağırılan konuğun önemli biri olduğu anlaşılıyordu. Akşamdan sonra çıkmadığı halde, Hala hanım da, enişte bey de birkaç günden beri başka bir yere söz vermemesini tembihlemişlerdi sıkıca...

Genellikle enişte bey iş ilintilerini eve getiremiyordu. Akşam yemeğinde bulunanlar hala hanımın yaşları geçkin ama yürekleri genç ahbaplarıyla Sabriye'nin sosyetedeki poker arkadaşlarıydı. Bunlar Kâmil Bey'le Nermin'i izleyip inceliyorlar, özelliklerini anlamaya, hangi işlere yarayabileceklerini kendilerince kestirmeye çalışıyorlardı.

Erkeklerin birtakımı politikacı, birtakımı hariciyeci, çoğunluğu da yabancı subay ve elçilik yüksek memurlarıydı.

Kâmil Bey, sofradaki sohbetlerin iki yönden de dışında kalıyordu. Kimi geceler aşırı, uydurma, sinire dokunur, gürültülü kahkahalarla gittikçe sulanan neşelere durgun mizacı yüzünden istese de katılamamakta, kimi geceler Batı sanatı üzerinde yapılan şaşılacak kadar yüzeyde, önü sonunu tutmaz, basmakalıp, uşak beğenisi, uşak yılışıklığı övgüleriyle sürdürülen bilgiçlik numaralarından bunalmaktaydı. Saçlarıyla bıyıklarını her sabah boyayan, Paris'i, Berlin'i, Roma'yı, Viyana'yı, Beyoğlu gibi tanıdığı ile kasılan bir büyükelçi eskisi vardı ki, her söze "Bilirsiniz" diye çok kibar başlamakta, "Bulvar Haussman'dan Monmartre'a sapan Rue de Taitbout'yu bilirsiniz... Rue de Chateaudun'a çıkar. Köşedeki büyük meyhanenin ispesyalitesini... Kırmızı şarabı hatırladınız. Nasıl derler... Ven Roze... içine, bilirsiniz, gül yaprağı koyulur!" (Koyulur'a koyuğluğ diyor, Kâmil Bey'in tüylerim diken diken ediyordu.) Her "Bilirsiniz" den sonra küçücük meydan adları, en daracık sokaklardaki eski dükkânlar, "bistro"lar, gizli "Tripo"lar... Kâmil Bey, o zamana kadar çok sevdiği Fransızcadan nerdeyse iğrenecekti. Konuşurken kendi sesinde taklitçi büyükelçi eskisinin sesini duyar gibi oluyor, sırtı ürpererek kekelemeye başlıyordu.

Bu geceki önemli konuk bunlar, ya da bunlardan biri değildi herhalde... Merak da etmiyordu pek... Baş ağrısı bahanesiyle yemekten sonra hemen odasına çıkmaya kararlıydı.

Başka bir zaman, bir başka yerde tanışsaydılar, İngiliz de bu kadar yumuşak, bu kadar alçak gönüllü olsaydı, Kâmil Bey geceden memnun olacaktı. Sör Henri Dikson uzun yıllar Uzakdoğuyu dolaşmış, ayrıca Boerlerle savaşmış soylu İngiliz subaylarındandı. Kutul-Ammare'de esir düşmüş, rütbesi ve Entellicens servisteki önemli yeri bakımından General Tavnshend'le beraber Büyükada'da oturup savaşın sonunu beklemesi mümkünken, isteyerek Afyonkarahisar'daki, Kastamonu'daki esir kampında kalıp Anadolu'yu öğrenmeye çalışmıştı. Mütarekeden sonra memleketine Mısır yoluyla gitmesi Lavrens'i görüp Osmanlı İmparatorluğu üzerine konuşmak içindi. Böylece kendi görüşlerini, bir kere de bu garip Yakın Doğu karıştırıcısının fikirleriyle karşılaştırmakta fayda gördüğünü söylüyordu. Sonra İngiltere büyükelçiliği ataşemiliterliği ödeviyle İstanbul'a gelmiş, ek hizmet olarak da İşgal Kuvvetleri fevkalade komiserliği yardımcılığına atanmıştı. Şimdiyse, hem jandarma müfettişi, hem Yakın Doğu Müttefik Başkomutanlığı Kurmay Başkanlığı Haberalma şefiydi.

Enişte beyle çok içli dışlı görünüyor, kendi evinde gibi rahat davranıyordu. Kadınlarla hemen hiç ilgili değildi. Ayşe'nin yanağını bile biraz ürkek okşamıştı.

Kâmil Bey'e başından beri nedense aşırı saygı gösterdi, sofrada hep onunla konuştu. Kimliği, özellikleri, yaşadıkları üzerinde bilgi edinmek istediği belliydi. Savaş öncesi Karpat'taki ayı avlarından, İngiltere'deki, Fransa'da, İtalya'da, İspanya'daki dostlarından, hatta elçilikteki tercümanlık işini parasız yaptığından haberli olduğunu saklamamış, buna karşılık yemekten sonra salona geçip viski içmeyi sürdürdükleri sırada bile asıl tanışma nedenine değinmemişti.

Anadolu'da gördüklerini, Türk milleti hakkındaki fikirlerini anlatıyordu:

— Benim burada ilk öğrendiğim gerçek, Türkleri tanımadığımız oldu. Fransızlar sizinle bizden çok önce ilinti kurdular. Politikacılarımızın, yüksek rütbeli subaylarımızın hemen hepsi, Türkleri, bugünkü yenik hallerinde, Hintlilerle, hatta Afrikalılarla eşit sayıyorlar. Oysa siz Türkler yüzyıl öncesine kadar dünyanın en büyük imparatorluklarından birine sahiptiniz. Yüzyıl öncesine kadar teknikte

de pek büyük bir fark yoktu sizinle bizim aramızda... Biz buharı makineye uyguladıktan sonra sizi hızla geçtik.

— Durdunuz mu üstünde? Siz buharı makineye uyguladığınız halde, biz neden yapamamışız bu işi?.. Örnek önümüzdeyken... ' Batılılaşmaya da yöneldiğimiz halde?

— Buharı makineye uygulayanlar burjuvalardır. Bana kalırsa burjuvalarınız olgun değildi sizin... Hatta bir bakıma, bizdekine benzer burjuvanız hiç yoktu?

— Neden, yok?

— Bence... Bizans uyuttu sizi... Bu benim kişisel düşüncem...

Belki yanlıştır. Çürümüş Bizans, Türk'ün canlı ruhunu bozdu, yumuşattı, nasıl derler, pelteleştirdi. Gerçek budur bence... Bu ne kadar gerçekse Türkler'in çekildikleri Anadolu'da, kendilerinin gerçek fikirlerini tanımamış bir dünyaya karşı çıkacakları, el ele, gönül gönüle verip direnecekleri de o kadar gerçektir. Uzun yıllar Anadolu insanlarının arasında yaşadım. Cevherinizi inceledim. Dayanışma geleneğiniz var. Zümreler arasındaki uçurumları er geç kapatacaksınız. Türkler sık sık, kolayca yer değiştiriyorlar. Tarihte bu böyle... Yeni yerlerine rahatça yerleşiyorlar. Orasını savunmaya hazırlanıyorlar. Ben bunu, özellikle Rumeli göçmenleriniz için söylüyorum. Sizin bir başka özelliğiniz de, karanlıktan çıkıp başınıza geçenlerin kimliğini aramamanız, onları hemen hemen hiç yadırgamamanızdır. Çok önemli bir milli özelliktir bu, pek büyük bir güçtür.

Viskiden, ince Havana purosundan içti. Gözlerini kısmıştı.

Sesinde garip bir yumuşaklık vardı. Kâmil Bey sözün başında memnunlukla dinlerken, belki de sesteki garip yumuşaklıktan işkillenmiş, söylenenleri değil, bu sözün nereye getirileceğini kestirmeye girişmişti.

İngiliz subayı, bir Türk'ü bir Türk'e anlatmada hiç zorluk duymadan sözünü sürdürüyordu.

— Büyük güçtür, eski başbuğların yerine yeni başbuğları koyabilmek... Yeni başbuğlardan emir almak, bunları hiç

duraklamadan uygulamak... Emri kimin verdiğine değil, emrin ne dediğine bakmaktan gelir bu olgunluk... Bir milletin yaşamak gücü bence bu özelliktir. Ancak böyle özelliği olan toplumlar, en ölü sanıldıkları sıralarda kalkıp dikilirler. En umulmaz direnci gösterirler... Böyle toplumlardan en durgun sıralarında en keskin tepkiler beklemeli... Bugün 1920 yılı Mart ayındayız! İşte size güvenle söylüyorum. Anadolu'nun tepkisi bizim Loyit Corc gibi, Amerika'nın Vilson'unu, Fransa'nın Klemanso'sunu, İtalya'nın Orlando'sunu da yüzlerce danışmanlarıyla beraber şaşırtacaktır. Savaştan sonra, galip devletlerin bu ünlü diplomatlarca, kurulduğu sanılan düzeni siz altüst edeceksiniz!...

Kâmil Bey gözlerini kırpıştırdı.

Kadınlarla enişte bey, İngiliz'le Kâmil Bey'i yalnız bırakmak istemişler gibi, salonun öbür ucuna gitmişlerdi.

İngiliz hep öyle kendinden emin, karşılık beklemeden konuşuyordu.

— Aslına bakarsanız bu savaşta yenilen Türk milleti değil, Türk devletidir.

— Her millet için böyle olmaz mı bu?

— Hayır! Sizin özelliğiniz burada... Bu özelliğin en önemli yanı da dış görünüşüyle yabancıları kolay aldatması... Anadolu'yu dolaşan bir yabancı neyle karşılaşır? Hasta, bakımsız, güçten büsbütün düşmüş, bütün umutlarını yitirmiş bir halk yığım... Görünürde, yani üretimde erkekten çok kadın var. Çocuklar, yani gelecek kuşaklar, sıtmadan karınları şişmiş, derileri incelip yeşile dönmüş zavallılar... Bugünden yarma çıkacakları şüpheli... Üretim araçları, ilk tarım çağlarındaki kadar ilkel... Toprak da üstünde yaşayanlar kadar güçsüz... Demek, Anadolu, maddesiyle, insanıyla, ruhuyla hiçbir dayanağı olmayan yarı ölüler ülkesi... "Burada, kimseden en ilkel, en doğal yaşama tepkisi beklenemez. Bunlar ölüme karşı bütün canlılarda görülen en küçük savunu kımıltısını gösteremezler, maddi, manevi her baskıyı, her yeni durumu dirençsiz kabullenirler" derseniz yanılırsınız! Türk'ü küçümsemek aptallıktır. Dediğim gibi... Hepimizi şaşırtan İstanbul... Daha doğrusu Bizans... İstanbul kımıl tısız... Ruhsuz... Subayları katmıyorum bu ruhsuzluğa... Onların sakatları bile kabullenmiyorlar

bu yenilgiyi... Çünkü suçlu sayıyorlar kendilerini bu işte... Savaş sakatı olmak bile utançlarını silip alamıyor üstlerinden... Amerikalılar bu ruh halini sezebileydiler, Anadolu'ya yardım ederlerdi. Biz, bir türlü dert anlatamıyoruz liberallerimize... Daha doğrusu sivillerimize... Türklerin bahtsızlığı, bence böyle çetin bir dönemde, Morgentav gibi bir Türk düşmanı Amerikan elçisinin karşılarına çıkmasıdır. Biraz düşündü, purosunu çekti. Bir bakıma iyi de oldu bu rastlantı... Direnmenin şanı, şerefi size kalacak. .

Kâmil Bey, birkaç gündür hatırlayıp hariciyecilere sormak istediği soruyu, ağızdan kaçırdı.

— Önleyemez miydi İngiltere Yunanlılar'ın İzmir'e çıkmasını?.. O zaman uzlaşılırdı kolayca... Yeniden davranmaya, belki de kan dökülmesine meydan kalmazdı!

— Sizin bir atasözünüz var. "Akacak kan damarda durmaz" derdiniz. Şakanın kaba kaçtığını anlayarak hemen toplandı. Ben askerim ama, kan dökmekten yana değilim. İspatı da Kutul-Ammare'de size teslim olmam... Sör Tavnshend de ben de, kan dökülmemesi için kolayca teslim olduk. Yiyeceğimiz, cephanemiz boldu. Yardım da umulabilirdi. Daha doğrusunu isterseniz Halil Paşa'nın birlikleri de bizi bunaltacak güçte değildi. Size bir gerçeği daha açıklayayım... Gizlidir ama, siz bizim dostumuzsunuz! Kâmil Bey irkilince gülümsedi. Oxford İngilizcesini bu kadar güzel konuşan bir insan İngiltere'ye düşman olamaz. İstese de olamaz!.. Açıklayacağım gizli şudur: Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarmasından önce, kan dökülmemesi için kralımızın hükümeti, bilhassa biz askerler, bütün tedbirleri aldık. Birinciye dövüşmesi umulan Nurettin Paşa'yı değiştirttik. Türk birliklerinin silahlarını topladık, toplarının kamalarını söktük!

— Saldırıyı önleseydiniz, Yunanlılar'ın silahlarını alsaydınız da, işgal hiç olmasaydı...

— Dedim ya, her zaman akıl idare etmiyor memleketleri...

— Loyit Corc bu kadar akılsız mı? Akılsızsa nasıl oluyor da, İngiltere gibi büyük bir memleketin başına getirilebiliyor?

— Bunu size anlatmak güç... İngiliz demokrasisinin oyunudur bu... Çoğu zaman akıllı İngilizler de, demokrasi denilen bu maskaralıktan memnun değil ama, çaresiz katlanıyor. Biraz daldı. Hayır! Loyit Corc'a aptal denilemez. Memleketimin yetiştirdiği ender devlet adamlarındandır, bunların da en büyüklerindendir. Küçük bir çocuğu avutur gibi sesini yumuşattı. Düzelecek hepsi... Göreceksiniz, en umulmaz sırada, düzelecek... Elverir ki bizler, yani siz, biz hepimiz, tarihin yüklediği ödevleri duraklamadan yerine getirelim!.. Köşedekilere bakıp sesini biraz alçalttı. İlgilendiniz mi İngiliz Dostları Derneği'yle?

— İngiliz Dostları Derneği mi?.. Enişte beyden böyle bir şey duyduğunu hatırladı. Galiba Enişte bey de kurucularından olmalıydı. Yok hayır! Kim kurmuş? Nerede?

— Burda... Türkler kurdu. Başında büyük din adamlarınızdan biri var: Sait Molla... Din bilginlerinizin büyüklerinden...

— İngilizler de kurdular mı, bunun karşılığını? Onun başına din bilginlerinizin büyüklerinden biri geçti mi?

— Latife etmek istediniz ama yarısı gerçektir söylediklerinizin... İngiltere'de böyle bir dernek kurulmadı henüz... Buna karşılık buradaki Derneğin güçlenip gelişmesi için memleketimizin ünlü rahiplerinden biri çalışıyor. Adı: Fruw'dur. Bu adı aklınızda tutun!... Sık sık duyacağınıza eminim! Hatta ilgilenirseniz tanışmanız bile mümkündür.

— Çok mu bizdeki İngiliz dostları... Ne kadar?

— Geçen ay derneğe kaydolanlar elli bini aşmıştı. O zamandan bu yana belki de altmış bini bulmuştur.

— Altmış bin... Ben başka türlü sanmıştım. Yalnız aydınlar arasında... Altmış bin sayısında biraz abartma olmasın! Ben İngiltere adasının haritadaki yerini bilen bu kadar vatandaşımız bulunduğunu sanmıyorum.

— Aydınlardan çok, halka gitmeyi uygun gördüler.

— Nasıl anlatabiliyorlar halka bu işi? Zorluk çekmiyorlar mı?

— Hayır! Demek üyelerine kimlik kartları bastırdılar. Sağında Osmanlı sancağı, solunda İngiliz bayrağı var. Aralarına tasdikli fotoğrafı koyuluyor üyelerin... Bir çeşit lesepase... İşgal polisinden kolaylık görüyorlar. Anladınız mı?

— Hayır!

— Esnafın, gezgin satıcıların, hele geceleyin şurada burada gezenlerin... Laf aramızda, Türk polisiyle çatışmaktan çekinenlerin işine geliyor. Kâmil Bey suratını asmıştı. İngiliz subayı, gene içini çekti. Karışık zamanların yolları da karışık oluyor. Bunu yadırgamamak...

— Böyle bir demekle nasıl bir ilgi kurabilmemi düşündünüz?

— Hiç... Aklıma geldi öyle... Haberiniz oldu mu, üstünde durdunuz mu, öğrenmek istedim. Savaş yüzünden iktisadi durumunuzun bozulduğunu söylemişlerdi. Bir yardımımız dokunabilir mi, diye araştırdık!

Kâmil Bey, halanım ailesinin Nermin’i de alarak kendisini niçin İngiliz’le yalnız bıraktıklarını artık iyice anlamıştı. Kızacağına, ürkeceğine rahatlayıverdi. Gülümseyerek enikonu dostça sordu:

— Bulabildiniz mi bir çıkarını bari?

— Her şeyin bir çıkarı bulunur. Hele İngiltere İmparatorluğu bunu isterse...

— Kişilerle de ayrı ayrı uğraşacak zaman bulabileceğine emin misiniz? Hem de dünkü düşman memleketlerden birinin vatandaşıyla...

— İngiliz kültürüyle yetiştiniz, imparatorluk, kültürünü taşıyan herhangi bir kimseyi, sizin gibi soylu bir aileden gelmese bile, gücü yettiğince korumaya çalışır, işgalimiz altındaki yerlerde topraklarınız, değerli hisseleriniz var. Eğer anlaşabilirsek sadece biz size yardım etmiş olmayacağız, siz de bize büyük yardımlarda bulunacaksınız!..

Kâmil Bey bu söze gerçekten şaştı. Şaşması, “böyle bir yardımı dokunabilir mi?” sorusundan geldiği kadar, böyle bir şey söz konusu

değilse karşısındakinin kendisini, boş laflarla aldatılacak kadar alık gördüğündendi.

Sör Henri Dikson viski bardağını aldı, sözü değiştiriyor, daha doğrusu çok değersiz bir şeyden laf ediyor gibi sordu:

— Şirketi Hayriye'nin hisse senetleri var mı sizde?

— Şirketi Hayriye'nin mi? Hayır... Sanmıyorum! Neden sordunuz?

— Aramızda kalmak şartıyla, söylüyorum. Boğaziçi Vapur Kumpanyası'nı Fransız dostlarımız ele geçirmek istiyorlar. Oysa İngiltere bunu uygun görmüyor. Böyle senetleriniz varsa gerçek değerinin çok üstünde satın alabiliriz.

— Hayır!.. Bende yok!.. Aklımda yanlış kalmadıysa, bu şirketin hisse senetleri Türkler'den başkasına satılamaz. Tüzüğü böyledir.

— Tüzükler değişir. Değişmeseler de, hiç bozulmadıklan halde, yasakladıkları şeyler kolayca yapılabilir. Kanuna göre yüzde yüz Türk olduğu halde, aslında Türk-Fransız olanlar hiç mi yok?.

İngiliz pot kırdığım anlayarak alt dudağını dişledi. Aptallık etmiş, bu lafla, Kâmil Bey'den Türkİngiliz olmasını istemişti. Kâmil Bey, gittikçe keyifleniyordu. Anlamazlığa vurdu:

— Sahi! Vardır, olmaz mı? Şu halde arttırmaya binecek... En çok verenin üstünde kalacak, bizim Boğaziçi vapurları, desenize...

— Hayır! Biz de, Fransızlar da açıktan açığa rekabete girişmek istemiyoruz. Biraz daldı. Demek bu şirkette yok hisseniz... Nereden aklımda kalmış böyle bir şey? Tamam! Ya bir başka Kâmil Bey olacak, ya da Kâmil'e benzer bir başka ad... Sizinle ilintilerimizi zorlaştıran bir mesele de soyadı taşımamanız... Herkes Mehmet, herkes Ahmet... İnsanların, sizde kolay kolay ortaya çıkmaları da, kolay kaybolmaları da bundan... Yanılmışım... Özür dilerim! Ama gene de yardım edebiliriz birbirimize... Musul petrollerinde oldukça önemli hisseniz olduğunu biliyorum.

Bunu, herhangi bir saklamayı önlemek için söylediği açıktı.

Kâmil Bey'in keyfi kaçtı. Eniştesi, İngiliz'in kendisiyle konuşmak istediği konuyu neden açmamıştı önceden?.. Baskına uğratmak için

mi? Hangisi uygun gördü baskını?.. Sahici İngiliz mi, Türkİngiliz mi? Can sıkıntısı öfkeye dönüyordu. Geçenlerde bir yolunu bulup petrol hisselerini, ucuz pahalı, satmayı düşündüğü halde, birden kesinlikle satmamaya karar verdi. Duraklamadan verdiği bu kararla rahatlayıp öfkeden sıyrıldı. “Nereden çıkardılar bu herifler benim Türkİngiliz olduğumu?” diye bir yandan düşünüp bir yandan dinliyordu.

— Osmanlı hanedanı üyeleri çoktan satmaya başladılar hisselerini... Geçenlerde, Abdülhamit’in kızlarından Şaziye Sultan’a küçük bir hisse için on bin İngiliz altını verdik. Aslında, biliyorsunuz, Musul ve çevresindeki petrol alanlarının gerçek sahibi Abdülhamit’ti. ittihatçılar elinden aldılar mülkiyetini... Biz, bunu olup bitti de sayabiliriz. Barışta bu topraklar mutlaka sınırlarınızın dışında kalacak... Kılıç hakkının ne demek olduğunu siz Osmanlılar iyi bilirsiniz. Hiçbir şey ödememek de mümkündü. Fakat İngiliz İmparatorluğu, eski düşmanlarının mülkiyet haklarına bile saygılıdır. Sizin hisseniz Şaziye Sultan’ın hissesinden pek fazla değilse de, daha da az değildir. Sultan telaşlanmasaydı, belki birkaç bin lira daha koparırdı.

“Demek biz telaşlanmazsak koparacağız!” Kâmil Bey gülümsüyordu. İngiliz subayı birden değişmiş, soylu savaşçılıktan madrabazlığa geçip eskici Yahudilerin kelimeleriyle konuşmaya başlamıştı. Durum gittikçe eğlenceli oluyordu.

— Enişteniz İbrahim Bey dostumuzdur. Sizinle dost olmamak için de hiçbir sebep yok! Bizce yok! Akıllı adamsınız, kültürlüsünüz! Sizce de olmamak gerek... Hisselerinizi bize satmanızda başkaca faydalar da...

Kâmil Bey hep gülümseyerek, dostluğa alınacak yumuşak sesiyle İngiliz’in sözünü kesti:

— Bir yanlışlık olacak sör! Benim petrolde hissem yok, Kerkük’te birtakım topraklarım var.

— Evet! Biliyorum. Petrolü sözgelimi kullandım. Topraklarınızı satın bize...

— Hiç düşünmedim. Rahmetli babam, toprak satmayı sevmezdi. Vasiyeti vardır bana... Bundan başka, bu derece değerli toprakları

satmak zorunluğu duyacak kadar...

— Affedersiniz... O anlamda söylemedim. Bu bir politika alış verişidir. Tekrar edeyim, bizim için, hem de bir bakıma sizin için yararlı... Biraz bekledi. Kâmil Bey bir şey sormayınca sözünü sürdürdü: “Sizin için bir bakıma” dedim. Osmanlı vatandaşısınız! Savaştan sonra dünya çok değişti. Bunu, sizin gibi bir insana kolayca söyleyebilirim. Osmanlı vatandaşları için savaş sonrası dünyasında yaşamak, pek kolay olmayacak gibi...

— Topraklarımı satarsam beni savunacak mı İngiliz İmparatorluğu?..

— Aslında İngiliz İmparatorluğu’na satacak değilsiniz topraklarınızı. .

— Ya?

— Gülbenkyan adında bir vatandaşınıza satacaksınız. “Bir eski vatandaşınız” demek daha doğru... Ermeni vatandaşlarınızdan biridir bu Gülbenkyan... Toprağınızı bir Ermeni’ye satmakla savaş içinde işlenen Ermeni kırımı suçundan da temizlenmiş olacaksınız, bir bakıma...

— Suçlu muyum ki?.. Olay yerinden binlerce kilometre uzakta bulunurken...

— “Manevi suçluluktan” diyelim! Rahatlayacaksınız. Beklenmez üzüntülerden kurtulacaksınız.

Kâmil Bey sözün uzaması üzerine telaşlanarak yaklaşan enişte beye bakıp gözlerini kıstı:

— Bugünlerde acele bir şey satmak zorunda mıyım enişte bey?.

— Anlamadım! Ne satması?..

İngiliz can sıkıntısıyla söze karıştı:

— Yanlış anladınız beni... Pardon! Aslında ben anlatamadım.

Bu araya giriş, İngiliz’in Türkçeyi ne kadar iyi bildiğini de meydana koymuştu. Kâmil Bey gülümsedi:

— Anlattığınız çok güzel... Tehlikede olabileceğimi de eklediniz! Biraz ürkütmek isteğine benzediyse de...

Enişte beyin telaşı gittikçe artıyordu:

— N’oldu canım?

— Musul’daki toprakları hemen satmaya mecbur muyum? Borçlarımız çok mu birikti? Alacaklılar kapıyı mı çevirdi?

— Ne borcu? Nereden çıkardınız borcu harcı?..

İngiliz ilk defa Türkçe konuştu:

— İstiyorum satmak Kâmil Bey... İstiyorum ki yok zarar Kâmil Bey çok... Verecek biz çok para... İngiliz... altın... Yok Musul Türkiya...

Enişte Bey birden hatırlamış gibi gözlerim açtı:

— Anladım! Musul deyince anladım. Sör Henri dostumuz, belki sonunda büsbütün zarar ederiz diye düşündü. Geçende ben etmiştim sözünü, laf arasında yeri geldiydi de... “Çaresi?” dedim! “Buluruz!” dedi, Allah razı olsun! Toprakların kimde kalacağı belli değilmiş. Bakarsın işler uzar, büsbütün karışır. Hem de karışacağına şüphen olmasın, ben Anadolu’da başkaldıran ittihatçı eşkıyaların gidişatını hiç de iyi görmüyorum. Bilmediğimiz bir sebep yoksa, değerini de bulursak, satalım gitsin! Orayı satar, burada alırız! İstanbul’un hali berbat... Yüzük taşı sayılacak hanlar, apartmanlar yok bahasına el değiştiriyor. Belli bir geliriniz olur!.. Ne verdi Sör Henri dostumuz, sen ne istedin? Birden canlanmış, pazarlık bağlamaya hazırlanan at cambazlarına benzemişti. Nerdeyse eline yapışıp, “Hadi iste” diye sallamaya başlayacaktı. Satılık olsa da, olmasa da alıcının alımkârlıgmda ayıp yok! Bine satmazsın da on bine satarsın! Dün on bine “olmaz” dediğimi, bugün bine “olur” derim, gider. Ne verdi bakalım Sör Henri dostumuz?

— Daha bir şey vermedi ama ben satmıyorum!..

Enişte bey önce bu “satmıyorum” sözünün kesinliğini sezemedi. Kâmil Bey suratını asınca hala hanımı, Sabriye’yi, Nermin’i yardıma çağırdı. Nermin’le Sabriye pek karışmadılar ama hala hanım, İngiliz’le kocasını, bir zaman desteklemeye çabaladı.

Kâmil Bey’in elli bin İngiliz altınına da olmaz demesi, üstelemenin faydasızlığını meydana koymuştu. Durumu anlayan İngiliz fazla uzatmadı. Fikrini değiştirirse bu pazarlığın kaldığı yerden

başlayabileceğini söyleyerek ayağa kalktı. Hala hanımı kaba bir el sallayışla susturdu.

Dış görünüşünün gerçek İngiliz centilmenliği birden kaybolmuştu. Kâmil Bey bu “gerçek İngiliz centilmeni” ölçüsünün kendisine nereden geldiğini, neyi belirlediğini şaşarak düşündü. Hiç durmamıştı üstünde, çünkü şimdiye kadar hiçbir İngiliz’le pazarlığa oturup çekişmemişti. Biraz şaşkın, biraz ürkek bakıyordu. Herif apaçık değişmiş, Elizabeth çağının, aynı zamanda hem tüccar, hem büyükelçi, hem korsan, hem amiral olan sörlerine benzemişti. Nitekim, meteliksiz kalmış yenik bir Türk’ün inadını kırmaktan vazgeçmediğini saklamayan yırtıcı bir sırıtışla hep birden Garden Bar’a gidip birer viski içmeyi teklif etti.

Kâmil Bey anlayacağını anlamıştı. Gülümseyerek bu nazik davete teşekkür edip özür dilediyse de İngiliz o kadar üsteledi, evsahipleri de ona öyle koşuldular ki, peki demek zorunda kaldı.

Garden Bar’ın kışlık salonu, tavandan yere kadar inen kırmızı kadife perdelere, sarı atlas döşemelerine, mauna boyanmış vernikli tahtalarına, masalardaki renk renk abajurlarına rağmen çadır salaşlığını örtememişti. Cazbandın kılığı Arjantinlilerle Macar çingeneleri arasında melez bir şeydi. Hatta bacaklarındaki mujik pantolonları, kaba çizmeleriyle Rusların balalayka takımlarını hatırlatıyordu.

Müşterilerle oturup içen kadınların hemen hepsi beyaz Rus’tu. Sırtlarına saray toplantıları için yapılmış ağır tuvaletler giymişlerdi. Birkaçının boyunlarında, kulaklarında sahiciye benzeyen taşlar parlıyordu. Hemen hepsi orta yaşlı, olgun kadınlardı. Hayatın rezilliği önüne, birer gerçek kahraman cesaretiyle dikilip körpe kızlarına gövdelerini siper etmişlerdi. Meydan okur gibi görmeden bakan çelik mavisi gözlerinden arada bir, nerede bulunduklarını, buraya nasıl geldiklerini araştıran kıstırılmış hayvan ürkekliği geçiyordu. Gülüşleri biraz yorgun, biraz kinliydi. İlacı bulunamamış öldürücü hastalığa tutulan insanların umutsuz gülümsemelerine benziyordu.

Müşterilerin hemen hepsi üniformalı işgal ordusu subaylarıyla savaşı kazanmış devletlerin elçilik memurlarıydı. Bu hal Kâmil Bey’e

büsbütün acıklı geldi. Kanlı bir çetenin ortaklarıydı bunlar... içlerinden birine hile yapmışlar, hissesini cebe indirerek kadınlarım kendilerine kadeh dolaştırmak zorunda bırakmışlardı. Bundan utanç duyacak yerde gizlice zevkleniyor gibiydiler. Bu zevklenmede, kaltabanlık edip çeteyi zora düşürmüş ortaktan öç alma payı da olmalıydı.

Sör Henri, Kâmil Bey'in aklında geçirdiklerini sezmiş gibi, "Bu iş kendiliğinden ateş almış bir cephanelik yangınıdır bence" dedi. Kâmil Bey pek umursamadan sordu:

— Hangi iş?

— Bolşevik devrimi... Yangın çevrildi. Komşu evlere atlaması önlendi. Şimdi söndürülmesi kalıyor. Son haberlere bakılırsa uzun da sürmeyecek... Lehliler ilerliyor, Denikin orduları ilerliyor, Romenler ilerliyor. Lenin yok olmaktan kurtulamaz.

— Nasıl boş bulundu kocaman Çarlık... O kadar polisiyle, ordusuyla?

— Savaştan yararlandılar anarşistler... Rus milletinin romantik nihilistliği de yardım etti. Allah'a şükür, anladı mujikler artık, Çar babasız yapamayacaklarını... Bindikleri dalı kestiklerini... Hiçbir memleket, aydınlarının, soylularının, devlet adamlarının topundan bir anda vazgeçemez. Geçmeye kalkarsa kıyamet kopar. Ayak takımı kısa zamanda yer birbirini... Gorki'yi bilirsiniz. Bolşevik yazarlardandı. Geçen hafta karısıyla beraber kurşuna dizmişler herifi Bolşevikler...

— Bolşevik yazarsa, Bolşevikler neden kurşuna dizsin?

— Ayak takımına yaranılmaz da ondan... Anlaşamazsınız. Çünkü iyilikle kötülüğü ayırt edemezler. Bugün bir telgrafı vardı Havas ajansının... Verdiği haberi duysa ne kadar sevinirdi şuradaki güzel Rus hanımı. .

— Nedir?

— General Pilsudski ile görüşmüş muhabirlerinden biri... Bolşevikleri nasıl yendiğini sormuş... "Her çarpışmada yeneriz, buna eminiz" demiş Lehli general, "Kızıl orduyu meydana getiren birliklere askerlikten anlamaz birtakım bilgisiz adamlar kumanda etmektedir, istediğimiz zaman, onları, manevra sayesinde yeniyoruz. " demiş...

— Mümkün müdür yalnız manevra sayesinde orduları yenmek?..

— Başlarında değerli komutanlar yoksa... Birlikler eğitim görmemişlerse... Silahları kıtsa, mümkündür. Birden toparlandı. Kadınlara döndü. Özür dilerim hanımlar... Daldık gene. . Suç bende... Neden azarlamadınız Sabriye Hanımefendi? Bardağını kaldırdı. İçtikten sonra hala hanımın önünde eğildi. Bu tangoyu bana lütfeder misiniz efendim?

İngiliz içmeye başlamıştı domuzuna... Bardağını her defa, Kâmil Bey’e doğru kaldırıyor, adeta yarışmaya zorluyor, meydan okuyordu. Nermin içmezdi evvel eski, içkinin hiçbir çeşidini sevmezdi.

Halanımın gözleri baygınlaşmış, enişte beyin yüzü morarmıştı.

Sabriye’nin enikonu sarhoş olduğunu Kâmil Bey tangoya kalktıkları zaman fark etti.

Omzundaki elini ensesine götürmüştü. Bir yandan tırnaklarını batırırken bir yandan karnını karnına sıkıca bastırıyordu.

Nermin’e göre ufak tefekti ama, hem biçimliydi, hem de şaşılacak kadar tıkızdı. Kâmil Bey, hiç hazır olmadığı halde, belinin inceliğini, kalçalarının genişliğini, göğüslerinin sertliğini, ağzına yaklaşan sıcak soluklarla iç içe duydu. Ürkerek Nermin’in oturduğu masaya baktı. Çekilmek, dansın kendisine yaraştıramadığı edepsizliğinden kurtulmaya çalıştı. İçin için davranmak istediği halde, çekilemiyordu. Boş bulunmuş, kapana kısılmıştı.

Sabriye hışır hışır fısıldadı:

— Bırakın canım figür yapmayı... Uyun bana... Uyun bana diyorum!

— Yoruldunuzsa...

— Ne anlayışsız adamsınız!.. Gerçekten duygusuz musunuz bu kadar?.. Sıkın belimi. . Sıkın n’olur! Kütürdetin kemiklerimi...

— Saçmalıyorsunuz Sabriye... Sarhoşsunuz!

— Sarhoş olsam n’apardım! Boynuna sarılıp öperdim. Koparırdım dudaklarını...

— Rica ederim... Kâmil Bey kurtulmaya çalışarak korkuyla karısına baktı. Nermin enişte beyin geniş el işaretleriyle anlattıklarına dalmıştı. Yalvardı. Hadi oturalım Sabriye... Farkına varacaklar!

— Uf nerdeyse inanacağım Nermin'in anlattıklarına...

— Ne anlattı Nermin?

— Papaz gibi gezmişsiniz bütün Avrupa'yı... En güzel kadınlar çevrenizde pervane gibi dönerlermiş siz farkında bile olmazmışsınız. Nermin karımış ama ben hiç inanmam! Asıl böylelerinden korkmalı... Papaz görünenlerden... Biz papazların ne korkunç satirler olduklarını okumadık mı Bokaçyo'dan?.. Aklıma koydum enişte bey er geç sizi baştan çıkaracağım! Dayanamazsınız bana... Canımın çektiğine doymazsam ölürüm!

— Yavaş rica ederim! Delirdiniz mi?

— Duysunlar! Kızdırırsanız söylerim Nermin'e... "Tutuldum" derim! Kendinizi çektikçe hırsım artar benim... Sonunda alırım öcümü... Nazlandığınızın on katı inletirim sizi...

Kâmil Bey, Nermin'in ne kadar üzüleceğini düşünerek dehşete kapılmıştı. Sonra bu saçma sözleri ciddiye aldığı için kendisini ayıpladı. Göründüğünden daha çok sarhoştu Sabriye... Yarın ya hiçbir şey hatırlamayacak, ya da, hatırlayıp utancından günlerce odasına kapanacaktı. Güvenle gülümsedi.

— Neden satmıyorsunuz. Musul'daki topraklarınızı İngilizlere?

Kadın boynuna sarılıp şapırtılarla öpmeye kalksaydı Kâmil Bey bu kadar şaşırmazdı. Kendini toparlamaya çalışırken apansız karşılaştığı sarkıntılıktan kurtulduğuna da sevinmişti.

— Nereden aklınıza geldi Musul'daki topraklar şimdi?

— Geldi. Seni sevdiğim için söylüyorum. Yoksa uğraşmam böyle şeylerle ben... Hiç ilgilenmem, başkası olsa...

— Şatsam mı iyi?..

— Çok... "Daha da fazlasını koparırız" dedi babam... Satın gitsin! Hatırım için satın...

— Hatırınız için... Neden hatırınız için? Kimin yaraeına sürüyorsunuz hatırınızı ortaya?

— Zarar etmeni istemiyorum!.. Olacaklardan haberin yok? Irak devleti kuracaklarmış Bağdat'ta İngilizler... Musul o devlete verilecekmiş. Hiçbir şey geçmeyebilirmiş eline... Geçse de dava yıllarca sürermiş...

— Kim söyledi bunları size?.. Sör Henri mi?

— Babam söyledi biraz önce...

Enişte bey demin tuvalete götürmüştü kızını... Demek orada, hela aralığında, avanak damadı yola getirmek için bir de dul kızı bahtını denesin istemiş...

İngiliz'e gözü ilişti. Herif gözlerini kısarak kendilerine bakıyor, sanki konuşulanları anlamaya çalışıyordu. Kâmil Bey, Sör Henri'yi birden, sirklerin vahşi hayvan terbiyecilerine benzetti. Sanki kırbacını şaklatarak kendilerini zorla oynatıyor, iyice alıştırdıktan sora gösterecekleri hünerlerden kaç para kazanacağım kestirmeye çalışıyordu.

Kâmil Bey kaşlarını çatarak Sabriye'nin gözlerine dik dik baktı.

— Sana fenalıkları dokunur diye korkuyorum!..

— Kimin?

— İngilizlerin. .

Sör Henri, topraklarını satarsa başka faydalar da göreceğini söylemişti. Demek satmazsa bunun tersi... Zarara uğrayacak... Düpedüz şantajdı bu...

— Ne gibi fenalık, sözgelimi?

— Senin haberin yok enişte... İstanbul'u işgal edecekler bunlar yakında...

— İstanbul'u mu? Zaten işgallerinde değil mi İstanbul?

— Yeniden asker çıkaracaklarmış... Yüzde yüz. O zaman belki kan gövdeyi götürecekmiş İstanbul'da... Mimlediklerinin n'olacagı bilinmezmiş!.. Satın n'olur! Takışmayın bu heriflerle...

— Boşuna üzülüyorsunuz Sabriye, bir yanlışlık var bu işte... Bunlar topraklarımı Musul'da sanıyorlar. Oysa, Musul'da bir karış toprağım yok benim...

— Ya?

— Kerkük'tedir. Selim Paşanın çiftlikleri... Kerkük, Musul'dan iki yüz kilometre uzaktadır!

— Söylemediniz mi?

— Söyledim!

— Anlayamadı mı acaba? Söyleyeyim mi bir daha?

— Hayır! Bırakın!

— Söyleyeceğim! İstemiyorum başınız belaya girsin! Korkunçmuş bunların düşmanlığı... Babam dedi ki, "Kurtuluş yoktur" dedi. Dünyada, ayak basacak bir karış toprak bulamazmış İngiliz düşmanları...

Kâmil Bey, aslında satmak istediği toprakları, çocukça bir inatla "satmayacağım" diyerek kızıyla karısını tehlikeye düşürmekte olup olmadığını araştırır gibi omzu üzerinden ürküntüyle masaya baktı.

Enişte bey anlatıyor, Nermin, çenesini ellerinin üstüne dayamış dinliyordu. Dış görüntüdeki rahatlığa rağmen karısının tehlikede olması duygusunu bastıramadı.

Eve dönünce, enişte beyin uzun uzun neler anlattığını karısına sordu. Musul'daki toprakların İngilizlere satılmasındaki faydaları sayıp dökmüş... Kocasının inadını kırmak için yardımını istemiş...

— Karışmam işine ben dedim!.. İnanmadı. Halamın çok üzüleceğini söyledi. Halamın hatırı için sizi satma işine yatırmalı imişim! Bir an durakladı. Dahasını ister misin? Rüşvet bile teklif etti Eniştem bana...

— Ne rüşveti?

— Eğer satışa razı edersem, yüzük alacak bana... Sabriye'ye aldığının eşi... Kaça, biliyor musunuz? Beş bin lira... Benim sezinlediğim, seni razı edemezlerse İngilizleri darıltacaklarından korkuyorlar, işlerinin bozulacağından... Kâmil Bey soluğunu keserek,

“Büyük bir sakınca yoksa neden satmıyorsunuz?” diye sormasını bekledi: Hadi, geliyor musunuz, Ayşe’ye bakalım!

Nermin’de bu söz bütün konuşmaların bittiği anlamına geliyordu.

Kâmil Bey karısını kucakladı, minnetle öptü, sanki çoktandır yakındığı bir şey vardı da nihayet istediğinin müjdesini getirmiş gibi fısıldadı:

— Hiç meraklanma sevgilim! Yakında çıkıp gidiyoruz buradan...

— Nereye?

— Nereye olacak, kendi evimize...

Serencebey’deki konakla, Çengelköyü’ndeki yalı yanmış, arsaları bile satılmıştı. Evleri olmadığı için burada oturduklarını bildiği halde Nermin bu evin nerede olduğunu artık merak bile etmedi.

Kâmil Bey nerdeyse dağılacak gibi her yanından ayrı gıcırtılar gelen paraşolla Üsküdar’dan Bağlarbaşı’na çıkıyordu.

Düşünüp taşınmış, hesaplamış, uygun bir ev bulup döşemeye gücü yetmeyeceğini anlayarak, anneannesinden kalan Bağlarbaşı’ndaki köşkü hatırlamıştı. Köşk daha babasının sağlığında haraptı. Bir ara selamlık onarıldı mı, yoksa onarılması mı düşünüldü birazdan görecekti. Avukat anahtarları verirken bekçinin iki yıl önce öldüğünü, o zamandan beri uğramaya vakit bulamadığım, satılması için bir emlakçıya bırakıldığı halde müşteri çıkmadığını söylemişti. “İster misiniz, söküp götürmüşler; köşk değil, kümes bile kalmamış olsun!”

Arabacı kırbacını şaklatarak sıska hayvanlarını haydalıyor, yokuş gittikçe dikleştiği için Kâmil Bey koca gövdesinden adeta utanıyordu.

Mezarlık uzayıp karanlıklaşmada, karşı sıradaki ahşap evler gittikçe küçülüp seyrekleşmekteydi.

Kâmil Bey, karısıyla kızım buralardan geçirip Bağlarbaşı’ndaki harap köşke nasıl götüreceğini, orada nasıl barındıracağım düşünerek kaygılandı. Parasızlığın ne kadar umut kırıcı bir şey olduğunu, şimdiye kadar hep aklıyla bilmiş, böyle yaşayışında hiç denememişti. Yoksul insanların varlıklılarla neden aynı olaylar karşısında aynı düşüncede, duyguda, davranışta olamayacaklarını şimdi daha iyi

anlıyordu. Yoksulluk umut kinciydi. “Umudunu yitiren her şeyi yitirmiş olur” sözü doğru ise yoksulların duyacaktan bunaltının hele çok sürer, hele başkalarının sorumlulukları da binerse ne kadar dayanılmaz hale geleceğini şimdi, bu eski arabanın diş gıcırtılarına benzeyen sesleriyle sarsılırken gerçekten anlıyordu. Oysa, parası yoktu ama, gene de hatırı sayılır büyük zenginlerdendi. “Belki de, duyduğum korkulu şeyler bile asıl gerçek değil... Çünkü benim için, bu durumda kesin umutsuzluk daha söz konusu olamaz” diye geçirdi aklında...

Köşkü gözünün önüne getirmeye çalıştıkça, ağaçları, orman kadar kalabalık, çok büyük bahçeyi, suyu kesilmiş büyük havuzları, dibi görünmeyen derin kuyuları, yıkık duvarları hatırlıyordu. Köşkün oturulmaz halde olduğuna emindi. Selamlığa yerleşmeyi tasarlamıştı. Hiç hatırlayamadığı, belki de hatırlamak istemediği için hatırlayamadığı selamlığa nasıl yerleşeceği üzerinde hiçbir fikri yoktu. “Yerinde görürüm, ne yapacağımı orada kararlaştırırım” diyerek çıkmıştı yola... Bina çok eskimişse kaça onarılır? Eşyalar kullanılabilir gibi değilse, şubat ortalarından mayısı tutabilmek için gerekli sobalar, odun, kömür kaç paraya, nereden sağlanır?

Dondurucu soğuğu iliklerinde duyarak kalın paltosuna sarındı. Ne olursa olsun enişteden, haladan para istememeye kesinlikle karar vermişti. İstemeyecekti de ne yapacak? Orasını bilmiyor, düşünmeye de yanaşmıyordu. Belki okul arkadaşlarının varlıklılarına, uzak akrabalarına, baba dostlarına başvuracaktı. Avukat bazı hisseli arsaların satışı imkânından söz etmişti. “Veririm yok pahasına... Yok pahasına verilince alıcı bulunur elbette... ”

Arabadan kapının önünde indi. Arabacıyı savdı. Bulunduğu yerden köşkün üçüncü katlarıyla damı görünüyordu. Kiremitler uçmuş, saçaklar sarkmış, pancurların bir kısmı kopup düşmüş, camların bir çoğu kırılmıştı. Buna karşılık sokak üstündeki yüksek duvarlar, arabaların girip çıkması için epeyce büyük tutulmuş kapı sağlam gibiydi. Selamlık kapının solundaydı. Onun da badanası bozulmuş, panjurları kağşamıştı. Kancasından kurtulup sarkan su oluğuyla çarpılmış soba borusu bakımsızlığını gösteriyor; genel görüntüsü güvensizlik veriyordu.

Kâmil Bey “İmkânsız burada barınmak... Peki n’apacağız?” diye içinin içinden irkilip, ürküntüyle gözlerini kırpıştırdı. Belli bir şey, içerde görecekleri burda barınma umudunu büsbütün gülünç hale getirecekti. Çevresine korkuyla bakarak bir an savuşmayı tasarladı, sonra, bakmadan dönmenin aptallık olacağını düşünerek, isteksiz, yürüdü.

Kapıdaki kocaman asma kilidi görünce avukatın anahtarları verirken söylediklerini hatırladı. “Bekçi ölünce mahalle imamı bir asma kilit takmış kapıya... Anahtarı da Mahir Paşa köşküne bırakmış... Hatırladınız mı böyle bir komşu?.. ”

Kâmil Bey, Mahir Paşayı değil, oğlu Fuat Bey’i hatırlamıştı. Fuat Bey kendisinden dört yaş büyüktü. Galatasaraylıydı. Çok okur, galiba şiir bile yazardı. Beraber ava giderler, kürek çeker, boks yaparlardı. İstanbul’daki İtalyan Büyükelçiliği müsteşarının güzel kızıyla -1900’de- evlenip Avrupa’ya yerleşmişti. 1906’da, Fuat Mahir Bey’in başına, hiç beklenmez, bir büyük felaket geldiği duyuldu. Karısı bir başkasını severek altı yaşındaki kızını alıp gitmiş, o zamandan beri de Fuat Mahir Bey’i gören olmamıştı. Kâmil Bey, bu yakışıklı çocukluk arkadaşının uğradığı hakareti ne zaman hatırlasa dehşete yakın bir ürküntü duyuyordu. Gene aynı ürküntüyü duyduğu için duvarın dibinden çekinerek yürüdü. Köşeyi döndü. Kapıya isteksiz yaklaştı, çıngırağın halkasını tuttu, bir an durakladı. Geçenlerde rastladığı okul arkadaşlarından birinin “O felaketten sonra gören yok!” dediğini hatırlayarak halkayı çekti.

Zilin çalmasıyla kapının açılması bir olmuş, karşısına, hiç beklemediği biri, bir Kadiri dervişi çıkmıştı. Başında kara taç, kara sarık, sırtında kara cüppe, belinde kara taşlı kemer vardı. Kara sakalı nerdeyse göbeğine inecekti. Önce dalgın, uzak bakmış, sonra tanımaya çalışarak kara gözlerini kırpıştırmaya başlamıştı.

Kâmil Bey karşısındakinin Mahir Paşa’nın oğlu Fuat Bey olabileceği şüphesiyle irkilmişti. Hayır, zevkli giyimleriyle 1900’lerde başkentin yerli, yabancı bütün şık delikanlılarını arkasında sürükleyen Fuat Mahir olamazdı bu derviş...

— Kâmil Bey... Kâmil... Nerden çıktınız?

— Fuat Bey... Siz misiniz kardeşim?

Kucaklaştılar.

Kâmil Bey ayrılıp bakmaya cesaret edemiyordu.

Fuat Bey geri çekilerek yol verdi:

— Buyrun!

— Girmeyeyim... Bizim köşkün anahtarını...

— Evet, bize bırakmış imam efendi... Yalnız mısınız?

— Evet!

— Girin öyleyse... Birer kahve içelim!

— Mersi... Rahatsız olmayın...

— Girin girin... Kimbilir nereye koydular! Arayacağız! Geçin şöyle...

Alındığı oda sıcaktı. Kâmil Bey yalnız kalınca çevresini gözden geçirdi. Duvarlarda çeşitli tarikat taçlarının resimleriyle çeşitli yazı levhaları asılıydı. Bunların en büyüğü, herhalde en değerlisi Kadiriliğin piri İsmail Rumi'nin adını taşıyordu. Resimlerden biri Rufai arması, birisi resul kapısıydı. Raflarda Rufai şişleri, Rufai gülü, şifa topuzu, meydan aynası, dergâh çırağı, şifa tasları, birkaç keşkül, işlemeli buhurdanlar, gülabdanlar, kudümler, çalpareler, bir tane üstü yazılı teber, çok değerli olduğu anlaşılan kırk budak dünya güzeli denilen şamdan vardı. Yerlere geyik, tiftik, koyun gibi çeşitli hayvanların postları serilmişti. Raflardan biri meşin kaplı kitaplarla doluydu. Bunlardan bir tanesi, elyazma bir kitap sedirde açık duruyordu. Gençliğinde güreş tutan, boks yapan, iyi ayak topu oynayan, eskrimde Avrupa'nın en ustalarıyla başa çıkan, zengin, güçlü, yakışıklı olduğu kadar da uçarı hovarda, birkaç Batı dilini ana dili gibi bilen Fuat Mahir, nasıl bir kıyametten geçerek bu kadar değişmişti?

— Şekerli yaptım kahvenizi Kâmil Bey... Hava soğuk... İyi gelir! Yanlış mı düşündüm!

— Rica ederim!.. Zahmet oldu! Rahatsız ettim. Okuyordunuz...

— Değeri yok...

Kâmil Bey ayıp bir şey yapıyormuş gibi, utançla gözlerini duvardaki levhalarda, raflardaki öte beride gezdirdi. Gülümsemeye çabalıyordu.

— Şaştınız değil mi Kâmil Bey kardeşim... Beni görünce... “N’oldu buna” dediniz...

— Yok... Hayır! Anlıyorum! Zor... Çok zor... Hiç beklemediğimiz felâketlere uğradık! Memleket... Hepimiz...

— Evet... Fuat Mahir bir an duraklamış, belli ki, bir şey söyleyecekken vazgeçmişti. Gözlerini utançla yere eğdi. Çoktan beri mi buradasınız? Nerdeydiniz savaş yıllarında?

— Yeni geldik. Niyetimiz buraya yerleşmek... İmdat istediğini sözünün yarısında fark ederek tutuklaştı: Bitişiğe... Bundan sonrasını büsbütün zor söyledi. Sizi burada bulduğuma sevindim. Komşu olacağız...

— Ne kadar iyi... Ama bilmem ki, ben artık makbul bir komşu sayılır mıyım? Dünya ile ilintimi kestim. Hayır, doğrusu kesmeye çabalıyorum. Başıma gelenler... Bir an gözlerini yumdu: Savaş yıllarından sonra başımıza gelenler... Oturup düşündüm. “Ya silahlanıp Anadolu’dakiler gibi dağa çıkmalı ya da dervişliğe sığınmalı” dedim. Çok güçsüz bir insan olduğumu, karar verdikten sonra anladım! Benimkisi düpedüz kaçaklıktır.

— Rica ederim!

— Kaçaklıktır. Olsun! Gitgide hiçbir utanç, hiçbir olay beni sarsmıyor. Dünya ile arama bir kara cüppeyi germeye uğraşıyorum! Mümkün mü? Göreceğiz! İnsanoğlu gücünün yetmeyeceğini kestirdiği yerde çabalarsa alçaklık eder. Önceleri, bu kılıkla sokağa çıkmayı göze alamıyordum. Bavulda taşıyordum, tekkelere giderken bu ıvır zıvırı... Bir ara, memleketten büsbütün basıp gitmeyi düşünmedim değil... Çekersin tetiği pırr der uçarsın! Gücüm yetmedi. Ölmeye gücüm yetmedi de, inanır mısınız, bu kılıkla sokağa çıkmaya yetti. Şimdi rahatım!. Elimi göğsüme götürüp bir hu çekiyorum yürekten... “Derviş baba” diyorlar, seviniyorum. Tarikatlar üzerinde durdunuz mu az çok?...

— Hayır!..

— Ayıramaz mısınız dış görünüşten kimin hangi yolda olduğunu?

— Sanmam!

— Ben aslında Kadiriyim. Ayrıca Rufailiğe de heveslendim. Bu üstümdekiler Rufai giyimidir. Akşama doğru Tabutçular içindeki Sandıkçı Şeyh Etem tekkesine gidecektim.

— Engel olmadım ya? Çok üzülürüm...

— Neye engel olacaksınız! Akşama gidecektim. Gitsem n'apacaktım? Bir köşeye oturup tek başıma düşünecektim. İnsan, bir kere tek başına kalmaya görsün! Nerde olsa tek başınadır. Meydan savaşında bile... Gözlerini kapayıp bir zaman sustu.

Özür dilerim! Daldım elimde olmadan... Sesini yalvarır gibi alçalttı. Aklımda yanlış kalmadıysa... Çocuğunuz vardı değil mi? Yutkundu. Yanılmıyorsam kız çocuğu?..

— Evet!

— Kaç yaşında?

— Altısına yeni bastı.

— Altısına... Sıhhatli mi?

— İyidir.

— Çok yaşasın!..

Dayanacak bir yer arıyormuş gibi bakındı. Çaresizlikle göbeğine bağladığı ellerinin parmaklarını sıkıyordu. Utançla gülümsedi:

. — Bir dakika... Bakalım buldular mı, anahtarı, alıp geleyim... Satmayı düşünmüyorsunuz değil mi? Birkaç kez tellallar müşteri getirip gezdirdiler. Ödüm koptu, çalgıya çengiye meraklı bir yeni zengin alır diye...

— Yok, hayır! Oturmayı düşünüyorum bu yaz... Ne dersiniz barınılabilir mi?

— Köşkte sanmam! Kalabalık değilseniz, uygun da görürseniz, selamlık daha iyicedir. Ama, gene de biraz onarım ister!..

Derviş Fuat Mahir gülümseyerek çıktı, zincire bağlı bir anahtarı getirdi.

— Buyrun! Hemen bakmak ister misiniz? En iyisi, hadi beraber görelim!

— Zahmet olmasın!

— Yok canım! Merak ettim apansız... Bakalım, on, on beş yıldır ne kadar değişmiş... Aslında bu değişme ile kendi değişmemizi de madde olarak görmüş olacağız!

İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey'e, iki yıllık yoksul Kâmil Bey, köşkün kapısını birisine baskın vereceklermiş gibi soluklarını keserek açtılar, bahçeye girince sözleşmişler gibi hiçbir şey konuşmadan yan yana köşke doğru yürüdüler. Oysa köşkte en küçük umut olmadığı ilk bakışta görülüyordu.

Çifte merdivenin mermer basamaklarından birkaçı çatlamış, kapıyı örten renkli camların çoğu kırılmıştı. Paslı kilit anahtara epey direndi, rezeler gıcırdadı.

Alt kat insanın nefesini tıkayacak kadar küf kokuyordu. Bağlarbaşı'nın yüksekliğinde bu küf kokusu, ancak ancak damın akmasıyla açıklanabilirdi. Odalar tamtakırdı. Sıvalar dökülüp bağdadiler ölü iskeletleri gibi meydana çıkmış, sarkan tavan tahtaları gibi döşemeler de yer yer çürümüştü.

Karanlık hamam aralığından, kapısı kaykılmış kiler odasına kedi kadar fareler koşuşuyordu.

Birinci katın merdivenlerini yarısına kadar çıkabildiler. Basamaklar her adımda beşik gibi sallanıyordu. Trabzanların aralarını örümcek ağları silme kaplamıştı.

Burayı baştan aşağı yıkıp yerine yeni bir bina yapmaktan başka çare olmadığını anlayınca kapıyı kapatmayı bile gerekli görmeden bahçeye indiler.

Kâmil Bey için daha korkuncu, selamlık da umduğu kadar sağlam değildi. Alt kat taşlığı kapkaranlık, oda kapıları bakımsız... Köşelerde

süprüntü yığınları duruyor. Üst kat da yer katından daha aydınlık sayılmaz!

Kâmil Bey içerisine eşyalar koyulmuş odayı bile açmak istemedi. “Hele bir baksak” diyen derviş arkadaşına suçlu gibi utangaç utangaç gülümsedi:

— Burada barınmak mümkün değilse, ne faydası var bakmanın?

— Burada barınmak... Fuat Mahir Bey gözlerini kısarak çevresine çepeçevre baktı. Badana edilse... Silip süprülse... Şurası burası biraz onarılsa... Belki benzer bir şeye... Ne kadar harcayabilirsiniz? Ne tasarladınız?

— Hiçbir fikrim yok! Böylesini kestirememiştim. Hayır! Burada olmaz. Nermin’e böyle bir şey yükleyemem! Kızımın ödü kopar orman gibi bahçede... Köşkün korkunçluğu düşlerine girer!

— Evet! Mümkündür. Kaç yaşında, demiştiniz? Altı, değil mi?

Altı yaş... Fuat Mahir Bey gözlerini yummuştu. Sıkı tutmalı kızları bu yaşta...

— Sıkı mı tutmalı? Nasıl sıkı...

— Bırakmamalı kadınlara... Nasıldır ilginiz? Gündelik ilginizi soruyorum.

— Gündelik ilgi... Olağan... Bütün babalar gibi... Sabahleyin yatağıma gelir. Biraz oynaşırız. Öğle yemeğinde, ya görürüm ya görmem! Akşam uyumadan önce beni öper!

— Olmadı! Hiç olmaz! Katiyen...

— Katiyen mi? Anlamadım?

Derviş Fuat Bey de, kendi sözlerinden hiçbir şey anlayamamış gibi, gözlerini şaşkınlıkla kırpıştırarak gülmeye çalıştı:

— Anlaşılır şey değildir aslında... Ben, kız çocuklarının kadınlar tarafından eğitilmesine karşıyım. Nedeni uzundur. Bence babalar daha yakından ilgilenmelidir kızlarıyla... Bir gün anlatırım!... Kâmil Bey’in elini tuttu. Daha önce şu ev işini bitirelim!

— Nasıl?

— Durumu anlayarak... Oturur hale gelir mi? Buna gücümüz yeter mi?

— Kimden öğrenebiliriz bunu?

— Hele gelin bakalım!.. Bu memlekette mahalle kahveleri boşuna dopdolu değildir.

Nuhkuyusunun köşesindeki bahçeli kahveye gittiler.

Fuat Mahir Bey Dülger Cemil Usta'yı sordu. Evinde olduğunu öğrenince çırağı koşturup acele çağırttı.

Dülger Cemil Usta tez canlılığı, dobralığı kadar hiç öfkelenmemesiyle de semtte ün salmış ufak tefek bir adamdı.

Hep yere bakarak konuşuyor, böylece insanlarla ilgisiz görünüyordu.

Derviş Fuat Mahir Bey'i ölçülü bir saygıyla selamladı. Anlattıklarını dikkatle dinledi. Gözlerini kaldırmadan yavaşça sordu:

— Fuat Bey! Arkadaşınız her şeyi çok bildiğini sanan üstün akıllı, derin fikirli beyefendilerden midir?

— Nasıl her şeyi?

— Sözgelimi, ev onarımı işlerinden... "Şuraya şu kadar metre mikâp tahta gider, şu duvara şu kadar araba taş ister" filan diye karışır mı üstüne elzem olmayan işlere?..

— Hayır! Sanmam!

— Bakın bu iyi... Yakın uzak akrabalarından bilgiçler... Akılda- neler... Koşar gelir her işe burnunu sokar hayır sahipleri var mıdır?

— Sanmam! Neden sordun?

— Ona göre fiyat isteyeceğim!

— Daha mı az, daha mı çok?

— Elbette daha çok! İşten anlarla boğuşacağız! Haydi gidelim de ne istediğinizi yerinde söyleyin!

Yolda selamlığı onartmak istediklerini, fakat fazla para harcamak niyetinde olmadıklarını Fuat Mahir Bey anlatmıştı.

Cemil Usta, selamlık binasını önce dışardan çepeçevre dolaştı, gözlerini kısarak bir şeyler hesapladı.

İçeri girince derviş, Kâmil Bey gibi şöyle bir bakıp merdivene yönelmedi. Pencereleri, kapılan açarak taşlıkla odaları, mutfağı aydınlattı. Yukarda da aynı işi yapınca Kâmil Bey yıllardır kapalı kalmış bir eve loşluğun bir bakışta verdiği “Burda oturulmaz” fikrinin ilk andaki kadar gerçek olmadığını anladı.

Bol ışık, burada barınılabilecegini meydana koymuştu ama, onarımın pek ucuza çıkamayacağını da göstermişti.

Cemil Usta, zengin bir müşteriyi muayene eden ünlü bir doktor gibi selamlığın her yanını yokladı. Bahçeden aldığı kalınca bir değnekle dokunup, vurup gelen sesleri dinledi, ufak tefek onarımdan başka ne gibi değişiklikler düşünüldüğünü sordu. Yukardaki helanın alafrangaya çevrilmesi, büyük odadan ara kapıyla geçilen küçük bir sandık odasının fayans döşenerek banyo haline getirilmesi şarttı.

Cemil Usta gene zihninden birtakım hesaplar yaparak bütün bu işlerin yedi sekiz yüz liraya çıkabileceğini söyledi.

Kâmil Bey, binlerce lira bekliyordu. Yedi sekiz yüz liraya şaştı, sevindi, fakat içinde bulunduğu durumun bu kadarcık bir parayı bile bulmaya imkân vermediğini sıkılarak açıkladı.

Bahçeye keyifsiz indiler.

Derviş Fuat Mahir Bey biraz çekingen, “Borçlansanız da sonra yavaş yavaş ödeseniz” dedi.

Hayır, bugünkü durumda, böyle bir borcun altına giremezdi, şundan ki, ödeme şartlarını zamanında yerine getireceğine güvenemezdi.

Onlar konuşurken Cemil Usta, fesini ensesine yıkmış çevresine bakıyordu. Neden sonra, Kâmil Bey’in sözünü kesti:

— Köşkü ne yapmayı düşünüyorsunuz?

— Hangi köşkü?

— Bunu... Cemil Usta çenesiyle büyük kapıyı gösterdi...

— N’olacak bu böyle?..

— Hiç... N’olabilir?

— Biraz daha geçerse yıkılır durduğu yerde...

— Evet...

— Başka bir niyetiniz yoksa... Verelim bunu yıkıcılara...

— Kime verelim?

— Yıkıcılara... Sokağa atsan bin lira, bin beşyüz lira eder.

— Yok canım! Alan olur mu, emin misiniz?

— Olur! Ayrıca bazı meşe kaplamalardan da yararlanırız. Tavan süslerinden falan... Selamlığın onanmı da böylece daha ucuza gelir.

— Gerçek mi? Hay Allah sizden razı olsun!.. Karşılar mı onarım masrafını?

— Vızır vızır!

Kâmil Bey, son birkaç yıldır, hiç bu kadar candan yürekten sevinmemişti.

Derviş Fuat Bey, Cemil Usta’nın omuzuna vurdu:

— Hay aklımla bin yaşa!.. Neden düşünemedik biz bunu? Nerde buluruz yıkıcıları?.. Çok sürer mi bu iş?

— Yok canım! Bizim Ermeni Bedros Ağa şuracıkta... Ermeni kırımından bize kızgın olduğu için hırsla girişir ki... Haftaya bırakmadan dümdüz eder.

Kâmil Bey kendi sesini yadırgayarak elinde olmadan yalvardı:

— Alır mısınız üstünüze bu zahmeti Cemil Efendi?..

— Hay hay!

— Sağolun! İşte anahtarlar... Zorluk çıkarsa, Fuat Bey’e başvurursunuz! Ben artık bu işe “oldu bitti” diyebilir miyim?

— Bedros Ermeniyle pazarlığı kestikten sonra evet...

— Pazarlığı da siz yapsanız... Hiç aklım ermez benim... Gerçekten ermez!..

Cemil Usta, Kâmil Bey’e bu kez bir başka alıcı gözüyle baktı.

— Nerede oturuyorsunuz?

— Nişantaşı'nda...

— Telefon var mı?

— Var evet!

— İyi öyleyse... Verin bana numarasını...

Cemil Usta ertesi gün telefon ederek pazarlığı Bedros Ermeni ile bin altıyüz liraya kesiştiğini, razı olursa yıkımın yarın sabah başlayacağını haber verdi.

İki gün sonra Kâmil Bey Baglarbaşı'na gittiği zaman köşkün çatısı değil, üst kat bile sökülüp alaşağı edilmişti.

Kâmil Bey, önce sevindi, sonra birden durumun çapraşıklığını fark ederek ürktü, saflığına kızdı.

Kapıdan girdiği zaman karşılaştığı görüntü, birkaç ayda değil, belki de bir yılda imlâya gelmeyecek bir kıyametti. Yıkıcı Bedros Ağanın takımı, naralar atarak çalışıyor, her naralanma sonunda çatırdıyla bir şeyler sökülüp havaya toz bulutları kaldırıyordu.

Selamlık da iskelelerle çevrilmiş, iskelete dönmüştü.

Kâmil Bey ne yapacağını kara kara düşünürken Cemil Usta yıkıcıdan aldığı bin altı yüz lirayı sayıp verdi, sonra selamlığın onarım hesaplarını yeniden yaptığını, köşkten seçtiği bazı meşe kaplamalardan, tavan oymalarından yararlanacağı için bu işi çok daha ucuza bitireceğini söyledi. Kâmil Bey paralar elinde, dalgın dinliyor, memnun olmuşa benzemiyordu. Sökülen tahta çatırdıları arasında çekinerek sordu:

— Ne zaman biter?.. Bence önemli olan çabuk bitmesi...

— Onarım mı? En geç... on beş gün... Hadi biraz daha uzun tutalım, en geç yirmi gün sonra taşınabilirsiniz!

— Demeyin!.. Bu kargaşalık... Bu toz duman...

— Anlamadım! Hiç meraklanmayın... Hafta sürmez, köşkü sırtlayıp savuşur Bedros Ağa... Temellerini öyle düzler ki burada, böyle bir köşkün olduğuna on tanık getirseniz kimse inanmaz.

Kâmil Bey de bu söze pek inanmamıştı. Bakımsızlıktan ormana dönmüş bahçeye kederle bakıyordu.

Cemil usta gülümsedi:

— Bahçeyi de Fuat Bey üstüne aldı... İşe girişti bile...

— İşe mi girişti?

— Çoktan... Duvarların yıkıklarını ördürüyor bir yandan, bir yandan da, elinde balta, kazma kürek, çalıyı çırpıyı söküp ağaçları buduyor...

— Yok canım! Nerede şimdi?

— Hamam yıkığının arkasında...

Kâmil Bey telaşla yürüdü. Derviş Fuat Bey mart güneşinde cüppeyi atıp kollarını sıvamış, keskin bir nacakla ağaç gövdelerini saran fışkınlara girişmişti, ilahi ağzıyla şiirler okuyordu:

Şeriri bezmi fakiri öyle her cana vermezler, Değil her cana be yahu belki canana vermezler.

“Vermezler”e alay olsun diye “virmezler” diyor, “be yahu”nun son hecesini beşer elif boyu uzatarak ortalığı inim inim inletiyordu.

Kâmil Bey’i görünce nacağının sapma dayanıp durdu, dörtlüğü tamamladı:

Efendiiii hiç umma abı hayatı bâdeden hisse

Ânı insana tahsis ettiler hayvana virmezler!

— Kolay gelsin Fuat Bey... Neden yoruyorsunuz kendinizi?..

— Dervişlikte yorulma yoktur, çabalama vardır. Biz Kadiri donuna boş yere mi girdik! Hayır! Ne denilmiştir: “Ansının balıyım, bahçesinin gülüyüm Bağının bülbülüyüm, pirim Abdülkadirin” denilmiştir. Abdülkadir’i âyandan Kürt Abdülkadir belleme Kâmil Bey, Abdülkadir Geylani Efendi’inizdir anılan. İlerde, küçük baltasıyla zikreder gibi iki yana sallanarak çalışan kıranta adama seslendi: Gel bakalım bahçıvan dedi... Yaklaş ki adı Kâmil, kendisi Kadiri yoluna girmediğinden, kara cahil bir can göresin! Kederlenesin! Kederlenesin! Çünkü ne denilmiştir, “ham ervaha eyvah eyvah!” denilmiştir. Kırçıl sakallarından ter damlayan pembe yanaklı, baygın

çakır gözlü adamı Kâmil Bey’e tanıştırdı: Abdülkadiri Geylâni Efendi’miz köçeklerinden... Ve de Üsküdar’ımızın belli başlı Kadiri dergâhlarından Selamsızdaki Hindiler Tekkesi dervişlerinin göz bebeği, gündüzleri Bağlarbaşı bahçelerinde, geceleri de cennet bağlarında uğraşır, canım ciğerim, bahçıvan Derviş Lâleci Zülfi can...

Adam elini göğsüne götürerek derin bir hu çekti.

Derviş Fuat Mahir Bey’in keyfi yerindeydi. Nacağı “hınk” diyerek sallarken Lâleci Zülfi canı anlatıyordu:

— Kadiriliği tamamlayıp Halvetiliğe hoplamıştır ve de halifelik katma kurulmuştur. Ne demektir bu? Yedi dâireyi sırayla aştı demektir. Ardından mükâşefe çağı görünür. Mükâşefe, keşiften azmadır. Aslı kul ile Tanrı arasındaki nur ile karanlıktan meydana gelen yetmiş bin utancın gelişmesidir. Halife Tanrı’ya yakınlığı, zevk aracılığı ile duyar. Bu zevk, Selim Paşa’nın oğlu Kâmil Bey, sizin gibi hamların sandığı günah zevki değildir. Bu zevk riyazetle elde edilir. Sonu vuslattır ama, Osmanlı divanlarında aziz köpürterek istenen et vuslatı değildir. Halvetilik de utanç derecelerinin en yükseğidir. Halvetle olur. Velilik mertebesine bir şey kalmaz ki, her babayiğitin eline geçmez. Çünkü...

Her çünkünün arkasından bir sürü anlaşılmaz söz geliyordu. Kâmil Bey bu sersem edici söz kalabalığının arasında kendisini, nasıl olduğunu bilmeden elde nacak çalı çırpı yolarken buldu.

Dervişler bir ağızdan ilahiler okuyorlar, “Ben bilmez idim gizli ayân hep sen imişsin tenlerde ve canlarda nihan hep sen imişsin” diye höykürüyorlardı.

Öğle ezanı okunup yemek paydosu için işi bıraktıkları zaman Kâmil Bey adamakıllı acıkmıştı. Kollarında, bacaklarında, belinde çoktandır unuttuğu tatlı bir çekilme vardı. Yıllardan beri ilk defa gerçek iştaha ile canı ekmek istiyordu. Fuat Bey’in “lokma” davetini hiç nazlanmadan kabul etti.

Lâleci Zülfi Derviş gelmediğinden yemekte yalnızdılar.

Kâmil Bey, yüzde yüz Batı kültürüyle yetişen, ömrü Avrupa’da geçen Fuat Bey’in Kadiri dervişliğiyle hangi yenilgiye teselli aradığım

kestirmişti ama, bu karara nerelerden geçerek vardığını da öğrenmek istememezlik edememişti. Eğer çocukluk arkadaşı ilk görüştükleri günkü gibi davransaydı gene belki bir şey soramayacaktı. Fakat Fuat Bey de ne düşünmüşse düşünmüş, değişmişti. Daha rahattı. Dervişliğiyle övünüyor denebilirdi.

Kâmil Bey bundan cesaret alarak, önce özür diledi, istemezse karşılık vermemesini rica ederek dervişliğe neden, nasıl, ne zaman girdiğini sordu.

Fuat Mahir Bey de böyle bir soruyu bekliyor olmalıydı. Hiç duraklamadan söze başlamasından hazırlandığı da anlaşılıyordu.

— Bilmem başınıza hiç geldi mi? Yaşamaktan usanıverdim bir gün apansız... Neden mi? Uygun bir sırada, nedenlerden birkaçını söylerim. Saçma bulacaksınız. Evet, saçmadır! Ama bilirsiniz, bazı dönemlerde, insana en saçma şey en ciddi olaydan daha dramatik gelir. Kendimi öldürmeyi düşündüm bütün ciddiliğiyle... Şakası yok, elde tabanca ölümün yanına gittim geldim iki defa... Hani Çar subayları sarhoşken bir oyun oynarlarmış... Beş mermi atan bir toplu tabancaya tek bir mermi koyarlar, topu avuçlarına sürerek bir zaman çevirirler, sonra namluyu şakaklarına dayayıp tetiği çekerlermiş... Bir garip ölüm oyunu... Beşte dört boş... Biri dolu... Ölümle beşte bir alay... İki defa yaptım bunu... ikisinde de boş çıktı.

— Yok canım, inanılır şey değil!..

— Evet, şimdi ben de “Budalalık” diyorum. Ama yaptım. Sonra herhangi bir ad altında sömürge alaylarına yazılıp kaybolmayı tasarladım. Bunun için Cezayir’e kadar da gittim. Hoş gelmedi bana havası... Batı’nın ipten kazıktan kurtulmuş sefilleri pis herifler... İnsan, kendisini alçaltmak istese bile katlanamaz bu kadarına... Bir gün sokakta bir dervişe rastladım. Dileniyordu. Birden bu dilenmenin çok başka bir şey olduğunu sezdim. Sadaka bekleyerek duruşu, verildikten sonra elini göğsüne götürerek selamlayışı, şaşılacak kadar gururluydu. Sadakanızı kabul ederken size, şahane bir bağışta bulunuyor, ihya ediyordu sizi sanki...

O zaman bizim tarikatlar üzerinde bildiklerimi hatırlamaya çalıştım. Kendimi öldürmeye karar verdiğim sıralar, bizde, dünyayı boşlayan

papaz tarikatları, ıssız dağ başlarına sığınmış tenha manastırlar bulunmadığına esef etmiştim. Tekkelerimiz nasıl olup da aklıma gelmemişti. Gördüğüm tekkeleri, tanıdığım dervişleri geçirdim gözümün önünden... İlk vapura atladım. Hiçbir yolculukta varacağım yere, hemen ulaşmayı bu kadar hırsla istememişimdir. Gerçek kurtuluşu bulmuşum gibi heyecanlıydım. Yanılmadığımı da buraya gelir gelmez anladım.

— Sahi mi? Aradığınız rahatlığı buldunuz mu kolayca...

— Hiçbir şeyin sahicisi rahatça bulunmuyor. İlk günlerde bocaladım. Hatta tökezledim. Geçenlerde dediğim gibi, derviş kılığında çıkmayı göze alamıyordum. “Tanıdıklara rastlarsam” diye ödüm kopuyordu. İlk zorluk seçmekten çıktı.

— Neyi?

— Gireceğim tarikatı...

— O kadar çok mudur?

— Bizde tarikatlar 100’e yakındır, bunların ayrıca yüzü aşkın şubeleri vardır. Yalnız bizde böyle değil bu... Hıristiyanlıkta, Musevilikte, yetmiş beşe yakındır tarikatlar... Bunları, gireceğim yolu seçmeye çabalarken okudum biraz... Şunu gördüm. Araplar mezhep kurucusudurlar. Biz Türkler, tarikat kurucusuyuz. Arap mezhepleri Sufiliğe, Türk tarikatları tasavvufa dayanır. Tasavvufa göre dünyada her şeyden önce güzellik vardı. İbadet bu güzelliğe tutkunluktur. Bu sebeple Türk’ün bağlanacağı inanç, Allah korkusundan değil, Allah sevgisinden gelir. Okudukça tasavvufun yalnız Türk’e mahsus bir yol olduğunu anladım. Türk illerinde doğmuş, Anadolu’da gelişmiştir. Türk tasavvufu, şamanlıkla İslamlığın karışımıdır. Buna biraz da yeni Platonculuk katılmış Roma Anadolu’sundan kalıntı... Daha doğrusu Stoisizm... Anadolu’ya Şeyh Ahmet Yesevi adına halifeleri yaymıştır tasavvufu... Bunların hepsi dünyadan el çeken basit köylülerdir, bence... Pir Dede, Keyifli Baba, Horoz Dede, Aptal Musa, Avşar Dede, Akyazılı Baba, Kudümlü Baba Sultan, Sarı Saltık... Bunlar köylü halkı etkilemişler, Anadolu’nun İslamlaşmasını, bir anlamda Türkleşmesini sağlamışlar. Anadolu bu tohuma o kadar uymuş ki, Yunus Emre gibi kocaman bir dahi sanatçı yetiştirmiş...

— Aradığınız rahatlığı...

— Buldum evet... Kederle gülümsedi. Dünyada insanoğlu ne kadar rahatlayabilirdi... Çünkü aslında kendimizi acılara gene kendimiz sürüyoruz! Akıl her zaman doğru çalışmıyor, çeşitli hırslar, isteklerde yanılmaları kolaylaştırıyor. En kötüsü kendi kendimizle çoğu zaman çelişmeli yaşadığımız halde, başka bir insanla birlik kurmaya, duygularımızı bir biriyle hiç ayrıntısız eşleştirmeye çabalıyoruz! Duvardaki levhalardan birine bir zaman baktı. Daha acı gülümsedi. Aslında gerçekten rahatlamaz, avunur ademoğlu... Belki de avunmamız bile kendi sanımızdır. En iyi avuntu da, dünyadan vazgeçtiğimize, hırsları zincirlediğimize kendimizi inandırmak... Yalan da olsa, inandırmak...

Kapı çalındı. Lâleci Zülfi gelmişti. Bahçeyle boğuşmak için kalktılar.

Sözün burada, böyle kesilmesine Kâmil Bey çok sevindi. Fuat Mahir Bey kem küm etmeye başlayınca sorduğuna pişman olmuş; eski arkadaşını, memleketin içine düştüğü bela yüzünden dervişliğe vurduğunu söyleyerek, vatanseverlik gösterisi yapmak zorunda bırakacağından ürkmüştü. Öyle bir cıvık geçit geçiliyordu ki herkes her şeyi, hatta düşmanla işbirliğini bile vatan için yaptığını söylüyordu.

Yol boyu Ayşe'nin aralıksız sorularıyla geçmiş, Kâmil Bey kızının meraklarını elinden geldiği kadar karşılamaya çalışmıştı.

Ayşe hasırlı paraşol arabasına bayıldı. Belki de bu araba Sevil bayramlarında bindiği arabaları hatırlattığı için, Üsküdar'ın, bir çalım İspanya'ya benzediğini söyledi. Kâmil Bey boş bulunmuş, kızının bu benzetmesini akıllılığına vererek çok beğenmişti. Oysa, beş, altı yaşındaki çocukların her sözünde analarla babaların böyle deha belirtisi görmelerini eskiden beri budalalık sayıyordu.

Ayşe'nin saçlarını merhametle okşadı.

Kızı getirmesini, Fuat Bey kaç gündür istiyor, üsteliyordu.

Bağlarbaşı'na yaklaşırken Kâmil Bey, Ayşe'yi bu tanışmaya hazırlaması gerektiğini düşündü. Ayşe yeni gördüğü insanlardan

kimini nedense yadırgıyor, üstüne düşüldükçe çekingenliği enikonu vahşiliğe dönüyordu.

— Derviş amcayı merak etmiyor musun ham'fendi?

— Derviş nedir?

— Derviş... Bildiğin... Şey... Hani papazlar vardı ya Madrid'de... Yemeğe gelirdi bir tanesi bize...

— Padr Moreno mu?

— Tamam! Padr Moreno... Dervişler de bizim Padrlarımız!

— Parlak taşlı istavrozu var mı bizim Padrımızın? Padr Moreno'nunki gibi?

— İstavrozu yok ama, taşlı kemeri var belinde...

— Ne güzel! Bağlar mı benim belime de azıcık?..

— Bilmem! Söyleriz bikez... Belki bağlar.

— İyi yürekliyse... Küçük kızları seviyorsa, evet, bağlar. Gerekirse yalvarırım. Yumuşatırım!

Kapıdan girer girmez, Ayşe'nin ilk sözü "Oh! ne büyük bahçe... Hepsi bizim mi babacığım?" diye sormak oldu. Nişantaşı'ndaki konakta çok sıkılmış olduğu anlaşılıyordu. Kızın bahtına hava güneşliydi. Kapıya yakın ağaçların altı temizlenmiş olduğu için mart güneşi bakımsız bahçeye, bakımlı orman hali vermişti.

Fuat Bey kaba kalaslardan derme çatma yapılmış bir sırada oturuyor, dalgın, cigara içiyordu. Yaklaştılar. Ayak seslerine başını çevirdi. Kızı görünce gözlerini kısarak dikkatle baktı. Bakışlarına araştırıcı bir ürkeklik gelmişti. Ayşe, İspanya'da öğretildiği gibi eteklerini iki yandan tutup bir ayağını geri alarak bel kırınca irkildi. Gülümsemesi yüz buruşturmasına dönüverdi.

— Bunlar ne güzel kara gözler... Sesi belli belirsiz titriyordu: Bu ne güzellik!

— Teşekkür etsene... Öp hadi bizim Padrımızın elini...

Ayşe gene bel kırdı, fakat el öpmedi. Kara sakallı derviş amcaya ilgisiz bakarak sordu:

— Gezebilir miyim, bahçeyi?.. İzin verir misiniz efendim?

— Hay hay!

Kâmil Bey hemen koşmağa hazırlanan kızını tuttu:

— Kuyuya yaklaşmak yok ama... Derviş amcanın elini öpmeden olur mu? Ne kadar ayıp!

— Bırakın, bırakın!

— Kuyu...

— Örttük ağzını... Meraklanmayın! Önce bahçeyi gezsinler, sonra daha iyi tanışırız! Daha kolay...

Ayşe kafesinin kapısını açık bulan bir kuş gibi, uçup gitti.

Arkasından kaybolana kadar baktılar.

. Fuat Bey gözlerini çevirmeden yavaşça sordu:

— Dadısı mı öğretti böyle bel kırarak selam vermeyi?

— Bilmem...

Fuat Bey hızla döndü. Gözlerinde adeta korku vardı.

— Bilmez misiniz? Yanlış... Çok yanlış... İlgilenmiyoruz çocuklarımızla yeterince... Söylemiştim bir kere daha... Çocuklarımızı apansız yitirmek istemiyorsak, tetikte olacağız... Cigara arıyordu. Hep tetikte...

Kâmil Bey yanma oturarak paketi uzattı, ateş tuttu. Fuat Mahir Bey'in elleri titriyordu:

— Kaybettiğim zaman, tam bu yaştaydı. Önce aklım almadı böyle bir işi... Kızınızı yitiriyorsunuz apansız... Olur mu? Hayır, olmaz! Yitiriyorsunuz demek, artık onu dünyanın pisliklerine, rezilliklerine, tuzaklarına karşı koruyamayacaksınız demek... Olur mu? Hayır olmaz! O korkunç günlerde, iki anı musallat oldu bana... Dünyayı çepeçevre gezip görmüş adamım! Bütün dünyadan iki rezil anı... Biri Londra'dan... Kralın parlamentoyu açmaya gittiği gündü. Bilirsiniz bu töreni... Yoksullarla orta halli İngilizleri cıvık bir duygululukla gece karanlığında sokaklara döken, kaldırımlarda süründüren maskaralık... Gözlerinizin önüne geliyor mu saltanat arabası?.. Ben

her görüşümde, bizim karpuz sergilerinin karpuz kabuğundan yapılmış fenerlerine benzetirim! içinde bir kadınla bir erkek... Balmumundan yapılmış mankenlerden farksız! Hayvanlar, uşaklar, özel koruma birliği sırmalara batırılmış... Yoksul İngilizlerle orta halli İngilizler, kadın, erkek gözlerinde yan kutsal, yarı şehvetli bir baygınlıkla bakıyorlar. Bitmişler. Ben bunları düşünüyordum ki “Tanrı korusun” diye bir çığlık koptu. Bir kadın çığlığı... Hayır değil! Erkeklikle çocukluk arasındaki oğlanların pürüzlü sesi... Baktım, incecik marazlı bir kız... Hep öyle bağırarak arabanın arkasından elindeki çiçeği fırlattı. Sırtında rengi solmuş bir eski entari, ayaklarında topukları aşınmış pabuçlar vardı. Karanlık bastıktan sonra Soho’da gelip geçen erkeklere “Güzel Lordum” diye etini teklif eden küçük orospucuklardan biri... Kralını selamlamak için yırtmıyordu. Düpedüz histeriydi bu... Kendini arabanın tekerlekleri altına da şehvetle atabilirdi. O an, biraz iğrenerek gülmüş olmalıyım! İğrenme duyduğuma eminim, hemen yürüdüm çünkü...

Kızımı yitirdiğim günler, bu değersiz anı, binlercesini itip en alttan çıkarak bana neden musallat olmuştu, anladınız!.. Bir an susup karşılık bekledi: “Benim kızım da böyle olursa... ” diye düşündüm, o gün galiba, hiç farkına varmadan... Kız babası olarak etkilendim! Müthiş bir şeydi bu... Dehşeti hâlâ sürmese açmazdım!

Fuat Bey biraz soluklandı. Güneş örtülmüş, bakımlı ormanın yerine, ortasında bir yara izi gibi duran köşkün temelleriyle bakımsız bir bahçe gelmişti.

Kâmil Bey, birinin yarasını deşmek korkusunu, ilgilenmemek kabalığıyla karşılaştırıyor, ikinci anıyı sormanın duygusuz bir bencillik, pek de önem vermediği bir merakı giderme sayılıp sayılmayacağını araştırıyordu.

— İkincisi daha da beterdi. Fuat Bey sakalını kaşıyarak acıyla gülümsedi: Bir gece Paris’te... Monmartre’de... Sapık kadınların toplandığı bir küçük meyhanedeydim. Yanımda bir Polonyalı kontes vardı. Kontes otuzunda olduğu halde, ancak yirmisinde gösteren sarışın kadınlardandı. Hani, hep genç kız görünüşüyle yaşlanan kadınlardan... Burasını görmek istemişti. Sadece görmek...

Masalarda kadın kadına oturuluyor, ortada kadın kadına dans ediliyordu. Ben yanımdaki arkadaşın mizacını bildiğim için rahattım. Kontes de ilk tedirginliği üstünden atmış, neyi görmeye gelmişse onu araştırmaya dalmıştı. Nereden olduğunu hâlâ kestiremem, apansız arkadaşımın bir şeyden ürktüğünü sezdim, arandım. Karşı masalardan birinde tek başına bir kadın oturuyordu. Orta yaşlıydı, ufak tefekti. Başındaki geniş kenarlı şapka, yırtıcı kuş gagasına benzeyen burnunu, ince dudaklı kocaman ağzını gölgelemişti. Sırtında erkek gömleği, boynunda kravat vardı. Açıkça sevici üniforması... Masadan sarkıttığı uzun parmaklı ince eli şaşılacak kadar cansız, buna karşılık, saklamaya çalıştığı istekli dişi hayvan bakışlarıyla gözleri korkunç saldırgandı. İnatçı, acımasız, hırslı bakıyor, hak bile değil, düpedüz haraç istiyordu.

Belli etmeden gözetledim. Kontes bir zaman bu yapışkan, pis hırsa yiğitçe karşı koydu. Sonra böyle sapık, kirletici istekler karşısında sağlam insanların duyduğu utançla başını eğdi. Şakakları belli belirsiz kızarmış, solukları sıklaşmıştı. Tehlike sezmiş körpe bir savaş atı gibi sinirlendiğini anladım. “İmdat isteyecek mi?” diye düşünerek soluklarımı kestim. Neden sonra “Dünya çok değişmiyor” diye gülümsedi. “Kalkalım mı?” dedim. “Hayır” dedi. “Nedir değişmeyen?” diye sordum. İnsanların, hele kadınların güçsüzlüğü. Buna ‘aptallık’ demek belki daha doğru... Eski Roma’da, soylu kadınlar, esirlerini yollayıp hamallar getirtirlermiş hamamlarına... Doğurmak için değil, kendilerini imkânın en sonuna kadar kirletebilmek için...

Karşıdaki kadın kendisinden söz edildiğini, daha doğrusu, isteğinin geri çevrildiğini anladığı halde, istifini bozmuyor, dikedik, pervasız bakıyordu. Birden kızdım. Kalkıp bu hadım erkek bakışlarım yumruklamaktan kendimi nasıl alıkoydum, hâlâ çıkaramam!.. Yalnız yanımdaki kadına sarkıntılık edilmiyor, erkekliğim de düpedüz hiçe sayılıyordu. Ömrümde duyduğum en korkunç öfkedir bu... Bir kadına bu kadar utanmazlığı yaraştıramayışın öfkesi... Bir kız babasının gene hiç farkında olmadan kapıldığı “Ya benim kızım da bu sapıklığa düşerse... ” korkusunun müthiş öfkesi... Daha doğrusu, en derin umutsuzluğun...

Ayşe var gücüyle bir İspanyol türküsüne başlamıştı. Fuat Bey'i nedense, yadırgadığı halde, Lâleci Zülfi Dedeyle hemen arkadaş olduğu anlaşılıyordu.

Kâmil Bey, Derviş Fuat Bey'in anlattıklarıyla tuzağa tutulmuş gibi tedirgindi. Bu tedirginlik, gelecek için tehlike sezdiğinden değil, kendisinin Ayşe'den yana hiçbir bahtsızlığa uğramayacağına yüzde yüz emin olmasından, bu bencil rahatlıkla bahtsız arkadaşı karşısında duyduğu utançtan geliyordu.

Fuat Bey kızın söylediği yabancı türküyü bir zaman gözleri yarı kapalı dinledi. Sonra sesindeki pürüzü gidermek için avucuna öksürdü:

— Bilirsiniz... Bir İtalyan'la evlendiğimi... Bebekken, İtalyanca öğreniyordu kız... Sevinip övünüyordum... Yanlıştır!.. Çocuklara yabancı bir şey öğretmemeli... Diyeceksiniz ki anası İtalyan... İtalyanca ana dili... Doğru evet... Aslında yabancı kadın almamalı... Yabancı dil gibi, yabancı ana da çocuğunuzla aranıza girer. Yabancı diyorum... Bilirsiniz Osmanlılar kendilerinden olmayan herkese "yabancı" derlerdi, din, kan ayrımı gözetmeden... Babam, önlemeye çalışmadı ama, hiç istemedi yabancı bir kadınla evlendiğimi... Çalışsaydı da dinlemezdim. Güvenirdim çünkü kendime... Benim olan her şeyi en imkânsız durumda sonuna kadar savunup, kurtaracağıma yüzde yüz inanırdım. Kızıyla beraber geçip gittiği gün, avdaydım. İyi atmış, iyi vurmuştum. Keyifliydim. O zamana kadar, kadınla aramızda bir başka erkek bulunduğunu sezememiştim hiç... Bıraktığı kâğıdı okuyunca şakalaşıyor sandım. Adını ünleyerek odadan odaya koştum. Farkında değilim, meğer kızın adını bağırmışım. Uşak, hizmetçi koştu geldi. Madam bavullarını alıp gitmiş... Bir koltuğa yığıldım. Kendimi yoklamayı akıl ettiğim zaman, yarı geceydi. Kadına değil, kızıma kırıldığımı, yavaş yavaş ona kin tutmaya başladığımı dehşetle anladım. Altı yaşındaydı. Anasıyla beraber olunca bu yaştaki çocuklar, babalarına çok düşkün de olsalar, kolay avunurlar. Öyleyken kızıma kızıyordum. Bir gün, zorla bir yere götürülmek istenen bir çocuğun "Ben annemi isterim" diye kendini paraladığını, katılacak kadar bağırdığını görmüştüm. "Altı yaşında da olsa, bir şeyler sezinler, beni arar, günleri, saatleri,

dakikaları yaşanmaz hale getirir, kendisini bana göndertir” diye haftalarca umut ettim. Hiçbir ses çıkmayınca kadına karşı duyduğum kin, kıza döndü. Büyüyüp aklı başına gelinceye kadar görmemek kararım o sıralar verdim. Bilmem ki doğru muydu? Gitsem arasaydım, o yaşta benden büsbütün koparılmadan kurtarmak mümkün olur muydu?

Fuat Bey’in yüzünden yenilgi zamanlarının utanç gülümsemesi geçmiş, Kâmil Bey’e, “Güldüm bu gülüş benden eziyet gibi geçti” mısraını hatırlatmıştı. Duyduğu acıyı saklamak telaşıyla gereksiz yere sordu:

— Affedersiniz; “aklı başına gelince” ölçüsünü nasıl hesaplamıştınız?

— Saçma! Sapıtıyor çok bahtsız olursa insan... Bir zaman “on iki yaş” demiştim, “İlkokulu bitirsin”... Sonra... Göze alamadım, bir başka hayal kırıklığını... Sefil bir korkuyla, liseyi bitirmesini beklemeye karar verdim. Fuat Bey elini yüzünden geçirdi. Bir an anlatmaktan cayacak olmuş, dertleşmenin vereceği acıklı ferahlıktan vazgeçememişti: İki yıl önceydi. Gittim. Floransa’da oturuyorlardı. Kız liseyi yeni bitirmişti. Dört yıl cephelerde ölümü aramıştım. Kendimi vaktiyle yüzüstü bırakılan onurlu erkekten çok güçlü sayıyordum. Kendimce duruma en uygun davranışı tasarlamıştım. Kızda benden hiçbir şey yoksa ters yüzü dönüp geleceğim! Durakladı. Yorulmuştu: Kadınla nasıl karşılaştık, neler konuştuk, önemi yok... Tasarladığım görüşme biçimini anlattım. Sevinçle kabul etti.

— Neydi tasarladığınız?

— “Ben senin babanım” demeyecektim. Babalık, ne de olsa, tarihin derinliklerinden gelen çok eski bir ilintidir. Ayrıca etkilensin istememiştim. Babasının arkadaşlarından biriymişim gibi, beraber yemek yiyecektik. Gerekirse açacaktım. Gerekmezse kimliğimi söylemeden ayrılacaktım. Bir cigara yaktı. İçine çekti, özür diler gibi gülümsedi. Ertesi gün kızı aldım. Bütünüyle müzeye benzeyen Floransa, yapmak istediğim saçmalığa, dekor olarak, tıpatıp uyuyordu. Yürürken yan gözle bakıyordum. Anasına benziyordu. Benden hiçbir şey almamış gibiydi. Yolda rastlasam, hiçbir şey duymadan, yürüyebilirdim yanı sıra... Türkler hakkında çok genel,

çok avanakça birkaç soru sordu. Harem var mıymış?.. Halk gerçekten domuz eti yemez, şarap içmez miymiş? Sultanlar öfkelendikleri zaman odalıklarını çuvala koyup denize atarlar mıymış?.. Susmalar gitgide uzuyordu. Liseden sonra ne yapacağını sordum. Roma Güzel Sanatlar Akademisi'ne gideceğini söyledi. Birkaç denemesi şimdiden ünlü eleştiricilerin dikkatini çekmiş... Babası, pek istemiyormuş resim yapmasını... Yemekte Piyer Loti'den birkaç söz etti. Dezanşanteyi karıştırıvermişti galiba dün, bir Türk'le yemek yiyeceğini öğrenince... Gelişi güzel birkaç parçayı şöyle süzmüş olmalıydı. Bir ara, çok önemli bir şey hatırlamış gibi hadımlık üstünde durdu. Erkekliği yok edilmiş erkeklerin neler duyabileceğini merak edermiş eskiden beri... Freud'un bu mesele üzerinde çalışmayışım büyük kayıp sayıyordu. Kanındaki melezlik belli ki kızda, evlenmeden yaşlanmış İngiliz karılarının tıkanık cinsel duygularından gelen meraklar uyandırmıştı. Babasını nasıl düşündüğünü sordum.

Anasının ikinci kocasını anlatmaya başladı. Türk babasından söz ettiğimi söyledim. Yüzü asıldı. Anası bu kadar yanlış bir işi nasıl yapmış, anlayamıyormuş bir türlü... Bir Türk baba... Bilmem kestirebilir miymişim, hele Avrupa'da, belli sosyal seviyelerdeki insanlar için, ancak bir sirk numarası sayılabilirmiş... Anasının bir zamanlar hayran olduğunu söylediği özelliklerimden birkaçını maskaralıklarım haline getirip dinleyenleri güldürmek için anlattığı belliydi. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da eti, makarnayı, körpe bir hayvan iştahıyla silip süpürüyordu. Üşümüş gibi ürperdi. Hayal kırıklığı bile bırakmadı bende, bu buluşma, inanır mısınız? "Bırakmadı" dedimse, yenilgim kat kat artmadı anlamına değil! Bu karşılaşmayı ne kadar başka türlü düşünmüştüm. Hem mutlu olabilmek umudu vardı, hem de bu son umudu yitiren adamın adamlıktan büsbütün çıkarak posa haline gelmesi...

Ağır bir yükü dinlenmek için bırakmış gibi soluyarak sustu. Gülümseyerek cigarasından çekti. Bir şey söyleyecekti, vazgeçti. Elini "Adam sende" anlamına salladı.

Bu zoraki boşveriş, Kâmil Bey'e, dinlediklerinden kat kat korkunç geldi.

Nermin bavulları taşıttıktan sonra eve girmiş, bahçeyle hiç ilgilenmemişti. Burasını ilk defa görüyordu. Üstünkörü dolaştı, yağlı boya, taze kereste kokan evi rabıtalı buldu. Salon, eski eşyalara küçük parçalar katılarak zevkle döşenmişti. Kocasının, burasını, böyle oturulur hale getirebilmek için ne kadar didindiğini fark etmediği gibi, başarısı karşısında “Hayat adamı oldum” diye ne kadar sevindiğini de sezemiyordu. Sanki yazlığa kiralamışlardı burasını, birkaç ay için...

Kâmil Bey, bu güzel “cahilliği”, kendine çekti, acımaya benzer bir şeyler duyduğu halde ağız tadıyla öptü.

4

Tarih 16 Mart 1920, günlerden salıydı. Kâmil Bey, saatlerden beri bahçede çalışmış, Ayşe de, küçük küreği, kovası, tırmığıyla babasına yardım etmişti. Şimdi cigara molasında, baba, kız, ilerde yapacakları işler üzerinde konuşuyor, büyük havuzu onarıp su tutar hale getirmeyi, böylece, içinde ördekler yüzdürmeyi tasarlıyorlardı. Ayrıca ak tavuklar, kara tavuklar, paçalı tavuklar alınacak, hatta birkaç tane de iri kaz bulunacaktı. Ayşe “O zaman çiftlik olur mu burası babacığım?” derken Dülger Cemil Usta çıkageldi. Telaşlıydı. Soluk soluğa sordu:

— Duydunuz mu Kâmil Bey?

— Hayrola!

— İngilizler bu sabah İstanbul’u işgal ettiler.

— Yok canım! Kâmil Bey, Garden Bar gecesi dans ederken Sabriye’nin söylediklerini hatırlamıştı. Şaşırdı. Allah Allah! Duymuştum da inanmamıştım.

— Duydunuz mu? Kimden?

— Tanımazsınız! İnanılır şey değil... Hatta ben “İşgal altında olan bir şehri neden tekrar işgal etsinler” demiştim.

— Benim de aklım ermedi. Var bunda bir oyun... İngiliz oyunu... Kan gövdeyi götürmüş Beyazıt-Fatih taraflarında, diyorlar.

— Vuruşulmuş mu? Emin misiniz?

— Kimi diyor “On ölü”, kimi diyor “on beş”.

— İngilizlerden mi?

— Onlardan da ölen olmuştur elbette... Bunlar bizden...

Kâmil Bey, Sabriye’nin İngilizleri kızdırmamak için söylediklerini hatırlayıp kapıya doğru kaçamak baktı.

— Tutuklamışlar mı, şunu, bunu?..

— Tutukladıklarını duymadım!...

— Duymadınız... Kâmil Bey biraz düşündü. “N’olmuş babacığım n’olmuş?” diye telaşla eteğini çeken Ayşe’nin başını okşadı: Yok bişey!.. Önemsiz!

Ertesi gün, işgal sırasında sadece beş Türk askerinin öldüğü anlaşıldı. Söylenenler doğruysa bunlar Şehzadebaşı’ndaki mızıka karakolu erlerindenmiş. Uykuda öldürülmüşler. Buna karşılık, Harbiye Nezareti, Genel Kurmay Başkanlığı, tersaneler, kışlalar işgal edildiği halde çarpışma yok!

Akşama doğru büsbütün inanılmaz bir haber duyuldu. Esir İstanbul’u tekrar işgal eden İngilizler Eskişehir’le Afyonkarahisarı’ndaki askerlerini geri çekmişlerdi.

Kâmil Bey, kuşkulu birkaç gün geçirdi. Kapının her çalmışında Nermin’e belli etmemeye çalışarak irkiliyordu. Henri Dikson, Musul’daki topraklarını satmadığı için, bu karışıklıkta, küçük bir bahane bulup, kendisini biraz süründürebilirdi. İşgal altındaki bir şehri yeniden işgal eden, bu yolda kan dökmekten bile çekinmeyen akılsızlıktan her şey beklenir.

Bereket versin halanımla Sabriye geldiler, söz arasında, herifin selamını söylediler de, rahatladı.

Sabriye biraz yalnız kalmalarından yararlanarak “Ben size demiştim de inanmamıştınız!” diye fısıldadı. Hayır, Sör Henri satış meselesini bir daha açmamıştı. “Kibar adamdır çok” diyordu, Sabriye. “Bana sorarsanız, o geceki üstelemesinden utanıyordur bile... ” Halanım, İttihatçı düşmanlarının ağzıyla, sanki İstanbul’u Kuvayı Milliyeciler işgal etmişler gibi, Anadolu’ya ateş püskürmekteydi. İnancına göre

bütün kötülükler subayların, hele de, paşaların başı altından çıkıyordu. Bunlar zanaatları gereğince dövüşmekten başka bir şey bilmeyen alık heriflerdi. Bir bakıma haklıydılar. Aptal gibi yenilmişler, askerliği de yüzlerine gözlerine bulaştırmışlardı. “Ordu dağılınca erler köyüne giderek rençperliğe başlar” diyordu. “Ya subaylar ne halt eder?”

Halanıma göre, Derviş Fuat Bey’in evinde tanıdığı Hürriyet İtilafçı bir topçu yarbayı da, tıpkı böyle söylemişti: “Yenilen haddini bilmeli, kuyruğunu apış arasına alıp yenilginin sonucuna katlanmalı. Memleketi bu duruma ittihatçılar getirdi. İngilizler az mı yalvardılar, 1914’te savaşa girmeyin, diye... Para bile teklif ettiler... Almanlardan güçlü müyüz, daha mı akıllıyız sanki biz?..

. Nasıl sinip oturuyor herifler! Çünkü onların generalleri Avrupalı... Ayrıca vatansever! Milletine acır! Koca Almanla beraberken yenildik! Şimdi, bir başımıza, çoban sopasıyla yedi düvelin karşısına çıkmak ne demektir? Kudurganlıktır bu... Resmen kudurganlık... Bereket versin akıllandı bizim alık milletimiz. Subay demiyor musunuz, şeytan görmüş gibi kaçıyor! Oh olsun! Bizde bir süt ana vardı, ‘Ev yandı ya, fareler de yandı ya’ derdi. Yenildik ya, şu subay denilen kudurganlar da, aylıktan, tayından oldular ya!” Halanım giderken biraz para bırakmaya kalkıştı, borç olduğunu da hemen ekledi. Kâmil Bey hiç beklemediği böyle bir teklif karşısında birden irkilmiş, kekeleyerek teşekkür etmişti. Gerekirse istemekten elbet çekinmeyecekti. Somurtkanlığı atamadı üstünden bir türlü, Nermin’e bir şey sezdirmemek için kendisini zorladığı için de büsbütün sıkıldı.

Kâmil Bey, İngilizlerin edepsizlik etmeleri kuşkusundan kurtulalı beri çevresindeki insanları sezdirmeden incelemeye başlamıştı. Dünyayı bu kadar gezdiği halde, şimdiye kadar, yenilmiş bir memlekete yolunun düştüğünü hiç hatırlamıyor, bunu düşündükçe “Yenilip yere serilmiş bir memlekete gezgin gitmek tatsızdır da ondan” diyordu. Burada bulunmadığından, birinci işgalin etkisini görmemişti ama, ikinci işgal, halkın son direnme gücünü de yerle bir etmişti. Üsküdar’da, hele Bağlarbaşı’nda kimsenin ağzını bıçaklar açmıyordu. Açık bir yılgınlık çökmüştü erkeklerin üstüne... Davranıp silkinmek beklenemezdi. Görünüşe bakılırsa, polisler, jandarmalar,

memurlar, artık kendi hükümetlerine çalışmadıkları halde, görevlerini yapıyorlardı eskisi gibi... Sokaklarda çocuklar, gene bağıra çağıra oynamakta, kadınlar komşularına gitmekte, alışveriş edilmekte, düğünler yapılıp mevlitler okutulmaktaydı, ama tatsız...

8 Mart'ta sadrazam olan Salih Paşa 25 gün sonra çekilmiş Tevfik Paşa kabul etmediği için bu makama, dördüncü defa Damat Ferit Paşa getirilmişti.

İngilizler bazı milletvekillerini, Millet Meclisi'nde tutukladıklarından Meclis başkanıyla birtakım mebusların savuştuğu söyleniyordu.

Cemil Usta'ya bakılırsa gene son umut Anadolu'da kalmıştı.

Kâmil Bey, ömründe, Yakacık'tan öteye geçmemiş bir İstanbul çocuğuydu. Anadolu hakkında zaten hiçbir fikri yoktu. İstanbul'a gezgin satıcı, apartman kapıcısı, hamal, besleme sağlayan; sınırları belirsiz bu memleket, elbet, içinde yaşayanlardan başka türlü olamazdı. Öyleyse, kendi kendisine davranıp kalkmasını, isyan ederek silaha sarılmasını ummak boşunaydı. İstanbul -İmparatorluğun başı- kubbelerden kamburlarını çıkararak böyle sinmişken, Anadolu ne yapabilir ki? Hele Antalya-Konya bölgeleri İtalyanların, Antep, Maraş, Adana Fransızların, Samsun tarafları İngilizlerin, Zonguldak Fransızların işgali altında olursa... 'Anadolu' neresi? Yunanla dövüşenler kimler? Ankara ile Mustafa Kemal mi?

Kâmil Bey, fazla düşünmeden milletin -yani İstanbul'un- ümitsizliğine hak verdi.

Nisan ortalarında sıcaklar apansız bastırınca bahçede çalışmanın zevki kalmamış, işsizliğin can sıkıntısı başlamıştı.

Eskiden her gün bir yere davetli olur, evinde her zaman birkaç konuk bulunurdu.

Oysa şimdi, belki de fakir düştüğü duyulduğundan, kimse kendisini arayıp sormuyordu. Tanıdıklarının hepsi de iyi gün dostu değillerdi. Yardım isteyeceğinden korkanlar bir yana bırakılırsa, asıl sohbetlerinden zevk duyduğu insanlar, teselli kabul etmez derde düşmüş bir dosta, hallerine gizlice şükrederek acımış görünmek istemiyor olmalıydılar. Zaten bunlardan önemli bir kısmı da ortada

yoktu. Bu ortada olmayanları, sorduğu zaman, karşısındakiler korku ile iki yanlarına bakarak: “Anadolu’ya geçti galiba?” diye fısıldıyorlardı.

Hala hanımın kocası, böyle işsiz, güçsüz dolaşmasını uygun bulmayarak Hâriciyede bir memuriyet istemesini salık verdi. Gerekirse Hariciye Nazırı’nı, daha başka nüfuzlu kişileri görecekti. Gidip gördü de... Bunların hemen hepsi, Kâmil Bey’in babası merhum Selim Paşayı iyi tanıyan insanlardı. Oğluna değersiz bir memuriyet vermek istemediler, biraz sabırlı olmasını söylediler.

Kâmil Bey, aydınlan her zaman kolaylıkla iş bulan, okumuş yazmışı kıt memleketlerde olduğu gibi, işsizliğinden hiç telaşlanmıyordu. Avukata göre davalardan bir ikisi neredeyse kazanılacak, davalı kira bedellerinden de ellerine toplu paralar geçecekti.

Bu sebeple, Kâmil Bey bahçeyle uğraşıp yirmi ocaklı bir bağ yeri hazırlamış, kitaplar bularak tavuk, kaz, ördek yetiştirmeye hazırlanmıştı. Bilhassa kaz beslemek üstüne Fuat Mahir Bey’in söyledikleri Kâmil Bey’in pek hoşuna gitti.

— Bu dünyada, birçok öğrenilmesi kolay, faydalı hakikatler var. Biz bunlardan şüphe dahi etmeden boşu boşuna yaşayıp gidiyoruz! Sözgelimi, kaz için “aptal” deriz. Oysa hayvanların içinde ondan daha zekisi, uyanığı, hatta sevimlisi bulunmaz. Bir kere temizdir. Kuş cinsinden olduğu halde, insana kuvvetli görünür. Yani, merhamet duyurmaz. Bu kuvvetli görünüşte, yırtıcı kuşların, yürek ürperten korkunçluğu da yoktur. Tıpkı, bizim gibi canım... Kalabalık yaşamayı sever. Erkekleri çok evlenme taraflısıdır. Kadınları eski harem töresince birbirlerini pek kıskanmadan, kadın kadıncık yaşarlar. Erkek kaz hem kabadayı, hem kıskanç olur. Çoğu zaman onuru uğruna ölesiye dövüşür. Dövüş sırasında, hanımları ona bir ağızdan bağırarak gayret verirler. Fakat bu da biz insanlarda olduğu gibi, yenmek şartına bağlıdır. Bizim dişiler gibi kaz hanımlar da, kavgada yenileni pek sevmezler. Galibin arkasına takıldıkları çok olur. Size bir şey söylesem şaşarsınız... Kaz da insana, koyun gibi alışıyor. Benim “Akağa” adında bir dövüş kazım vardı. Bana alışıktı. Çağırsam gelir, verdiklerimi hiç çekinmeden elimden yerdi. Sonra çok faydalı

yaratıklardır bunlar... Bir tanesinden, iyi beslenirse, iki, iki buçuk okka yağ alınırmış. Ben denemedim. Bu yağdan çeşitli börekler, tatlılar, hele pirinç pilavı yapılırmış ki parmaklarını yermiş insan... Bu kış deneyelim. Ama bakın bir önemli sakınca var, bahçeyi domuzlar gibi eşeler kaz kısmı... Sonra bir kaz, bir mandadan daha fazla yiyor. “Fazla yiyor” burada bir şey belirlemez! Hiç durmadan yiyor, hiç durmadan... Anadolu’da “kaz boğazı, kız boğazı” diye bir laf ederler. Artık bilmem ne kadar uygundur. Bildiğim, kazın kazlığı aralıksız tıkınmasından gelse gerek...

Kâmil Bey için en zor, en alışamayacağı iş çarşıya çıkıp öteberi almak oldu: İlk gün Nermin’in istediklerini kâğıda yazarken bununla avunacağını, hatta, zevkleneceğini ummuştu. Dışarı çıkıp kapıyı çekince duraladı. Sokakta, kendisini en korkunç yoksulluğun derinliklerinde bulmuş, Selim Paşa’nın oğlu Kâmil Bey’e karşı yüreğini parçalayan derin bir acıma duymuştu.

Sakakları zonkluyor, göğsü sıkışıyordu. Yüzünün kıpkırmızı olduğuna emindi.

Fuat Beyle karşılaşmaktan korkarak hızlandı. Bakkala, kasaba, dilenecekmiş gibi tepeden tırnağa ürpererek girdi. Cebindeki kâğıda bakarsa nereye tekerlendiği sanki anlaşılacaktı. Aklında kalanları istedi. Paketler, üçü geçince büsbütün şaşırıp telaşlandı. Bunları yüklenip götürmesine, hayır, imkân yoktu. Sebzecinin, “çırak bırakıversin!” sözünü bir an anlayamadı, sonra dünyalar kendisine verilmiş gibi sevindi.

Eve döndüğü zaman sırtı ter içindeydi. Hâlâ ürperiyordu.

Hemen odasına girdi. Bir şey söylenirse duyduğu utanç dışarı vuracak, onuru bir daha onarılmaz biçimde yaralanacak sanıyordu.

Sabahleyin bir defter almış, üstüne tarih atıp parasının tutarını yazmıştı. Aklı sıra, gündelik masrafı meteliğine kadar kaydedip ev bütçesi tutacak, aylık masrafını bilecekti. Bunu, vaktiyle, milyoner bir Fransız Fabrikatörünün hanımında görmüş, imrenmişti.

Fiyatlarını hatırlamaya çalışarak aldıklarını alt alta yazdı:

2 paket ahali cigarası 16 kuruştan 32 kuruş - 5 okka lahana, altışar kuruştan 30 kuruş - Bir okka şeker 60 kuruş - Yarım okka kahve 60 kuruş - Bir okka İngiliz pirinci 35 kuruş - Bir okka halep yağı 200 kuruş - Bir okka İspanya kalamata zeytinyağı 130 kuruş - Bir okka zeytin 70 kuruş - Bir okka sabun 47 kuruş - Ekmek (iki okka) okkası 17 kuruş - Bir okka tuz 10 kuruş.

Bu ev bütçesi gayreti ancak iki hafta sürebildi, ilk günler kendisini ciddi bir iş olarak bunu kabullenmeye zorluyor, yalnız aldıklarının değil, ilerde almak zorunda kalacaklarının fiyatlarım da defterin bir sayfasına yazıyordu. Sözgelimi, gazete ilanlarından şunları kaydetmişti: “Zarif ve şık kumaşlardan sivil paltolar. 750 kuruştan 5000 kuruşa kadar - Halis köseleden pek ziyade şık kunduralar: 400 kuruştan 2000 kuruşa kadar - İngiliz muşambaları: 500 kuruştan 2500 kuruşa kadar - Don gömlek (yün takım) 365 kuruştan 550 kuruşa kadar - Olağanüstü nefis battaniyeler: 600 kuruş - İspanya basması, arşını 25 kuruştan 40 kuruşa kadar - İngiliz basması arşım 30 kuruştan 50 kuruşa kadar - Kara saten (çift en) arşını 80 kuruştan 100 kuruşa kadar - Patiksa (yardası) 38 kuruş - zafir keten (çift en) arşını 32 kuruştan 40 kuruşa kadar - Pantolonluk çift en arşını 80 kuruştan 105 kuruşa kadar... ”

Karamanlı bakkalın çırağı her sabah uğrayıp istenenleri getirmeye başladıktan sonra, Kâmil Bey, kendi mizacında bir mirasyedi için, ev bütçesi tutmaya kalkmanın acıklı gülünçlüğünü fark etti. Metelikleri biriktirip borsadan hisse senetleri alan milyoner Fransız karısına özenmeye kalkışması düpedüz aptallıktı. Daha da beteri kendisini aldatmak... Böyle saçmalıklarla sadece işsiz güçsüz olduğunu anlamazdan gelmeye çalışmıyor, hiçbir işe yaramaz serseriliğini kendisine karşı örtbas etmeye çabalamakla gerçeklerden kaçmaya yelteniyordu.

Önünde açık duran defterin üstüne elini, umutsuz koydu. Son yazdıkları tramvay paralarıydı. Avukatına gittiği gün cebinde kalan biletten çıkarmıştı: “Birinci Bölge-Birinci 4 kuruş, ikinci 3 kuruş... İkinci Bölge-Birinci 5 kuruş, ikinci 3 kuruş... Üçüncü Bölge-Birinci 6 kuruş, ikinci 5 kuruş... Sonuna kadar-Birinci 8 kuruş, ikinci 5 kuruş... ”

Sayfayı yukardan aşağıya o kadar hırsla çizdi ki kurşun kalemin kalın ucu kırıldı.

Sabahleyin komşusu Derviş Fuat Bey telaşla gelmiş, Düzce'de isyancıların yirmi dördüncü tümeni esir ettiklerini, Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey'i öldürdüklerini söylemişti. Perişandı. Çerkez Mahmut Bey'in, Çerkez isyancıların elinde böyle pisi pisine ölmesini aklı almıyordu. Savaş boyu, bütün çarpışmalarda beraber bulunmuşlar, belki yüz kere ölümün tırpanı altından geçmişlerdi. Acısı o kadar derin olmasa çocuk gibi ağlayacaktı. Parmaklarım birbirine geçirmiş, ovunuyordu. "Seni boşlayacağım, varlığından habersiz yaşayacağım" diyerek dünyaya meydan okumaya kalkan bahtsız Fuat Bey'in sanndığı bütün zırhlar dökülmüş, altındaki yaralı insan çırılçıplak ortaya çıkmıştı. Artık güçsüzlüğünü saklamaya çalışmıyor, yenilgisini boynu bükük kabulleniyordu. Sabaha kadar düşünmüş, ölçüp biçmiş, dervişliğe sığınmanın maskaralığını anlayarak Anadolu'ya geçmeyi kararlaştırmıştı: Evet, orada ne yapacağını, hangi işe yarayacağını şimdiden kestiremiyordu ama, bundan başka çıkar yol kalmadığına da kesinlikle inanıyordu.

Sözünü bitirince masanın üstüne bir zarf bıraktı. Kâmil Bey'in sormasına meydan vermeden, içinde 1200 lira olduğunu, bir ara tekkeye bağışlamayı düşündüğünü, sonra... Elini kaldrıp Kâmil Bey'i susturdu bunu kendisine borç vermenin daha uygun olacağına karar verdiğini söyledi. Sesi de, yüzü gibi derinden açılıydı, iğrendiği açıkça belli olan bu konuda, sözü uzatmamasını Kâmil Bey'den adeta yalvarıyordu. Ayşe'yi kendi adına öpmesini söyleyip kaçar gibi çıktı.

Fuat Bey'in Bağlarbaşı'ndaki yaşayışında boş bıraktığı yeri, Kâmil Bey, hiçbir zaman, hiçbir insan dostluğuyla dolduramadı. En güçsüz sıralarında tazelenen bu dostluğun ruhunda kalan, derinliği ölçülemez etkisini, uzun yıllar, farkına varmadan taşıdı.

Anadolu'dan -Cemil Usta'nın aracılığıyla- kötü haberler geliyordu.

Bolu-Düzce ayaklanması bir türlü bastırılamamış, tersine bir yandan Beypazarı'na, beriden Adapazarı'na doğru genişlemişti.

Konya'da, Yozgat'ta kötü kımıldanmalardan söz edilmekte, Anadolu'nun taraf taraf kaynadığı ileri sürülmekteydi.

Anzavur üçüncü defa ortaya çıkmış, birtakım yeni isyancılar Tokat yakınlarında taburlar bozmuştu.

Yunanlıların genel saldırıya geçecekleri söyleniyordu. Belli ki her şey bitmek üzereydi.

— Don Quichotte'a başlamalı. Başka çare yok!

— Efendim? Bir şey mi dediniz?

Kâmil Bey, karısının yüzüne anlamadan baktı. Sabahleyin uyanır uyanmaz, Don Kişot'tan bahsetmek... Kadın şaşırmakta haklı... Nermin'in elini tuttu. Yüzüklü parmağını âdeti üzere öptü.

— Ayşe'yi getireyim mi?

— Ben giderim. Şaşırdınız değil mi? Don Kişot'u Türkçeye çevirmeyi çoktan beri istiyordum. Don Quichotte, sonra Voltaire'den "Candide", sonra Goethe'den "Faust", sonra Dostoyevski'den "Budala", sonra İbsen'den "Hortlaklar", sonra Edgar Poe... Sonra Dickens... Sonra... Yahut, Don Quichotte'tan hemen sonra "Gülliver'in Seyahatleri... "

— Yoruluyorsunuz...

— Sanmam! Böyle boş oturmaktan yoruluyorum. Dehşetli yoruluyorum. Benden şikâyetçi değilsin ya, karıcığım?

— Ne gibi?

— Seni yalnız bıraktığım için...

— Hayır. Neler düşünüyorsunuz? Bir yere çıktığınız yok.

— Hani, bir hizmetçi bulmanı söylemiştim.

— İstemez. Beceriksiz bir hizmetçi beni daha çok yoracak... Hele kış gelsin...

— Yorulma da... Don Quichotte'u çevirmek... Değer, değil mi?

—: Siz bilirsiniz...

Kâmil Bey, hemen kalktı. Acele giyindi. Don Quichotte'u çevirmeyi çok eskiden kararlaştırmış, hazırlık bile yapmıştı. Kitabın gayet

ender, gayet eski bir İspanyolca nüshası, birkaç Fransızca, birkaç İngilizce çevirisi kitaplığında işe başlamasını bekliyorlardı. İspanya'dayken bir edebiyat meraklısı ahbabının isteğiyle ilerde yapacağı bu çeviri için birçok da resim çizmişti.

Kahvaltıdan sonra kitapları, sözlükleri, ansiklopediyi alarak masasına oturdu.

Cervantes'ın hayatını kısaca anlatan, sanatını uzun uzun inceleyen bir önsöz yazacaktı.

Bir zaman, heyecanla çalıştı. Başlangıçta cümleler kendiliklerinden yazılıyor gibiydiler. Fakat sonra iş yavaşladı, giderek büsbütün durdu. Yazacak şey bulamadığından değil, tersine, Don Quichotte hakkında o kadar çok söz edilmiş ki hepsini sıralamak gerekse, eserin aslı büyüklüğünde bir başka kitap meydana gelecekti.

En iyisi önsözden vazgeçerek doğruca esere girmek... Ne Cervantes, ne de eseri, herhangi bir önsöze muhtaç mıdırlar?

Dışarıya yağmur yağıyordu. Dünya daralmış, bir pencerelik kalmıştı. Islak ağaçlarla dolu bir pencerelik dünya...

Neden sonra önündeki kâğıda baktı. Farkına varmadan bir şeyler çizmişti. Demek, sabahki enerji çevirisiyle değil, resimle ilgiliymiş... İçinde bulunduğu ruh haliyle bunun, sanata sığınmaktan başka bir şey olmadığını hemen anlayamadığından pek şaşırdı.

Büyük bir kâğıdın üzerine iki tane ağaç resmi yapmıştı. Büyük bir yorgunluk, tadına doyulmaz bir yürek ferahlığı duyarak bir zaman arkasına dayandı. Eskinin büyük sanat eserlerine dair karmakarışık şeyler düşünerek, bir süre öylece kaldı. Don Quichotte'u, Cervantes'i, onlardan sonra çevrilme sırası bekleyen büyük eserleri unutmuştu.

“Bir pencere dolusu dünya... Ama bir pencere dolusu dünya bile ölümlü bir insana bazen elveriyor... Bazen bize bir tek mısra nasıl yeterse, işte öyle... ”

Pencereden baktı. Marmara'yı duman kaplamıştı. Duman değil, Marmara bir volkan ağzı gibi tütüyor, daha doğrusu, doğa, şimdi bütün ana unsurlarıyla öfkeli fakat aptal bir hayvan gibi insanın

üstüne yürüyordu. Ondan korkmamak mümkün değildi. Bu korkuyu, romantik Alman ressamlarının ağır bulutlu, karanlığı bol tablolarını seyrederken birçok kereler duymuştu.

Uzakta, İstanbul, kurşunilerden, bu rengin koyudan açığa, açıktan koyuya giden bütün zavallı ayrıntılarından ibaretti.

Ara sıra bulutları yaran güneş, bu yaşlı "Esir Şehre" maskara renkleriyle makyaj rezilliği veriyordu.

Kâmil Bey, Tevfik Fikret'in "Sis" şiirini hatırladı. Şair, kocaman bir çocuk gibi, sevdiği şehrin taşma, toprağına öfkelenmiş, onu, biraz da haksız yere hırpalamıştı. Oysa İstanbul da, bütün öteki şehirler gibi, üzerinde yaşayan insanlar, iyi, haklı, güzel işler yaptıkları zaman, böyle kasvetli günlerde bile temizlenip gençleşir... Her yerinde korkaklık, âdilik, yeniklik varsa suç onun mu?

Neden sonra, kendisini dışarıdaki gizli dehşetten kurtarıp yaptığı resimlere döndü, iki ağaç çizmişti. Bunlar, şaşılacak derecede canlı, yalnız canlı değil, insan gibi beş duygulu korkunç yaratıklardı. Birisi genç, birisi yaşlı, fakat ikisi de akıl almayacak kadar yırtıcıydılar. Gövdelerinin toprağa yakın yerleri, damar damar... Toprağa kinle, kıskançlıkla, öfkeyle geçirilmiş parmaklar gibi... Dalları da, aynı hırsla gök yüzünü parçalıyor.

Kâmil Bey "ağaç milleti"nin, Allah tarafından, niçin yere mıhlı yaratıldığını anlar gibi oldu. Bunları, başka türlü zaptetmenin imkânı olamazdı. Kan emerek yaşayan vampir bitkileri, bir de dallarına insan başları asılan tarihin kanlı kavağını düşündü.

Kâğıdı çevirip resimleri baş aşağı getirdi. Hiçbir şeyin değişmediğini korkuyla gördü. Bu suretle, gökyüzü, bir şeffaf toprağa, toprak, çamurdan bir gökyüzüne benzemişti, o kadar...

Kâmil Bey, ağaç sevgisine ihanet ediyormuş gibi garip şeyler duyarak kederlendi. Belli ki sinirleri bozuktu. Bunlar modeli olmayan karakunculus hayalleriydi, içindeki perişanlığın, umutsuzluğun, yaşamaktan usanmanın belirtileri...

Acele bir başka kâğıt aldı. Bu sefer, şuuraltının kurşun kalemini fenalığa çekmesine meydan bırakmadan başka ağaçlar, genç

fidanlar çizdi. Heyecandan yüzü pembeleşmiş, solukları sıklaşmıştı. Kalem, bir yere yetişmek istiyor gibi çizgiden çizgiye atlıyordu.

Bir saat, bütün gayreti, iyi niyeti, sevgisiyle çalıştı. Sonra kâğıdı biraz uzaklaştırıp, gözlerini kısarak baktı.

Kendisini tutmasa: “Nermin, Nermin!” diye, haykıracaktı.

Karakunculusu çok şükür, tepelemişti. Birinci resmin, namuslu bir insanın bir aralık, gayet namussuz bir iş düşünmesi gi-. bi kaleminden, daha doğrusu yüreğinden gelip geçtiği anlaşılıyordu. Doğa, asla, o kadar hain, ahlaksız, hele, insana düşman olamazdı, olmamalıydı. içindeki iyi duyguları -umudu- dağıtmamak için kimseye bir şey söylemeden yukarıya sandık odasına çıktı. Bavullardan birisinde unutulup kalmış resim kâğıtlarıyla kalemleri indirdi.

O günden sonra kahramanları ağaçlar olan bir güzel dünya yarattı. Resme ilk heves ettiğinden beri, bu işin dâhilerine yetişemeyeceğini anlamış, daha çok süslemeler, minyatürlerle ilgilenmişti.

Yaptığı ağaçlara bu tarzdan özellikler koyduğunu anlayınca bir kat daha sevindi. Bunlar doğanın ağaçlarına benzemiyorlardı. Fantezisinden çıkmış, renkleri ve şekilleriyle çeşitlerini inkâr eden uydurma şeylerdi. Fakat hepsinde birleşik bir yön vardı. Gençtiler, umutluydular. Görüp de “Ne güzel!” diye, gülümsememek, küçük bir çocuğun cenneti hayal ederken düşündüğü şeylere yaklaşmamak mümkün değildi.

Kâmil Bey, ruhuna bol bol umut doluncaya kadar, resim yaptı. Albümler doldurdu. Nihayet umut, bu uydurma umut da yüreğinde dayanılmaz bir ağırlık haline geldi ama, İstanbul’un yağışlı günlerinin sıkıntısını da atlatmış oldu.

Gerçekte bütün bu buhranlar, fakirliğe, parayı hesapla harcamaya, gelecek günlerden, ömründe ilk defa, korkmaya mecbur kalışından ileri geliyordu.

Kaç gündür Cemil Usta görünmemişti. İki gün daha bekledi. Üçüncü günün ikindisinde, saçmalığını bildiği sıkılganlığı yenerek, adeta arkasından itiliyormuş gibi, mahalle kahvesine gitti.

Kendi, buraya ilk defa geliyordu ama, mahalleli, yeni komşu hakkında esaslı bilgiye sahipti. Ninesiyle paşa babasını tanıyanlar vardı. Merhum hanımefendinin mescitle çeşmenin onarımına yardım edişi, fakirlere merhameti unutulmamıştı. Sonra, alçakyürekli bir paşa oğluydu Kâmil Bey... Amelelerle beraber çalıştığını, tavuklarıyla kendisinin uğraştığını görmüşlerdi. Köşkte, böyle bir felaket devrinde, çalgı sesi, sarhoş narası gökyüzüne çıkmıyordu.

Kâmil Bey'i edeple, sevgiyle karşıladılar. İmam Efendi ile binbaşı emeklisi Flasan Bey'in, Cemil Usta'nın oturdukları köşeye buyur ettiler. Bu köşe, havı dökülmüş bir hah ile örtülüydü. Köşenin gedikli müşterilerinden birisi bile orada olsa, mahallenin delikanlıları, esnafı, tavla pullarını, dominoları fazla şakırdatmazlar, iskambil kâğıtlarını şaklatmazlar, yüksek sesle küfretmezler, üst üste kahkahayla gülmezler, öfkelerine sahip olurlar, edepli mektep çocukları gibi davranırlardı.

Kâmil Bey, içeri girdiği zaman, köşede yalnız İmam Efendi vardı. Lâpçınlarını çıkarmış, mestli ayaklarından birisini altına alarak yan bağdaş kurmuştu. Toparlanıp yer gösterdi. Kahve ısmarladı.

Hal hatır sordu. Karısı, "Safa geldiniz" demeye uğrayacakmış ama, kendisi "Henüz yerleşmemişlerdir" diyerek...

— Teşekkür ederim. Gelseydiler... Memnun olurduk...

İmam, biraz şaşı gözlü, burnunun ucu çopur, çatık kaşlarından celâlli olduğu belli bir adamdı. Seferberlikte, mahallenin erkeksiz kaldığı sıralarda, askerde bulunan Duvarcı Tosun'un evine bir gece hırsız girmiş; kadınların feryadına yetişen imam Mümin Efendi, hırsızı bir tokatta baygın yere sermişti. Her ne kadar, imamla her gün buluşmadan yapamadığı halde bir saat çekişmeden duramayan Cemil Usta "Hırsız açmış, yoksa ne haddine!" diyorsa da imamın o zamandan beri bilhassa külhanbeyliğe hevesli delikanlılar arasında namı yürümüştü. İmam Mümin Hoca, misafire kahve gelinceye kadar bekledi. Sonra sözünü bıraktığı yerden aldı:

— Derken Hazreti Ömer vaaza başlamış... Bir an durdu. Kâmil Bey'e döndü: Meselenin baş tarafını duymadınız. Bir gaza neticesinde, ganimetten bütün Müslümanlara birer entarilik düşmüş. Ertesi gün

cuma. Hazreti Ömer halife olduğundan hutbeden sonra vaaza başlamış. Dinden, dinayetten, Allah'ın emrinden anlatırken bedevinin biri ayağa kalkmış. “Ya Ömer!” diye bağırmış, “Senin bütün sözlerin vallah yalandır. ” Camidekiler öleyazmışlar. Boru değil, Allah'ın kitabı inkâr ediliyor. Hem de kimin ağzından? Hazreti Ömer'in ağzından... Mübarek, hiç telaşlanmadan: “Niçin?” diye sormuş. “Çünkü sen hırsızsın. Hırsız olduğundan sözlerin de yalandır”, “Benim hırsız olduğumu sen nereden biliyorsun?”, “Şundan biliyorum ki, ganimetten hepimize birer entarilik düştü. Bana düşeni eve götürdüm, ölçüp biçtik. Eteği diz kapaklarıma ancak yetişen bir entari çıktı. Oysa sen benden en aşağı bir karış daha boylusun. Topuklarına kadar inen bir entari yaptırmışsın. ” Hazreti Ömer gülmüş: “Sana oğlum cevap versin!” demiş. Ön sırada oturan oğlu ayağa kalkmış. “Evet, ” demiş, “babama düşen paydan entari çıkmadı da, ben kendiminkini ona verdim. ”

İmam susarak, hikâyesinin etkisini araştırdı. Dinleyenler, bir ağızdan beğeniyle inlediler.

İmam Mümin Hoca, elini kaldırdı:

— İslam böyle emirlerin yüzü suyu hürmetine cihanın her tarafında dal budak saldı. Şimdi biz İslam mıyız? Hâşâ! Biz İslam'ın eli kiriyiz! Başımıza gelenler de hep bundan...

Cemil Usta, hikâyenin yarısında içeri girmiş, kapıda durup sözün bir yere bağlanmasını beklemişti.

Başını sallayarak yaklaştı:

— Gene eski defterleri açmışsın Hoca! Yahudi müflisleyince eski defterleri yoklarmış...

— Tövbe estağfurullah... Sen nereden çıktın dülgerlerin yüz karası?..

— Tam zamanında yetiştim. Yeni komşumuzu, acemi buldun da hemen Hazreti Ömer'den başladın, değil mi?

— O gelmeden anlatıyordum.

Cemil Usta, selam verip oturdu. Kâmil Bey'e göz kırptı:

— Bunlar, Hazreti Ömer olmasa bilmem ki ne halt edecekler? Sanki Hazreti Ömer'in adalet çağı, bugüne imdat edebilirmiş gibi... Sen ne sandın Mümin Hoca? Bugün elinde, Hazreti Ömer gücü olanlar bu anlattığın hikâyeleri bilmiyorlar mı? Senden beş fazlasını biliyorlar. Şeyhülislâm Efendi, bugün fetvahaneyi gezmeye gelen İngiliz karılarını kaç kere eteklemiştir de, kamını bir güzel doyurduktan sonra dalkavuklarına senin gibi Hazreti Ömer kıssaları anlatmaya girişmiştir. Haberin olsun ki, lafla peynir gemisi yürümez!

— Tövbe Yarabbi! Tövbe Yarabbi! Şu dil uzattığı yere bakın... Herif sen giderek çizgiyi tamam çıktın... Şimdiye kadar, "Bu herif doğru cehenneme gider" diyordum ama, fikrimi değiştirdim. Sen meyil dereliksin farmason, hem de bir daha çıkmamacasına...

— Hocalar?

— Hocaları ağzına alma!

— Onlar cennete gideceklerse, ben zaten orada yokum... Yahu! Ben aklımı kaçırmadım. Bu dünyada, bir tek Mümin Hoca elvermekteyken...

— Kes melun! Misafirden ayıp. Sahi sanır!

Kâmil Bey, buraya gelirken duyduğu çekinmenin bu kadar çabuk dağılmasına, sanki yıllardır bu insanlarla ahbaplık ediyormuş gibi rahatlayışına şaşıyordu.

Bir hafta geçmeden, mahalleyi enine boyuna tanıdı. Yalnız mahalleyi değil, bu mahalleden öğrendikleriyle memleketi de biraz anladı. İmam Mümin Hoca ile binbaşı emeklisi Haşan Bey Anadolu'ya karşıydılar. "Peyam Sabah" gazetesini okuyorlar, Ali Kemal'in yazdıklarına yüzde yüz inanıyorlardı, inançlarınca gene; "İttihatçı" denilen domuzların şerrine uğranılıyordu. Bu herifleri, on yıldır süren savaşlar bir türlü kana doyuramamıştı. Leş yiyen akbabalar, sırtlanlar da böyle değillerdi. Şimdi de, iki buçuk zeybekle yedi düvele karşı koymaya yeltenmekteydiler. Hem neden yeltenmeyeceklermiş? Kazanırlarsa hürriyet kahramanı, kaybederlerse, paralar cebe, yallah, Avrupa'ya...

Cemil Usta güvenli, sakin karşılık veriyordu:

— İttihatçı ayıracak sıramız değildir. Vatan kurtarmaya elbirliğiyle çabalamak sırasıdır.

Topçu binbaşılığından emekli Haşan Bey de kendisinden emindi. Elini kaldırdı:

— Orada dur bakalım dülger ustası... Bu zamana kadar, sen hiç “Vatan batıracağım” diye ortaya çıkanı gördün mü?

— Ne demek?

— Şu demek ki azizim, herkes vatan kurtarmaya çıkar. İttihatçısı da, Jöntürkü de, bilmem kimi de, hep vatan kurtarmak çabalamasındadır. Şimdi, aklın varsa, az biraz düşün de karşılığını ver bakalım! Anadolu’daki, “milliciler” dediğin padişaha, hilafete bağlı mıdır?

— Elbette... Şüphen mi var!

— Var ki ne kadar, akılsız dülger! Padişaha bağlı olan adam padişahın hakkına saldırır mı?

— Hangi hak! Kim saldırmış?

— Kabine reisi seçmek padişahın hakkı değil mi? Memurları kabine tayin etmeyecek mi? Bu hakkı uluorta kullanmak, padişahın hakkına saldırmak olmaz mı?

— Yahu padişahı da kurtaracaklar... Vatanı kurtarıp padişahı esir mi verecekler?

— Orasını bilmem! Asker toplamak padişahın, halifenin hakkı mı? Karşılık isterim.

— Hakkı!

— Öyleyse birkaç baldırı çıplak zibidiyi silahlandırıp padişah ordusunu yıldırmak, buradan verilen emirleri dinlememek, gönderilen komutanlara birlikleri teslim etmemek, kanunla, kullukla uyuşur mu?

— Kendi eşkıyalığı için mi yapmakta? Hayır, Yunan yürümüş gelmektedir. Kötü Yunan’ı tepelemek için yapmakta...

— Tepelemek içinse de kanunsuz olmaz. Neden kanunsuz?.. Çünkü hırsızlar, soyguncular, adam eti yiyenler, memleket batırmaktan

suçlular birikmiş Ankara'ya... Böylelerinin, işlerine gelmez kanun... İşlerine gelmez padişah buyruğu... Padişahı kurtaracak olsa, kudurmuş mu bu padişah ki tekerleğine odun soksun, kendisini kurtarmaya çabalayanların?..

— Aradaki Damat Ferit'i, Ali Kemal'i, İngiliz'i n'apalım?

— İngiliz'in kimden yana olduğunu ben daha kestiremedim dülger ustası. Sen kestirdinse aferin!

— Vay başıma gelenler! Bu da yeni aklı mı Nigehban takımınızın?.. Albay Sadık Bey'iniz mi aldı geldi gâvur içinden bu aklı?

— Ya ne sandın! Anadolu'da ordu yok! Yunan neden yürüyüp gelmez Ankara'ya?

— Zeybekleri n'apalım? Arslan zeybeklerimizin telli kurşunlarını?.

— Zeybek kurşunuyla ordu bozulsa, Enver Paşa'nızın zamanında, Anadolu dağları eşkıya doluydu. Bir sayıma, iki yüz elli bin, bir sayıma üç yüz elli bin tüfekli zeybek gezinmekteydi Anadolu dağlarında... Şimdinin üç buçuk baldırı çıplağı kaç para! Benim sözüme kulak vermeli, dülger ustası omuz vermeli değil... Ben geçenki Londra Konferansından pirelendim iyicene... Bu İngiliz'in işinde bir iş var ya bilmem nasıl bir iş var!

— Millicileri çağırınca mı işin içinde iş oluyor, aklına kurban olduğum?

— İngilizlerin işi akıl ermekten çıktı arkadaş! Bu herif padişahtan yana olsa burasını yeniden işgal edip padişahın dayanağı Millet Meclisi'ni kapatmayacaktı. Padişahtan yana olsa Mustafa Kemal'le çatışan Ali Rıza Paşa kabinesini "filan filan nazırları değiştireceksin" diye sıkıştırıp çekilmeye zorlamayacaktı. Bunlar hep padişahımıza karşı oyunlar... İngiliz, padişaha karşıysa İngiliz'le boğuşan Mustafa Kemal'in padişahla çekişmesi ne demek?

— Tamam! işte geldim meselenin bam teline... Boşuna soluk tüketmekteyiz binbaşım... Bizimkilerin işi danışıklı dövüş.

Kâmil Bey, onları dinlerken anladı ki, Mustafa Kemal Paşa'yla Ankara artık bir insan, bir kasaba adı olmaktan çıkmış... Anadolu'ya

kaçanları Merdivenköy'üne kadar geçirip orada Kuvayı Milliye çetesine teslim ettiğini öğrendiği Manav Ali Ağa artık bir işlemeli poturdan, bir abani sarıktan ibaret İstanbul esnafı değil... Bu kaba saba suratın altında galiba, övünmeye asla tenezzül etmeyecek bir kahraman gizli.

Kısa bir zaman sonra, Kâmil Bey için, gerçek sandığı birçok şeyler tepetaklak oldu. Şimdiye kadar, polisin, jandarmanın, memurun, işgal kuvvetlerine var güçleriyle çalıştıklarına emindi. Oysa yanıldığım anlıyordu. Kuvayı Milliyecilerden birisini tutmaya gelmiş İngiliz polislerine yardım eder görünen şu yorgun polis, belki aynı gece, Anadolu'ya geçen kalabalık bir takıma kılavuzluk edecekti.

Henüz bir ay geçmeden, İngilizlerin soğuk kasıntısı, Fransızların sinire dokunan kibarlığı, İtalyanların acemi sömürgeciliği, Amerikalıların hoyrat neşesi, Japonların panter ciddiliği, Kâmil Bey'i artık eskisi kadar ürkütmez olmuştu.

Çünkü millet göründüğü kadar yılgın değildi. Cemil Usta'nın dediği gibi, "İşlerin er geç düzelmemesine imkân yoktu. Bunu anlamamak için insanın yalnız eşek değil -sözüm burdan dışarı- eşşoğlu eşek olması gerekti".

Cemil Usta, bunu hoca ile binbaşı yokken söylerken, keyifle gözünü kırparak kesinlikle öyle bir sallıyordu ki, Kâmil Bey dinleyip seyretmeye doyamıyordu.

Kâmil Bey İstanbul'a geldiğinin haftasında avukata gitmiş, durumunu öğrenmek istemişti. Kira getiren mülklerden para edenlerin yok pahasına satıldığı, birtakımının da yanıp kül olduğu anlaşıldı. Yangın yerindeki arsalara dönüp bakan yoktu. Bazı hisseli mülklerin hissedarları, ölümler yüzünden, o kadar artmış, bunların nerede bulunduklarını, sağ olup olmadıklarım öğrenmek o kadar imkansızlaşmıştı ki, kimi dükkânlarla kimi hanların mülkiyeti adeta, kiracılara geçmişti. Bundan başka, kiralar yıllardan beri arttırılmadığı için, boşaltma davalarına harcananlarla icra masrafları, alınacak paraları aşmışa benziyordu.

Avukat, konak satılırken, Selim Paşa'dan kalan bütün kâğıtları bir demir çekmeceye kilitleyip Bağlarbaşı'ndaki köşkün selamlığına

koyduğunu, şimdiye kadar da gözden geçirmeye fırsat bulamadığını söylemişti.

Derviş Fuat Bey'in bıraktığı para azalınca Kâmil Bey avukatına uğradı. Avukat haczedilmiş bazı eşyaların satılmak üzere olduğunu haber verdi, bunu beklerken eski kâğıtları gözden geçirmesini öğütledi. Miras yoluyla mütevelli hakkı Kâmil Bey'e geçmiş bazı vakıflar çıkarsa biriken kiraları ele geçirmek belki mümkün olabilirdi.

Kâmil Bey işsizlikten bunaldığı bir ikindiüstü demir çekmeceyi kimseye göstermeden odasına taşıdı. Buna çok zor karar vermiş, bir iki kere yerinden kalktığı halde, cigara yakmak bahanesiyle biraz dolanıp duvardaki resimlere bakarak ayak sürümüştü.

Sandığı sedirin üstüne bırakırken Cemil Usta'nın çok kullandığı "Yahudi müflisleyince eski defterleri yoklar" sözünü tekrarlıyor, utançla gülümsüyordu. Açmayı geciktirmeye çalıştığını fark edemeden çekmecenin demir oymalarını, kilit süslerini gözden geçirdi. Sanki niyeti okumak değilmiş gibi fetvaların, fermanların, senetlerin kâğıtlarını, yazılarını inceledi. Ecdat sahibi olmanın, onlardan böyle kâğıtlar miras almanın, sahiplerinden, yazıp imzalayanlardan çok daha uzun ömürlü olmalarına takıldı.

Kâğıtlardan birini gelişigüzel aldı:

1063 yılında, yani aşağı yukarı üç yüz yıl önce yazılmıştı. Şunları anlatıyordu:

"Aslında İstanbul ahalisinden olup Musul mirlivası bulunan Hacı Nureddin Ağa oğlu Süleyman Ağa, bir yıl önce İstanbul'un Zeyrek mahallesinde yaptırdığı on dört odalı medresesine yine ol mahallede bulunan dışta bir oda bir miktar avlusu olan pederinden kalan ev ile mezkûr mahallede, gene bir oda ve bir ahır dış ve iki oda biraz avlusu olan iç kısımlarıyla diğer bir ev ve bir tarafı ayrıca mülkü olan beş kurnalı ve aralık tabir edilen soğukluğu ve bir camekânı bulunan bir hamam ve iki dükkân ile ve kendi satın aldığı bir diğer evi ve yüzde beş faiz ile işletilmek üzere 550 kuruş vakfetmiştir. Bunlardan bir ev müderrisin oturmasına bırakılmıştır. Hamam, dükkânlar ve öteki akarın geliri müderrise aittir. Senede seksen iki buçuk kuruş tutan 550 kuruşun faizi de şuralara şöyle bölünecektir: Üç kuruştan

14 hücrenin aydınlatılması, 1 kuruş; mütevelliye, 2 kuruş; akarat ve medrese onaranına, 15 kuruş; müderrise, 15 kuruş; müderrisin seçeceği 14 hücredeki öğrencilerden nöbetle sabah namazından sonra Kur'andan bir cüz okuyacaklara, 7 kuruş; yine cüz okumak için ayrı bir hafıza yarım kuruş ki toplamı seksen iki buçuk kuruş. Bu şartların yerine getirilmesi için medreseye ölümüne kadar müderris tayin edilen Acemzade Nasreddin Efendi, aynı zamanda mütevelli tayin edilmiş ve Zeyrek mahallesi halkı da parasız denetçi dikilmiştir. Müderrisin ölümünden sonra ailenin en büyük erkek evladı, bulunmadığı takdirde, en yaşlı damadımız mütevellilik edecektir. Bu vakfın şartlarını icabına göre değiştirmeye, azaltma ve çoğaltmaya vaktin sadrazamı salahiyattar kılınmıştır. Başka türlü değiştirme mümkün olmaz ve ailemden kimse bulunmaz ise akar ve gelirlerinin Müslümanlardan fakir olanlara verilmesi şarttır. "

Buna ekli bir başka kâğıt, bu medreseye sonradan dört oda. daha eklendiğini, sokak tarafındaki sınırına "ince yontulmuş sarı taştan muntazam ve metin" bir kütüphane binası, cenup tarafına bir ahşap cami ve şadırvan yaptırıldığını gösteriyordu.

Kâmil Bey, bir başka kâğıtta, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa isyanına dair şunları okudu:

"... Fermanım varınca biline ki hâlâ Mısır Valisi Flacı Mehmed Ali ile Sayda Valisi Abdullah Paşa aralarındaki çekişmeden dolayı Mısır Valisi bu esnada tarafı şerifi padişahanemden bir gûna emr ü irade olmaksızın kendiliğinden saldırı ve hareket suretinde muharebe maksadıyla Sayda havalisine karadan ve denizden asker ve biraz gemi göndermiş olduğunu bundan önce duymuştum. Kullarımdan istediğim memleket düzenini bozmamak ve halkın rahatını kaçırmamak olduğu halde böyle vakitte birbirleriyle muharebeye kalkışmaları yüzünden fakir fukaranın zarara uğrayacaklarından hem şeriata hem de benim istediğime aykırı olduğuna oysa onların ikisi de kullarımdan bulunduklarından kendilerini dünyada ve ahirette kötü sonuçlardan kurtarmak için beyinlerini ıslah ve barıştırmaya, yani birbirleriyle davaları ne ise tarafı saadetime bildirerek iktizası görülmek suretiyle evvela Mısır Valisi işbu gönderdiği askeri hemen Mısır'a çekmek ve Sayda Valisi dahi katiyyen Mısır'a ait işlere

karışmamak üzere ikisine dahi başka başka memurlar gönderilerek gereken tenbihler yazılmış ise de Mısır Valisi bu kerre ve gerek ki bundan önce her türlü öğütlerle yazılan tenbihata kulak asmayarak henüz cevap göndermemesi cihetiyle kendisinde kötü niyetler sezildiğinden gereken işlemin yapılması, söz dinlemediği halde isyancı sayılacağından hak ettiği cezanın verilmesi düşünülerek şimdiden Akkâ taraflarında bulunan Mısır askerini geri atmak üzere halen Rakka Valisi olup bu defa Haleb eyaleti de kendisine verilen Haleb eski kaymakamı vezirim Mehmed Paşa Şam ve Arabistan seraskerliği unvanıyla memur tayin kılınmış ve İstanbul’dan dahi mirliva Haydar Paşa ve Necip Paşa kumandanlanıyla piyade ve süvari asker alayları ve topçu ve lağımcı neferleri yollanarak gereğine göre hareket eylemeleri halen serasker müşir vezirim Hüsrev ve Mehmed Paşa tarafından... ”

Kâmil Bey, arkasına yaslanıp, bir zaman, pamuk yığınlarına benzeyen bulutlara bakarak, bu çetrefil, güvensiz dille konuşan bahtsız tarih parçasını düşündü. Yavuz, elbette fermanlarını böyle yazmamıştı. Devletler, tıpkı, insanlara benziyorlar, yaşlandıkça acması, titrek, gülünç oluyorlardı.

“... eyleyemez babında fermanım çıkmıştır. Buyurdum ki vardıkta yazıldığı gibi iş göresiniz, şöyle bilesiniz ve âlâmeti şerifeme itimad kılasız... ”

Altında 1247 tarihi vardı. Yani doksan şu kadar yıl önce... Şimdi içinde yaşanılan çöküntü günleri nasıl yavaş yavaş hazırlanmış!

Kâmil Bey, bu eski kâğıtları karıştırdıkça bir garip kedere kapıldı. Eski adamlar, bütün davranışlarını dine uydurmaya uğraşmışlardı. Yürüyen ve değişen hayatı donmuş kalıplara uydurmaya çalışmaktan daha zavallı bir iş olur mu? Zamanın hâkim sosyal fikri (din) olduğu, herkes servetini, canını, şerefini ona bağladığı halde, onu kurtarıp yaşatalım derken nasıl da kolayca berbat etmişlerdi. İşte, her vesika, her ferman, her kadı mahkemesi hükmü, dini, başka başka kazançlara alet edebilmek için, akıl almaz şeriat hileleriyle dolu. .

Kâmil Bey, o zamana kadar bir türlü anlayamadığı bazı şeylerin sebeplerini şimdi bulmuştu. Sözgelimi, İstanbul'u dolduran büyük camilerin yanma neden böyle sürü sürü cemaatsiz mescit yapılmış? Devrin, bir fermanla baş kesip aynı fermanla bütün bir serveti yağma etmek düzenine çare bulmak için... Her vakıf, din perdesi altında garanti edilmiş bir servetten, güvene alınmış bir mirastan başka bir şey değil...

Bu, başı sarıklı, dili Kuranlı dalavereye sarılarak, ekmek parası çıkarmaya uğraşmak Kâmil Bey'e pek ayıp bir iş gibi geldi. Bu duyguya kapılınca dedelerinden kalma kâğıtları karıştırmaktan vazgeçti. Bir kısmını götürüp "Ne yaparsanız yapınız" diye avukata bırakmak kararıyla demir çekmeceyi yavaşça kapattı.

5

Kâmil Bey'le avukatı, mayısın sıcak bir gününde saat ona doğru, icradaki dosyalara bakmak, para yatırılmışsa almak üzere Ayasofya'nın önündeki ağaçlı yoldan geçerek, Adliye'nin parke taşı döşeli avlusuna girdiler.

Adliye Nezareti, kocaman bir ahşap yapıydı. Kapılan, merdivenleri, sanki devlet için düşünülmüşe benziyor; insan, merdiven başında, "Üç Silahşörler" romanında yazıldığı gibi, kılıç talimine girişmiş ortaçağ şövalyelerini elinde olmadan arıyordu. Basamaklar, karısına "İtaat İlamı" almaya uğraşan emekli adamcağızla, on lira borcunu almak gücünden yoksun bir biçarenin inip çıkması için değil, imparatorların kalabalık maiyetleri için dahi, son derece genişti. Kapılar o kadar yüksek yapılmıştı ki, kanatlarını şu sıska odacının tek başına açıp kapamasına imkân olamazdı.

Fakat bütün bu kasıntısına rağmen, burda, "adalet"e zerre kadar saygı duyulmadığını sezerek, Kâmil Bey sıkıntıya kapıldı.

En ayıbı, her taraf toz içindeydi. Vaktiyle bu yapı tepeden tırnağa yağlı boyayla boyandığı halde yıllardan beri boyaların yerini kapkara kir tutmuştu. Bütün bu harap ve sefil görüntüye, tavanların, alçıları yer yer dökülmüş, yaldızlı süsleri, gülünçlük katıyordu.

Adliye dairesinin alt katı evrak mahzeni, icra dairesi ve ambar olarak kullanılmaktaydı, icra dairelerinde o kadar çok dosya, öyle bir kalabalık vardı ki, senelerce uğraşılıp elde edilmiş bir ilamın burada, bir daha bulunmamak üzere ebediyen kaybolacağından korkmamak imkânsızdı. Nitekim uzun uzadıya bekledikleri halde iki dosya bulunamadı, birisine yatırılan on lira bir saatte alınabildi.

Kâmil Bey hazır gelmişken şurasını gezip görmeyi istemişti. Avukatın arkasına takıldı. Mahkeme kalemlerinde, kilimler halılar seriliydi. Bunlar, renklerini, çizgilerini büsbütün yitirmiş, paramparça harap şeylerdi. Masalar, iskemleler, evrak dolapları, pencerelerin tozlu, kırık camları, hokkalar, kalemler, tuncu küflenmiş divitler her şey birbirine uyuyordu. Masaların üzerinde umutsuz kâğıt tomarları, fala bakıldığı tabaklarındaki kahve pisliklerinden belli fincanlar, içinde sinekler dolaşan kırmızı çizgili çay bardakları unutulmuştu.

Hukukla ceza mahkemelerinin hali birbirine benziyor, yalnız ticaret mahkemesi ötekilerden biraz ayrılıyordu. Bunların kalem odaları bazı banka şubelerini, ecnebi şirketlerin kasa dairelerini hatırlatacak biçimde düzenlenmiş, memurlar; üzeri ince, sarı tellerden parmaklıklarla “süslü” bir “tezgâhın” arkasına yerleştirilmişti. Öteki kalemlerdeki “kapı yoldaşlarının” tersine buradakiler daha temiz, daha şıktılar. Birinci ceza kaleminde, çıplak ayaklarıyla bir tahta parçası üzerinde namaz kılan dilenci kılıklı kayıt memuruna karşı, burada, güzel bir delikanlı, aynada yeni sürmeye başlayan bıyıklarıyla uğraşıyordu. Avukatları, hâkimleri, zabıt kâtiplerini, mübaşirleri, hademeleri iş sahiplerinden ayıracak hiçbir işaret, hiçbir üniforma düşünülmediğinden koridorlarda, telaşlı bir kalabalık kaynaşmakta, herkes, işini, herkesten önce bitirmek hırsıyla yanındakileri kakıştırmaktaydı.

Kâmil Bey, davacısına beddua eden cadalozla avukatına çıkışan orta yaşlı erkeği, sıtma görmemiş sesiyle kasılan mübaşiri, annesini kaybettiğini sanıp avaz avaz ağlayan çocuğu aynı zamanda duyarak, baş dönmesine benzeyen bir sersemliğe düşmüştü.

Burada, on dakika dolaşmak, temelleri birkaç yüzyıldır çatırdıyan kocaman bir imparatorluğun neden çöktüğünü insana anlatabilirdi.

Bir devletin, devrini tamamladığı, adaletinin bu halinden belliydi. Burası, karmakarışık, yırtık pırtık, mahvolmuş bir adaletin süründüğü “antika” bir yerdi.

Avukatı, Kâmil Bey’i, büyük bir odanın penceresine götürdü:

— İşte yeni tevkifhane! dedi.

Kâmil Bey, ilk bakışta, avuç içi kadar küçük, avuç içi kadar çıplak, inadına sapsarı bir avlu gördü. Önünde durduğu pencere üçüncü katta olduğu için avlu, akıl almaz derecede aşağıdaydı. Himalayalar’da bile bu derinlikte, bu kadar korkunç bir uçurum olamazdı! Oraya inmenin de, bir kere indikten sonra tekrar yeryüzüne çıkmanın da imkânsızlığı meydandaydı.

Bu güneşli kuyunun dibinde insanlar dolaşıyordu ama, avukatın dediğine göre bunlar mahpus değildi. Yapı yeni bitmişti. Ustalar, ya da memurlar olmalıydı. Öyleyken Kâmil Bey kendini zorlayarak, yüreğini bu kadar sıkan şeyin ne olduğunu ararken avludan bir sürü güvercin kalktı. Bunlar, İstanbul’un, uçmayı çoktan unutup kedi yavruları haline gelmiş, tembel, tok, şımarık kuşlarıydı. Fakat Kâmil Bey’e, Hindistan’da gördüğü akbabaları hatırlattılar. Ölü yiyen akbabaları... Burası, ölülerin akbabalara verildiği bir kule...

— Buyrun!.

Kâmil Bey ürpererek avukatına döndü:

— Efendim? (Kâmil Bey boş bulunmuş, Fransızca “Plait il?” demişti.)

— Buyrun gidelim...

— Öyle mi? Evet... Baş üstüne...

Girecekleri hukuk mahkemesinin önü kalabalıktı. Boşanma davalarına burada bakıldığı için, kalabalığın yarısı kadındı. Bunlardan bir kısmı, -kocaları tarafından bırakıldıktan sonra nafaka istemeye gelenler- dertli, acılı idiler. Uğradıkları facianın dehşeti gözlerine dolmuş, orada yerleşip kalmıştı. Bu hale neden geldiklerini bir türlü kestiremediklerinden, pasaklılıkları, sinirli mahalle kanlarında ancak rastlanan çare bulunmaz huysuzlukları hâlâ üzerlerindeydi.

Bazılarının yanında pis çocuklar vardı. Kimisi ağır bir dalgınlıkla döşemeye bakıyor, kimisi, oracıkta ahbap oluverdikleri yabancılara, hayatlarının en gizli taraflarını bütün çıplaklığıyla anlatıyordu.

Öteki kısım -yani kocalarından boşanmaya gelenler- büsbütün başkaydılar. En babayani giyinmiş olanında bile bir bakış, bir el hareketi, ya da bir adım atış aşiftelik oluveriyordu.

Kâmil Bey bir kitapta okumuştu; kadın olsun, erkek olsun, çoğunlukla yeni bir arkadaş bulmadıkça boşanmayı göze alamazmış!

Bırakmaya kalkışanlarda sezilen bir uçuş hazırlığı, bir kıyıcı hafiflik ki seyrine bile dayanmak zor!

Kâmil Bey böyle kederli şeyler düşünürken ileride bir kaynaşma oldu. İki jandarmanın arasında bir adam göründü. Elleri kelepçeli bir mahpus...

Herkes yol açtığından orta yerden yürüyerek yaklaştı. Jandarmalardan birisi, sırada oturanları kaldırıp mahpusu oturttu.

Kelepçeli adamın elbisesi yeniydi, şıktı. Kolalı yakasına kıravatı zevkle bağlanmıştı. Yeni kalıplanmış fesinin kenarından kıvırcık saçları görünüyordu. Pembe yüzünde, aydın inceliği vardı. Bıyıklarını Enver Paşa’nınkiler gibi kıvırmıştı. Ona sivil giymiş subay hali veren de belki bu bıyıklardı, zevkli giyinişine rağmen üzerindeki eğretilik de bundan ileri gelse gerek.

Kelepçeli elleri, dizlerinin üstünde kendisinin değillermiş gibi duruyorlardı. Mavi gözlerini insanlardan kaçırarak yere eğmişti.

Kâmil Bey, elleri bağlanmış adam karşısında, önce acıma, sonra utanç duydu. Onun yerinde olmamaktan ileri gelen, o son derece insancıl, son derece alçaltıcı tesellinin utancıydı bu...

Meraklılar, jandarmalara yanaşmışlar, kelepçeli adama hiç önem vermeden, sanki onu konuşmuyorlarmış gibi sormaya başlamışlardı:

— Ne yapmış?

— Adam mı vurmuş?

Karayağız jandarma karşılık vermeye hazırlanırken, topluluğu aralayarak birisi ortaya çıktı:

— Hayrola Suat Ağabey!

— Merhaba Şipşak! Nasılsın bakalım?

— Seni gördüm, daha iyi oldum...

Şipşak, sıfır numaraya kalıplanmış vişne çürüğü fesi, hem kısa, hem dar kesilmiş lacivert ceketi, çapraz yeleği, uçları dikkatle kıvrılmış kumral bıyıklarıyla su katılmamış İstanbul külhanbeyisi idi.

Herkesin ilgilendiği, -ya da kendisince değerli saydığı- bir adamla görüşmekten kibirlendiği için kasılarak sordu:

— İçeride ne var, ne yok?

— iyilik, sağlık...

— Arkadaşlar nasıl?

— İyiler...

— Zarzarı vurmuşlar.

— Evet...

— Ağır dediler.

— Değil...

— Seringel vurmuş.

— Seringel... Evet...

— Kumar dalgası mı?

— Evet...

— Kahpelikle vurmuş Seringel... Arpa Zarzar kefeni yırtarsa, öcünü alır...

— Belki de...

— Razi Baba ne sularda?

— İyi.

— Gene okumakta mı paşa?

— Okuyor.

Şipşak dinleyenlere döndü:

— Yamandır Razi Baba! Dinim Rabbena hakkı için, herif kitap uğruna geberecek... Ben diyeyim bir sandık, sen de, üç sandık... Ceneviz zamanından kalma kitaplar... Yok canım, insan buna güç yetiremez... Olmaya ki, Razi Baba ola... Okur herifçi oğlu... Biraz soluklan! “Bahçe açıldı baba!” diye bağırırız. Duymaz bile... Mahpusa güldü. Aklında mı, bir gün Osman Ağa sallasırt ettiydi de, cebren bahçeye çıkarttıydı?... Birdenbire bir şey hatırlayarak ceplerine saldırdı. Tuu... Dalgaya düştük ağabey! Cigara vermedik...

— İstemez, şimdi attım...

— Olur mu? Cigara paketini uzattı. Yak hele... Valla küserim... Yakacaksın... Afili bir numarayla kibrit çaktı: Semtte hep seni söylerim! Arkadaşlar güler... “Suat Ağabey yamandır ha” derim, “Millet, böylesini, Şehzadebaşı’nda, tiyatroda bile görmemiştir. Kel Haşan halt etmiş” derim. Aklında mı Suat Ağabey... Sözünü bitirmeden durdu. Senin cezan kesinleşmedi miydi yahu?

— Kesinleşti.

— Dursana... Burası hukuk mahkemesi... Ne işin var senin burda... Alacak dalgası mı?

— Evet...

— Evet. .

— Alacak demek?

— Öyle olsun... Alacak işi... Peki... Demek, sen mahpusa düşünce herif borcunu inkârdan geldi. Vay kavanoz dipli dünya vay! Neden bize bir haber uçurmadın? Bak işte, buna içerledim. İnsan bir haber uçurmaz mı? “Şipşak, göreyim seni!” desen, yeterdi. Herifin dalına binerdim. Biz öldük mü yahu? Beğenmedim...

— Sağol... Değersiz bir şey...

— Değersiz mi? Şuna bak! Şimdi canım sıkıldı şart olsun... Etrafındakilere döndü. Birisi mahpusa girdi mi, öldü beller imansız takımı... “Mahpusun parası pul, karısı dul” diye laf çıkarılmış... Hele domuz hele... Başka bir şey hatırlamış olmalı ki yüzü değişti. Kurnaz kurnaz göz kırptı. Yok, eğer senden alacağını istiyorlarsa... İnkârı

basacaksın... Beklesin be! Patlamadı ya... Beş yıl sonra Allah Kerim...

Yaşlı bir kadın ürkek, sordu:

— Efendi oğlumun cezası ne kadar?

Şipşak, kadına karşılık vermeyi şanına yedirememiş gibi erkeklere döndü:

— Beş yıl! Ama bunlarınki ceza sayılmaz. Bunlar zırva meseleler... Hükümat işi... “Hükümet”e “hükümat” diyordu. Hükümat bir dalgaya “şöyle olacak!” demiş. Demese iyi imiş ama... Demiş bir kere. Sesini alçalttı. İşin içinde Anadolu’ya silah kaçırmak dalgası var. Katalaviz? (Rumca = Anladın mı?)

Dinleyiciler hem ürkmüşler, hem de bir kat daha meraklanmışlardı.

Şipşak anlatıyordu:

— Dedim ya, bunlarınki cezadan bile sayılmaz. Adi suçlara benzemez... Bir hava eser, bunlar, yallah, dışarıda... Gene, başka bir şey hatırlayarak jandarmaya döndü. Gözlerini nefretle kısmıştı. Kaleme haber verdiniz mi? Suat ağabeyimin geldiğini söylediniz mi?

— Söylemedik.

— İyi vallahi! Sen yenisin demek... Oğlum, buranın zagonu, tutuklu gelirse haber vereceksin ki, hepsinden önce içeriye bunu alsınlar... Hadi koş... Haber ver... Hadi hopla da görelim. Öteki jandarmaya döndü. Şimdi karakolda kim var? Gene Arnavut Bayram Çavuş mu?

— Bayram Çavuş!

— Size ödev öğretmiyor mu, o gaydasına tükürdüğümün Arnavut’u?.. Ellerini de çözmemişsiniz... Allah, Allah! Bunlar da yeni icat... Çözün şunun ellerini...

Karayağız Jandarma, bir an durakladı, sonra duymazlığa vurarak kaleme doğru baktı.

Şipşak, elini bıyıklarından geçirdi, sonra intikam almak istermiş gibi, dişlerinin arasından, ıslık gibi bir ses çıkararak, yere bir tükrük attı:

— Çözmeyin bakalım! Bu dünya, size de kalmaz oğlum... Hepimiz din kardeşiyiz! Biraz geriledi, yanındakilere alçak sesle dert yandı. Hergele bu zaptiye milleti... Ellerine bir paket cigara ver, her şeyi yapsınlar. Böylesini buldular mı, basarlar kelepçeyi, takarlar kilidi... Ulan, ben sizi bilmez miyim reziller! Elini cigara bahanesiyle ağzına götürüp fısıldadı. Anadolu kazanırsa, bu herif belki de sadrazam olacak... Dünyanın altından üstünden haberi var. Kocaman bir binbaşı... Hem de zengin yerin oğlu... Yedi göbek sülalesi paşa... Bir karısı var, dünyaahret kardeşim olsun, melekmelâike sanırsın... Hele çocuklarını görsen... Adamın ciğeri parçalanır. Ziyaret günleri gelirler de, "Baba" diyerek avluda koşarlar... Bunun boynuna sarılırlar... Adamın gözleri yaşarır... Gâvur olsa, imana gelir.

Kâmil Bey, böylece tanıdığı Binbaşı Suat Bey'in buraya niçin geldiğini, alacağı varsa, mahpus bir adama olan borcunu inkâra kalkan insanın ne biçim bir yaratık olabileceğini merak etti. (Suat Bey'in borçlu olabileceğini, olsa da alacaklının mahpus bir adamı buralara getirebileceğini aklı almıyordu).

Bu sırada kaleme giden Jandarma geri dönmüştü.

Sipşak'a biraz utangaç gülümsedi:

— Söyledim arkadaş, bizi en başta çağıracaklar!

— Haşşöyle arslanım... Elâlem kan boşayacak diye, Suat ağabey sıra mı beklesin? Ayıp bir şey... Hem de günah!

Arkadaşı, karayağız Jandarmanın kulağına bir şeyler söyledi. Karayağız biraz düşündü, birisine çiftlik bağışlarmış gibi hovarda bir kasıntıyla kilidini açıp kelepçeyi aldı.

Mahpus, ilk hareket olarak, sağ eliyle sol bileğini ovuşturmuş, deminden beri hiç soluklanmadan duruyormuş gibi, ciğerlerini derin derin hohlayarak boşaltmıştı. Artık, kederli yeşil gözlerini insanlardan kaçırmıyordu. Rahatlamıştı.

Cigara paketini çıkardı. Sipşak'a, sonra Jandarmalara birer cigara verdi.

Hayır! Kâmil Bey yanılmıştı. Hiç de rahat değil... Üstünde bir ürküntü var... Bu hali, belli bir şey, kendisini suçlu saymaktan çok, sakat

saymaktan geliyor. Bir garip sakatlık...

Kâmil Bey, bu kişisel dramda öteki insanlarla toplum için nasıl bir fayda umulduğunu bir türlü anlayamıyordu. Bir insanı, ötekilerden böyle kelepçeleyerek ayırmakta, onu böylece aşağılaştırmakta ancak edepsizce bir öç alışın adiliği var olabilirdi. Başkenti yetmiş iki buçuk millet tarafından işgal edilmiş bir hükümetin, demek ki, yapacak bir başka işi kalmıyordu.

“Yenilmekle, sefilleşmek, her zaman mı bir arada bulunur acaba?”

— Suat Beeey! Fahriye Hanıııım!

Mübaşirin feryadından, Kâmil Bey önce bir şey anlayamadı. Ancak mahpus telaşla kalkınca... “Yoksa bunun borçlusu bir kadın mı? Bir kadını, borcundan dolayı mahkemeye vermiş bir erkek... Ne tuhaf siyasi mahkûmlarımız varmış? Hele bunlardan ilerde maazallah sadrazam olacak birisi... ”

Herkes mahkeme salonuna girmek için kapıda birbirini itiştiriyordu.

Nihayet koridorda, Kâmil Bey, Jandarmalar, mahpus, bir de, dadısı ile beraber olduğu ilk bakışta anlaşılan genç bir kadın kaldı.

Kadın, son moda bir ipek çarşaf giymişti. Kunduraları, eldivenleri en pahalı cinstendi. Mahkemeye girerken peçesini açtı. Yüzü o kadar körpe, o kadar temizdi ki, çabuk boy atmış bir kız çocuğuna benziyordu. “Mahkeme açıldı mı?” diye koşarak gelen avukatıyla beraber Kâmil Bey de içeri girdi.

Salon (!) orta büyüklükte bir odaydı. Yargıçlar kürsüsünü dinleyicilerden ayıran parmaklıklar çam ağacından yapılmış, kirli bir kahverengi boya ile boyanmıştı. Penceredeki perdelerden birisinin ucu kopmuş, sallanıyordu. Tavanda, soba boruları asılıydı. Kâmil Bey duvarlardaki siyahlığa bakarak: “Soba tütüyor olmalı!” diye gülümsedi.

Belki bir şeyler düşündüğü için, belki de davanın konusunu öğrendiğini zannettiğinden, zabıt kâtibinin mırıl mırıl okuduklarını bir zaman merak etmedi.

“Karıkoca olduklarına dair kayıt sureti... ”

— Ne diyor? Ne davası bu?

— Boşanma davası...

— Yok canım! Hayır, sanmıyorum!

Avukat sakindi. Kâmil Bey gözlerini kırpıştırarak Suat Bey'le Fahriye Hanım'a baktı.

— Kadın mı boşanmak istiyor?

— Elbet... Yoksa mahkemeye gelirler miydi? Adam gönderirdi kadının boşkâğıdını, o kadar...

Sahiden... Evet... Bunu anlamak için kadına bir kere bakmak yeter... Vaktiyle beğendiğini çoktan unutmuş... Bu unutmadan artık utanç bile duymuyor. Hatta bununla kibirleniyor bile...

Erkek, artık beğenilmez olmuş bir eşya... Bıkılmış bir adam... Çoktan değiştirilmiş...

Seyrek keçi sakallı, ak sarıklı yargıç tarafsız bir sesle Kâmil Bey o günden sonra uzun uzun bütün tarafsızlıklardan şiddetle nefret etti, Bir şeyler soruyordu.

Kadın, inatla başını sallıyor. Boşanacak... Kesin!

Yargıç ellerini çaresizlikle açarak Suat Bey'e döndü:

— Ne dersiniz?

— Ben boşanmaya razı değilim. Boşanmayacağım. İki çocuğumuz var... Buhran geçiriyor bu... Zaman bırakın. Aklı başına gelir.

— Baksana hanım, iki çocuğunuz varmış. Günahtır.

— Ben çocuklarıma bakacak kadar zenginim... Boşanacağım...

Suat Bey adeta yalvardı:

— Çocuklara bakmak mesele değil... Onları yetim bırakmak istiyorlar.

Kadın, belli bir şey, isteklerine karşı gelinmesini hiç sevmiyordu. Buna alışık olmadığı meydanda... Çocuklarını yetim bırakacak kadar ne çirkindi, ne de aptal!..

— İstemiyorum efendim! Kanun bana hak veriyor.

Erkek, karısına döndü. Kadın, nefretle başını çevirdi.

Kâmil Bey, “Kendisini haksız buluyor... Büsbütün öfkeleniyor” diye, düşündü.

Herkes o kadar susmuştu ki, reisin öksürüğü salonu ağzına kadar doldurdu.

Kadının avukatı, yüzde yüz kazanılmış bir davada bütün usta avukatların yaptıkları gibi sakin bir sesle konuşuyordu:

— Kanun açıktır. Beş yıl ağır hapse mahkûm edilenler, cezaları kesinleşince babalık, kocalık haklarını kaybederler. Biz bu kanuna dayanarak sayın mahkemenizin önüne gelmiş bulunuyoruz. Mahkûmiyet kararı sureti savcılıktan getirildi. Vekili bulunduğum hanımefendi, şerefli bir aileye mensuptur. Ağır cezaya mahkûm edilmiş bir adamla arasındaki evlilik bağını daha fazla sürdüremez. Bu hal şerefini lekeler. Çocukların vasiliğinin de bize verilmesi...

— Fakat hâkim beyefendi...

— Siz susunuz... Başka?

— Başka bir diyeceğimiz yok. Boşanma kararı istirham ediyoruz.

Avukat, kendisinden emin, oturdu.

Reis, davalıya döndü:

— Şimdi buyrun!

Suat Bey, belki sözü kesildiği için, belki de, biraz düşünme fırsatı bulup, sözün faydasızlığını anladığından usanmış bir hareketle omuzlarını silkti, kelimeleri arayarak açıkladı:

— Ben şeref lekeleyecek bir suçtan mahkûm edilmedim. Ben de yüksek bir ailenin çocuğuyum! Bugün mahpussam, fikir uğruna... Vatan uğruna...

Reis, biraz ürkek elini kaldırdı:

— Buralar mahkemeyi ilgilendirmiyor! Avukatın söylediklerine bir diyeceğiniz var mı?

— Nasıl ilgilendirmez! Dava şerefsizlik temeline dayandırılmakta... Ben şerefsiz bir iş yapmadım.

— Mahkeme orasını düşünür, düşünecektir. Mahkeme bitti. Biraz dışarı buyrun!..

Suat Bey dışarıda eski yerine oturdu.

Şipşak'ın dehşetten gözleri büyümüştü: "Bire kavanoz dipli dünya... Bire ölüsü kınalı... "

Herkes, mahpusa, kanlı bir ölüye bakar gibi bakıyordu.

Kâmil Bey avukatının koluna girerek hemen oradan uzaklaştı. Ancak koridorun köşesini dönünce, gerçekten anlamamış gibi sordu:

— Bu nasıl iş?

Avukat, İngiliz Dostları Derneği üyesiydi. Kâmil Bey'in kapıldığı duygululuk karşısında kanıksamış gibi davranmanın daha Batılıca olduğunu kestirmişti. Ellerini salladı:

— Boşanıyorlar, kadın haklı... Böyle bir insan beş yıl beklenir mi? Vatan uğrunaymış... Kendilerini aldattıkları gibi, başkalarını da aldatacaklarını sanıyorlar. Niçin vatan batıranlar, aralıksız, vatanseverlikten laf ederler, anlamam... Kadın istemiyor. Dava açmasaydı da, kocası hapisteyken bir zampara bulsaydı daha mı iyi olurdu?

— Ne diyorsunuz?

— Gerçeği söylüyorum. Adamın diretmesi ayıp... Size de öyle gelmedi mi?

— Evet... Anlaşılıyor!

Oysa, hiçbir şey anlaşılmıyordu.

"Ayşe de böyle olabilir mi acaba? Böyle bir kadın... Hâşâ, böyle bir kadın değil... Böyle bir rezil?"

Kâmil Bey, Adliye Nezaretinden sersemlemiş çıkmıştı. Tramvay beklerken birisi koluna dokununca ürkerek döndü. Karşısındaki Galatasaray Sultanisinden sınıf arkadaşı 116 Ahmet'ti.

— Merhaba 116, nerden böyle?

— Seni arıyorum azizim, evine gittim; avukata inmişsin. Avukatın yazıhanesine uğradım, Adliye'ye geldiğini öğrendim. İşte yakan

elime geçti.

Kâmil Bey, Ahmet'in fazla alaturka hallerini okuldan beri sevmezdi. Gülmeye çalıştı.

— İşin var mı?

— Hayır. Önemli değil... Söyleyin.

— Ayakta olmaz. Bir yere oturalım...

Ahmet, koluna girip Sultanahmet parkı karşısındaki kahvelere doğru Kâmil Bey'i enikonu sürükledi. Köşede bir tenha masaya oturunca etrafına baktı. Sonra masaya abanıp sesini alçalttı:

— Bizim İhsan'ı bilirsin, 219 İhsan! (Ahmet bütün Galatasaraylılar gibi numaraları Fransızca söylüyordu).

— Kız İhsan mı?

— Evet.

Bu İhsan, kız kadar nazik, kız kadar güzel bir çocuktu. Okul piyeslerinde hep kadın rollerine çıktığı için böyle isim takmışlardı. Ahmet, bu Kız İhsan hakkında bir şeyler anlatıyordu. Anlattıkları, Kâmil Bey'in hayalindeki incecik, nazlı delikanlıya uzaktan, yakından uyan şeyler değildi. İhsan yedek subay olarak harbe gitmiş. Beş kere yaralanmış. Büyük yararlıklar göstermiş. Esir düşmüş. Kurtulup gelince küçük bir sermaye uydurup bir dergi çıkarmaya başlamış. Kuvayı Milliye'yi açıktan açığa tuttuğu için mimlemişler. İşgalden sonra Aydos cephaneliği baskınına sözde katıldığından Harp Divanı'na vererek, birkaç gün içinde on yıl kürek cezasına çarptırmışlar.

Kâmil Bey, elini yanağına götürerek kekeledi:

— On yıl mı? İmkânı yok!

— On yıl. Şimdi Mehterhanede yatıyor. Şuracıkta... Mehterhaneyi bilemedin mi? İstanbul Cezaevi... Bereket akıllı davranıp, dergi imtiyazını Nedime Hanım'a aldırmıştık.

— Nedime Hanım?

— Karısı... Nedime Hanım, dergiyi kapatmak istemedi. Geçenlerde İhsan'ı görmeye gitmiştik. Öteden beriden konuşurken seni hatırladık. İstanbul'da olduğunu duymuştum. İhsan buna pek sevindi. Selamı var.

— Teşekkür ederim. Vah vah! Nasıl duymadım? Çok üzüldüm. Şehre hiç indiğim yok. Ben de gidip görmeliyim. Nedir yolu?

— Kolay! Birazdan gider görürüz!

— Peki... Çocuğu var mı?

— İhsan'ın mı? Hayır.

— Karısı dergiden bir şey kazanabiliyor mu bari?

— Kazanç söz konusu değil! Üste veriyoruz! İhsan, senin burada olduğunu haber alınca: "Bizimkine yardımı dokunur. Bir kere teklif etsek. " dedi.

Kâmil Bey'in yüreğine sivri bir şey saplandı. Yutkundu. Kendisinden, belli ki para yardımı umuyorlardı. Bir an içinde, fukaralığın ne kadar pis, rezil, iğrenç bir şey olduğunu sahiden anladı. Bir yandan da süratle satılacak bir şey var mı, yok mu araştırıyor, "Dükkân... dükkânlardan birini satmalı!" diye gözlerini kırpıştırıyordu.

— Baş üstüne! Bir çare bulacağım... Beni hatırladığınız için ikinize de teşekkür ederim. Durumumu, elbet bilemezsiniz... Bir şeyler yapmaya çalışacağım... Para kolay...

— Sen neler söylüyorsun kuzum? Biz senin para durumunu biliyoruz. Meteliksiz kaldığını sağır sultan duydu. Hem şimdilik bize para lazım değil ki...

— Anlayamadım. Para lazım değil mi?

— Telaşlanma! İlahi Kâmil! Bize adam lazım, adam... Sen resimden anlarsın. Güzel yazı yazarsın... Yani, iki türlü, hem yazıyı doğru yazarsın, hem de hattat gibi yazarsın. Derginin teknik işleriyle uğraşacaksın. Sahife tertibi, tashih... Sonra matbaayla, mürettiphaneye... Bayilere...

Ahmet, böylece Kâmil Bey'in yeni duyduğu birtakım kelimelerle bir şeyler anlatmaya girişmişti. Kâmil Bey, yüreğini dolduran sevinçle,

dinlemiyordu bile... Böyle bir iş için hatırlanış sevinciydi bu...

— Becerebilir miyim? Emin misin? Becerebilirim değil mi?

— Neden beceremeyecekmişsin? Bunun okulu yok. Nedime beceriyor ya...

— Baş üstüne... Hay hay... Elini, Ahmet'in eli üzerine minnetle koydu. Elimden geleni yaparım. Mersi kardeşim!

— Allah Allah! Biz sana teşekkür edeceğiz. Şu ciheti de söylemeliyim. Başını derde sokmak istemiyoruz. Sen müflis bir mirasyedisin. Nedime yenge seni bir küçük ücretle tutmuş olacak... Yani, soru karşısında, "Benim aklım ermez. Ben aylıkçı bir adamım" diyerek, yakanı kurtaracaksın.

— Ben mi yakamı kurtaracağım? Suçu İhsan'ın karısına yükleyerek, öyle mi?

— Hoppala! Lüzumsuz fedakârlık istemiyoruz. Şimdilik kadınlara dokunmuyorlar. Esas olan, işin aksamadan yürümesidir. Sen herhangi bir memur gibi davranacaksın. Hatta gerekirse... Ahmet biraz durakladı ve gözlerini kaçırarak sözün ardını getirdi, hatta, bir sorgu sırasında, Nedime yenge ile aranızda, bir gönül rabıtası.

— Rica ederim... Ben böyle pis işlerin şakasını bile sevmem...

— Biliyoruz canım... Bunu sen durup dururken söylemeyeceksin. Onlar zaten bunu kapalıca sorarlar. Sen de onların gizli bir şeyi, kurnazlıkları sayesinde nasıl keşfettiklerine şaşmış görünürsün. Yarım, yırtık bir inkâr...

— İhsan da bu fikirde mi?

— İhsan karısından emindir. Biz de eminiz. Dur, hemen somurtma! Tabii senden de eminiz. Hiç değişmemişsin. Okuldayken de, şakanın hiçbir çeşidini beceremezdin. Oysa, işte görüyorsun. Şaka bile, bazen ne kadar ciddi bir iş oluyor. Ben her zaman söylerim. Seni zenginlik mahvetti. İnsan, biraz fakir olmasa hayatı olduğu gibi göremiyor.

— Uzatma 116, ben bir kadını kurtarmak için nasıl davranacağımı bilirim! Kederle güldü. Hem artık zengin de sayılmam. Beni

mahveden tehlikeyi atlattım sayılır. Sizden ileri gidemezsem de pek geri kalmam!

— Gene tuttu paşazadeliğin... Siz aristokratlar, neden iki ucun ortasında bir türlü duramazsınız? Mesele, bugün, İhsan, Nedime, Kâmil, şu bu meselesi değil... Memleket meselesi... Ahmet güldü. ‘Vatan’ diyecektim ama, bu kelimeyi öyle kepaze ettiler ki... Bazı sözleri gereksiz yerlerde kullanmayı yasak etmeli... Bunların başına da ‘vatan’ ve ‘millet’ kelimelerini yazmalı... Hayatını memleket için vermeyi kararlaştıranlar, bu uğurda şereflerini tehlikeye atamazlarsa acayip olmaz mı?

— Ben şerefimle beraber ölmeyi daha uygun görüyorum. Hey Yarabbi! Sahiden büyük laflar etmeye başladım... Affedersin...

— Böylesi daha iyi ama, sökmezse n’apalım? Düşünmeli ki esir bir vatanda, esir insanların zaten namusu, bir manada lekelenmiş sayılır. Bu lekeyi, ancak, toprağımızı kurtarınca silebileceğiz. Hem düşmanımızın hakkımızdaki hükmüne de kulak asmamalıyız! Biz işte böyle düşünüyoruz.

— Peki, peki... Hadi kalk İhsan’a gidelim.

— Demek kabul ediyorsun? Sağol! Seni okulda herkesten daha iyi tanıdım. Başkaları kendilerinden umulan işlerde denenir, sen umulmayan işlerde...

— Kabul etmem mi zannetmiştiniz?

— Ben kabul edeceğine emindim. İhsan biraz direndi.

— Sana teşekkür ederim. İhsan’a da teessüflerimi söyleyeceğim... Hele bak! Şu Kız İhsan, benim yüreksizliğimi nerden çıkarmış?

Ahmet saatine baktı:

— Vay! Geç kalıyoruz arkadaş! Kalk, davran!

— Dursana... Ne götürmek uygundur?

— Hiçbir şey... İşte seni götürüyoruz ya...

Kâmil Bey, kibrit kutusunu iki parmağı arasında çevirerek Ahmet’in yüzüne baktı. Mutluluk kocaman elleriyle sanki omuzuna basmıştı.

Bu, iftihar edilecek bir baskıydı. İlk defa kendisinden fedakârlık isteniyordu. Böyle bir hizmete evvelden beri muhtaçtı. Zengin olduğu için arkadaşları kendisinden her zaman biraz uzak durmuşlardı. (Fukara arkadaşları. Asıl dost olmak istedikleri.) Zengin adam, zengin adama hiçbir zaman fedakârlık edemez ki... Oysa bir insan, dünyada, diğer insanların fedakârlığına nasıl muhtaçsa, öteki insanlara karşı fedakârlık etmek ihtiyacını da bazı aynı şiddetle duyar.

Ahmet çay paralarını verip kahveden çıktıkları zaman Kâmil Bey dünyayı daha güzel, daha yaşanmaya değer buldu. İstanbul'a neden indiğini sanki unutmuş, daha doğrusu, bu sebep artık düşünmeye değmez hale gelmişti.

Artık kendisi için bu dünyada bir tek önemli mesele vardı. Bir an önce İhsan'ı görmek, işe başlamak...

Yanısıra yürüyen Ahmet'e, yüreği ürpererek sordu:

— Bizi içeri almamazlık etmesinler!

— Olmaz öyle şey...

— Benim bildiğim, günü olur böyle görüşmelerin... Saati olur! Bir düzeni yok mu?

— Düzen mi? Şu hale baksana birader!

Caddeden, silahlı askerle dolu bir İngiliz kamyonu, kaldırımdan harmaniyelerini cakalı cakalı taşıyan iki İtalyan karabinyeri geçiyordu. Bunlardan başka, acıklı bir dalgınlıkla bir dükkân camekânım seyreden birkaç Fransız bahriyelisi de vardı. Bu memlekette artık "düzen, sorumluluk" kelimeleri, insanı güldürebilirdi o kadar... Eğer "Ben sorumlu düşerim" sözü, "Bu işte benim kârım ne olacak?" anlamına gelmiyorsa...

Kâmil Bey düşünüyordu. Otuz yaşını geçmiş bir adam olduğu halde, Adliye'nin penceresinden birkaç dakika seyrettiği korkunç avlu sayılmazsa güzel İstanbul'da, insanları nereye, nasıl, hangi şartlarla hapsettiklerinden habersizdi.

Alman Çeşmesi'nin karşısında, bir şeddin üstüne çıktılar.

Paslı saçlarla kaplanmış kocaman bir kapının üzerinde, 'Hapishane-i Umumiye" levhası asılıydı.

Siyah bıyıklarını dikkatle kıvırmış bir Jandarma, omzundaki tüfeğin verdiği kasıntıyla nöbet bekliyordu.

Şeddin üstü insanlarla doluydu.

Burada, toprak o kadar çiğnenmişti ki, artık ebediyen bir mini mini ot bile yetiştirilemeyeceğine yemin edebilir.

Oysa duvarın üstüne, kapının karşısına, bağdadi çıtalarından bir kameriye yapılmıştı. Bazı edebi eserlerde, kahramanların içine kurulup "göğüs geçirerek" mehtap seyrettikleri, yahut ateşli kelimelerle ebedi sevdalar ilan eyledikleri yazılan kameriyelerden birisinin burada bulunması insanı şaşırtıyordu.

Babalarını, ağabeylerini görmeye getirilen çocuklar annelerinin etekleri dibine oturmuşlardı. Camekânını üç ayaklı sehpası üzerine yerleştirmiş ketenhelvacıya rağmen sessizdiler.

Kâmil Bey, kasıntılı nöbetçiye bir zaman bakıp, Ahmet'e fısıldadı:

— İşte buna şaştım.

— Neye?

— Şu Jandarmaya... Bunu hangi askerlik şubesi, silah altına aldı acaba? Omuzundaki tüfek dolu mu? Nasıl oluyor da, işgal edilmiş bir memlekette, o memleket ahalisinden bazılarına silah verebiliyorlar?

— Neden vermeyeceklermiş? Bizim İhsan'ı dikkatle beklemiyor mu, sadakatle?

— Sadakat nasıl ispat edildi dersiniz?

— Asker için sadakat hiç düşünülmeyebilir. O nihayet omzundaki tüfek gibi bir araçtır. Bunun subayına güveniyorlar, aslında...

— İşte ben de buna şaştım ya...

— Hiç şaşma! Güvenilmeyeceklerin çoğu Anadolu'ya geçti. Buradakilerin bir kısmı usanmış. Bir kısmı gizlice çabalıyor. Küçük bir parçası da sadakatini ispatla uğraşmakta... Jandarma yüzbaşısını bir tarafa bırak. Harp Divanı reisliği eden paşalanınız var... Sesini alçalttı. Neden canım? Halife Efendimizi düşünsene... Padişahımızı... Bir arkadaş -onu seninle de tanıştıracağım- "Akşam" gazetesinde yazar... "Bir milletin bayrağı o milletin başı gibi düşer!" diye bir söz etti. Milletler de, zaten balıklar gibidirler... Başlarından tutuluyorlar. Yahut başlarından çürüyorlar.

Mahpushane kapısının kocaman kanatları yapıldı yapılalı hiç açılmamışa benziyordu. Soldaki kanatta, dört köşe bir küçük kapı daha açılmıştı. Buradan eğilerek geçmek gerekecekti.

Kâmil Bey bu düşüncesini söyledi. Ahmet doğruladı:

— Evet. Bu kapı yapıldı yapılalı bir defa açılmış. Hürriyetin ilanında genel af verildiği zaman... Dokuz yüz kişi varmış, hepsi salıverilmiş! Mahpushane boşalmış ama, yalnız birkaç saat için...

— Birkaç saatten sonra?

— O sabah bırakılanlardan birisi, meşhur hırsız Fitil Nuri -esrar tutkunu bir herifilk rastladığı açık kapıdan bir çift eski terlik aşırdığı için yakalanıp tekrar geri gelmiş... Tam üç gün, tek başına kalmış koca yapıda...

— Üç gün sonra?

— Üç gün sonra, yavaş yavaş yeniden dolmaya başlamış...

— Demek, affetmenin hiçbir faydası yok mu?

— Var. Ömründe bir kere suç işlemiş olanlara... Bunlar zaten suçu o anda işlememiş olsalar, hayatlarının sonuna kadar burasını hiç görmeyeceklerdi. Af vermek, böylelerini tekrar topluma kazandırıyor. Eğer af verilmezse bunların çoğu mahvedilmiş olur. Bir İngiliz sözü okumuştum: “Bir suçsuz insan hapiste yatacağına 99 suçlu serbest gezsin!” diyordu.

— Suçsuz değil ki... Sözgelimi, adam öldürmüş...

— Adam niçin öldürülür? Bunun bin türlü sebebi var. Bu sebeplerden yarısı topluma, yarısının yarısı da ölene ait... Kanun çoğunlukla, yüzde ancak yirmi beş suçlu olanı yakalayıp cezanın yüzde yüzünü ona veriyor.

— Sen ölüp gidenleri hiç düşünmüyorsun!

— Bizim akıllı milletimiz: “Suç ölende” buyurmuştur.

— Hayır. Bu sözün anlamı başka... Ölen kendisini yeterince savunamadığı için bizim milletçe suçlu sayılır. Hazin kinayeyi anlamıyor musun?

— Aldırma! Affetmek daima iyidir.

— Sözgelimi! Anzavur’u da, bizim İhsan’ı mahkûm edenleri de af mı etmeli?

— Dedim ya, her suçlu yarı yarıya sorumlu bence... Bu, Anzavur için de böyledir. Öyleyse... Ben Harp Divanı başkanı olsam, keratayı, on kere idama mahkûm ederdim. Yarısına af verir, beş kere asardım!

— Siz, sahiden ihtilalci olmuşsunuz Ahmet!

— Teşekkür ederim kardeşim... Bugün bir insana bundan büyük iltifat olmaz.

Bu sırada kanadın dört köşe deliğini açtılar.

Zamana hiç değer vermediği halde, her vakit, herkesten önce davranmak isteyen, sırasına razı olmadığı için de birbirini itiştirip geç kalan milletimiz, gene telaşla davrandı.

Erkekler, kuvvetlerine güvenerek derhal öne geçmişlerdi. Kadınlar, annelik şefkatini bir tarafa bırakarak yavrularını tartaklıyorlar, genç kızlar, terbiyeyi unutup çapaçul annelerini, çabuk olmadıkları için azarlıyorlardı.

Böylece deliğin önünü, Kâmil Bey'e umutsuzluk veren bir gürültü, bir dalgalarına kaplamıştı. İnsanların "mahpushaneye girmek için bile" birbirlerini itiştirmesi acayip bir manzaraydı.

Ahmet, bu hali hiç de acayip bulmamış, ya da buna alışmış olmalı ki, kavgaya hazırlanır gibi davrandı:

— Haydi arkadaş... Sokul!

— Biraz bekleyelim. Kalabalık azalsın...

— Sen ne söylüyorsun? Akşama kadar bekleriz.

— Bu kapıdan geçmek o kadar zor mu?

— Getirilen öteberi aranıyor. Uzun sürer.

— Neyi arıyorlar?

— Esrar, bıçak... Yasak şeyler... İnsanlar gittikçe sersemleşiyor. Mahpushaneye esrarla bıçağı gardiyanlar getirir. "Aman bizden başkası getirmesin" diyerek de, herkesin öteberisini didikler!.. Gel arkamdan...

Kılıkları düzgün olduğundan, yol vermemek için pek fazla dayatan olmadı.

Dört köşe deliğin ağzına koyulmuş, bir tahta masanın başında, şişman, kısa boylu, kömür gibi kara kaşlı, kara bıyıklı bir gardiyan cansız eşyalara karşı kin duyuyormuş gibi hoyrat hareketlerle paketleri, torbaları açıp içindekilere bakıyordu.

— Celil Efendi! Celil Efendi!..

Ahmet'in seslenmesi üzerine adam başını kaldırdı. Sarı dişlerini göstererek güldü, aynı zamanda korkunç bir kaş çatmasıyla kapı önüne yığılanlara çıkıştı:

— Açılın ulan... Yol verin!

Kalabalık, gürültülü telaşına rağmen, derhal açıldı.

Gardiyan, Ahmet'in elindeki paketi alırken sordu:

— Bey de beraber mi?

— Beraberiz.

— İyi öyleyse... Paketi açmadan yokladı. Ne var bunda; çamaşır mı?

— Gömlek falan! Havlu, şeker, kahve...

— Pekâlâ! Omzu üzerinden arkaya seslendi: Çukur... Ulan Çukur... Baksana rezil! Abdullah Ağa'ya ziyaretçi var.

— Hoş geldi, safa geldi!

Lakabının Çukur olduğu anlaşılan "çocuk" koşup paketi aldı.

Gardiyan, bir kere de ikisini, omuzlarından koltuk altlarına doğru, iş olsun diye, arar gibi sıvazlamış: "Buyrun!" demişti.

Kâmil Bey'in, ilk anda çocuk zannettiği Çukur aslında, çarpık bacaklı, zayıf, köse bir cüceydi. Ayaklarında, yırtık yemeniler, sırtında, kolları sıvalı bir yamalı gömlek, bir de lekeli, lacivert yelek vardı. Yalpalı yürüyüşüyle art ayakları üzerine kalkmış bir cambaz köpeğine benziyordu.

Mahpushane idaresine ait iki katlı binaları solda bırakarak kalın demir parmaklıklardan yapılmış bir kapıyı geçtiler.

Sol yanda yüksek bir duvar uzanıyor, sağda, çıplak ağaçlarla dolu bir bahçe karmakarışık, duruyordu.

Büyük bir havuzun karşısındaki iki katlı bir binanın kapısında, kurşunî pardesülü, gözlüklerinin arkasında, miyop gözlerini kırpıştıran sarı saçlı bir adam duruyordu.

Kâmil Bey, mektebin en güzel delikanlılarından Kız İhsan'ı zorlukla tanıdı. Nasıl tanıdığına da şaştı. Aslına bakılırsa, bu yıpranmış insanla, o parlak delikanlı arasında, hiçbir ilinti kalmamıştı.

— Safa geldiniz 134 Kâmil...

— Safa bulduk kardeşim! Özür dilerim. Çok daha önce gelmeliydim... Daha çok önce...

İhsan'ın eli sıcaktı, kuvvetliydi. Kucaklaştılar. İhsan utangaç gülümsedi:

— Ben doğrusu rahatsız etmeye korkmuştum! Ahmet'i bilirsiniz... Hoppadır. Hiç değişmedi.

— Çok şükür... Evet... Ahmet'e minnettarım efendim.

— İçeri buyrun... Çok beklediniz mi, kapıda?

— Hayır.

Binaya girdiler. Alt kat koridoru malta taşlarıyla döşeliydi. Burası, belli belirsiz ilaç kokuyordu.

Merdivenden üst kata çıktılar. Penceresinden bir mescidin bodur minaresi görünen bir odaya girdiler. Odada bir beyaz hastahane karyolası, beyaza boyanmış bir komodin, bir küçük masa, birkaç iskemle, bir de büyük dolap vardı. Yerler muşamba döşeliydi.

— Şöyle buyrun... Çukur, elindekileri bırak da bize kahve söyle... Şekerli mi efendim?

Kâmil Bey, soruyu anlamadan İhsan'ın yüzüne baktı. Mahpushaneyi böyle düşünmediği şaşkın bakışlarından belliydi. Büyük bir suçtan kurtulmanın sevinciyle, çevresine baktı:

— Şekerli olsun! Burası rabıtalı... Ev gibi...

— Evet...

— Ben korkuyordum ki... Demin Adliye'de bana bir yer gösterdiler. Kupkuru bir avlu... Kuyu gibi...

— Orası Tevkifhane...

— Evet, Tevkifhane'ymiş. Burası iyi. Bahçenizde ağaçlar var, havuz var.

— Burası revir avlusu. Siz şimdi, revirde bulunuyorsunuz. Öteki kısımların avlusu Tevkifhane'ninkine benzer.

— Siz hep burada mısınız?

— Buradayım.

— Yoksa hasta mısınız?

— Hayır! Bizi diğer mahkûmların arasına koymuyorlar. Ahmet, köşedeki masada duran gazocağını yakmış, üstüne bir çaydanlık yerleştirmişti. Ellerini ovuşturarak, yaklaştı:

— Tamam! Yarım saate kadar çay hazır...

— İyi ettin. Ben, Kâmil Bey'i görünce şaşırmışım. Hiç değişmemişsiniz. Ya da, ben sizin yaşlanmanızı tıpatıp böyle tasarlamış olmalıyım. Ben değişmişim değil mi?

— Hayır! Pek değil... Bir an durdu. Sonra cesaretle konuştu. Çok değişmişsiniz kardeşim. Eskiden başka bir insandınız, şimdi başka bir insan olmuşsunuz. Biz Avrupa'da rahatça otururken, siz harp ettiniz...

— Yenilmiş çıkılan bir harpte esir düşen bir subaya harp ettiğini hatırlatmamalı... Artık, ne değeri var? Yenisine başladık. Harp etmek eskiden erkekçe bir işmiş. Şimdi insanca bir iş... Kadınlar bizden daha iyi dövüşüyorlar. Miting yapıldığı zaman burada olup, Sultanahmet Meydanı'nı görmeliydiniz. Siyah çarşaflı bir kadın kalabalığı, memleketin üzerinde bir an, siyah bir bayrak gibi dalgalandı. Bazı hareketler, o hareketin şeflerine neden o kadar büyük değer verdirebiliyor, ben işte o gün anladım. Miting tepeden tırnağa kahramanlıktı. Belki Fransa'da, İngiltere'de aynı iş, bu kadar dehşetli, güzel, bu kadar heybetli olmaz. Şefler, işte bu halk kahramanlığını temsil ettikleri için, erişilmez görünüyorlar. Kişiliklerinde gülünç yönleri olsa bile... Benim muharebe edişimle, sizin Avrupa'da rahatça yaşamanız şimdi artık, aynı şey... "Harpte değildim" diye hiç üzülmeyin. "Sultanahmet Mitingi'ni görmedim" diye üzülmelisiniz! Kadınlar, muhallebici dükkânlarında, tiyatrolarda, kendileri için gerilen kafesleri, tramvaylarda, vapurlarda çekilen perdeleri, bir yıkış yıktılar ki... O gün Nedime benden daha erkekti vallahi... O zamana kadar "Erkek işlerine aklım ermez" diyen bir kadın... Bu sözle biraz da övünen bir İstanbul hanımı... Şimdi, buraya geldikçe, bana mürekkepten, kâğıttan, baskı fiyatlarından, bayii hesaplarından, dahası, dünya siyasetinden söz ediyor.

Çukur, parıl parıl, tertemiz bir tepsi içinde kahveleri getirdi.

İhsan, sordu:

— Abdullah Ağa nerede?

— Kapıya çıktı. Çağıralım mı?

— İşi yoksa gelsin...

Çukur’un çıkmasını bekledi. Bu kısa zaman içinde ne düşünmüşse düşünmüş, asıl meseleye girmeyi uygun görmüştü:

— Nedime’ye yardım etmenizi rica ederim! Kabul mü?

— Şerefle efendim... Beni hatırladığınız için teşekkür ederim...

— Kızı pek merak ediyorum. Yalnızlığını düşündükçe içim sızlıyor. Ahmet’in bir sürü işi var. Sonra, bir tezkere yazmayı bile beceremiyor. Yalan mı?

Ahmet, kendisini över gibi kasıldı:

— Beceremem! Çay kutusu nerede?

— Dolapta... Sen bırak. Çukur yapar!

— iyi vallahi! Çay atarken eli titriyor Kösenin... Bir rabıtalı çay demleyeceğim... Halis Acem çayı... Susadım ben!

İhsan, arkadaşının arkasından gülümseyerek baktı. Sonra Kâmil Bey’e ciddiyetle döndü:

— Sultanahmet Mitingi yapılmış olmasaydı, ben Nedime’yi Babıâli’ye çıkaramazdım! Bunun ne kadar dehşetli bir karar olduğunu kestirirsiniz! Hayvan gibi kıskancım bi kere... Sonra iliklerime kadar Doğuluyum! Dergiyi gördünüz mü hiç?..

Kâmil Bey kekeledi:

— Hayır! Rastlamadım. Hemen alacağım bir tane... Hemen. .

— Nedime, çok daha iyilerini çıkarabilir ama ben istemiyorum. Aydınlarla uğraşmak boşuna... Bizimle beraber olanlara zaten söyleyecek bir söz yok. inanmayanlarımız da bilerek, çıkarları için düşmanla beraber çalışıyorlar. Aslında halka anlatmak lazım... Halka, bu harbin eskilere, meselâ 93 Harbi’ne, Balkan Harbi’ne, seferberliğe benzemeyen bir başka boğuşma olduğunu anlatmalıyız! Bir başka harptir bu... Kadını, erkeği, çocuğuyla yapılması gerek, bir

vatan, millet harbi... Bunu hem yapmaya, hem de kazanmaya mecburuz. Siz de böyle düşünmüyor musunuz?

— Evet...

Bir zaman sustular. Ocağın üzerinde demlik, nemli horultularla kaynamaya başlamıştı. Bu ses, odaya, bir hastaneden çok, orta halli bir İstanbul evinin rahatlığını veriyordu.

Bu garip rahatlık ortasında İhsan, için için kaynıyor, kaynamak değil, büyük bir heyecanla patlamaya hazırlanıyor gibiydi. Halbuki Kâmil Bey onu, çok ağır, hatta biraz kasıntılı bulacağını sanmıştı. Bu sevimli heyecan, İhsan'a daha yaraşıyordu. Güçsüz düşürüldüğü, mahpusa tıkıldığı halde büyük bir iş yapmakta olduğu belliydi, işin güzelliği, büyüklüğü, yapan adamın bundan övünmeyi gereksiz saymasındandı. Hem övünmemeyi, hem de heyecanlı olmayı Kâmil Bey bir türlü anlayamadı. Bu sinirliliğin yeni bir ziyaretçi karşısında tutan bir mahpushane nöbeti olduğunu nereden bilecek?

— Anadolu'dan yeni haberler aldınız mı?

Ahmet bir şeyler söyledi. Bazı isimler saydı. Artık eskisi kadar alay edilmiyormuş. Başlangıçta işi ciddiye almayanların çoğu şimdi orada imişler. Hele ikinci işgal, Meclis'in basılarak bazı mebusların Malta'ya sürülmesi pek olumlu etki yapmış. İhsan, soru sorduğu halde alacağı cevabın kıl kadar önemi yokmuş gibi Ahmet'in sözünü yarıda kesti:

— Ali Kemal'e çok kızıyorum! Hem kızıyorum, hem de gazetesini aralıksız okuyorum. Bir çeşit sinir idmanı oluyor. Yanıldığı yüzde yüz... Yanılmak, insanlar için ayıp bir şey sayılmamak gerek ama, burada şaşırmak, hata etmek olur mu? İki ayrı şey yok ki azizim. İki ayrı şey var olsa, "hayırlıyı seçmekte yanıldı" deriz. Bir tek yol kalmış, o da dövüşmek... Ben esirlikteyken yanımda bir Sadık Çavuş vardı. İskilipli bir Kürt oğlu! "Kırmızı çizmeyi giymeli imiş Al atın üstüne binmeli imiş Dövüşe dövüşe ölmeli imiş" diye, bir türkü söylerdi ve gözlerim yaşarırdı. Esir adamın ölmesi bile komik oluyor beyler! Kan kırmızı bir atın üzerinde, ayağında kan kırmızı çizmelerle dövüşürken ölmeyi düşünün... Esir kampında iki kişi kendini öldürdü. Birisi, yedek subaydı. Kendi kendine bir tarih kararlaştırmış, "Şu zamana kadar karımdan mektup gelmezse, yaşamaya katlanmak

boştur" demiş. Esir kampındakilerin İstanbul'dan mektup almaları, o sıralarda, mesela, aya çıkmak gibi imkânsız bir şeydi. Kendisini palaskasıyla, aptesthanede astı. Görenler bağrıştılar. Koştuk. Çivi alçak olduğundan ayaklarını yukarıya toplamıştı. Korkunç bir şey! Hayata ayak basmamak için, vücudunu iki büklüm edebilmek... Boynu biraz bükülmüştü. Nedense, ben o anda, hiçbir acıma duymadım. Harpte çok ölüm gördüğümden olmalı...

— İkincisi?

— Daha beter! Ustura ile bileklerini kesmiş... Ben o gün kandan iğrendim. Bir Arap binbaşıydı. "Frengiliymiş" dediler. Yenilginin bir tek iyiliği var: İnsanların kuvvetini deniyor. Sakın yanlış anlamayın, bunu, ben kendim için, yani dayanmış bir insan övüntüsüyle söylemiyorum!

Bu sırada kapı açıldı:

— Merhaba İhsan Ağabey!..

— Ooo merhaba Abdullah Ağa... Buyur!

— Rahatsız etmeyelim. .

— Yok canım! Bunlar benim değil, senin misafirin sayılır. Adını verip gelmişler. Otur, çay içeceğiz!

— Çay hazır mı? Tamam... Kaynanamız bizi seviyor desene...

Abdullah Ağa, kasıntılı bir yürüyüşle geçip bir iskemleye oturdu. Kırk yaşlarında kadardı. Çok esmer olduğundan 'Arap Abdullah' diye meşhurdu. Bilekleri, boynu kalın, buna karşılık sesi, inceydi. Sesinin kuvvetli vücuduna yarasınadığını bildiği için konuşurken kelimeleri sert söylemeye alışmıştı. Sesi gibi, biteviye kırpışan gözleri de insana güven vermiyordu.

İhsan, Kâmil Bey'e, Arap Abdullah'ı tanıttı:

— Mahpushanemizin ağası... Kendisinden çok iyilik gördüm. Allah razı olsun...

— Bırak şu lafları İhsan Ağabey!.. Kavlimiz nasıldı? Şart olsun bir daha gelmem... Bizim iyilik ne haddimize? Hep senin soyluluğun...

Böyle dediği halde, gözlerinden kibirli bir ışık geçmişti. Sarı dişlerini gösteren sırıtışını, Kâmil Bey hiç beğenmedi. Herif, belli bir şey, ikiyüzlü, kurnaz, kıyıcıydı. Kurnazlığı nereden anlaşılıyor bilinmez ama, ikiyüzlülüğüyle kıyıcılığım gizli gülümseyişi hemen meydana koyuyor.

Çayın ilk fincanlarını konuşmadan içtiler. Bu zaman içinde, Kâmil Bey, Abdullah'ı inceledi. İstanbul'un ileri gelen külhanbeyleri gibi giyinmişti. Kara kumaştan çapraz ceket, aynı kumaştan geniş paçalı pantolon, kenardan düğmeli, ökçesi yüksek kunduralar, tepesi dar kalıba vurulmuş koyu renk fes, ipek gömlek, fildekostan ten fanilası, belinde fes rengi bir yün kuşak...

Kâmil Bey sordu:

— Affedersiniz, sizin suçunuz ne?

— Bizimkisi boktan bir mesele... Geç bir kalem... Biz alışığız... Burası baba ocağı sayılır. Bu yedinci giriş... Ötekiler hep yaralama falandı. Bu seferki cinayet... Cinayet de sayılmaz ya... İşte öyle... Bizimkine boşver! Allah İhsan ağabeyimi kurtarsın...

— Birisini mi vurdunuz?

— Yok canım... Keşke vursaydık... Aynasızları sen bilir misin beyim, polis milletini... İmansızdır topu... Allah'ın bol, adamın kıt yerinde kıstırdın mı köpekler en kabadayısı... En yüreksizi arslan kesilir kalabalıkta! Mahalleye bir serkomiser gelmiş... Mahallede bizi çekemeyen avradı merhametliler, herife ne demişlerse demişler... Bir an durup sonra İhsan'a sordu: Beyağabey de gazeteci mi?

— Evet!...

— İsterse yazsın... Yaz valla... Benim pervam yok... Dinim Rabbena hakkı için ben feleğe minnet etmem. Üç yıl da siyasetten versinler... Var mı ötesi? Versinler, Baba Abdullah dayanıklıdır. Yüklensinler... Çeker götürürüz, sizin gibi ağabeyler sayesinde... Ne diyordum?

— Yeni komiser...

— Komiser değil, koca başkomiser! Nerdeyse merkez memuru olacak. Fazladan polis müdürü Tahsin Bey'in de hemşerisiymiş. Ne

bileyim ki birader! Bir gece, kahvede oturuyorum. Sizden saklamam, kafa tütsülü... Bizi bir efkâr basmış, delikanlılık bu, çekmişiz pırnayı... Bir kere ağzımız bulaştı mı, gayrı dur, durak aramayacaksın, Arap Abdullah, sabaha kadar durmaz içer. Huyum da kötü... İçkiyi birbirine karıştırırım. İkindiden rakıya oturduk. Üç arkadaşız, Allah sana inandırsın, yarım gaz tenekesi rakı içmişiz. Herifler yıkıldı. Kulaklarını kes, kalkacakları yok. Biz, bu sefer de şaraba çevirdik. Artık, bilmem yalan, bilmem doğru meyhaneci, “İki okka içtin ağa” dedi. Bir okka da kebap yemişim. Sonra kahveye düştük. Konyağı çaya karıştırdım, hafif hafif demleniyorum. Bir dalgadır tuttu. Sarhoşluk boru değil, hepimizin başındaki iş... Sadrazam oluyorum, dönüp seraskerliğe atlıyorum. İngiliz’e yeniden harp açıp orduyu çekiyorum. Birden aklıma başka bir şey geliyor: “Hastir oğlum! Baban da mı seraskerdi?” diye, gülüyorum kendi başıma... Hasılı biz böyle malihülyadayken serkomiser gelip cama vurmuş. Kahvenin camına...

— Ne istiyor?

— Bilir miyim? Bizi orada görmüş de... Dışarı çağırıp azarlayacak aklı sıra... Türkçesi, ele güne karşı fiyakamızı bozup bizi madara edecek. İşin böyle olduğunu biz sonradan anladık. Meğer, bizi çekemeyenler ne demişler? “Bunun burnunu kırmadıkça sana bu semtte ekmek yok!” demişler. Kahveci, seslenmiş duymamışım. Gelip omzumu dürttü: “Abdullah ağabey, seni komiser bey çağırıyor” dedi. Baktım, iki karış boyunda bir herif! Valla, komiser olduğuna bile inanmadım. Öyle komiser m’olur? Görsen Beyazıt kenefine ibrik yapmazsın... Orta oyunlarında cüceler var ya... İşte onlara benziyor. “Surata kitakse” demişim. Senin anlayacağın, “Surata bak” diyoruz! Parmağını geri bükerek işmar ediyor. Biz, doğma büyüme İstanbul külhanbeyiyiz, leb demeden leblebiyi anlarız. Bizi çağırıyor. “Dışarıya çık” diyor. Lâkin anlamazlığa vurdum, istifimi bozmadım. O serkomiserse, biz de kendimize göre serkomiseriz. Her işarete seğirtsek, işimiz var. Ben gene dalgama döndüm, Allah’ımla konuşuyorum. O kadarcık gövdede öyle sıtma görmemiş ses m’olur? Kahveye ‘cehennem makinesi’ düştü sandım. Yekten “Kalk ulan deyyus!” demez mi? İki gözüm kör olsun ki, lafını üstüme almadım. İyi ki almamışım... Yoksa bela hazırdı. “Sana, Arap Abdullah derlerse

bana da Hergele Rıza derler” diye, başladı. “Hergele Rıza! Anladın mı? Hergele... ” Adını mı övüyor, diye düşündüm, düşünmedim. “Düş önüme! Karakola gideceğiz!” demez mi? “Bir yanlışlık olacak! Hadi işine, yerden bacak!” dedim. Lastik top gibi zıplamaya başladı. Meğer öfkelenmiş... Baktım şakası yok, “Gözüme çay fincanı kadar görünüyorsun herif! Defol!” diye diklendim. Elini tabancasına atmaz mı? İşte o zaman cinler başıma toplandı. Palaskasından yakaladığım gibi yallah ettim, pencereden dışarı... Cam, çerçeve kalmadı. Herifin leşi caddeye serildi. Bizi yakaladılar, müdüriyete götürdüler. Bize bir sopa çektiler beyağabey, İslam dini açık, ben de beğendim, insan oğlu demirden dayanıklı, vesselam. “Sopadan öldü” derlerse, kulak verme, yalan... Sopadan gebermek gerekse, bu fakir çoktan kuyruğu mumlamıştı. Bizi, külüstür kuyu tulumbası gibi söküp dağıttılar da, sanki yemden civataladılar. Baktım, elden gidiyoruz, “Ulan imansızlar... Ulan siz Kuvayı Milliye misiniz? Tahsin beybabamdan beriye cümlenizin... ” diye bastım kalayı... Meğer Tahsin Bey kapıdan gözetlermiş. “Bırakın elverir!” buyurdu. Mert adamın canını seveyim. Büyük insandan, adama, bir vakit zarar gelmiyor. Tahsin Bey, neme lazım, mert herif! Lâkin adamı keyfine bırakmıyorlar ki... Birisi atladı. Bir komiser Ali Bey var. Namussuz dedikçe sağ yanına sıfırı bas... Bir kan meselesinde fiyakasını bozmuştuk. “Bu herif Kuvayı Milliyeye çalışıyor beyefendi” demez mi? Yüzüme beraber yalan söylüyor... Yüzüme beraber böyle yalan söylerse, arkamızdan neler atmıştır var hesapla! Aklım başımdan gitti! İşin ucunda Şeytan Adası’nı boylamak bile yazılı! Aman Abdullah! Elden çıkıyorsun oğlum! Gürültüye getiriyorlar. “Valla, sümme bilâ iftiradır. Tahsin Paşa babacığım...

Ayaklarım öpeyim!” diye haykırdım. Kendimi biraz sıkarsam, gözlerimden ossaat yaş dökülür. Gene boncuk gibi yaşlar yürüdü. “Kabul etmem bir vakit! Ne mümkün! Biz, bunca yıl hizmet ettik padişahımıza... Kuvayı Milliye’nin Allah belasını versin! Padişahım çok yaşaaa!” diye bir nara attım. Camlar zıngırdadı. Naramız zati, ün salmıştır memlekete... Vaktiyle yangınlarda tulumba kaldırdığımız zamanlar, meraklısı çoktu. “Abdullah’ın narası” diyerek bir saatlik yerden bilirlerdi. Tahsin Bey güldü. “Bırakın!” dedi. Dayağı kestiler.

Mahkemeye verdiler. Sabıka falan, iki yıl on ayı sardılar sırtımıza, bizi attılar eşşek cennetine...

— Geçmiş olsun...

— Geçer ama, deler de geçer... Boktan bir mesele olduğu için canım sıkılıyor. Elimizden bir kaza çıkaydı, birisini yeseydik amenna... Bu bizim millette din, iman kalmamıştır beyağabey! Gâvurlar bizden çok iyi...

Kâmil Bey boş bulunup sordu:

— Hangi gâvurlar?

— Hangisi olursa... Bir kere heriflerde vicdan var.

— Siz Kuvayı Milliye'yi sevmiyor musunuz, gerçekten?

Abdullah Ağa, bir an ürktü, sonra kendisini toplayıp elini kabadayıca salladı:

— Aklım ermez! Kuvayı Milliye ne demek? Farkında değilim... Kimi "Bolşevik" diyor, kimi "Rus moskofu " diyor. Kemal Paşa isminde biri türemiş... Türer a... Türesin bakalım... Doğrusunu ister misin, biz mahpus milleti, buradan bizi kim kurtarırsa onlardanız! İster Yunan kâfiri olsun, ister Kemal Paşa... Bize kim af verecekse o yaşasın vesselam...

Kâmil Bey istemeden girdiği pislik çukurundan kurtulmaya çabalıyordu:

— Af var. Mutlaka... Merak etmeyin...

— Neden merak edecekmişim... İsterlerse vermesinler... Tövbe estağfurullah...

Çukur, kapıdan başım uzattı:

— Seni arıyorlar ağa!

— Kim gelmiş? B... tan biriyse "Evde yok! Sıcağa gitti" deseydin... Şakaya önce kendisi güldü: Kahpe mi geldi yoksa?

— Evet, Eleni ablam gelmiş...

— Öyle desene namussuz... Gene bir sürü öte beri getirmiştir. Kâmil Bey'e göz kırptı. Karının sevdalanmışı da başa bela... Bize tutkun kahpe... Vurup kırıp topladığını buraya taşıyor. Bize müsaade ağabeyler! Siz rahatınıza bakın...

Arap Abdullah kurnaz kurnaz göz kırptı, arkasında biraz iç sıkıntısı, biraz acıma, epeyce de iğrençlik bırakarak, cakalı salıntıyla yürüyüp çıktı.

İhsan, odaya çöken yorucu havayı dağıtmak için gülümsemeye çalışarak anlattı:

— Arap Abdullah yamandır! Arap Abdullah deyip geçmemeli... Ahmet bilir ya... Koskoca "Dam ağası!" 800 kişilik mahpushane bundan sorulur. Beni sever. Eğer Abdullah Ağa razı gelmese, görüşmemiz bu kadar kolay olmazdı. Siyasi suçlular için ayrı bir görüşme günü var. O gün, polis müdüriyeti mutlaka bir sivil memur yolluyor.

— Şimdi, müdüriyet bizim geldiğimizden haber alamayacak mı?

— Hayır, zannetmem. .

— Mahpuslardan biri söylese...

— Ne haddine... Abdullah Ağa gözünü patlatır.

— Müdür Bey?

— Abdullah Ağa gözünü patlatır dedim ya...

— Müdür Bey'in de mi?

— Elbette... Abdullah Ağa, müdür beye, devletten her ay aldığı maaşı haftadan haftaya veriyor. Sen olsan hangisini sayarsın?

— Rum kadının getirdiklerinden mi çıkıyor mu maaş?

— Hayır! Mahpuslardan... Kahve ocağının kârı Abdullah Ağa'nın, kumar haracı Abdullah Ağa'nın, esrar satışı Abdullah Ağa'nın, gelenden, gidenden toprak bastı parası, yani 'Allah kurtarsın parası' hep Abdullah Ağa'nın...

— Şaka ediyorsunuz. Sekiz yüz kişi bu bir tek adama soyulur mu?

— Oynaya oynaya...

— İstanbul şehrinde... Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezinde!

— Evet...

— Neden şikâyet etmezler?

— Kimler? Soyulanlar mı?

— Evet...

— Edemezler... Abdullah Ağa'nın belinde iki yüzlü bir Çerkez kaması var, emrinde eli bıçaklı, üç beş serseri... Kanun da Abdullah Ağa ile beraber...

— Anlayamadım...

— Burada bütün memurlar Abdullah Ağa'ya rüşvetle bağlı olduklarından, ona karşı gelmek, bir anlamda kanuna karşı gelmek oluyor. Yani kanunun temsilcilerinin çıkarına... O zaman da kanun, buradaki temsilcileri aracılığıyla karşı durmaya yeltenenlerin gırtlağına sarılıyor. Bir tutanak... Bir tutanak daha... Üçüncüde savcı, "Tepeleyin rezili! Nizam bozulmasın!" emrini basar. Kendisini soydurmak istemeyeni gardiyanlar, Abdullah Ağa'nın hizmetkârlarla beraber bir gece aşağıya götürürler. Zindana... Basarlar sopayı... Kemiklerini kırana kadar...

— Bunlar akıl alır şeyler değil... Şaştım...

— Neden kardeşim? Ali Kemal Bey'in yaptığı daha mı akıl alır bir şey?

Kâmil Bey tramvay durağında Ahmet'ten ayrıldığı zaman içini yokladı. Yüreğine acı bir şey dolmuştu. İhsan muhakkak ki kahramanlık yapıyordu. Varını, yoğunu "şüpheli bir işe" atmıştı. işin şüpheli oluşunu düşünmüyor, inanıyor, şikâyet etmiyor, memnun görünüyordu. İmrenmemek imkânsızdı, İhsan kadar kuvvetli olmak da lazımdı. İhsan'ın kuvveti, hayattan, sevgililerinden uzakta yaşamaya şikâyetsiz katlandığından değil, Arap Abdullah gibi adamlarla bir arada bulunmaya tahammül etmesinden belliydi. Burdaki kahramanlık da galiba bundan ibaretti.

Kâmil Bey "Hayata girmeye başladık! İyi oluyor" diye düşündü. Baltaya yapışacakmış gibi, kimseye belli etmeden, yumruklarını

hırsla sıktı.

Tramvayda içi içine sığmıyordu. Aylardan beri ilk defa, yüreğini aralık aralık yoklayan, en keyifli sıralarında birden kavrayıp tedirgin eden işe yaramazlık duygusundan kurtulmuş, kendisini kendisine karşı yücelten onurlu bir görev sahibi olmanın rahatlığını duymuştu.

Bir zaman, karısına bunun müjdesini nasıl vermesi gerektiğini düşündü. Önce bu müjde vermek, üzerinde hiç durulmayacak kadar kolay görünüyordu. Fakat söyleyeceklerini araştırmaya başlayınca, daha doğrusu Adliye'den çıktıktan sonra olanları sayıp dökünce Nermin'in hiçbir şey anlayamayacağı yüzde yüzdü. Bir okul arkadaşı hapse girmiş... Karısı gazetecilik yapıyormuş. Kendisinden yardım istemişler. Bunların değerlerini ölçüp biçmek için, en azından, politikayla biraz uğraşmak, hiç değilse, mahalle kahvesindeki insanları, bunların neler üzerinde çekiştiklerini bilmek gerekti.

Dahası, derginin adı, Karadayı idi. Nermin, her şeyden önce, bu adı yadırgayacaktı. Nitekim kendisi de ilk duyduğunda irkilmişti. Ahmet'e bakılırsa, Karadayı Anadolu'nun çok iyi tanıdığı, çok sevdiği doğru sözlü, yürekli, şakacı bir masal kişisi. Nasreddin Hoca gibi, birçok fıkraların, gülünç hikâyelerin kahramanı imiş...

Çocukluğundan beri ciddi, hatta biraz durgun mizacıyla böyle bir dergiye nasıl faydalı olabileceğini bir an düşünüp uzaktan uzağa telaşlandı.

Eminönü'nde bir gazeteciden Karadayı istedi. "Kuradayı" sözünü duyan bir yolcu durup dik dik bakınca, neden olduğunu bilmeden ürktü, gazeteyi hemen cebine sokup yürüdü.

Birkaç adım sonra, ürkekliğinin sebebini araştırdı. Görünürde hiçbir haklı sebep olamazdı. Gazete hükümetin bilgisi altında aylardan, belki yıllardan beri çıkıyor, işte her tarafta açıktan açığa satılıyordu. İyi ya, neden öyle dik, öyle sert bakmıştı herif?..

Kâmil Bey, bu duygunun, meşru devlete başkaldıranlara katılmaktan ileri geldiğini ancak vapura girerken anladı.

İngiliz'e "Topraklarımı satmam" dediği için kendisini apansız üstünde bulduğu çizgiyi bugün İhsanla görüştükten sonra "resmen" aşmış

oluyordu. “ Bunu kimse bilmiyorsa, ben biliyorum ya!” Daha ilk adımda ürktüğü için kendisine ceza vermek istemiş gibi, güverteye oturunca Karadayı gazetesini cebinden çıkardı. “Çarşaf gibi” açtı. (Oysa gazetecinin yanından hızla ayrılırken ancak evde bakmayı kararlaştırmıştı.)

Dergi -buna gazete demek belki daha doğruydu- Karagöz gazetesine benziyordu. Bir gündelik gazetenin tek yaprağını ikiye bükerek dört sayfa basmışlardı. Haftada iki sayı çıkıyordu. Birinci sayfanın yarısını kaplayan karikatüre yakın resim, günün politikasıyla ilgiliydi. Bunun altında Karadayı’nın ağzıyla o içdış olayları taşlayan koşma biçimi bir deyiş vardı. Başyazıda, Karadayı aklı hiçbir şeye ermediği halde, aralıksız soru soran arkadaşı Çoban Veli ile konuşuyor, memleket olayları üzerinde çobanın gözünü açmaya çalışıyordu. Küçük bir hikâye, dokunaklı birkaç fıkra, bir masal tefrikası koyulmuş, cinayet, soygun haberleriyle Anadolu’da olup bitenler mümkün mertebe açık bir dille özetlenmişti. Harfler, herhalde kolay okunması için çok iri tutulduğundan yazı azdı.

Ne yandan bakılsa sahibini on yıl kürek cezasına çarptıracak kadar etkili, kışkırtıcı görünmüyordu.

Bir an daldı. Nerden çıkarmıştı, karısına müjde vermeyi?.. “Nasıl şey diye bunu alıp baksaydı... Neler düşünürdü benim için... ‘Sapıttı Kâmil’ demez miydi?” Birkaç saattir duyduğu sevinç, heyecan, alışmaya çalıştığı gurur saçma mıydı bu kadar?.. Ne olmuştu, soğukkanlı, dengeli Kâmil’e?.. Parasız kalmak değiştirir mi insanı bu kadar korkunç? Farkına varmadan böyle gülünç eder mi? Eskiden beri ölçülü adam değildi de zenginlik mi örtüyordu alıklığını?

Kendisini yılgınlığa kaptıracağı sırada, olayları hemen bir başka açıdan aldı önüne... Ahmet’le İhsan’ın kendisine güvenmelerinde paha biçilmez bir değer vardı. Okulda çok yakın arkadaş olmadıkları halde bu güven nerden geliyordu? Kişiliğindeki özellikten... Karşısındakilere güçlü, dengeli, yürekli görünmesinden... Görünmesinden değil, gerçekten öyle olmasından...

Birkaç kere gittiği mahalle kahvesinde, insanların inançlarını savunurken, aralarındaki gizli bir dayanışmaya güvendiklerini

sezmişti. Toplumsal felaketleri alt edebilmek için başvurulan bu milli kardeşliğin, bu genel güvenin dışında kalmak, ne kadar önem vermiyor görünse de, kahredici bir yalnızlıktı.

İhsanla Ahmet'in kendisini aramalarıyla işte bu dayanılmaz yalnızlıktan kurtuluyordu. Artık Kâmil de memleketi kavrayan felakete karşı çıkanların yanında, arasındaydı. Karısına müjdelemek istediği aslında Karadayı gazetesi değil, yüklendiği bu yaman sorumluluk, kim olursa olsun herkese açıkça gururlanmak hakkı veren bu şerefli ödevdi.

Dizlerine bırakıp üstüne yumruğunu koyduğu Karadayı gazetesini -birkaç dakika önce, sevincini utanca çevireli bu zavallı kâğıt parçasını- minnetle kaldırdı, saygıyla katlayıp cebine koydu.

Yüreğine yeniden sevinç dolmuştu. "Çok şükür" diye, ellerini keyifle ovuşturdu.

Eve sevinci kat kat artmış olarak girmiş, boğuk bir sesle "Nermin! Nermin!" diye seslenerek merdivenlere saldırmıştı.

Salonda bulduğu karısının ellerini tuttu. Nermin'i görür görmez, nedense müjde vermekten gene vazgeçmişti. Yavaşça Ayşe'yi sordu.

Çocuğun öğleden sonraları uyuması hiç görülmemiş bir olaymış gibi şaşırınca Nermin meraklandı:

— Bir şey mi oldu? Ne var?

— Hiç... Ben sizi seviyorum efendim.

— Ne demek?

— Sizi, yani Ayşe ile seni...

— Bunu söylemek için mi bugün erken döndünüz?

— Kâfi bir sebep değil mi yoksa?

Karısını kucaklayıp dudaklarından öptü. Sonra bir adım geri çekilerek dünyanın en güzel yüzüne, tapmaya ait hislerle baktı. Kadını daha fazla şaşırtmamak için, saçlarını şefkatle okşadı:

— İşte böyle hanımefendi?

— Avukatı gördünüz mü?

— Evet.

— İyi bir haber mi verdi?

— Çook. .

— Memnun oldum.

— Ya ben?

Yumruklarım pantolonunun ceplerine soktu. Yüreğinde, genç bir boğa güreşçisinin pervasız kavgacılığı kabarmıştı.

Oysa, bu kanlı oyunları seyretmeye her gidişinde, İspanyol insanının adi kasaplık karşısında tutulduğu histeriye hiçbir anlam veremez, bunu zevksiz, kaba ve barbarca bulurdu. Üniforma giymek, silah taşımak da şimdiye kadar gülünç bulduğu şeylerdi. İlk defa, şimdi yedek subay olarak savaşa katılmadığına üzülüyor, tepeden tırnağa silahlanmayı yürekten özlüyordu.

Aylardan beri ilk defa yemeklerden lezzet aldı. Yaşamaktan, dünyadan memnun, masasına kuruldu.

O zamana kadar, dergileri, haftalık gazeteleri ciddiye almamış, hepsine yalancı ansiklopediler gözüyle bakmıştı. Hele Fransız mecmuacılığını, maskaralık, açık saçıklık sayıyordu. Bir de Amerika’da dergilere çok önem verildiğini, abone olmak için bile yıllarca nöbet beklenildiğini duymuştu. Bunlar, büyük sermayelerle çıkarlarmış... Dünyanın her yanında muhabirleri bulunurmuş.

Nedime Hanımla beraber çalışmaya başlar başlamaz, n’apıp yapıp Ankara’ya bir rabıtalı muhabir göndermeye karar verdi. Birden, Nedime Hanım’a çok faydalı olacağına inanmıştı. Ne de olsa bu heriflerin -İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların- dillerini, törelerini biliyordu. Belki hala hanımın kocasından da yararlanır, işgal makamlarından müsamaha bile görürdü.

Kazanacağı ilk davada eline geçeceğini umduğu para ile gazeteyi büyütmeli, daha ciddi bir hale getirmeliydi. Karadayı şimdiye kadar köylü, bir de yoksul halk düşünülerek çıkarılmıştı. Oysa, her sınıf halkı ilgilendirmesi, hele aydın okuyucular toplaması da lazımdı.

Bir cigara yaktı. Biraz daldı. Doğrusu gelecek üzerindeki tasarıları bir yana bırakıp hemen işe sıvanmaktı. Saatlerce uğraşarak, hikâye, fıkra, başmakale, masal tefrika başlıklarının yenilerini yaptı. “Karadayı” şimdi, Bağlarbaşı’nın meşhur manavına pek benziyordu Çoban Veli de, toraman oh Anadolu delikanlısı oluvermişti.

İstanbul hükümetine taraftar olan mizah dergilerini ilk fırsatta inceleyecek, teknik bakımdan uygun gördüğü taraflarını alarak, düşmanı, kendi silahıyla vuracaktı.

Saate baktı. Nerdeyse sabah olacaktı. Sırtı sızlıyordu ama mutluydu. Masaya başka bir adam olarak oturmuştu. Başka bir adam olarak kalkıyordu. Artık ciddi bir dava sahibiydi. Bundan böyle olaylara, insanlara eleştirici gözüyle bakacaktı. Bir küçük not defteri alıp yazı konularını, kaydetmeliydi. Çünkü, artık, sıradan bir vatandaş değildi. Elinde iyi kötü bir savaş silahı olan, SORUMLU İNSAN’dı.

Fakir düştüğünden beri o gece ilk defa sahiden rahat uyudu. Yani “Adam sen de... Gün doğmadan neler doğar!” diye kendisini avutmaya lüzum görmeden...

6

“Karadayı” idarehanesine gitmek için evden çıkarken çok heyecanlıydı.

İhsan’ın karısı Nedime Hanım’ı merak ediyor, yenik Osmanlı İmparatorluğu’nun işgal altındaki başşehrinde gazetecilik yapan bu Türk kadınını gözünün önüne getirmeye çalışıyordu.

Bir zaman, Avrupa’da görüp tanıdığı, erkekleşmiş, daha doğrusu çoğunluğu gülünç derecede züppeleşmiş yazar kadınları gözünün önüne getirdi. Bunların hemen hepsi, iki cins arasında bocalayan ekzantrik yaratıklardı. “Collette bile... ” Avrupa’daki emsalinden fayda çıkaramayınca, İstanbul’da gördüğü çalışan kadınlara geçti. Çöpçü kadınlar... Sırtlarında kurşunî abadan ceketleri, aynı abadan pantolonları... Başlarını, ayaklarını kalın bir şeylerle sarmış zavallı işçi kadınlar...

Bu kılıktaki bir kadın, bir gazete idarehanesine ne kadar yaraşmıyorsa, ipek çarşaflı bir İstanbul hanımefendisi -söz gelimi,

Nermin ya da, Nermin’in halasının kızı Sabriye- aynı idarehaneye o kadar uymuyordu. Uymuyordu ama, düşündükçe Nedime Hanımla Nermin’in hayallerini birbirine karıştırmaya da başlamıştı.

Bu destan kahramanı kadın hakkında, Ahmet’e bir şeyler sormadığına üzüldü.

Ahmet, ‘Ufak bir sermaye uydurup... ’ demişti. Ufacık bir sermaye ile çıkan Karadayı nasıl oluyordu da tehlikeli görülüyor, sahibi bu kadar dehşetli bir cezaya çarptırılıyordu? Eğer gerçekten. tehlikeyse, bir kadın, bu tehlikeyle oynamayı nasıl göze alıyor?

Köprüye çıktığı zaman saat on bire gelmişti. Çamura benzeyen vıcık vıcık bir yağmur, durmadan yağıyordu. Hava o kadar rutubetli, o kadar bulanıktı ki insan bu zavallı şehre artık bir daha hiç güneşli günler gelmeyecek sanırdı.

Kâmil Bey İsviçre’de bir dergi idarehanesi görmüştü. Pul, kartpostal, el yazması kitap biriktirmeye meraklı olan sahibiyle mektuplaşarak tanışmışlardı. Uzun, maksatsız gezilerinden birisinde -daha evlenmediği için tek başına- İsviçre’ye uğrayınca Bern’e gidip mektupla kazandığı dostun yüzünü görmek istemişti. Yazılarında pek genç zannedilen Mösyö Biencour 55-60 yaşında güler yüzlü bir ihtiyardı. Kâmil Bey’in kim olduğunu anlar anlamaz masasından kalkıp süratle yanma yaklaştı, yumuşak elini dostça uzattı. Yer gösterdi. Dolaştığı memleketlerden gönderdiği kartpostallar, pullar için teşekkür etti. İstanbul’a gelmek istediğini, fakat bir türlü fırsat bulamadığını söyledi. Özür diledi. Eve telefon ederek öğle yemeğine misafir getireceğini bildirdi. Kendisi gibi ak saçlı bir karısı, bir de üniversitede felsefe okuyan gözlüklü kızı vardı. Öğleden sonra tekrar idarehaneye döndüler. Mösyö Biencour, sahibi olduğu işyeriyle övündüğünü saklamaya çalışarak Doğulu dostuna idarehaneyi baştan aşağı gezdirdi. Çalışma düzenini uzun boylu açıkladı. Basımevi üç katlı, geniş bir taş binaya ancak sığmıştı. Her şey o kadar temizdi ki, Kâmil Bey, açılmak üzere olan bir sergi gezdiği duygusuna kapıldı. Sanki burada hiçbir şey kullanılmamış, kullanılmak için bir araya getirilmemişti. Çalışanlar da, düzene, temizliğe uyuyorlardı.

Tesis, dünyanın beş kıtasında okuyucu bulan Fransızca bir dergi çevresinde kurulmuş. Bu ana yayının yanında, Mösyö Biencour'un "dikkatle seçilmiş" dediği kitap dizileri vardı. Bu otuz odalık binada ayrıca bir çocuk, bir moda, yarısından fazlası dağcılığa ayrılmış bir spor dergisi çıkıyordu.

Adam sırasını düşürüp, haftalık tirajı da söyledi. Aşağı yukarı bir milyonmuş. Serbest yazarlardan başka, 30 kişilik bir yazı kadrosu...

Arka sokağa açılan geniş bir avlu kapısından paketlenmiş dergiler, kitaplarla dolu kamyonetler çıkıyordu.

Kâmil Bey Köprü'den Babıâli'ye doğru giderken Karadayı'nın basıldığı yayınevini, böyle değilse bile, bunun hiç olmazsa onda biri kadar hayal ediyor, Nedime Hanım'ın yanında bir muhasip, bir odacı, en azından birkaç yazar düşünüyordu.

Yağmurluğunun kalkık yakalarını biraz daha kavuşturdu. Fesini kalıplatmayı geçirdi aklından, geç kalmamak için vazgeçti. Çantasında bir sürü proje, resim, başlık falan vardı. Bunları Nedime Hanım'la görüşüp uygulamayı daha fazla geciktirmek istemiyordu.

Tramvay yolundan Babıâli yokuşuna saptığı zaman burasını ilk defa görüyormuş duygusuna kapıldı. Koskocaman Osmanlı lmparatorluğu'na yıllarca -yarım asır- kültür merkezliği yapmış olan bu boynu bükük yokuş, işinin azametine hiç de uygun değildi. Dükkânlar ufak, camekânlar karmakarışık... Ne reklam, ne boya, ne ışık... Hatta, ne de gösterişli, büyük tabelalar... Her şeyde babayani bir derbederlik, bir kendini koyuvermişlik...

Kâmil Bey, köşedeki tütüncüden cigara, kibrit aldı. Kitapçıların önünden yukarı çıkıp Vakit gazetesinin yanındaki hana girdi. Üst katta 16 numaralı odanın kapısını çekinerek tıklattı.

— Buyrun!

Kâmil Beyyüreğiçarparak içeri girdi.

Karşıaa, bir masa arkasında, çarşafının üstüne biraz mantoya, biraz hırkaya benzeyeli bir şey giymiş, esmer, solgun benizli bir kadın oturuyordu.

Kâmil Bey eğildi:

— Nedime Hanımefendiyi görebilir miyim?

— Benim! Siz kimsiniz?

— Kâmil. . İsmim Kâmil'dir, efendim... İhsan Beyefendi'nin mektep arkadaşlarından.

Kadın dikkatle baktı. Sonra gülümsedi:

— Buyrun efendim! Dün mahpushaneye biraz geç gittim. Siz çıkmışsınız. Geç kaldığıma üzüldüm. Tanışmamız bir gün gecikti. Şöyle buyrun... Oturun...

Kâmil Bey kapıyı örttü. Çantasını duvarın dibine, ayıp bir şeymiş gibi adeta sakladı. Yağmurluğunu çıkardı. Üstündeki ıslaklıkla uğraşır gibi yaparak etrafa göz attı, gördüğü hazin manzarayı bir daha hiç unutmadı. Buna "manzara" demek bile hata... Ne manzara, ne bir şey... Sefaletin ta kendisi... Tam bir oda dolusu çıplaklık... Loş, boz gibi bir çıplaklık... Bir eski masa... Oturulacak yerleri hasır örme iki çarpık iskemle... Camekânları çıkarılmış -ya da kırılmış- bir dolap... Köşelerde, kitap, kâğıt, dergi gazete yığınları... Bir saç soba... Tenekeden, bilek kalınlığı borular...

Kâmil Bey, bu zavallı odanın verdiği tedirginlikle ayaklarını yere vurdu. "Burada... Çalışmak... İmkânsız bir şey... İmkânsız... "

— Af buyurun efendi...

"Ayaklarımı hayvan gibi yere vurdum" diyecekti. Kendini topladı:

— Bilmem ki geç mi kaldım?

— Hayır... Önemi yok... Şöyle oturunuz... Çay söyleyelim... Islandınız tabii?..

Kadının sesi, soğuk almış gibi biraz kalındı, pürüzlüydü. Yüzündeki sarılık da belki bundandı. Ya da bu odada, başka türlü görünmesine imkân olamazdı.

Kâmil Bey bir iskemle çekip oturdu. Çantasını bıraktığı duvar dibinden almaya cesaret edememişti. "Ne gülünç hal Yarabbi!" Neye çalışacaklar böyle?.. "Hayır! Buraya iki kişilik iş asla sığmaz. "

Nedime Hanım, kalktı. Pencereyi açıp avluya seslenerek iki çay ısmarladı. Kâmil Bey’in altında bulunduğu hayal kırıklığından zerre kadar şüphelenmemişe benziyordu. Hareketleri o derece kararlıydı.

Gayet güzel, uzun parmaklı eliyle bir kurşun kalemin ortasından tutmuş, masaya hafifçe vurarak söze başladı:

— Sizi rahatsız etmeye bir türlü cesaret edemezdim efendim, lâkin hastayım. Daha doğrusu, buraya birkaç zaman uğrayamayacak kadar hasta olmak üzereyim... Önüne bakarak gülümsedi: Merak edilecek bir şey değil... Tabii bir hastalık... Gebeyim...

— Ne diyorsunuz? Öyle iken? Bu... “cehenneme” diyecekti: burada asla olmaz. Derhal eve gitmelisiniz! Bana yapılacak işleri gösteriveriniz... Kolayca kavrayacağımı sanıyorum. Zora düşersem Ahmet yardım eder. Ya da, ben eve gelir, size danışırım... Bana bunu neden söylemediler? Daha önce bilseydim...

— Telaşlanmayın canım... Henüz epey zaman var. Kaşlarını biraz çattı. Bunu söylemeye mecburdum da... Affedersiniz... Bazen istemeyerek yorgun görünüyorum. Yaptığım işten usandığım anlamı çıkarmanıza hiç razı değilim... İhsanla asıl görüşülecek şeyleri konuşmamışsınız...

Çayları getiren çırağın çıkarak kapıyı kapamasını bekledi. Sonra biraz ileriye uzanıp sesini alçattı:

— Burada biz, gazete çıkarmaktan başka işler de görüyoruz. Tabii, siz isterseniz bunlara karışmayabilirsiniz...

—Karışmayabilir miyim... Neden efendim?

— Üzülmeyin canım... (Bir türlü fikrimi tastamam, anlatamam! Huyum böyle... Yâni şimdilik karışmanız gerekli değil! Haberiniz de olmayabilirdi Fakat ben ilk günü açık konuşmayı uygun gördüm. Her şeyi bilirseniz tehlike daha az olur. Burasını yalnız bırakmayacağız. . Hiç değilse, gündüzleri... Anadolu’nun bir kısım haberleri... Gizlice haberleri... Bizden geçer çünkü...

Çok olağan bir işten konuşur gibi söylediği bu sözlerin etkisini Kâmil Bey’in yüzünde arayarak bir an sustu.

— Bazı arkadaşlar belli günlerde uğrar! Bir de bağış işi düşünüyorum. Anadolu'daki kimsesiz çocuklara yardım' diye para toplayacağız... Bana yardım edecek birkaç hanım daha buldum. Hani Avrupa'da kibar takımı böyle gösterişler yaparlar ya... İşte onlara benzeyeceğiz...

Kâmil Bey, birdenbire karısı Nermin'i düşündü. Halası aracılığıyla karısı yüksek tabaka arasında bu işe pekâlâ yardım edebilirdi.

— Bazı bir yere dört kez gitmek gerekiyor! Zamandan kazanmak yararlı olur. Bir de müsamere vermeyi düşünüyoruz.

— Gazete işlerini hemen bana bırakmalısınız! Zor mudur?

Soruyu istemeyerek sormuştu ama, sormamak da mümkün değildi.

— Hayır. Göreceksiniz... Pek kolay... Ne diyordum. Evet... Öğrenmeniz gereken bir mesele daha var. Buraya yalnız yiğit arkadaşlar gelmez. Biz mimli insanlarız. Bir sürü hafiye gelir. Çeşitli kılıklarda, bir sürü sivil polis falan... Sizi aldatırlarsa işleri büsbütün karıştırırız. Şimdi beni dinleyin. Ama çayınızı içerek... Soğudu. Önce dostlarımızı tanımalısınız. Niyazi Ağabey bunların birincisi... Niyazi Ağabey...

Kâmil Bey'in bir huyu da her çeşit acemilikten iğrenmesiydi. Bu huyunun yüzünden çok istediği halde, Avrupa'da büyük ressamların atelyelerine gidememişti. Nedime Hanımla beraber çalışmayı düşünürken en ürktüğü durum, uzun zaman, bir acemi gazeteci olmaktı. Bunun sıkıntısını ilk günlerde şiddetle duyacağını sanmıştı. Oysa, akşam karanlığında eve dönerken, acemiliğin değil, parasızlığın utancını duyuyor, zengin olduğu sıralarda, başından 'macera' denilmeye değer bir şeyin neden geçmediğini şimdi anlıyordu. Demek ki her tuttuğunu koparması, her işin kolay, düşünmeye değmez oluşu, para gücündenmiş. "Eğer resimden para kazanmak zorunda kakaymışım, büsbütün başka türlü davranacakmışım. Huyum da bu meselede böyle olmayacakmış! Ben de acemilik korkusundan kurtulacakmışım... "

Üsküdar'da, arabaya bininceye kadar acemilikle zenginliğin ilintisine dair hiçbir işe yaramaz, gereksiz şeyler düşündüğü halde, yayları

bozuk araba sarsıla sarsıla yokuşu çıkarken evdeki çalışma odasının eşyasını Babıâli'deki o bomboş odaya götürmek, aklına geldi. Üstü kristal camlı büyük yazı masası, maun kitap rafları, çeşitli hokka takımları, maroken ciltli ansiklopediler, sözlükler, ağaç kısmı abanoz iki koltukla bir kanape... Yerdeki eski acem halısı... Duvardaki resimler... "Çalışma odası... Ne ayıp şey!" Bu sözü birkaç kere tekrarladı. Bu "çalışma" odasındaki eşya, hangi eserin yazılmasına yardım etmişti; avukata yazdığı mektuplardan başka?..

O pis odayı derli toplu görünce Nedime Hanım kimbilir ne kadar sevinir! Perdeleri de götürmeli... Hele o delik deşik, yamrı yumru saç sobayı mutlaka değiştirmeli. .

Arabanın sarsıntısıyla cigarasını yakmaya uğraşırken öylece bir an durdu. Yalnız eşya yetmiyordu. Para lazımdı. Ayşe'yle Nermin'in ekmek paralarından başka biraz para bulmalıydı. Gülünç derecede, sefil derecede az, fakat şu sıra elde edilmez gibi gelen para... Sözgelimi, yüz liracık... Ya da yetmiş beş lira... Diğer ufak tefek için... Belki elli lira yetmez... Belki de yirmi lira bile yeter... Bir şeyler satmaktan daima çekindiği halde, başka çarenin olmadığını anladığından yarın, parayı mutlaka bulmaya karar verdi.

Ertesi gün, erken uyandı, hemen giyinip sokağa çıktı. Mahallenin manavı dükkânını yeni açmış, mangal yakıyordu. İstanbul'a biraz eşya göndermek istediğini, fakat bunun yolunu bilmediğini, fazladan işin acele olduğunu söyleyerek akıl danıştı:

Manav hiç duraklamadan başını salladı:

— Kolay beyim, eşyalar nerede?

— Evde!

— Sandıklanmış mı?

— Hayır!

— Zararı yok. Bir arabaya sığar mı?

— Sığar.

— Peki öyleyse biz evden alır, gideceği yere teslim ettiririz.

— Parasını orada ödesek olur mu?

— Parası kolay! Orada ödeseniz de olur. En iyisi, ben burada veririm. Sonra sizinle hesaplaşırız.

— Teşekkür ederim Ali Efendi...

Eve uğrayıp ayaküzeri, hangi eşyaların gönderileceğini Nermin'e söyledi. Vapura yetişti. Tramvaya binip Beyazıt'a çıktı. Kapalıçarşı'dan geçerken Mahmutpaşa yokuşunun başında, tanıdık antikacılardan birisine girdi. Cebinden çıkardığı küçük kutuyu uzattı.

Satmak istediği şey, fildişinden yapılmış bir küçük Buda heykeliydi. Vaktiyle Hindistan'dan almış, İspanya Sefaretinde tercümanlık ettiği sürece masasının üzerinde kâğıt baskısı olarak kullanmıştı. El işiydi, en az bin yıllıktı.

Salamon Elendi, heykelciği evirdi çevirdi:

— Güzel parça... Meraklısı bulunursa, iki yüz, iki yüz elli eder. Bize bırakınız... Müşterisine gösterelim. Bu sıralarda Amerikalılar iyi para veriyorlar.

— O kadar bekleyemem. Şimdi para lazım. Hemen...

Yaşlı Yahudi, gözlüklerinin üzerinden Kâmil Bey'e, biraz şaşkın, biraz dargın baktı. Bu sözleri çok duymuştu. Bu sözler, "Kârlı bir iş düştü" anlamına gelir. Herif bunalmış... Yere vurulmaya hazır...

— Ne istiyorsunuz?

— Bilmem ki... Bir şey verin bakalım... Uyuşuruz.

— Harpten önce mi aldınız?

— Evet!

— Önemi yok... Böyle parçalar altın gibidir, değeri değişmez artar! Laf olsun diye sordum. Pardon... Kaça aldınızdı?

— Bilmem... Hatırlamıyorum... Otuz akmaydı galiba...

— O kadar olmalı...

Heykeli yeniden, biraz daha dikkatle inceledi. Kâmil Bey, pazarlık etmeyen, gözünün tuttuğuna parayı duraklamadan veren müşterilerdendi. Biraz düşündü:

— Bakınız n’apalım! Ben size şimdilik yüz lira vereyim. Bu bende kalsın... Uygun bir alıcı çıkarsa iyi fiyatla satarız. Müşteri bulamazsak... ileride eliniz genişlerse, paramı verir malı geri alırsınız...

— Hayır. Size yük olmak istemem... Teşekkür ederim.

— Bana yük olmuyorsunuz ki... Camekânıma bir güzel parça bırakıyorsunuz...

— Borçlu olmak beni üzer Salamon Efendi. En iyisi satmak. . Beş aşağı, beş yukarı önemi yok...

— Yüz lira işinizi görmüyor mu?

— Görür. Onun için söylemedim. Borçlu olmak...

Salamon Efendi, heykeli tezgâhın üstüne bıraktı. Cüzdanını çıkarıp iki tane ellilik ayırdı. Ömründe pek az iyilik yapmış insanların böyle sıralarda tutuldukları utanma duygusuyla gözlerini kırpıştırarak Kâmil Bey’den kaçırıyordu:

— Hele şunu lütfen alınız, iyi bir fiyatla satacağımı umuyorum. Yani hesapça ben size borçlu kalmaktayım. Haydi üzülmeyin...

Kâmil Bey, parayı dış cebine sokarak acele dışarı çıktı. Ağır bir yüksen kurtulmuş gibiydi. Derin derin soluklandı. “Satmak gerçekten çok zormuş! Bizim millet, uzun süre bu yüzden mi alışverişi hor gördü acaba?”

Yokuşu hızla indi. İşin güzelliği, Nedime Hanım gelmeden önce, her şeyi, yerli yerine koymaktaydı. Bereket versin, kadın, bu sabah bağış için birkaç yere uğrayacaktı.

Bir küçük dökme soba, yetecek kadar boru, maşa, çinko kaplama bir soba tahtası, siyaha boyanmış şık bir odun sandığı satın aldı. Pencerelerin kırık camlarını değiştirmek üzere, bir camcıyla, sobacıyı arkasına takmıştı. Ateş yakmaya aylar vardı ama sac sobanın görünüşü rezaletti.

Camcı camları takarken, han odabaşısıyla bir hamal odadaki hurdaları koridora çıkardılar. Döşeme süpürüldü, nemli bir bezle silindi.

Bu işler biterken eşya arabası da kapıya dayanmıştı.

Az kalsın büyük yazı masası merdivenden ve oda kapısından sığmayacaktı. Bereket usta hamallar umutsuzluğa düşen Kâmil Bey'in yüzünü güldürdüler.

Lacivert göbekli halı, yere serilir serilmez odada dünkü sefaletten eser kalmamıştı.

Soba kuruldu, duvara Fransız inkılabına ait üç tane tablo kopyası asıldı. Kâmil Bey, kahvecinin çırağım yollayıp bir de takvim aldırdı. Eski dolabın camsızlığını hesap etmediğine üzülerek gazeteleri, dergileri, kitapları buna yerleştirdi. Masanın gözünde, fukara "Karadayı" gazetesi yazı kuruluna en az bir yıl yetişecek kâğıt, kalem ucu, kurutma kâğıdı vardı.

Kâmil Bey masanın üstünü düzenleyip, arkasına bir koltuk yerleştirdi. Kanapeyi duvarın dibine koyup ikinci koltuğu, karşısına sürdü. Bir cigara iskemlesi, ampule bir abajur lazımdı. Yeni döşemeler önce noksanlığı fark edilmeyen şeyleri, şimdi birer birer meydana çıkarmıştı.

Kâmil Bey, kapıya doğru çekilip "eserine" keyifle baktı. "Şuraya bir askı ister... Bir de küçük ayna... "

— Nasıl oldu Süleyman Ağa?

Han odabaşısı Süleyman Ağa, yüzü biraz asık, büsbütün başka bir açıdan karşıladı soruyu...

— Gayrı... Bundan böyle, kapıyı açık bırakmamalı! Eskiden olsa önemsiz... Şimdiye geldi mi aşırırlar, hiç bakmazlar! Köpoğlu köpek çoktur bu yokuşta...

— Nasıl oldu, İyi mi?

— iyi... Lâkin masraf etmişsiniz beyim... Çok masraf edilmiş... Soba ne gerek...

— Sobasız olmaz ki... İlerisi nasıl olsa kış...

— Orası da öyle ya...

Süleyman Ağa, kırk yıldır Babıâli'de yaşıyordu. Bu kırk yıl içinde devirler değişmiş, inkılaplar olmuş, lâkin gazeteciliğin tahtı olduğu yerde kalmıştı. "Böyle hevesle başlar, para dökerler. Günün birinde bakarsın... Usanıp gitmişler... İkdam'da, Sabah'ta bile böyle dayama döşeme yoktur ama, para su gibi akar... " Bunları söylemeye lüzum görmedi. "Gazetecinin acemisi huysuz çocuğa benzer... Bir vakit laf dinlemez. "

— Süleyman Ağa!

— Buyur beyim...

— Birkaç çeki kuru odun alacağız. Kestirir, aşağıda bir yere istif ettirirsin. Sonra birisini bulmalı... Kışın her sabah biz gelmeden sobayı yakar. Ortalığı süpürür. Güvenilir birisi...

— Kolay... Baş üstüne. .

— Demek beğendin? iyi... Nedime Hanım bakalım ne diyecek? Bakalım o da beğenecek mi?

— Nedime Hanım, böyle şeylere pek aldırmaz. Ben bunca yaş yaşadım. Anadoluluyum. Bizim oralarda "Osmanlı karı" çoktur. Yani yiğit karı... Lâkin böylesine hiç rastlamadım. Aslan canım... Aslanın kendisi... Bizim gibi bin tane erkek kurban olsun... Akraba mısınız?

— Evet.

— İhsan Bey'i hapsettiler... İhsan Bey de mert adam, ama Nedime Hanım daha erkek...

Süleyman Ağa dışarı çıkarken çayla simit söyledi.

Sabahtan beri bir şey yememişti.

Yağmurluğunu koyacak uygun bir yer ararken dışardan Nedime Hanım'ın sesi duyuldu:

— Ne var? Ne oluyor?

Nedime Hanım, merdivenin son basamağını çıkmadan öylece durmuştu. Yüzü korkulu, sesi ürkekti. Ya da Kâmil Bey'e birdenbire öyle geldi. Kadın, bir ona, bir de, duvar dibine çekilmiş eski eşyalara bakıyordu.

— Hiç efendim! Buyursanıza...

— Nasıl hiç? Bunlar bizim eşyalarımız değil mi? Neden dışarıya çıkardınız?

— Siz buyrun canım... Odayı süpürdük de...

Nedime Hanım, biraz utangaç gülümseyerek yaklaştı. Gebeliği, artık belli oluyor, ya da Kâmil Bey bildiği için, ona belli gibi geliyordu.

Eşikte duraladı:

— Bunlar da ne? Burası bizim odamız mı? Pek hoş olmuş... Ne güzel...

Süleyman Ağa da yaklaşmıştı. Elleri göbeğinde doğruldu:

— ikdam idarehanesinden iyi oldu. Kıyak oldu ki ne kadar...

— Demin öyle söylemiyordun Süleyman Ağa. “Telefonsuz on para etmez” diyordun!

— Kim demiş... Ben mi? Töbeee...

Nedime Hanım gülümsedi:

— Artık o kadarı da fazla... O kadarı değil, bunlar bile fazla... Zahmet ettiniz. Bu masrafa ne lüzum vardı?

— Masraf etmedim. Eşyalar evden geldi. Lüzumsuz şeyler... Süleyman Ağa’ya dönüp göz kırptı: Telefon da alacağız Süleyman Ağa! Bir gazeteye telefon mutlaka lazım. Doğrusu ben, telefonu olmayan bir gazeteye beş para vermem...

Nedime Hanım masaya gitti, altlığı okşadı; yüzü ciddileşmişti:

— Teşekkür ederim! insan ne de olsa iyi şeye seviniyor! Her sabah evden çıkarken adeta üzülüyorum. Belli etmemeye çalışıyordum ama... Şimdi ne güzel... Kabil olsa da pelerinimi de atsam... Masaya oturdu. Yazı takımı fevkalade... Çarşaf diyordum. On altı yıldır giyerim. Bir türlü alışamadım. Yüz yıl da giysem alışamayacağım... Kolumu sanki birisi tutuyor. Şunu çıkarıversem, bir günde, bir aylık iş görürüm sanıyorum. Hele şu savaşlar bitsin... ilk işim, kadın çarşaflarıyla boğuşmak olacak...

— Sakın ha...

— Neden efendim? Yoksa Doğunun egzotik güzelliği mi kaybolur? Egzotik güzelliği... Pierre Loti bizi artık sevmez mi?

— Yavaş yavaş demek istedim. Ben, Hindistan'ı da, Çin'i de gördüm. Egzotizmi zerre kadar aramadım.

— Çünkü o memleket insanlarını soymayı düşünmüyordunuz... Onların kabil olduğu kadar ilkel kalmalarında elleri, kolları, hele kafaları bağlı yaşamalarında çıkarınız yok.

— Egzotizmi zerre kadar aramadım ama, bizim memleket için çarşaf, öyle bir çırpıda halledilecek şey değil!

— Siz Avrupa'da fes mi giyerdiniz?

— Hayır, şapka tabii...

— Karınız?

— O da şapka giyerdi. Fakat her yerin sosyal zorunlulukları var.

— Geriliği atmak için sosyal zorunluğa hiç bakmamak... Aklım erdi ereli ben çarşaftan nefret ediyorum. Ne zaman peçemi indirsem, bir çalınmış mal haline geldiğimi düşünerek sıkılırım. Çarşaf yobaz uydurması... Tersine, kapalılık, hele peçe kullanmak kadını daha hayasız ediyor. Peçede bir çeşit kesin güven var... Oysa insan, bugün, hayat karşısında kesin güven duymamalı...

— Aman hanımefendi, bu nasıl söz? Herkes güven ister... Siz şikâyetçisiniz...

— Evet... Güvenin fazlası iyi değil... Şımarıklık verir, hantallık, hatta tembellik verir... Hele biz kadınlar tetik üstünde bulunmalıyız. Yoksa çocuklarımız nasıl yetişir? Şimdi burada kostüm tayyörle olmak isterdim. Şapkamı da şuraya aşmalı idim.

— Şapka mı? Siz neler söylüyorsunuz? Yobazlar, topuklardan dört parmak kısa etek giyen kadınların çarşaflarına kezzap döküyorlar.

— İyi ediyorlar. Başka türlü bizi başkaldırmaya zorlayamazlar.

— Gerçekten, şapka ile sokağa çıkmaktan korkmaz mısınız?

— Hiç...

— Ama, demin, merdiven başında bana korktunuz gibi geldi. Ortada hiçbir şey yokken.

Kâmil Bey gözlerini kırparak, dikkatle bakıyordu. Nedime Hanım, hiç duraklamadı:

— Evet, korktum! dedi.

— Neden korktunuz?

— Yabancı polislerden... Burasım aramaya geldiler zannettim de... Ben... Size nasıl anlatayım! Utanarak gülümsedi. O kadar korkak değilim... Herkes gibi olaylar meydana gelmeden önce korkuyorum. İçine girince, uğraşmak zorunda oluşumdan mıdır, nedendir, korkuyu unutuyorum!

— Evet, herkes gibi...

— Değil mi efendim? Oysa bu da anlamsız! Polis insana ne yapar? Hele İngiliz polisleri, iğrenç derecede kibar davranıyorlar kadınlara... Hiç olmazsa şimdilik... İki defa karşılaştık. Birincisi burada... İhsan’ı tevkife gelmişlerdi. Ben de buradaydım rasgele... İhsan benim burada oluşumdan o kadar telaşlandı ki... Bir şey düşünerek biraz sustu. Sevgiyle, acımayla gülümsedi. Polisleri söylüyordum. Buraları karıştırırlarken dikkatle izledim. Pek kaba bir benzetme ama av köpeklerine benziyorlardı. Av köpeklerinin, ava yaklaştıkları zaman, bir hain hareketsizlikleri vardır ya... Pek anlatamayacağım... Bunu ancak, elli yaşıma geldiğim zaman anlatabileceğimi sanıyorum. O zaman, düşman da kovulmuş olur tabii... O polisler ruhlarıyla soluyorlardı. Başlarındaki subay hiçbir şeye elini sürmedi. Elinde, beyaz güderi eldiven, bambu kamışından ince bir kırbaç vardı. Ucu gümüşlü bir kırbaç... Bunu, neden yanma aldığını hâlâ kestiremem. Korunma silahı olmadığına göre... İhsan’ı mı kırbaçlayacaktı dersiniz? Şu pencereye dayanmıştı. Hiç kımıldamadan durduğu yerde, kocaman köpek soluyuşları ve hantal köpek adımlarıyla bir şeyler araştırdığını adeta sezdim. Çok güzel bir erkekti. Barlarda geçkin kadınlara jigololuk etseydi belki bu kadar aşağılık olamazdı. Sonra bir otomobile binerek beraber eve gittik. Yolda hiç konuşmadı. “Bu işi yadırgıyor. Belki hoşlanmıyordur bile... ” diye düşünmüştüm. Yanılmışım...

— Yanıldığınızı nereden anladınız?

— Gözlerinden... İhsan'ı götürürlerken yanıma yaklaştı. Önümde hafifçe eğildi. Metin olmamı, meselede bir yanlışlık bulunabileceğini, falan söylemek istedi. Sözleri yalan mı diye, gözlerinin içine baktım. Evet, yalan söylüyordu. Pek kolaylıkla... Hatta belli belirsiz alay ederek... Yani, ne etiyle, ne de ruhuyla zerre kadar yorulmamıştı. Oysa insan, kötü bir iş yapmak zorunda kalırsa, hiç değilse ruhuyla yorulur.

— İyi ama eşyalarınızı çalan bir hırsızı aramak için gelseydi belki de üzerinizde başka etki yapardı. Onu sempatik bulurdunuz.

— Önce belki... Lâkin şimdi, pek kıymetli bir gerdanlığım olsa da çalsalar, polise haber veremem sanıyorum. Artık, hangi sebepten olursa olsun, evime ayak basmalarına razı değilim. Bunlar ayrı bir millet. Hangi üniformayı taşırlarsa taşısınlar... Eskiden polis romanlarını severdim. Şimdi artık onları da okuyamıyorum. Arsen Lüpen daha hoşuma gidiyor. Polisleri oynatıyor diye...

— Hem polislerden korkuyorsunuz, hem de şapka giymekten söz ediyorsunuz...

— Bir kere, buna bizim milletimiz, gerçekten önem verecek değil gibi bir duygum var. Sonra benim fikrimi kadınlarımız kolayca kabul ederler. Bir fikir kadınlar tarafından kolayca kabul edilirse o fikir ergeç, yüzde yüz yener. Sonra, ilk zaman, karşı çıkacakların çoğunluğu namuslu insanlardır, yabancı polislere benzemezler. Ben namuslu insanlarla boğuşmaktan korkmam...

— Anlıyorum... Demin Süleyman Ağa sizin için ne dedi bilir misiniz?

— Ne dedi?

— "Bizim gibi yüz erkeğe bedel" dedi. Nedime Hanım utanarak gözlerini kaçırdı ama, Kâmil Bey aldırmadı. Doğru söylüyor! Ben de aynı inançtayım!

— Yok canım... Abartıyorsunuz! Ben anne olmaya hazırlanıyorum... Hepsi bu kadar... Sonra kapıya bakarak güçsüz bir çocuk gibi yakındı. Provalar nerede kaldı, kuzum? Geçerken uğradım. Mığırdıç Efendi, "Şimdi yollarım" dediydi. Hani ya...

O günün gazetelerini çantasından çıkardı, okumağa başladı.

Kamil Bey, ilk haftalarda büyük bir gayretle işe sarılmış, kendisine göre bir program yapmıştı. Önce gazeteciliğin en lüzumlu yönlerini öğrenecekti.

Bu da “punto” denilen yazı ölçülerini tanımaktı. O zamana kadar okullarda bile bütün bildiklerini kendisini hiç zorlamadan amatörce öğrenmişti. Fakat şimdi vakit yoktu.

Şimdi Nedime Hanım’ın yükünü hafifletmek için acele etmek gerekiyordu. Puntolan öğrenmek kolay değildi. Hele harflerin büyüklükleri, biçimleri, değişir değişmez, ölçüleri birbirine karıştırdığı için kendisine kızıyor, başmürettibi bıyık altından güldürüyordu. Nihayet, sekiz puntodan 36 puntoya kadar bütün ölçüleri öğrenmiş, harfler kendisini eskisi gibi aldatamaz olmuştu ki -tam övüneceği sırada- boş yere çabaladığım şaşırarak anladı. Bütün öteki basımevlerinde olduğu gibi, "Karadayı"yı bastırdıkları yerde de harflerin boyunu gösteren basılı kartonlar vardı. Bunları kendisi gibi acemi gazeteciler için dizip hazırlamışlardı. Çok zaman, mürettip çırakları bunlardan birisini alıp üstünde peynir, ekmek yiyorlar, sonra da buruşturup atıyorlardı. Kâmil Bey, tam övünmeğe hazırlandığı zaman farkına vardığı bu hal karşısında kendisini pek gülünç buldu.

Eskiden kitapların yazdıklarından, resimlerdeki sanattan başka bir şeye dikkat etmezdi. Şimdi, kâğıtların kaçıncı hamur olduğunu ister istemez görüyor, baskılarını teknik bakımdan inceliyor, dizgi yanlışlarını, sanki bir yararı varmış gibi düzeltmek ihtiyacını duyuyordu.

Kelimelerin başına, ortasına, sonuna geldiklerine göre hadlerin mürettiplerce ayrı isimleri vardı. Usta mürettipler, yabancıların yanında gizli bir şey konuşmak istedikleri zaman, mors kullanan eski telgrafçılar gibi harf isimlerini söylüyorlar, insanı Japonca dinliyormuş gibi şaşırtıyorlardı.

Kâmil Bey, dünyada zanaat özelliklerinin çokluğuna şaşıyor, bunların varlığından bile şüphelenmeden yaşayıp ölenleri, hem de kendilerini bilgiç sayarak göçüp gidenleri düşünerek ürküyordu.

Yalnız zanaat özellikleri değil, bunlar üzerinde çalışan insanlar da, bilmeyenler için birer uçsuz bucaksız âlemdi.

Sözgelimi basımevinin sahibi Mığırdıç Efendi, Kâmil Bey'e göre uzun uzadıya incelenmesi gereken çapraşık bir konuydu. “Vapurda karşımıza, tramvayda yanımıza oturan nice Mığırdıç Efendiler görürüz de, hiçbir şeyden şüphelenmeyerek haklarında kendimizce bir açıklamaya varıp rahatlarız!” diye düşünüyordu. Mığırdıç Efendi acayip adamdı. Bir gün Nedime Hanım, ondan söz ederken: “Gözlerinden akan damlalar canlı... Yalnız bu damlalar” demişti. Gerçekten de böyleydi. Kalın camlı gözlüklerinin arkasındaki donuk kara gözleri sanki asla kırpılmıyor, anlamlarını hiç değiştirmiyordu. Gözleri gibi, kara elbisesi, kocaman ayakları da sanki çoktan ölmüştü. Mığırdıç Efendi'ye, bağırırken, gülerken, dolaşırken rastlamak da mümkün değildi. Ne zaman uğrasa, bu yaşı belirsiz Ermeni'yi, camekânla çevrilmiş masasının arkasında, öyle cansız oturur buluyordu. Bir şey yazdığı, hesap yaptığı da yoktu. Eğer kaybola kaybola on iki tane kalmış sarı teşbihini sol eliyle şıkır şıkır çevirmese, kalp sektesinden çoktan ölmüş de, apansız ölümüne, gene kendisi ağlamaya başlamış sanılırdı. Para bile onun için sanki hiç önemli değildi. Nitekim, makinelerinin bastığı yazıları da zerre kadar umursamıyordu. İsteyen Mustafa Kemal hakkında idam fermanı bastırsın, dileyen padişahı tahtından alaşağı edecek ihtilal kararnamesi...

Kâmil Bey'i ilk gördüğü gün, kendisine mahsus bir ölçüyle ölçerek, kendisine mahsus bir insan kalıbına koymuş, öylece bırakmıştı. Bu ayrımda, Kâmil Bey, soğuk fakat nezaketli bir “merhaba'ya layıktı o kadar... Bir zaman sonra bu “merhaba”ya yüzünün yalnız alt kısmıyla zorla yapılan bir de gülümseme eklendi. Bunlar yerine getirilince, sol eli, üç parmağıyla kısacık tespihi çevirmeyi aralıksız sürdürüyor... Mığırdıç Efendi, gözlerinden akan suları silmeyi bile gerekli görmeksizin öylece oturuyordu.

Bunun tersine, başmürettip çok geveze, derbeder, meraklı bir ihtiyardı. Zanaata Ahmet Mithat Efendi'yle başlamış, sırasıyla Baba Tahir'e, Ahmet Samim'e, Hüseyin Cahit'e hizmet etmişti. Hele Serveti Fünun hakkında öyle anıları vardı ki, Kâmil Bey bir milletin

edebiyat tarihi için asıl değerli olanların kimlerle beraber ölüp gittiğini ancak onu tanıdıktan sonra anladı.

Bütün gayretlere rağmen dört sahifelik mini mini gazete dizgi yanlışlarıyla dolu çıkıyordu. Kâmil Bey, ilk iş olarak bunun yüzde yüz önüne geçmeye karar verdiğinden başmürettiple dost olmayı denedi. Düzeltmeleri basımevinde yaptı. Provaları hemen çıkarttırdı. Başında durarak mürettiple beraber uğraştı. Fakat bütün bu didinmenin tersine gazete o sefer eskisinden daha beter çıktı.

Acemi gazeteci “Bu nasıl oldu böyle Necmi Efendi?” diye karşısına dikilince, başmürettip babacan pişkin, şöyle karşıladı:

— Aldırma beyim... Bizde mürettip, okul kaçaklarından, gazete satıcılarından, bakkal çıraklarından yetişir... Biz mürettip milleti kocaman vezirleri öküz, zavallı öküzleri de vezir yaparız. Ercüment Ekrem Bey hikâyesini bile yazdı. Sen okumadın mı?

— Nasıl öküz? Ne veziri? Hayır okumadım.

— işte basbayağı... Öküz resminin altına Devletlû Maarif Nazırı Hazretleri diye yazılmış. “Devletlû Maarif Nazırı”nm altına da “Sergide birinciliği kazanan öküz” geçmiş.

— Ee?

— E’si... Bence öküze yazık oldu... Biçareyi rezil etmişler böylece... Anladın mı?

— Gâvurlar binlerce sahifede bir tek yanlış yapmıyorlar. Buna ne dersiniz?

— Gâvurlar, parayı yanlışsız işten kazanır. Bizim gâvurlar da, bize dönmüşler... Kârı mürettip gündeliğinden çıkarmaya uğraşıyorlar. Arada fark var... Gâvur-Müslüman farkı.

Bir zaman sonra Kâmil Bey işi anladı. Mürettiplerin çoğu da, yazarların çoğunluğu gibi içkiciydiler. Gece gündüz, durup dinlenmeden içiyorlardı. Gözleri, uykusuzluktan çok, içkiden öyle kıpkırmızı, öyle dalgın, öyle usanmıştı. Basın zanaatının belkemiği böylece sarhoşlar eline kalmıştı. Yazılar, zil zurna adamlar tarafından yazılıyor, zil zurna adamlar tarafından diziliyordu. Belki

basımevlerinin yazar odalarıyla mürettiphanelerinin derbederliği, kirli, isli oluşu, bu yüzden birbirine benzemekteydi. İkisinde de, öğle üzerleri aynı ekmek ufaklarına, peynir parçalarına, helva bulaşığı kâğıtlara, içinde sinekler oynaşan boş çay fincanlarıyla simitten dökülmüş susam tanelerine rastlamak işte bundandı.

Sermürettip Necmi Efendi’nin, resminin altına yanlışlıkla “Maarif Nazırı Paşa Hazretleri” yazılmış öküze acımasında bile, ünlü yazarların düzen düşmanlığından bir bulaşık vardı. Öyle bir batağın içinde yuvarlanıp duruyorlardı ki, buradan çıkıp gitmedikçe, kendini beğenmişliğe sığınmaktan başka çare olamazdı.

Kâmil Bey’in yeni mesleğinde tanımak zorunda kaldığı üçüncü önemli kişi, gündelik gazetelerden ikisiyle, bir sürü derginin başdağıtıcılığını yapan Ebuzer Ağa oldu. Ebuzer Ağa, hamallıktan yetişme bir Kürttü. İstanbul’a on dört yaşında geldiği halde, Türkçeyi, İngiliz Türkologları gibi insana kızgın bir umutsuzluk veren bir acayip konuşuyordu. Lacivert elbisesinin ceketi vücuduna göre pek dar, pantolonu boyuna göre pek kısaydı. Bu dar, kısa giyimi içinde Ebuzer Ağa’nın kalın, hamal vücudu, cendereye girmişe benziyor, Kâmil Bey’e nefes darlığı veriyordu. Yüzü çok esmerdi. Kalın, kara kaşları hep çatıktı. Her zaman kavga eder gibi bağırarak konuşuyor, ellerini, birisini dövecek gibi sallıyordu.

Küfecilikten, sırık hamallığına, daha sonra bu zanaatın aristokrat sınıfı sayılan gümrük hamallığına geçmiş, oradan da, andıkça “Allah son nefesinde hak dini nasip etsin” dediği bir İngiliz tüccar komisyoncunun yanma “atlamıştı”.

Ebuzer Ağa, bu işi her fırsatta, herkese tekrar tekrar şöyle anlatıyordu:

— Seferberlik ha patladı, ha patlayacak, işte o sıralar... Bizim çelebiye bir telaş geldi bey... Herif, tavşan görmüş tazıya döndü. Önce eşyaları taşıdık bitpazarına... Ucuz pahalı sattık. Sonra yazıhaneyi elden geçirdik. “Ne oluyor çorbacı?” diye sormaktayım ben, “Yok bir şey! Sen bakacak keyif... ” demekte kefere... Keyfe bakacağız ya, biz bi kez pirelendik. Derken bi parti mal geldi. İşe bak ki gelen mal da kâğıt malı. Gazete kâğıdı. Kâğıdı Babıâli’ye teslim

ettik. Parti bitti. Gâvur bizi karşısına çekti. “Sen ister gümrük gidecek, yok ister, gazete!” Kan başıma sıçradı. Çünkü bizi kovdu belledim! Dünya tepemize çöktü sanki... Ebuzer Ağa “bey”e “beğ”, “sanki”ye “sankim” diyordu. Çöktü sanki... Neden mi? Hamallıkta bir yere kapılandın mı, oradan leşin çıkacak. Yoksa namusun lekelenir: “Acep hırsızlığı mı görüldü? Yoksa madamaya mı sulandı! Hizmetçi kızla elleşirken mi yakalandı?” derler. Bir daha mümkünü yok, bir başka yere kapılanamazsın. Benim aklım dağılmış, çorbacının ne dediğini anlayamadım. Anlamadıkça aklım büsbütün karıştı. Başlamışım ağlamaklığa... Herif telaşlanır, ben ağlarım. Kâtibi çağırdı. “Söyle bu herife artık ağlamasın! Ona iyi bir yer bulacağım” dedi. Ben durup dinlenmeden “Suçum neymiş, kabul etmem. İftiradır, tövbe olsun!” diyorum. Sonunda meseleyi açtılar. Harp olacakmış. Harp olunca bizim çorbacı gidecek... “Ne harbi yahu?”, “Büyük harp! Dünya kana boyanacak... ” Rabbim son nefeste hak dini nasip ede, bizim çorbacı, peygamber gibi adamdı vesselam. Biz bunları ne zaman konuşmaktayız? Muharebeden iki ay önce konuşmaktayız! Neyse uzatmayalım, bizi Babıâli’ye yerleştirdi. Yani, kâğıt partisini teslim ettiğimiz tüccarın yanma... Kâğıt deyip de geçme bey... Kâğıdın gözünü seveyim... Mübarek maldır kâğıt malı... Uğurlu bir mal... Kur’anı Kerim bile kâğıda yazıldığından besbelli... Var olsun... Kâğıt bize uğurlu geldi. Cebimiz para gördü.

Ebuzer Ağa, burada, biraz duraklıyordu. Çünkü kâğıt sayesinde cebinin para görmesi uğurdan değildi. Patron harpten kuşkulanmış, işi ortağına bırakıp Avrupa’ya geçmişti. Ortak işten anlamaz bir mirasyedi paşaoğluydu. Eski hamalla bir olup el altından top top kâğıt okutmuşlar, Yahudi kâtiple “birlik olarak” kırtasiye mağazasını yarı yarıya aşırmışlardı.

Karşısındaki bunu yüzünden anlayacakmış gibi, Ebuzer Ağa hemen sözü değiştiriyordu:

— Gâvurun dediği çıktı bey... İki ay sonra harp patladı. . Bereket biz girmedik hırpadak... “Alman harp açmış” dediler, “İngiliz, Fransız, Rus, falan, hasılı yedi düvel birbirinin gırtlağına sarılmış” dediler. “Bize değmesinler de, ne halt ederlerse etsinler!” dedik. Biz demedik ya... Bizim adımız mı okunur? Aklı erenler böyle dediler. Derken bir

sabah, bu yokuşa bir korku düştü. Bir fısıltı, bir telaş... “N’oldu yahu, nedir?” “N’olsun! Almanların donanmasını İngiliz önüne katmış, Çanakkale’ye kadar kovalamış... Biz, Almanın donanmasını Çanakkale’den içeri almışız. İngiliz’e ‘Hastir’ demişiz. ” “Peki! Bundan ne çıkar?”, “Ne mi çıkar? Harp çıkar eşek, hayır çıkacak değil ya... ”, “Ne ki! Nerde şimdi Alman’ın donanması?”, “Nah, şurada. Dolmabahçe’ye demirlemiş! Sen hâlâ uyu bakalım!” Herkes o yana koştu. Biz de hanın damına çıktık. Ooy anam! Sahi ola! Kız gibi deniz vapuru durmakta ki... Gayet yaman durmakta... Ooy ki topları var, gövdem gibi... Sonra duyduk ki Alman bunları bize vermiş. Birinin adını “Yavuz”, birinin adını “Midilli” koymuşlar. “Ver elini Sivastopol!” dedi bunlar. Rus’un memleketine çaldı gülleyi, çaldı gülleyi. “Allah yarattı bu Rus’u!” demedi. Ben onu bunu bilmem, bizim harbe girişimiz böyle... Gâvurun sözü bir bir çıktı neme lazım... Dedim ya, bizim ağa, paşaoğlu... Her yerde lafı geçer adam. Beni kanun eri yazdırdı. İstanbul’da bıraktı. Sözüm hurdan dışarı, Sirkeci sevkiyatına bağlıyız. Kumandanla konuştular. Her sabah dükkânda, ardiyedeyim eskisi gibi... Tabancayı, asker ceketini şuraya atıp kâğıt toplarına, mal sandıklarına girişmekteyim. Bir de baktım, bizim cep parayı almaz oldu. Meğer, biz paranın harman yerine düşmüşüz. Bizim ağa askeriyeye yeyinti vermek işlerine daldı. Ayrıca dairelere kâğıt vermeye başladık. Hep dalavere... Yüz tane yerine 20 tane veriyoruz. On okka yerine, iki okka... Bey bize emir veriyor, bir de on liralık banknot uzatıp: “Göreyim seni Ebuzer!” diyor. Bu on lira bahşiş... Malı nereye teslim edeceksek, arabalarla yanaştırıyoruz. Sayıp tartıp alacak memur, şöyle bir bakıyor, “Tamam!” diyor. O da elimize beş liralık sıkıştırıyor. Kısacası, onlar da kâr ediyorlar bilmem, lâkin biz, parayı vuruyoruz... Hiç unutmam, bir akşam Yahudi kâtibe, “Hayim Efendi, biz bu parayı ne yapacağız?” diye sordum. “Ha, parayı mı? Kolay!” dedi. Allah razı olsun, Çarşıkapı’daki dükkânla Samatya’daki evleri bize alıverdi. Yalan mundar, önce gücüm yetmez sandım. Meğerse mülkler yok pahasına gidiyormuş. Elimizde daha para kaldı. Demek bizde it cinsi var bey... Emlak sahibi olup, cepte de o kadar parayı görünce rahat bizi tepti. “İt kursağı yağ götürmez” derler. Doğru bir laf... O sıralar Sirkeci gümrüğünde hamal gediğinin kâhyalığı açılmış. Şeytan

aklımıza girdi. 1270 tevellüdü bir nüfus kâğıdı uydurduk. Sen bizdeki aptallığa bak... Kara sakalı da, göbeğe kadar uzattık. Bizim efendi Askerlik şubesinde işimizi yaptırdı. Altmış yaşında görünüyoruz hesapça... Askerlikten düşmüşüz. Biraz da para yedirdik. Olduk Sirkeci gümrüğünün hamal kâhyası... Ben "gümrük" denilince muharebeden önceki gümrük sanıyorum. "Bre ahmak! Muharebeden önceki gümrük olsa hiç kâhyasız kalır mı?" desene... Uzatmayalım zarar ettik.

Sözün burasında Ebuzer Ağa, gene duraklar, gözlerini kaçırırdı. Gümrük kâhyalığı Ebuzer Ağa'ya hiç yaramamıştı. Bir kere, harb yüzünden gümrük ambarlarında fareler cirit oynuyordu. Sonra kârsız bir yerin hamal kâhyalığı cephelerden daha tehlikeliydi. Yoksulluktan "uşaklar" kudurmuş kurda benzemişlerdi. Hırsızlıkları şurada dursun, birbirlerini yiyorlardı. Ebuzer de adam idare etmek, emrinde bir sürü adam çalıştırmak yeteneği hiç yoktu. On beş güne kalmadan işler Arap saçma döndü. Üçüncü ay, hesap görülürken, hamallar birdenbire kudurdular. Haklarının yenildiğini, kâhyanın kendilerini dolandırdığını ileri sürerek Ebuzer Ağayı eşek sudan gelinceye kadar dövdüler. "Allah yarattı" demediler.

Ebuzer Ağa meselenin burasım gayet kısa keser:

— Düşmanlığa uğradık. Dövüştük! Birisi arkamızdan kafamıza bir "semer" yerleştirmiş. Gözlerimi açtım ki Guraba Hastanesi'ndeyim... Sonra tekrardan Babıâli'ye geldik bey...

İkdamcı Cevdet Bey o sıralarda dağıtıcı arıyormuş. Kendininkini apansız askere mi almışlar, yoksa dalaveresini mi yakalamış... Her neyse bir hal olmuş.

Beni görünce "Bizim gazeteyi dağıt!" demez mi? Onun böyle demesi bir şey değil! Benim "Hay hay!" deyişime sen ne buyurursun! Hemen bir dükkân tuttum. Olduk sana başdağıtıcı! Altı yıldır bu işi yaparım. Hak bereket versin! Altı yıl içinde zanaatın püf yerini öğrendim. Akşam bile "Aman bizi sen dağıt Ebuzer Ağa!" diye yalvarmakta ya, Cevdet Bey'e bikez bağlanmışım... Ölmek var, dönmek yok... Tutunmuş gazeteleri dağıtırsam Cevdet Bey kızar. Cevdet Bey kızmasa bile, idare memuru öfkelenir. Olmaz vesselam. .

— Yeni çıkanlar?

— Yeni çıkanları dağıtırız.

Ebuzer Ağa bunu öyle söyler ki, işin içinde bir köpoğluluk olduğunu anlamamak imkânsızdır.

Kâmil Bey, Ebuzer Efendi'nin köpoğluluğunu bir zaman sonra iyice öğrendi. Eski gazeteye zarar verir korkusuyla yeni gazete dağıtılmıyor, posta paketleri tezgâhın altında, arkadaki rutubetli aralıkta tutuluyor, sonra basımevi hamalıyla anlaşıp iade yükleri birbirine karıştırılarak aşırılanlar arkadan kese kâğıtçılara satılıyordu. Hele batıp çıkan edebiyat, fikir, bilim dergilerinin durumu daha berbattı. Bunlar, bazı semtlerin bazı köşelerindeki tütüncü dükkânlarına, sahiplerinin gözlerini boyamak için gönderiliyor, üst yanı, dergi kapanınca, ucuza alınıp kese kâğıtçılarına devredilmek üzere, dükkânda alıkonuyordu. Ebuzer Ağa'nın başdağıtıcılıkta önemli bir icadı daha olmuştu.

Bunu keyifli bir gününde Kâmil Bey'e şöyle anlattı:

— Baktım, herifler aldı yürüdü. Bizim gazete gidiyor tepe aşağı... Uşaklardan iki zıpır çağırdım. "Göreyim sizi köpoğluları... " dedim. Planı söyledim. Anadolu postasını hepimiz erkenden kayıkla karşıya geçiriyoruz. Oğlanlar bir kayığa atladılar, Sarayburnu açıklarında öteki gazetenin paketlerini götüren kayığı karşıladılar. Ellerinde birer tabanca... "Davranma! Dur!" Denizin orta yeri bey... Önünde tabanca, altında dipsiz doruksuz derya... Öğleye kadar böylece beklettiler. Tren kaçtı bir yandan, Kadıköy dağıtıcısı bile gazeteyi vaktinde alamadı.

— Şikâyet?

— Kimden şikâyet edecek? Dedik ya... Deniz ortası... Oralara kaptan paşa karışır.

— Sakın bize de böyle oyunlar yapmayın...

— İşte bu sözü beğenmedim. Fukara karı, eksik etek... Biz bu kadar bedbaht değiliz bey. Kürt olduksa yüreksiz olmadık. Babıâli'de değme erkek taban tutturamazken... Nedime Hanım aslan gibi dayandı. Efendisini hapsettiler. Ben bunca yıl buradayım... Hadi beni

geçelim... Burada kırk yıldır çarık eskitenler böyle iş görmemişler... Neme lazım, anam, bacım olsun. Nedime Hanım'a canım kurban...

Ebuzer Ağa, doğru söylüyordu. Hatta böyle düşünmeyi zanaatına yaraştıramıyor olmalı ki Kâmil Bey işe karışınca bir manada memnun olmuş, yükten kurtulduğunu, artık "Karadayı" için eskisi kadar gayret etmeyeceğini, dergiyi kendi haline bırakabileceğini sanmıştı.

Fakat, bu sefer de başka yönden yakalandı. Kâmil Bey, uzun boylu, pehlivan, yapılı bir adamdı. Güler yüzlüydü. Ebuzer Ağaya her lafın başında "Ebuzer Efendi" diyordu. Hele bir "elleri" var ki, sırık hamallarının en yiğiti sayılan Cuma Çavuşun ellerinden büyüktü. Kuvvetin ne demek olduğunu iyi bilen, yıllarca kuvvetini kiralayarak para kazanan eski hamal, Kâmil Bey'e karşı ister istemez saygı duydu. Tanıştıklarından bir ay sonra hesap görmeye gelen Kâmil Bey'in arkasından "Nedime Hanım kocasının yerini boş bırakmadı ağa! Ne dersin?" demeye yeltenen kâtibini az kalsın bir tokatta öldürecekti. Sıska herifin burnundan akan kam bir saat durduramadılar.

Belki de kâtibine inat, bundan sonra Kâmil Bey'i, her gelişinde kahve içmeden göndermedi. Karşılıklı oturup cigaraları yakınca, hemen öğüde girişiyordu:

— Çatmayı arttıracaksın Bey! Aman çatmayı...

— Kime çatalım Ebuzer Efendi?

— Sözümü dinle gözüm nuru, çatma arttırılacak... Gazete kısmını çatmak sattırır.

— iyi ama, kime çatalım?

— Ben bilmem... Çatacaksın... Sesini alçalttı. Hey biz neler gördük bu yokuşta... Padişahlara çatanları gördük, hâşâ huzurdan, Padişahlara... Gazete ağzına geleni söylemeli... O zaman telgraf yağar. "Yüz fazla gönder", "Haftaya iki yüz isteriz". Yetiştiremez olursun!

— Bizi de hapse atarlar!

— Kulak verme. Ben kaçın kurasıyım... Ossaat bilirim. Şimdi eskisi kadar sıkı değil. Sen çatmana bak...

— İngilizlere çatalım öyleyse...

— Yoook... “ur” dedikse, “öldür” mü dedik? Bu hafta Mustafa Kemal’e çatarsın, öbür hafta sadrazama... Benim elim kalem tutmalı da, gazeteyi görmeli bu yokuş... Hepinize top attırırdım alimallah! Sizi iadenin altında ezerdim...

— Haydi elin kalem tuttu diyelim, çıkaracağın gazetenin adını ne koyardın?

— Adı kolay! Burada, vaktiyle “Eşek” adında bile gazete çıkarılmış. Hem de gelene geçene “Eşek” diye bağırarak keyifli keyifli koşan çocuklar Köprüye varmaz gazeteyi tüm satarlarmış... Bizimkinin adı da “Katır” oluverirdi.

— Fena değil... “Eşek”i kapatmışlar... “Elmalûm” çıkmış. “Katır’ı kapatsalar “Hatır” diye çıkarsın... Onu da kapatsalar “Kıtır” diye...

Hafta sonlan, hesap görürlerken Ebuzer Ağanın dükkânında Kâmil Bey, gazeteciliğin belki de en önemli, en de gizli derslerini hamal eskisi dağıtıcıdan böylece alıyor, şaşılacak şeyler öğreniyordu.

Gelen mektuplara da şaşmamak imkânsızdı. Hemen hepsi “Muhterem gazetenizi her hafta dört gözle bekliyorum. Yazılarınızı severek okuyorum” diye başlıyor, derdini yanıp şikâyetinin basılmasını rica ederek bitiyordu. Sanki okuyucu denilen “ne idüğü” belirsiz kalabalık, aldığı, ya da sürekli olarak aldığım ileri sürdüğü gazete veya dergiye herhangi bir şikâyetini bastırmak için para vermekteydi. Bunun dışında öteki yazıları umurlayan hiç yoktu. Gazeteciler, memleketi üstünkörü de olsa gezmemişlerdi. Mmtakaların yerli özelliklerini hiç bilmiyorlardı. Birçok yazılarda, yanlışlar yapıldığı, okuyucuların içinde bunu görenlerin bulunduğu yüzde yüzdü. Öyleyken, kendi kişisel meselelerinden başka şeyleri yalanlamak, doğrulamak âdet olmamıştı. Okumuş vatandaşlarının yüzde ölçüsü çok düşük olan memlekette; galiba, basılmış yazıya bir çeşit keramet konduruluyor, “hikmetinden sual etmeyi” kimsecikler

göze alamıyordu. Gazetecilik bu bakımdan henüz en rahat mesleklerden sayılabilirdi.

Belki de bu sebepten, Kâmil Bey, tanıştığı gazetecilerde, genellikle yazarlarda Avrupa'daki örneklerine benzemeyen gariplikler gördü.

Bunlar, babayani kılıklarına, boş keselerine biç yaraşmayacak derecede, kibirli, insanı kederden mahvedecek kadar kişiliklerine bağlanmış, güzel konuşur, zeki adamcağızlardı. Olaylar karşısında, öyle yüksekten atmaları, eleştirilerinde öyle kıyıcılıkları vardı ki, Kâmil Bey, kendisini, apansız bir ihtilal sonucu, iktidarı kaybederek memleketten kaçmak zorunda kalmış yenik politikacıların karşısında sanıyordu. Kendi eserlerinden başka, hiçbir şey, güzel, doğru, iyi değildi. Oysa, zaman zaman, kendi eserlerine, hatta kendi kendilerine düşman olduklarını saklamıyorlardı. Fırsat verilse, memleketi, hatta bütün dünyayı birkaç günde düzeltecek fikirler ileri sürdükleri halde, kravatlarını düzeltmekten güçsüzdürler, tik tanışmada, ilk işleri kirpi gibi dikenlerini uzatmak, atıp tutmak, kişiliklerini olduğundan çok daha değerli göstermeye çabalamaktı.

Kâmil Bey, bunların bir çoğuyla dost olmak şurada kalsın, şöylece ahbaplık etmenin bile ne kadar zor olduğunu pek kısa zamanda anlamıştı.

Bir şeyden korkuyor gibiydiler. Birisi, ruhlarından, akıllarından, bir büyük parçayı, dostluğu kullanarak sanki çalıverecekti. Onları daha yakından tanıdıkça, kişiliklerine bu kadar gömülüp boğulmak kertelerine gelmiş bu kuşkulu, bahtsız insanların nasıl olup da yazı yazdıklarına, yani, duygularıyla düşüncelerini, kıskançlıklarını yenip nasıl meydana vurduklarına şaşmamak elden gelmiyordu.

Buluttan nem kapıyorlar, yırtıcılar gibi bir saniyede dostluktan düşmanlığa, kıyıcılıktan acımaya inip çıkıyorlardı. Aslına bakılırsa bu da işin dış tarafını, dış tarafının bir küçük parçasını göstermekteydi. Birbirleri için en ağza alınmaz yazılar yazdıkları, kalblerini en tamir edilmez yerinden, sanatkâr gururlarından kırdıkları oluyordu. Okuyanlar: “Bunlar artık imkânı yok yüz yüze gelemezler" kararma henüz varmadan, hangisi erken sarhoş olursa hemen ötekine koşuyor, boynuna sarılarak af diliyordu.

Kâmil Bey bu cins yazarları, huysuz, şımarık, hastalıklı çocuklara benzetti. İlk zamanlar, bunların arasında, kendisini ruhça ve bedence sıhhatli bulduğu için bir acayip utanma duydu.

Mississipi ile Amazon nehirlerinden hangisinin daha uzun, hangisinin daha geniş olduğunu belki de bilmiyorlardı ama, kendilerine göre de bilgileri şaşırtıcıydı. Sözgelimi içlerinde Mesneviyi, şairinden daha doğru, daha mantıklı açıklayanlar, Fransızcayı Voltaire’den iyi söyleyip yazanlar, Hegel’den önceki dünyada bütün fikir akımlarını filozoflarının hayatlarıyla ezberleyenler vardı.

Bunları dinlemek, bilgisizliğin derinliğini gösterdiğinden insanın korku ile başını döndürüyor, fakat sistemsizliklerindeki karışıklık, bilgilerini sindirememişlik de aynı baş dönmesini veriyordu.

En büyük şairlerden birisini bir hafta hastalandırmak için, önünde bir başka şairi övmek, kısa boylu bir romancıyı aylarca çalışamaz hale getirmek için “Bücür” kelimesini ağızdan kaçırmak yeterdi.

Kâmil Bey, bıyıklarına rağmen erkek elbisesi giymiş sevimli bir kocakarıya benzeyen Hüseyin Rahmi’yi, nazır olduğu halde, kundurasının bağlarında birkaç düğüm bulunan Rıza Tevfik’i, yazdığı anılarındaki çekingen, pısırık çocukla hiçbir ilintisi bulunmayan babacan Ahmet Rasim’i de tanıdı.

Bunlar geniş bilgi bakımından belki ötekilerden biraz üstündüler. Fakat, içinde yaşadıkları çökmüş memleketin etkisiyle yenilgiyi değişmez kader olarak kabul etmiş yılgın bir halleri vardı. Millete güvenmeyi hiçbir zaman denememiş, henüz bir milletin varlığından haberleri olamamış bütün aydınlar gibi, her biri kendilerini teker teker vuruşup teker teker yenilmiş sayıyor, bir daha kalkarak yeniden başlamaya cesaret bulamıyordu.

Çöken imparatorluk, aydınlarını da, uçuruma beraber sürüklemekteydi.

İslamcılığın 350 milyonla sayılan kalabalığı, Turancılığın yüz milyonla hesaplanan uçsuz bucaksız stepleri üzerine kurulan hayaller, Balkan bozgunundan sonra, asırlık baskılarla hadım edilmiş sinirlere, şehvet! bir kımıldama vermiş, dört yıllık kanlı' boğuşma bu bunak

sinirleri işte bu bitkin kımıldamanın tam ortasında çekip koparmıştı. Osmanlı aydınları için artık geçmişe sığınmaktan başka çare yoktu ama artık sığınacak geçmiş neredeydi? “Anadolu” Bir sürgün yolu idi ki vaktiyle ucu Avrupa’daki Jöntürklerden de boyunun ölçüsünü almış bulunuyordu. Oturup ağlamaktan başka bir iş kalmamış gibiydi. Kendi içine kapanıp bir sınırsız vicdan azabını, vicdan azabı olduğundan bile habersiz çekmek, mini mini, değersiz, gülünç dertlerle öfkelenip, mini mini, değersiz gülünç sevinçlerle mutluluğuna kendini kandırarak sürünmek “ve artık ölmek, ölebilmek” kalmıştı.

Kâmil Bey, ne zaman onlarla konuşsa ya da aralarında bulunup konuşmalarını dinlese, yalnız kalınca, ürperiyor, Anadolu’da çarpışanlarla çarpışmaya hazırlananlar olmasaydı ne yapacağını, bu iflas etmiş kibirli adamlara nasıl katlanacağını düşünerek aynı zamanda, hem büyük bir ferahlık, hem de korku duyuyordu.

Gittikçe daha iyi anlaşılıyordu ki, Anadolu’da yapılan iş, yalnız vatanı düşmandan kurtarmak boğuşması değildi. Bunun bir başka anlamı, bir başka amacı olmalıydı. Eğer harekete bu başka anlam verilmez, boğuşma bir başka amaca yöneltilmezse, savaşı kazanmanın bile, hiç değeri kalmayacak, orada bugün ölenler, yarın ölecekler, tıpkı bunlardan önce yıllar yılı, bazı yenmiş, bazı yenilmiş olarak can verenler gibi kaynayıp gideceklerdi. Pisi pisine... Bedavaya... Kirli bir hizmetin adi bahşişi gibi...

Bir gün, yine böyle bir kalabalıktan sonra yalnız kaldıkları zaman bu fikirlerini Nedime Hanım’a yarım yırtık anlattı. Fikirleri henüz istediği olgunluğa erişmemişti ama, bereket versin odanın havasında konuşulan laflardan ve koltuklarda demin oturanların benliklerinden sanki bir şeyler kalmıştı.

Nedime Hanım biraz düşündükten sonra, duraklayarak doğruladı:

— Haklısınız! Üzerine devrilip imparatorluğu, biz aydınlar mı ezdik, yoksa imparatorluk üzerimize devrilip bizi mi ezdi?Hasılı aynı kapıya çıkan çöküntünün hurdalarına benziyoruz. Zaferden sonra memleket bize bırakılmamalı... Bu ihanet olur...Bir an durdu. Gözlerinden tatlı bir şey geçti: Ne güzel! Anadolu, harbi kazanmaktan daha başka,

daha büyük bir şeyler yapmak zorunda... Sözgelimi Tanzimat'ın, Meşrutiyet inkılabının yapamadığını...Bizim Meşrutiyet inkılabı, ileri bir hareket olduğu halde, neden memleketin bahtını değiştiremedi? Bir yerde okumuştum. Çünkü inkılabın temsilcileri halkın sahici ihtiyaçlarım bilmiyorlardı. Hareketi, halka doğru götüremediler. İhsan, bana muharebelerden bir büyük söz getirdi. Bu hediyeyi yaşadıkça kalbimde taşıyacağım, çocuklarımla paylaşacağım, giderken onlara miras bırakacağım. İhsan bir gün bana: "Karıcığım, dedi, düşüne düşüne bak ne buldum. Meşrutiyet bu memlekete hürriyet getirmiş. Bu yüzde yüz... Hiç değil, ilk aylarda... ama, bu hürriyeti, getirip kime teslim etmiş bilir misin? Hürriyeti dövüşerek elinden aldığı despot takımına... İşte bu sebeple İstanbul'daki hürriyet bayramını düşündükçe artık ağlayasını geliyor" Ne kadar doğru değil mi?

— Çok doğru, evet. Despota hizmet edenler biraz sindiler. Sonra yavaş yavaş canlanıp hürriyet kahramanlarını kucakladılar. O kadar sımsıkı kucakladılar ki, kahramanların soluğu kesildi. Gözlerini kan bürüdü. Göremez, duyamaz, anlayamaz oldular.

— Tamam. İnkılap halktan uzakta yapıldı. Bir de baktık inkılapçılar padişaha damat olmuşlar. Hangi padişaha? Genel Merkezde "Beyaz Öküz" diye alay edilen konyak tutkunu biçare bir bunağa... Enver Paşa'yı, Talât Paşa'yı, Cemal Paşayı, bu zavallı Beyaz Öküzün oturduğu tahta yaklaşıp, saçak öperken gözünüzün önüne getirin. "Hilafet lâzım! Çünkü Müslümanlık ve Müslümanlar... Türklük lazım... Çünkü Türkler imparatorlukta biricik sağlam dayanak... Garplılık lazım, çünkü çağın hakkından başka türlü gelinemez" denildi. Yarın Anadolu harbinden sonra Mustafa Kemal de, bunu yaparsa, hangi haklı sebeple yaparsa yapsın büyük bir cinayet işlemiş olur. Gene hiçbir şey değişmez. Bunu İhsan'la konuştuk. "Merak etme, dedi, bu sefer iş başka! Hürriyeti "Hareket Ordusu" getirmişti. Yani padişah ordusunun bir parçası... Şimdi Anadolu'da ordu yok... Millet, yani başıbozuklar çarpışıyor, ileride ordu kurulursa bu, padişah ordusunun bir parçası değil, milletin kendi ordusu olacak... "

— Bu önemli bir fark değil mi?

— İhsan, “Pek önemli bir fark” diyor. “Bu seferki harekete millet kendi damgasını ister istemez vuracak... Hem de öylesine kuvvetle vuracak ki, bu isteklere göz yummak kimsenin haddi olmayacak... Zaten ters bir gayret işi ancak yavaşlatır, fakat ortadan kaldırmaz. Fransa’da Napolyon cumhuriyete karşı kahpelik etti de, Fransız inkılabı ne kaybetti? Milletin tarihinde saniye hükmünde olmayan birkaç on sene... İşte hepsi bu kadar...

— Evet...

Kâmil Bey, her şeye rağmen gazetesinden, gazeteciliğinden memnundu. Kimselere sezdirmek istemediği bir gizli gurur bile duyuyordu. Sonra kalbi de ferah! Olup bitenlere bir ucundan karışınca, insanlık, erkeklik vazifesinin, bugün için, çoluğu çocuğu yüzüstü bırakıp Anadolu’ya geçmek olduğunu kestirmişti. Memleket uğruna hapse girmiş bir arkadaşın kahraman karısına yardım ederek vazifesini yapmakta olmasaydı, bu şerefli yürek huzuruna kavuşmamış bulunsaydı, geriye kalan biricik şeref yolunu belki tutamayacak, yani Nermin’le Ayşe’yi yüzüstü, kimsesiz, parasız bırakarak Anadolu’ya geçemeyecek, hiçbir zaman bu kadar kahraman olamayacaktı. Kendi kendine bile pek açıklamak istemediği gerçek buydu. Kolay, tehlikesiz bir mazeretle asıl zor işten kurtulmuştu, ilk zamanlar bu durumdan biraz utandı ama, sonra sonra işbölümü sözünden giderek, Ankara’da harekete bu kadarcık bile faydası dokunamayacağı inancına vardı. Hemen hemen yüzde yüz rahatladı. Karadayı mecmuasına dört elle sarıldı. Buda heykelinin getirdiği para ile başlıklar için yeni klişeler yaptırdı. Daha bir sürü de masraf etti.

Nedime Hanım, faydasız gördüğü bu masrafları yaptırmamak için biraz uğraşmıştı ama bu harcamaların mahpushanedeki kocasını da çocuk gibi sevindirdiğini görünce, erkeklerin bazen, ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unutur gibi olduklarını, bazı da asıl işe hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını bile nasıl hiç duraklamadan feda ettiklerini anlayarak seslenmemişti.

Bunlar, akıllarına, deneylerine, ölme ve öldürme yeteneklerine rağmen birer kocaman bebektiler; saygıyı, acımayı, sevgiyi hak eden

yönleri de buradaydı.

Nedime Hanım, bir cuma sabahı, ilk defa Nermin'i görmeye geldi. Her zamankinden başka, çok şık bir ipek çarşaf giymişti.

Kâmil Bey bahçe kapısına doğru, misafirini karşılamaya acele acele giderken bu siyah çarşaflı hanımın, bu kılıkla idarehanedeki iş arkadaşı değil, sahici yengesi olduğunu anladı. Kız kardeşi bulunmayan erkeklerin yengelerine karşı duydukları şımartıcı sevgiyle, rahatlandırıcı sevinçle elini uzattı:

— Neden haber vermediniz?

— Revani mi yaptıracaktınız?

— Revani gene yapılacak... Bilmem ki... Haber verseydiniz daha iyi olurdu gibi geldi.

— Nerde hanımlar?

— Buyrun... Ayşe pek üzülecek... Nedime Hanımefendi halasına bir başka türlü görünmek istediğine eminim.

— Ben bu küçük İspanyol'u pek merak ediyorum. Kapıda görünen Nermin'e doğru süratle yürüdü: Sizi rahatsız etmedim ya, gelin hanım?

— Tersine! Çok sevindirdiniz efendim.

— Nerede benim karmenim?

— Henüz hazır değil... Yukarı kaçtı. Biraz vahşidir.

— Aman duymamış olayım. Oğlum için görücü geldiğinden haberiniz yok galiba!

Salonda, sanki ziyaretin biricik amacı Ayşe'ymiş gibi kız içeri girinceye kadar rahatsız, tutuk bir konuşma sürüp gitti.

Ayşe, kara gözleri biraz kuşkulu, sıska bacaklarının dikenlerle çizilmiş dizkapaklarını elleriyle gizlemeye çalışarak girdi, Nedime Hanım'ın elini öptü. Sonra gözlerini biraz yumarak -bunu İspanyol dadısı öğretmişti- alnını öpülmek için uzattı.

— Ne tatlı şey Yarabbi! Hayır! Olur mu hiç... Kucağıma oturacaksın.

Bütün esmer kız çocukları gibi üzerinden şirretlik aktığı halde, Ayşe hakikatte bir tekir kedi yavrusu gibi yumuşaktı, sokulgandı.

Nedime Hanım'a bir an dikkatle, ciddiyetle baktı:

— Araba ile geldiniz! Ben sizi pencereden gördüm.

— Öyle mi? Görür görmez tamdın elbette...

— Hayır! Tanıyamadım.

— Hiç olur mu? Vapurda beraber değil miydik?

— Hangi vapurda?

— Kocaman vapurda... Sizi denizlerden geçirip buraya getiren vapurda... Haydi düşün bakalım, Negro'nun bulunduğu vapur.

Nedime Hanım, aileyi İspanya'dan getiren şilep yolculuğunu Kâmil Bey'den dinlemişti.

Ayşe, kırpışan gözleriyle hatırlamaya uğraştı:

— Negro Araptı, kapkara... Hayır, siz yoktunuz vapurda...

— Ben de vardım ama hiç çıkmadım kamaradan... Aklına gelmiyor mu? Sana kaç kere pasta yolladımdı.

— Pastayı siz mi yollamıştınız. Gerçek mi? Ayşe bir şey düşünerek, burnunu Nedime Hanım'ın göğsüne sürüp kokladı: Hani siz şeker şeker kokmuyorsunuz. Bunu Fransızca söylemişti. Pastacı madam böyle mi kokuyordu bakalım...

— İşte gördünüz mü? Foyamı meydana çıkardı. Keşke vanilya sürünseydim.

Nermin, başını salladı:

— İn artık! Hanımefendiyi rahatsız ediyorsun.

— Bırakın! İkimiz de pek rahatız.

— Beyefendi nasıllar efendim?

— Saygıları var. İyidirler.

— Duyunca çok üzüldüm. Kimbilir siz ne kadar acı çekiyorsunuz! Yok mu bir yolu... Bırakılmasının?

— Yok... Şimdilik...

— Vah vah!

Sessizlik uzayınca Kâmil Bey nedense yalan söylemek zorunluğunu duydu:

— Nermin bir kere gitmek istiyor. Ben "İhsan Bey'e danışalım" diyerek geciktiriyorum.

— Alışmadıkları için üzülürler. Hiç gereği yok!

— Siz alıştınız mı?

Nermin bunu açık bir üzüntüyle sormuştu.

Nedime Hanım, karşısındakinin damarına basmayan bir yumuşaklıkla gülümsedi:

— Elbet! ister istemez...

— Her gidişte, ağlıyorsunuzdur.

— Nerde? Mahpushanede mi? Hayır, ağlamıyorum.

— inanmam. Ağlanmaz mı?

— İlk zamanlar ağlamak ihtiyacı duyuyordum. Hatta birinci, ikinci sefer ağladım. Birkaç kere de, çıktıktan sonra ağladım. Peçeyi ömrümde işte o zaman sevmişimdir, insan peçenin arkasında rahatça ağlar. Sonra alıştım galiba... Bir de düşündüm ki, ağlarsam, onu daha çok üzerim.

— Hasta yoklamasına benziyor mu?

— Aşağı yukarı... Siz bir hastaneye hasta ziyaretine hiç gittiniz mi?

— Hayır!

— Öyleyse bakın nasıl? Hastaneye gidenler, hele hastalarını bir önceki gidişte biraz ağır bıraktılarsa, ya da tehlikeli bir hastalıksa, "Acaba sağ bulacak mıyım?" diye telaşlı bir korku içinde olurlar. Mahpushanede böyle bir tehlike yok... Bilirsiniz ki sıhhatli bir adam sizi bekliyor. Yeni traş olmuş, rabıtalı giyinmiş, güler yüzlü, çünkü sizi gördüğü için mutlu birisi... Bir an düşündü. Ama hapislik fazla uzar, siz de biraz dikkatli olursanız, gene bir sakatlık fark edersiniz.

Hürriyetsizlikle, sözgelimi kör ya da topal olmanın arasında bir benzerlik var galiba... Sonra saatler iki taraf için de pek hızlı geçer, ya da hiç geçmek bilmez! Oradaki ayrılış, başka ayrılışların hepsinden daha zordur. Diğerlerinde, oradaki kadar imkânsızlık olamaz. Çok bunalırsanız her şeyi göze alır birlikte gidersiniz, ya da birlikte kalırsınız! Böyle bir imkân yoktur cezaevlerinde... Hani hastanelerde insan sıhhatli oluşundan hicap duyar. Mahpushanede de ziyaretçi hür olduğundan utanır. Hastaneden çıkınca insana çoğu farkına bile varmadan, “Şükür ben sıhhatliyim!” diyen pis, kaba bir sevinç gelirmiş. Belki mahpushane ziyaretinden çıkanlar da aynı şeyi hür oldukları için duyarlar. Ama, ben şimdiye kadar hiç böyle düşünmedim. Siz ne dersiniz Kâmil Bey?

— Ben sizin kadar güçlü değilim... Bazen hür olduğumu zannederek sevindiğim oluyor. Esir bir şehrin, hatta esir bir memleketin esirlerinden herhangi birisi olduğumu unutuyorum da...

— İhsan’ın dediği gibi... “Bir kafese kapatılmış kuşla, bir odaya kapatılmış kuşun farkı”. İhsan beni işte böyle teselli eder.

Ayşe akıl erdirmek gayretiyle konuşanların yüzüne bakıyordu. Yavaşça inmişti ama, gene de Nedime Hanım’ın dizleri arasında durmuş, beline dolanan kola yaslanmıştı.

Nermin, gazetecilik eden Nedime Hanım için kocasına sormadığı bazı sorular hazırlamış olmalıydı. Bu sorular belki de, halasıyla, kızı Sabriye’yle konuşmalardan kalmıştı. Kocasının dışarı çıkmasından faydalandı:

— Gazete sizi yoruyor mu efendim?

— Tersine, kuvvet veriyor. Övünüyorum, uyduruyorum sanmayın! Biraz da dinlendiriyor...

— Biz... Ben başka türlü düşünmüştüm. Erkek işi... Hele bizim memleketimizde... Bir sürü yabancı adam... Hem de kaba insanlar...

^önceleri ben de öyle sanıp biraz ürkmüştüm. Meğer yanılıyormuşuz. Bizim erkeklerimiz, kadınlara karşı kasıntılı bir acıma duyuyorlar. Avrupalı erkekler bu yiğitliği ya büsbütün kaybetmişler, ya da kaybetmek üzeredirler. Orada kadın, çoktan beri erkeğin ekmek

parasına ortak olmuş. Biz henüz, “efendilerimiz” için böyle bir tehlike değiliz'"

— Kasıntılı acıma mı? Sırnaşık deseniz daha doğru olmaz mı?

Nedime Hanım, belli belirsiz kaşlarını çattı:

— Sırnaşıklık başka bir mesele... Çarşafa, peçeye alışmışlar, biz maskeli iken, erkeklerimiz de bir maskeli balo, yahut karnaval panayırı hayatı yakıyorlar. Sırnaşıklık buradan geliyor. Bir kere açık yüzle karşılaştık mı dünyada bizim erkeklerimizden daha terbiyeli, daha sıkılgan yaratıklar bulunmaz. Eğer, yüzümüzü sadece beğendirmek için açmıyorsak...

Kâmil Bey, büyük fincanlarla kahve yapmıştı. Tepsiyle içeri girince Nermin telaşla kalktı:

— Ne ayıp! Özür dilerim! Dalmışım! Beni affedin.

— Rica ederim Nermin! Siz güzel güzel konuşuyordunuz. Bir koşu yaptım işte... Alıştığınız gibi olmadıysa kusura bakmazsınız.

— Neden zahmet ettiniz? Bu kocaman hanımefendi, Nedime halasına kahve pişirmeyi beceremiyor mu?

— Ben, dün akşam babama balık pişirdim. Annemle beraber...

— Ne balığı?

— Balık...

— Adı yok mu?

— Balık işte...

— Her balığın ayrı adı olur. Bu dünyada bir sürü kız çocuğu var ama hepsinin adı Ayşe değil ki... Nedime Hanım kahveden bir yudum aldı. Pek güzel olmuş! Bizi hem mahcup ettiniz, hem de borçlandırdınız.

— Pipo içmeme izin verirseniz ödeşiriz.

— Hay hay! Bilirsiniz ki ben artık tütünden rahatsız olmuyorum.

Kâmil Bey piposunu acele doldurdu. Dikkatle yaktı. Üst üste birkaç nefes çekti. Şimdi bu haliyle uzun boylu bir İngilize benzemişti. Gülümseyerek Nermin’e baktı:

— Neredeydi bahsiniz?

— Bizim erkeklerimizin, kadınlara karşı, kibirli bir merhametleri varmış, hanımefendi böyle söylüyorlar.

— Kibirli merhamet... Güzel buluş... Hem güzel, hem doğru... Biz sahiden öyleyiz. Aramıza geldiniz, bakın, ne kadar iyi oldu. Her şeyden önce, bize bizi öğreteceksiniz. “Edebiyatımız neden böyle yavan?” diye düşünürdüm. Meğer sebebi haremselamlık belası imiş... Sonra, bizi yalnız gene bize açıklamakla kalmıyorsunuz, aynı zamanda adam ediyorsunuz. Evet...

Nedime Hanım sözü kesti:

— Estağfurullah... Bakın sonra küserim Kâmil Bey!

— Evet, törpülüyorsunuz bizi, yontuyorsunuz! Hep düşünürüm. Sizin yerinizde sözgelimi, İhsan’ın erkek kardeşi olsaydı, bir kere beni hatırlamayı gerekli görmezlerdi. Hatırlasalar bile ben işi bu kadar ciddiye almazdım. Bir milletin kadınları, erkeklerle aynı safta dövüşe girerlerse o milleti yenmek hiç mümkün mü? En ilkel insan topluluklarında bu böyle iken zamanla nasıl unutulmuş? Hep erkek budalalığı... hangi memlekette, erkekler, kadın yardımını küçük görmüşlerse; o memleket mahvolmuştur, Anadolu’da eskiden beri kadınla erkek tarlada beraber çalışır, bu hale neden düştük? Millet deyince aklınıza hep bir avuç şehir kadını, bir tutam esnaf ve memur geliyor.

Kâmil Bey biraz durdu. Piposunu başparmağı ile bastırdı:

— Öyle ya... Neden, peki?

— Kadını esir gibi, köle gibi sopa altında çalıştırmak başka şey, ona insanlığın eşitlik hakkını, cemiyet işlerinde erkekle aynı sırada uğraşma hakkını tanımak başka... Pleplerle patriçilerin bir araya gelmelerinden ilk zamanlar belki bazı ilerlemeler elde ediliyor, büyük eserler kuruluyor ama, bu toplum hiçbir zaman normal sayılmaz. Bizim Anadolu’da kadın, Ortaçağ’ın toprağa bağlı köylülerinden besbeter... Hayvan gibi satılan, aile kurmakta bile fikri sorulmayan bir yaratığın sosyal hayatta, o toplumu çürümeye götürmekten başka ne etkisi olabilir? Bir milletin yarı nüfusunun hayvan seviyesinde

kalmağa zorlanmış olduğunu bir düşünün! Nermin’e bakıp kederle gülümsedi. Değil mi efendim?

— İspanya’daki köylü kadınlar da öyle... Hemen her yerde aynı şey... Bu, böyle gelmiş, böyle gidecek galiba!

— Sanmam! İspanya’da hayatın her cephesinde vazife almış kadın yok mu?

— Okumuşlar, soylular...

— İşte tamam... İmkân bulunca kadın iş görüyor demek... Seferberlik sırasında, çöpçü kadınlar vardı. Sokakları kadınlar süpürürlerdi. Çarşafsız falan... Pantolonla.

— Onlar yaşlı kadınlarmış... Aşağı tabakadan...

— Olsun... Aşağı tabakadan olanlar pantolon giyip çöpçülük edebildiler ya, orta tabaka da memurluk, esnaflık edebilir. Üst tabakaya da müdürlük, mebusluk, hatta nazırlık düşüyor. Çok şükür, hele bizim memlekette tabakalar arasındaki sınır, henüz aşılmaz halde bulunmuyor. Öyleyse “bir yeni devir başladı” diyerek sevinebiliriz. Bu yeni devrin, anlı şanlı kumandanlar, dâhi politikacılar, hele başlangıcından sonuna kadar dünyanın saltanat tapusunu üstüne yürütmüş padişahlar, krallar tarafından değil de, aşağı tabakadan “çöpçü kadınlar” marifetiyle açılmasını siz önemli bulmuyor musunuz?

Kâmil Bey, pipolu elini keyifle havaya kaldırdı:

— Fevkalade! Siz bunları bizim büyük yazarlarımızla konuşurken neden söylemezsiniz, kuzum?

— Böyle atıp tuttuğuma bakmayın. Orada kendimi gene de pek yalnız, pek korkak buluyorum. Burası ev... Sonra Nermin Hanım var. Nermin Hanım’ın bulunuşu bana cesaret veriyor.

— Ben mi efendim? Esefle söyleyeyim, ben korkuyorum. Böyle şeylere hiç aklım ermiyor.

— Öyleyse bana cesaret veren bu küçük İspanyol olmalı... Nermin’in özür dileyip dışarı çıkmasından yararlanarak Ayşe’ye döndü. Konuştuklarımızdan bir şey anladın mı Endülüs güzeli?

— Hayır efendim.

— Sen bizim çöpçü kadınlarımızı gördün mü?

— Görmedim.

— Keşke biraz daha büyük olsaydın da görseydin. Şimdi söyle bakalım, babanı mı çok seviyorsun, anneni mi?

— Annemi efendim.

— Büyüyünce ne olacaksın?

— Öğretmen olacağım.

— Sen hiç kadın öğretmen gördün mü?

— Hayır efendim.

— Okul gördün mü?

— Hayır.

— Öyleyse öğretmen olmak nereden aklına geldi?

— Babam söyledi efendim.

Sonra Ayşe’nin gördüğü şeyler üzerinde konuşulmaya başlandı. Nedime Hanım teyze bahçede böcekler olup olmadığını sordu. Evet efendim, bahçede bol bol karınca vardı. Annesi bunların pek hamarat hayvanlar olduğunu söylemişti. Sahiden de öyleydi. Minnacık bir karınca kocaman bir otu dağ, tepe sürükleyip yuvasına götürüyordu. Bir kere de düğünlerini görmüştü. Ayşe, bunları asla öldürmediğini de söyledi.

— Neden?

— Günah...

— Çiçek koparmak?

— Annem izin verirse koparırım.

— Günah değil mi?

— Annem izin veriyor ya, efendim.

— Sahi... Unuttum...

Ayşe, annesinden izin almadan hiçbir şeye elini sürmezdi ki... Sonra babası küser de, ona resim kâğıtları, güzel kalemler vermez. Duayı bir tamam ezberlediği gün babası ona ne verdi “biliyor musunuz?” kocaman bir kalem verdi. Bir ucu mavi yazıyor, bir ucu kırmızı...

— Hangi dua bu?

— Yatarken okunuyor. Siz okumaz mısınız?

— Hangisi bakalım?

Ayşe, nazlanarak gözlerini yere eğdi. Koyu siyah saçlarında bir pırıltı kımıldanıyordu. Rugan pabuçlu sol ayağını cesaret almak istiyormuş gibi hafifçe sallayarak duasını tane tane okudu:

— Sevgili Allah’ım! Türk milletine güç ver! Kurtulmasına yardım et!

Nedime Hanım, boğazına kaynar bir şey tıkanmış olarak, kendilerini dinlemiyormuş gibi pipo içen Kâmil Bey’e hızla döndü. Bu kocaman vücutlu, fakat utangaç çocuk huylu adama teşekkür için kelime aradı. Sonra vazgeçip insanın gözlerine yaş dolduran bir sevinçle sesi biraz kalın, biraz titrek, çocuğa sordu:

— Kim kurtarmaya uğraşıyor Türk milletini kızım?

— Bilmem efendim.

— Beybabana sormadın mı?

— “Okulda öğrenirsin!” dedi.

— Sen, İhsan amcanı biliyor musun?

— Hayır efendim.

— Seni bir gün ona götürürsem, bu duayı okur musun?

— Şimdi mi?

— Hayır! Gittiğimiz zaman... Orada...

— Okurum efendim.

Kâmil Bey duraklayarak sordu:

— Siz Allaha inanır mısınız hanım yenge?

— Bu Allaha inanıyorum. Ayşe'nin “Sevgili Allah'ım!” dediği şeye... Gülümserken alt dudağı titriyordu. Tabii, kurtuluşa yardım etmesi şartıyla...

Yemekten sonra, Ayşe, misafire, kazları göstermek istedi. Kâmil Bey “olmaz” dedi ama, fayda vermedi, En büyük kaz -Ayşe buna “Baba kaz” diyor- küçük kızı galiba tamdı. Öfkeli zannedilen keskin sesler çıkarıp başını tehdit ediyormuş gibi alçaltarak tele yaklaştı. Fakat Ayşe bu palavraya hiç aldırmadı:

— Sakın korkmayın! Hiç ısırmaz. Dışarıda olsa biraz eteğinizi çeker. Adım biliyor musunuz?

— Hayır!

— “Baba kaz”dır bunun adı, pek cesurmuş. Babam diyor ki: “Eve hırsız girse hemen bağırır” diyor. Vaktiyle bir evde bir baba kaz varmış. Hırsız gelince kıyametleri koparmış da, evdeki küçük kızı kurtarmış.

— Evet...

— Yoksa bu masalı siz de duydunuz mu?

— Duydum.

— Güzel bir masal. Babam bana o baba kazın resmini de yaptı. Resimdeki kaz baba, doğrusu bizim baba kazdan daha büyüktü. Kollarını açtı. Şu kadar... Kocaman...

— Baban senin resmini de yaptı mı?

— Yapmaz mı? Beni çok güzel yapmış. Halbuki ben o kadar güzel değilmişim. Annem böyle söylüyor.

— Seninle şakalaşmış yavrum. Sen bütün resimlerden daha güzelsin.

Ayşe, umutsuz umutsuz omuzlarını salladı:

— Bilmem ki...

El ele havuzun yanma geldiler. Ayşe, merhametli bir kadın gibi kederle sordu:

— Balıklar hiç üşümezler mi efendim?

— Üşürler elbette...

— Evet, üşürler tabii... Kışın onları bahçede bırakmamalı. Sabriye ablamın evinde balıklar var. Onlar, balıklarını salonda bulunduruyorlar.

— Sen hiç asker gördün mü?

— Gördüm efendim.

— işte o askerler de kışın dışarıda kalıyorlar. Balıklara acıyacağına, insanlara acıyacaksın, anladın mı?

— Askerlerin elbiseleri var. Balıkların hani elbiseleri?

— Elbiseleri... Evet...

Kâmil Bey, balkondan seslendi:

— Hanımlar içeri lütfen... Çay hazır. .

Nedime Hanım çayını karıştırırken gülümsedi:

— Bizi çayla avutamazsınız! Ayşe’nin portrelerini göreceğiz.

— Eyvah! Bu kız pek boşboğaz oldu. Hem de yalancı...

— Hadi getirin lütfen resimleri... Benim kızıma yalancı demek kimin haddi?

Kâmil Bey albümleri getirdi, enikonu utanarak masanın kenarına koydu:

— Hele bunlara bakınız şimdilik... Sonra da yağlı boya Ayşe’yi çıkar görürüz.

Nedime Hanım, önce bir sürü Meryem tasvirine rastladı. Pek fazla inceltilmiş kurşun kalemle yapılan bu Meryem’lerin hepsi de, biraz dikkat edilince tıpatıp Nermin’e benziyorlardı. Hepsinin başında birer nur yuvarlağı vardı. Fakat asıl Meryem çoğu tablolarda kederli, biraz dalgın, hatta umutsuzken, Kâmil Bey’in Meryem’i belli belirsiz bir gülümsemeyle mutluydu. Başındaki nurdan yuvarlak da kutsal bir işaretten çok dar kenarlı bir hasır şapkaya benziyor, Ayşe’nin annesine sıhhatli bir köylü kızı hali veriyordu.

Sonra, Fransa’da, İtalya’da, Almanya’da, İspanya’da, Hindistan’da çizilmiş ev, manastır, şato pencereleri, şehnişinleri, cumbaları, saçak, pervaz süsleri geldi.

Daha sonra birkaç İspanyol katırcısıyla Fransız şilebindeki tayfalar göründü. Bunlardan bir tanesi, Ayşe’nin “Negro” dediği zenciydi.

Nedime Hanım, bir ağaç resmine rastladı. Gravür gibi çalışılmıştı... Bakıp masaya bıraktı. Bir ağaç daha... Bir ağaç... Beşinci, altıncı ağaç resminde, masaya koyduklarını yeniden aldı.

Kâmil Bey, gizlemeye çalıştığı bir merakla kadının yüzüne bakıyordu.

Nedime Hanım’ın akıllı, Türk gözleri birkaç saniye ufalıp öylece durdular. Birinci resimde yüzünden bir korunma davranışı geçti. Ötekilerde yavaş yavaş bu davranış dağıldı. Biraz solgun gebe kadın yüzü ferahlayıp açıldı. Gülümsedi, birisi elindekileri sanki almak istiyormuş da bunu önlüyormuş gibi sımsıkı tuttu:

— Durunuz bakalım! Bunlar nedir? Bunlar ne tuhaf! Değil mi?

Kâmil Bey karşılık vermedi. Zati Nedime Hanım, soruyu kendi kendine soruyordu.

— Çok güzel! Kutlarım sizi. Resimlere uzun uzun baktıktan sonra kesin karar vermiş gibi konuştu. İlk fırsatta... Yani kurtuluştan sonra bunlarla bir sergi açacağız. Bunları İhsan’a götürüp göstermeli... Sevinir! Güçlenir! Bunları Avrupa’da da sergilemek gerek... Avrupa’da, hele Amerika’da.

— Değer mi hiç? Beni utandırıyorsunuz! Değil mi Nermin?

Nermin, misafirin heyecanını kibarlığına vermişti.

— Ben resimden hiç anlamam!

Nedime Hanım, gözlerini resimlerden ayırmaksızın, kurnaz kurnaz gülümsedi:

— Siz karı-koca söz birliği etmişsiniz.

— Hayır. Hakikaten anlamam. Müzelerde canım sıkılırdı, Kâmil bilir.

Nedime Hanım artık dinlemiyordu.

— Ne kadar umutlu ağaçlar bunlar!.. Peki, bunlar bu kadar umutlu da, bu bir tanesi neden böyle hain?

Kâmil Bey, yaptığını, aynı zamanda hem gizlemek, hem de haykırmak isteyen bazı sanatkârların sanatlarını iyi anlayanlar karşısında kapıldıkları derin sevinci duydu:

— Hain, evet, tam kelimeyi buldunuz. Geçenlerde bir gün... Henüz İhsan'a gitmeden... Canım sıkılıyordu. Kalemle oynarken bu resmi çizmişim. Bir de baktım ki... Türkçesi, bakar bakmaz içime sinen karanlıktan korktum. Sonrakileri inat ederek yaptım efendim...

— Çok iyi etmişsiniz. Bunlar çocuk ağaçlar... Mutlu çocuk ağaçlar... Baharda bazı fidanlara rastlarız. Kimi bahar günleri size de yaşamak mutluluğunu yürek çatlatacak derecede verir mi? Bana böyle olur. Bahar fidanlarının yapraklarında, cam yeşili bir renk vardır. Şeffaf bir renk... Hele aşağıdan yukarıya seyredilirse... Bunlar gökyüzünde, nasıl da nazla sallanırlar. Bizim Divan Edebiyatı neden sevgilinin boyunu serviye benzetmiş bilmem? Servi, hele İstanbullular için mezarlıklarla beraber hatırlanmaz mı? Gül fidanı da olamaz. Çarpık, çurpuk, dikenli, bodur, sıskadır. Galiba en iyisi, hezaran kırbaçlara benzeyen, bembeyaz, tertemiz, körpe, sağlam kavak fidanları... İşte ne bileyim... Siz elbet anlıyorsunuz... Mademki bunları çizdiniz.

— Evet...

— İyi ama, dünyada bu kadar taze umut varken... Umut bu kadar bolken... Umut doğup yeni umutlar doğurarak durmadan artarken bize umutsuzluk nereden geliyor? Çiçek açmış meyva ağaçlarını da düşünün. Onlarda, renkli, kokulu bir duman halinde, işe yaramaktan gelen bir gurur buram buram tüter. Evet, bir sergi açacağız. Daha önce İhsan'a götüreceğiz. Söz mü? Resimlerle beraber Ayşe'yi...

Ağaç resimlerini belli bir saygıyla içinden çıkardığı büyük sarı zarfa koydu. Rahatlamıştı. Son albümün kabını kaldırdı.

— A... Bu bambaşka bir şey!

Önünde, sulu boya ile minyatüre benzetilerek yapılmış bir loşluk dünyası vardı. Loşluğu veren bütün renkler, bütün ince ayrıntılarla ressam bir İstanbul türbesi yapmış. İstanbulluların günde birkaç kere,

birkaç tanesinin önünden geçtikleri, sahibi unutulmuş bakımsız türbelerden birisi... Ortada iki tane sanduka var. Biri kavuklu, birisi kavuksuz... Sağdaki duvar baştan başa çinilerle kaplı. Solda, yüksek bir pencerenin mini mini renkli camlarından ışık vuruyor. Tam karşıda, açık bırakılmış kapıdan bir şadırvanın yarası görünmekte...

Nedime Hanım, çenesini tuttu:

— Pek acayip... Hem bizim türbelere benziyor, hem de benzemiyor. Neresi?

— Hiçbir yer değil... Çevirin. .

Resmin arkasına gayet güzel bir yazıyla acemce bir rubai yazılmıştı. Kadın şiiri okumaya çalıştı.

— Ben bu dili bilmem! Ne diyor?

Kâmil Bey, rubaiyi okuyup Türkçesini söyledi:

— Şair diyor ki... Affedersiniz... Çeviri belki size şiirin derinliğinden hiçbir şey vermez. Şair türbeye girmiş, ölüp giden dostlarını hatırlayarak ağlamış, sonra derin bir umutsuzluk içinde “Şimdi bilmem ki nerdeler?” diye sormuş. Türbe soruyu bir yankı gibi geri çevirmiş: “ Bilmem ki nerdeler? " Bu resimde toprağın boşluğu, aptallığı, duygusuzluğu verilmek istenmiştir. Türbeler, ölüleri yaşatmak hırsıyla yapılmışlar değil mi? Burada derin bir boşluk olsun istedim. “Boşluk” tam karşılığı değil... Yani, madenlerine, sularına, bizzat tıka basa dolu imiş gibi duran varlığına rağmen gene de bir anlamda toprak kadar boş ne var? Daha doğrusu, bu resmi yaptığım sıralarda böyle bir duyguya kapılmışım. Bütün mesele, bu türbe, kendisine emanet edilen ölülerin nerede olduğunu biliyor mu, bilmiyor mu?

— Bilmiyor.

— Size bu duyguyu gerçekten veriyorsa sevinirim. Benim türbem kara cahil bir türbedir. Korkunç derecede kayıtsız... Aptal bir türbe...

Şimdi masal resimleri başlamıştı. Bunların hemen hepsinde bol yaldız, minyatür laciverti ağır basıyor, yay gibi kıvrık, suya hiç değmeden yelkensiz, küreksiz giden kayıklar görünüyordu. Uzun

beyaz kuş tüyleri gibi narin, eski dantelalar gibi ince Acem güzelleri... Kuvvetleri vücutlarının çelik yay zarifliğinde iyice belli Hint delikanlıları... Vakit geceydi, mevsim yaz...

Kâmil Bey, çekinerek açıkladı:

— Bunları binbirgece masalları için değil, bizim masallanmız için hazırladım. Ben bazı pek ilerde yaşanm, bazı pek geride... Şimdi ilk defa, bu son zamanlarda, “bugün”ü yaşamak zevkini tadıyorum. Ötekilerde mutlaka keder oluyordu. Geç kalmakla, erken gelmiş olmanın kederi. Bugünkü yaşamaktaysa pek keder yok...

— Bunları Avrupalı dostlarınız pek beğenmişlerdir.

— Belki de onlara beğendirmek için yapmışımdır. Bunları ne kadar beğendilerse Divan edebiyatımızın zorlukla çevirdiğim beyitlerini de o kadar beğenirlerdi.

— Durunuz bakalım... İşte bu Don Quichotte!

Nedime Hanım, birkaç resim sonra böyle söyleyerek durmuştu.

— Evet! Bir İspanyol prensi ahbabımız vardı. Yaşlı delişmen bir adamcağız. Bizim masal resimlerini gördükten sonra tutturduydu da şöyle bir denedim. Birkaç tanedirler. Oysa, bilirsiniz, dünyada bunun harikaları var. Hele Daumier’ninkiler...

— Bunlar da çok güzel... Çok mükemmel... Ama bir şey keşfediyorum galiba... Ayol! Bu Don Quichotte tspanyalı değil ki, Türk Don Quichotte’u... İşte yemin etsem başım ağrımaz. Hele Sancho Pança’ya bakınız! Sangını cebine koymuş bir köy imamına benzemiyor mu? Ben de budala gibi... Tam Nasreddin Hoca efendim! Belli bir şey!

— Belki de... Zati bunlar hep aynı tipler değil mi? Karagöz, ortaoyunundaki Kavuklu, tuluattaki İbiş, Sancho, Figaro... Keloğlan, Kerem’deki Sofu... Kısacası, çağının gerçekçi adamı. Gerçekçi olduğu için de, gerçekçi olmayanlara karşı sırasına göre hem merhametli, hem kıyıcı... (ölümsüz, iyimser, gerçekçi insan)... Geçenlerde Ayşe’yi Karagöz’e götürdüm. Bizim mahalle kahvesine... Kahvemizde şıklığın zerresi yoktur. Bütün eşyalar mahsustan bir araya toplanmış gibi perişan, harap... Sahibiyle tanışırız... Bizim

"Karadayı’nın en sadık okuyucularındandır. “Karagöz oynayacak bu gece” dediği zaman Ayşe’yi mutlaka göndermeye karar vermiştim. Fakat götürüp getirecek birisi bulunamayınca beraber gitmekten başka çare kalmadı. Bir kahvehane dolusu küçük çocuk, şaşırtıyor insanı... Arada, benim gibi küçükleri getirmek zorunda kalmış yaşlılar da vardı ama alacakaranlıkta, birkaç saat nasıl geçireceğimi gerçekten merak ediyordum. Saatler, bilseniz ne kadar çabuk geçti. Yakınlarda Karagöz seyrettiniz mi?

— Hayır! Belki yirmi yıl oluyor.

— Mutlaka bir 'fırsatını düşürüp görünüz. Çok eğlenceli şey... Ben çok eğlendim. Benim Karagözcü basit adamdı. Bilinen tekerlemeleri belki de fena söylüyor, tefi fena çalıyordu. Sesi berbattı. Gündüzleri ağır işler yapıyor olmalı ki elleri, değnekleri hamarat kullanamıyordu. Fakat gene de, “Kanlı Nigâr” belinden yukarısını ileri geri naz ile sallamakta, Karagöz kavuğunu geri devirip kendisine pek yaraşan şaşkınlığa düşmekteydi.

— Şimdi benim bile canım istedi. Sen Karagöz’ü beğendin mi Ayşe?

Ayşe, gözleri parıl parıl atıldı:

— Beğendim! Çok beğendim. O kadar gülünç ki... Vuruyor tokadı... Karagöz pek kavgacı adam. Hiç uslu durmuyor ki...

Herkesi dövüyor. Kırdı geçirdi... Babam beni tekrar götürecekti ama, annem: “Bitlenirsiniz!” diye izin vermedi.

Nermin, deminden beri, kendisini, kendi evinde, adeta yabancı hissetmeye başlamıştı. Yaşlı başlı insanların saatlerden beri böyle saçma şeylerle usanmadan nasıl ilgilendiklerine şaşıyordu. O kadar ki, bir aralık, zıddına basmak isteyip istemediklerinden şüphelendi. Kocası eskiden beri çocuk gibiydi. Şimdi, birdendire bu kadar değer verilen bu resimleri, işsizlikten, vakit geçirmek için yapmıştı. Kadın şüphesiz nezaket gösteriyor, Kâmil de galiba gerçek sanıyor. Hele Karagöz’ü karşılıklı övmelerine ne demeli? Avrupa’nın en ünlü otellerinde, kibar salonlarında pek beğendiği kocasının, mahalle kahvesinde, bir sürü arsız çocuğun ortasında kahkahalarla gülerek Karagöz seyretmesini gözünün önüne getirdi. “İnsanları bu kadar

yakından tanımak iyi değil!” diye düşündü. Evli barklı, çoluk çocuk sahibi bir adam... Servetini tamamıyla kaybetmiş... Geleceğini düşüneceğine, bir çare arayacağına nelerle uğraşmakta...

Nedime Hanım, Kâmil Bey, Ayşe, yukarıdaki resimleri görmek için ayağa kalktılar. Nermin onlara şaşırarak baktı. Kocasının, “Siz gelmiyor musunuz?” sorusunu önce anlamadı, sonra gülümsedi:

— Siz çıkınız! Ben şunları kaldırayım da gelirim. Hanımefendi, kusuruma bakmazlar...

— Rica ederim. Durunuz, bunları hep beraber kaldıralım. İzin verir misiniz?

— Hayır! Hiç olur mu? Bir dakikalık iş... Çok üzülürüm efendim.

Nedime Hanım, amatör sanatın insanı birdenbire sarıp şaşırtan geçici etkisine o kadar kapılmıştı ki Nermin’in halindeki durgunluğa pek dikkat etmedi.

Kâmil Bey’in çalışma odası maroken ciltli kitaplarla doluydu. Büyük yazıhanenin yerine, On beşinci Louis stili, zarif bir masa konulmuştu. Duvarlarda, şöhretleri gittikçe artan Avrupalı genç ressamların tabloları vardı. Açık bir kapıdan yandaki odaya geçtiler. Pencereler kalın perdelerle örtülü... Ortaya büyük bir pirinç mangal konulmuş. Köşede, bir küçük divan... Bunun üzerinde işlemeli yastıklar...

Karşı duvarda, yağlıboya bir portre asılmıştı. Resimde beyaz ipekliden uzuk etekli tuvaletiyle Nermin... Elinde, devekuşu tüylerinden bir yelpaze tutuyordu. Önüne beyaz bir köpek yatmıştı. Bakışı biraz dalgın, biraz kibirliydi.

Kâmil Bey, biraz da yapmacıktan, yakındı:

— Çok zor poz veriyor. Hemen sıkılıyor. Razı edinceye kadar neler çektim. Tam altı ayda bitti.

— Ya, bu küçük İspanyol.

— Resmi yapılırken pek usludur. Hiç de yorulmaz. Değil mi kızım?

— Hiç yorulmuyorum.

Nedime Hanım, Ayşe'yi portrelerinden birisinin önüne götürdü. Annesinin etrafında, kalın oyma çerçeveler içinde yarım düzine kadar Ayşe vardı. Çeşitli kılıklarda, çeşitli pozlarda küçük Ayşecikler... İlk seyrettikleri portre pastelle yapılmıştı. Çocuğun esmerliği "rüya" gibiydi. (Bu benzetmeyi nereden bulup beğendiğini Nedime Hanım bir türlü bilemez.) Yağlıboyalara gelince, kız, bunlarda, hayal olmaktan yavaş yavaş çıkıyor, etli, kemikli bir hal alıyordu. Fakat Nermin'inki de beraber, resimlerin hepsinde dehşetli bir acıma, uçsuz bucaksız bir sevgi ağır basıyordu. Hiçbir başka ressam, bu küçük kızla bu güzel kadını bu kadar güzel, bu kadar anlamlı, bu kadar insan, resmedemezdi.

Nedime Hanım kelimeleri ayırarak sordu:

— Bu herkeste böyle midir? Çocuk sevgisinde biraz aşk, sevgiliyi sevmekte biraz acıma, var mı?

— Biraz değil, birçok var. Hani kendi kendimizi gizliden severiz ya... Sizden bir şey, bir canlı parça koparıyor. Bu canlı parça, ilk zamanlar, ilk zamanlar değil, uzun zamanlar, hatta 90 yaşına da gelse, sizin için, gene, küçücük, akılsız, kendisini korumaya gücü yetme? bir şey oluyor. Sözgelimi, çok beğenerek aldığınız, henüz bırakmaya değil, her tarafına bakmaya bile fırsat bulamadığınız bir dantel, bir fildişi heykelcik... İşte böyle kırılacak, örselenecek bir şey düşünün. Karşınızdakiler onu sevseler, beğenseler de, sizin o anda verdiğiniz değeri veremezler. Gene de ellerine alıp bakmak isterler. İşte bu sırada, "düşürecekler, bozacaklar, mahvedecekler!" diye içinize bir titreme gelir ya...

— Anlıyorum...

— Bütün gerçek sevgilerde bence işte bu duygu oluyor. Son derece bencil... Son derece insanca bir şey... İnsancıl ama, son derece de barbar, hayvanca... Ben sevdiklerime karşı böyleyim. Ölünceye kadar da, korkarım, böyle kalacağım... Anormal, evet... Çocuğumun kız olmasında da bunun belki etkisi vardır. Kızlar, erkeklerden daha çok korunmaya muhtaç...

— Benim için de bunu aynen böyle mi düşündünüz?

Kâmil Bey, Nedime Hanım'ın yüzüne şaşırarak baktı. Bir an ne söyleyeceğini bilemedi. Sonra büyük bir açık yüreklilikle, başını salladı:

— Hayır! Ne ayıp! Demek ki yalnız Ayşe için, yalnız Nermin için böyle düşünürmüşüm... Siz bana, hiçbir zaman korunmaya muhtaç gibi gelmediniz. Yaptığınız iş, bu memleket için, bugün zordu. Sizden geri kalmayı göze alamadım.

— Oysa, nihayet ben de, herhangi bir Kâmil Bey'in kızıyım.

İnsan, kendi insanlarına karşı tarafsız olamıyor. Ben de İhsan için tıpatıp böyle düşünüyorum. Oraya yüzlerce adam kapatılmış, yüzlerce erkek... İçlerinde kendini koruyamayacak kadar acemi, benim yardımıma muhtaç bir İhsan var gibi geliyor bana... Bugün hepimiz bir bakıma korunmaya muhtacız. Yalnız kız çocukları değil, kocaman erkekler, hatta kocaman milletler bile... Mustafa Kemal Paşa olmasaydı biz ne yapardık düşünsenize! Ama biz de olmasaydık, yani ona inanan millet olmasa Mustafa Kemal Paşa ne yapardı?

Nedime Hanım, Ayşe'yi biraz uzaklaştırarak resimle benzerliğini araştırdı.

— Seni konuşuyoruz küçük hanım, anladın mı sen?

— Hayır efendim.

— Öyleyse, haydi söyle bakalım, sen bu resimdeki güzel prensese zerre kadar benziyor musun sanki?

— Gözlerim benziyormuş.

— Yüzün?

— Ben o kadar güzel değilmişim. Annem böyle söylüyor.

— Sakın inanma! Sen elbette daha güzelsin. Dikkat et, oradaki Ayşe kımıldanamaz, gülemez, dilini çıkaramaz. Balıklara acıyamaz. Sen daha güzelsin kızım.

— Teşekkür ederim efendim.

— Lâkin anneniz duymayacak. Bu gizli bir söz. Aramızda kalmalı...

— Babam dedi ki “Annenden hiçbir şey saklamayacaksın!” dedi.

— Doğru söylemiş. Evet... Aşağı inince bunları anlat! Aklında tutabilir misin?

— Evet!

Nedime Hanım Kâmil Bey’e döndü:

— Bunları hep denemeler gibi yapmışsınız. Ne kadar çeşitli çalışma böyle...

— Evet, karmakarışık... Ben pek maymun iştahlıyım. Bazı resim yaparım. Resimde bazı pastel, bazı suluboya, bazı yağlıboya, bazı karakalem olur. Bazı gravür için tahta oyarım. Öyle zamanlar gelir ki bir hafta gece, gündüz yazı yazarım. Sonra yazdıklarımı bir kenara bırakır, bir kitabı tercümeye kalkışırım. Tabii hepsi yarım kalır.

— Resim yapmalısınız. Ben sanatı her zaman kişisel bir iş olarak düşünürüm. Mizacımızdan gelen, tek başımıza yaptığımız iş... İhsan benim fikrimde değil... O meydanlara asılacak dev resimler ister. Panolar... Freskler... Bunların da sürü sürü ressamların birleşik çalışmalarıyla yapılmasını ister. Sinirinize dokunmuyorum ya?

— Rica ederim...

— Pano, dedim, fresk, dedim! Bu yabancı kelimeler dokunur mu sinirinize? Dikkat ettim, siz hiç kullanmıyorsunuz. Bazı böyle kontrolü kaybederim de, ağzımdan kaçar, İhsan öfkelenir, ya da alay eder. Ama çaresi de yok galiba! Değeri de yok zati... Esas, anlaşabilmek... Hiç unutmam tevkifinden bir hafta önce İhsanla beraber Haliç’i sandalla geçiyorduk. Koluma hafifçe vurarak fısıldadı: “Şu Süleymaniye Camii’nin minareleri arasına, minarelerin arasını dolduracak büyüklükte bir resim aşmalı... Bir gece, kimseye sezdirmeden... Mustafa Kemal’in resmini... Sabahleyin, karşısında Mustafa Kemal’le uyanmış bir Beyoğlu gözünün önüne geliyor mu? İşte meydan resmi dediğim zaman ben böyle bir şey düşünüyorum. ” İhsan’a hak vermiyor musunuz?

— Haklı, evet...

Nedime Hanım, Ayşe’ye gülümsedi:

— Sen “Mustafa Kemal” ismini hiç duydun mu?

— Hayır efendim.

— Resmini de görmedin öyleyse...

— Görmedim.

— Peki! Ben yarın sana bir tane yollayacağım... Akşam baban gelince istemeyi unutma!

— Peki efendim.

— Adını da öğren! Mustafa Kemal... Söyle bakalım.

— Mustafa Kemal...

— Aferin!

Nedime Hanım, çalışma odasının ortasında durup Kâmil Bey’e döndü:

— Hiç merak etmeyin! Bundan sonra Ayşeler mutlaka adam olacaklar. Yani ayrı ayrı korunmaya ihtiyaçları kalmayacak birer insan...

— İnşallah! Ne bileyim...

Kâmil Bey, az kalsın, Derviş Fuat Mahir Bey’den, onun vaktiyle, bir gün, Londra’da İngiliz kralının arabası geçerken gördüğü kız çocuğundan söz edecekti. Dudağını ısırarak kendisini tuttu.

Karadayı gazetesine, Babıâli esnafı, -yani yazarlar- önceleri pek önem vermemişlerdi. Hani hakları da yok değil. Böyle yüzlerce dergi, gazete, yüzlerce belli, ya da gizli maksatla çıkıyor, birkaç zaman sonra çıktıkları gibi sessiz sedasız kapanıyor. Önce Karadayı’nın sürekliliği, sonra İhsan’ın kişiliği dikkatlerini çekmiş, fakat tevkif olayı hepsini çil yavrusu gibi dağıtmıştı. Devrin hele işgalden sonra, İstanbullu erkekler için korkacak hiçbir şey bırakmaması lazım gelirken, tersine, sanki hâlâ ortada kaybedecek bir şeyler kalmış gibi korku saçabilmesi garipti. Bereket versin yaşanan günler çok karışıktı, hiçbir şey ömürlü olamazdı. Olmadı da...

Kısa bir zaman sonra korkuları dağılanlar, Nedime Hanım’ın gazeteciliğini önce biraz yadırgadılar. Hatta bir iki iğneli kıta da

söylendi. Horoz gibi öten kadınların başlarını kesmeye dair latifeler edildi.

Kâmil Bey'in yardımcı olarak ortaya çıkması, hele odanın "mabeyn salonu" gibi döşenmesi korkunun son kırıntılarını da ortadan kaldırdı. Şairler, yazarlar, haftada bir, iki defa uğramaya başladılar. Giderek işini erken bitiren "Karadayı"ya gelir, ötekileri orada bekler oldu. Gazetelere her gün yazı yazanlara haftada, ayda yazanlar, şairler, ressamlar, besteciler de karıştı. "Nedime Bacı'da buluşalım. . ", "Nedime Bacı'da idik... ", "Nedime Bacı'da yoktunuz... " denilmeye başlandı. tik zamanlar koca vücutlu utangaç Kâmil Beye hiç kimse değer vermemiş, adam, her yerde rastlanan biraz safça bir yardımcı sayılmıştı.

Fakat kısa bir zaman sonra; Ahmet Rasim'in "Cihan pehlivanı" dediği bu adamcağızı deneyip değerim anladılar. Kadının acılı, korunmaya muhtaç bir hatuncağız olmayıp "Nedime Bacı" olduğu, Kâmil Bey'deki durgunluğun -daha doğrusu pısırıklığın- terbiyesinden, derin bilgisinden, sanatçılığından ileri gelerek kendilerini aldattığı meydana çıkınca samimiyet büsbütün arttı.

Artık Ahmet Rasim Bey kapı eşiğinde, durup bağırıyordu:

— Nerde bu hatun yahu! Hani benim Nedime kızım?

Bir başkası -biraz keyifli- "İşte tekkeye düştük... Medet yâ Nedime Bacı!" diyerek girmeyi huy edinmişti.

Burada pek rahattılar. Bunu hem söylüyorlar, hem de her halleriyle belli ediyorlardı. Yeni şiirler, eskilerden gazeller, kasideler, beyitler okunuyor; zeki, kıyıcı, bazıları açık saçık latifeler, hicivler patlatıp bitmez tükenmez, ilim, sanat, siyaset çekişmelerine girişiliyordu.

Hepsi de birbirleriyle sözleşmişler gibi bu kapıdan içeriye bir damla içki sokmuyorlardı. Herkes nafakasını dışarda "zıkkımlanıp" öyle geliyordu. Babıâli esnafının bir kadına karşı gösterebilecekleri en büyük saygı da ancak bu kadar olurdu.

Nedime Hanım, odayı sigara dumanıyla dolduran, bu erkek gürültüsüne kolay alışmıştı. Masaya oturup, namlı misafirler kabul eden bir Parisli kadın gibi zevkle gülümsüyor, kendisini zaman

zaman, mesela, Madam Recamier'ye benzetiyordu. Bu toplantıların bir önemli faydası da, İhsan'ı görmeye gittiği zaman anlatacak bir sürü fıkra, hatıra, mesele, dedikodu biriktirmesiydi.

Bir ziyarette kocasına şöyle demişti:

— Bunlar biraz anormal adamlar! Hani dilsizlerde işaret anlamak yatkınlığı, körlerde, elleriyle adeta görmek özelliği olur. İşte öyle bir şey... Zekâları kıldan ince, kılıçtan keskin... Ama, yalnız zekâları... Neden?

— Hareketsiz olduklarından... Dikkat edilirse, hayatın diğer cephelerinde dehşetli pasiftir bunlar... Doğuda aydınlar, davranış ihtiyaçlarını çoğu sözle doyururlar. Yeri gelince, kendilerini astıracak kadar tehlikeli bir espriyi söylemekten çekinmezler de, ellerindeki bastonu, birisinin kafasına indirmek icap ederse korkudan, şaşkınlıktan donakalırlar. Oysa, bu memleketin tarihinde laf her zaman atılmalardan çok daha tehlikeli olmuştur.

— Şimdi anlıyorum. Bizim millet ıstıraba katlanmasını iyi beceriyor da ona karşı gelmesini bilmiyor. Bu hal kin tutmamıza da meydan vermemekte... Geçen gün Ahmet Rasim Bey "Galiba Abdülhamit devrini arayacağız!" demesin mi?

— Hiç şaşma! Abdülhamit hiç değilse bir sözle vezirlerinin kafasını kesmiyordu. İçimizde Sultan Süleyman devrini arayanlar bile çok...

— İyi ama, gene aynı gün bir hikâye anlattı. Ömründe hiç ıstırap çekmemiş de olsaydı, yaşadığı o birkaç saat, ya da bir gün içinde etiyle kemiğiyle ıstırap kesilmesi lazımdı. Bunun sonucu da, Abdülhamit'e can düşmanı...

— Nasıl bir hikâye?

— Anlatacağım! Karısı doğuracakmış. Yazı yazması yasak edildiği için on parası da yok... O sıralar Yeşilköy'de oturuyormuş. "Sabahleyin gün doğmadan yola çıktım, dedi, tren parası olmadığından... İki kuruş mu, altmış para mı işte öyle bir para yok... Yola çıktık. Nedime kız, biraz sonra şafak söktü. İlk trenler gidip gelmeye başladı. Şose, demiryolunun yanı sıra gidiyor. Trenler yaklaşınca, çalıların arkasına çömeliyorum. Yaya gittiğimi ahbaplar

görmesin diyerek... Keferenin birinde bir küçük hesap vardı. Maksadım onu almak... Biraz da borç isteyeceğim... Müslümanlardan ümit bekleme... Gazeteler dersen ben içeri girince, takım taklavat, aptesthaneye kaçıyorlar. Herifler haklı... Fizanı boylamak işten değil... Yürüyorum bir başıma... Trenler geçerken hırsız gibi saklanıyorum. Derken güneş çıktı, dikildi. Sıcak bastı. Mendili fesin altına koydum. Ter, ayaklarımın burnundan akıyor. Yedikule'den geçtik. Tramvay yolu boyunca, Aksaray'a geldim ama, ben de bittim. Yirmi para yok ki bir kahvede oturup dinlensem... Ben o güne kadar, sokaklardaki çeşmelerin marifetini denememiştim. Meğer, benim gibi bunalmışlar için yapılırlarmış... Çok dua ettim çeşme yaptıranlara ben o gün... Laleli, Fincancılar, Mercan, Köprü... Tövbe, evet, cebimde on para var. On parayı Köprü'ye verdik denizi geçtik sağ esen... Yüksekkaldırım'dan Tünel başını tuttum ama, ben de bu kez gerçekten bitmişim. Bir de ne göreyim, kâfirin dükkânı kapalı... Kepenkleri inik... Bire medet! Gözlerim karardı da bana mı öyle geliyor? Pazar mı bugün? Hayır! Çarşamba olduğunu iyi biliyorum. Biraz dikkat edince başka dükkânların da kapalı olduğunu gördüm. Meğer gâvurların bilmem ne yortusu imiş!

Haydi şimdi, Moda'da oturan Mösyö Pandeli'yi ara ki, bulasın! Şaşırmışım beyler... Beni korku sardı. Nerdeyse dizlerim kesilecek... Acele para bulup acele eve dönmeliyim. Kadın ha doğurdu, ha doğuracak... Ebenin ücreti şurada dursun, eline koyulacak sabun parçası yok... Ekmek yok... Hiçbir şey yok... Artık utanmayı kaldırdım. Bir, iki yere başvurdum. Aksilik bu, ya... Aradıklarımın hiçbirisi yerinde değil... Farkında değilim, galiba, ne halt edeceğimi düşünmek için bir an durmuşum. Bir de baktım ki, arkadaşlarla bazı bazı uğradığımız bir meyhanenin önündeyim. Meyhaneci Alman'dır. Alman ordusunda çavuşmuş, nasıl olmuşsa gelip İstanbul'a yerleşmiş... Dil bilmez bir Alman... Öğleüzeri Alman ve Avusturyalı müşterilere yemek verir. Akşamdan sonra da buzlu bira fıçılarını açar. Öteki saatler, dükkân bir çeşit kıraathanedir. Yemek zamanını bekleyen müşteriler için gazete falan bulundurur. "Şuraya gireyim de biraz dinleneyim" dedim. Henüz öğleye bir saat var. Selam verdim. Bir gazete aldım. Bir köşeye çöktüm. Okumaya uğraştım. Ne

mümkün! “Şimdi öğleden sonrayı beklemeli, diyorum içimden, ikindiye doğru Babıâli’ye inmeli... Ahbaplardan birisini yakasından kavramak... İyi ama Köprü parası?” Köprü’yü geçecek para ne geziyor! Kocaman bir on para lazım... “Güneş kadar büyük bir onluk!” Okumayı bırakmışım, gazetenin kenarına kurşun kalemle bir şeyler çiziyorum. Vakit geçmiş... “Dünyayı unutmak” ne demek, işte ben o gün orada anladım. Adamlar geldiler. Gürültü fazlalaştı. Başımı bile kaldıramıyorum. Arada, yemek kokuları burnuma geldikçe midem sızlıyor. “On parayı bulmalı... Köprü’yü geçmeli... Birisine rastlarım. Hiç imkânı var mı? Utanmanın sırası değil... Çocuk doğdu mu acaba? Annesi sağ mı?” Birdenbire nefis bir tereyağı kokusuyla ürpererek geri çekildim. Garson önüme kocamam bir kâse içinde, et suyu ile yapılmış nefis bir sebze çorbası bırakmasın mı? Şaşkın şaşkın yüzüne bakmış olacağım ki: “Buyrun çorbanızı!” dedi. Ekmek, çatal, kaşık, bıçak, tuzluk, hardallık hep önüme gelmiş de haberim olmamış... Etraftaki masalarda ecnebi ustabaşılar, ha babam atıştırıyorlar. Şimdi ne yapmak lazım? Sanki, iki çeşit hareket ihtimali varmış gibi... “Hayır! Hayır! Ben yemek istemedim. Perhizim. Bir arkadaşı bekliyorum. ” demekten başka çare mi olur? Lâkin buna bir türlü dilim varmadı. Bir yutkundum, bir daha yutkundum. “Başıma her ne rezillik gelecekse karnım tok iken gelsin!” diyerek çorbaya saldırdım. Arkadan et geldi, yedim. Salçalı makama geldi, yedim, hatta komposto geldi, onu da yedim ama, son kaşıkta beni bir şaşkınlık kapladı. Hem şaşkınlık, hem de mahvedici bir pişmanlık... Ahmet Rasim, açlıktan caddeye düşüp ölmeyi belki bir şeylerle açıklayabilirdi ama, cebinde para yokken Alman’ın dört tabak yemeğini dolandırmayı hangi özre bağlayacak? Hem de başkalarına değil, kendisine... Hepsi, beş, altı kuruşluk... Beş altı kuruş, dile kolay! Köprü’yü geçecek metelik yok... “Yarabbi! Canımı al! Yeter artık!” dedim, gözlerim yaşaracak gibi oldu. Gâvura ne demeli? Hesap görecek gibi davranıp tezgâha yaklaşarak eli cebe atmak... “Eyvah! Cüzdan evde kalmış!” mı demek daha doğru? “Hem midene söz geçiremezsin, kendini götürüp rıhtımdan denize atamazsın, hem de düzenbazlık yaparsın ha!.. Bir de şerefli adamsın öyle mi? Bir de müstebide çatarsın... Seni Karagöz göstermeliği seni!” Bu sırada garson: “Buyrun paranın üstünü” demez mi? Bir herifin yüzüne, bir

de masaya bıraktığı küçük tabağa baktım. Dört mecidiye ile bir sürü bozuk para... Tezgâhtaki Alman çavuşu, utangaç bir gülümsemeyle “Alınız, alınız!” diye işaret etmiyor mu? Parayı nasıl cebime koydum, dükkândan nasıl dışarı uğradım bilemiyorum. Gözlerimden sicim gibi yaş akıyordu. Öyle sessiz bir ağlamak değil, hanım hanım, hıçkıra hıçkıra...

— Alman çavuşu üstadın meteliksizliğini nereden kestirmiş?

— Ben de onu merak ettim. Oraya beraber gittiği arkadaşlarına, sormuş. Yazı yazmasının yasak edildiğini, parasızlıktan gelmediğini söylemişler. Dalgınlığına bakıp zorda olduğunu anlayarak, yediği yemeğin parasını kesip bir liranın üstünü yollamış... Kendisini bu hale getiren Abdülhamit’in devrini, aradan on yıl geçmeden övmeye kalkması çarpaşık bir iş!

— Aldırma, o gün bir şeye öfkelenmiştir. Kâmil ne yapıyor? Üstatlara alışabildi mi, sonunda?

— İlk günler pek şaşırıyordu. Şimdi biraz alıştı galiba! Kâmil Bey gerçekten pek kibar bir adam İhsan! O kadar bilgisi olduğu halde, bir kere bile ukalalık ettiğini görmedim. Yalnız bir defa, misafirler gittikten sonra: “Bunlar çok daha büyük olabilirlerdi ama, dedi, hiç okumuyorlar. Yani hiç yaşamıyorlar. Bir yere gelip takılmışlar. Oradan sonra artık kendi kendilerini harcıyorlar. Yazık!” dedi.

— Doğru... Hem de güzel...

Nedime Hanım, o gün ilk defa, kocasının gözlerine bakarak yavaşça sormuştu.

— Beni kıskanıyorsun değil mi sevgilim?

— Ne demek?

— Biliyorum. Ben o kadar... Öyle erkeklerin başını döndürecek kadar güzel değilim...

— Sen neler söylüyorsun budala! Bir kere sen benim için dünyanın en güzel kadınısın. Kadın her zaman, aklıyla, namusuyla, merhametiyle, cesaretiyle güzeldir. Boya ile, ipekle, hele etiyle cilvesiyle değil... Sonra seni de, onları da nasıl kıskanırım? Bugün

kıyamet günü... Hatta kıyametten de beter... Ama, arada sırada seni çok özlüyorum. Hasret canımı sıkıyor. Böyle zamanlarda budalalığım tutmuyor değil hani... Türkçesi, dehşetli kıskandığım oluyor... Ama belli kişilerden falan değil... “esen rüzgârdan” bile kıskanıyorum. Şimdi söyle bakalım, yolcu nasıl?

— Pek öfkeli... Pek tezcanlı... Karnımı tekmelemeye başladı.

— Doğmak istiyor da ondan... Anasıyla her zaman iftihar edecek benim oğlum?

— Hayır, babasıyla övünecek... Çünkü kız çocukları babalarına düşkün olurlar.

— Kız değil ki hatun! Adı üstünde, Murat...

— Hayır! Emine...

— Sen nereden bileceksin... Ben eminim... Murat anasıyla övünecek kadar akıllı bir çocuk olacak.

İhsan, karısının elini, bir kabahat yapar gibi çekinerek okşamıştı, kapıya bakıp...

Kuradayı idarehanesine salt yazarlar, şairler, ressamlar değil, sivil elbiseli zabitler, gizli örgütlerde çalışan çeşitli insanlar da geliyordu. Bunların parolaları, işaretleri vardı. Daima içerinin tenha zamanım bekliyorlar, çoğu öğleüzerleri, memurların yemek paydosunda uğruyorlardı. Bir kâğıt, bir zarf bırakılır, ya da alınır, birkaç kelime fısıldanır, o kadar...

İlk günlerde, böyle “bizden birisi” gelince Kâmil Bey’in yüreği daha hızlı vurmuş, adsız kahraman dostlardan birisini daha tanımak için yüzlerine dikkatle bakmıştı. Görünürde olağanüstü insanlar değillerdi. Basımevlerine kâğıt, mürekkep falan satmaya gelen Yahudi komisyoncu kadar alçakgönüllü, sakin, korkusuzdular. Sanki korku, telaş, nedir bilmiyorlardı. Gizli örgütte çalışmanın sinir gücü isteyen boğuşma sistemine alışmışlardı.

Buna karşılık, hükümetin, işgal kuvvetlerinin hafiyeleri, hiçbir tehlikeyle karşılaşmayacaklarını bildikleri halde, adeta ürkektiler. Gözlerine dikkatle bakmak, fena bir iş yaptıklarını anlamaya

yetiyordu. “Karadayı”nın basıldığı yerde musahhihlik eden kırmızı yanaklı, aptal görünüşlü oğlanın da, polis müdüriyetinin ajanı olduğu biliniyordu. Bazı bazı okuyucu gibi bir takım kıyafetini değiştirmiş hafiyeler de uğruyorlar, belediyeden, evkaftan şikâyet ederek yayın yapılmasını istiyorlardı.

Bir kere de yedek subay olduğunu söyleyen, göğsü harp madalyalı birisi gelmiş, kapıyı sıkıca örtüp, etrafa korkuyla bakarak Anadolu’ya son derece faydalı bazı belgelerle bilgileri olduğunu, fakat gönderecek aracıyı bulamadığım, “Karadayı” gazetesinin Ankara taraflısı yazılar yazdığını görünce, bir çare bulabilir mi diye başvurduğunu söylemiş, “vatan millet aşkına” -tıpkısı- bu belgelerle bilgileri, en kısa zamanda ya kendilerinin yetiştirmeleri, ya da, hangi güvenilir “kanalla” yollanacağım bildirmelerini yalvarmıştı.

Herif rolünü o kadar pis, o kadar acemi oynuyordu ki, Kâmil Bey bile hemen şüphelendi. Fakat kızmasına vakit kalmadan Nedime Hanım araya girdi, kesip attı:

— Bizim Anadolu’yla bir ilişkimiz yok beyefendi! Böyle gizli işlerden de anlamayız. Siz yanlış yere başvuruyorsunuz.

— Nereye baş vurayım hemşire hanım?

— Aklım ermez efendim...

— Ama, pek önemli... Ölüm-kalım meselesi... Belki binlerce din kardeşimizin canını kurtaracağız... Nice ocakların sönmesini önleyebileceğiz...

— Orasını bilmem... Pek önemli görüyorsanız, kendiniz götürünüz.

— Peki... Anadolu’ya nasıl geçeceğim? Bir yol, bir belge?..

— Bilemem... Hem “belgelerim var, vereceğim!” diyorsunuz, hem de bizden belge istiyorsunuz... idarehanenin tam karşısına rastlayan küçük kahvede her zaman bir arkadaş oturuyordu. Ödevi, böyle şüpheli ziyaretçileri izlemekti. Nitekim, hemen hepsinin hafiye olduğu bu yoldan meydana çıkarılmıştı.

Hele Kâmil Bey’in idarehaneye gelmeye başladığı ilk günlerde bir telaş oldu. Hafiyeler, Nedime Hanım’ın bulunmadığı zamanları

kollayarak, Kâmil Bey’in acemiliğinden faydalanmak istediler. Fakat evini öğrenmeyi bile ancak, bir buçuk ay sonra akıl ettiklerine bakarak resmi polisin ne kadar sistemsiz, derbeder, budala çalıştığım anlamak mümkündü.

Kâmil Bey, yan külhanbeyi, yarı efendi kılıklı bir herif tarafından, bir akşam, evine kadar izlendiğini sezdiği zaman, böyle bir işi epeydir beklediği halde, gene de korktu. Aynı gece, kahve dönüşü marangoz Cemil Usta kendisine, gözlendiğini, bunun için, polis merkezine gizli emir geldiğini, eve girip çıkanların yazılacağım haber verince, Kâmil Bey’in korkusu büsbütün arttı. Bereket, sokak karanlıktı.

— “Kim söyledi? Sahi mi?” sorusunu duymazlıktan gelen usta, fısıldadı:

— Ben sizin böyle tehlikeli işlerle uğraşmadığınıza eminim, öyle de söyledim. Belki bir yanlışlık vardır. Siz gene benden işitmemiş olunuz!

Kâmil Bey teşekkür etti. Cemil Usta, ayrılacakları sırada güldü:

— Kahvede sözünü etmeye değmez! Aldırmaya değmez. Gözetlemeyi bile beceremiyorlar.

Kâmil Bey hızlı hızlı yürüdü. Kendisine şaşıyordu. Asıl acayip olan korkması değil, bu korkudan utanç duymaması idi. Sert sert soluyor, hemen bir çare bulması gerekliymiş gibi, süratle düşünmeye çalışıyordu.

Bu şaşkınlık, evin aydınlığına girinceye kadar sürdü. Orada, karısını, omuzunda ince gecelikle masanın yanında oturur görmesiyle bütün tehlike dışarıda kalmış gibi ferahladı:

— Yatmadınız mı?

— Oturuyorum.

İnsanların apansız sevindikleri zaman duydukları bir güzel güven duygusu dolmuştu yüreğine... Karısının ayağa kalkması da, bu duyguyu kuvvetlendirmesine yaradı. Nermin’i belinden tuttu. Kadının başı, ancak omuzlarına geliyordu. Küçücük, savunuşuz bir çocuk

gibi, ama aynı zamanda, sevilen bir kadının hemen duyulan sıcaklığıyla kendisine sokulmuştu.

— Affedersiniz Nermin! Pek mi yalnızsınız bugünlerde? Canınız sıkılmıyor mu?

— Hayır, bilmez misiniz, hiç sevmem kalabalığı... Hele tanımadığım insanları...

— Ayşe'yi gidip görelim mi?

— Bu vakit mi? Yatsanız artık... Sabahleyin erken kalkıyorsunuz. .

— Biraz daha oturacağım... Siz yatın meleğim.

Kapı örtülünceye kadar karısının arkasından baktı. Nermin bütün çok güzel kadınlar gibi, ayrıca kıntmaya lüzum görmeden dümdüz yürüyor, bu da kendisine gururlu bir hal veriyordu.

Demin karısının oturduğu koltuğa oturdu. Avuçlarında karısının etinden kalan şehvetli ılıklığı, yüreğinde, başından böyle işler geçmeyenlerin asla anlamayacakları, taşıması zor gücü sevinçle duyuyor, kibirleniyordu...

Kendi kendinden bile gizlemişti ama, son haftalarda, Nedime Hanım gibi, gözhapsine alınmayışına üzülüyor olmuştu, “Bizi bir kadından daha mı tehlikesiz sayıyorlar? Sakın, Selim Paşanın oğlu olmamızdan, kendileriyle nasıl olsa berabermişim gibi bir anlam çıkarmasınlar!” diyordu arada bir...

Cemil Ustanın “Ben sizin böyle tehlikeli işlerle uğraşmadığınıza eminim!” dediğini hatırladı. Vay canına! Bütün bir millet, diplomat oluyordu. Bunu belki dahiliye nazırı, kolayca söyler! Usta nereden öğrendi? Kelimeler ne kadar tartılı! Dosta da söyler, düşmana da...

Dost düşman! Etrafının bunlarla çepeçevre sarılmış olduğunu artık daha iyi anlamıştı. Demek polis merkezine, evini göz- hapsinde bulundurmaları bildirilmiş. Evi gözhapsine yılacak hainler elbette var. Ama, çok şükür başkaları da var. Cemil Usta, dostları... Demek kendisine güveniyorlar. Güvenmeseler, hiç tetikte olmasını söylerler mi?

İkinci Bölüm
Bulanık Su

1

Nedime Hanım, bu işe karıştı karışalı ilk defa hıçkıra hıçkıra ağladığını şöyle anlatmıştı:

— Yaşadığımız günleri düşünün, bir de ceketinin boş kolunu cebine sokarak, göğsünde birkaç harp madalyasıyla dolaşan bir savaş sakatını gözünüzün önüne getirin... Hemen bütün muharebelere girdiği muhakkak... Karayağız, tok sesli, uzun boyluydu. Görür görmez, önüne diz çöküp, bir büyük suç işlemişim gibi af dilemek arzulan duymuştum. Jandarma Kumandanı Kemal Paşa'ya bağlı bir hafiyeymiş... Yahya Kaptan'ın pusuya düşürülüp öldürülmesini hazırlayanlardan birisi, belki de birincisi olduğu anlaşıldı. Boğulacağım zannettim... Okuduklarımız, bunca kanlı deneyler, önsezi falan hep boş sözler mi? Demir parçalarından, çürümüş tahtalardan hiç mi farkımız yok? "ilk tesir!" diye kendimizi aldatıyormuşuz demek... İsteseydi ne kolay şerefli bir adam olurdu. Vaktiyle bir yerde, "her ölen insan, yaşayanların bir parçasını da beraber öldürmüş olur, " diye bir söz okumuştum. Kolunu cephede bırakmış bir erkeğin yirmi lira ücretle vatanını, kardeşlerini salıvermesinden benim kendi insanlığıma da utanmazcasına hakaret eden bir taraf olmalı... İşte o gece boğulacak gibi ağladım. İhsan, bir zaman sesini çıkarmadı. Sonra beni teselli etti, "Maskeli baloda bulunmuyoruz, dedi, seslerden, sözlerden, hatta hareketlerden bile bir şey anlamak mümkün değil. Yanılmak her zaman hesapta... işte örgüt bu sebepten lüzumlu... O kolsuz herife güvenmeyeceksin de, sen kendi duygularınla yüzde yüz düşman saydığın adama örgüt sayesinde güveneceksin... Hepimiz kendi ölçülerimizle hareket etsek, sonuç işte böyle olur, cümlemiz oturur ağlarız. Ama örgüt hata etmez mi? Hata eder ama, bir tek adam, ya da tek tek adamlardan meydana gelmiş bir karmakarışık kalabalık gibi hata etmez. Çöküntü devirlerinde iki çeşit insan meydana çıkıyor. Namussuzlarla namuslular... İki tarafta da, boğuşma büyük bir şiddetle, açıktan yürüyor. Hele, önce "vatandaş" sonra "insan" olunması gereken dehşetli sıralarda faziletle, alçaklığın boğuşması kadar korkunç muharebe yok. Muharebede düşman karşıdadır. Üniformalıdır. Az da

olsa, çok olsa da bir zaman sonra önemi kalmaz. Kaçarsın, kovalarsın... Anında ölenler, yaralananlar olur. Ama, hep ileriye bakmanın bir rahatlığı vardır. Oysa esir bir şehirde, dost kim, düşman kim, bilinmez!" İhsan işte böyle dedi. Ben "Peki!" diyorum "Neden bu hale gelmiş? Başkalarını anlarım. Kolunu vatan için veren biri... Ben hiç sıkıntı çekmediğim halde, 'kurtuluş!' diye kıvranırken... Onun vücudunun bir parçası mezarda... " İhsan, bir cigara yaktı. Galiba bunu, içini çektiğini benden saklamak için yaptı. "Muharebelerde herkes yiğitçe dövüşmez ki, dedi, bakalım, bu nasıl bir adamdı? Nereden geldi? O ana kadar nasıl yaşadı? İçinde intikam hissi saklamak için insanın önce yılmamak gücüne sahip olması lazım. Bazısını şarapnel yıldırmaz da, sefalet yıldırır. "Ben artık bitmiş bir adamım!" der, buna da kendisini bir kere inandrırsa, insanın düşemeyeceği alçaklık çukuru kalmaz. Yılgınlık adamda, hesap, kitap, akıl, mantık bırakmıyor. Bir yedek subay arkadaşım vardı. Çiçek meraklısı idi. Esir kampında, mutlaka iki konserve kutusunda, iki incecik yeşillik bulunduruyordu. Geçen gün rastladım. Bir kahveye oturup konuştuk. Muharebede o kadar pervasızdı ki eski çavuşlar onun takımına düşmemek için dua ederlerdi. Sanırsın, yüz kere denemiş de inanmış ki kurşun vurmaz, mitralyöz biçmez, gülle parçalamaz, tifüs öldürmez, açlık, susuzluk insanı güçten düşürmez! Sporda bile öyle pervasızlık yapılmaz. Onun da bir kaidesi, hatta kurnazlığı vardır. Kuvvetlerini karşısındakine göre idare etmek ister. "Anadolu'ya geçecek misin?" diye sordum. Zerre kadar utanç duymadan "Hayır" dedi. "Ben bu işe hiç karışmayacağım!" dedi. "Doğrusunu ister misin, benim gözüm yıldı. Ben artık hiçbir işe yaramam" dedi. Annesine birkaç defa ölüm haberi gelmiş... Çünkü birkaç defa haftalarca düşman içinde kaldı. Hepimiz öldüğüne inandık. Sonra esir düştü. Gene öldüğünü söylemişler. Hatta, ailesine aylık bile bağlanmış. "İstanbul'a döndük, dedi. Bir akşamüzeri... Bizim mahallede bir yokuş vardı. Alacakaranlıkta bunu çıkıyorum. Bir yeldirmeli kadın da iniyor. Neredense annem olduğunu tanıdım. Bakkala yoğurt almaya gidiyormuş. O kadar heyecanlanmışım ki, duvara dayanarak bekledim. Benim hizama gelince: "Anne!" dedim. Bunu demedim, adeta inledim. Neredeyse ağlayacaktım. O da benim sesimi tanıdı. "İsmail sen misin?" diye

sordu. Hani gereksiz sorular vardır ya, işte onlardan birisi... Yoksa beni tanıdı. Ne yaptı bilir misin? Elindeki kâseyi eğilip yere koyduktan sonra kucakladı beni... Biz ana- oğul, öylece ağlaşırken, yemin ederim ki, aklı fikri, yere bıraktığı kâsedeydi... “Aman kırılmasın!” Ben kendimi belki yüzlerce defa, o kâseden daha değersizmişim gibi ölüme attım. Bunu sen gördün, bilirsin... Annem, mezardan geri gelen oğlu için, kenarı çatlak bir kâseyi -vallaha kenarı çatlaktı, eskici Yahudi iki kuruş vermezdi- yere atamadı. Sonra, akrabaları, dostları, komşuları, hemşerileri dolaştım. Hepsinde bu “kâseyi yere atamamak” hali fazlasıyla vardı. Harbe gidenler haklı olarak umursamaz olmuşlardı. Bir suretle yakalarını kurtaranlar ise, bizim karşımızda vicdan azabı çekiyorlar, bu duyguyla yenilginin suçunu açıktan açığa bize yükletiyorlardı. “Sanki neye yaradı?” anlamına gelen bir alaycı, kinci bakışlarla bakıyorlar ki dayanılmaz” dedi. Bir şeyler söyledim. Hata ediyordu elbette... Ama bitmiş bir adama mantık kâr eder mi? Aldırma kızım... -İhsan bana ilk defa işte o gece böyle ‘kızım’ demiştir. - Hiç aldırma... İhanet, bir kolunu cephede bırakmış, bir savaş sakatı kılığına girmişse, bunun bir tek anlamı olur: İnsanlığımıza vurulan bu canlı hakareti temizlemek için kadın, erkek, çocuk, biz yılmayanlar, daha çok, daha şiddetli, daha geberesiye çalışacağız. Bir uçurumdan gözü kapalı atlar gibi... Ötekileri de hatırla bakalım... Onlar o kadar kahramanken senin oturup ağlaman da insanlığımıza yakışmaz. Altmış altı oynar gibi gülerek ölüme giden laz takacıları, mavnaya cephane yüklerken “Ne var?” diye tekneye çıkmak isteyen gümrük muhafaza memuruna sarılıp beraber denize atlayarak beraber boğulan Hamal Kürt Muso’yu, tevkif edilecek arkadaşlarına kaçma fırsatı vermek için elini mahsustan dişliye kaptıran Tesviyeci Ahmet Usta’yı, doğma büyüme İstanbullu olduğu, ömründe bir kere bile Heybeliye geçmediği halde, sınıftaki kürsüsünün altında kendisini Şeytan Adası’na götürecek kadar tehlikeli belgeler saklayan genç öğretmenleri, tavuk kesemeyecek derecede yufka yürekli iken işgal kuvvetleri zabitlerini karanlıkta bıçaklamaktan çekinmeyen esnafları, ameleleri, burada kalmak emrini alınca, gidip dövüşemeyeceklerine ağlayan, Trablusgarp’ta, Balkan’da, seferberlikte durup dinlenmeden dövüşmüş subayları, gizli teşkilata çalışan 10-12 yaşındaki çocuk

Murat'ları, polis müdüriyeti zindanlarında, Kuvayı Milliyecilere işkence ederken, ilk fırsatta, kulaklarına eğilip: "Biraz daha dişini sık kardeşim... Dövmekten şimdi vazgeçeceğiz. Aman söyleme!" diye fısıldayan polis neferlerini, hele hepsinin üstünde, bizim İzmirli Niyazi'yi düşün!"

İhsan, böylece Niyazi ağabeyimi hatırlatır hatırlatmaz, bana bir cesaret geldi... Ben ne zaman ümitsizliğe düşsem Niyazi ağabeyimi hatırlarım... "

İzmirli Niyazi Efendiyi tanımak, Meşrutiyet'i, Balkan'ı, seferberliği, Kuvayı Milliyeyi, tek bir adam gibi tanımak demekti.

Niyazi Efendi, 16 yaşında, İzmir'de, cinayet mahkemesinde kâtip olarak çalışmaya başlamış, yirmi yaşında evlenmiş. 24 yaşında, yani 1903'te Jöntürklüğe merak saldırarak, her şeyini yüzüstü bırakıp Avrupa'ya atlamıştı, işte o tarihten beri, Niyazi Efendi'nin karışmadığı hiçbir büyük tarih olayı yoktu. Hareket Ordusuyla beraber İstanbul'a gelip, 31 Mart'ta Taşkışla'da yobazlarla dövüşmüş, Trablus'a, Balkan'a gitmiş, seferberliğin bütün cephelerinde başçavuş olarak bulunmuştur. Demirci Efe ile beraber Yunan'a ilk kurşunu atanların arasında Niyazi Efendi de vardı. Biricik oğlunu Rum çeteleri, sırf Niyazi'den öç almak için kesmişler, 16 yaşındaki kızının ırzına geçmişlerdi. Karısından bir buçuk senedir mektup gelmiyordu, iki defa kadını bulmaya gitmiş, bin bir tehlikeyi göze alarak Yunan işgalindeki topraklara geçmiş, iki defasında da önemli haberler topladığından, karısını bulmayı başka bir sefere bırakarak geri dönmüştü. Abdülhamit'in zamanı, Jöntürklerin Paris'te çıkardıkları gazetede mürettiplik ettiğinden, gene küçük bir basımevinde mürettiplik ediyor gibi görünüyordu. Karakol teşkilatıyla, M. M. grubuyla ilişiği vardı. Bu sebeple bazı haftalarca görülmez, ölüsünden, dirisinden haber alınmazdı. Düşmana karşı duyduğu kin, bir "ikinci kalp" gibiydi. Kalp nasıl gece gündüz ölüme kadar asla durmazsa, Niyazi Efendi'nin kini de öylece kendi kendini arttırarak çalışıyordu. Nerede bir tehlikeli iş sezse, koşar; hizmete koşulurdu. Ondaki cesaret, artık cesarete bile benzemeyen, tarifsiz, ancak ölülerde, bir de delilerde bulunabilir korkunç bir haldi.

Vatan için, evvela gençliğini, sonra kanını, daha sonra oğlunu, daha sonra namusunu, en sonra da memleketini vermiş olduğunu düşünerek arkadaşları, onu kollayıp, ileri atılmaktan alıkoymasalar, çoktan ölmüş, ya da çoktan Şeytan Adası'nı boylamış olacaktı.

“... İlk zamanlar böyle bir korumadan şüphelenmemiştim. Bir de baktım, bizi kolluyor, arkadaşlar, diye, öfkeyle anlatmıştı bir kere... Kan başıma sıçradı... Doğruca başvurulacak yere başvurdum. Güldüler. ‘Sen bize lâzımsın’ dediler. ‘Ben ölmekten başka ne işe yararım ki yahu?’ dedim. ‘Yararsın, yaramaz olur musun? Uslu duracaksın! Can verecek aslanın kıtlığına kıran girmedi. ’ ‘Ya ben?’ ‘Sen zaferi göreceksin. Senin de vazifen işte bu!’ Bazı yoruluyorum... Şöyle rahat bir yatağa uzanmak ihtiyacı duyulur ya... Tıpatıp öyle bir ihtiyaçla ölümü aradığım oluyor. Birkaç kere kendimi öldürmeyi bile düşündüm. Lâkin bu iş bana kancıklık gibi geldi. ”

Niyazi Efendi, tehlikeli işlere girmeden de, pekâlâ, kıymetli hizmetler görüyordu. Polis müdüriyetinde, jandarma dairesinde, merkez kumandanlığında ahbapları vardı. Hele yakalanan arkadaşlardan haber alma işlerinde yeri doldurulmaz.

Karadayı idarehanesine haftada bir defa, muhakkak uğrar, Nedime Hanım'ı yoklardı. Kâmil Bey'in işe başladığının üçüncü günü akşamüzeri gidecekleri sırada, kapı açılmış, Nedime Hanım, “Niyazi Ağabey!” diye hafif bir sevinç çığlığı koyuvererek geleni karşılamak üzere ayağa kalkmıştı.

Saçları, şakaklarında biraz kırlaşmış, hafif kamburca adam Nedime Hanıma saygıyla yaklaştı. Elini sıktı:

— Rica ederim... Rica ederim yenge... Oturunuz rica ederim!

— Nerdesiniz! Bizi hep merakta bırakırsınız... Niyazi Efendinin Kâmil Bey'e baktığını görünce, Size yeni arkadaşımız Kâmil Beyefendi'yi tanıtayım! İhsan'ın dostlarından... Okul arkadaşı...

Sonra Kâmil Bey'e dönerek kendisine ait büyük bir eser gösterir gibi, elini uzatıp gösterdi: İşte benim Niyazi ağabeyim!

Toka ettiler ve kısa birer bakışla birbirlerini gözden geçirdiler. Hemen, bu bir tek bakışla da dost oldular.

Nedime Hanım, Niyazi ağabeysinin sıhhatini sordu, karısından mektup alıp almadığını öğrenmek istedi. Geçen hafta niçin uğramamıştı da, kendisini merakta bırakmıştı.

— İhsan'a kederlenmesin diye yalan söyledim: "Dün görüştük" dedim.

— Bağışlayın yengeciğim... İşlerden baş alamadım.

— Ya, biz ne yapacağız?

Niyazi Efendi elleri dizlerinde, öyle oturuyor, Nedime Hanım'ın yüzüne, adeta tapmaya benzeyen bir saygıyla bakıyordu.

Kâmil Bey ömründe ilk defa işte o akşam bir erkeği hakikaten kıskanmış, ertesi sabah, şöyle, havadan sudan bahseder gibi Niyazi ağabeyle nasıl tanıştığını Nedime Hanım'dan sormuştu.

— Kendisini İhsan tevkif edilinceye kadar pek az tanırdım. İhsan'ın tevkif edildiği geceydi. Dünya üzerinde yapayalnız kalmışım gibi dehşete kapılmıştım, ölmek istiyordum. Öyle bir yerde bulunuyordum ki, bulunduğum yerde, rahmetli babam bile bana yardım edemezdi. Hiç unutmam. Hava sıcak olduğu halde, sırtıma nereden elime geçtiğini bilemediğim bir hırka almışım. Kollarımı sımsıkı göğsüme kavuşturmuşum... Salonda dişim ağrıyor gibi dolaşıyordum. insana ihtiyacım vardı. Birisine... Benimle beraber ağlayacak birisine değil, tutunacak birisine... Kapı çalındı. Az kalsın korkudan düşüyordum. Artık benim evime, felaketten, uğursuzluktan başka bir şey gelemezdi ki... Kapı bir daha çalındı. Birdenbire "İhsan! İhsan geldi!" diye sevindim, iskemleye, kapı pervazına çarpılarak dışarıya koştum. Hizmetçi mutfaktan çıktı. Kendim yetişemezsem bir felaket olacakmış gibi merdivenleri indim. Kapı önünde nefesim tükendi. Hırka sırtımdan düşmüştü. Dişlerim birbirine vuruyor, avazım çıktığı kadar "İhsan" diye bağırmak istediğim halde sesim çıkmıyordu. Aklımla değil, buna eminim, seziş kuvvetiyle "Kim o?" demişim. "Açınız lütfen!" dediler. Sevincin fazlası, korkudan da, acıdan da fena... Ses yabancıydı. İhsan gelmemişti. Hemen toplandım. -Galiba biraz da memnun oldum. Buna 'memnunluk' denemezse de, ona benzer bir şey- "Kimsiniz?" diye sorup soluğumu keserek bekledim. "Polis!" diyeceğine yüzde yüz emindim ki: "Ben Niyazi... İzmirli...

Lütfen açar mısınız?” dedi. Kapıyı açtım. İçeri girdi. İlk anda büsbütün çıkardığı kamburuyla, pek zamansız gelen, pek işe yaramaz bir ziyaretçi etkisi bıraktı. Yüzüme bakar bakmaz, halimi anladı. Kapıyı örttü:

— Geldiğim iyi olmuş hanım yenge! Aptal gibi “Yarın görüşürüz. Şimdi rahatsız etmemeli, ” diyecektim az daha!

— İhsan’ı gördünüz mü?

— Evet gördüm. Daha doğrusu haber aldım. İyidir, rahattır. Merak etmemenizi istiyor.

— Nerede?

— Bekirağa Bölüğü’nde...

Ellerimi yanaklarıma kapattım:

— işkence ederler...

— Hayır! Sizi şerefimle temin ederim ki, kılma bile dokunmayacaklar... Bütün tedbirler alındı. Hadi yukarı buyrun... Örgütümüz namına geliyorum. Gerekirse İstanbul’u baştan başa yakar, isterseniz İhsan Bey’i size getiririz.

Bunlar belki o anda öyle pek inanılır sözler değildi. Fakat tesadüfe bakınız ki, uzaktan, İstanbulluların pek alışık oldukları kaba bir ses “Yangın var!” diye bağırdı. Bekçilerimizin böyle bağırmalarını hepimiz biliriz. Bu bağırtı gece karanlığında hepimize biraz korku, biraz yürek oynaması verir. Uğursuzlukla doludur. Sizi Allah inandırsın ki dünyanın hiçbir sesi, hatta bizzat İhsan’ın “İşte geldim” diyerek kapıdan içeri girmesi bile, beni o anda, bekçinin bağırması kadar sakinleştiremezdi. Üzerimdeki bunaltıcı duman sanki kalktı. Sıkışmış ciğerlerime temiz hava doldu. Yeniden yaşamaya başladım. Niyazi ağabey yukarı çıktı. Benim o zamana kadar hatırıma getirmediğim şeylerden söz etti, İhsan’a lokantadan yemek götürülmüş, cigarası da bolmuş. İngilizlerin baskısı üzerine tevkif edilmiş. Yaptığı yayından ürkmüşler, diretmişler. “Adliye Nezareti tevkifine razı değil. Şimdilik Merkez Kumandanlığı aracılığıyla geçici olarak tutuklu bulunuyor. Merak edecek bir şey yok, hem işin iç yüzünü de öğrendik. İftira imiş... Bazı önemli kâğıtlar kaybolmuş. İhsan Bey’in

Ankara'ya gönderdiğinden şüpheleniyorlar, " dedi. "Gerçekten böyle kâğıtlar var mıymış?" diye sordum. "Varmış, dedi. İhsan Bey'e verildi ise diyerek arkadaşlar beni yolladılar. Hem size İhsan Bey'den haber getiriyorum, hem de örgütümüzün emrini... Eğer kâğıtlar burada ise, bana vereceksiniz. Evin yarın, öbür gün bir daha aranması ihtimali var. " Böyle bir evrak gelmemişti. Emin olup olmadığımı sordu. Emindim. Gazete için ne düşündüğümü sordu. '"Karadayı'yı ben çıkarmaya devam edeceğim!" demez miyim? Yemin ederim ki, bu söz ağzımdan adeta kendiliğinden çıktı.

İhsanla böyle şeyi şaka için olsun görüşmemiştik. Birisi bana tek başıma Babıâli'de gazetecilik yapacağımı söyleseydi, böyle bir iş yapmaktan değil, böyle bir söz duymaktan bile korkardım. Ama, insan çaresiz kalınca, korktuğu işleri, hem de dizleri birbirine vura vura pek güzel yapıyor. Niyazi ağabey, şaşırdı. "Sahi mi?" diye sordu. "Sizi tebrik ederim yengeciğim... Hakkından gelebilir misin? Yani yorulmaz mısın? demek istedim. " Yorulmayacağımı, hakkından geleceğime de emin olduğumu söyledim. Bana bu cesareti Niyazi ağabeyimin varlığı vermiştir. Onun hayatını İhsan'dan dinlemiştim. Bunu, o anda hatırlamak kesin karar vermeme yetti. Bekçi dışarda "Yangın var!" diye bağırarak sopasını taşlara vuruyor, gittikçe yaklaşıyordu. Neresinin yandığını henüz anlayamıyorduk. Fakat ben Türk milletinin İhsan'ı kurtarmak için daha şimdiden dünyayı yakmaya başladığına inanmıştım. Bekçi sopasını her vuruşta bu inanışımı vatanın toprağına sanki biraz daha mıhlıyordu. O gece, haklı bir amaç uğruna, bilinen, bilinmeyen arkadaşlarla beraber mücadele etmenin emsalsiz güvenini, bunun yüreğe verdiği ferahlığı bir daha unutmamak üzere duydum. O gece, yıllardır farkına varmadan bir ağabey sahibi olmamanın acısını çektiğimi anladım. O anda, hem 'ağabey' sahibi olmamanın yetimliğini, hem de ağabey sahibi olmanın bahtiyarlığını yaşıyordum. İşte bu ağabey Niyazi ağabeydir. "

Kâmil Bey "sabah oluyor" diye düşündü. "Hay Allah sizden razı olsun kardeşlerim!" diyerek ellerini memnunlukla ovuşturdu.

İhsan'la Ahmet, kendisine başvurmayı düşünmeseydiler de, bu işe karışmadan yaşayıp ölseydi... Dünyada, bundan daha müthiş bir

bahtsızlık olamazdı.

“Sonraları Ayşe’nin yüzüne nasıl bakardım. Bütün Ayşe’lerin yüzüne? ‘Babacığım, Kurtuluş Harbi sırasında siz nerede bulunuyordunuz?’ diye sorsa... Çok şükür... Hay Allah müstahakını versin! İsabet ki tehlikedeyim azizim... İnsanlık, vatandaşlık ve babalık şerefimin lekelendiğini hiç fark etmeyebilirdim. Bundan hatta şüphelenmezdim bile... ”

Sanki Ayşe karşısındaymış gibi, gülümsedi. Parmağını uzatarak: “Compris ma petite Carmen cherie?” diye mırıldandı.

Gerindi, esnedi. Gidip yatmaya karar verdi. Lambayı söndürdü. Ay ışığı bu sefer de, donuk bir duman gibi odayı doldurmuştu.

Kâmil Bey ayaklarını sürükleyerek pencereye yaklaştı. Işık bahçedeki ağaç gölgeleri arasındaki karlarda, daha parlak görünüyordu. Birdenbire dondurucu soğuğu iliklerinde duydu. Şu anda Eskişehir taraflarında dövüşüyorlar... Dört, beş gündür Çerkez Etem kuvvetleriyle çarpışıldığı haberleri geliyor. Anlaşılır gibi değil! Yunan saldırısı da ha başladı, ha başlayacak...

Kahvede bu gece herkes soluklarını kesmiş gibiydi.

Kâmil Bey kocaman yumruğunu çaresizlikle sıktı.

“Dövüşenler varken senin burada bir iş görmüyormuşçasına övünmen ayıp! Bu ne adi iş bölümü? Ölüme karşılık, “Karadayı” mecmuasını çıkarmak... Tüh Allah belanı versin!”

Ayşe’yi uyandırmaktan korkarak, ayaklarının ucuna basa basa, hırsız gibi yukarı çıktı. Kendisinden biraz iğreniyordu. idarehaneye girdiği zaman, Nedime Hanım’ın ilk sözü, “Niyazi ağabey gelmedi!” demek oldu.

Kâmil Bey, duymamış gibi, sordu:

— Ne haber?

— Hiçbir şey duymadım. Daha doğrusu her kafadan bir ses çıkıyor. Vapurda birisi “Eskişehir düştü” diyordu. Niyazi ağabey nerde kaldı?

— Nasıl önleyemediler bu Çerkez Etem rezilliğini, insan deli olur?

— Daha beteri de var! Demirci Efe kuvvetleriyle de çarpışmış ordu birlikleri...

— Demeyin! Şu halde, Çerkezlik-Türklük meselesi değil!

— Ne meselesi olduğunu bilmem, biz birbirimizi yerken düşman yürüdü. Eskişehir düştüyse, Ankara dayanabilir mi? Nerde kaldı bu Niyazi abi...

Nedime Hanım, Niyazi ağabeyisinin gecikmesini sinirlerinin bozukluğunu örtmek için kullanmak istiyordu. Kâmil Bey, birisini avutacak halde olmamasına rağmen kadına acıdı.

— Gelir nerdeyse, meraklanmayın...

— Hiç bu kadar gecikmezdi. On gün oluyor.

— Gelir. Bugün mutlaka uğrar... Hem de haber getirir.

— İnşallah... Lâkin bu sefer sahiden gücendim. Gelmeyince “Tevkif mi edildi? Başına bir felaket mi geldi?” diye deliye dönüyorum. Yapayalnız yaşıyor. Son defa gördüğüm zaman benden sakladı ama, biraz hastaydı. Öksürüyordu. Yapayalnız... Ona kim bakar? İhsan da orada yalnız ama... Niyazi ağabey gibi değil ki... Ne de olsa bir bardak su verecek birisi bulunur. Niyazi ağabeyin hiç kimsesi yok... Adresini de saklıyor. Kimden öğrenebiliriz acaba?

— Bilmem.

— Bilen de yoktur. Birkaç defa sordum. “Nerde akşam, orda sabah!” dedi. Nedense gözümün önüne hep medrese odaları gelir. Medrese odalarında, ısınmak, uyumak, gülmek, hatta ağlamak imkânsız gibi bir şeyler düşünürüm. Bu odalarda, bir şey öğrenmenin de imkânı yoktur. Ancak hiçbir şey anlamadan Kur’an ezberlenir. Başka bir iş yapılamaz. Niyazi ağabey galiba onlardan birisinde oturuyor. Kapısı gece-gündüz açık duran, süprüntü dolu bir avlu... Muslukları aşınmış bir kupkuru çeşme... Belki bir köşede, bir eski teneşir ile kullanıla kullanıla harap olmuş birkaç tabut bile vardır. Odanın döşemesinde donmuş mum damlaları, duvarda asırlık çıra işi, pencerede örümcek ağından tül perde... Tertemiz bir yatak... Yastığın altında Niyazi ağabeyin sevgili Gold tabancası... Hastaysa neler sayıklar?

— Hasta olsa, baktıracak adam da bulunmasa, elbette haber yollardı. Zati o kadar çok dostu vardır ki... Yalnızlıktan çok kalabalıktan yakınsa gerek... Ayrıca...

Kâmil Bey, sözün burasında, koltuğun kenarlarına dayanarak gövdesini yukarı kaldırıp öylece dışarısını dinledi.

— Zaferi yazıyor... Zaferiii...

Merdiven başında odabaşıya rastladı. Az kalsın adamcağızı deviriyordu.

— İşte beyim... Size bir gazete...

Kâmil Bey yavaşça okudu: “Yunan ordusu İnönü’nde yapılan muharebe neticesinde, Bursa yakınlarındaki mevzilerine çekilmek zorunda kalmıştır. Ağır can kayıpları verdiği, birçok malzeme bıraktığı söylenmektedir. ”

Nedime Hanım, daha fazla dinlemedi. Deli gibi paltosuna koştu. Bir taraftan giyinirken, bir taraftan birisini azarlar gibi, enikonu bağırıyordu:

— Veriniz gazeteyi bana... İhsan’a götürmeli... Hemen...

— Ben de geleceğim...

Nedime Hanım karşılık vermedi. Gazeteyi buruşturup eline aldı. Kâmil Bey’in arkasına takıldığını bile fark etmeden hızlı hızlı yürüdü.

Sevinmeyi ancak, yokuşu bitirince, bir İngiliz çavuşuna rastladıkları zaman akıl ettiler. Nedime Hanım, çavuşu, göz ucuyla gösterip, gözlerini kıstı:

— Aptallığın üniforma giymesi de ne tuhaf! İnsan, şunu insan sanıp, nerdeyse aldanacak... Yürüsenize kuzum... Hadi...

Aynı gün öğleden sonra idarehaneye bir büyük şairle iki tane genç şair geldi.

Üstat gene her zamanki gibi öfkeliydi ama, bugün Nedime Hanım da ondan daha iyi bir halde değildi, ikisi de hemen aynı zamanda sordular:

— Okudunuz mu?

Büyük şair, kendisini bir koltuğa bıraktı:

— Evet, okudum!

— Ben artık rüyalara hiç inanmayacağım beyefendi... Aklım başımdayken, irademe sahipken inanmam ya... Fakat insan ne de olsa, yaşadığı çevrenin inanışlarına kaptırıyor kendisini, aptal gibi... Bir rüya görmüştüm. Bulanık bir suya batıyorum. “Mutlaka canım sıkılır” diyordum. Tamamlayıcı haberler aldınız mı, gazetedekinden başka?

— Ne haberi efendim?

— Zaferden...

— Haa... Zaferden... Hayır... ‘Yunanlılar yenilmiş’ diyorlar.

Nedime Hanım, gözlerini hayretle, korkuyla kırpıştırdı. Bir şey anlamamıştı. Yoksa, bu adam kendisine zafer müjdesi getirmemiş miydi?

— Yenilmiş diyorlar, değil, katiyen yenilmişler... Birçok da kayıp vermişler. Dağ gibi öteberi elimize geçmiş...

— Evet... Erkeklere döndü. Bizim uzun saçlı bu zafere bir zafer name yazar mı dersiniz? Ne zavallı olduk? Kim der ki bu millet bir zamanlar Hint Okyanusu’na donanmalar, Viyana’ya ordular göndermiş... Zafer öyle mi? Gene Yunan’a karşı bir zafer. . Bu Yunanlılar da olmasa biz ömrümüzde artık zafer kazanamayacağız galiba! O hamal kalabalığı gazetede bunu mu okuyordu?

Nedime Hanım bir kaşım, kafa kesecek bir kılıç gibi yukarıya kaldırmıştı. Kâmil Bey, kadıncağızın öfkesini önlemek gayretiyle söze karıştı:

— Siz neyi söylüyorsunuz efendim?

— Bir makale yazmışlar... Görmelisiniz... Gazeteleri kimler çıkarıyor? Mahalle imamları mı? Benimle karşılaştırıyorlar. Karşılaştırıyorlar da, parlaklık, tutarlık, ölçüye, dile güç getirmek bakımından onu beğeniyorlar.

— Kim yazmış?

— İmzaya kadar okuyabilir miyim? Parlaklık nedir? Tutarlık nedir? Ölçü nedir, dil nedir? Buradaki ölçü herhalde, gümrük baskülü olacak... Dil de Hindistan'da bir memleket... Beethoven'e karşı, Hafız Gazelhan Veli Ahmedi çıkarıyorlar... Ben boğulacağım hanımefendi... Hani şarkı mecmuaları vardır. Baştan birinci gazel: "Evvelce hüdayı tanımış olmasa gönlüm, / Billahi güzel sen benim Allahım olurdun" gazelidir. Hani fotoğraflar görürüz... Tulumbacı zirzop Ali dostuna yollayacak... Arkasında, köşebaşı dilekçesi yazısıyla bir dörtlük:

Bu dünya devri âlemdir daima durmaz döner,

Can feneri püf diye âkibet bir gün söner,

Eğer felek mahvederse bu değersiz ismimi,

Size yadigâr olarak veriyorum resmimi...

Nedime Hanım, gözlerini kısarak bakıyordu. Üstadın "Canfeneri püf diye âkıbet bir gün söner" sözünü, aruza uydurarak bir okuyuşu vardı ki, bir başkasına karşı duyduğu sönmez kini, korkunç kıskançlığı, hiçbir söz, hiçbir hareket bu halinden daha iyi anlatamazdı.

Üstat, kükremekteydi artık enikonu:

— Onu asla affedemem. Asla! Ben affetsem Allah affetmez. "Mahv-ı nev"i berbat etmeye ne hakkın var habis? "Mahv-ı nev"i ne karıştırıyorsun? Elli kalyonlu Donanmayı Hümayun neyine yetmiyor. Ama denilecek ki ondan âlâ donanma mı olur?" Ayol o 'donanma' değil, 'sürre alayı'... 'Kucağında sazı eksik' desem saz şairlerine hakaret ederim. Kimi aldatıyorsun işkembeli ilham, yahut ilham işkembesi! Bizim için, "hani mübarek kamışa da benzer ya!" buyurmuş... "Ayol o 'kamış' değil, 'kazık!' demiş... Pek sevindim. 'Sembol' deyince 'müsil ilacı' zanneder. 'mübarek' ile 'kazık' kelimeleri de latifesi... Yani "tarzı selefe tekaddüm" edecek de "bir başka lisan tekellüm" edecek...

Nedime Hanım kederle gülümsüyordu. Bir başka zaman olsaydı, belki o da neşelenirdi. Fakat bugün, dehşetli bir yürek yorgunluğundan başka bir şey duyamadı. Üstat yarım saat kadar kendisiyle ölçülen şaire atıp tuttu. Takımı arkasında, çıkıp gidince, Nedime Hanım Kâmil Bey'e döndü:

— Bu maskaralığı hiç unutmayacağım! Bir millet şairleri tarafından böylece yüzüstü bırakılabilir mi? Hele bugünlerde... Bunlar nasıl Türk şairi?

-Hayır. Bunlar Türk falan değil, tam Osmanlı... Bunlar Osmanlı şairi yengeciğim... Bugün “Osmanlı” demek, “kendisinden başka hiçbir şeye inanmaz” demek... Pandeli’de öğle yemeği yediyse bütün dünya mutlu. Dişi ağrıyorsa kıyamet çoktan kopmuştur. Birbirlerini çekememeleri de bundan... Budala, kıyıcı, sapık bir padişah “Dünya iki padişaha yetmez... ” buyurmuş. Oysa, o zaman daha gidilmediği için Amerika’dan, Avustralya’dan haberi de yok... Bunlar ondan da beter halde... Herhal şairlik kendilerini hiç doyurmuyor. İhsan anlatıyordu, içinde yaşadıkları toplumla bir kez ayrı düşmüşler. Hayatımızı, insanlarımızı beğenmiyorlar. İstedikleri gibi değiştirmeye güçleri yetmiyor. Böylece bir boğuşmayı göze alamıyorlar. Üstelik yenilgi de çöktü. Geçmişe saklanıyorlar, Sembole saklanıyorlar. Hiçbirinde, işe yarar, yol gösterir aydınlık yok...

— Oysa biz bugün şiire ne kadar muhtacız! Kavgacı şiire... Ben “Sanat sanat için, ” yahut “Sanat güzellik için... ” falan diyenlerin ne demek istediklerini şimdi anladım. “Sanat sanat için” demek, “Sanat kuvvetlinin emrinde” demek... Bize sanatlarıyla yardım etmeyenler, son hesaplaşmada kime yardım etmiş oluyorlar? Nedime Hanım yumruğunu sıktı. Bir daha sefere, bunu, bu adamlarla açıktan açığa konuşacağım... İsterlerse bana gücensinler... Onlara demeli ki... “Asıl ödevinizi yapmıyorsunuz... Bundan kaçıyorsunuz...

Karışık, karanlık, maskara lafların arkasına sinmeniz bundan... Hem bu memleket ahalisini en büyük tehlike karşısında yalnız bırakıyorsunuz hem de, o ahalinin sanatınız önünde secde etmesini istiyorsunuz. ” Onlara haksız olduklarını söylemeli, evet... içini çekti. Bana bu güzel günü zehir ettiler... Bir yorgunum... Bir yorgunum ki... Sevinci taşımak, acıyı taşımaktan daha zor...

Kâmil Bey, düşünür gibi konuştu:

Yahut da, bizim millet acıya alışmış. Biz hepimiz bahtsızlığa o kadar alışmışız ki, sevinç anormal geliyor. Bilmez misiniz, bizde yüksek sesle gülmek ayıpların başında sayılır. Hele çocuklar için... Sonra

hocalar bize cennetin sevinçleri yerine durmadan cehennemin işkencelerini belki de bu sebeple anlatırlar...

— İhsan, her vakit “İnsanları çabalarken değerlendirmeli” derdi. Bazı şairler var. Hayalleri belki bunlar kadar geniş, parlak, usta değil, ölçüyü, dili kullanmakta büyük sanatçı gücü onlarda yok... Ama bugün nasıl da böylelerinden, böylelerinin yüzlercesinden daha yüksek, daha büyük, daha saygıdeğer... Birer çay içelim mi? Boğazım kurudu. İhsan’ın bugünkü halini hiç unutmayacağım. Bir an beni kucaklayıp bağrına basmak istediğine eminim. Bunu yabancıların yanında yapamadı. Affedersiniz, ben sizi yabancı sayamam, bunu bilirsiniz. Ötekilerin yanında demek istedim... Hiçbir zaman affetmeyeceğim... Kocamı, haklı, cesur, namuslu olduğu için hapsedenleri... Hiçbir zaman...

Nedime Hanım’ın gözlerinden keskin bir şey geçti. Sonra yumuşacık gülümsedi. Masanın üzerindeki eli titriyor, yalnız eli değil, bütün vücudu bir nabız gibi atıyordu. Kâmil Bey, bu eli tutup öpmek isteğini, açlık gibi duydu.

Akşam üzeri Niyazi Efendi, her zamanki gibi, bir sürü şaşırtıcı, sevindirici haberle gelmişti. Anlattıkları doğru ise bir kere, Çerkez Etem’in isyanı zannettikleri gibi bir düşman propagandası değil, hakikatti. Etem Bey önceleri cephe kumandanlarıyla geçinememiş, sonra Refet Bey’i bahane ederek Ankara’yı basmaya kalkmış. Cephenin sol kanadını tutan düşmanı gerekirse yarmaya, gerekirse çevirmeye gücü yeter iyi silahlanmış önemli birlikleri ya idare yoluna giderek yarı başkaldırmış halde muhafaza etmek, ya da bu kangreni büyük bir cesaretle kesip atmak lazım geliyor. Mustafa Kemal Paşa, az bulunur şeflerden birisi olduğunu ispat ederek, hiç duraklamamış, kötülüğü daha büyümeden tepelemeyi kararlaştırmış. 29 Aralık’ta Etem kuvvetlerine saldırılması emri vermiş. 5 Ocak’ta, Etem, Yunanlılara sığınmak zorunda bırakılmış. Bu fırsattan yararlanmak isteyen düşman 6 Ocak’ta saldırıya kalkmış...

Nedime Hanım eli yanağında, mırıldandı:

— Meğer ne büyük tehlike atlatmışız?

— Dehşetli bir tehlike... İnönü'nde üç gün, üç gece dövüşüldü. Nihayet, düşman söktüremedi. Dün gece, tekrar eski yerine, Bursa önlerine döndü. Tam bir haftadır uyumuyorum yengeciğim. Hani masallarda büyülü kıllar vardır. Birbirine sürünce bir Arap çıkarmış da, şehzadeyi istediği yere yetiştirirmiş. Ya da sihirli seccade... İşte onları sayıkladım durup dinlenmeden. . Sanki ben gitseydim, her şey düzelecekti. Ben gitseydim, değil, ben orada on dakika bulunup ölseydim...

— Bu sebepten mi bize uğramadınız?

— Nasıl uğrayabilirdim? Aklım başımda yoktu ki... Tımaklarımı yedim bitirdim. Baksanıza...

Ellerini uzattı. Parmaklan yeni çamaşır yıkamışa benziyordu. Uçlarının derileri hem beyazlaşmış, hem de buruşmuştu.

— Sabahleyin havadisi alınca, baygınlık geçirmişim! İçimde sanki bir şey tükendi. İçim bomboş kalıverdi. Kemiklerden bile boşaldı. Etem'in isyanına bir türlü inanmıyordum. Daha Türkçesi inanmak istemiyordum.

— Şimdi ne olacak?

— Ben de bilemiyorum. "Avrupa işe karışır" diyorlar. Aramızı bulurmuş... Sabahtan beri gezmediğim yer kalmadı. Hep soruyorum: "Ordumuz düşmanı kovalıyor mu?" Karşılık yok: "Yok" demek, "kovalamıyor" demektir. Şu halde başarı tam değil... Yalnız bir soluklanmaya, toparlanmaya yetecek kadar vakit kazandık. Bu da dehşetli bir şeydir. İhsan Bey'e haber verdiniz mi? Zati duymuştur ya...

— Hemen haber verdik, gazeteyi götürdük.

— Artık onun işi de uzun sürmez.

— Sahi mi? İhsan'a bir faydası dokunur mu?

— Elbette dokunacak... Göreceksiniz...

Nedime Hanım, bir şey yapmak isteğiyle yerinden kalktı. Sonra çaresizlik içinde, kendini koltuğa bıraktı:

— Daldık, gitti! Kusura bakmayın... Çay mı, kahve mi?

— Hiçbir şey istemem. Kaç gündür rabıtalı bir yemek bile yemedim. Önce kamımı doyuracağım. Pardon! Önce birkaç kadeh patlatacağım. Artık hakkım yok mu ama?..

Yorgun yorgun gülümsedi. Kâmil Bey'e “Var mısın?” anlamına göz kırptı.

— Hayır! Teşekkür ederim. Ben de eve erken gitmeliyim... Müjde götürmek lazım...

Böyle dedi ama, müjde verecek kimsesi olmamanın kederini de birdenbire duydu, nedense öksürdü.

Nermin, olup bitenlerle hiç ilgilenmediği halde niçin yalan söylemişti, durup dururken?..

2

Ahmet, Karadayı idarehanesine, bitkin girdi, selam vermeyi bile akıl etmeden, dalgın bakışlarla, Nedime Hanım'la Kâmil Bey'i süzdü:

— Daha gelmedi mi?

— Kim? Ne var?

— Hasta mısınız?

— Hayır, yenge, hasta falan değilim. Niyazi'yi arıyorum. Hayır, aramıyorum. Burada buluşacaktık. Saat kaç?

— Buluşacaksanız mutlaka gelir. Paltonuzu çıkarın, bir çay için. Bunca zamandır neredeydiniz bakalım?

Ahmet, bir iskemleye çöktü. Yumruğunu umutsuz umutsuz dizlerine vuruyordu:

— Çay içmeliyim. Doğru! Bir çay söyler misin Kâmil, lütfen...

Dışarda kar yağdığı halde, Ahmet'in suratı ter içindeydi.

Onun böyle ölçüsüz kederleriyle ölçüsüz neşelerine alışık olduklarından pek ciddiye almadılar. Kâmil Bey pencereden üç çay söyledi.

Nedime Hanım, kalemi bıraktı:

— Paltonuzu çıkarınız! Kurusun! Kar hızlanmış mı bu kadar? Niyazi ağabey buraya mı gelecekti?

— Buraya...

— Ne var, ne yok! Ankara'da?

— iyilik. .

— Hani bize bir müjde verecektiniz! Değil mi Kâmil Bey?

— Verecekti ya... Hem müjde, hem de ziyafet... Söylesene Ahmet Bey!

— Ziyafet de verecektim. Yahu bu dünya ne kadar namussuz olmuş... Daha doğrusu, adam öldürmek, bazı durumlarda, ne kolay bir iş gibi geliyor insana! Daha doğrusu, bazen adam öldürmekten başka çare kalmıyor.

Nedime Hanım, kocasının bu en yakın arkadaşını teselliye hazırlanarak gülümsedi:

— Bahse girerim ki, Ahmet Bey'in yanma bugün, budala bir hafiye gelerek ağzını aramaya kalkmıştır. Değil mi efendim?

Çaya şeker atarken Ahmet'in eli titriyordu. Birkaç yudum içti. Kâmil Bey'den bir sigara istedi. Uzatılan paketi görmemiş gibi paltosunu çıkarmaya kalktı. Astıktan sonra ceplerinde galiba mendil aradı. Tekrar yerine oturduğu zaman da gözlerini dostlarından kaçırarak somurtkan bir dalgınlıkla çayını bitirdi. Bütün bu hareketlerin, Ahmet'te, kararsızlığı gösterdiğini, bir şeye karar veremediği sıralarda, böyle çocuk gibi huysuzlandığını biliyorlardı. Gene biliyorlardı ki, bu kararsızlık, buraya gelmeden önce sona ermiş, karar verilmiştir. Ahmet derdini er-geç söyleyecek. Söylemeyecek olsa, hiç uğramaz.

Tekrar saati sordu, karşılık beklemeden Kâmil Bey'e doğru biraz eğildi:

— Bize yarına kadar otuz dokuz bin lira lazım... Benim cebimde otuz dokuz lira yok...

Şakalaşıyor sandılar. Kâmil Bey, keyifle güldü.

— Saat, alafranga 1 azizim! Yarın sabaha 11 saat var. Bu kadar zamanda... Klişeleri, mürekkebi, baskı makineleri falan hep hazır bile olsa, memleketimizde, bu kadar banknotu basıp yetiştirecek basımevi henüz kurulmadı. Hem neden 39 bin lira da, sözgelimi yuvarlak hesap 40 bin lira değil!

Ahmet, öfkeyle gözlerini kıstı:

— Çünkü paşaoglu, on bir bin lirası elde...

— Demek aslında 50 bin lira mı lazım?

— Ne sandınız... Paralarınızı götürür Avrupa'da tıkırı tıkır yersiniz... Tıkır tıkır... Gözlerini şaşkın açtı. Biz neler konuşuyoruz Yarabbi?

Çırak, boş bardakları almaya gelmişti. Kâmil Bey, biraz dargın sordu:

— Birer tane daha içelim mi?

— İstemez. Başım dönüyor. Dün akşamdan beri ağzıma bir lokma sıcak yemek koymadım. İki simitle dolaşıyorum. Eğer bu para bulunmazsa, şerefsizim kendimi öldürürüm. İçini çekti. Nerde kaldı bu Niyazi? Ne ağır, ne vurdumduymaz adam... Saat bir buçukta gelecekti. Sanki biri çeyrek geçe General Harrington'la randevusu varmış gibi...

— Yoo! Niyazi ağabeyime söz istemem...

— Niyazi ağabeyinize! Siz, kuzum, İnebolu'ya götürülmek üzere gemiye yüklenmiş bin ton cephane ne demektir bilir misiniz?

Nedime Hanım'la Kâmil Bey bir ağızdan sordular:

— Bin ton cephane mi?

— İnebolu'ya mı gidecek?

— Müjde bu muydu?

— Hay Allah sizden razı olsun?

— Bırakın canım! Allah benim belamı versin! Ben zati bilmez miyim? Uğursuzluk hep bende... İşi berbat eden, benim uğursuzluğum...

— işi berbat eden ne demek? Böyle berbat edilemez! "Gemiye yüklendi" demediniz mi?

Bunu, bir kaşım kaldırarak Nedime Hanım söylemişti.

Ahmet, kederle gülümsedi:

— İşi berbat ettik yengeciğim, eğer Niyazi Efendi bir çare bulamazsa... ki, paraya çare bulabileceğini sanmıyorum... Götürüp kendimi denize atmaktan başka yol kalmıyor.

— Hele anlatın bakalım!

Ahmet, bir cigara daha yaktı. Büyük bir suç açıklar gibi başladı:

— Haliç'te bin ton cephane vardı. Aylardan beri gönderilemiyor. Vapur bulamamıştık. Sonunda, Niyazi Efendi, bir vapur buldu. On bir bin liraya pazarlığı bitirdik. Yarısı peşin, yarısı İnebolu'da ödenecek. Ararat isimli vapur boyanmak bahanesiyle Haliç'e girdi. Kasımpaşa ile Fener arasında şamandıraya bağlandı. Bir haftadan beri neler çektiğimizi bir ben bilirim, bir de Allah bilir. Hamallar ikiye ayrıldıkları için bir gecede bitirilemeyen işler tehlikeli... Salih Reis'le Osman Reis'i buldum. Meseleyi anlattım. İstanbul hükümeti hesabına çalışan Hızır'la Şaban kâhyayı şüphelendirmemek lazımdı. Bu sebeple çalıştırılacak hamallar bir kere işe başladıktan sonra bir daha oradan ayrılamayacaklardı. İki taraf birbirini kolluyor, işlerini bozmaya uğraşıyor. Nihayet pazarlığı kesince, Salih Reis'e telefon ettim. Bir rakam söyledi. Bu parolaya göre reis, en güvendiği, en işe yarar adamlarından bir ekip hazırlayacak, teker teker yükleme yerine yollayacaktı. M. M. Grubu da bu işe ayırdığı arkadaşları bizim ardiyeye birer ikişer gönderdi. Yüzbaşı Bilâl, Yüzbaşı Hakkı, Teğmen Abdülvehap, Kayyum Ahmet, Tahsin Kaptan, Hemşinli Mehmet, Bolşevik Mustafa, Marangoz Adil Usta hep geldiler. Yüklemede vinç kullanılmıyordu. Sandıklar, elden ele geçirilip rampalardan kaydırılarak ambara indirilecekti. Bu yüzden üç gecede, anca 650 ton yüklenebildi. Dördüncü gün, yani dün, vapurun Haliç'te bulunmasının tehlikeli olacağını haber aldık. Daha fazla beklemeden, çıkıp Sirkeci rıhtımına yanaşması lazım geliyordu. Dün çektiğim azabı size anlatamam. Sanki bütün İstanbul halkı, yediden yetmişe kadını, erkeği, çocuğuyla hafiye olup peşime düştü. Gemiye gidip haber vereceğim. Gemiye gitmek için bir sandala binmek gerekiyor, iki kere Eminönü'ne, kayık iskelesine yaklaştım, iki keresinde de

kayığa atlamaya cesaret edemedim. Kos helvacısı Arnavut, sivil polise benziyordu. Kel simitçi sivil polise benziyordu. Yürüdüm. Yemiş iskelesine kadar... Bu sefer de kayıkçı beğenemiyorum. Nihayet cesaret edemedim. Uzatmayalım, vapurdakilere haberi başka biriyle gönderdim.

— Bari, geri kalanını da, gayret edip yükletseydiniz!

— Geri kalanını kim düşünür yengeciğim? İngilizler pirelenmişler. Dün geceyi nasıl geçirdim, nasıl deli olmadım, hâlâ şaşarım. Eğer sahiden şüphelendilerse, Unkapanı Köprüsü'ndeki casus barajını Ararat vapuru nasıl geçecek? Şöyle üstünkörü bir araştırma elverir. Bir düşünün, yalnız 40 bin mavzer mermisi var. Gülleleri saymıyorum. Bu sabah Karaköy'e geldiğim zaman, köprü daha kapalıydı. Sirkeci rıhtımına bakıyorum. Ararat vapurunu bir türlü gözüm seçemiyor. Bacası siyah mıydı? Kırmızı mı? Bir aralık şaşırmışım. “Kasımpaşa'ya insem mi?” diye düşündüm. Sonra aklım başıma geldi. “Budala gibi köprünün kapanmasını neden bekliyorum yahu?” dedim. Bir sandala atladım. “Ooh! Yarabbi şükür! Ararat çoktan Sirkeci rıhtımına kıçtan kara bağlamış. Yolcu alacak da, hareket edecek. Gözlerim yaşardı sevinçten... Anadolu'dakilere, İnönü Zaferi'nden sonra böyle bir armağan istemez mi? Size de müjde vermek keyfini düşünün. Vapur yola çıkar çıkmaz buraya koşacağım. Ardiyeye gittim. Bizim hamala bir çayla iki simit getirttim. Karnımı doyurdum. Kanapeye uzanıp biraz uyumaya çalıştım. İçim geçmiş, geçmemiş, bir de baktım ki, karşımda Niyazi Efendi duruyor. Hayal mi, rüya mı derken: “Kalk birader, yatmanın zamanı geçti. Mesele çok önemli!” dedi.

— Sakın vapuru mu basmışlar?

— Değil yengeciğim. Biz vapuru Rozalti isminde bir heriften tutmuştuk. Herif mutlaka görüşmek istiyormuş. “Neyi görüşecek?” dedim. Niyazi'ye söylememiş. “Ardiyeye de gelmem” demiş. Niyazi: “Saat dokuzda bizi evinde bekliyor!” dedi.

— Derdi ne? Gittiniz mi?

— Saat henüz yedi olmamıştı. Tam iki saat, evirip çevirdik, ne diyeceğini kestirmeye çalıştık. Bu, görüşmek isteği hayra yorulacak

şey değildi ama, bizim gönlümüz, bir türlü kötülük konduramıyordu. Nihayet İngilizlerin kuşkulanması meselesini esas alarak “Vapuru kurtarmak için bize bir yol gösterecek mutlaka!” dedik. Saat sekiz buçukta tramvayla Ağa Camii’ne çıktık. Mösyö Rozalti bir evin üçüncü katında, karanlık, rutubetli bir dairede oturuyor. Uzun boylu, uzun sakallı, oynak gözleri parıl parıl bir adam. Zaten ilk görüşte gözlerini beğenmemiştim ya... Bize birer kahve yaptırdı. Kahvelerimizi içinceye kadar da işten bahsetmedi. Ben büsbütün pirelendim. Öyle ya, hayırlı bir sözü olsa, bu kadar uzatır mı? Nihayet patladım. Bizi neden görmek istediğini sordum. İşte sözlerinin özeti: Böyle olağanüstü işlerde başarı para dökmeye bağlıymış. Durum; tasarladıktan gibi çıkmamış. Vapuru kurtarmak için İngilizlere birçok rüşvet vermek gerekiyormuş. Türkçesi: Vapur ancak 50 bin lira ile yola çıkabilirmiş. “Ben yirmi yıldır İstanbul’da oturuyorum, dedi, çok işler gördüm. 50 bin lira mutlaka lazım. Bir kere vapur tehlikede... Sonra da biz tehlikedeyiz. Talihin cilvesini bilirsiniz. Yarın bu toprakları terk etmek zorunda kalmayacağımı bana kim temin eder? Esasen bu para göndereceğimiz malın yüzde yarımım bile karşılamaz. Dövüşen bir ordu için hele imkânları sizinki gibi kıtsa, bin ton cephane ölüm-kalım meselesidir. Sizin bu işe kendi başınıza karar veremeyeceğinizi biliyorum. Gidiniz, şeflerinizle görüşünüz. Akşama kadar bekleyeceğim. En geç, bu akşam saat sekize kadar bir cevap alamazsam, kendimi eski şartlara bağlı sayamam. Vapuru kurtarmaya çalışmak vazifemdir. Beni anlayacağınıza eminim! Şimdi lütfen ayrılalım. Kroker Oteli’nde Entellincens Servisle önemli bir buluşmam var. ”

— Vay namussuz herif vay!

Nedime Hanım, elini yanağına götürmüş, donakalmıştı.

Ahmet, sözü artık uzatmadı:

— Gruba haber verdim. Durumu anlattım. “Ha” deyince bu kadar para bulmanın imkânsız olduğunu söylediler. Ben de zaten böyle bir cevap alacağımı umuyordum.

— Niyazi ağabey nerde?

— Rozalti’nin evinden çıkınca Taksim’e kadar beraber yürüdük. Çare araştırdık. Ben gerekenlere bilgi vereceğimi söyledim. Fakat elli bin lirayı derhal bulmak mümkün olmadığı gibi, işin aldığı şekle göre, beklemek de imkansızdı. Niyazi de başka taraflardan para bulmaya çalışacağını söyledi. Nihayet saat bir buçukta, ikide burada birleşmek üzere ayrıldık.

Üçü de bir zaman sustular.

Ahmet yavaşça dert yandı:

— Bir düşünün yengeciğim! 50 bin lira, 50 tane pis banknot... Şu kalınlıkta bir kâğıt destesi... Hepsini bir mangala doldursan da tutuşturσan, belki de bir fincan kahve pişirmez. İnsanın deli olacağı geliyor.

Kamil Bey yere bakıyordu. Babası öldüğü zaman, Osmanlı bankasındaki parası, altın olarak bu rakamdan birkaç kat fazlaydı. “Aman Yarabbi! Demek, lira adedi kadar vatandaş canı kurtaracak, düşman öldürecek bir dehşetli kuvvetmiş. Belki de vatan kurtaracak bir kuvvet. Aman Yarabbi!” Bu parayı, nasıl da aptalca, hatta namussuzca çarçur etmişti. Hem de kendi malı zannederek... Kendi malını yerken binlerce insana fenalık ettiğinden şüphelenmeksizin... “Aman Yarabbi” içinden geçenleri anladılar mı kuşkusuyla ötekilerin yüzüne gizlice baktı. Gözlerini yere eğmişlerdi.

Kapı açıldı. Niyazi, yorgun, sapsarı, traşı uzamış yüzüyle eşikte göründü.

Nedime Hanım, umutla davrandı:

— Nihayet geldiniz Niyazi ağabey! Nihayet...

— Keşke gelemez olaydım...

Ne kadar bitik olduğu belliydi. O da, Ahmet gibi, paltosunu çıkarmayı akıl edemeden bir iskemleye çöktü. Gözlerini kaçırarak Ahmet’e sordu:

— Ne haber? Bulamadınız değil mi? Yoksa burada oturmazdınız?

— Bulacağız. Bulamamak imkânsız... Hiç olur mu?

— İşte pekâlâ oluyor. Dört saattir, o kadar sefil bir parayı bulamadık. Bir koca millet... Beş yüz senelik başşehir... Paşası var, tüccarı var, beyi, ağası, mirasyedisi var... Şimdi bir felaket daha haber aldım. İşgal makamları, böyle kaçakçıları tutturanlara büyük ikramiyeler veriyorlarmış.

— Sahi mi?

— Kim söyledi?

— Bir arkadaş... Yalnız gemideki cephaneler değil, depodakiler de tehlikede... Ararat'ın Fenerle Kasımpaşa arasında yüklendiğini gâvur biliyor. Her şey, bir saat içinde meydana çıkar. -Nedime Hanım'a bakmaksızın utanarak sordu- Bağış parasından üzerinizde bir şeyler var mı?

— Hayır!

— Birkaç bin lira olsaydı, şimdilik götürür verirdik. Deli olacağım. Beni her zaman çaresizlik bitiriyor. Neden böyle hep çaresiz oluyoruz? Kuvvetimiz var. Cesaretimiz var, aklımız da var. Fazladan hayatımızı sakınır adamlar da değiliz. Her tarafı dolaştım. Kiraz Hamdi Paşa'ya Miralay Refik Bey'e uğradım. Bunlar Askeri Nigehban Cemiyeti ileri gelenleri... Bizim Karakol cemiyetine başvurdum. Hepsinin kendine göre şikâyeti var. Asıl işimize yarayacak insanları, yok yere darıltmışız. Eskiden beri söylerim. Her milletin kendine göre davranışı olur. Bizim millet, her zaman kuvvete tapmıştır. Eşkıyadan başka muhalif görmemiş bir memlekette, Avrupa metodlarıyla çalışılır mı? ittihatçıların, Kızıl Sultanı devirmeleri, yalnız komitecilik sayesinde mümkün oldu. Yakın tarihin bu en olumlu gerçeğini unutmak budalalık değil de nedir?

Sözünü soluk almadan dinliyorlardı. Niyazi Efendi, gayet az konuşmasıyla meşhurdu. Bugün nihayet taşmış olacak. Ahmet'le bazı bazı bu konuda dertleşmek âdetiydi. Bu dertleşmelerde, ya Mustafa Kemal Paşa'nın adını söylememeye dikkat eder, ya da, "Paşayı etrafındakiler aldattılar. Yanlış yola saptırdılar" diyerek suçu, adı bilinmez kimselerin üstüne atardı. İçini çekti:

— Nigehbancılar da, Karakolcular da küskün... Oysa biz bugün bir küfeci çocuğa bile muhtacız. Topalından, köründen yararlanmaya çalışıyoruz. Günlerden bir gün bir emir geliyor, bir sürü örgüt, çalışmaların dışında bırakılıyor. Huyumuzu bilmez misiniz? Yukardan: ‘Bir şamar vur!’ deseler, biz aşağıda öldürür de leşini parça parça ederiz. Askeri Nigehban Cemiyeti’nin vatansever subaylarına türlü türlü leke sürüldü. Kurmay Albay Refik Bey, hırsızlık ettiği için ordudan kovulmuşmuş... Ötekilere de birer kara çaldılar. Hele Karakol Derneği asla darıltılmayacaktı. Anadolu’yu şurada bırakalım, İstanbul için Karakol Derneği usullerinden başkası havadır. Gizlilik; işe, kudret, önem verir. Umumi Merkez üyelerinin kimliği, sayıları, toplantı yerleri, seçim sistemleri, çalışma düzenleri elbet gizli kalacaktı. Bunlardan birisini açıklamak şurada dursun, şüpheye düşülse, herif derhal komite tarafından idam olunacaktı. “Dernek” diye ben buna derim. Sonra mesele basit bir dernek meselesi de sayılmaz. Karakol teşkilatı, “Milli Ordu Teşkilatı” idi. Başkumandan, büyük erkânıharbiyesi, ordu, kolordu, fıkra kumandanları seçilmişti. Bunlar vazifelerini gayet gizli yapacaklardı. Anadolu’dan buradaki Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı’na gönderilen emri, duysanız, gözleriniz yaşarır. Meğer Karakol Cemiyetinin nizamnamesi birçoklarına dehşet veriyormuş. Dikkat buyrun, yani, korkutuyor, yani dehşete düşürüyormuş. Asıl takdir olunacak cihet bu iken bunu hata saymayı bir türlü aklım almıyor. Elbette dehşet vereceğiz. Bugün nasıl bir gündür? Zoru görmeyince bizim millet yola gelir mi? Sanki karşımızdakiler bize karşı terör yapmıyorlar mı? İhsan Bey’in on yıla mahkûm edilişi terör değil de nedir? Bir yıldan beri İstanbul’da bir ek örgütü, Müdafaa-i Hukuk Nizamnamesi’ne göre kurup genişletiyorlar. İstanbul’da esas iş, fikir cereyanlarının birleştirilmesinden ibaretmiş... Haydi buyrun, birleştirilmiş fikir cereyanlan, kara sakallı gâvuru yola getirsin bakalım. Getirir mi? Bize lüzumlu parayı bulabilir mi? Bir yazı gelmiş Ankara’dan... İstanbul Merkez Heyeti, ona bağlı idare heyetleri eğer meydana çıkmaya cesaret edemezlerseymiş, kişiliklerini gizleyebilirlermiş, işte o kadar iyi gizliyorlar ki, memleketin hayatı, kurtuluşu, geleceği için gerekli küçük bir para, bu gizli vatanperverlerin kasalarında fazlasıyla

durduğu halde, bulunamıyor. Yüklenmiş bir cephane gemisini kurtaramıyoruz. Deli olmak işten değil...

— Merak etmeyin Niyazi ağabey, çaresini bulacağız. Elimizi, kolumuzu bağlayıp oturacak değiliz ya. .

— Bütün umudum sizde Nedime Bacı... Uzaktaki insan, dâhi bile olsa, olayları yerinde inceleyemediğinden yanılıyor. Gündelik işlere gömülüyor. Anahattın büyük meselelerini gözden kaybediyor. Karakol Cemiyeti'ndeki arkadaşlara başvurdum. Ele geçirdiklerime ayrı ayrı yalvardım. Hepsi de haklı olarak çekingen. "Bizi kimse bilmese, sen bilirsin, dediler, kırk bin lira değil, dört yüz bin lirayı yarım saatte buluruz. Altı tane fedai, Osmanlı Bankası'nı basar, bu parayı gene sağlar. Müdafaa-i Hukuk la aramızdaki çekişme bu yüzden... Bizi bir de çapulculukla suçlayacaklar. Milli kuvvetler arasındaki birlik namına bu bir felaket olur. Biz şimdilik, hareketsiz bekliyoruz. Ankara'dakiler elbette hata ettiklerini anlayacaklar: 'Siz haklısınız' diyecekler. Merak etme! O zaman biz sana bir gemi dolusu değil, on gemi dolusu cephane buluruz. " Sanırsam, bu Ararat vapuru işine bir bakımdan da memnun oluyorlar. "Ankara'ya hatasını belki anlatır" diyerek... Böylece iki taraf birbirini haksız çıkarmaya uğraşırken bizim cephaneler elden gidecek. Yalnız cephaneler mi? Verdiğimiz 11000 lira da yanacak...

Bunu, şimdiye kadar hiçbirisi düşünmemişti. Ahmet bir küfür savurdu, hemen toparlanıp Nedime Hanım'dan özür diledi:

— Kusura bakma yengeciğim! 11000 lirayı hatırıma getirmemiştim. Parayı herife saydık. Bunu söylemiş olsaydım, belki grup reisi bir çare bulurdu! Aklım başımda mı? Cephaneler gidiyor elden, bu fakir milletin 11000 lirasını da birlikte götürüyor. Bundan başka, emin bir vasıta bulunmuştu. Bu kumpanya ile mükemmel işler yapabilirdik. Onu da kaçıracağız. Niyazi'nin hakkı var. Deli olmak işten değil...

— İşte cephe gerisini ben bu sebepten sevmem. Ateş boylarına kurban olayım. Kaç kere söyledim: "Bırakın beni! Bir şey elimden gelmese, bir çukur olsun doldurmaz mıyım?" dedim.

Nedime Hanım, hiçbir umudu olmadığı halde, yalan söylediğini bile fark etmeden kesinlikle konuştu:

— Merak etme Niyazi Ağabey... Çare bulacağız.

— Dedim ya, bütün umudum sizde...

Kâmil Bey çekinerek sordu:

— Sözgelimi... N'apabilir, Nedime Bacı?

— Şimdi kestiremiyorum. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne başvurur. Bağış istediğiniz zenginlerden birisine başvurabilir. Bir an durakladı: Bakınız aklıma ne geldi. Kâmil Bey'in gayet zengin bir akrabası var. Enişteleri... Müteahhit...

— Bizim hanımın eniştesi mi? Halasının kocası İbrahim Bey...

— Tamam... İbrahim Bey'e başvurulamaz mı? Burda isteme biçimi önemlidir bence... Biz sadaka istemeyeceğiz. Bize borç versinler. Biz bu savaşı kazanacağız. Kârlı bir işe para yatırmış olacaklar. Kuvayı Milliye namına senet verelim. İbrahim Bey, o kadar zengindir ki fazla sermayesinden küçücük bir parayı da böyle bir işe yatırmış olacak. . "Ne olur, ne olmaz. Ya tutarsa!" hesabı... Acemi bir hareketle elini yumruk yaparak dizine vurdu: Neler söylüyoruz. Çocuk gibiyiz. Ayıp şey! Ben şimdi beş kişiyle, beş tabancayla size iki yüz bin lira getirmeliyim. Durmuşuz da, gidip birisine yalvarmayı düşünüyoruz. Zati karanmı verdim. Eğer parayı bulamazsak gemiyi basacağım. Silah gücüyle ele geçirip Boğazı geçmeye çalışacağım. Gücüm yetmezse, yakalanacağımı anlarsam, tekneyi havaya uçuracağım. Namussuzum ki...

— Niyazi ağabey sakin ol! Göreceksin, cephaneyi kurtaracağız.

— Sizin ne yapacağınızı bilmem. Benim bir yerde daha umudum kaldı. Saat üçe doğru bir arkadaşla beraber bir yere gideceğiz. Sonra... Yarın sabah burada buluşuruz. Ya da... Hemen kalktı. Hazırola geldi. Şimdiden vedalaşalım! Ya başarı, ya ölüm!

Yalnız Nedime Hanım'ı selamladı. Çıkmadan Kamil Bey'e döndü:

— Sizi takip ediyorlar. Eviniz kontrol altındadır. İnönü Zaferi'nden sonra, artık hepimize önem vermeye başladılar. Eğer İnönü Zaferi kazanılmasaydı, biz bugün bu zorlukla da karşılaşmazdık. "Bunlar umutlandı. Ne istersek verirler" diye düşünüyorlar. Zafer pahalı şey

ama, ödeyecek babayiğit lazım... Nedime Hanım'a gülümsedi: Paramız yoksa, canımız var ya, onu veriveririz. Değil mi yengeciğim?

Hızla dışarı çıktı. Kapıyı şiddetle örttü. Tahta kanadın üzerinde biraz kamburumsu gövdesi, sanki gölge gibi kalmıştı.

Nedime Hanım, Niyazi ağabeysini kurşuna dizmeye götürmüşler gibi, yüreğinde büyük bir acı duyarak gözlerini yumdu. Alt dudağı belli belirsiz titriyordu. Bu, ağlayacağına alametti. Oysa ağlamaması lazım geldiğini, bunun umutsuz erkekler üzerinde yıkıcı bir etki yapacağını biliyordu. Yan gözle baktı. Kâmil Bey, sigaralı elinin baş parmağıyla bıyığını okşayarak, dalmıştı. Ahmet, çaresiz bir çocuk gibi ellerini kavuşturmuş. Ağlamamak mümkün değil. Hem de bu, öyle burnunu çeke çeke sessiz ağlamak olmayacak. Hıçkıra hıçkıra... Kepaze bir şey... Düpedüz alçaklık...

Acele kalktı. Dopdolu bir sesle yalvarır gibi konuştu:

— Ben basımevine kadar gideceğim. Oradan da Hilal-i Ahmer'e uğrarırın! Siz, şey yapınız... Çay söyleyeyim mi geçerken?

Karşılık beklemeden çıktı. Kâmil Bey'in tuttuğu paltoyu, halsiz giydi, kapıyı kapattıktan sonra koridorun tenhalığında derin derin soludu. Bu gidiş bir kaçışa benzemişti. Adilikle, korkaklıkla doluydu.

Çay söylemeye cesaret edememişti.

Ahmet, uzun bir sessizlikten sonra içini çekti:

— Kadıncağızı harap ediyoruz! Gebe de bir yandan... Korkuyorum yorgunlukla... Bir şey olursa... Nasıl bakarız İhsan'ın yüzüne?

— Deme! Böyle bir tehlike var mıdır? Kâmil Bey karşılık bekledi: N'apmalı peki? Acaba bizim halanın kocasına başvurmak doğru olur mu? Kuvayı Milliye'nin ilerdeki zaferini karşılık göstererek birisinden 40 bin lira borç istenebilir mi?

— Bir kere, işgal orduları müteahhidine böyle bir teklif yapılmaz. Budalalıktır. Sonra Kuvayı Milliye namına senet verecek yetkide değiliz. Herif tüccar! "Siz kimsiniz? Hani vekâletnameniz? Silah almak için kırk bin lirası bulunmayanlara, ben bu kadar parayı nasıl veririm?" derse...

— Haklısınız. Zati vermez ya... Vermesi için Anadolu’nun zaferine yüzde bir iki inanması gerek... Böyle bir inancı olsa, geleceğini başka türlü garantiye çalışırdı. Duymadınız mı? Anadolu şimdilik İstanbul’dan, pek büyük bir fedakarlık istemiyormuş. Niyazi Efendi’ye hak vereceğim geliyor. Ben bu Karakol Cemiyeti meselesini yeni işittim. Galiba Ankara hata etti. Her çeşit gizli örgüt lazım...

— Silah kuvvetiyle para bulmak için mi? O zaman da küçük küçük silahlı gruplardan meydana gelmiş, gayet gizli bir cemiyeti, kimler, nasıl kontrol edecek? Her aklına esen, banka soymaya, eşkıyalık etmeye kalkarsa bunun sonu nereye varır?

— Evet... Orası da öyle ya! İş kolayca çapulculuğa dökülür. Herkes Niyazi Efendi gibi, pir aşkına çalışır mı? Peki, ne yapacağız? Sizin aklınıza hiçbir çare gelmiyor mu?

— Hiç.

— Bu Rozalti nasıl bir adam dediniz?

— Pek adi bir adam. Bir gözleri var, yalnız gözlerini görsen yüreğini anlarsın. Cıva gibi oynak iki göz bebeği... Herif düşman bile değil. . Madrabaz...

— Vapur kendi malı mı?

— Hayır!

— Öyleyse?

— Vapuru biz onun aracılığıyla kiraladık. Şirketin sorumlu memuru...

— Hangi şirketin?

— La Fransez şirketinin...

— La Fransez mi? Emin misiniz?

Ahmet, Kâmil Bey’in yüzündeki değişmeyi görünce gözlerini kırpıştırdı. Kâmil Bey düşünüyordu:

— La Fransez... Durunuz bakalım!.. Ben bizim Enişte Bey’in evinde birisiyle tanışmıştım. Eğer aklımda yanlış kalmadıysa, La Fransez şirketinin direktörü demişlerdi. Kısa boylu, şişman bir Fransız...

— Ben direktörü tanımıyorum. Yalnız Rozalti ile görüştüm. Zati direktör de bu işe karışmak istememiş galiba?

— Karışmak istememiş mi? Neden? Direktör Fransız tebaası olmalı. Kendisi için bir tehlike yoktur ki çekinsin. Nihayet vapur tehlikeye düşer. Buna da razı olduktan sonra niçin sizinle görüşmeyecekmiş?

— Yani?

— Yani, bu iş bana biraz karışık gibi geliyor. Eğer Ararat vapuru La Fransez şirketinin malı ise, eniştemin evinde tanıdığım adam da aynı şirketin direktörü bulunuyorsa, o Fransız armatörü bana madrabaz bir herif gibi görünmediydi. Bizim eniştenin salonu hep düşmanlarla doludur. Kasıntılı, budala, yabancı subaylarla... O gün içlerinde insana benzer bir o direktör vardı. Siz şirketin merkezini biliyor musunuz?

— Direktörü görmeye mi gidelim demek istiyorsun?

— Tabii görmeye gideceğiz. Bunu şimdiye kadar nasıl olup da düşünmediğinize şaştım.

— Bir faydası olur mu dersin, aman kardeşim?

— Haydi, paltonuz nerde? Hemen gidelim...

— Adresi bilmiyoruz.

Kâmil Bey’in ömründe pek az kullandığı pratik tarafı ayaklanmıştı.

Bir taraftan paltosunu giyerken, bir taraftan konuşuyordu.

— Eczahanede telefon rehberine bakacağım. Rehberde adresini bulurum. Acenteye gideriz. Direktör orada değilse, nerede oturduğunu sorarız. Evini, otelini öğreniriz. Haydi, vakit geçirmeyelim!

— Nedime Hanım'a bir tezkere bıraksak... Merakta kalır.

— Şimdilik istemez. Boş yere umuda düşürmek daha kötü... İnşallah bir iş beceririz de, müjdeyi nasıl vereceğimizi uzun uzadıya düşünürüz. Zavallıyı heyecanlandırmamak için...

Yol üstündeki ilk eczahaneye girip telefon rehberine baktılar. La Fransez vapur şirketi, Galata'da, Ovakimyan Hanı'nın birinci katındaydı. .

Direktörün yerinde olup olmadığını telefonla sormayı bile akıl etmeden bir arabaya atladılar; araba hanın kapısında duruncaya kadar hiçbir şey konuşmadılar.

Direktör oradaydı. Bir Yahudi delikanlısı bekleme odasında yer gösterdi. Kâmil Bey'in kartını götürdü. Biraz sonra da: “Buyrun!" dedi.

Kısa boylu, şişman Fransız, galiba, ‘Selim Paşa oğlu Kâmil’ Bey'i hatırlayamamıştı. Kartı elinde tutarak kapıya bakıyordu. Görür görmez, hemen kalktı, elini uzatarak yaklaştı:

— Bonjur monbey!

— Bonjur mösyü... Adını bir türlü hatırlayamayacağım anlayarak, Ahmet'i tanıştırmaya girişti: Size arkadaşım Ahmet Bey'i takdim ederim.

— Enchante!

Herif ziyaretçilerini güler yüzle oturttu. Zile bastı. Kahve istedi. İbrahim Bey'in evindeki tanışmadan sonra bir daha görüşemediklerine üzüldüğünü söyledi, sonra bu gelişin sebebini sordu.

Kimin konuşacağım bile kararlaştırmamışlardı. Ahmet o kadar heyecanlıydı ki, Türkçe: “Sen konuş!” diyebildi.

Kâmil Bey hiç hazır olmadığı halde, gayet kolaylıkla söze başladı:

— Bizim “Galatasaray” isimli bir lisemiz var. Tabii duydunuz!

— Evet.

— Ben de, arkadaşım da bu mektebi bitirdik. Bizi Fransızlar okuttu. Yani biz vatanperverlik dersini Fransızlardan aldık. Bugünkü şartlar ne olursa olsun, Fransızların her çeşit vatanseverliği, hiç değilse, hoş görürlükle karşılayacaklarına eminiz.

Kâmil Bey bir an sustu. Hafifçe terlemişti.

Direktörün bu başlangıçtan bir şey anlayamadığı gözlerini kırpıştırmasından belliydi. Kâmil Bey yutkundu, kaldığı yerden aldı:

— Biz vatanımızı kurtarmak istiyoruz, buna çalışıyoruz. Buna her millet kadar hakkımız var. Yani, buraya sadece firmanızın tüccar müşterileri gibi gelmedik. İstenilen paranın değersizliğini biliyoruz. Bizim için malınızı daha ucuza tehlikeye koymanızı sizden isteyemeyiz. Fakat ilk pazarlıktan sonra... Aradaki fark pek büyük... Hemen de beş misli... Lütfen müsaade buyrun... Bitireyim... Biz bu parayı, yani aradaki büyük farkı ödemeyecek değiliz. Lâkin şu anda bulup buluşturmamız imkânsız...

— Siz neler söylüyorsunuz? Bir kelimesini bile anlayamıyorum. Önce teker teker anlaşalım. Bizim vapurlardan birisine mal mı yüklettiniz?

— Evet... Ararat vapuruna...

— Şu cephane meselesi mi? Peki, n’olmuş?

— 50 bin lira...

— Ne elli bin lirası?

— Vapurdan şüphelenmişler. Bu yüzden navlunu on bir bin liradan elli bin liraya çıkarmışınız.

— Size bu acayip şarkıyı kim söyledi?

— Kim mi söyledi? Şarkıyı mı?

— Sizden elli bin lirayı isteyen kim?

Kâmil Bey soluğu kesilmiş olarak Ahmet’e döndü:

— Adı neydi? Ro... Roz...

— Rozalti!

Direktör, kaşlarını çattı.

— Rozalti mi? Bu Rozalti haydudu demek sizden fazla para koparmaya kalktı? Vay alçak vay! Rozalti, şirketin yetkisiz bir memurudur. Bana geldiğiniz iyi oldu. Teşekkür ederim. Zile bastı. Yahudi çocuğundan başkâtibi istedi: Vah, vah! kimbilir hakkımızda neler düşündünüz? Ben, vatanınızı bu çukurdan çıkarmaya uğraşmanızı takdir ediyorum. Sonra bu işte biz, bir vapur acentesiyiz. Namuslu bir acente malın cinsine değil, kilosuna bakar. Bin ton mal gelmiş. Bugünkü şartlarla en yüksek fiyatı istedim ki, 10. 000 Türk Lirası tutuyor. Rozalti alçağı bu parayı 11. 000 liraya çıkardı. Bin lirasını, komisyon olarak bir Türk'e verecekmiş. Belki de yarısı kendisinindir. Fakat İstanbul'da bir Türk Anadolu'ya gidecek cephanelerden kâr umarsa, Rozalti'nin bu kâra ortak olması pek de ayıplanmaz. Ben sadece bu bin liraya razı olmuştum.

Bu sırada kapı vuruldu. İçeriye uzun boylu, geniş omuzlu, san kıvırcık saçlı, mavi gözlü bir adam girdi.

Direktör, kalemini masaya vurarak tane tane emretti:

— Boris, iyi dinleyin! Rozalti'nin şirketimizle ilintisinin kesildiğine dair hemen gazetelere ilan veriniz.

— Baş üstüne efendim!

Rus olduğu anlaşılan başkâtibin çıkmasına meydan kalmadan Kâmil Bey atıldı:

— Rica ederim bir dakika! Bu soylu davranışınızdan dolayı size teşekkür ederiz! Fakat Rozalti'nin kovulması, bizim işimizi bozabilir!

— Durunuz... Sahi! O heriften her türlü namussuzluğu umarım. Siz gidiniz Boris! Ben kararımı size sonra bildiririm. Rus çıktıktan sonra gülümsedi: Biz Fransızlar, yıllardır, böyle gizli şeyleri unuttuk anlaşılan!

— Ne mutlu size... Keyifli bir hal değil, emin olun...

— Şimdi ne yapmamı istiyorsunuz?

Artık buradan ötesine Kâmil Bey'in aklı ermiyordu. Ahmet söze karıştı:

— Vapur Sirkeci'de rıhtıma yanaştı. Yolcu alacak...

— Beklemesi tehlikeliyse hemen kalkması için emir verebilirim.

— Teşekkür ederiz. Fakat... Rozalti, elli bin lirayı cebine girmiş sayıyor. Bunu kaybettiğini, fazla olarak işten de atıldığını öğrenirse, öç almak için her türlü alçaklığı yapar. Aklıma şöyle bir çare geliyor. Sözgelimi: vapur kömür almak bahanesiyle Kuruçeşme'ye gider. Bu gece oradan yola çıkıverir. Yarın sabah Boğazı geçmiş olur.

— Hayhay! Hemen emir vereceğim...

— Bunun bir tehlikeli yanı var!

— Nedir?

— Vapurda Rozalti'nin ortakları varsa...

— Hayır! Sanmam! Tayfa, Türk ve Rus'tur. Kaptan da Rus. Rozalti ile hiçbir ilintileri olamaz.

— Bir ricamız daha: Pazarlık ederken arkadaşlarımızdan birisini vapura kahveci gibi alacaktınız. Her ihtimale karşı malların yanında böyle güvenilir bir adam bulunsun istiyoruz.

— Olur. İsterseniz beş kişi koyunuz. Direktör biraz düşündü: Ayrıca kaptana emredeceğim. İnebolu'ya kadar kıyı boyu gitsin! Herhangi bir tehlike sezerse vapuru baştan kara eder.

— Hay Allah razı olsun!

Bunu, Kâmil Bey'le Ahmet, Türkçe olarak bir ağızdan söylemişlerdi. Sonra biraz utangaç, Fransızca teşekkür ettiler.

Artık kahveleri bile beklemeden çıkıp gitmek istiyorlardı. Neredeyse sevinçten ağlayacaklardı. Bütün ömürlerinde, bu andaki kadar mutlu olmadıklarına emindiler. Fakat direktör kahve içirmeden bırakmadı.

Oda kapısına kadar arkalarından geldi. Son söz olarak:

— Görüyorsunuz ya, dedi, biz Fransızlar, vatanseverlik dersi vermekte pek kötü hocalar değiliz. Muzaffer olmanızı temenni ederim efendiler. Bütün dünya ile dövüşmeyi göze alan parasız, yani,

silahsız dövüşçülere karşı ben yalnız saygı duyarım. Size başka bir yardımım dokunabilirse beni sevindirirsiniz. Yolunuz açık olsun!

Kâmil Bey'le Ahmet, koridorda gözlerini kuruladılar.

Ertesi sabah, Kâmil Bey, idarehaneye gelmeden önce Kuruçeşme'ye gitti. Ararat vapurunun yerinde yeller esiyordu. Kimseyi şüphelendirmemek için, bir şey sormadılar. Dönüşte Ahmet'in ardiyesine uğradı. Vapur, hiç zorlukla karşılaşmadan Boğaz'ı çıkmıştı. Anadolu'ya bağlı örgütün üyelerinden bir yedek subay arkadaş da sözde kahveci olarak cephanelerle beraber İnebolu'ya doğru yolda bulunuyordu.

Çay içerken, Ahmet, ellerini oğuşturdu:

— Dünkü Nedime Hanım'ı asla unutamayacağım! Cephaneleri kaybetmek tehlikesine karşı aslanlar gibi dayandı da kurtuluş müjdesini işitir işitmez çocuk gibi ağladı.

— Bir yerde okumuştum. İnsanlar acıya sevinçten daha fazla dayanıyorlar.

— Bir şeye daha dikkat ettim. Ne zaman işler kötü gitse, İhsanla karşılaşmaktan açıkça korkuyor. Ne zaman da bir iyi haber alsa, aklına kocası geliyor. Gözleri yaş içindeyken bile nasıl gülümseyerek “Hadi İhsana gidelim” dedi.

— İnönü Zaferi'nde de öyle yapmıştı. Kadın, tek başına bir ordu gibi dövüşüyor. Benim Ayşe de böyle olsun istiyorum.

— Neden olmayacakmış? Dün gece İstanbul kazan, ben kepçe müjde vermek için Niyazi'yi aradım, bulamadım. Bugün, ya buraya gelir, ya sizin idarehaneye... Son zamanlarda sıhhatini pek beğenmiyorum. Dikkat edin. Sevinçten yüreğine inebilir... Ortada görünmediğine bakılırsa, şimdi harıl harıl silahlı arkadaş arıyordur. Eğer bu işi becerememiş olsaydık, bu sefer mutlaka bir delilik yapıp, vapuru zapta kalkacaktı. Ne dersin?

— Yumuşak bir adam olduğum halde, ben bile buna karar verdim bir aralık... Vallaha, Niyazi'yle beraber gidecektim.

— Faydasız fedakârlık...

— Faydasız, biliyorum. Fakat Niyazi, Ararat vapuruyla beraber kendisini öldürdükten sonra, ben Karadayı gazetesine bir satır bile yazamazdım, hele Nedime Bacı'nın yüzüne hiç bakamazdım.

Ahmet, gülümseyerek sustu. O da aynı şeye karar vermişti ama, şimdi bunu söylemeye utanıyordu.

Nedime Hanım, henüz gelmemişti. Kâmil Bey gazeteleri gönülsüz gönülsüz gözden geçirirken Niyazi içeri girdi, ilk sözü: “Bir kere de sen anlat!” demek oldu.

Yüzü sapsarıydı. Elleri titriyordu. Kâmil Bey'in gözlerine bakmaya cesaret edemiyormuş gibi yüzünü sobaya döndürmüştü.

— Çay söyledin mi?

— Bırak şimdi de anlat!

— Ahmet söylemedi mi?

— Söyledi.

— İşte hepsi o kadar... Vapur şimdi İnebolu'ya doğru fışır fışır yol alıyor. 40 bin mermi ile beraber... Allah kazadan, beladan saklasın! Bu akşam bana davetli olduğundan haberin var mı?

— Nedime Hanım, direktörü nereden tanıyormuş?

— Hangi direktörü?

— Kumpanyanın direktörünü?... İyi cesaret doğrusu... Bunu ancak kadınlar becerebilir. Ben düşünmeliydim. “Ya, herifin cephaneden haberi yoksa” diye hiç mi duraklamadı?

— Kim, Nedime Hanım mı?

— Nedime Hanım... Bazı işlerde düşünmemek faydalı oluyor. Herifi nereden tanıyormuş? Bağış toplarken tammış, değil mi?

— Sanırım! Öyle gibi...

— Fransızcayı güzel konuşur mu? Söze pek rabıtalı başlamış. Kırk yıl düşünsem, bir Fransız'a: “Biz ilk vatanperverlik dersini sizden aldık!” demeyi akıl edemezdim.

Kâmil Bey, Ahmet'in, zorluğun hakkından gelmek şerefini Nedime Hanım'a malettiğini anladı. Belki de müjdeyi, Niyazi'ye başka türlü söyleyememişti. “Şimdi, bu masum yalanın meydana çıkması için birkaç dakikalık zaman var, yok... Nedime Hanım gelince, Niyazi yeniden heyecanlanacak... Kadın da şaşırır. ” Kâmil Bey düşünerek, arkadaşının sinirlerini yatıştırmak için bir çare aradı. Paltosunu giydi:

— Ben basımevine uğrayacağım, beraber gidelim. Oradan da Beyazıt'a kadar uzanırız. Birer nargile içeriz. Nedime Bacı, dün ö kadar harap oldu ki, bugün evinden çıkmayacak...

Niyazi, dalgın bakışlarla yüzüne baktı. Bir şey söylemeden kalktı.

Sevincin bazen ne bitirici bir duygu olduğunu Kâmil Bey o gün Niyazi'yi gözleyerek anladı.

3

— Neniz var, rica ederim?

— Hiçbir şey... Geçer şimdi?

— Yüzünüz bembeyaz oldu. Sancı mı?

— Değil canım, meraklanmayın.

Nedime Hanım gülmeye çalıştı. Eliyle masanın kenarını tutmuştu. Alt dudağının içini şiddetle ısırdığı belliydi. Kâmil Bey, hemen bütün erkeklerin böyle sıralarda kapıldıkları büyük çaresizliği duyarak yerinden fırladı:

— Hemen eve gitmelisiniz, hemen şimdi.

— Geçer efendim... Geçti bile...

— Eve... Nerde paltonuz? Duvara koştu. Kalkınız bakalım... Boyun atkımı da vereyim mi? Ya da... Ben ne kadar budalayım! Bir dakika bekleyeceksiniz. Bir kupa arabası bulacağım. Bir dakika...

— Lüzumsuz yere telaşlanıyorsunuz. Bir şeyim yok...

— Araba getireceğim. Eve gidip hemen yatacaksınız. Artık bir daha buraya gelmek yok... işleri ben yürütürüm.

— Olmaz. Anadolu kadınları tarlada doğururlarmış da, ekin biçmeyi bırakmazlarmış...

— Saçmalıyorsunuz. İhsan kederinden hastalanır. Hepimizi üzersiniz.

Kâmil Bey budala gibi durup konuştuğuna kızarak elindeki paltoyu bir iskemleye attı. Dışarı çıkacağı sırada, yeni bir ağrının kadını tepeden tırnağa sarstığını fark ederek, “Hay Allah kahretsin!” diye yumruğunu kalçasına vurdu. Pencereyi açıp kahveciye hemen kapalı bir araba bulmasını emretti.

— Çay içer miydiniz yenge?

— Hayır!

— Kendinizi hem üşüttünüz, hem de yordunuz. Hele Ararat vapuru işi sizi fena zedeledi.

— Yalnız beni mi? Hepimizi harap etti. Baksanıza Ahmet üç gündür meydanda yok... Niyazi ağabey de perişan. Elimi öpmek istemesini hiç unutmayacağım. Avrupa’da kadınların eli öpülür ama, onun davranışında çok başka bir anlam vardı. Bu yalana bilmem ki, neden lüzum gördünüz? Ayıp bir iş yapmadık mı?

— Hayır! Esasen biz sizin verdiğiniz ilhamın kuvvetiyle hareket ediyoruz yengeciğim. Emin olun, bütün kararlarımızda “Nedime Bacı’mız ne der?” suali önde geliyor. Bize verdiğiniz cesareti anlatamam. Mutlaka bir çare bulmak lazımdı. Size karşı buna mecburduk.

Nedime Hanım, sözü değiştirmek için gazete işlerine geçti. Kağıt, basımevi, satış hesaplarını kısaca anlattı. Alın hafifçe terlemişti.

Arabanın hazır olduğu haber verilince Kâmil Bey paltosunu giymesine yardım etti. Nedime Hanım çıkarken bir an durdu:

— Karınızı biraz kibirli sanmıştım! Gözlerini öptüğümü kendisine lütfen söylersiniz. Annelerin kibirli olmaya hakları varmış. Şimdiye kadar anlayamamıştım. Siz de zannederim, anlayamadınız. Biz, “Karadayı" ile övünüyoruz da, o Ayşe ile övünmez mi?

— Nermin’e karşı duyduğunuz sevgiyle teşekkürler... Size uğramamıza elbette izin verirsiniz? Doktor filan lazım olursa haber yollayın.

— Her şey hazır...

— Yarın kendinizi iyice bulup çıkarsanız küserim. Zaten ben Sabahleyin uğrayacağım.

— Allahaısmarladık. Ahmet gelirse lütfen bana yollayın.

— Baş üstüne...

— Baskıya dikkat etsinler. Geçen hafta çamur gibiydi.

— Bırakın bunları...

Aşağıya inmişlerdi. Kâmil Bey arabanın kapısını açarak kadının girmesine yardım etti. Arabacıya sıkı sıkı tembihledi:

— Sarsmadan götüreceksin! Hanımefendi rahatsız.

Yokuştan aşağı inen arabanın arkasından bir an baktı.

/Şairler Leyla’lara, kamışlara, âhû’lara dair şiirler yazıyorlardı. Göllerde yıkanan Leyla’lara, o göllerde bir kamış olmaya, dağdan dağa kaçan âhûlara dair büyük şiirler... “Bunlar hep bekâr da ondan galiba, diye düşündü; karısı, çocuğu olmazsa, insan, vatanını asla, yeteri kadar sevemiyor.”

Ortalık kararmak üzereyken Niyazi Efendi kapıyı tıklatıp girdi, hemen yaklaşıp sordu:

— Hanımefendi neredeler?

— Hayrola! Buyur!

— Nedime Hanım’ı arıyorum. Gittiler mi?

Soluk soluğa konuşuyor, elleri heyecanla titriyordu. Kâmil Bey, bir felaket haberi alacakmış gibi yüreği vurarak biraz doğruldu. Bu işlere karıştı karışalı, içeriye birisi girse böyle oluyordu.

— Ne var? Önemli bir şey mi?

— Kendisini mutlaka görmeliyim? Yalnız onun yapacağı bir iş...

— İşte bu kötü... Hele oturun bakalım. Biz yapamaz mıyız?

— Hayır? İmkânsız...

— İyi ama, pek hasta...

— Kendisiyle görüşmeliyim. Ne kadar hasta olsa muhakkak kalkar. Evine gitmeli öyleyse...

Kâmil Bey, telaşlandı. Böyle önemli bir işe Niyazi Efendi, eve giderse, kadınm ölümü pahasına da olsa kalkacağına emindi. Kendisine güvenilmediği için de birdenbire öfkelenmişti. Kaşlarını çatarak, yer gösterdi:

— Lütfen bir dakika oturunuz. Nedime Hanım evde yok!

— Eyvah! Nerede öyleyse?

— Büyükada'da bir akrabasına gitti.

— Adresi?

— Ben de bilmiyorum. Böyle önemli bir iş çıkacağını nereden kestirecekti?

— Adada mı? Büyükada'da mı dediniz?

— Hayır! Adada bir akraba... Hangi adada olduğunu söyleyemedi.

— Olsun, arayıp bulacağız. Bereket ki adada imiş...

— Niçin yahu, söylesene...

Niyazi Efendi, Kamil Bey'in sesindeki öfkeyi anladı. Bir an durup yüzüne baktı. Sonra karar vermiş gibi, açık bıraktığı kapıyı dikkatle kapadı. Bunu yapmadan önce bir kere de koridoru gözetlemişti. Kâmil Bey, bir şeye hazırlanır gibi fesini düzelterek masadan kalktı.

— Ne var Allahaşkına?

Niyazi Efendi yaklaştı. Kısık bir sesle fısıldadı:

— Önceki gün Ahmet'i tevkif ettiler.

— Ne diyorsunuz?

— Evet.

— Neden?

— Bu da sorulur mu? Takip altındaymış. Ararat meselesinin galiba foyası meydana çıktı.

— Şimdi nerede?

— Bekirağa Bölüğü’nde...

— Doğrudan doğruya neyle suçlandırıyorlar?

— Artık o kadarını öğrenemedim. Daha doğrusu öteki meseleyle meşgul oldum. Nedime Hanım’ı mutlaka bulmalıyız.

— Kolay... Pekâlâ! Fakat bulursak ne olacak? Böyle bir haberi ona vermekte ne fayda var? Doğum sancıları başladı. Şimdi belki de yataktadır. Istırap içinde...

— Doğum o kadar yakın olmasa gerek... Zaten meseleyi haber alırsa davranır kalkar.

— Neymiş? Bir kere anlayalım da... Eğer çok önemliyse ben derhal adaya gider kendisini bulurum. Bunu, Niyazi’nin gitmesine meydan vermemek için böyle söylemişti: Yüzde yüz bulurum. Kolay...

— Zaten başka çare de yok. Bak kardeşim, sana bir sır vereceğim. O kadar önemli ki... Takdir buyuracaksın...

— Başüstüne... Neymiş?

Niyazi Efendi, biraz eğildi. Kâmil Bey’in kolunu tuttu:

— Düşmanın Bursa-Uşak grupları yakında saldırıya geçecekmiş. Bunun planları ele geçirilmiş. Bunları son süratle Ankara’ya yetiştirmek lazım.

— Saldın mı? Sanmam! Barış konuşmaları yapılıyor. Hiç değil, neticeleri beklerler. Sonra Şubat ayındayız. Hele bahar gelsin... Konferans...

— Konferansı bırak şimdi. Mesele gayet ciddi... Hem ne olursa olsun, planlar Ankara’ya gitmeli.

— Planlar Nedime Hanım’da mı?

— Önce Ahmet’e vermişler. Ahmet “ardiyeyi Rozalti belki bastırır” diye korkarak, geminin hareket günü Nedime Hanım’a vermiş. O da

emin bir yere saklamış. Karadeniz postasını yapan Gülcemal vapurunda birisine teslim edilecekmiş.

— Kime?

— Bunu Ahmet de bilmiyor. Nedime Hanım, “Ben yollarım!” demiş. Ben Gülcemal’in hareket tarihini öğrendim. Yarın öğleden sonra kalkıyor. Nedime Hanım, belki de Ahmet’i bekler. Şu halde, onu bu gece mutlaka bulmalıyız. Yarın öğleden sonra planları Gülcemal’deki adama muhakkak vermeli!

Kâmil Bey, hızla düşünüyordu. İşte önemli bir sırrı kendisine açmak zorunda kalmışlardı. “Bir bakıma bazı evrakı birisine vermekten ibaret basit bir iş ama olsun... ” Düşmanın bu yakınlarda saldıracağına hiç inanmıyor, Londra konuşmalarının sonunu bekleyeceklerini kuvvetle umuyordu. Fazladan Nedime Hanım’ı rahatsız etmemeye de karar vermişti. Yüreğinde büyük bir rahatlık duyarak, işi daha şimdiden kendi kendine kabullendi. Hiç de hazır olmadığı halde uydurduğu yalanı bir kat daha beğenerek zavallı Niyazi Efendi’yi aldatmaya devam etti.

— Sahi! Çok önemliymiş! Baş üstüne... Ben bu gece, ne yapar yapar Nedime Hanım’ı bulurum. Pek fazla hasta değil sanırım. Sabahleyin ilk vapurla İstanbul’a iner. Öğleden sonra belgeleri teslim eder. Pekâlâ! Ahmet nasıl?

— İyi.

— İşkence falan yapmamışlar ya?

— Hayır! Şimdilik işkenceye cesaret edemiyorlar. Arkadaşlar vasıtasıyla kendisinden saati saatine haber alıyorum.

— Bir şeye ihtiyacı var mı?

— Hiçbir şeye ihtiyacı yok. Yalnız şimdilik Nedime Hanım’dan Ahmet’in tevkifini saklamak nasıl olur?

— Daha iyi... Bakın ben bunu düşünmemiştim. Saklamalıyım. Faydasız yere üzülmesin.

— Lâkin Ahmet’in neden gelmediğini sorarsa?

— Bir yalan uydururum. Ahmet bekâr olduğundan kendisinden haber alamamak garip sayılmaz.

— Doğru! Hay çok yaşa Kâmil Bey. "İzmit'e gitti" demeli... İzmit'te, Değirmendere'de bir iş... Mesela, yeni bir parti cephane işi... Uyduruver bir şey canım...

— Kolay... Sen Ahmet'i görebilir misin?

— Hayır! Fakat her zaman haber alırım. Bekirağa Bölüğü'nde mahpuslara bakan teğmen ahbaptır. Korkak bir herif ama beni sever.

— Kimsesi yoktur. İhtiyaçlarını düşünmeliyiz. Parasız kalmasın!

— Oraları sen bana bırak!

— Ne zaman görüşeceğiz?

— Yarın akşam!... Bu saatte... Burada...

— Ahmet'e işkence ederlerse diye korkuyorum.

— Hayır! İnönü Zaferi'nden sonra pek yapamıyorlar. Sonra esaslı bir delil de yok. Şüphe üzerine tevkif edilmiş. Daha doğrusu Rozalti'nin haber vermesi üzerine... Hadi sen durma... Son vapur kaçta?

— Vapurun ne önemi var? Gerekirse Erenköyü'nden sandalla geçerim. Hava iyi...

— Peki! Şimdi ben gidiyorum. Beraber çıkmamız doğru olmaz. Ben etrafı kollarım. Belki seni de izliyorlardır. Eğer görünürde hafiye yoksa, karşıdaki kahvede oturur, gazete okurum. Bundan anlarsın!

— Teşekkür ederim. Hemen gidiyorum.

— Dikkatli ol. En küçük savsaklama felaket getirebilir. Londra konferansında İstanbul Hükümeti'nin Anadolu'ya zorluk çıkardığını yazmışsınız. Bunlar hep sırasız...

— Başka çare yoktu. Ali Kemal, "Zorluğu Anadolu hükümeti çıkarıyor!" diye yazmıştı. Millete işin doğrusunu anlatmak gerekti.

— Artık o kadarını bilmem. Nedime Bacı tutuklanırsa, bu da vatanı düşmana teslim etmek olur; ben kendimi asarım.

— Kadına dokunurlar mı?

— Kadına değil, on günlük çocuğa dokunurlar, güçleri yetse...

— Ahmet'le ilgilen... Rica ederim...

— Hay hay!

Niyazi dışarı çıkacakken döndü, yaklaştı:

— Seni kucaklamama izin verir misin, Kâmil Bey!

Kucaklaşıp öpüştüler.

Kâmil Bey paltosuna doğru yürüdü. Fakat yarı yolda, kulağının dibinde kurşun atılmış gibi sersemleyerek durdu, "Nedime Hanım tevkif edilirse... Ben kendimi asarım!" Niyazi'nin yavaşça söylediği bu sözün dehşetini ancak şimdi anlamıştı. Böyle bir felaket olsa, bunu İhsan'a kim haber verebilir? Kendisi... Aman Yarabbi! Zaten her gidişinde yüzüne nasıl korka korka bakıyor. Belli etmek istemiyor ama, elbette kendisi için korkmuyor. Hatta bir defasında, ne demişti? "Nedime biraz geç kalsa ölecek gibi oluyorum. Çektiğim acıyı, hiçbiriniz bütün ömrünüzde bir an bile duymamalısınız!" Kendisi gitmese... O zaman muhakkak Niyazi ağabey gider. Gene böyle heyecan içinde... Gene böyle gözlerini saklamaya çalışarak... İhsan tabii "Kâmil nerede?" diye sorar. Evet! "Kâmil nerede?"

Kâmil Bey küçük bir çaresizlik içinde, Ahmet'e öfkelendi. Bekirağa Bölüğü'ndeki Ahmet'e öfkelenmek bir çeşit kancıklıktı. Fakat bunu bile bile gene de öfkesi artıyordu. "Delirdi mi bunlar, yahu? Kadını bu işe neden karıştırırlar?" Erkeklik onurunun deminden beri, derin bir yara ile sızladığını anlıyordu. Demek ki bütün gayretine rağmen kendisine güvenmelerini sağlayamamıştı. Ne halt etmeli? En yakın arkadaşlarının, en yücelttiği insanların güvenini kazanmak için gidip General Franchet d'Esperey'i mi öldürsün?

Oda birdenbire karanlıklaşmış gibi ışık ihtiyacı duydu. Sobayı söndürmeye bile üşenerek, paltosunu giydi. Anahtarı bırakırken odabaşıya tembihledi:

— Soba yanıyor. Söndürürsünüz!

Birisine rastlayıp lafa tutulmaktan korkarak paltosunun yakasını kaldırdı, boynunu kıstı.

Niyazi Efendi, idarehanenin karşısındaki kahvehanenin camekânı önünde sanki gazete okuyordu. Kâmil Bey, bunun, etrafta hafiye olmadığı anlamına geldiğini bildiği halde, gene de, peşine yüzlerce sivil polis düşmüş gibi ürkerek, acele yürüdü. Postahanenin önünden geçip Mısırçarşısı'na daldı. Balıkpazarı'nın kalabalığı telaşını azaltacağına büsbütün arttırmıştı. “Aman Yarabbi! Bir insan kendi memleketinde kıstırılmış bir vahşi hayvana benzer mi?”

Doğruca kayık iskelesine gitmeye cesaret edemedi. Balıkçıların bar bar bağırdıkları çarpık çurpuk sokaklara saptı. Bunlar hep tehlikede olmayan yüreği rahat insanlar. Hiçbirisi, kendisi gibi bunalmış değil...

Birkaç sokak sonra adımlarının farkına varmadan ağırlaştığını anladı. Artık başını, paltosunun yakasına saklamayı da gerekli görmüyordu. Farkına varmadan kapıldığı bir meydan okuma duygusu içindeydi. Kendisini dikkatle dinledi. Tehlikede olduğu, arkadaşlarına hâlâ güven veremediği halde, en ufak bir pişmanlık duymuyordu. Dünyayı enine boyuna dolaşmış, fakat bir kere bile yolu İzmir'e düşmemişti. Ankara'yı, Sivas'ı, Erzurum'u, Anadolu topraklarının hiçbir yanını bilmiyordu. Öyleyse, şimdi içinde bulunduğu tehlikeyi niçin yadırgamıyordu? Vatan sevgisi dedikleri şey bu mu? Bu anlatılmaz fedakârlık duygusu, bir çeşit, korkunç spor mu?

Bir köşeyi dönünce denizle karşılaştı. Haliç burada, bu bulanık kış akşamında, denizden başka her şeye, özellikle çamur dolu bir sel çukuruna benziyordu. Karşıda kapkara mavna kalabalığı... Fatih Sultan Mehmet'in kendilerini karadan yürütmesini bekleyen acayip tekneler... Kâmil Bey onları ne zaman uzaktan görse böyle bir şeyler düşünürdü. Yorgun bir çatana... Başı kıçı aynı biçimde yaşlı şirket vapuru. Yüz paraya adam taşıyan, hantal kayıklar... Birisine de kendisinin bineceği, daha doğrusu sığınacağı, yeşil, sarı, kırmızı çizgili İstanbul sandalları...

Adımları daha da yavaşlatarak, kayıkçılardan bir namuslu yüzlüsünü araştırdı. Halbuki müşteriyi sıra ile aldıklarını biliyordu. Sıra, bir yaşlı kayıkçıdaydı. Ak sakallı, uzun burunlu bir adam. Burnuna bakılırsa Laz olduğu muhakkak. Bir gün böyle bir yaşlı sandalcının sandalında

giderlerken Kâmil Bey adamın yüzündeki nurdan yavaşça bahsedecek olmuştu da Ahmet, Fransızca: “Bırak romantizmi! Herif belki kan davası gütmek gayretiyle iki kişi vurmuş da buraya kaçmış bir katildir, ” demişti.

Sandal iskeleden ayrılınca Kâmil Bey fısıldadı:

— Unkapanı’na!

Bunu birdenbire düşünmüştü. Akşam vakti, karşıdan karşıya o kadar çok sandal, kayık gidip geliyordu ki, takip edilip edilmediğini anlamak için, daha tenha bir iskeleye çıkmaktan başka çare yoktu.

Bir cigara yaktı; bir tane de kayıkçıya vermek istedi. İçmiyormuş. “Neyleyeyim? Yiyecek bir şey bulamadıktan sonra... ” Bu cümle nereden aklında kalmıştı? Hüseyin Cahit’in ‘Hayatı Hakikiye Sahneleri’ni yazdığı sıralarda, şekerin okkası kırk para imiş. Babasının Serencebey Yokuşu’ndaki konağında, otuz ramazan, kapılar gelene geçene açık tutulur, iftardan sonra bütün misafirlere birer mecidiye de diş kirası verilirdi. Öyleyken yiyecek bir şey bulamayanlar olurmuş meğer. . İşte belli bir şey! Bu pis dünyaya, bu pis deniz pek yaraşıyor.

Kâmil Bey bocaladığım anlıyordu. Duygularını dizginlemeye çalıştı. Gözlerini kısarak, kendisini gizlice azarladı: “N’oluyor efendi? Sen Ahmet’in tevkif edilmesinden korktun. Bu korku, arkama ilk takıldıkları akşam, duyduğun korkunun sürüp gitmesi... Tu, Allah belanı versin!”

Kayıkçı kürekleri bırakarak ceketini çıkardı. Yamalı ceket, bu geniş omuzları nasıl da saklıyormuş. Pehlivanlarda da böyledir.

Kürekler telaşsız inip çıkıyor. Sandal, kuvvete boyun eğmiş, genç bir kadın gibi oynak, ama, istekli...

“Atladı dâmen tutup üç çifte bir zevrakçeye / Geçti sandım mah-ı nev... ” Ya da “Eyvah şu üç çifte kayık aldı kararım / Şarkı okuyup... ”

Acaba, Nedim devrinde insanların arkadaşlarını tutuklamazlar mıymış? Kocası mahpusta bulunan gebe Nedime yengeler galiba tehlikeye düşmemişler. İyi ama, ilk hatırladığı beyit geçenlerde yazılmış bir gazelden... mahur gazelden... Bozguna, çöküntüye,

orospuluğa rağmen Mahurdan bir gazel... Şair Nedim Efendi'ye gelince, bir ihtilalde, damdan dama atlarken düşüp öldüğü ileri sürülür. Şair ne demiş: /Aç midelerden doğar nur topu ihtilaller1^Öyleyse, bir tek lale soğanının bir altına satıldığı devirde de açlar varmış. Hem de nasıl açlar? Lale devrini Nedim Efendi'nin başına geçirecek kadar kalabalık açlar sürüsü... "Çek bakalım ihtiyar! Devirler birbirine benziyorsa suç kimin?"

İyotlu deniz havası, gittikçe basan karanlık sinirlerini yatıştırmış olmalı ki, yavaşça iyimserlik başladı. Artık Ahmet'in tevkifi bile olağandı. Nedime Hanım'la kendisi de hiçbir tehlikeyle karşı karşıya değillerdi. Anadolu'da zafer muhakkak... Bütün bu başından geçenler, ileride, Ayşe için heyecan bile vermeyecek basit hikâyeler olacak...

Açlığını duydu. Yiyecek bir şey olmadığına üzüldü. Cam rakı da istiyordu. Eve giderken bir şişe götürmeye karar verdi.

Haliç şirketi vapurunun dalgasıyla sandal sallanınca "Oh! Ne güzel!" dedi.

Başka bir sandalın, Unkapanı Köprüsü'nün yanındaki tenha iskeleye yanaşmaması keyfini büsbütün arttırmış, bozuk para çıkarmak bahanesiyle buna iyice emin olmuştu. Rastlantı da uygun gidiyordu. Hayvanları güçlü bir fayton müşteri bıraktı üç adım ilerisinde... Seslendi. Yumuşak minderlere yerleşince güveni arttı. Şimdilik bu kadarı yeter...

— Çek bakalım! Nişantaşı'na ahbap!

Beyoğlu Caddesi, elektriklerini keyifle cömertçe yakmıştı. Kaldırım yabancı üniformalarla, camekânlar yabancı renklerle doluydu. Kâmil Bey, bir milyon kederli insana karşı, bu bir karış sokağın kışkırtıcı yılışıklığına şaştı.

Birkaç yıl önce bizim subaylara sürtünen kızlar, şimdi başkalarının peşindeler. Bu dünyada alınıp satılan malların en eskimezi: Kadın eti! Bir de: YALAN!

Elini çenesine götürdü. Peki! Kendisi bu akşam Niyazi Efendi'ye Ada yalanını nasıl da kolay söyledi? Haydi, Nedime Hanım'ı rahatsız

etmemek için yalan lazımdı, denilsin... ‘Ada’ kelimesi nereden çıkıyor? Tıpkı rüyaya benzeyen bir hal! Öyleyse, yalan da biz farkında olmadan içimizin içinde kendi kendini hazırlıyor. ”

Bu kadar doğru bir işte, bu kadar doğru adamlara karşı bile bazı bazı yalan lazım oluyordu. Şimdi, gittiği yerde de bir sürü yalan söyleyecek. Kendisinde böyle bir kötü huyun varlığını birisi ileri sürseydi, sahiden gücenir, şiddetle inkâr ederdi. Yalan, dünyada en iğrendiği şeydi. En adi korkaklığın, en adi görünüşü... Kadına da, erkeğe de yaraşmayan bir ruh sefaleti... Meğer herkes gibi kendi içinde de böyle yaman bir yatkınlık varmış!

Ahmet hastalanmış da haber yollamış olacak. Hastalığı da pek değersiz bir şey... Nezle... Yalanını belli etmemek için, sözü hemen Niyazi Efendi’ye getirmeli. Nedime Hanım, Niyazi Efendi’ye ait her söze diğerlerinden daha fazla önem verir.

— Nişantaşı’na geldik beyim!

— İyi... Pekâlâ!

Az kalsın. “Sağa sap, falan sokağa gir... ” diyecekti. Kendisini topladı:

— Pekâlâ... Durunuz... Bakkala uğrayacağım da...

Bu söz de pek gereksizdi, düpedüz acemilik... Parayı verdi. İlk sokağa saptı. Biraz dolaştı. Sonra, kocası mahkûm edilmiş bulunan, yeni tevkif edilen Ahmet’le tanıştığı bilinen Nedime Hanım’ın da gözetlenmekte olabileceğini hiç aklına getirmeden kapının zilini, güvenle çaldı.

— Kim o?

— Açınız.

— Kimi aradınız efendim?

— Nedime Hanımefendi’yi göreceğim.

Kapı aralandı. Yaşlı bir kadın göründü.

— Hanımefendi rahatsız.

— Biliyorum. Ben yabancı değilim. Gazetede beraber çalışıyoruz.

— A, siz misiniz? Buyrun!

İçeri girip kapıyı hemen kapattı:

— Yatakta mı hanımefendi?

— Hayır!

— Özür dilerim! Kendilerini mutlaka görmem gerekiyor. Pek az... Birkaç dakika...

Taşlıkta, huysuz bir araba atı gibi ayaklarını vurarak bekledi.

Tavandaki abajurdan kırmızı bir loşluk dağılıyordu. Merdivenin üst basamakları karanlıkta kalmıştı. "Kadıncağızı telaşlandıracağız. Nedir bizden çektiği?" diye düşündü. Bu sözü, Nedime Hanım için kaç kere tekrarlamak zorunda kalmıştı.

— Buyrun efendim!

Kâmil Bey paltosunu çıkarmamayı bir an düşündü. Sonra çok kalmamak için öylece yukarı çıktı.

Salonda soba yanıyordu. Nedime Hanım, sarı kumaştan bir uzun hırka giymişti, merakla yüzüne baktı:

— Hayrola Kâmil Bey?

— Bir şey değil hanım yenge... Şöyle uğradım. Bir iş çıktı da...

— Ne gibi?

— Sizden sonra Niyazi Efendi geldi. Pek sıhhatliydi. Neşeliydi. Anadolu'dan iyi haberler almış. İnönü Zaferi'nden beri Avrupa'da fikirler bizden yana dönüyormuş. Konferanstan umutlu...

— Otursanıza... Konferanstan ne umabilirmişiz?

— İzmir'in geri verilmesinden falan söz ediliyormuş... Siz nasılsınız?

— İyiceyim. Beni siz, bu yakın ilginizle sahiden hastalandıracaksınız. Ahmet uğramadı mı?

— Ahmet mi? Hayır... "Hastaymış galiba" diyecekken "İzmit'e gitti" yalanını uy duruverdi. Gelmedi ama, haber yolladı. Acele bir iş için İzmit'e gitmiş. Sesini alçalttı. Bir önemli cephane işi... Niyazi Efendi ile haber yolladı. Onları bana teslim edeceksiniz.

— Neleri?

— Düşman saldırısı hakkında bazı kâğıtlar varmış... Planlar...

— Yoksa siz benim hasta olduğumu gene ileri mi sürdünüz?

— Kime karşı? Hayır... Galiba, Ahmet tahmin etmiş...

— Saklamayın. "Hiçbir iş göremez" demişsinizdir. Gülerek başını salladı: Siz bu yufka yüreğinizle artık benim canımı sıkıyorsunuz. Ahmet'in böyle bir haber yollamaması lazımdı. Hadi, söyleyin doğrusunu...

— Evet, biraz yalan var. Ahmet kelime kelime böyle söylememiş. Sadece: "Kâmil onları alsın da Gülcemal'deki arkadaşa versin" gibi. "Baş üstüne" dedim.

— Neden utandınız? Sizden sakladığımız için mi?

— Evet... Sonra düşündüm. Haksızlığımı anladım. Bu haber, bir anlamda kapalı, bir anlamda açıktı. Benim böyle belgelerden haberim olmadığını Ahmet biliyordu. Bilerek niçin bana haber yolluyor? Şu halde benden gizli değil!" dedim, sevindim. Size bu sevinci anlatamam. Bugünlerde arkadaşların güvenememesi insanı harap ediyor.

— Gülcemal yarın öğleden sonra kalkacak!

— Evet... Yarın öğleden sonra...

— Peki... Getirdiğiniz habere teşekkür ederim. Ben yarın bu işi görürüm.

— Olmaz, işi bana bıraktılar. Ahmet son derece kesin söylemiş. "Kâmil gidecek! Kendisi... " demiş.

— Ne münasebet efendim? Biz böyle bir şey konuşmamıştık. Kâmil Bey'in yüzündeki kederi görerek tekrar gülümsedi. Hemen somurtmayın. Mesele, vallaha, güven meselesi değil. İşte görüyorsunuz, zaten işin gizlisi kapaklısı kalmamış... Ben de inkâr etmiyorum. Fakat biz aramızda kararlaştırmıştık. Sizi şimdilik bu işlere karıştırmayacaktık.

— İşte bunu beğenmedim yengeciğim. Ben sizin için merak edersem nasıl sinirleniyorsunuz. Oysa, sahiden hastasınız! Beni de düşünün

biraz... Size sakın, Ahmet’ten, daha mı şey görünüyorum... İşe yaramaz?

— Değil efendim... Estağfurullah... Karışmanız faydasız... Ben bile zor altında giriştim. Rozalti’nin bir halt karıştırmasından korktuk. Ahmet belgeleri acele bana verdi. Aslında onun işi bu... Eğer umulmadık bir hadise olursa, o zaman ben üstüme alacaktım. Şimdi Ahmet’in bu kararı neden değiştirdiğine şaşıyorum.

— İşte gördünüz mü? Elbet bir sebebi vardır. Beni şimdilik kimse tanımaz. Siz ise, hele İhsan mahkûm edildikten sonra, mimlenmiş olabilirsiniz. Tabii bunlar benim tahminim. Belgelerin önemini düşünürseniz bana hak verirsiniz!

— İyi ama, siz kâğıtları teslim alacak adamı tanımıyorsunuz...

— Tarif ederseniz bulurum. Göreceksiniz buncacık bir işi yüzüme, gözüme bulaştıracak kadar budala değilim...

— Estağfurullah... Neler söylüyorsunuz canım? Gayet basit bir iş... Kâğıtlar bir kuru üzüm sandığının altına yerleştirilmiştir. Üstü, “İnebolu’da Bakkal Rıza” yazılmış bir sandık. Gülcemal vapurunun kahvecisi Ramiz Efendi’ye verilecek o kadar...

Ramiz Efendi’yi soracak mıyız?

— Soracaksınız. Zaten Ramiz Efendi sizi bekleyecek. Esmer, ufak tefek bir adamdır. Yedek subaydır. Öğretmen... Dört yerinden yaralanmış bir arkadaş... Size “Ne istiyorsunuz?” diye soracak. Yabancı gönderirsem böyle kararlaştırdık. Siz de “İnebolu’da Bakkal Rıza Efendiyi tanır mısınız? Oğlu var, Murat. ” diyeceksiniz. Sandığı alacak, işte hepsi bu...

— Peki... Hadi sandığı getirin de ben artık gideyim.

— Sandık burada yok.

— Nerede?

— Dadımın evinde.

— Dadınızın evi?

— Beşiktaş’ta...

— Bir dakika... Adresi yazayım...

Kâmil Bey böyle söyleyerek cebine davranınca Nedime Hanım güldü:

— Bırakınız canım, hiç yazmak olur mu? Ezberleyeceksiniz. Hem de sandığı alıp dışarı çıkar çıkmaz unutmak şartıyla...

— Sahi... Söyleyin.

Nedime Hanım'ın söylediği adresi Kâmil Bey birkaç kere tekrarladı. Unutmayacağına kanaat getirince utançla gülümsedi.

Nedime Hanım, şakadan parmağını salladı:

— Artık orasını siz bilirsiniz! Unutursanız sıkıntı çekmiş olursunuz. Burada da parola: "Murat Bey'in sandığını almaya geldim!" denilecek. Bir arabaya atlayın. Saatleri öyle hesap edin ki, gereksiz beklemeler olmasın! Sözgelimi, saat yedide Beşiktaş'ta olursunuz. Sekizde rıhtımda. Vapur sekiz buçukta kalkacak.

— Baş üstüne...

— Ramiz Efendiye benim için sakın "hasta" falan demeyin, merak eder. "İşi çıktı" dersiniz.

— Olur. Hay hay! Yarın hep evdesiniz değil mi?

— Bakalım...

— Hayır! Dinleneceksiniz. Sonra hepimizi üzersiniz. İhsan'a gitmek için ben gelir sizi buradan arabayla alırım. Bu hafta Ayşe'yi de götürecektik, unutmadınız ya...

— Evet, aklımda... Yazılar tamam mı?

— Tamam.

— Öyleyse, bana gazeteden bir tane yollayın. Ne aptal oldum! Buradan aldırırım.

Hizmetçi kahve getirdiği zaman saat biri vurdu.

Kalkacağı sıra Kâmil Bey'in aklına bir şey gelmişti. Nedime Hanım'ın yüzüne dikkatle bakarak, adeta emreder gibi konuştu:

— Şimdi beni dinleyin. Ezberlemek sırası sizde yengeciğim... Herhangi beklenmedik bir olay olursa... Yani, tevkif edilirsek... Ben yahut Ahmet yahut Niyazi Efendi... Sizi de sorguya çekerlerse, bu sandık işinden söz açarlarsa hiç haberiniz yokmuş gibi davranacaksınız. Üçümüz de karşınıza dikilsek, hep bir ağızdan sandığı sizden aldığımızı söylesek, gene inkâr edeceksiniz, iftiraya uğradığınızı ileri süreceksiniz.

— Bu şimdi nerden çıktı birdenbire?

— Çıktı... Aklıma geldi. Bunlar kocanızın dersleri... Ben İhsan Bey'den çok şey öğrendim. Hem çok, hem de faydalı şeyler... Siz inkâr ederseniz, biz baskı altında ifade vermiş oluruz.

— Pekâlâ!

— Gülmeyin, mahkemelerde bunların çok önemi varmış. İhsan Bey bilmez mi?

— Olur, ama, siz gene yakalanmamaya çalışın.

— Tabii efendim... Bir tehlike var diye değil... Hemen kalktı. Bana artık izin...

— Hadi güle güle... Belki karnınız da açtır. Lâkin evde bekleyeceklerini biliyorum.

— Beklerler. Evde...

— Nermin'e selamlar... Ayşe'yi benim yerime öpünüz.

— Mersi...

Kâmil Bey, Nedime Hanım'ın elini sıktı.

Kendisini sokakta bulunca, keyifli bir ıslık öttürdü. İşte belli bir şey! Politikaya alışıyordu. Yani dalavereye... "Vay canına! Bizde ne marifetler varmış da haberimiz yokmuş!"

Beşiktaş'a inip bir kayıkla Üsküdar'a geçmek için yokuş aşağı, hızlı hızlı yürüdü.

Eve vardığı zaman, saat, üçe yaklaşıyordu.

Nermin merak içindeydi. Dolgun bir sesle sordu:

— Nerde kaldınız efendim?

— Avukata uğradım. Bu yalanı arabada hazırlamıştı. Karısını, arkadaşlarının felaketi ile üzmemek için. Şam konsolosluğu-

— Bırakınız canım, hiç yazmak olur mu? Ezberleyeceksiniz. Hem de sandığı alıp dışarı çıkar çıkmaz unutmak şartıyla...

— Sahi... Söyleyin.

Nedime Hanım’ın söylediği adresi Kâmil Bey birkaç kere tekrarladı. Unutmayacağına kanaat getirince utançla/gülümsedi.

Nedime Hanım, şakadan parmağını salladı:

— Artık orasını siz bilirsiniz! Unutursanız sıkıntı çekmiş olursunuz. Burada da parola: “Murat Bey’in sandığını almaya geldim!” denilecek. Bir arabaya atlayın. Saatleri öyle hesap edin ki, gereksiz beklemeler olmasın! Sözgelimi, saat yedide Beşiktaş’ta olursunuz. Sekizde rıhtımda. Vapur sekiz buçukta kalkacak.

— Baş üstüne...

— Ramiz Efendiye benim için sakın “hasta” falan demeyin, merak eder, “işi çıktı” dersiniz.

— Olur. Hay hay! Yarın hep evdesiniz değil mi?

— Bakalım...

— Hayır! Dinleneceksiniz. Sonra hepimizi üzersiniz. İhsan’a gitmek için ben gelir sizi buradan arabayla alırım. Bu hafta Ayşe’yi de götürecektik, unutmadınız ya...

— Evet, aklımda... Yazılar tamam mı?

— Tamam.

— Öyleyse, bana gazeteden bir tane yollayın. Ne aptal oldum! Buradan aldırırım.

Hizmetçi kahve getirdiği zaman saat biri vurdu.

Kalkacağı sıra Kâmil Bey’in aklına bir şey gelmişti. Nedime Hanım’ın yüzüne dikkatle bakarak, adeta emreder gibi konuştu:

— Şimdi beni dinleyin. Ezberlemek sırası sizde yengeciğim... Herhangi beklenmedik bir olay olursa... Yani, tevkif edilirsek... Ben yahut Ahmet yahut Niyazi Efendi... Sizi de sorguya çekerlerse, bu sandık işinden söz açarlarsa hiç haberiniz yokmuş gibi davranacaksınız. Üçümüz de karşınıza dikilsek, hep bir ağızdan sandığı sizden aldığımızı söylesek, gene inkâr edeceksiniz, iftiraya uğradığınızı ileri süreceksiniz.

— Bu şimdi nerden çıktı birdenbire?

— Çıktı... Aklıma geldi. Bunlar kocanızın dersleri... Ben İhsan Bey'den çok şey öğrendim. Hem çok, hem de faydalı şeyler... Siz inkâr ederseniz, biz baskı altında ifade vermiş oluruz.

— Pekâlâ!

— Gülmeyin, mahkemelerde bunların çok önemi varmış. İhsan Bey bilmez mi?

— Olur, ama, siz gene yakalanmamaya çalışın.

— Tabii efendim... Bir tehlike var diye değil... Hemen kalktı. Bana artık izin...

— Hadi güle güle... Belki karnınız da açtır. Lâkin evde bekleyeceklerini biliyorum.

— Beklerler. Evde...

— Nermin'e selamlar... Ayşe'yi benim yerime öpünüz.

— Mersi...

Kâmil Bey, Nedime Hanım'ın elini sıktı.

Kendisini sokakta bulunca, keyifli bir ıslık öttürdü. İşte belli bir şey! Politikaya alışıyordu. Yani dalavereye... "Vay canına! Bizde ne marifetler varmış da haberimiz yokmuş!"

Beşiktaş'a inip bir kayıkla Üsküdar'a geçmek için yokuş aşağı, hızlı hızlı yürüdü.

Eve vardığı zaman, saat, üçe yaklaşıyordu.

Nermin merak içindeydi. Dolgun bir sesle sordu:

— Nerde kaldınız efendim?

— Avukata uğradım. Bu yalanı arabada hazırlamıştı. Karısını, arkadaşlarının felaketi ile üzmemek için. Şam konsolosluğunun memurlarından birisiyle görüştük. Fransızların Şam konsolosluğu kâtibi...

— Sonuç

— Anlamıyorum ki... Bir şeyler yapabileceklermiş. Başım ağrıyor. Sen de hasta mısın?

— Nezle olmuşum... Ayşe de iyi değil. Derecesini aldım. Otuz sekiz. Kış hayırlısıyla bir bitse... Ben burada sıkıntıdan patlayacağım.

Kâmil Bey, karısının yüzüne saygıyla baktı. Nezle olmak insanlara genellikle yaraşmazdı ama, Nermin dargın çocuk yüzüyle bir kat daha güzelleşmişti. Apansız kucaklayıp öptü.

— Bırakın... Çocuk gibisiniz. “Nezleyim” diyorum. Yemekler de soğudu.

— Siz daha yemediniz mi? Olmadı sevgilim. Kaç kere söyledim. “Saat on ikiden sonra sürtük sürtük sokaklarda gezen kocanızı beklemeyin” diye... Karısına karşı öyle büyük bir acıma duydu ki, yalan söylediğinden utandı. Neden geç kaldım biliyor musunuz? Avukat falan değil... Sana Ahmet isminde bir arkadaşımdan bahsetmiştim. Aklında mı?

— Bilmem... Bu memlekette Ahmet’le Mehmet’ten çok ne var? N’olmuş?

— Okul arkadaşlarımdan biri... İyi çocuktu. Hani Ayşe’ye bir lastik topla bir sandık portakal göndermişti.

— Evet...

— Onu dün tevkif ettiler.

— Sebep?

— Kuvayı Milliye hesabına çalıştığı için...

— Bu “Kuvayı Milliye” de nedir kuzum?

Kâmil Bey, karısının yüzünde, bir şeyler araştırarak öylece durdu. Kadının gözleri öfkeliydi. “Hasta zavallı!” diye düşündü.

— Hemen yat karıcığım! Yemekten sonra hemen yatağa gir. Ben sana ıhlamur kaynatırım. Terlersin!

— Siz bu son günlerde bir tuhaf oldunuz. Bana Ayşe gibi davranıyorsunuz!

— Kötü mü?

— Bu nasıl soru? Dağ başındayız. Yapayalnız... Bizi düşüneceğinize, gece yarılarına kadar sokaklarda dolaşıyorsunuz. Bir de “Kuvayı Milliye” eksikti. Siz eskiden ciddi bir adamdınız! Aylardan beri değiştiniz enikonu! Artık eskisi gibi, herkeslerin sözüne kulak asmayacak halde değiliz.

— Eskisi gibi herkeslerin sözüne mi? Kim bu herkesler cicim? Hakkımızda kulak asılması gerekli, neler söylüyorlar?

— Gülmeyin. Çocuk çırılçıplak... Ben de öyleyim... Siz, hiçbir şey diktirmediniz geldik geleli...

— Paramız yok. Parasız insanlar ancak bizim gibi giyinirler.

— Gazete çıkarmaya, mahpushanedeki serserilere bakmaya paranız var ama...

Kâmil Bey’in sesi istemeden değişiverdi:

— Mahpushanedeki adam serseri olamaz. Bu bir... Bir de gazeteyi maalesef ben çıkarmıyorum.

— Kim çıkarıyor?

— Nedime Hanım...

— Ha, şu suratsız kadın mı? Bir de başımıza Nedime Hanım çıktı. O hanım falan değil... Halis dalkavuk... Şuraya iki tane çizgi çizseniz, “şaheser” diyor. Siz, zaten, hiçbir zaman insanların içyüzlerini anlayamazsınız. Saflığınızdan faydalanırlar. Hele gülüşleri bir sinirime dokundu ki... Nedime Hanım... Az kalsın boğulacaktım. Kocası kimbilir, ne ahlaksızlık yaptı da hapse attılar.

— Rica ederim Nermin... İhsan Bey benim okul arkadaşım... Sonra dört sene harp etmiş... Yaralanmış... Esir düşmüş... Vatan uğruna hayatını kaç kere...

— Vatan uğruna... Bizim manav da bunu böyle söylüyor. Bir de başkalarını dinlesene... Bugün buraya halam geldi. Bir sürü şikâyet etti. Buraya kapandık kapanalı kendilerini aramadık. Sonra hakkınızda duyduklarına inanmamışlar. Bana sormaya gelmiş. Bir şey bilmediğimi söyledim, “Ne var?” dedim. Şüpheli insanlarla düşüp kalkıyormuşsunuz. Yaptıklarınızı çocuklar bile yapmazmış. Geçenlerde bir toplantıda isminiz geçmiş. Yüksek rütbeli İngiliz subayları da varmış.

— İngiliz subayları mı benden şikâyetçi?

— Artık o kadarını bilmem. Dünyanın muzaffer devletlerine karşı Anadolu’da üç tane baldın çıplak eşkıya ne yapabilir?

— Bunu sen mi söylüyorsun? Yoksa hala hanım mı söyledi?

— Halam söyledi. Artık o gazete ile, lütfen, ilişiğinizi kesiniz. Enişte beyim sizi görmek istiyormuş.

— Ne yapacak?

— Hem miras meselesini hallettirecek, hem de beraber çalışmayı teklif edecek.

— Gazete mi çıkaracağız?

— Aklımız, fikriniz gazetede... Enişte beyim “Bana iyi İngilizce bilen birisi lazım” demiş.

— Anladım... İngiliz ordusuna öteberi satacağız öyle mi?

— Ben yarın mutlaka uğrayacağınızı söyledim. Yarın erkenden gider, görüşürsünüz.

— Kaldır başını Nermin!.. Kaldır başını... Ciddi mi bunlar?

Nermin başını cesaretle kaldırdı. Kocasına, bu anlamda, ilk defa böyle bakıyor, onunla ilk defa bu üslupla konuşuyordu:

— Ciddi elbette... Ben evimi, çocuğumu düşünmeyecek kadar budala değilim. Şimdiye kadar bir işe karışmadımsa, buna lüzum

olmadığındandı. Sizin etrafınızda toplananlar, hep batmış insanlar. Kaybetmekten korktukları bir şeyleri kalmamış. Biz, hamdolsun, henüz o hale düşmedik. Nüfuzlu akrabalarımız var. İngilizler isterlerse Musul'daki emlâkimizi derhal bize geri verirlermiş. Halam dedi ki: "Koca Âli Osman padişahı, veziri vüzerası ile şaşırmış da, birkaç kılkuyruk mu doğru yolu bulmuş?" dedi. Halam haklı.

— Kılkuyruk... Fena söz değil... "Köpek" demektir.

— Bilmiyorum. Yarın enişte beyime gideceksiniz. Ben burada boğuluyorum. Halam etrafına baktı da sefaletimize gözleri yaşardı. Beni haftaya çağırıyor gece yatısına... Sabriye, çok rica etmiş. Enişte beyim, ayrıca, bize yardım da edecek.

— Nasıl yardım?

— Para verecek. Borç olarak... Sonra, elimiz genişleyince ödeyeceğiz.

— İyi ama, şekerim, benim şimdilik yardıma falan ihtiyacım yok.

— Ne demek? Ben oraya bu yün kazakla mı gideceğim?

Kâmil Bey ne yapacağını şaşırarak, karısının elini tuttu. Yavaş sesle, apaçık yalvardı:

— Bugün bu memlekette kibar yer yok, sevgilim, düşmanlara ırzlarını satanlar var. Biz de onların içine girecek değiliz. Sen olup bitenleri bilmiyorsun. Beni dinle ruhum, palavranın hiçbir çeşidinden hazzetmediğimi bilirsin! Sözlerimi sakın yanlış anlama! Bir vatan kaybetmek üzereyiz. Bu felakette öncelikle bizim gibi yaşayanların büyük suçluluğu var. Biz, bu toprakların nimetlerinden bol bol yararlanmışız! Sonra, bizi bolluk, zenginlik, sefihlik içinde yaşatanlara, bu uğurda asırlardır perişanlık çekenlere karşı hiçbir zaman vazifemizi yapmamışız. Bir vatan kaybediyoruz, karıcığım, bunun anlamını kavrayamadığına eminim. İnşallah, kavramana da meydan kalmaz. Ben Hindistan'ı, Siyam'ı, Mısır'ı, yani sömürgeleri hep dolaştım. Oralarda, yabancı üniformasıyla dolu, salonları, sarayları gördüm. İngiltere'de tanıdığımız subaylardan hiçbirisi, sömürgelerinde gördüklerime benzemiyordu. Londra'da insan olan bir binbaşı, Hindistan'da hayvan haline gelmişti. Bugün, İstanbul'da,

seni bunlardan birisiyle konuşurken görmeye bile katlanamam. Biz burada kalacağız, karıcığım, bu kırmızı yün kazağınızla siz burada oturacaksınız. Sonuna kadar boğuşulacak... Zafer kazanılacak... Kılığımızı, kıyafetimizi o zaman düşünürüz.

— Siz o gülünç gazete ile mi zafer kazanacaksınız? Siz, “Times” gazetesini okumuş bir insan...

— “Times” gazetesini bilirim. Pek de beğenirim. Daha doğrusu beğenirdim. Şimdi anladım ki, hata edermişim. “Times”ın bütün azameti kâğıt kalabalığından başka bir şey değilmiş. Asıl gülünç olan bizim “Karadayı” değil, o kocaman “Times". Çünkü “Karadayı” haklı, “Times” haksız. Hem sen bunları neden düşünüp üzülüyorsun? Sen halanın evindeki toplantılardan hiç hoşlanmazdın! Eskiden benim işlerime karışmamakla övündüğünü de kaç kere duydum.

— Eskiden başkaydı. Ben gene oraları sevmiyorum. Sizin işlerinize karışmayı da istemem. Fakat şimdi başka çare yok. Kendimizi kurtarmak için oralara gideceğiz.

— Yani eskiden zengindik, şimdi fakiriz de ondan mı?

— Evet.

— Yanılıyorsunuz, kancığım, ben şimdi de zenginim.

— Hani, nerde paralarınız?

— İyi ama, ben eskiden de yalnız para ile zengin değildim.

— Anlayamadım.

Nermin, bunu öyle tuhaf söyledi ki, öfkesi nerdeyse tepesine sıçrayacak hale gelen Kâmil Bey birdenbire gülmeye başladı:

— Anlayamadığınıza teşekkürler! Artık İstanbul’dayız. Yani Doğu’da bulunuyoruz. Doğu’da evlerine erkekler kumanda ederler. Benim kamım aç! Derhal yemek yiyeceğiz, derhal yatacağız...

Nermin, yemekleri yeniden ısıttı. Fakat kocasıyla beraber yemedi. Kâmil Bey’in bir daha teklif ettiği ıhlamuru da istemedi. O geceye kadar kocasına karşı somurtkanlık silahını meydana çıkarmamıştı. Bunu sonuna kadar denemeye karar verdiği görülüyordu. Eğer

konunun önemini, çekişme zamanını gayet fena seçtiğini kestirebilseydi belki de başka türlü davranırdı.

Kocasının, o zavallı gazete idarehanesini bırakıp artık Buckingham Sarayı'na dahi yerleşemeyeceğinden bir an bile şüphelenmemişti.

Evlendiklerinden beri ilk defa, kendisini öptürmeden yatmaya gitti. Haklı olduğuna bu kadar emindi.

Kâmil Bey yalnız kalınca bir cigara yaktı. Öfkeli şeyler düşünerek salonda aşağı yukarı gezinmeye başladı.

“Aile saadeti” denilen şey, bazen, pek küçük meselelerden, nasıl da, bütün değerini kaybediyor! Sekiz, dokuz senelik karısını bu geceki haliyle hiç görmediği muhakkak. Kadıncağızda ne hünerler varmış da “eskiden” meydana koyamıyormuş... “Eskiden”. Bu kelimeyi birkaç kere yüksek sesle, tükürür gibi tekrarladı. Eskiden zengin olduğu için, her aklına eseni yapabilirmiş de herkesler onu ayıplamazmış... Ya şimdi? Şimdi ise, parası olmadığından, dünyanın en namuslu, en şerefli işine girmesi cinayet sayılıyor. Hala hanımın muhterem kocasına, yani “Enişte beyimize” ne demeli? Bu herif, hünkâr yaveri iken Çiçekçi Sokağı'nda sarhoş olup külhan-beylerinden dayak yemesiyle meşhur İbrahim Bey değil mi? Kendisini eğer İngilizce bilmemiş olsa, yazıhanesine kâtip bile almayacak öyle mi? “Hay siz çok yaşayın, e mi Nermin?”

Nermin hastalık bahanesiyle Sabahleyin kahvaltıya inmedi.

Bu hal, Kâmil Bey'in dargınlığım kedere çevirdi. Karısını yeni tanımış gibi şaşkınlık da duyuyordu. Hata ettiğini sabaha kadar neden anlayamadı? Öyleyse kendisini son derece haklı mı buluyor? Hayatının, son zamanlarda, şüphelenmeye başladığı esaslı boşluğu demek buradaydı. Oysa şimdiye kadar kendisine lazım olan kadını aldığına sevinirdi.

Öğleye kadar idarehanede hiçbir iş görmeden dalgın dalgın oturdu. Bir lokantada birkaç lokma yedi. Sonra Beşiktaş'a gitme saatini beklemek için, müzeye sığındı. Avrupa'da bulunurken de, canı bir şeye sıkılsa böyle yapardı. iyi tanıdığı, çoğunu yakın dostu saydığı

heykelleri uzun uzun seyre daldı. Bu suretle çaresizliğini biraz unuttu.

Müzeden çıktığı zaman yüreği temizlenmiş, güçlenmişti. Bir arabaya bindi.

Hep müzedeki mermer insanları düşünerek, onların bir şey söylemeden, bir hareket yapmadan bizi bazen nasıl kolayca teselli ettiklerine şaşarak yolu bitirdi.

Kapıyı açan ufak tefek Çerkez kadını, dadı değil, yeşil gözlü çetrefil dilli bir annecikti. İlk anda sevmemek, elini öpmemek arzuları duymamak imkânsız bir annecik...

Kâmil Bey'i hiç tanımadığı halde, içeri alıp kahve pişirmeden salıvermedi. Odada her şey yüreğe rahatlık, yaşama sevinci veriyordu.

Paroladaki Murat ismini Kâmil Bey'in adı zannettiğinden bir "Murat Efendi evladım" demesi vardı ki...

Oğlu şimendiferlerde makinistmiş...

Kâmil Bey, üzüm sandığını alıp çıkarken, "ihtiyata riayet" edeyim diye gene bir ihtiyatsızlık etti. Öptüğü eli bırakmadan anlatmaya çalıştı:

— Valideciğim! Eğer polisler gelip. "Sana Nedime Hanım bir sandık bırakmış, bunu da sen, Murat isminde birisine vermişsin" diye sorarlarsa... "Hayır diyeceksin, benim sandıktan falan haberim yok!" diyeceksin. Beni karşına dikseler, "Evet, bu kadından aldım" desem, "Yalan söylüyor" diyeceksin. Anladın mı?

— Sen meraklanma evladım, ben bu işleri biliyorum. Benim oğlum Anadolu'ya sandık sandık silah, cephane götürüyor. Haydi güle güle... Allah kazadan beladan saklasın. Hepinizi Allah'a emanet ettim. Kimsenin malını çalmıyorsunuz, ırzına kötü gözle bakmıyorsunuz. Düşmanla uğraşıyorsunuz. Öyle değil mi Murat Efendi oğlum?

Kâmil Bey ilk rastladığı arabaya bindi. Müzedeki kaskatı, dilsiz, ölü teselliye benzemeyen bambaşka bir güçle ayrılmıştı Çerkez dadıdan... Sabahtan beri, sırtını, saldıranlara açık zannetmenin

azabını çekmişti. Şimdi, Nermin'in boş bıraktığı yerde, yüzlerce, binlerce, hatta yüz binlerce annecikler, aslan yürekli hemşireler vardı.

İyi ama, Nermin neden onlar gibi değil? Haydi Nedime Hanım okumuş da haklıyı haksızdan ayırmış. İşte cahil Çerkez dadı... Nermin, bu Çerkez kadınından, daha mı anlayışsız?

Büyük bir azapla bu soruların karşılıklarını bulmaya çalıştı. Kocaman elini yanma bıraktığı kıymetli sandığın üstüne var kuvvetiyle bastırmıştı. Sanki karşılık ondan çıkacaktı.

Nihayet yavaş yavaş yüreğini rahatlandıran karşılığı buldu. Nedimeyi İhsan adam etmişti. Çerkez dadıyı da makinist oğlu... Yani onlarla gece gündüz anlayacağı dille uğraşmışlar, bıkmadan, usanmadan, kızıp darılmadan söylemişlerdi. Kimbilir, Nedime Hanım bile ilk günlerde İhsan'ı bu yoldan çevirmeye ne kadar çabalamıştır.

Bunu sorup öğrenmeye karar verdi.

İster öyle, ister böyle olsun, Nermin meselesinde hata kendisinindi. Kadını yıllardır, kibar serseriler arasında dolaştırmış, İstanbul'a döndükleri günden beri de, hala hanımla İngiliz ordusuna müteahhitlik yapan İbrahim Bey'in etkisine savunuşuz bırakmıştı. “Ne hayvanım ben! Ne insafsız budalayım!” diye söylendi. Az kalsın, yalnız Nermin'i değil Ayşe'yi de mahvedecekti. İki ayrı insan ortasında kızcağız bir garip varlık, Allah korusun züppe bir kız olmaz mı?

Kuru üzüm sandığını şefkatle okşayarak gülümsedi: “Hazır olunuz Nermin! Bu akşamdan başlıyoruz. Bu akşam ilk vatanseverlik dersini alacağız... Size öğretirken ben de çok şeyler öğreneceğim. Görüyorsunuz ki ben de henüz acemiyim! Ne ayıp şey Yarabbi! Ne korkunç şey!”

Kâmil Bey o gün ikindi vakti, gayet önemli belgelerle dolu bir kuru üzüm sandığını Tophane rıhtımında, Gülcemal vapurunun kahvecisi Ramiz Efendi'ye verirken suçüstü yakalandı.

Üçüncü Bölüm
Kâmil Bey

1

— Adınız?

— Kâmil

— Babanızın adı?

— Selim.

— Paşaymış öyle mi?

— Evet.

— Söylesene birader... Pederiniz paşa olduğu halde, padişahımıza nasıl hainlik edersiniz?

— Ben kimseye hainlik etmedim.

— Peki, peki... Kaç yaşındasınız?

— Otuz altı...

— Doğum yılınızı sordum. Şimdi bir de hesap mı yapacağız?

— Doğum yılı: 1301.

— Baksana, yaş epeyce... Uslu, akıllı bir adam olacaksınız.

— Anlayamadım.

— Daha iyi... Tahsiliniz?

— Galatasaray Sultanisi'ni bitirdim. Avrupa'da okudum.

— Avrupa'da... Zaten bizi berbat eden hep bu Avrupa'da okumak değil mi? Nerede oturuyorsunuz?

— Üsküdar'da.

— Adresi söyle...

— Bağlarbaşı, Çimen sokak, 33 numara.

— Evli misin?

— Evet.

— Çocuğunuz var mı?

— Bir tane kızım var.

Yüzbaşı sorgu yargıcı, ensesini kaşıyarak biraz düşündü. O kadar kara kuru bir adamdı ki, ırkları yaşama gücünü kaybetmiş bazı Avustralya kabilelerinden zannedilirdi. Pek tuhaf konuşuyor, insana, kendi kendisine söyleniyormuş, ya da bir küçük çocukla eğleniyormuş sanısı veriyordu. Sözgelimi, “Adın ne?” sorusunun karşılığına bile inanmayan bir hali vardı.

Soruşturmanın tutanağını tutan er giyimli delikanlıya döndü:

— Yazdın mı? Tamam mı?

— Tamam yüzbaşım...

Delikanlı, san saçlı, pembe yanaklıydı. Kalın etli dudakları yüzünde kıpkırmızı parlıyordu.

Yüzbaşı sorgu yargıcı, önündeki kâğıtları bir zaman karıştırdı. Diliyle seyrek dişlerinin arasını temizlemeye çalıştı. Odada soba yandığı için ceketinin önünü çözmüştü. Yamalı mintanı görünüyordu.

— Nedime adında bir kadın tanıyorsunuz değil mi?

— Evet.

— Akrabanız falan mı?

— Hayır!

— Nerde tanıştınız?

— Arkadaşımın karısıdır.

— Arkadaş karısı, demek? Arkadaşınız kim?

— İhsan Bey... Avukat İhsan.

— Ha şu! On yıla mahkûm serseri. Demek arkadaşsınız?

— Okul arkadaşım.

— Şehzade efendilerimizi yetiştiren okul nasıl oluyor da böyle serseriler de çıkarıyor?

— İhsan Bey, iyi bir öğrenciydi. Orduda yedek subaydı, yaralandı, esir düştü.

— Geç efendim, geeeeç! Yazıcıya döndü: Yazdın mı? Arkadaşının karısı olduğundan tanıdığını...

— Yazdım efendim.

Sorgu yargıcı gene kâğıtları ileri geri karıştırdı. Gene birdenbire sordu:

— Ahmet isminde birisini de tanıyor musun?

— Evet.

— O da okul arkadaşınız mı?

— Evet.

— İyi arkadaşlarınız varmış maşallah... Ramiz isminde birisini de elbette tanıyorsunuz?

— Hayır!

— Hayır mı? Demek inkâr ediyorsunuz? Hakkınızda hayırlı olmaz. Biz her şeyi biliyoruz. Zaten ötekiler her şeyi söylediler. Belge verirken beraber yakalandığınız bir adamı nasıl tanımazsınız? Sonra... Bir paşa oğlu olasınız, bunca okullarda okuyasınız... Bir kahveci parçasıyla ahbaplık etmeye utanmadınız mı?

— Kahveciyle ahbap değilim... Onu tanımıyorum.

— Tanımadığınız adama ne cesaretle o belgeleri verdin?

— Sandıkta belgeler olduğunu burada öğrendim...

— Peki, orasını sonra konuşuruz. Yazıcıya sordu. Yazdın mı? Ahmet'i tanıdığını, okul arkadaşı olduğunu, Kahveci Ramiz'i tanımadığını...

— Yazdım efendim...

— Aferin... Kâmil Bey'e gene apansız sordu. Nedime denilen kadın belgeleri neden kendi getirmedi? Kendisi getirecekmiş oysa...

— Nedime Hanımefendi'nin bu işle ilgisi yok...

— Boşuna inkâr ediyorsunuz. Biz her şeyi biliyoruz. Şimdi beni dinleyin: La Fransez şirketinden Ararat isimli bir vapur kiralandı. Fakat şirket pazarlıktan cayarak büyük bir para istedi. Bu alış veriş, Ahmet aracılığıyla yapılmıştı. Nedime denilen kadın, şirket direktörüne başvurarak, vapurun ilk kararlaştırılan navlunda yola

çıkmasını sağladı. Sizin üzerinizde yakalanan belgeler bu sırada, Ahmet'in ardiyesinde bulunuyordu. Vapurun yola çıkmasından sonra herhangi bir baskından korkarak Ahmet belgeleri, yani içinde belgeler bulunan üzüm sandığını Nedime' isimli kadına verdi. Belgeler, bugün kalkacak olan Gülcemal vapurunda Kahveci Ramiz eliyle Anadolu'ya geçirilecekti. Dün öğleden sonra bu Nedime kadın, henüz bizce bilinmeyen bir sebeple Ada'ya gitmişti. Siz arkasından vapura atladınız. Onu buldunuz. Yine henüz bizce bilinmeyen bir sebeple Nedime kadın belgeleri Ramiz'e sizinle yolladı. Siz, belgeleri Nedime kadının evinden alıp Gülcemal'e götürdünüz. Hadi bizi boş yere yormayın! Görüyorsunuz ki her şeyi biliyoruz.

Kâmil Bey, önce şaşırmış, sonra dehşete kapılmıştı. Duraklaya duraklaya karşılık verdi:

— Hayır. Nedime Hanım'ın bu işlerle hiçbir alakası yok. Ben de dün akşam Ada'ya gitmedim.

— Gitmediniz mi? Yalan söylüyorsunuz.

— Gitmedim.

— Gittiniz.

— Hayır. Dün gece saat ikiye kadar Beyoğlu'nda muhtelif eğlence yerlerinde dolaştım. Son vapur kaçtığı için Beşiktaş'a tramvayla gidip oradan Üsküdar'a kayıkla geçtim. Üsküdar'dan eve kadar arabaya bindim. Gerek kayıkçı gerek arabacı buna şahittirler. Öğrenebilirsiniz.

— Adları?

— Adlarını bilmiyorum ama, birisini yollayıp sorarsınız gerçeği söylerler, beni bilip çıkarırlar. Nedime Hanım'a gelince, gebedir. idarehanede hastalandı. Han odabaşına bir kupa arabası getirttik. Doğru evine gitti. Hemen yattı. Herhalde doktor da çağırmıştır. Bunu da soruşturabilirsiniz. Gerek doktor, gerek kupa arabacısı doğruyu söylerler.

— Demek, sen de, Nedime kadın da, dün Ada'ya gitmediniz?

— Hayır. Bunu tanıklarla doğrulayabilirim.

Kâmil Bey, kendisinin bile ummadığı bir sadelikle konuşuyordu. Sakin olabilmek kendisini ne kadar kuvvetlendirdiyse, karşısındakini de o kadar şaşırtmıştı.

Yüzbaşı sorgu yargıcı kalpağını geriye atarak alnını bir zaman oğuşturdu:

— Yaz bakalım... Allah, Allah! Dün ne kendisinin, ne de Nedime kadının Ada'ya gitmediğini, buna dair tanıkları olduğunu söyledi. Ararat vapuru işine gelince... Kâmil Bey'e döndü. Ararat vapurunun ucuz navlunla yola çıkmasını Nedime kadının sağladığını elbet inkâr etmiyorsunuz...

— Hayır! Bu da iftira! Ararat vapuru işiyle Nedime Hanım'ın hiçbir ilintisi yoktur.

— Direktörle gidip konuşmuş.

— Yalan! Direktörle ben konuştum.

— Siz mi konuştunuz? İş anlaşılıyor. Siz Nedime Hanım'ı kurtarmak için fedakârlığa kalkıyorsunuz. Beni dinle arkadaş... Senin ileri sürdüğün kayıkçı, arabacı falan gibi ayak takımından yalancı şahitler bizi aldatamaz. Aslına bakarsan, bu Ada meselesinin, direktöre gitmek meselesinin, hiç önemi de yok. Yani, kendini ateşe de atsan Nedime denilen karıyı kurtaramazsın. Biz, Nedime'nin elebaşı olduğunu biliyoruz. Bari siz kendinizi kurtarın. Soylu bir ailenin evladısınız! Söylerseniz, yani bizi uğraştırmazsanız yakayı kolay kurtarırsınız.

— Gerçeği söylüyorum yüzbaşı bey... Görüyorsunuz ki, gerçeğin kendim için en tehlikeli olabileceklerini söylüyorum. Sizin de gerçeği aradığınıza emin olduğum için, Nedime Hanım hakkında söylenenler hep "yalandır" diyorum.

Yüzbaşı biraz öne eğildi. Gözlerinde uçsuz bucaksız bir usanma vardı. Sade kemikten ibaret, ince parmağını Kâmil Bey'e uzattı:

— Coğrafya okudunuz elbette...

— Ne okudum?

— Coğrafya...

— Evet...

— Öyleyse Şeytan Adası'nın nerede bulunduğunu, nasıl bir yer olduğunu bilirsiniz.

— Evet...

— işte açık konuşuyorum. Bu işi işgal kumandanlığı çok önemle izliyor. İlk sorgudan sonra dosyanızla beraber hepinizi onlara vermek zorundayız. Hatta, ilk sorguları da Kroker Oteli'nde onlar yapmak istediler de, paşa hazretleri, razı olmadı. Hem de sizin hatırınız için... Yani, sizin değil, merhum paşa babanızın hatırı için... Merhumla aralarında dostluk varmış. Yabancı Harp Divanları insaf etmez. En hafif ceza yirmi yıl kürek... Hem de Şeytan Adası'nda yirmi yıl... Anladınız mı?

Kâmil Bey yutkundu. Şeytan Adası hakkında bir sürü kitap okumuş, gezilerinden birinde, bu adaya benzeyen toprakları görmüştü.

Yüzbaşı, sözlerinin etkisini sezerek, sesini yumuşatmaya çalıştı:

— Biz, üzülüyoruz birader! Vallaha billaha yüreğim kan ağlıyor. Lâkin ne haltedeceksin? Siz, memleketin aydın, soylu, mert bir evladısınız. Düşmez kalkmaz bir Allah! Kul beşerdir, şaşar. Aldatıldığınıza eminiz. Bunu kesinlikle biliyoruz. Fakat böyle inkârda inat ederseniz her şey mahvolur. Dost zannettiğiniz reziller birkaç tokat yemeden olanı biteni söylediler. Hem de bütün suçu size yükletmek şartıyla... Kendinizi boş yere tehlikeye atıyorsunuz. Paşa hazretlerinin özel emirleri var. Size, ayrıca selam ettiler: “Kâmil Bey oğlumuza selamlarımızı söyleyin. Gerçeği gizlemesin... Padişah Efendi'mizi de memnun ederler. Plaklarında hayırlı olur” buyurdular. Çağırdılar da, bana yüzbeyüz tembihlediler. Allah ömürler versin, beni severler. Sesini alçalttı. Size namusum üzerine söz veriyorum, Harp Divanı'na gönderilmeden salıverileceksiniz.

Biraz susup karşılık bekledi. Kâmil Bey, korkmuş hayvan gözleriyle yüzüne bakıyordu. Yüzbaşı ödevi sebebiyle bu bakışları çok görmüş, anlamını iyice öğrenmişti. Bunlar çok defa dayanmanın çökmek üzere bulunduğuna işaretti.

Sesini biraz daha yumuşattı:

— Biz de, vatanımızı, milletimizi, dinimizi, padişahımızı seviyoruz! Vatanın bugünkü haline vallaha bizim de yüreğimiz kan ağlıyor. Benim ölmemle vatan kurtulacak olsa, kendimi denize atmazsam namerdim. Askerlik şerefim üzerine söylüyorum. Lâkin bugünkü gün boğuşmak divaneliktir. Üç buçuk baldırı çıplak eşkıya, Almanya İmparatorluğu'nu yenen devletlere karşı durabilir mi? Zaten Anadolu'daki haydutlar başkaldırmamış olsaydılar, hükümetimiz İngiltere'yle anlaşıp işleri kolayca düzeltecekti. Amerika ne demiş? Geçen gün gazeteler yazdı: "İçinizi düzeltiniz. Sizi mandamın altına alayım!" demiş. Gâvurdan iyilik de işte bu kadar olur. Mustafa Kemal dedikleri herifi siz tanıyor musunuz?

— Hayır!

— Sarhoşun biridir. Eğer elinden bir iş gelseydi yarım milyonluk ordularımızı çöllerde esir vermezdi. Osmanlı ordusu, bugüne kadar onun gibi yeteneksiz bir başka kumandan yetiştirmemiştir. Efendimizin veliahtlıkları sırasında yaveriydi. Aptallığını görmüşler de, def edivermişler. Zaten başka delil de istemez. Bir avuç serseriyle dünyaya meydan okumasından belli... Çakırcalı eşkıyası bile ondan daha akıllıydı. Baksanıza birbirlerini yemeye başladılar. Çerkez Etem Bey'in isyanı nedir?

Kâmil Bey, büyük bir korkuyla boğuştuğu halde yavaş yavaş sorgu yargıcının kendisine adeta yalvardığını fark etti. Şaşırdı, biraz toparlandı.

— Benim askerliğe aklım ermez efendim! Kendilerini de zaten tanımıyorum.

— Tanımadığın iyi... Tanıyıp da n'olacak. Bir kahve içer misiniz?

— Hayır. Teşekkür ederim.

— Ne zaman canınız isterse sıkılmayın, söyleyin... Ben cigara kullanmıyorum. Serbestsiniz. İçebilirsiniz. Sizi böyle gördükçe vallaha yüreğim parçalanıyor. Biz de insanız... Biz de çoluk çocuk sahibiyiz... Budala bir hareketle, birisini aldatmış gibi ellerini ovuşturdu: Paşa hazretleri pek memnun olacaklar... Hadi söyleyiniz

de çocuk, yazıversin... Arzu buyurursanız siz kendiniz yazın. Daha iyi.

Yazıcı, bu tuzağa alışık olmalı ki, kalemle kâğıdı uzatıvermişti.

Kâmil Bey, istemediği bir işi zorla yapabilirlermiş gibi ellerini yumruk haline getirerek geri çekti.

— Ne yazayım efendim?

— Nedime isimli kadının... Hasta olduğundan söz edip sizi aldatarak belgeleri size verdiğini...

— Sandığı bana Nedime Hanım vermedi.

— Ya kimden aldınız?

— İdarehaneye tanımadığım birisi getirdi. İçinde n’olduğunu söylemedi. Bizim gazetenin okuyucularındanmış. Acele bir iş için Edirne’ye gidecekmiş. Kuru üzümü hasta kızı için almış. “Gülcemal vapurunda birisine rica ederseniz sevabına götürür, İnebolu’da Bakkal Rıza Efendi’ye teslim eder” dedi. Ben de... Yolumun üstü...

Sorgu yargıcı can sıkıntısıyla gülümsedi:

— Şimdi siz benim yerimde olsanız bunlara inanır mısınız beyim?

Kâmil Bey karşılık vermedi. Yalanın pek fena uydurulmuş olduğunu kendisi de anlıyordu. Bereket versin herif ısrar etmedi.

— Pekâlâ! Öteki meseleye geçelim! Ararat vapuru işinde Nedime Hanım’ın çevirdiği dolaplar... Cephaneleri o kaçırmış. Bunu olsun inkâr etmeyin.

— Hayır! Bu işten de Nedime Hanım’ın haberi yok.

— Elimizde deliller varsa.

— Olamaz. Kumpanyanın direktörüne sorarsanız doğrusunu söyler. Ben direktörü bir rastlantıyla tanımıştım. Böyle bir navlun anlaşmazlığı olduğunu haber aldım. Gemide cephane olduğunu ben de bilmiyordum. Şimdi sizden işitiyorum. “İlaç, hastane avadanlıkları yüklenmiş” dediler. Araya girdim. Direktör beni kırmadı. İlk pazarlığa razı oldu.

— Siz istediğiniz kadar suçu üstünüze alın. Bizce her şey açık! Siz “ilaç” diyorsunuz. Biz cephane olduğuna eminiz. İlaç bile gönderilse, eşkıya sürüsüne, padişah düşmanlarına yardım etmek suçtur.

— Ben ilaç göndermenin suç olduğunu kestiremedim. Fransız direktör de galiba aynı fikirdeydi.

— Yabancıların ne düşündüğü bizi hiç ilgilendirmez. Onlar “Tavşana kaç, tazıya tut” derler. Kârlarından başka bir şeye bakmazlar. Biz meselemize gelelim. Cephane yüklü vapurun yola çıkmasını Nedime adlı kadının sağladığını inkâr mı ediyorsunuz?

— Böyle bir şey olmadı ki inkâr edeyim. Bu söz yukardan aşağıya yalan, iftira... Şahit isterseniz, La Fransez Şirketi direktörüne sorabilirsiniz.

— Gerekirse elbet soracağız. Şu Nedime denilen kadının hayasızlığını bir türlü havsalam almıyor. Ne yırtık karıymış. Sen kalk, elin gâvuruna git... Hiç mi utanmadın? Sende din, iman, hiç mi yok? Böyleleriyle ahbaplığı size doğrusu yaraştıramıyoruz. Orası gene sizin bileceğiniz bir iş... Benden size, ailenizi, çocuğunuzu bir kere daha hatırlatmak... Evladınızı düşünün, doğru söyleyin de kurtulun...

— Doğru bu!

— Pekâlâ! Yaz bakalım evlat. Nedime denilen kadının Ararat vapuru işiyle hiçbir ilintisi olmadığını, belgelerle dolu sandığı Nedime’den almadığını, Nedime’nin ve kendisinin dün Ada’ya hiçbir suretle gitmediğini, Ararat vapuru işinde... Kâmil Bey’e sordu, direktörü nerede tanıdınızdı?

— Bir akrabanın salonunda...

— Peki... Ne yazdınız?

— Ararat vapuru işinde...

—... İşinde rastlantıyla tanıdığı kumpanya direktörüne kendisi giderek vapuru ucuz navlunla yola çıkarmayı sağladığını, içinde silah olduğunu bilmediğini, ilaç olduğunu bildiğini, ilaç yollamanın da suç olabileceğini kestiremediğini... Böyle mi ifadeniz?

— Gerçek bu...

— Şayet ben yalan söylediğinizi ispat edersem...

— İmkânı yoktur... Çünkü ben doğruyu söylüyorum.

— Bakınız son pişmanlık fayda vermez. Size son defa kardeş öğüdü. Doğru söyleyecek misiniz?

— Doğruyu söylüyorum.

— Peki... Benden günah gitti. Yazıcıya döndü, kasılarak emretti. Öteki zanlıyı getirsinler.

Kâmil Bey'in ağzı birdenbire kupkuru oldu. Demin Şeytan Adası'nı düşündüğü zaman korkunun en dehşetlisini duyduğunu sanmıştı. Oysa yanıldığını anlıyordu. Asıl şimdi dehşete kapılmıştı. Hem de öylesine bir dehşet ki, nerdeyse dişleri birbirine vuracak. Var kuvvetiyle açtığı gözlerini kapıya dikerek, içeriye gebe bir kadının, artık "öteki zanlı" diye anılan Nedime Hanım'ın girmesini bekledi.

Soba, keyifli çatırtılarla hamarat hamarat yanıyordu. Oda fırın kadar sıcaktı. Saniyeler Kâmil Bey'e asırlar kadar uzun geldi. Demek Nedime Bacı'yı da tutuklamışlardı. Deminden beri kendi kendine söylemeye bile cesaret edemediği bu felaket, demek, nihayet gelip çattı. Öyleyse, o da Nermin'i, Ayşe'yi düşünerek, Kâmil Bey'i kurtarmaya çalışıp kendisini fedaya razı olmuştur. Aman Yarabbi!

Ahmet, bir süngülü erin önünde içeri girdi. Daha doğrusu Kâmil Bey içeri sokulan bu sarsak, budala, perişan yaratığın, hemen her zaman neşeli, şık Ahmet Bey olduğunu tanıyamadı da, bundan şüphelendi. Ahmet'in gözlerinde doldurulmaz bir boşluk vardı. Kâmil Bey, nedense, iğrenme duydu.

Yüzbaşı kalın bir sesle, çıkışır gibi sordu:

— Ahmet, bu adamı tanıyor musun?

Ahmet, bakmadan karşılık verdi:

— Evet.

— Kâmil Bey, senin yalan söylediğini ileri sürüyor. Anadolu ile yapılan haberleşmeden, hele dün, Gülcemal vapuruyla gönderilmek istenen belgelerden Nedime'nin haberi yokmuş.

Ahmet, sesini çıkarmadı. Yüzbaşı biraz bekledikten sonra nefretle çıkıştı:

— Sana soruyorum hayvan!

— Var efendim,

— Nedime'nin haberi var mı?

— Evet.

— Silah yüklü gemiyi, direktörle görüşüp yola çıkaran da Nedime değil mi?

— Evet.

Kâmil Bey daha fazla sabredemedi, bağırarak yerinden fırladı:

— Ahmet! Ne yapıyorsunuz?

Sorgu yargıcı da zıplamıştı:

— Susunuz... Susun!.. Sonra fena yaparım!

Kâmil Bey duymadı bile... Ahmet'e bu sefer alçak sesle sordu:

— Nasıl oluyor da...

— Susun diyorum...

— Bu derece namussuz bir yalanı söyleyebiliyorsun?

— Hey bana bakın...

— Kocası mahpusta... Kendisi gebe...

— Hey sana söylüyorum!

Kâmil Bey, dev gibi vücudunun bütün eziciliğiyle herife döndü. Gözlerinde öyle bir anlam vardı ki sorgu yargıcı bütün ufak tefek insanların, boylu poslu insanlar karşısında kapıldıkları hatırı sayılır korkuya tutuldu. Susuverdi.

Kâmil Bey, tekrar Ahmet'e baktı. Sesini yükseltmeden sözüne devam etti:

— Hapisteki kocasını besleyebilmek için Babıâli Yokuşu'nda sürünen bir zavallı gebe kadına iftira etmeye utanmıyor musun? Bir de ona deli gibi âşık olduğunu söylüyordun? Aşk bu mudur? Bu çirkef hal?

Bu “aşk” lafını nereden çıkardığına kendisi de şaşarak sustu. Bu sözlerle, Nedime Hanım’ın namusuna leke sürebileceğini bile düşünmüyordu. Yalnız bir tek maksadı vardı. Nedime’yi ele vermemek... Karşısına, tanıdığı bir insan kılığında çıkan bu etten kemikten alçaklığı durdurmak...

Büyük umut bağladığı bu yüzleştirme sahnesinin böylece berbat edilmesi, bir de, yumuşak bir adam tesiri yapan Kâmil Bey’in bir anda dikilmesi, yüzbaşıyı şaşırtmıştı. Dünyanın bütün erkekleriyle kadınları gibi, cinsel ilintileri, hele bunların gizli kapaklı olanını sorgu yargıcı da dehşetli merak edivermişti. Hiç istemediği halde, farkına varmadan Kâmil Bey’e yardım etti:

— Aşk da ne demek oluyor?

Kâmil Bey, Nedime Hanım’ı bile inandıracak bir kolaylıkla anlatmaya başladı:

— Bu adam, Nedime Hanım’ı kızken tanımış. Daha İhsanla evlenmeden önce... Nedime Hanım, İhsan’ı beğenip evlendikten sonra uzun zaman ortadan kayboldu. İhsan hapse girdi. Nedime Hanım yalnız kaldı. Ahmet, bunu fırsat bilerek kadına eski tutkunluğunu hatırlattı. Fakat gene aynı “olmaz” karşılığını aldı. Demek ki, gurur meselesi yaparak, kin beslemiş. Ben, kendisini, mahpus bir okul arkadaşına yardım fikriyle hareket ediyor sanıyordum. Yazıklar olsun!

— Kadının kocası bilir mi bu işi?

— Hayır! İhsan bunu bilmiyor. Nedime Hanım’ın Ahmet’ten çekinmesini bir türlü anlayamıyordu. Meseleyi ben de, geçenlerde, tesadüfen öğrendim. Biraz içmiştik. Uygunsuz lakırdılar söylemeye başladı. Ayıpladım. Durunuz o gece, müthiş bir laf daha söylemişti. “Ben, İhsan’ın yerinde olsam Nedime gibi kadını dışarıda yalnız bırakmazdım. Bıraksam bile kıskançlıktan geberirdim” dedi. “Başına böyle bir iş gelse ne yapardın?” diye sordum. “Nedime’yi mahkûm ettirirdim” dedi. Şimdi galiba aklına koyduğu bu alçaklığı yapmaya çalışmaktadır. Harp Divanı’nı, yani,

Osmanlı ordusunu bu kirli işe alet etmeye yelteniyor. Kâmil Bey birdenbire Ahmet'e döndü: Öyle değil mi Efendi?

Diğerleri de aynı zamanda bakmışlardı. Hiçbir karşılık almadıkları, bir kıpırdanma olmadığı halde aynı zamanda, aynı dehşete kapıldılar.

Ahmet, etüvden yeni çıkmış bir hasta elbisesi gibi bumburuşuk çarpık çurpuk ayakta duruyor, gözlerinden sel gibi yaşlar akıtarak ağlıyordu. Elleri öne doğru sarkmıştı. Yaşlar, sapsarı, aptal yüzüne yağlı bir muşamba manzarası veriyordu.

Seyirciler, manzaraya daha da iğrençlik veren bu korkunç sessizliği bozacak bir iç çekmesi ya da bir hıçkırık beklediler.

Adamın hali, düşüp de bir yeri fena halde acıyan küçük çocukların, ağlayıp dururken tıkanıp, nefessiz kaldıkları sırayı hatırlatıyordu.

Kâmil Bey de suyun dibinde kalmış gibi ciğerlerinin hava ihtiyacıyla sıkıştığını duydu.

Ahmet, öylece ağlamayı sürdürüyordu. Beş günden beri aralıksız süren işkencelerin dayanılmaz acılarıyla içine düşürüldüğü ihanet batağının rezilliğini nihayet, Kâmil Bey'in karşısında birdenbire kavramıştı...

Fakat yüzbaşı, ancak tiyatrolarda görülen manzarayı bir sevda buhranı sandı. "Bir kan uğruna, saçlı, sakallı bir erkek, hiç ağlar mı?" diye düşündü. Zaten, her istediğini söyleyerek işini kolaylaştırdığı halde, Ahmet'ten, onun dayanıksızlığından iğrenmişti. Elini sallayarak bağırdı:

— Ayıp yahu! Yeter, be adam!

Ahmet başını, zorlukla bu sese çevirdi.

Sorgu yargıcı hışımla sordu:

— Doğru mu Kâmil Bey'in söyledikleri?

Gene korkunç bir sessizliğin içinde karşılık beklediler.

Neden sonra, toprak altından gelen deprem homurtularını andırır bir ses başladı. Bu, barsak gurultusu ile balgamlı gırtlak hırıltısını bir arada hatırlatan iğrenç; pis, yapışkan bir sesti. Nihayet, salyalarla

karmakarışık dışarıya uğradı. Sanki yalnız bu odayı değil, bütün gökyüzünü kapladı.

— Ben namussuzum... Ben namussuzun biriyim!

Sonra yüzünün üstüne yere kapandı. Vücudu bir zaman kıvrandı. Kolları tersine döndü. Yumrukları sıkıldı. Ağzından beyaz bir köpük salıvererek katıldı kaldı.

Yüzbaşı yanma koşmuştu. Fakat elini sürmeye cesaret edemiyordu. Kendisini topladıktan sonra muhafız askere, var gücüyle çıkıştı:

— Ne bakıyorsun eşşoğlu eşek! Sırtla şunu... At dışarı... Su versene Naci Efendi...

Yazıcı su getirmek için boş sürahiyi kavrarken muhafız asker tüfeğini omuzuna takıp Ahmet’i kollarından tuttu. Geri geri sürükledi. Baygın adamın çamurlu iskarpinleri canlı bir şeye ilişik değillermiş gibi her adımda zıplayarak döşemeyi takırdattılar.

Yüzbaşı, iki eliyle başını tutarak ürkek ürkek mırıldandı:

— Allah beterinden saklasın! Allah düşman başına vermesin!

Kâmil Bey bu pis alçaklık makinesini yenmiş olmaktan gelen bir tatlı güven duyuyordu. Sultanahmet’te rastlayıp sıra kahvelerde oturdukları zaman kendisine öğrettiği yalanla Ahmet’i, yere sermişti. Zerre kadar acıma duymuyordu. Çünkü vurup devirdiği yaratık, artık Ahmet değildi. Elle tutulur bir vatan ihaneti...

Yüzbaşıya dönüp rahatça yalan söyledi:

— Zaten okulda da hastalıklı bir çocuktu. Saralıydı.

— İyi bildiniz. Saralıymış. Ben sarayı görür görmez tanırım.

— Hem saralı, hem de babasından frengi almıştır. Yarı delidir. Demek son zamanlarda büsbütün çıldırmış.

Yazıcı bir dolu sürahi ile geri döndü.

Sorgu hâkimi, yorgun sordu:

— Ne haber? Ayıldı mı?

— Hayır efendim. Uğraşıyorlar. Ellerini açmaya uğraşıyorlar. Ne korkunç şey!

— Evet... Elindekini bırak da işimize bakalım...

Yüzleştirme tutanağını, isteksiz yazdırdı. Belli bir şey, yüzbaşı için işin tadı kaçmıştı. Eskilerin “Cin tuttu” dedikleri bayılmaların her çeşidi, görenlerin üzerinde ölümü şiddetle hatırlatan korkunç bir tesir bırakıyordu. Usanmış bir sesle, yazdırdı:

— Yaz! Yapılan yüzleştirmede, Ahmet’in Nedime adlı kadına eskiden beri sevdalı olduğunu, bu sevda sonucu istediğini elde edemediğinden iftiraya kalkıştığını, nitekim, Ahmet’in bizzat “Ben namussuzum” dediği...

Durakladı. Sonunu bir türlü bağlayamıyordu. İki kere okuttu. İçini çekti. Kâğıtları maksatsız maksatsız karıştıran eli titriyordu.

Kâmil Bey’e baktı:

— Ramiz denilen herifi tanımadığınızı hâlâ iddia ediyor musunuz?

— Evet tanımıyorum. Bugün ilk defa, tesadüfen gördüm.

— Ama, o sizi de, Nedime’yi de yakından tanıdığını söylüyor.

— Ahmet gibi o da yalan söylüyor... İmkânı yok... Bir kelime dahi konuşmadık.

— Şimdi görürüz. Yalnız bu sefer, size şunu hatırlatırım. Yüzleştirme sırasında ağzınızdan bir kelime çıkarırsanız, Nedime’yi mahvetmiş olursunuz. Biz, burada Karagöz oynatmıyoruz. Kadını mutlaka mahkûm ettirmeye de niyetim yok. Gerçeği arayıp bulacağız. Suçu yoksa kurtulacak. Yani, kurtarmaya uğraştığınız kadının kaderi, sizin dilinizi tutmanıza bağlı. Anlatabildik mi?

— Pekâlâ, susacağım. Zaten niçin telaşlanayım? Nedime Hanım...

— Peki... Peki...

Yüzbaşı zile bastı. İçeri giren çavuşa Ramiz’i getirmelerini emretti.

Kâmil Bey’de yine korku başlamıştı. Topu topu üç saatten beri tutuklanmış bulunuyordu. Ramiz Efendi de beraber yakalanmış, buraya ayrı arabalarla beraber getirilip bir başka yere kapatılmıştı.

Acaba üç saat içinde onu da işkenceyle Ahmet’in haline getirdiler mi?

Ayak sesleri yaklaştı. Kapı açıldı. Çok şükür, Ramiz Efendi, rıhtımda gördüğü gibiydi. Henüz hırpalanmamıştı.

Işık tam yüzüne vuruyor, zayıf, esmer suratı pek kuvvetsiz, batta, biraz hasta görünüyordu. Gövde kesiminde, duruşunda güvenilecek hiçbir kuvvet, aşırı inat alameti de yoktu. Bakışları biraz pervasız gibi... Ya da, yüreği böyle istediğinden Kâmil Bey’e öyle geliyor.

Sorgu yargıcı havanın güzelliğinden söz açar gibi, o kadar kolaylıkla, korkunç tuzağı Ramiz Efendinin önüne attı:

— Ulan Ramiz! Sen “Nedime adındaki karıyı tanımam” diyordun, değil mi?

— Evet tanımam!

— Yalan söylüyorsun. İşte Kâmil Bey... Bize hepsini anlattı. Kâğıtları sana her zaman Nedime getirirmiş. Bu sefer, hasta olduğundan Kâmil Bey getirmiş.

— Yalan. Aman yüzbaşım yalaaan! Bir vakit kabul etmem.

Hâşâ!

Ramiz Efendi’nin gözleriyle sesinde, kendisine karşı birdenbire peydahlanan iğrenme Kâmil Bey’in o kadar hoşuna gitti ki az kalsın: “Sağol aslanım!” diye bağıracaktı. Zorlukla sustu. Yalnız kaşlarıyla “Yok” anlamına küçük bir hareket yapabilmişti.

Yüzbaşı parmağım salladı:

— Yalan değil... Hadi doğruyu söyle... Bizi uğraştırma. Sen bu işte suçlu değilsin. Sen, üzüm sandığında ne olduğunu bilmeden, beş, on para kazanmak için bu işe girdin. Kâmil Bey böyle söylüyor. Biz de inanıyoruz.

— Ben işe falan girmedim beybaba... Devlet, millet sayesinde gül gibi geçinmekteyim.

— Tabii geçiniyorsun. Fakat fazla mal göz çıkarmaz. Sana, “Bizim İnebolu’da bir akrabamız var. Ona arada sırada öteberi yollayacağız.

Götürür bir noksansız teslim edersen parça başına bir lira veririz” demişler.

— Kim demiş?

— Nedime!

— Yalan... Şart olsun kabul etmem. Kimmiş Nedime? Herkes aftosuna sahip olsun, Yüzbaşım! Benim, karı milletiyle evvel eski başım hoş değildir. Yüzbaşı baba! Biz tulumbacılar karıya tapmayız. Zaten ben ikinci karıyı boşadım da gemiye kahveci yazıldım. Neden dersen, birincisini de gözüm görmesin diyerek... Tükürmüşüm geçmişlerine...

— Şimdi, kocaman paşaoğlu bir Kâmil Bey yalan mı söylüyor?

— Vızır vızır.

— Neden sana kara çalsın?

— Bilmem. Ne bileyim. Biz İstanbul kopuğuyuz. Vaktiyle bin tarakta bezimiz vardı. Belkim gacosuna balta olmuşdurum, belkim, bunun bir yerde fiyakasını bozmuşdurum. Vardır bir vazgeçtimiz...

— Peki, Nedime denilen kadın bize her şeyi söylediyse...

— Kabul etmem. Erkekse gelsin, yüzümüze beraber söylesin. Söylesin de alnını karışlayım.

— Şu halde sen iyilikten anlamayacaksın. Peki, bu gece seni bir güzel ıslatsınlar da, yarın nasıl bülbül kesilirsin...

— Bugüne bugün babamsın. Dövsen de, öldürsen de senin soyluluğun! Bir suçumuz varsa can, baş üstüne... Burası ne kapısı? Şeriat kapısı! Şeriatın kestiği parmak acımaz. Bizi böyle belleme yüzbaşı baba! Biz hocazadeyiz. Moruk rahmetli, derin ulema idi. Yedi mahallenin şeyhi gelip elini öperdi. Bize bakma, kuşbazlığa vurduk da okula gidemedik. -

— Uzatma da, sorduklarıma karşılık ver. Nedime’yi tanıyor musun?

— Doğrusunu arar mısın babacığım, ben bu beyzadeyi de tanımıyorum. Ben böyle faso fiso işlerden çakmam. Biz malum ya, kahveci esnafıyız! Zanaatımız nabza göre şerbet vermek. Kimi

şekerliden hoşlanır, kimi sadeden... Kimine açık yapacaksın, kimine koyu...

— Ne yapacaksın? Bir şey anlamıyorum.

— Çay, efendi baba... Ciğeri yanmışlara gazoz koşturursun. Bizim zanaatımız böyle yürür. Kahveci milleti, ekmek parası kazanacaksa, üstüne elzem olmayan işlere zinhar karışmayacak... Dükkân kapısı, hak kapısı... Dükkân, bir kişiye açılmaz. Gâvur gelir “Safa geldin çorbacı!”, Çıfıt gelir “Hoş geldin bezirgân!”, Çingene gelir, “Buyur şöyle kara oğlan!”, Ulemadan başı sarıklı gelir, “Emret hocam!” diyeceksin. Çay mı istedi, çay, kahve mi buyurdu kahve! Dedim ya, bizim pirimizden öğüdümüz, kimsenin işine karışmamak!

— Peki öyle de, içinde ne olduğunu bilmediğin sandığı, tanımadığın bir adamdan niçin aldın?

— Hayrına aldım beybaba... Sevabıma!

— Sevabı görürsün! O kuru üzüm sandığının içinde senin gibi yüz tane kahveciyi astıracak zararlı kâğıt var.

— Yağma yok! Beni bir vakit asamazlar. Beni asacak ipi henüz bükmediler beybaba! Neden mi? Zira suçum yok... İçinde olanı bilmem. Günahı işte bunun boynuna! Baktım efendiden bir adam! Bunalmış besbelli! “Sen Gülcemal’den misin oğlum?” dedi. Rıhtım üzerinde yalan mı söyleyeyim. “Gülcemal’denim! Ne olmuş” dedim, İnebolu’ya bir emaneti varmış. Posta zamkinozunu yetiştirememiş. Sırtımızda götürecek değiliz ya, memleket gibi Gülcemal vapuru! “Atarım yatağın altına, gider fışır fışır” dedim. Şimdi, yukarıda Allah var, elini vicdanına koy da, söyle! Sen kahveci olsan, öteberi almaya karaya çıksan! Bir gün kardeşin şuncacık bir kutuyu getirse... Beni bilmez, tanımaz. Yani vicdanımıza bırakıyor. Biz de insanız beybaba... Sen almaz mısın? Müslüman’ız! Doğru söyle?

— Ulan, bana da mı doğrulatacaksın, eşşoğlu?

— İşte gördün mü beybabacığım! “Olmaz” diyemedin. Biz de oracıkta “Peki” dedik demedik, aynasızlar bizi çalyaka ettiler. Yallah, buraya getirdiler.

— Ahbabı kimmiş? İnebolu’daki ahbabı?

— Vallaha, soracak vakit bulamadık ki yüzbaşı baba, ne ben sorabildim, ne de kendisi diyebildi. İşte yüzü... Kırk paralık erkekliği varsa doğruyu sözler. Hilafım varsa suratıma çarpsın! Cezama razıyım! Vay ölüsü tenekeli... Bunca yaş yaşadım, böyle dubara görmedim. Polisler ayağımızı yerden kestiler! “Hele durun! Çekmece açık... Lostromonun parası üzerimde... Durun hesabı görelim de... Yahu, ne karıştırıyorsunuz? Din, iman kalmadı mı?” diye bağırdım. Kulak asmadılar. Birdenbire Kâmil Bey’e döndü. Yüzünü maymun gibi buruşturarak yalvarmaya başladı. Ayaklarını öpeyim efendi ağabey, sana bir iyilik edelim dedikse günaha mı girdik? Gâvur mu olduk? Doğruyu söyle... Evde mahdum köleniz aç kalır. Karı, el kapısına çamaşıra mı gitsin? Bizi cayır cayır yakarsan yarın arasat meydanında on parmağımı yakanda bil! Yarın ahirette on parmağım...

Sorgu hâkimi nutku uzatmadı, elini masaya vurarak bağırdı:

— Kes sesini! Bana cevap ver! Ben bu masalları yutacak herif miyim? Ben kaçın kurasıyım?

— Dinim Rabbena hakkı için hilafım yok... İki gözüm önüme aksın... Şu ateşe kör bakayım... Kalbimizin yufkalığından “Olur” dedik. Be herif! insaniyet sana mı kaldı? Bu seni tanır mı? Babanı tanır mı? Şu kadar okka kuru üzümü sana neden teslim ediyor? İşin işinde bir bit yeniği olduğunu anlaşana... Bizi gaflet basmış beybaba... Basiretimiz bağlanmış. Artık paydos! Ağzımızın payını aldık, bir güzel... Fırsatını bulsam, ben de yapacağımı bilirim! Ramiz Efendi, sözün burasında, İstanbul külhanbeylerine pek yaraşan bir sahte öfkeye kapılmış gibi tekrar Kâmil Bey’e döndü Bey misin? Efendi misin? Ne karın ağrısıysan lafını bil de söyle... Biz de ana-baba kuzusuyuz! Bize de günah! Kendini kurtarmak için bizim gibi fukarayı yakmaya utanmıyor musun? Bugün dünya, yarın ahiret! Ben ne karı bilirim, ne oğlan! Sonunu sen düşün, biz buradan çıkarız, ölmeyiz. Yakan dışarıda elime geçerse, namerdim seni temizlerim. Bana adıyla sanıyla “Zeyrekli Zenberek Ramiz” derler, işte bu kadar benim ifadem!

O kadar rahat konuşuyordu ki, Nedime Hanım onun yedek subaylık etmiş bir öğretmen olduğunu söylemeseydi, Kâmil Bey, tulumbacı

koğuşundan yetişen uçarı bir İstanbul kopuğuyla karşılaştığına hemen inanacaktı.

Yüzbaşı, can sıkıntısı içinde sordu:

— Demek inkâr ediyorsun?

— İnkâr nasıl söz? Sabahtan beri olanı olduğu gibi söylüyoruz ya...

— Peki... Gece yarısından sonra görüşürüz. Yaz bakalım! Ramiz'le yapılan ikinci yüzleştirmede, Kahveci Ramiz, tamamıyla inkâr ederek, Kâmil Bey'i tanımadığını, kutuyu insaniyet namına aldığını... Durup Ramiz'e baktı. İşte yazıyorum. Bir kere yazdım mı, bitti. Son pişmanlık fayda vermez. Gel gerçeği söyle... Seni derhal salıvereyim!

— Bey ağabey bilsem söylemez miyim? Neden böyle yapıyorsun babacığım? Vallah billah! Biz de namus ehliyiz! Şimdiye kadar Ramiz'e yalancı diyen olmadı. Bizi semtte herkes bilir. Sesi titremeye başlamıştı. Alışık bir hareketle önlüğünün ucunu aradı. Bulamayınca, gözlerini parmaklarıyla kuruladı: Anamı Kâbe yolunda...

— Çık rezil... Defol... Dur herif! İmzalamadan nereye?

Yüzbaşı yargıç, Ramiz'in arkasından "Çattık belaya!" der gibi başını salladı. Yazıcıya saati sordu. Kâmil Bey kendisininkine bakıp alafranga beşe beş olduğunu söyledi. Sorgu yargıcı birden telaşlandı. Yazıcıya emretti:

— Koş, bak bakalım, Paşa hazretleri gitmişler mi? İfadeleri göreceklerdi. Geç kaldık...

Yazıcının getireceği haberi beklemek için ayağa kalktı. Odada bir zaman dolaştı. Sobayı kurcaladı. Kapıya kadar gitti. Bu kadar gayret ettiği halde, işe önem vermediği, basit bir araç gibi davrandığı anlaşılıyordu. Bu hal Kâmil Bey'i rahatlandıracağına, büsbütün tedirgin etti.

Yazıcı içeri girdiği zaman sorgu yargıcı yerine oturmuştu.

— Paşa hazretleri gitmişler. Belki gece uğrarlarmış. İfadeleri en geç yarın sabaha kadar hazırlamanızı emir buyurmuşlar.

— Nöbette kim kalıyor, kodamanlardan?

— Galiba Binbaşı Burhanettin Bey...

— İyi... Pekâlâ! Sen de yoruldun ama... Bir arabacı kaldı. Onu da dinleyelim. Bitsin...

— Baş üstüne efendim.

Arabacı, yaşlı bir adamdı. Biraz da sağırdı. Olup bitenlerin farkına varamamış, şaşırıp kalmıştı.

Yüzbaşı, küçük vücudundan umulmayacak bir kudretle gök gürültüsü gibi patladı:

— Gözlerini oyarım ihtiyar! Sen beni bilir misin? Her şey meydana çıktı. İşte Kâmil Bey açıklıyor. Nedime kadın bütün işleri senin arabanla çeviriyormuş. Hadi bizi uğraştırma... Karıyı böyle boklu işlere hep sen taşırmışsın?

— Ben hırsızlık mal olduğunu nereden bileyim paşam? Bu efendide hırsıza benzer surat var mı? Ben kırk yıllık arabacıyım! Gece işlerini, kaldırımcıları, zarfçıları, yankesicileri tanırım. Bunu hiç görmedim. Beni Tophane'den sorarsın. Bugün Merkez Memuru Kenarı Bey'i Beşiktaş'a evine götürdüm. Her zaman ben götürürüm. Dörtyol ağzında bu efendi çevirdi. Kolunun altında bir küçük sandık vardı. Hırsızlık mal olduğunu nereden bileyim? Kerametim yok ya! Gece olsa, şüphelenirdim.

— Hırsızlığı da nereden çıkardın?

— Evet, hırsızlık ise, cezasını kendisi çeker. Biz, arabaya her binenin cezasını beraber çekeceksek işimiz iş doğrusu...

— Çattık belaya! Nedime isimli kadını tanıyor musun? Tanımıyor musun? Bu Kâmil Bey “tanıyoruz” demekte?..

— Haa... Af buyur aslanım... Yaşlılık belası... Kulaklarım biraz ağır işitir...

Arabacı kulağının arkasına elini siper ederek boynunu uzattı.

Sorgu hâkimi bar bar bağırdı:

— Nedime! Nedime isminde bir kadın var. Tanır mısın?

Arabacı kurnaz kurnaz güldü:

— Tanırım! Tanınmaz mı? Meşhur ‘Alaylı Nedime’. Bu herif onun dostu mu?

— Ne alaylısı? Neler söylüyorsun bunak?

— Ne karıdır o Nedime, beyim! Eskiden İstanbul’u yaktı, bitirdi maazallah... Şimdi “Tövbekar oldum” diyorsa da, demek yalanmış... Sakın, çalman çekmece Nedime’nin olmasın! İşte bunu beğendim! Bir vakitler İstanbul’u tekmil soyan Nedime’yi, âhir ömründe bir soyan mı çıktı? Aferin! Kâmil Bey’e göz kırptı. Kaç para eder ki yiyemedin tosunum! Yeseydin benden yana ananın ak sütü gibi helaldi. Nedime, nice mirasyedileri, paşaoğullarını hasır üzerinde, hamam külhanlarında bıraktı. Vaktiyle hünkâr yaverlerinden birisine söz vermiş de sonunda sözünden caymış. O gözünü sevdiğim ne yapsa beğenirsin, bir Kâğıthane dönüşü, bir bölük askerle Nedime’nin arabasını çevirdi. Karıyı Hacıosman Bayırı’na götürdü. Tamam bir bölük askeri üzerinden geçirdi. Adına ‘Alaylı’ denmesi işte o meseleden... Üzerinden bir bölük asker geçmiş de, karı bana mısın dememiş... Hünkâr yaveri “Kalk artık namussuz!” diye çizmesiyle boş böğrüne dokununca, yattığı yerden gözlerini açmış da ne demiş bakalım? “Bitti mi? Hepsi bu kadar mı? Oysa ben yeni yeni hevesleniyordum!” demesin mi? Meğer öç alayım derken karının duasını almış hünkâr yaveri! işte ‘Alaylı Nedime’ böyle bir karı...

— Tüh Allah belanı versin sağır pezevenk... Biz sana onu sormuyoruz. Üzüm sandığı meselesi var. Üzüm sandığı...

— Yenilerdense bilmem beyim... Şimdi öyle parasına kuvvet hovardalar kalmadı. Eskiden bizi haftalığına, aylığına tutarlar, kapatmalarının emrine verirlerdi. O sebepten piyasanın deste başı mallarını tanırdık. Lakabı ‘Üzüm sandığı’ olduğuna göre pek tatlı bir şey galiba! Nerdeymiş? Feridiye’de mi, Abanoz’da mı? Müslime mi, yoksa reayadan mı?

— Herifin aklı fikri fahişelerde... Çattık belaya... Demek sen Tophane’den Beşiktaş’a merkez memurunu mu götürdün?

— Evet.

Yüzbaşı, arabacının işine gelen sözü işittiğine dikkat etmedi.

— Demek Nedime isimli bir kadın tanımıyorsun?

— Alaylıdan başka Nedime tanımam. O da bizi çoktan unutmuştur. Benim dediğim meselenin üzerinden yirmi yıl geçti.

Sorgu yargıcı arabacının Nedime'yi tanıdığını inkâr ettiğini yazdırdı. Herifin salıverilmesini emretti.

Sonra Kâmil Bey'in gözlerine dimdik baktı:

— Şimdi ortada halledilmesi gereken bir nokta kaldı, siz sandığı Nedime'den Beşiktaş'ta aldınız öyle mi?

— Nedime Hanım'ın bu işle hiçbir ilintisi olmadığını söylemiştim efendim.

— Sandığı idarehanede sakladığınızı da söylemiştiniz. Soruşturma sandığın Beşiktaş'ta bulunduğunu meydana çıkardı.

— İdarehaneden aldım.

— Peki Beşiktaş'tan arabaya binmek ne oluyor?

— Efendim, esasen sandığı Gülcemal'e ben götürüp teslim etmeyecektim. Beşiktaş'ta tramvay durağında, beni kara giyimli, göğsünde harb madalyası olan bir adam bekleyecekti. Yanıma yaklaşıp "Üzüm satılık mı?" diye soracaktı. Ben "Satılık. Evet!" diyecektim. "İzmir üzümü ise alırım. " diyecekti. Ben de bu söz üzerine sandığı kendisine teslim edecektim.

— Vay canına! Bunlar ne planlar yahu! Eee?

Kâmil Bey, Ahmet'i gördü göreli aklında geçirdiği şeyi nihayet yapmaya karar verdi.

— Size şimdiye kadar sakladığım bir noktayı söyleyeceğim Yüzbaşı Bey! Bunlar hep Ahmet'in planları. Ararat vapurunun navlun işini ben halledince bu işten çıkarı kalkan ve bunu kaybettiği için, Ahmet'e kin bağlaması icap eden Rozalti'den korkarak Ahmet sandığı bana saklattı. Sonra bununla da yetinmedi, böyle işlerdeki acemiliğimden yararlanmaya kalktı. Beni şuursuz bir vasıta olarak kullandı. Meselenin iç yüzünü bilmeden, bir arkadaşa yardım olsun diye, "Peki" dedim. Gülcemal vapurunun hareket günü Beşiktaş'a gitmemi

söylemişti. Tarif ettiği yerde, tarif ettiği adamı bekledim. Adam gelmedi.

— Haydi bu sözünüze inandım. Adam gelmeyince, sandığı geri getirecek, Ahmet'e verecektiniz. İfadenize göre Gülcemal'e teslimden haberiniz olmamak lazım...

— Tersine... Ahmet, adamın gelmemesi ihtimalini düşünmüştü. "Şayet o arkadaşla, buluşamazsanız, sandığı Gülcemal vapuruna teslim edersiniz. " dedi.

— Öyleyse, Ramiz'in adını vermiştir.

— Hayır! Vapurun tayfasından herhangi birine verebileceğimi söylemişti. Yalnız gemi zabitanından çekiniyordu. Pek ehemmiyet verdiği böyle bir sandığı hiç tanımadığı bir adama teslim etmeyi benim de aklım almadı. Buna karşılık Ahmet "Böylesi ötekinden daha güvenli!.. Hem bu her zaman kullanılan bir usuldür. " dedi. Ben de söylediği gibi yaptım. Sizi temin ederim, sandığın içinde böyle önemli kâğıtlar olduğunu bilmiyordum. Benden istenen hizmet de böyle bir şeyden şüphelenmeme imkân vermiyordu ki...

— Ramiz denilen serserinin bu işle alakası yok mu demek istiyorsunuz?

— Vallaha bilmem. Ramiz'in kimliği araştırılırsa burası meydana çıkar.

Kâmil Bey, gözlerini kırpıştırarak sustu. Pek ileriye gitmiş, düşmana yol göstermişti. Buna da, şüphesiz Ramiz'in kahveciliği etrafında açılacak bir soruşturmadan zerrece perva etmez görünmesi sebep olmuştu.

— Akıl alır şey değil...

Kâmil Bey, kendi kendine söylediği bu sözü yakalayarak sözü tehlikeli mevzudan uzaklaştırmaya çalıştı:

— Hakikat bu! Çünkü ben Ramiz'i kendim seçmedim. Onunla karşılaşmam yüzde yüz rastlantı...

— Bunlara çocuklar bile inanmaz. Bu kadar önemli kâğıtlar, kuru üzüm sandığı içinde, hiç tanınmayan insanlarla gönderilir mi?

Kâmil Bey gözünü kırpmadan bir yalan daha uydurdu:

— Meselenin iç yüzünü öğrendikten sonra düşündüm, herhalde, bu kâğıtlar kopyalardan birisi olmalı. Öteki kopyalar, belki daha güvenilir adamlarla yollanmış, gideceği yeri çoktan bulmuştur.

— Haa... Ne dediniz? Öyle ya... Hay Allah müstahakını versin! Sahi! Yarın bu ciheti ayrıca Paşa hazretlerine arzederim. Demek son sözünüz bu? Kadın bu işte yok!

— Yok efendim! Yemin ederim.

— Yemin... Olur a... Biz hele bu akşam şu Ramiz denilen serseriye bir görünelim. Ahmet de ilk geldiği günü öyle yaptı. Bize bir sürü masal okudu ama, işte sonunu gördünüz!

Söylediklerini yazdırarak Kâmil Bey'e imzalattı.

Oda kararıyordu.

2

Kâmil Bey'i, Bekirağa Bölüğü'ne gelir gelmez Ramiz'den ayırarak kapattıkları yere götürdüler.

Oda, zemin katındaydı.

Buraya geniş basamaklı bir tahta merdivenle iniliyordu. Tavanı kalın taş direkler üzerinde durduğu, tabanı tuğla döşeli olduğu için geniş koridor ilk bakışta bir Bizans mahzenine benziyordu.

Muhafızlar gittikten sonra gardiyanlık yapan asker, şüpheli şüpheli süzerek biraz çekingen sordu:

— Yiyecek bir şey aldıracak mısın?

— Aldıracağım!

— Söylesene ya...

— Ne aldırabiliriz?

— Sen bilirsin! Bakkalda helva var, peynir var. Tahin, pekmez var. Cigara da içer misin?

— İyi hatırlattın oğlum! Bana iki paket Ahali cigarası al. Ahali... Üst yanıyla ekmek falan uydurursun. Canın ne isterse... Beraber yeriz.

Gardiyanasker, lirayı aldı. Kapıyı Kâmil Bey’in üzerine kilitledi.

Mahpus, eşikten bir adım geride durup loşluğu gözden geçirdi. Biraz yüksekte kalan pencerenin, kirli camları, oymalı demir parmaklıkları arasından hafif bir akşam alacası geliyordu. “Burada ışık vermiyorlar galiba” diye düşünerek köşedeki karyolaya oturdu. Bir cigara yaktı. Sorgu boyunca tütün içmediğinden cigara ilk nefeslerde pek lezzetli gelmişti. Vücudunda, belli belirsiz bir titreme halinde yorgunluk, daha doğrusu kafaya ait olmayan maddi bir şaşkınlık duyuyor, bu şaşkınlığın aynı zamanda, etrafındaki sıkıntılı boşluktan ileri geldiğini anlıyordu. Oysa şu anda karısıyla kızı da sayıldığı halde, hiçbir insanın varlığına katlanacak kudreti yoktu.

Yüzbaşının suratıyla sorduklarını parça parça hatırladıkça, tuzağın yalnız Nedime Hanım için kurulduğunu anlıyordu. Bereket versin kadın hastalanmıştı da, yakasını şimdilik kurtarmıştı. “Şimdilik kurtardığı bile nereden belli? Yukarıdaki odalardan birisinde kapalı olmadığını nereden biliyorum?” Bu düşünceden hemen sonra Ahmet aklına geldi. Yüzünü buruşturdu. Ahmet’i olsun, iyice tanıdığını zannederdi. “Birkaç günde ne hale sokmuşlar? Hiçbir şeyden şüphelenmeden nelerle yan yana yaşıyormuşuz? Ne korkunç namussuzluklarla... ”

Yüksek sesle, “Biz de mükemmel bir yalancı olduk arkadaş!” der demez ürkerek durakladı.

Sesindeki bu kendini beğenmişlik ne? Uzaktan karışık, boğuk gürültüler geliyor, sanki bütün dünya, iskelet kemikleri gibi çatırdıyordu. “Eyvah! Bu hiç aklıma gelmemişti!” Böyle söyleyerek karnı sancılanmış gibi iki büklüm oldu. Uydurduğu ifade yüzünden, uydurduğu ifade ne demek, yaptığı alçaklık yüzünden, Ahmet’e bu gece de işkence ederlerse... “Kâmil Bey söyledi. Haydi itiraf et! Arkadaşın hiçbir şeyi saklamadı. Harp madalyalı herifin adresini vereceksin. ” diye döverlerse... Koltuk altlarına kızgın yumurta koyarlarmış... Saçlarından asarlarmış. . Tırnaklarını sökerler, etlerini cımbızla çekerler, hayalarını bur arlarmış...

Soluklarını keserek, çatırdayan düşman binayı uzun uzadıya dinledi. Bir tuhaf koku vardı: Çürümüş et, rutubet, küf, hepsini bastıran sidik

kokusu...

Sökülen tırnakları Avukat Lütfi Fikri Bey Meclis kürsüsüne getirip meydana atmadı mı? Sökülen tırnaklarla soyulan taban derilerini?

O zaman bu işi, vatan uğruna İttihatçılar yapmışlardı; şimdi de, tabii gene vatan uğruna İtilâfçılar yapıyor.

Bunu yapabilenlerle, bu işten ekmek yiyip çoluğuna çocuğuna ekmek yedirenlerle aynı tramvayda yolculuk etmiş, aynı kahvede oturmuş olabileceği aklına gelerek sırtı ürperdi.

“Ahmet’i mahvettim!.. Namussuzluk ettim. ” “Namussuzluk” kelimesiyle dehşetli bir korkuya kapıldı. Ahmet de böyle söylemişti. Bayılmadan evvel. Yüzükoyun yere serilmeden...

Bir an, koşup kapıyı yumruklamak, sorgu yargıcıyla görüşmek istediğini söylemek ihtiyacını şiddetle duydu.

Az kalsın, bu işi yapacaktı da... Saniyenin yüzde biri içinde bir karardan, bir ötekine sıçrayarak nihayet durakladı: Peki! Ahmet’i kurtarmak için ne söylemeli? Nedime Hanım’ı ele mi verecek?

Ahmet, kendi kendisine neden acımamış! Uğruna seve seve öleceğini söylediği bir davada bir gebe kadını az kalsın suçüstü yakalatacak değil miydi? “Ahmet, kendi kendisini bitirmiş bir adam! Ahmet bundan sonra her şeyi taşımak zorundadır. ” Bunu düşünür düşünmez yüreğine bir korku doldu. Bu gece, yarın gece, öbür gece, yani söyleyinceye kadar kendisine de işkence ederlerse? Birkaç gün içinde kendisi de Ahmet’e dönerse... Nedime Hanım’ı ele verir de kadını getirirlerse... Onun karşısına, tıpkı Ahmet gibi çıkmak, ağzı köpürerek yere yıkılmak... “Ben namussuzum!” diye ağlayarak...

Büyük bir umutsuzluk içinde, soluk soluğa etrafı tekrar dinledi. Gece, o belirsiz yeraltı gürültüleri...

“Onur sahibi hiçbir insan o hale düşmez! Arkadaşları ele vermenin bile bir başka türlüsü belki vardır. Kuvvetsiz bir hain olmaktansa, kuvvetli bir hain olmak daha iyi. ” Bir karar vermesi lazımdı. Acele karar vermeli. Çılgın bir süratle düşünmeye başladı: “İşkence etmeye kalkarlarsa... İşkence etmeye... İşkence... ” Midesi bulanmaya başlamıştı. “İnşallah açlıktandır, korkudan değil!” dedi.

Gözünün önüne Ramiz Efendi’nin esmer çocuk yüzü ile çelimsiz vücudu, uzun boylu arabacının kurnaz bakışları geldi. İkisi de yaman adamlar... Ramiz Efendi’nin yerinde kendisi olsaydı, bir iki kelime konuştuğu bir yabancının her şeyi söylediğine belki inanır, herkesi, bilhassa kendini ele verecek derecede belki şaşırırdı. Belki değil, yüzde yüz...

Şu halde, budala sorgu yargıcının -herifin budala olduğuna emindi- kurduğu tuzak karşısında herkes sendelemezse... Belki işkenceye de herkes başka türlü dayanır! İşkence edilen herkes Ahmet gibi olmayabilir...

“Yüzbaşı budala bir herif! Bunda şüphem yok! Ramiz Efendi’ye, işkence etseler, o bizi ele vermez. Bu da şüphesiz! Bize gelince...”

Düşüncenin burasında gene soluklarını keserek dışarıya kulak verdi.

Ayak sesleri yaklaşıyordu. Sırtını ter üşüttü. Birisinin üzerine atılacakmış gibi toplandı.

Kapının altından hafif bir ışık görünmüştü. Işık canlı bir şeydi. Kâmil Bey hayatında hiçbir canlı şeyi bu kadar ihtirasla istememişti.

Kapı açıldı. Gardiyanasker, getirdiği öteberiyi, kilidi açmak için yere bırakmıştı. Kâmil Bey, büyük bir minnetle, koşup yardım etti:

— Teşekkür ederim. Mersi kardeşim!

— Işık unutmuşsunuz. Şu feneri güçle uydurdum. Lambadan iyi yanar. Sönmez.

— Allah razı olsun!

— Mahpuslara gaz verilmez ama, sen bu gece konuk sayılırsın.

— Hiç mi ışık yok?

— Gaz parası verene ışık çok...

— Peki... Yarın gaz aldırırım. Otursana...

— Gideyim.

— Olmaz. Bakın darılırım. Yemeği beraber yiyeceğiz.

— Ben yedim. İçim almaz!

— Olur mu? Bir iki lokma... Benim de canım istemiyor.

— Bazı adamın canı, telaşlı sıralarda bir şey yemek istemez. Oysa, bir şeye canım sıkıldı mı, benim kamım sanki genişler. Durmadan yerim. Koyun gibi... Koyun da öyledir mübarek... Gece gündüz hışır hışır ot keser.

Gardiyanasker, getirdiği gemici fenerini duvardaki bir çiviye astı.

Ekmekle helva almıştı. Bunları da karyolanın ortasına açtı.

— Buyur!

— Sen de yiyeceksin...

— Peki... Bir iki lokma alırım, hatırın için...

Kâmil Bey'in karşısına oturdu. Yeşil gözlü, ablak kırmızı suratlı, safça bir delikanlıydı. Kılığı pek derbederdi. Kabalağını çarpık giyiyor, ayakları da fena halde kokuyordu.

Yemeğe başlayacakları sırada, kalktı:

— Gördün mü, su getirmeyi unuttuk!

— İstemez. Sonra getirirsin.

— Sen keyfine bak! Ben su getiririm.

Pek saf görünüyordu ama, giderken kapıyı kilitlemeyi unutmadı. Biraz sonra bir teneke ibrikle geri döndü. İbriğin üstündeki isten içinde su kaynatıldığı anlaşılıyordu.

— İşte bunu uydurduk; kusura bakma! Bardak falan yok! Bu iyidir. Bardak istemez. Susadın mı, borusunu ağzına dayar, doyasıya içersin. Senden iyi olmasın, bir Arif Bey vardı. Bir meseleden buraya atmışlar. O bıraktı. Vay, sen daha başlamadın mı? İşte bunu beğenmedim. Haydi sen yürü, biz arkadan yetişiriz. Eğer böyle gidersen olmaz. Ben mahpusta yatmadım. Lâkin çok mahpus gördüm. Mahpusluğun anasını, yemekle uyumak ağlatır. Burada yemekle, bir de uyumakla geçecek vakitler...

Kâmil Bey, birkaç lokma yedikten sonra tıkandı. Bir cigara yaktı. Onun bıraktığını görünce gardiyanasker de elini çekti:

— Az yedin!

— Doydum. Sen de az yedin. Bunları giderken götür. Arkadaşlarınızla yarın yersiniz.

— Olmaz. Arkadaşlar ziftin pekini yesin. Güzelce sararız. Yarın canın çeker.

— Peki! Yak bir cigara bakalım.

— içmeyiz biz... Su ister misin?

— Hayır.

— İstemesen de, yemek yerken su yanında bulunacak. Bana babamın vasiyeti böyle. Ekmek, birden adamın boğazına takılır, Allah etmesin, gidiverir.

— Baban sağ mı?

— Yok, öldü.

— Allah sana uzun ömür versin! Memleket neresi?

— Biz, Anadolu'danız. Vilâyet: Ankara... Kaza: Çankırı. Gittin mi Çankırı'ya?

— Hayır!

— İyidir... Biz köyündeniz!

— Adın ne?

— İbrahim. Senin adın?

— Kâmil.

— Benim de bir yeğenim var. Adı Kâmil. Utanmazın biridir. Sakın üstüne alınma!

— Yok canım... Tezkere vermiyorlar mı?

— Bizim tezkereyle bir işimiz kalmadı. Teğmenim "Host" dedi, "otur oturduğun yerde ayı!" dedi. Senin anlayacağın, biz tezkere bıraktık. Bizim oralar karışıkmış. Bu yıl onbaşılığımız gelecek... Teğmenim dedi ki: "Ben senin gibi işten anlar er bulamam. Buradaki düzeni öğrendin. Tezkere bırakacaksın. Sonra çavuş olursun. Beş, on para biriktir. O zamana kadar da Anadolu'nun patırtısı kesilir, " dedi. Hesap ettim, doğru! Bizim oralarda rençberlik, kulak verme, kısadır.

Çankırılı, tekmil gurbete çıkar. Zonguldak'ta, kömürde çalışır. Yer altında kömür taşıyacağıma, burada kalırım. Burası rahat.

— Mahpus çok mu?

— Belli olmaz. Bazı çoğalır, bazı azalır. Şimdi az. Yukarıda birkaç subay, burada da üç, beş kişi... Koğuşları sayma! Orası it ahırı gibi kalabalık...

— Benden başka burada kimler var?

— İkisi başçavuş. Sen de mi başçavuşsun?

— Hayır!

— Subay olsan yukarı verirlerdi. Demek sivilsin.

— Siviliz.

— Senin baban paşaymış. Öyle duydum.

— Evet.

— Baban paşaymış da, sen neden subay çıkmadın?

— Beni subay okuluna vermedi.

— İyi etmemiş. Subaylık gibi zanaat olmaz. Bir kere talim arama! Yürüyüşte ata binersin. Molalarda çadırın kurulur. Emireri hazır, seyis hazır... Kızdın mı, bas tokatı. Muharebe olunca geride yan gel!

— Muharebe olunca geride yan gelinmez. Benim birçok subay arkadaşlarım vardı. Muharebede öldüler.

— Orasına kimsecikler karışamaz. Ölüm Allah'ın emri. Vadeleri yetmiş.

— Muharebeye gitmeseler, belki vadeleri yetmezdi.

— Tövbe efendi! Tövbe, aman! Olmaz. Vade yetti mi, tamam... Baksana koca Yakup Cemil Bey harpte mi öldü! Allah rahmet eylesin! Ben ömrümde onun kadar babayiğit adam görmedim. Biz o vakitler buraya yeni gelmişiz! Bir meseleden Enver Paşa'yı kızdırmış. Haydi babam, yakaladılar, buraya kapattılar. Askerleri de dışarıda bakırcı dükkânında oturmakta... Yakup Cemil Bey'in askerleri... Mahpushanedeki babayiğitlerden bir tabur seçmiş. Eğer o gün

yakalamasalarmış, muharebeye gidip Bağdat'ı İngiliz'den geri alacakmış. Alacağına da hiç şüphen olmasın! İşte, bu senin yattığın odaya kapattılardı. "Dışarda askerleri var" dedim ya, pencereden bir işaret etse, İstanbul'u yakarlar şart olsun... Herifler dipten doruğa silahlı...

— Silahlıysalar işarete ne lüzum var? Neden gelip kurtarmamışlar?

— Dedim ya, vade yetmiş... Buraya kapatmışlar ama, üzerinden silahlarını alamamışlar. Üstünde iki tabanca taşımakta... Çizmelerinin içinde... Biz de acemi eriz. Sağı, solu öğrenemedik. Ortada laflar dolanmakta... "Huyu bozuktur. Su istedi, yetiştiremedin mi, kurşunu göğsüne yersin. Sıkıştı ayak yoluna gidecek, kapıyı acele açmadın mı, işin bitik!.. " Buraya nöbete gelirken arkadaşlarla helallaşmaktayız. Bir ses olsa, yallah, savuşacağız.

— Tabancalarını neden alamamışlar?

— Almak kimin haddi? "Vermem!" demiş. Buyur bakalım...

Şaşılacak bir iş ki, şaşılacak bir iş... Arkasında iki tane emireri var. "Apansız basarlar da, bir kahpelikle silahlarımı alırlar" diyerek onlara etrafı kollatmadan su dökmeye bile gitmez. Tabancalarından korkularına, sorguya falan da çekmediler mi sana! Biz, canımızdan bezdik efendi... "Ölsek ötesi yok!" dedik. Hitamında emirerlerinden birini kandırmışlar. "Seni onbaşı, çavuş ederiz. İşte dünyalığın!" demişler. Namert herif, bir akşam su dökme zamanı, dışarı çıkmış, biraz durup içeri girmiş. "Kimse yok Albayım!" demiş. Fukara Yakup Cemil Bey inanıp ibrik elinde yürüdü. Direklerin arkasına, altı yedi tane bahriye kanun çavuşlarından saklamışlar. Ben de nöbetteyim. Yakup Cemil Bey, "Ulan kahpe avratlılar! Ulan namertler!" diye bir iki bağırdı ama faydasız... Tabancaları alındı. "Oh be birader!" dedik, soluğumuz genişledi. Hakkımız yok mu şimdicik?

— Var!

— Lâkin hâlâ yananm efendi ağa! Bir, iki kere Divanı Harbe götürdük. Koca Harp Divanı başkanına ağız açtırmakta mı, hayır!.. Vay başıma! Sen o kadar lafı nereden öğrendin, haydi öğrendin diyelim, aklında nasıl tuttun, haydi tuttun diyelim, birbirine

karıştırmadan makineli tüfek gibi nasıl sıralamaktasın? Divan bunun burası! Benim hiç suçum yokken, muhafız gitmişken, dizlerim titremekte, biri öksürse yüreğim yarılmakta... Adımı sorsalar “İbrahim” demek ne mümkün? Ben tükrüğümü yutamamaktayım, herif, yağız at gibi kükremekte... Dedim ya, herifte yürek varmış. Doktorlar ölümünden sonra açıp bakmışlar da, yüreğini, Hazreti Ali’nin zülfikarı gibi iki çatal görmüşler. Bir Alaman doktoru, . “Şu kadar bin lira vereyim. Yürek benim olsun!” demiş. Razı gelmemişler. Tevekkeli Harp Divanı’nda... O söyledi, onlar dinlediler. “Vaktiyle şöyle olmadı mı, böyle olmadı mı?” Taştan cevap var, Divan’dan cevap yok. Reis Bey, Ahmet’in öküzü gibi başını sallarsa o kadar... Bir yazıcı arkadaş vardı ondan duydum. Kanunda madde bulamamışlar. Aramışlar, taramışlar, koca kanunda madde bulmaktan acizlik getirmişler. Hitamında Alamanın bir sakallı akıl danesi varmış. Ona gitmişler. “Sen bilirsin!” demişler. O da, “Falan kitabın falanca yaprağında onun bir maddesi olacak. Bulursanız orada bulursunuz” demiş. Alamanın gösterdiği maddeyi bulmuşlar da cezayı verivermişler. İdam cezası... Hiç unutmam, sıcak bir gündü. Bize “Tam donanım hazır olun” emri verildi. Hazırlandık. Çanta, kaput, kazma, kürek, yüzer tane mermi... Yallah! Önde payton arabası, içinde Yakup Cemil Bey... Herif kurşuna dizilmeye gitmekte ama, sanırsın ki o değil... Düğüne bile öyle şerefli, keyifli gidilmez canım... Biz takımcak kan ağlamaktayız! Konyalı başçavuş, “Gidinin Alamam! Yedin babayiğiti, yürü!” diye dizlerini dövmekte...

— Hani mahpushaneden seçtiği askerler?

— Asker mi kaldı efendi? Tabancaları alınınca, herifleri darı saçar gibi dağıtıverdiler. Her biri bir kıtaya savruldu.

— Sonra...

— Sonrası... Eyüpsultan’a vardık. Güneş yükseldi. Asker, yürüyüşte türkü söylemezse, önünde muzika olmazsa, tez yorulur. Bunu, Yakup Cemil Bey bilmez mi? Ferman etmiş “Asker evlatlarım türkü söyleyecek” demiş.

“Aksın kanım kefenime renk olsun

Al kefenim bayrağıma denk olsun”

Türküsünü tutturduk mu sana... Eyüp mezarlığı kalktı oturdu mazallah... Güneş bir yandan, bizdeki yürek yanıklığı bir yandan, biz tere battık. Yakup Cemil Bey arabada ama, erlerin m halinden anlamaz mı? Zaten kurşuna dizilmesi askerden yana olduğundan... “Ben böyle muharebeyi kabul etmem. Bize, sonunda bu Mehmetçikleri birer birer sorarlar. Sulh yapılacak! demiş. Doğru sözü dinler mi? Enver Paşa “Dizin kurşuna. Gözüm görmesin!” buyurmuş. Uzatmayalım bizim ağzımız köpürdü. İşte, bu sırada, karşıdan bir bostan arabası görünmez mi? Bizim oralarda “Bostan” deriz... Kavun, karpuz arabası... Meğer rahmetli böyle bir şey gözlermiş! “Dur arabacı” diye seslendi. Bir de narası var... Buradan haykırsın, Beyoğlu’nda dudağın çatlar. Arabayı zıngadak durdurttu. “Ulan Arnavutoğlu, kaça bu bostan böyle toptan?” diye sordu. Arnavutoğlu: “İki altın!” dedi. İşi bilse beş altın ister. Lâkin can pazarı olduğunu nereden bilecek? Yakup Cemil Bey: “İşte sana üç altın! Gel askerin peşinden!” dedi. Kâhtaneye vardık. Çayırda, bize silah çattırdı.

— Yanınızda kumandan yok mu?

— Olmaz mı? Sürüyle subay var. Lâkin konuşmak ne hadlerine... Bize doyasıya bostan yedirdi. Sonunda: “Evlatlarım, hakkınızı helal edin. Bizim yüzümüzden yoruldunuz!” dedi. “Helal olsun!” diye çığrıştık. Orta yere bir direk dikmişler. Ona saracak oldular. Kabul etmedi. Gözlerini bir kara bezle bağlayacak oldular. Gene razı gelmedi. Cebinden bir altın saat çıkardı: “Ben bunu muharebede İngiliz paşasından almıştım. Gaza ganimetidir. Götürün Enver Paşa’ya verin. Benden armağan olsun. O, beni kurşuna dizdirse de, ben ona gücenmedim. Gözlerini öperim” dedi. Salâvat getirdi. Bir manga asker nişan aldık. Bir yaylım ateş... Kıydılar babayiğite... Öyle bir aslanı analar kırk senede doğurmaz. Biz bu asker ocağında neler gördük Efendi Ağa!

— Demek, Yakup Cemil’in böylece vadesi mi yetti?

— Elbette... Şüphen mi var? Alnına bir kere böyle yazılmış. Âşık ne demiş: “Yiğidin alnına yazılan gelir” demiş.

— Şimdi biz de alnımıza yazılanı mı çekiyoruz, İbrahim?

— Elbette...

— İyi öyleyse İbrahim... Kâmil Bey keyifle güldüğünü fark edince şaşırdı. Demek ki, konuşmak sinirlerini yatıştırmıştı: “Alt katta, altı, yedi kişi var!” dedin değil mi?

— O kadar... İkisi başçavuş...

— Ne yapmışlar?

— Birisi bölüğün demirbaşlarını satmış da kötü karılara yedirmiş. Öteki, bir İngiliz subayını vurmuş.

— Bir de Ahmet Bey var, bildin mi?

— Ahmet Bey mi? Subay mı bu?

— Hayır sivil... Üç, dört günden beri burada... Demin yukarıda bayıldı.

— Haa, şu... Bırak... Pek yüreksizmiş yahu! Yüreksizmiş dedim ama, bizim Vahap Çavuş’un eline de Allah gâvuru düşürmesin. Vurmaya başladı mı, din, iman arama!

— Çok mu dövdüler?

— Evet... O fukarayı nedense fazla dövdüler.

— Onları kızdırdı mı?

— Hayır! Kızdırdığından dövmezler. Ekseri, söyleyince.

— Söyleyeni neden dövüyorlar? İşte söylüyor ya...

— Bazısı “kurnazlık edeyim” der. “Meselenin birazını söyleyeyim de, birazı bana kalsın!” der. Ağzından bir laf aldılar mı, bitti. Çalarlar sopayı. “İlle, şunu da söyle, bunu da söyle!” derler. “Orasını bilmem” lafı artık fayda vermez. İyisi, ya hepsini sopa yemeden söylemeli, ya da babanın adını sorsalar “Haberim yok” demeli. İnkâr yiğidin kalesi, vesselam...

— O zaman dövmezler mi?

— Dövseler de kulak verme. Biraz çarpıştırırlar. Bayılırsın. “Ölecek bu namussuz. Bir şey bilse söylerdi” derler, yakanı koyuverirler.

— Doğru... Şimdi aklım erdi.

— Doğru olmaz mı? Hem de söylememeli... Ben söyleyene erkek mi derim? Seni neden tuttular? İngiliz mi vurdun?

— Hayır! Beni Ahmet söylemiş.

— Vay namussuz vay! Zaten gözüm tutmamıştı mülevvesi! Lâkin efendi ağa, o seni yaktıysa, onda da insanlık hali kalmadı. Bizim oralarda bir laf ederler: “Keçinin meşeye ettiğini, kül derisinden çıkarır. ” Onun sana ettiğini Vahap Çavuş kemiklerinden çıkardı. Gayri iflah olmaz. İbrahim keyifle güldü. Bana yarın için merhem ısmarlamıştı. Şu alçağa almasam gerektir.

— Yok olmaz. Almazsan gücenirim. Ben ona darılmadım ki... Kendisine selam söyle, olur mu?

Gardiyan asker, birdenbire pirelendi. Gözlerini kırpıştırarak Kâmil Bey’e şüpheli şüpheli baktı; somurttu:

— İşte bu olmadı hiç! Buradan oraya laf gitmez. Yasaktır. Sen, bizi o kadar avanak mı belledin?

— Selâm, laf değil ki...

— Olsun. Biz neler gördük? Bir selamın bin çeşit anlamı vardır burda... Eh, bana izin...

— Oturuyorduk...

— Gerekmez! Geç oldu. Sen ayakyoluna çıkacak mısın? Sonra sıkışırsan kapıyı açmazlar.

— Peki, çıkayım!...

Kâmil Bey, durup dururken boş bulunup İbrahim’i pirelendirdiğine üzüldü. Oysa İbrahim, ne şüphelenmiş, ne de yasaktan korkmuştu. İlk gördüğü adama Yakup Cemil olayını anlatmayı seviyordu. Hakikatte Yakup Cemil’in idamında kendisi bulunmamış, bunu başkalarından dinlemişti. Sözü bittikten sonra, gitmeye bir bahane bulup savuşuyordu.

Apteshaneden dönüşte, İbrahim artık içeri girmedi, kapıyı kilitleyip gitti.

Yalnızlık, camı isli bir gemici feneriyle aydınlanan bu odayı, sanki apansız, pusudan atlar gibi doldurmuştu.

Kâmil Bey, İbrahim'in varlığından kalan hava ile bunu önce fark edemedi. Demek, Yakup Cemil, ayaklarında çizme, çizmelerinin konçlarına sokulmuş birer tabancayla bu odada bulunmuş. Demin aptese giderken, direklerin arkasına saklanmış bahriye kanun çavuşlarını da adeta görür gibi olmuştu. Ölüm karşısında sahiden o kadar cesur davranabildi mi? Bunun bir çeşit delilik olduğunu bir yerde okumuştu. "Delilik ama, iyi bir delilik... "

Bir feryat duyar gibi oldu. Tüyleri diken diken öylece durdu. Yalnızlık, yere basmadan yürüyen bir ölüler ordusu gibi üstünden geçiyordu. "Ahmet'e işkence ediyorlar. Benim söylediklerim için... "

Nerdeyse dizleri üzerine çökecekti. Bu hal, aynı zamanda, hiçbir şeye dayanamayacağını da meydana koyuyordu. "Nermin! Karıcığım!" diye inledi. Evinde, aşağılık bir orospu tarafından, ancak aşağılık orospularda bulunacak bir kıyıcılıkla hançerlenen büyük insansever Murat da böylece karısını çağırmış, Gerek kendisi yapmış olsun, gerek başka birisi tarafından yapılmış olsun, aşağılık orospuluklar karşısında insan, demek ki, hep sevgilisini çağırıyor. Çünkü adiliğin her çeşidi, insanın insanlıktan koparıldığını, daha doğrusu, yaşamaktan sökülüp alındığım göstermekte...

Kapıya koşarak, kanada kulağını dayadı. Dışarısı ihanetle doluydu. Dışarıda sessizlik, kudurmuş bir köpeğe benziyordu. Salyaları akarak, cam gözleri kimseyi görmeden, burnu doğrusuna koşan, delirmeye, ölüme doğru koşan bir köpek...

"Nermin, karıcığım!" diye tekrar inledi. Nerdeyse kapıyı yumruklayacak, imdat çağıracaktı. Kocaman yumruğunu görünce durakladı. Tevkifinden beri karısını ilk defa bu kadar şiddetle hatırlıyordu. Bu anda, Nermin, çocuğunun annesinden daha başka, daha yakın, daha kuvvetli bir varlıktı. Kendisini hayata bağlayan biricik bağ...

Birisine yenilmiş de, namuslu bir boğuşmadan kahpece vazgeçiyormuş gibi, kapıdan ayrıldı. Kuvvetsizliğini anlıyor, pek ağır bir yükün altında göğsü sıkışıyordu. Bu darlığı ne zaman duysa,

Sefiller'den "Foşlövan Baba" nın yüklü arabası altına giren Jean Valjean'ı düşünürdü. İzini kaybettirdikten sonra belediye reisi olup herkesin saygısını kazanan eski kürek mahkûmu, yüklü arabanın altından bir ihtiyarı kurtarmak için her şeyi feda edince, pişmanlık duymamış mıdır? Jean Valjean büyük adamdı. Her büyük adam gibi, kuvvetliydi. "Pişmanlık duymamıştır. Duyduysa bile bu yılgın duyguyu yenmeyi bilmiştir. Çünkü Jean Valjean, Victor Hugo'dan başkası değil ki... "

Düşüncesinin burasında, yüreğini didik didik ederek pişman olup olmadığını araştırdı. Kendi kendisine karşı da, karısına, çocuğuna karşı da pişman olacak bir iş yapmadığına yemden emin oldu. Nedime Hanım, o çıplak han odasında, türlü boyalarla boyanmış hafiyelerin arasında, o tehlikeli işleri becermeye çalışırken, kendisi Kâmil Bey, bizzat kendisine karşı dahi, ömründe bir kere bile alçaklık etmemekle övünen adam, karısının halasının kocası İbrahim Beyle birleşip İngiliz ordusuna müteahhitlik mi yapacaktı?

Yani yukarıdaki, yaşamaktan bıkmış fakat hainlikten usanmamış sorgu yargıcıyla, deminki budala gardiyanaskerle beraber mi olsun?

Mahpustaki İhsan'ı, Ramiz Efendiyi, Niyazi Efendi'yi, hattâ Çerkez dadıyı ortada bırakarak...

"Görüyorsunuz ya karıcığım! Vallahi başka çare yoktu!"

Bu sözleri, yüksek sesle, gülümseyerek söylediğini fark ederek yine şaşırdı. Demek ki, Nermin'i hatırlamak ona kuvvet vermişti. Biraz ferahladı, ferahlar ferahlamaz, belinin ağrısını duyarak karyolaya sırtüstü uzandı.

Karısı acaba duydu mu? Henüz duymadıysa, geç kalışını merak eder, orada yapayalnız korkar! Sahi, kadın belki de o tenha evde dehşetli korkuyordu. Bunu şimdiye kadar neden hiç düşünmediğine üzüldü. Kalabalık eve alışmış bir genç kadın... Şu halde, dün akşamki öfkesi de bu korkuyu saklamak için olmasın!

Kâmil Bey, Nermin'e karşı uçsuz bucaksız bir acıma duydu. Yüreği sızladı.

Yine öyle, yemekleri soğutana kadar bekler! Ayşe uyuduktan sonra, yine öyle hırkası omuzunda bir şeyler örüyor gibi kendisini aldatarak, yüreği korku ile dopdolu...

Belki de Niyazi Efendi tevkifini duymuştur. Belki değil, muhakkak... Bari, eve gidip bir haber vermeyi akıl etse... Nedime Hanım'a da acele bildirmek lazım. Bilhassa, tehlikenin yalnız onun başında dolaştığını haber almalı...

Kadının Ada'ya gitmediğini şiddetle ileri sürerken ne kadar rahattı. Hakikatleri, insan, kolay savunuyor. Bu söz pek de sağlam değil... İnsan, sıkıştırıldı mı, yalanı da, pekâlâ, kolay söylüyormuş.

Birdenbire... "Hiyy!" diye ıslığa benzeyen bir ses çıkararak sıçrayıp dirseklerine dayandı. Dehşet içinde, etrafına baktı. Gözlerinin önü bir kararıp, bir kızıllaşıyordu. Daha doğrusu, birdenbire zihnine dolan karanlıkta şimşeğe benzeyen kızıl çizgiler saklıyordu. Tutunacak bir yer arar gibi, elini battaniyenin üzerinde gezdirdi. Cigara paketiyle kibrite rastlayınca bir tane yaktı. Birkaç nefes çektikten sonra, ayaklarını döşemeye basarak oturdu.

Nedime Hanım'ın dün akşam Ada'ya gittiği yalandı. Bu yalanı durup dururken kendisini uydurmuş, Niyazi Efendi'ye söylemişti. Böyle bir yalan uydurduğundan Nedime Hanım'ın bile haberi yok...

"Bir ben biliyorum, bir de Niyazi Efendi... Bir ben... Bir de Niyazi... Öyleyse, sorgu yargıcı bunu nereden, nasıl öğrendi? Niyazi'den... Niyazi'den nasıl öğrendi? Buna imkân var mı?" imkansız ama, sorgu yargıcı adaya gitmek yalanının nasıl bilebilir?

Kibrit yere düştü. Kâmil Bey bu sesle sıçradı.

"Hay Allah kahretsin! Niyazi Efendi 'Ahmet iyidir' dediydi. Yalan! Uzun zaman kaybolup bir arkadaş tutuklanınca ortaya çıkması da garip!"

Kalktı. Odanın içinde, tarif edilmez bir umutsuzlukla gidip gelmeye başladı. Neden sonra... "Hiç imkânı var mı? dedi, Niyazi ağabey... Nedime Hanım'ın en çok sevdiği, en çok saydığı insan! Şimdiye kadar tanıştığı vatanperverlerin içinde, biricik sahici kahraman! Karısını, çocuklarını, her şeyini vermiş bir İzmirli... " Öyleyse, bu işin

içinde bir iş vardı. Büyük bir zihin gayretiyle sim keşfe uğraştı. Başka ihtimaller düşünmek istedikçe, “Niyazi ağabey” kelimelerinden ayrılamıyor, bu kelimeleri söylerken Nedime Hanım’ın sesine verdiği sevgi titremesini sanki duyuyordu. “Peki ama, Niyazi’yi de yakaladılar, desem... ”

Bu düşünceyle yüreği bir demir mengeneden kurtulmuş gibi birdenbire ferahladı. Büyük bir sevinçle, “Sen giderek namert bir adam oluyorsun Kâmil!” diye, kendisini azarladı, öyle ya... Zavallıyı da yakaladılar. Sopaladılar. Ahmet’e benzettiler. “Zavallı Niyazi Efendi! Zavallı kardeşim!”

Ömründe hiç kimseye karşı, hiçbir zaman kin tutmamış, bu duyguyu kullanmaya lüzum görmemişti. Anadolu’yu İstanbul’u hayasızca basan düşmanlarla kudretince boğuşurken bile, yüreğinde centilmen bir sporcu yumuşaklığı vardı. Fakat şimdi, ilk defa, büyük bir hınçla dişlerini gıcırdatıyordu.

Şu anda, Bekirağa Bölüğü denilen bir haydut ininde iki tane namuslu insan, maddi ıstırapların en umutsuzuyla manevi dehşetlerin en korkuncu içindeydiler. ‘Vatan uğruna dünyanın muzaffer kuvvetlerine, ayrıca kendi milletlerinden bir sürü sefil hayduda kafa tuttular’ diye...

“Bizi neden yüzleştirmediler, Ahmet gibi?”

Tekrar şüphelendi. Adaya gitmek sözünden belli ki, Niyazi de bildiklerini söylemişti. Yüzleştirmedilerse, demek yakalamadılar. Hele adını anmaları, hiç şüphe bırakmıyor.

“Neden yüzleştirmediler? Mutlaka yüzleştirirlerdi. ”

“Neden mi hayvan? Bakalım, ortada, yüzleştirilecek bir insan kalmış mı? Niyazi kendisini kıymık kıymık doğratmadan Nedime’yi ele vermez. Bu muhakkak! Zavallıyı bitirmişlerdir. Ahmet’ten besbeter... ” iki adım yürüdükten sonra, “Mahvoldum!” diyerek durdu. Niyazi’yi söyletenler, kendisini haydi haydi söyletirler. Kendisi ağaçsa, Niyazi çeliktir. Kendisi insansa, Niyazi dev! Niyazi, o sıska, o yorgun, o aptal yüzbaşıya Nedime Hanım’ın Ada’ya gittiğini haber vermek zorunda kalmışsa... Dünyada kininden başka hiçbir dayanağı olmadığı halde

devrilmeyen adam söylemişse... Kendisi Nedime’yi de, dadıyı da, Ramiz Efendi’yi de... Hatta Nermin’i, Ayşe’yi de ele verecek...

Kâmil Bey delirmiş gözlerle gemici fenerine baktı. Gene zihnindeki karanlıkta kızıl şimşek çizgileri kapanıp açıldı. Ömründe gene ilk defa kendini öldürmeyi düşündü.

Bu fikir, önce pek açık seçik değildi. Bir yerleri kırıp, tuzaktan kurtulmak... Derken... Bu kırmak işi, ellerle olmaktan çok, kafaya ait gibi gelmişti. Yani, koçlar gibi gerileyip, gerileyip kafasını bir yere çarpmak... Bu çarpış sonucunda, etrafını çeviren umutsuzluğun yarılıp yol vermeyeceğini bildiğinden parçalanmak kafasına düşecekti. İşte böylece, kendisini öldürmek düşüncesi, buna acemice hazırlanan insanı ürkütmek istemiyormuş gibi sanki çıplak ayaklarının ucuna basa basa yaklaştı. Şiddetli bir apandisit krizi, ya da bir diş ağrısı esnasında, hastanın operatöre veya dişçiye kolayca teslim olması da ancak böyle bir itilişle olur. Hayat o kadar değersiz hale gelir ki...

Kâmil Bey, içinde yaşadığı anın, hayvanca duyguları yüz kat kuvvetlendirip, medeni insan şuurunu tamamıyla mahveden dehşetli bir an olduğunu da bir taraftan apaçık anlıyordu. Üzerindeki okumuşluk kabuğu sanki çatlayıp düşmüş, altından çırılçıplak vahşet çıkmıştı. Bir mağara adamı kadar kısa, fakat onun kadar maddi, onun kadar kesin düşünüyordu. “İşkence edecekler! İstemeden söyleyeceğim! Bu yüzde yüz! Yok bunun kurtuluşu!”

Kızgın demirde tabanları yanınca, yavrusunu yere çalıp üstüne çıkan dişi maymun gibi... Ayşe’nin üstüne basarak mı kurtulacak?

Sonra yavaş yavaş, hiçbir duyguyu sürekli taşıyamayan insan tabiatı imdadına yetişti. Taş devrinin, sırtında milyonlarca ton toprak, maden, kaya taşıyan mağaraları kalın tavanlı umutsuzluk, apansız bir yerinden çatladı. Umut bir ışık keskinliğiyle beynine vurdu. O zamana kadar hiçbir ciddi dövüşte denemeye fırsat bulamadığı pazı kuvveti, derisine, gergin bir sızı gibi yüklenmişti. Teselli, iki yumruk halinde, kollarının ucunda duruyor, kocaman yumrukları, birer demir gülle haline gelmişler gibi omuzlarını aşağıya çekiyordu.

İşkencenin başlayacağını sezer sezmez, kendisini hemen öldürmelerinden başka çare bırakmayacak bir hırsla dövüşecekti. Eline bir şey geçirsin, geçirmesin... Bir külhanbeyi gibi ana avrat söverek... Kâmil Bey, işte o gece, küfürün de bazen bir kuvvetli silah olduğunu anladı. Dövüşecekti. Karşısındakileri son boğumuna kadar gazaplandırıp...

Uykudan uyanmış gibiydi. Gömleği terden sırılsıklam olmuştu. Oysa dişleri birbirine çarpıyor, soğukta kalmış bir çıplak insan gibi üşüyordu. Dayanılmaz derecede yorgundu.

“Uyumak lazım!” dedi. “Mademki dövüşeceğiz. Kuvvetli kalmalıyız!”

Yatağı örten battaniyeyi açtı.

Döşeğin kılıfı, vaktiyle, ak bezden yapılmış olmalıydı. Şimdi kirden alacalı bir renk almıştı. Her tarafı tahtakurusu kanlarıyla benek benekti.

Pislikten iğrendi, buna sevindi. Demek ki henüz delirmemişti.

Bu sevinçle, “Azizim! Cephedekiler bunu da bulamıyorlar ya!” diye söylendi.

Bir kahramanlık yapıyormuş gibi inadına soyundu, yatağa girip battaniyeyi üstüne çekti. Sabahleyin gardiyan İbrahim uyandırıncaya kadar baygınlığa benzeyen rüyasız bir uyku ile uyudu.

3

Kâmil Bey, mahpusluğunun ikinci günü sabahı, gardiyan Asker İbrahim’e gene bir lira vermiş, üzerinde dokuz lira kalmıştı. Ismarladıklarını getirmek için Asker İbrahim kapıyı kilitleyip gittiği zaman saatine baktı. Henüz 9 bile olmamıştı. Bu odada akşama kadar yapayalnız nasıl vakit geçireceğini telaşla düşündü. Bu düşüncede çok yorgun bir işçinin taşımak zorunda olduğu yüzlerce tonluk bir taş yığını karşısında duyduğu yılgınlık vardı.

İbrahim gazete için yukarıya danışacağım söylemişti. Kalem, defter için de danışacak... Buna karşılık, kahve, cigara serbest... İstediği kadar içebilir. Halbuki Dördüncü Murat devrinde tütün, kahve içtiklerinden dolayı on binlerce insanın boynu vurulmuş... Devirler

değiştikçe hükümlerin değiştiği yüzde yüz... Acaba, bir gün gelip sadece düşündüğünden, mesela evladını sevdiğinden dolayı da insanları mahpusa atacaklar mı? Şimdiden okuma-yazma, tehlikeli, şüpheli sayılmaya başladığına göre, herhalde böyle “yalınkat”, böyle insanlıktan, şefkatten nasipsiz bir devir pek uzakta olmasa gerek.

Demin apteste gidip gelirken Yakup Cemil’i tekrar hatırlamış, biçimsiz taş direklerin ortasında, Bahriye kanun çavuşlarını tekrar görür gibi olmuştu. Yakup Cemil’i kurşuna dizdiren Enver Paşa, birkaç yıl önce, aynı Yakup Cemil’i Babıâli baskınındaki yararlığından dolayı mutlaka kucaklayıp öpmüştür. Yalnız Babıâli baskını dolayısıyla mı? Mahmut Şevket Paşanın katillerini, Pire Mehmet sokağındaki evden birkaç arkadaşla çıkardığı zaman da...

Kâmil Bey tabancalarını teslim etmeyen bir mahpus olmanın rahatlığını yavaş yavaş kestiriyordu. “Çöküntü devirlerinin en açık ispatı, iktidarın artık idare edemez hale gelmesidir” diye bir şeyler okuduğu aklına geldi. İmparatorluk, dünya harbinin son senelerinden beri böyle bir tarih devresi yaşamaktaydı.

Yakup Cemil, bir koca devlete, iki tabanca ile karşı koymaya çalışmış, nihayet, devlete değil, emirerinin ihanetine yenilmişti.

İhanetin çok zaman devletten üstün olduğu anlaşılıyordu

Yine Ahmet’i, Niyazi’yi hatırladı, birdenbire yüreği çarpmaya başladı.

Niyazi Efendi, insanların yüzüne asla, dikedik bakmaz. Dünyanın en oynak, en sinirli gözleri ondadır. Elleri de bir garip! Nemli, yorgun, adeta ölü imişler gibi soğuk. Bunlarla arkadaşlarının elini sıkmaz, tutulmalarını, sallanmalarını bekleyerek öylece bırakır.

Bir gün bir tenha sokakta köşeyi döner dönmez ona rastlamıştı. Önü sıra kaldırımda yürüyordu. Biraz kamburumsu... Elleri pardesüsünün ceplerinde... Üstüne bir cinayet fikri çökmüş de bunun kanlı hesaplarını yapıyormuş gibi... Birdenbire nedense hatırladı. Yerde kar vardı. Hızlanıp yetişerek, omzu başından yavaşça seslenmiş, Niyazi’yi, kötü bir iş yaparken bastırmış gibi şaşırtmıştı.

Bütün bunları sanki şimdi görüyor, asıl anlamlarını ancak şimdi anlıyordu. Eğer aldanmıyorsa... Eğer Niyazi söylemişse, artık hiçbir

dayatmanın faydası olamazdı. Nedime Hanım mahvolmuştu.

Kâmil Bey, dehşetli bir çaresizlik içinde ellerine baktı. Bu eller, büyük, fakat kibardılar. Yaz mevsimi, bahçeyle uğraştıkları halde, aksine, erkekleşerek bu kibarlığını birkaç misli arttırmışlardı.

Niyazi Efendiden şüphelenmekle, bunlardan şüphelenmek arasında fark yoktu. Bunlar nasıl, istemediği bir işi zorla yapmazlarsa, Niyazi Efendi de, bizzat kendi kendine ihanet edemez.

Bu sefer, onun başka tarafını hatırladı: “Bizim oralar... ” derken sesindeki titreyiş... Sevgiliyi anış titreyişi... En umutsuz sıralarda: “Göreceksiniz namertleri tepeleyeceğiz. Gerek içerdekileri, gerek dışarıdan gelenleri... Yediden yetmişe hepsini... Tekmil... ” diye ıslıklı bir kinle çevresine kuvvet, umut, vuruşma şevki vermesi... Bunlardan başka... İzmirli olması... Çıplak, aç, ölesiye yorgun, asırlarca ihanet görmüş bir milletin uğruna ayaklandığı kutsal şehrin hemşerisi...

Belki şu anda, işkenceden harap vücuduyle, fakat maddi ıstıraptan ziyade korkunç manevi azaplar içinde kıvranmaktadır. Kendisini bir daha bir daha feda edemediğinin kahriyle harap... İmanına itaat etmeyen etini, dişleriyle didiklemek ihtiyacını bile yerine getiremediğinden bitik...

Kâmil Bey, birdenbire, tarih, destan, trajedi yapan insanlarla beraber bulunmanın tarif edilmez gururunu duydu. Zaferden sonra, “Anadolu’ya taraftar olduğundan tutuklananlar” diye bir cins adam yaşayacaktı elbette... Bu adamlar harp sakatlarına bile benzemeyeceklerdi. “Tutuklandığımızı Ankara’ya çoktan bildirmişlerdir” diye keyifle düşündü, “Mustafa Kemal Paşaya... ” Mustafa Kemal Paşa: “Bu Kâmil de kimdir?” diye belki sormuştur. Birkaç dakika olsun, “Ankara” kendisiyle ilgilendi. “Ankara... ” yani bizzat “Kurtuluş” öpülesi alnını kırıştırarak, Kâmil Bey üzerinde bir an olsun düşündü. Kurtuluş, hiç tanımadığı bir insanı, her şeyini feda edecek surette kendisine çekebildiği için belki mutluluk duymuştur. Haklı olduğuna bir daha inanarak kuvvetlenmiştir.

Kâmil Bey, günlük emirde adı yazılan bir genç subay gibi sevinçten taştı.

İntihar eden bir şair: “Ölmek, biliyorum, orijinal bir şey değil ama, yaşamak da orijinal bir şey sayılmaz, ” gibi bir laf etmiş... Hata etmiş... Bazen ölmek de, yaşamak da pekâlâ “orijinal” olur.

Nöbetçi subayı henüz uyanmadığı için, İbrahim gazeteyle kâğıt-kalem işini halledemeden döndü. Kederli bir hali vardı.

Kâmil Bey, paranın üstünü kendisine bıraktığı zaman nazlandı. Fakat pek teşekkür de etmedi. Bahşişe alışık olduğu anlaşılıyordu.

Kâmil Bey, son günlerde, sık sık tutup kendisini pek şaşırtan yalan nöbetlerinden birisine daha yakalandı. Pek değersiz bir şeyden bahseder gibi sordu:

— Kısa boylu herifi bıraktıkları iyi oldu, değil mi İbrahim Efendi?

— Hangi kısa boylu herif?

— Niyazi Efendi... Dur bakalım: Senin hemşerin sayılır. O da Çankırılı.

— Neresinden? İçinden mi? Kim bu?

— Adı Niyazi... Kamburca...

— Mahpus mu?

— Mahpus. Bizimle beraber getirdiler. Hani, dün, gündüz sopa attıkları adamcağız.

— Yanlışsın beyim... Dün üç kişi getirdiler. Birisini yüzbaşı salıvermiş. Arabacı mı, kayıkçı mı? Ötekini de iki numaraya kapattılar. Horul horul uyumakta... Uyandıracak oldum Sabahleyin... “Kalkarsam, seni tepelerim, ayı!” diye bağırdı. Başka birini görmedim. Dün Abdülvahap Çavuş kimseyi dövmedi. Bizim koğuşta sopa... Adam kessen sesi dışarı vurmaz bizim koğuş... Gündüz sopa atmazlar ki... Her şeyin zamanı var. Sopa, gece işi... El, ayak çekilecek...

— Senin haberin olmamıştır belki... Ben biliyorum. Bizden ayrı getirmişlerdir de, yukarıya kapatmışlardır.

İbrahim biraz düşündü:

— Yukarıda mı? Subay kısmına getirdiler de bizim haberimiz mi olmadı? Çankırılı mı dedin?

— Evet.

— İçinden mi, köyünden mi?

— İçinden... Hükümet konağının yanında, bir büyük han varmış. Babası işte onun sahibiymiş... Bir zamanlar da müftülük etmiş...

— Vay canına! Orasına Taşhan derler. Kışla gibi... Babası da müftü ha? Öyleyse bu Niyazi Efendi, adam gibi bir adam...

— Babası müftü...

— Zengindir öyleyse... Çankırı müftüsü dedin mi, bitti. Dur, gidip bakayım... Allah, Allah! Gayri Çankırı milletini de mi yakalamaya başladılar? Rezillik bunların işleri...

İbrahim, acele çıktı.

Kâmil Bey, kurnazlığına sevinerek ellerini ovuşturdu. Yendiği adam basit bir köylü olduğu halde, kafa kafaya çarpışıp kazanmış olmanın kibirini duyuyordu.

Biraz önce canı hiçbir şey istemezken şimdi iştahı açılmıştı. Gardiyan askerin getirdiği öte beriye adeta saldırdı. Kamını tıka basa doyurduktan sonra yatağa sırtüstü uzandı. Halinden memnun avare insanların keyfiyle, bir zaman isli tavanın tahtalarındaki budakları saydı. Bunlar ufaklı, büyüklüydüler... Yıldızlar kadar çok... “Sayısını ancak, Hak Teâlâ bilir!”

Başından geçenleri, şaşarak düşünüyordu. Ömründe hiçbir zaman serüven aramamıştı. Birçok dostları, heyecan duymak, ya da ün almak için Afrika’ya büyük avlar yapmaya gitmişler, küçük teknelerle okyanusları aşmaya kalkmışlardı.

Kâmil Bey, dünyayı dolaştığı halde, ocak başında konuşmadan oturan tembel bir İngiliz soylusu gibi yaşamaktan hep hoşlanmıştı. İradesinden dışarı bir iş yaptığını, başkalarının etkisi altında kalarak alışkanlıklarından vazgeçtiğini pek hatırlayamıyordu.

Ahmet’e rastladığı gün, Nedime Hanım için yardım istemiş olmasalardı da, kendisini bir büyük binanın dayalı döşeli bir salonuna

götürüp orada Mustafa Kemal Paşa'yla tanıştırsalardı, Paşa yardımını rica etseydi, "Benim işim değil efendim!" diyeceğine emindi. Eskisi kadar zengin olsaydı belki büyük bir para bağışlardı ama bunu da vatan sevgisiyle değil, soyluluğu zorladığından yapardı.

Zengin bir adam olsaydı... Düşüncenin burasında rahatsız rahatsız esnedi. Aynı insanın fakir ya da zengin olması ahlakını, düşüncelerini bu kadar değiştirir mi? Zengin olsaydı, arkadaşlar kendisinden böyle bir yardımı hiç isteyemezlerdi, belki...

"Haydi istediler diyelim!" Bunun boş zamanlarında düşünmüştü. Bir büyük basımevi kuracak, muharrirler, falan tutacaktı. Sermaye sahibi (patron) olarak işi uzaktan idare ettiği için, ayrıca Nedime Hanım'ın da çalışmasına lüzum kalmayacağından, ikisi de, hatta Ahmet'i bile saymalı, üçü de bugün her türlü tehlikenin dışında bulunacaklardı.

Parasıyla vatanseverlik yaptığı için gönlü rahat olacağından, karısının eniştesi Müteahhit İbrahim Bey'in salonunda yabancı subaylarla ahbaplığı ilerletmesinde bir sakınca da görmezdi. Günlerden bir gün sahibi olduğu gazetenin başyazarının tutuklandığını haber alsa önce, yayın işlerine böyle gizli meseleler karıştırıldığından öfkelenmiş görünür, sonra belki de enişte beyle beraber, adamcağızı kurtarmak için işgal kumandanlığına başvurur, ailesine para yardımı yapardı.

Bir gün Nedime Hanım'ın sevmediğini söylediği "aşırı güven" işte bu zenginlik hali olmalıydı. İş bölümünde bu kadar büyük ölçüsüzlük bulunmasaydı, taraflar birbirlerini anlamakta, asırlardan beri, bu kadar zorluk çekmezler, hatta, giderek büsbütün yabancı sınıflar haline gelmezlerdi.

"Fakir bir adam! Daha iyi vatansever oluyor! Fakir bir adam değil, bir fukara Kâmil Bey!"

İçini yokladı. Fakirlikten yılmıyordu. "Henüz sıkıntıları yeni başladı da ondan galiba!"

Cebinde 7 lira kalmıştı. Bu gidişle 7 gün sonra ekmek peynir, cigara alamaz olacaktı. Evde kaç para bulunduğunu bilemiyordu. "Nermin'le

Ayşe aç kalırlarsa... Aç kalırlarsa... Aç kalırlarsa... ” Gizli bir iş yapıyormuş gibi bir cigara yaktı. “Nermin beni seviyorsa her şeye katlanır. Nedime Hanım nasıl dayanıyor?”

Aç kalmak ihtimalini unutarak karısının, bu fedakârlığı yapacak kadar kendisini sevip sevmediğini araştırdı. Evlendiklerinden beri, ikisi de, hiçbir önemli konuda karşılıklı fedakârlık fırsatı bulamamışlardı. Bolluk içinde, telaşsız bir ömür böyle denemeleri gerekli kılmıyordu. Bu sebeple sevgileri kitaplarda yazıldığı gibi çetrefil tehlikelerle hiç karşılaşmamış, ikisini de uğrunda tekrar tekrar boğuşmak zorunda bırakmamıştı.

Kâmil Bey, yalnız kendini düşündüğünün zerre kadar farkına varmadan ferahladı: “iyi ki Ayşe dünyaya gelmiş... Ayşe olmasaydı, Nermin, yapayalnız, bu ıstırabı taşıyamazdı. ”

Nermin kendisini, tam istediği gibi seviyordu. Palavrasız, sakin, rahat... İşte şimdi kıskanç bir erkek olarak bunun faydasını görecekti.

Ayak sesleri duyulunca Kâmil Bey cigarasını ağzına götürmekten vazgeçerek kapıya baktı.

Gardiyan asker İbrahim, bir müjde getirmişe benziyordu. Kırmızı yüzü kocaman bir gülümsemeyle daha ablaklaşmıştı:

— Bizi telaşeye düşürdün efendi ağa! Her yanı dolaştım. Çok şükür, burada Çankırılı mahpus yok.

— Belki Çankırılı olduğunu söylememiştir.

— Hayır! Senden başka kimseyi getirmemişler.

— Sakın, Sabahleyin bırakmasınlar?

— Hayır! Siz üç kişi gelmişsiniz. Biraz sustu. Bir şeye karar vermek üzere olduğu anlaşılıyordu. Nihayet kapıyı örttü, yaklaştı, kısık bir sesle fısıldadı. Hani “Ahmet” dediğin herif vardı ya... Selam saldığın...

— Evet.

— Keşke selamını ulaştıraydık beyim! İçime dert oldu. Dün gece, fukara kendini asmış...

— Ne diyorsun?

— Asmış, güzelce...

— Nasıl asmış?

— Yatağın örtüsünü ince ince kesmiş. Kız saçı gibi örmüş. “Ben uyuz olmuşum. İlaç yapacağım!” diyerek dün akşam zeytinyağı aldırmışmış. İpi yağın içine bırakmış. Sonra pencerenin demirine bağlamış. İbrahim pencereye giderek eliyle işaret etti: Şuraya...

— Orası alçak. Ayakları yere değer. Yoksa biçareyi öldürdüler mi?

— Kim öldürecek pisi? Kendini asmış. Ayaklarını büküvermiş. Öylece kıvrılmış. Abdülvahap Çavuş keyiflendi ki, “Mundar gitti namussuz! Oooh” diyerekten... Kendini öldürenin yatacak yeri olmazmış öyle ya... Çünkü namazı kılınmazmış!

Kâmil Bey, omuzlan üzerinden başını alıp götürmüşler gibi bir zaman hiçbir şey düşünemedi. Kendi sesini pek uzaktan işitiyordu:

— Gazete hani? Kâğıt kalem getirmedin mi?

— Nöbetçi subayı kalkmayınca... Hiç olmaz!

— Ahmet için uyandırmadılar mı?

— Neden uyandıracaklar? Dün gece sarhoş geldi. Emirerini dövdü biraz... Sarhoşluğu kötüdür gayet... Çünkü karnını bozmakta içtiği zıkkım... Çay, kahve, bir şey ister misin?

— Hayır, teşekkür ederim.

Bu sefer, bir başka çeşit yalnızlık başlamıştı. Beynindeki şaşkın uğultu biraz dağılınca, kendisini, karyolaya uzanmış, dehşetli yorgun, daha korkuncu dehşetli kabahatli buldu. “Ahmet gitti... ” Bu haberi dışarıda almış olsaydı kimbilir ne kadar üzülürdü. Oysa, şimdiki duygularıyla acımanın hiçbir ilişiği yoktu. Bu, ölüm acısının bir ucu, sevilen, sayılan birisine bağlı değildi.

Yavaş yavaş, insanların acayip kaderlerini düşündü, bazen birkaç hafta, birkaç gün fazla yaşamak işleri nasıl da altüst ediyor. Ahmet, geçen hafta kalp durmasından ölmüş olsaydı, vatansever bir arkadaş gibi gömülecekti. Şimdi, hiç değil kendisi için, sorgu yargıcının

odasında gördüğü o insan sefaleti, ölünceye kadar o iğrenç haliyle yaşayacak... Ahmet kendini asmamış olsaydı, aynı dünyada onunla beraber yaşamaya zor katlanacağını anlıyordu. Zaten Ahmet'in, artık eski Ahmet olmasına da imkân kalmamıştı ki...

“İyi ama, Niyazi neden kendini asmaz?”

Niyazi'nin tutuklanmadığına emin olduktan sonra ihanetinden şüphesi kalmamıştı. ‘Ada’ yalanını yargıca kendisi söylemedi. Bunu Ahmet de bilmiyor. Nedime Hanım'ın hiç haberi yok; Ada yalanından... Şu halde söz gelişi uydurulmuş bir yalan, ne korkunç gerçeği meydana koymuş oluyor!

Kâmil Bey, sorunları, her hatırlayışta şaşkınlıktan şaşkınlığa düştüğü bir zihin sükûnu içinde düşünüp eski olaylardan, yeni hükümler çıkarmaya başladı:

Niyazi Efendi: “Ahmet'in emri var. Yarın belgeler mutlaka teslim edilmeli, ” diye diretmişti. Hele Ahmet'in halini gördükten sonra bu “emir” sözü ne kadar kıyıcı bir olay...

“Ahmet iyidir. Arkadaşlar kendisiyle ilgilenmekteler...” ‘Arkadaşlar’dan maksat, herhalde Abdülvahap Çavuş dedikleri rezil işkenceci... “Sahi söylemiş, Niyazi'ye Abdülvahap'tan iyi arkadaş mı olur?” Ararat vapurunu kurtarmak işinde de bir yalan uydurulmuştu. Kumpanya direktörünün Nedime Hanım tarafından yola getirilmesi... “Ahmet bu yalanı, kadının şerefini arttırmak için söyledi. Meğer zavallıya dünyanın en büyük fenalığını yapıyormuşuz!”

Niyazi Efendi'nin İnönü Zaferi'nden sonraki bitkinliği... Ararat vapurunun yola çıkması karşısında... Neden sinirliydi... Bu... bu hergele?..

Kâmil Bey bir yere tutunmak istiyormuş gibi kolunu havada sallayarak: “Vay canına!” diye haykırıp doğruldu.

Rozalti'yi Ahmet'le tanıştıran Niyazi Efendi, herhalde, elli bin lirayı da onunla bölüşecekti. İlk pazarlıktaki bin lira gibi... Demek on bin lira isteyen direktöre “on bir bin lira” diyen “Türk” Niyazi Efendi imiş! Navlunun yarısı peşin ödendiğine göre, beş yüz liranın iki yüz elli lirasını çoktan cebine attı. Cebine girmiş saydığı yirmi bin liranın

kaybolduğunu anlayınca kudurdu... Bunu Nedime Hanım'dan bildiği için...

“Vay namussuz vay! Vay hergele!”

Kâmil Bey, ömründe ilk defa ana avrat sövmek isteği duyuyor, yeterince küfür bilmediği için bunalıyordu. Yüreğinde dalga dalga kabaran kini, bu çaresizlik içinde, ancak küfretmek biraz dindirebilirdi.

“Hergele... Ah, namussuz... Namussuz solucan! Bok!”

Aklına başka kelime gelmediğinden, ağzının köpürdüğünü zannederek dudaklarını yokladı. Eli, kabuk gibi bir kuruluğa rastlamıştı. Zorla yutkundu.

“Niyazi ağabey nerde kaldı? Niyazi ağabey hastalandıysa...

Niyazi ağabeyimi size tanıştırayım... Niyazi ağabey bana her zaman dayanma gücü vermiştir. Benim Niyazi ağabeyim... ” Nedime Hanım'ın bunları söylerken gözlerine dolan derin saygıyı, sevgi ışığını hatırladı.

“Bir de bana izlendiğimi haber veriyor. Bir de navlun bedelinin on bir bin liradan elli bin liraya neden çıkarıldığını açıklıyor. Zafer kazanılmış imiş de, artık umut belirdiği için parayı esirgemezlermiş... ”

Kibriti şiddetle çarparak bir cigara yaktı.

Umudu da satıyorlar, namussuzlar, umutsuzluğu da... Bunları asmak yetmez. Bunları ne yapmalı bilmem ki?..

Boğuşma, kendi yasalarıyla kendi keskin yargılarını ne kadar kolaylıkla kabul ettiriyordu. Sahici kin, öldürmekle bile hafifletilemeyen hem yaratıcı, hem bitirici, müthiş bir duyguydu. Kâmil Bey bunu böyle yüzde yüz anlayıp böyle kudretle duyabildiği için sevindi.

Goncourt Kardeşler “Marie Antoinete” isimli bir kitap yazmışlar. O kitapta Fransızların “Avusturyalı karı” diye nefret ettikleri, sevinçle giyotine gönderdikleri “bedbaht kraliçe”, “kederli anne” o kadar güzel

savunulmuştu ki okuduktan sonra Kâmil Bey, başı kesilen kadına acımış, Fransız milletini ayıplamıştı.

Şimdi, Goncourt Efendilerin fena halde hata ettiklerini anlıyordu. “Bütün bir millet, hele olayların içindeyken hiç toptan yanılır mı?”

Ahmet’in asılmış hali gözünün önüne geldi. Bacaklarını bükerek kendisini kaldırıp ölüme teslim etmiş... Sırtında Niyazi’nin ihanet hançeri... Yüzünde Abdülvahap Çavuş’un yumruk izleri... Kalbinde Nedime Hanım’la arkadaşlarına karşı işlenmiş günahlar...

Oysa, biraz kamburca sırtı, sivri omuzları, oynak göz bebekleriyle, “Niyazi ağabey” denilen pislik, insanların arasında dolaşıp duruyor! Av arayan herhangi bir yırtıcı hayvan gibi değil, sadece leş arayan bir topal sırtlan gibi. , .

Öğleye kadar, talim eden bir asker gibi ölçülü adımlarla duvardan duvara gidip gelerek karmakarışık, kinli şeyler düşündü.

Fakat, Niyazi’nin bir hain olduğunu, Nedime Hanım’a, yahut İhsan’a haber vermek için bir çare bulması lazım geldiğini akıl edemedi.

Öğleden sonra yorgun düşmüş, uyumak için uzanmıştı. Ateşsiz odada üşüyordu. Hiçbir hareket yapamadan, aynı şeyleri aralıksız düşünmek, boş ovalarda, ağır giden bir tren yolculuğuna benziyordu. Sersemlemişti.

Soyunup soyunmamayı tasarlarken kapıya sert adımlar yaklaştı.

Sarı benizli, çatık kaşlı bir subay içeri girdi. Arkasında, üstüne karşı hiç de saygılı görünmeyen kalın dudaklı Habeşi andıran bir başçavuş vardı. Kâmil Bey, bu kalın dudakları görür görmez, herifin işkencesiyle ünlü Abdülvahap Çavuş olduğunu kestirdi.

Subay, yarım ağızla “merhaba” dedikten sonra, pek iyi tanıması gereken odayı, yeni görüyormuşçasına dikkatle gözden geçirdi. Neden sonra hiç beğenmemiş gibi yüzünü buruşturdu:

— Size ateş vermediler mi? Çavuşa döndü. Buraya mangal!.. Gazete istemişsiniz. Hep bu gazeteleri okumak yüzünden başınız belaya giriyor. Ben ömrümde gazete okumam.

— Burada başka türlü vakit geçmez diyerek.

— Pekâlâ! Size gazete alsınlar. Ama, “Peyam Sabah” gazetesi... Ötekiler yasak. Gönülsüz sırıttı. Biraz da Ali Kemal Bey’i okuyun!

— Olsun. Teşekkür ederim.

— Başka bir diyeceğiniz var mı? Bir şeyden şikâyetiniz falan?

— Eve haber yollasam... Çamaşır getirseler...

— Düşüneyim...

— Bir de, efendim, tıraş olmak istiyorum. Ben her sabah tıraş olmaya alışığım.

— Her sabah, biraz çetin!.. Birisi söylemişti. İnsan her sabah tıraş olursa, sakalları sertleşirmiş. Benimkiler zaten domuz kılı gibidir. Değme bıçak kesmez. Size berber getirsinler. Tekrar çavuşa döndü. Berber gönderilsin. Hemen şimdi...

Berber, sakallı bir askerdi. Parmakları, Kâmil Bey’e, ıslak demir kadar soğuk geldi. Kullandığı havlular kirden kapkara olmuş, usturalar, bilene bilene kalın birer çivi haline gelmişti. Sabun tası, sık sık yere düşmekten, yumru yumru, paslı iğrenç bir şeydi.

Gardiyan asker İbrahim sıcak su getirdi.

Berber, mahpusun sakalını sabunlarken, içini çekerek yakınır gibi konuşmaya başladı:

— Başa gelen çekilir kek kısmının başına iş gelir. Bizde “olmuş işin kötüsü olmaz” derler. Olmasa iyiydi ama, olmuş bikere... Dert veren koca Tanrı, dermanını da er geç verir. Derdi dağlar taşıyamamış biz insan milleti arsız olduğumuzdan, vızır vızır taşımışız. Koca Tanrı, en kötü kulundan bir vakit geçmez. Bunlar hep bizi denemek için... “Ey kulum! buyurmuş, sen azarsan, ben seni namert eline bırakıp terbiye ederim. ” ittihatçıların eline geçmedik mi? “Ey kulum, buyurmuş, gene terbiye olmazsan, ben seni açlıkla terbiye ederim. ” Seferberlikteki açlık işte bu açlık... Lâkin biz gene “Bana mısın?” demedik. “Ey kulum, yola gelmezsen, seni bu sefer gâvur ayağı altında koyarım!” işte düşman ayağı altındayız. Moskofu Yeşilköy’den çeviren koca Tanrı, İngiliz’i dünyanın bir ucundan tutup getirdi. Şimdi

gene terbiye olmadık mı, yazık. Geriye bir ırz, namus meselesi kaldı. Ustura acıtmıyor ya?

— Hayır!

— Yeni biledim. Bu bıçağı ayaktakımına kullanmam! Senin gibi beylere saklarım... Ne dedik? Koca Tanrı buyurmuş ki... “Sana verdiğim bu belalarla akıllanmazsan bu sefer, seni ırzla, namusla terbiye ederim. ” Dünya yüzündeki bütün din kardeşlerimizi koca Tanrı, namus yönünden terbiye etmesin! Lâkin gidişatlarımız fena beyim, gidişat kötü... Alametler meydanda... İstanbul’da bizim böyle yaşadığımıza bakma! Adı üstünde, burası “Islâmbol”. Buraya gündüz akşama kadar lanet yağar, gece sabaha kadar nur yağar. Sen o mezarlıklardaki koca kavukluları bilir misin? Biz işte onların yüzü suyu saygısına ekmek bulmaktayız! Bir de padişahımızın duası gücüyle... Anadolu tekmil gâvur olmuş. Orada ırz terbiyesi başlamış çoktaaan... Ben gözümle görmedim. Gelenlerden işittim. Tekmil Bolşevik olmuşlar. Irz, namus arama! Ankara’da, evlerin kapıları açık durmaktaymış... Kapamak yasak! Kim önce davranıp içeri girerse, kanlar onun malı... Tövbe tövbe! Burada da çarşaflar bir çeşit oldu ya... Varı, yoğu bence eşit! Ramazanda vaaz dinlemeye gitmiştim. Beyazıt Camii’nde bir Laz hoca vardı. Hoca değil, “deryayı umman!” Yani, senin anlayacağın uçsuz bucaksız deniz! Kitapları yutmuş, sindirmiş. Gökten, yerden haber onda... Ağzından cevahir saçmakta düpedüz... O söyledi: “Kadınlarda suç yok, dedi, yarın mahşerde onların babaları, anaları, ağabeyleri, kocaları yanacaklar!” Eskiden bir edep varmış. Erkeğin bulunduğu yerde kan kısmı sesini duyurmazmış! Zira sesi de namahremdir. Birinci namahrem sestir. Yüz, surat sonra gelir. Şimdi tramvaylarda, vapurda, avrat sesinden, erkekler fırsat bulup iki laf edemez oldu, ağız tadıyla. Ustura iyi mi?

— İyi...

— Eksikliğine, güdüklüğüne bakma! Halis İngiliz’dir. Neme lazım, gâvur falan ama, İngiliz, malın iyisini yapar. Parayı İngiliz malına yatırmalı. Değil mi?

— Çeliği ünlüdür.

— Çeliği... Kumaşı... Evet, herifler bizim gibi uyumamışlar, paso çalışmışlar. Biz, birbirimizi yerken onlar ilerlemişler, Bu da koca Tanrı'nın hikmeti! Bizim tabur imamına sordum: "Dünyayı Allah kefere tayfasına verdi, bu yalan dünyayı, dedi, fenden yana onlar yaşayacak, imandan yana biz!" Yamandır topal imam... Laz hoca kadar değilse de ağzı laf yapar. Yukarıdaki rezilin biri kendini asmış. "Hocaya haber verin, şunu yıkasın!" demişler. "Kendini öldüren imansız gider. Yıkanması yoktur!" diyerek diretmiş. Herifi gâvur leşi gibi yıkamadan gömdüler.

Gardiyan İbrahim lâfa karıştı:

— Bir de nursuz!! Suratında iman nuru kalmamış... Eşek suratına benzemiş suratı... Dili dışarı sarkmış da, kırmızı para kesesi gibi şişmiş...

Kâmil Bey, Ahmet'in dili için kullanılan, bu "kırmızı para kesesi" benzetmesini ömrünün sonuna kadar hiç unutmadı.

Tıraştan yarım saat sonra Kâmil Bey'i iki süngülü askerin önünde yukarı çıkardılar. Merdiven ayağının yanındaki kapının arkasında ud çalınıyor, "Bu rüzgar-ı bi mededin inkılabı var!" şarkısı söyleniyordu.

Kâmil Bey, demin subayla beraber gördüğü sopacı Abdülvahap Çavuş'u hatırladı. Arap çavuş, kendisine, bir kasabın kesmek için alacağı, koyuna bakar gibi bakmıştı. Mahpusluk... İşkence... Kendini öldürme... Çeşitli vatan ihaneti... Arada, zımbır zımbır ud çalarak şarkı söylemek...

"Kime anlatsan inanmaz. Biz neden böyle olmuşuz?" Heyecanı yatışmıştı. Ama gene de, o zavallı sorgu yargıcıyla karşılaşacağına üzülüyor, hele pembe yanaklı yazıcıyı hatırladıkça ruhu yoruluyordu. Gözlerinin her karşılaşmasında, bu ahmak oğlanın mahpus olmamak keyfini pırıl prıl görmüştü. Kâmil Bey eskiden beri başkasının sefaletine bakarak haline şükredenlerden iğrenirdi.

Gireceği odanın kapısı yanında dururken, -süngülülerden birisi haber vermeye gitmiş olmalı- Ahmet'i düşündü. Acaba yakalandığının ilk günleri böyle mi geçmişti? Ona karşı da böyle mi davrandılar? Ahmet de birçok olayları kendisi gibi mi ölçüp, biçti, kurtuluş yollan aradı? Boğazı kurudu. Yüreğinde büyük bir öfke kabarıyordu. Nasıl olmuştu da, Ahmet'e, şimdiye kadar acımamıştı. Bu, düpedüz alçaklık değildi de, neydi?

— Hadi!

Eşiği geçmeden bir an durakladı. Sonra kavgaya tamamıyla hazır, içeri girdi.

Masada oturan subay, -dünkü değil- gülümseyerek ayağa kalkmış, elini uzatmıştı.

— Buyrun Beyefendi!

Kâmil Bey, hızla yaklaşıp uzatılan eli şaşkın tuttu.

— Lütfen oturunuz... Şöyle buyrun, rica ederim...

Masanın sağında önceden hazırlanmışa benzemeyen bir maroken koltuk duruyordu. Kâmil Bey rahatsız rahatsız oturdu.

Subay, önündeki kâğıtların yerini değiştirdi. Sol elinin şahadet parmağını büküp, çenesine sürerek, kendisini tanıttı:

— Bendeniz Kurmay Binbaşı Burhanettin! Siz, merhum Selim Paşa hazretlerinin oğulları Kâmil Beyefendi değil misiniz?

— Evet efendim!

— Onurlandım! Kötü şartlar içinde tanıştığımız için özür dilerim. Çok üzüntülüyüm, beyefendi! Siz beni belki tanımazsınız ama, birçok müşterek dostlarımız var. Paris Sefareti ateşemiliterlerini hatırladınız mı?

— Hangi tarihlerde efendim?

— 1909'dan 1913'e kadar... Celâl Bey'di. Ben de o sıralarda stajyer olarak Paris'te bulunuyordum. Sefarette düzenlenen bir toplantıya siz de çağırılmıştınız. Fakat ben o gün bir görevle Toulon'a gitmek zorunda kalmıştım da tanışamamıştık.

— Pek eseflendim... Dostlarımızdan meziyetlerinizi çok işitmiştim. Ben de tanışmayı istedim. Yalan söylediği için utanarak kekeledi. Paris'i özlüyor musunuz?

— Ama ne kadar... Yalnız Paris'i değil, Parisli Fransızları da...

Kâmil Bey az kalsın: "Burada it sürüsü kadar Parisli Fransız var, " diyecekti. Öfkesini saklamak için zorla gülümsedi:

— O milletin kibar kadınları, kibar yabancılar için unutulmaz şeylerdir.

— Unutulmaz şeyler... Binbaşı içini çekti. Bizim gibi Avrupa'yı yakından tanımış olanlara...

Kapı vuruldu. Bir asker, bir sürü kâğıt getirdi. Binbaşı Burhanettin Bey, "İzin verir misiniz?" dedikten sonra bunları baştan savma süzüp imzalamaya başladı. Arada bir, kasıntıyla duruyor, yazılı meseleyi hatırlamak istiyormuş gibi, kalemin sapıyla bıyıklarına dokunuyordu.

Bu iş, Kâmil Bey'e, bulunduğu odayı gözden geçirmek, karşısındaki adamı incelemek fırsatı verdi.

Yıkılmış bir imparatorluğun devlet dairelerinde görülmeye alışılmış köhnelik, yeniyle eskinin yan yana bulunmasından ileri gelen karışıklık burada yoktu.

Dört tane balıkçıl kuşunun enselerine oturtulmuş, abanozdan yontma masanın üzerinde, mahpus sorgusu yapmak hiç yakışmazdı ama iki devlet arasında gizli bir anlaşma pekâlâ imzalanabilirdi. Duvar kâğıtları zevkle seçilmişti. Yerde kıymetli bir Acem halısı vardı. Hokka takımı kristalden, kalem sapı siyah kehribardan olmalıydı. Masanın üzerinde sedeften yapılmış bir kadırga modeli duruyordu. Kapıdaki paravan halis Japon... Işık öyle tertiplenmişti ki, ilk bakışta duvardaki eski silahlardan yapılmış armayı görmemek, görüp beğenmemek imkânsızdı...

Binbaşı Burhanettin Bey, elbisesini en pahalı İngiliz kumaşından, çok usta bir terziye yaptırmıştı. Göğsünde, ancak elçiliklerde görevli subaylara çoğunlukla protokol gereği verilen yabancı nişanların kurdelalarından ince bir sıra vardı. Saçları, kumral kalpağının rengindeydi. Elleri, okuldan çıkalı beri, iki ihtilal, üç harp görmesi lazım bir subay elinden çok, ömründe bulaşık yıkamamış bir kibar hanımefendinin ellerine benziyordu.

Başka bir zamanda, başka bir yerde olsaydı, bunlar, Kâmil Bey'e güven verir, kendi cinsinden birisiyle karşılaştığı için yüreğindeki sıkıntıyı dağıtırdı. Fakat şimdi, bunun büsbütün tersini duyuyor, bir resmi daireyi kendi eşyalariyle döşeyen -buna emindi- bu kadın kadar şık, kadın kadar nazik adamın buraya sımsıkı yerleştiğini, buradan ayrılmamak için her şeyi, ama her şeyi yapmaktan çekinmeyeceğini anlıyordu.

1909'dan 1913'e kadar... Trablus Harbi... Balkan Harbi... Seferberlik... Sonra da, Paris'ten unutulmaz hatıralar...

Kâmil Bey, çok istediği bir işe, yani kalkıp gitmeye gücü yetmediği için, büyük bir yorgunluk duydu, güçsüzlüğünden utandı.

Kurmay Binbaşı Burhanettin Bey, karşısındakinin rahatsız rahatsız kımıldadığını fark etmiş olmalı ki, başını kaldırmadan: "Af buyrun efendim. Bir dakika!" dedi.

— Rica ederim!

Kâğıtların imzalanması bitince askere yumuşak bir sesle emretti:

— Bizi rahat bıraksınlar! Koltuğunu Kâmil Bey'e çevirdi: Şimdi Beyefendicim, açık konuşacağız. Bir kere ben fikirlerimi söyleyeyim, eğer yanıldığım noktalar olursa lütfen düzeltiniz. Bu olayda, başınıza gelen esef verici olayda, ben bir yanlışlık olduğuna eminim... Esaslı bir yanlışlık var. İşin sebeplerini bilemediklerinden yanlış sonuçlara varmışlar. Bizim gibi soyluları -bendeniz de paşa oğluyum- avam takımı, yani halk dedikleri ayaktakımı, her zaman acıma duygularımızdan, iyi kalpliliğimizden tutuyor. Soylu bir adam, bir kere söz verdi mi?

Öksürerek durdu. Galiba "söz vermek"i karıştırdığına pişman olmuştu. Acele kekeledi:

— Yani biz onlara acırız da, onlar bize acımazlar. Bizde zümre ayrılıkları, sözgelimi Fransa'daki, İngiltere'deki kadar açık olmamakla beraber, buna bir sınıf sezişi diyebiliriz. Öyleyse şuna dikkat etmek zorundayız: Bizim acıma duygumuza karşılık, onlar, farkında olarak ya da olmayarak bize, kin beslerler. Evet birçoklarında bu kin şuurlu değildir. Şuurlu olmadığından karşımızda, bir esir bağlılığı gösterirler. Fakat yakın etkimizden kurtuldukları anda; düşmanlıkları birkaç kat artar. Bilirsiniz, aşağılık duygusudur bu... Ben bunun birçok çeşitlerini orduda gördüm. Anlaştık mı, buraya kadar?

— Ben, memlekette az bulundum. Halkla ilintim hemen hemen yok gibidir. Belki de haklısınız!

— Tamam... "İşin sebeplerini bilmediklerinden" derken ben de bu noktayı arz etmek istemiştim. Evet... Halkı tanımamanızdan yararlanmışlar. Size bir örnek vereyim: Vapur işine adı karışan bir sürü serseriyi bulamadık. Hepsi savuşmuş gitmiş... Sizi yüzüstü ortada bırakarak...

— Hayır! O anlamda bir olay yok efendim. Benim kimseyle ilintim yok...

— Sözümü bitireyim de... Fedakârlık etmenin de bir yararı olmalıdır. Birtakım serüven meraklıları tarafından memleket korkunç bir

“açmaz”a düşürüldü. Bu açmazı, kelimeye şiddetle basıyordu: Birkaç kişinin boş yere kendilerini feda etmeleriyle yarıp geçemeyiz! Ayaktakımı, basittir, cahildir. Kısa görür. Sözgelimi: Gün geçmiyor ki, işgal ordusuna karşı suikastler tertiplenmesin... Bir külhanbeyiyle bir sustalı çakı düşünün, bir de bütün teknik imkânlarıyla büyük devletlerin muzaffer ordularım gözünüzün önüne getirin. Ordu teslim oldu. Memleket yer yer işgal altında. Anadolu’da yapılmak istenen işle, buradaki serserilerden birisinin, karanlıkta, bir İngiliz subayını arkadan vurması arasında temelde hiçbir fark yok. Gerçeğin böyle olduğunda anlaşıyor muyuz?

— Evet, bu noktadan bakınca gerçek böyle görünüyor.

— Görünmüyor... Gerçeğin kendisi bu! Bundan bir an şüphe etmek, memleketi yıllardan beri sürüp giden kanlı boğuşmaya yeniden atmak olur. Siz, asker değilsiniz. Mustafa Kemal denilen adamın, ne kadar korkunç bir psikopat, hırslarının esiri bir sarhoş olduğunu elbette bilemezsiniz. Padişahımız efendimiz, kendisine harbiye nazırlığını vermiş olsalardı, Anadolu’da gene böyle birtakım eşkıyalar türemiş bulunsaydı, yakalanma emirlerini Mustafa Kemal imzalayacaktı. Allah göstermesin, mahkûm edilseydiniz, Harb Divanı kararını Mustafa Kemal onaylayacaktı.

— Olabilir efendim. Zaten ben de başka türlü düşünmüyorum. Anlaşıyoruz. Artık mesele, Mustafa Kemal, Ahmet, Mehmet paşalar meselesi değil. Mesele, gerçek anlayışı, bu anlayışlardan çıkarılan sonuç, buna göre davranış... Sözgelimi siz, memleketin bugünkü şartlarını gözönüne getirerek, ‘‘Yüzde yüz teslim olmak lazım” diyorsunuz. Kurtuluşu bunda görüyorsunuz.

— Yüzde yüz değil... “Şimdilik pasif korunmayı deneyelim” diyoruz.

— “Deneyelim” diyorsunuz. Başkaları da, gerçeği tıpkı sizin gibi değerlendirip “dövüşmekten başka çare yok” inancına varıyorlar. Ben aslında dövüşçü bir insan değilim. Boğazlaşmaktan her zaman nefret ettim. Fakat bu huyuma rağmen dövüş taraftarıyla beraber bulunuyorum. Mizacıma rağmen bu neden böyle oldu? Merhametimden falan değil... Beni aldatmadılar da... Çok düşündüm,

beyefendi, nihayet şu gerçeği buldum. Millet dövüşmek istiyor. Hem de bu dövüşte ölmek ihtimali olanlar...

— Yanılıyorsunuz, Anadolu, asker kaçaklarıyla dolu... Başkaldırmalarla kaynaşıyor.

Kâmil Bey, Nedime Hanım'ın bir sözünü hatırlayıp kelimesi kelimesine tekrarladı:

— Biz Çanakkale'yi Balkan Harbi'nin asker kaçaklarıyla kazandık.

— O zaman halife efendimizi, padişahımızın payitahtını, peygamberimizin kutsal emanetlerini savunuyorlardı. Şimdi, ölümsüz değerler, mahvedilmek isteniyor.

— Öyleyse İnönü'nde zafer nasıl kazanıldı?

Kurmay Binbaşı Burhanettin Bey, biraz iğrenme, biraz da acımayla yüzünü buruşturdu:

— İnönü'nde çarpışan kuvvetler hakkında bilginiz var mı efendim?

— Hayır.

— Aydın Osmanlılar arasında "İnönü Zaferi" diye bir şey konuşulması, ecdadı Viyana önünde dövüşmüş bir millet efradı olarak, acıklıdır. Birkaç bin kişilik, büyücek bir çete çarpışmasını siz zafer mi sanıyorsunuz? Bir Yunan keşif kolunu çekilmek zorunda bıraktılar. Böyle işlerin harplerde hiç önemi olamaz. Siz asıl, Çerkez Etem Bey meselesine dikkat etmelisiniz. Ankara, Çerkez Etem Bey sayesinde duruyordu. Etem Bey'in gayreti olmasaydı, Çapanoğlu kuvvetleri Ankara'yı basacak, oradakileri toptan kılıçtan geçirecekti. Ankara'ya bu kadar büyük hizmetler yaptıktan sonra Etem Bey neden isyan etti? Daha doğrusu, Mustafa Kemal'i neden bıraktı? Çünkü gidilen yolun çıkmaz olduğunu nihayet anladı. Bu fikir Çerkez Etem Bey'den geliyorsa, inanacağız, Çünkü işin sadece içinde değil, başında bulunuyordu.

Kâmil Bey, böyle düşünmediğini saklamaya lüzum görmeden, kederle gülümsedi:

— Bakınız beyefendi, ayrı ayrı notlardan hareket ederek, şöyle bir yerde belki buluşuruz: Bir taraf barış aramayı denerken, öte taraf,

karşı koymayı sürdürse nasıl olur? Bence boğuşmaya hazır olanlar bulunmazsa, anlaşma taraflarının değeri zaten meydana çıkmaz.

— İyi ama birader, bizden direnmeye son vermemiz isteniyor.

— Daha güzel. Bu, onların güçsüzlüğünü gösterir, işgal devletleriyle Yunan ordusunun başaramadığını sizden istemek, biraz garip değil mi?

— Hayır, değil! İngiliz, Fransız, İtalyan, Japon, Amerikan kuvvetlerinin Ankara'yı alamayacakları gibi bir düşünce söz konusu olamaz. İşin bir başka cephesi var... Bir büyük tehlike...

— Neymiş?

— Kuvayı Milliyeciler öylesine gözleri kin bürümüş adamlar ki, her şeyin kaybolduğunu anladıkları anda Bolşevik olacaklar. Bu hususta, kesin delillerimiz var. Zaten gizli kapaklı bir şey değil. "Gerekirse Bolşevik değil, şeytan bile oluruz" diye açıkça söylüyorlar!

— Yok canım!

Kâmil Bey, omuzlarına basıp kemiklerini çatırdatacak kadar ağır bir sevinç duydu. Demek ki, büyük devletlerin Anadolu'dan bir bakıma korktukları doğruydu. "Öyleyse, bu iş yüzde yüz kazanılacak... Hay Allah senden razı olsun, Mustafa Kemal Paşa!"

Burhanettin Bey, Bolşevik olmak sözünün bile ne korkunç sonuçlar doğuracağını anlatıyordu. Kâmil Bey'in dalgınlığını fark edince dikkatini tazelemek için, bir gümüş kutuyu önüne sürdü:

— Buyrun cigara içelim! Altın kaplama çakmağını yakarak uzattı. Rica ederim buyurun!

— Mersi!

— Bir şey değil... İçini çekti. Memleket işte bu kadar perişan... Dört sene devam eden askeri hatalar, milletin insan kaynaklarını kuruttu. Anadolu'da zorla dövüşe sürülen köylüleri görseniz yüreğiniz sızlar. Ayakları çıplak, sırtlan çıplak, bazısında av tüfekleri var. Çoğu baltalarla, kazmalarla silahlandırılmış... Mitralyözler, bizim bildiğimiz, ilk hatlara, siperlere yerleştirilir değil mi? Hayır! Siperlerin gerisine koyuluyormuş. Askerlerin kaçmasını önlemek için... Menzil örgütleri

olmadığından köyleri, kasabaları yağmayla geçiniyorlar. İlaç, doktor lafını edenler, bozguncu diye kurşuna diziliyor. Durum trajik, hatta bir bakıma trajikomik, beyefendi... Af buyurun, siz siviller muharebe denilince aruzla yazılmış yaveleri hatırlarsınız. Halbuki biz harbin ne demek olduğunu biliriz.

Burhanettin Bey kederlenmiş gibi biraz sustu. Kâmil Bey, kurmay binbaşının silahsızlık, ilaçsızlık hususunda doğru söylediğini biliyordu. Anadolu'da çarpışanlar belki daha beter haldeydiler. Fakat bunları karşısındaki "operet subayı"ndan dinlemek tamamıyla ters etki yapmıştı. Üstü başı toz içinde, elbisesinin havı dökülmüş, bir harp subayı anlatsa, üzülmemek imkânsızdı. Acı gerçek bile, parlak bir umutsuzluğu temsil eden bu adamın ağzında yalana benziyordu.

Kâmil Bey, kendisini, Kurmay Binbaşı Burhanettin Bey'den sınırsız derecede güçlü buldu. Cigarayı lezzetle içiyordu. "Aferin Kâmil! Aferin tosunum!" diyerek kendisini kutluyordu.

Burhanettin Bey bu sefer, sesindeki kederli ahengi değiştirdi;

— Şimdi bunları bırakalım! Toplumdaki yüksek yeriniz dolayısıyla bugünkü karışıklıkta kendinizi feda etmeye sizin hakkınız yok. Nitekim ben de kendimde böyle bir hak göremiyorum. Memleketimizde okumuş insanların yüzdesini bilirsiniz.

Bir millete aydınları her zaman lazım. Sizin ölmeniz, herhangi bir köylünün, bir amelenin ölmesine benzemez. Onlardan, sürü sürü bulunur, sizin gibi bir aydın yetişmesi için yıllar, servetler ister/Sizi, o zavallı "Karadayı" gazetesiyle, onun çevresindeki kadınlı, erkekli serserilerle beraber düşünmek bana, "parol donör" acı veriyor efendim. Biz böyle buhranlı zamanlarda olayların gelişmesini sabırla beklemeliyiz. Zaten soylu insanlarla basit insanlar arasındaki kuvvet farkı; birincilerin sabredebilmelerine karşılık, ötekilerin sonunu hesaplamadan kendilerini mahvetmelerindedir. Biz bu milletin idareci kadrosuyuz. Kendimizi dilediğimiz gibi harcamaya hakkımız yoktur. Sonra, Allah saklasın, millet başsız kalır ve bütün bunlar...

Telefon çaldı. Burhanettin Bey: "Bir dakika!" diyerek dinleyiciyi kulağına götürdü, "Evet paşa hazretleri... Hay hay paşa hazretleri..."yle dolu bir konuşma başladı.

Kâmil Bey, binbaşının sözlerini evirip çeviriyor, bunların, böylece, nereye varacağını bulmaya çalışıyordu. Kendisini, ömründe, bir an bile, koca bir millete değil, bir kalabalık bir aileye dahi “baş” olmuş gibi hayal edememişti. Babasının sağlığında kalabalık konağı, uçsuz bucaksız yalıyı, girenin çıkanın hesapsız olduğu köşkü kimin, nasıl idare ettiğini düşünür, şaşırırdı. Bir tek Nermin’le, bir mini mini Ayşe’ye karşı sorumluluğunu bile işte galiba yüzüne gözüne sıvaştırmıştı. Bu ölçüsüz pohpohlama, üzerinde hiç de iyi etki yapmadı. Yavaş yavaş, dolandırılmak isteniyor duygusuna kapıldı. Gövdesini, biraz geri çekerek, tedirgin bekledi.

Burhanettin Bey: “Evet paşa hazretleri... ” diyordu, “Burada efendimiz... Evet... Anlaşacağımıza eminim paşa hazretleri... Baş üstüne... Uğrarım... Derhal... ”

Dinleyiciyi yerine koydu. Üzerindeki “hazır ol”, duruşu hemen değişti, gülümsedi:

— Paşa hazretleri sizi sordular! Sizinle yakından ilgileniyorlar. Ne diyordum... Evet... Siz soylu bir adam olarak... Belki söz verdiniz... Sözünüzü geri almakta...

— Hayır, kimseye söz vermedim.

— Yok canım! Söylesene birader... Buna sevindim işte... Hay Allah razı olsun... Şimdi beni dinleyin azizim! Burada “monşer” demişti. Sarayın bile meseleden haberi var. Sizi şimdilik Roma elçiliğimize başkâtip olarak göndereceğiz. Hariciye Nezareti kıymetinizi takdir ediyor. En yakın zamanda Osmanlı Hariciyesi’nin ender yetiştirdiği elçilerden olacağınıza herkes emin...

Burhanettin Bey sözü bu konuda uzatarak Kâmil Bey’e düşünmek fırsatı vermiş oldu. Müttefikler içinde, Anadolu’ya karşı en fazla İtalyanlar yumuşak davranıyorlardı. Burada artık yürütülmesine imkân kalmamış bir işte inat etmektense, Roma’dan Anadolu’ya daha çok yardım edebileceğini süratle tasarladı. Teklifi çoktan kabul ettiği için artık söylenen sözlerin hepsi gereksizdi.

— Bu teklifi düşüneceğim efendim! Size yarın cevap veririm.

— Pek memnun oldum. Zaten anlaşacağımıza emindim. Yalnız bir nokta var. Deminki telefonu dinlediniz. Paşa hazretleri acele karşılık bekliyorlar. Tabii, kendileri de daha yukarıya arz edecek. Prensip itibarıyla anlaştığımızı söyleyemez miyim?

Kâmil Bey, bu haberin Nermin'i ne kadar sevindireceğini kestirerek, dalmıştı. "İnsanlardan becerebileceği işi istemeli... Orada bana ne kadar faydalı olur!"

— Prensip itibarıyla mı efendim? Pekâlâ!

— Teşekkür ederiz. Şimdi asıl meseleye geçelim. Tutuklanmanızı gerektiren olaya, işgal kuvvetleri kumandanlığı pek önem veriyor. Hazırlanmış bir saldırı planı, elde edilen belgelerde gerçeğe çok yakın bir şekilde gösterilmiş. Bu da, zannettiğinizden tehlikeli bir haldir. Kısacası bize bir suçlu lazım!

Kâmil Bey, gözlerini kırpıştırarak telaşla düşündü, sıkıştırılmış bir akıllı insan olarak derhal çareyi buldu:

— Anlıyorum efendim! Haklısınız. Artık Burhanettin Bey'i dost sayıyordu: Bir suçlu lazım değil, suçlu meydanda...

— Kimdir?

— Ahmet Bey, benden önce tutuklandı. Belgelerin yakalanmasına yarayan ifadeyi verdi. Ben de, sandığı bana emanet edenin o olduğunu söylemiş bulunurum. Ben, sandığın içindeki kâğıtların ne olduğunu bilmiyordum.

— Hayır. O adam artık suçlu olamaz.

— Neden?

— Bizce gizli kalması gereken bir sebeple...

— Öyleyse... N'apalım, peki?

Kâmil Bey bir an durakladı. Sonra aynı an içinde dehşetli bir karar verdi, teker teker kesinlikle konuştu:

— Bir başkasını bulacağım! Tevkifimden bir gün önce, bana sandığı Gülcemal vapuruna teslim etmemi söyleyen bir adam... İşinize gelir mi?

Kâmil Bey, Kurmay Binbaşı Burhanettin Bey'in yüzüne bakarak bir hata işleyip işlemediğini kestirmeye çabalıyordu. Hata bile olsa bir kere adım atılmıştı. Niyazi Efendi, bir hain değilse bile artık mahvolacaktı.

— Kimdir bu?

— Niyazi isminde bir İzmirli.

— Niyazi mi? İzmirli Niyazi. Ufak tefek... Kamburca...

— Evet.

— Olamaz efendim! Burhanettin Bey kaşlarını belli belirsiz çattı. Şimdi açık konuşalım! Boşuna vakit kaybediyoruz. Sesinde biraz önceki saygı kalmamışa benziyordu. Olayı biliyoruz. Yalnız delil yok. Kadını istiyorlar azizim. Nedime ismindeki kadını teslim etmek zorundayız! Bu kadın ya pek kurnaz ya da rastlantılar onun işine yaradı. Ararat vapuru acenteliği kendisini görmediğini söylüyor, iki tane meşhur doktor, o gece evinde olduğuna şahit. Gerçeği yalnız siz biliyorsunuz.

—Ben mi biliyorum? Size Nedime Hanım'ı teslim mi etmeliyim?

— Kimseyi teslim edecek değilsiniz. Biz eminiz. Siz bu işe rasgele, hiçbir şeyden habersiz karıştınız. Yani, işin tanığısınız!

— Hayır. Ben hiçbir şeye tanık değilim!

— Yeniden mi başlayacağız? Lüzumsuz fedakârlık... Sizin kendinizi mahvetmeniz Nedime Hanım'ı kurtarmaz ki... Ailenizi, çocuğunuzu düşünün, geleceğinizi düşünün. Para durumunuzun sıkışık olduğunu öğrendik.

— Bırakın para durumunu... Bana korkunç bir şey öğrettiniz beyefendi... Ben kendimin alçak bir herif olduğumdan bu âna kadar şüphelenmemiştim bile...

— Estağfurullah...

— Bırakın... Adinin bayağısı imişim... Roma Elçiliği başkâtipliğini nasıl da kolayca kabul ettim. Burada devlet mi var ki, Roma'da Elçiliği olsun? Roma Büyükelçiliği'nin Başkâtibi, geleceğin parlak büyükelçisinin dün geceyi nasıl bir yatakta geçirdiğini galiba

bilmiyorsunuz. Öyle bir odada, öyle bir yatakta bir gece yatırıldıktan sonra benim Roma Elçiliği başkâtipliğini kabul etmem, ne kadar komik oldu. Maskaralık oldu. Affınızı dilerim efendim. Rahatsız oldunuz. Söz bitti mi?

— Hemen heyecanlanmayın canım! Oturun... Hele bir cigara...

Şık, kurnaz, yakışıklı subay bu sözleri, razı olduğunu zannettiği anda, birdenbire huysuzlaşan bir kadına yalvaran acemi bir zampara gibi, telaşla söylemişti. Gümüş cigara kutusunu uzatıyordu.

— Buyrun... Yakın efendim... Bir kelime daha söyleyeceğim.

— Yetişir... Biliyorum. Sıra Şeytan Adası korkutmasında değil mi? Onu dün yüzbaşı bey söylediler. Biz, ikimiz de çocuk değiliz efendim. Memleketi işgal etmiş düşmanlarla dövüşenleri asla affetmeyen acayip vatanseverlerin elinde olduğumu biliyorum.

— Fakat o kadını kurtaramazsınız ki...

— Ne korkunç bir söz şimdi size, gebe bir kadını kurtaramamanın başka, gebe bir kadını suçsuz olduğu halde, mahvederek elçilik başkâtibi olmanın başka şeyler olduğunu nasıl anlatmalı müsadenizi rica edeceğim efendim.

— Bir dakika... Paşa hazretleri çok üzülecekler... Size...

— Acıyorlar mı? Teşekkürlerimi lütfen arz ediniz.

— Yarma kadar düşünün.

— Kıyamete kadar düşüneceğim, bu hakareti asla unutmayacağım. Alçak bir adam olduğumu nasıl da keşfettiniz! Tebrik ederim.

— Bunları nereden çıkarıyorsunuz? Biz sizin iyiliğinize çalışıyoruz.

— İyiliğin, bu kadar iğrencine hiç rastlamamıştım.

Kâmil Bey sapsarı kalktı. Başıyla selam verdi. Kapıya doğru yürüdü.

— Durunuz!

Ses kabaydı, öfkeliydi. Binbaşı Bey artık oyun oynamıyordu:

— Nereye? Tutuklu olduğunuzu unuttunuz galiba! Bekleyin de muhafızlar gelsin!

Kâmil Bey rahatça döndü. Belki de gerçekten iyiliğini isteyen bir adamdan böyle ayrılmanın kabalık olduğunu düşünmüştü. Bereket versin, iyilik istemek falan yokmuş... İş mini mini bir tuzakmış... Her yerde aynı kavga! İki düşman takım!

— Durumumu hatırlattığınızdan dolayı minnettarım.

Binbaşı, zil sesine koşan askere çıkıştı:

— Götürün!

Bu kızgınlık karşısında, Kâmil Bey'in gülmesi tuttu.

Demek, ihanet, paşa oğlu olup kurmay binbaşı üniforması bile giyince, nihayet, Niyazi Efendi denilen rezilliğe benziyordu. Yalnız hilesi artıyor o kadar...

Odasının pislik içinde yalnızlığı ilk defa kendisine sevimli, dost, sıcak geldi. Büyük bir iyilik yapmış gibi yüreği sevinçle doluydu. "İnsanları tanıyacağım" diye düşündü, "iyi başladık. Hiçbirisi elimden kurtulamayacak. Hepsini iyice tanıyacağım!" Altında ezilmekten korktuğu tehlike, bir oyun halini alıvermişti. Bir çeşit spor çekişmesi... Ya da piyesin büyük provası... Birazdan boks eldivenlerini çıkaracak, ya da iğreti kıyafetini değiştirip kendi benliğini alacak...

Acaba, bazı subaylar, Osmanlı İmparatorluğu'nun aralıksız yenilmelerinden sonra mı böyle olmuşlar? "Hele bakın binbaşı beyin öfkesini sevsinler. . : Düşmana karşı değil de, esirlere karşı bir öfke... Esirlerin esirine karşı... Çok yaşayın siz, e mi?"

Ellerini neşeyle ovuştururken öylece durdu. Yüzü asıldı.

Nedime Hanım, bu gidişle yüzde yüz tutuklanacaktı. Ona da tuzak kuracaklar... Kendisine yaptıkları gibi, sözgelimi, "Ahmet, Remzi, Kâmil, her şeyi söylediler. İnkâr boş!" diyecekler. Belki ayrıca merhametine de başvurulacak... "Sizin yüzünüzden üç aile mahvoluyor" derlerse kahraman kadın mutlaka kendini feda eder.

Aleyhinde hiçbir delil bulunmadığını, hiç kimsenin de kendisi için fedakârlık yapmadığını ona mutlaka bildirmek gerekiyordu. Ahmet'in intiharını, Ramiz Efendi'nin oyununu, kendisiyle pazarlık halinde olduklarını, hele Niyazi'nin namussuzluğunu mutlaka öğrenmeli...

Yumruklarını sıkarak, büyük bir çaresizlik içinde dolaşmaya başladı. Birkaç kere gidip gelince kuvveti kesildi. Hiçbir şey tasarlamadığı halde, kapıyı yumrukladı. Bir taraftan da, dünyanın en umutsuz, en yalvaran sesiyle: “İbrahim Efendi! İbrahim Efendi!” diye hıçkırıyordu.

Çıkardığı gürültüden gene kendisi ürkerek bir adım gerileyip çevresini korkuyla dinledi. “İbrahim’i ne yapacaksın budala! İnşallah kimse duymamıştır. İnşallah... ”

Yatağa oturdu. Canı, birdenbire, portakal istemişti. Bu, aynı zamanda kapıyı vurmasının sebebi olabilirdi.

“Kadını tevkif ederlerse... İbrahim’e ‘Portakal’ istedim derim... Tevkif ederlerse... O da bunu benden bilirse... Yalnız bir kere ihanet etmediğimi söylerim. Yemin falan etmeden... Eğer inanmadığını gözlerinden anlarsam, derhal, önünde kafama bir kurşun sıkarım. ”

“Bir lekeyi ölümle temizlemek” fikrini her zaman saçma bulurdu. “Ölüm hiçbir şeyi halletmez” inancı üzerinde, vaktiyle, bir uzun tartışmaya girdiğini de hatırlıyordu. Meğer, kimi durumlarda ölüm çok anlamlı oluyormuş. Hem de başka çare kalmamak şartıyla...

Neden sonra ayak sesleri duyarak boynunu uzattı. İbrahim’i çağırmalı mı, çağırmamak mı?

Ayak sesleri kapıda durdu, kilit açıldı. İbrahim’in ablak suratı göründü. Gülüyordu:

— Sana ateş getiriverdim beyim, mangalı bir güzel doldurdum.

— Sağol.

— Bir de gazete aldım, buyur.

— Teşekkür ederim.

Gözüne “Aksaray Cinayeti” diye büyük bir başlık ilişti. Az kalsın, her şeyi unutup bunu okuyacaktı.

— Sen, binbaşı beyi tanır miydin beyim?

İbrahim’in yüzüne soruyu anlamadan baktı:

— Binbaşıyı mı? “Hayır” diyecekken vazgeçti. Tanımaz olur muyum? Binbaşıyı da tanıyorum, paşayı da...

— Öyleymiş... Yazıcı söyledi. Yalan mundar, inanmadım. Seni büyük bir makama geçireceklermiş ama olmazlanmışsın, öyle mi?

— Öyle...

— Neden olmazlandın?

Kâmil Bey gülümsedi:

— Alay komutanlığı veriyorlar.

— Ee?

— Ben de. "Tümen komutanlığı olmazsa bana bakmayın" diyorum.

— Sen subay mısın aman, beyim?

— Vay budala vay! Daha bilmiyor muydun? Ben albayım! Albay...

— Yok canım... Tövbee! Aman albayım bir kusurumuz varsa bağışla! Biz köylü kısmıyız... Nefer parçası...

— Hayır! Ne kusurun olacak! Her hizmetimi görüyorsun.

— Vah, vah! İbrahim, hazırola geçmişti. Seni bu sebepten mi yakaladılar?

— Evet... Görev kabul etmiyorum diye...

— Kabul ediver... Oh beyim, şimdi kabul ediver de, sonra bir yolunu bulursun.

— Hiç olur mu oğlum? Ben harpte bir kere tümen komutanlığı yapmışım. Şimdi alay komutanlığına inersem dost düşman, ne der?

— Orası da doğru... "Attan in, eşeğe bin!" hesabı! Peki onlar neden tümen komutanlığı vermemekteler? Senden iyisini mi bulacaklar alçaklar?

— Onların da suçu yok. Burhanettin Bey, beni sever. Okul arkadaşıyız. Uzaktan akraba oluruz. Fakat malum ya, ordu dağıldı. Ortada it sürüsü kadar paşa var. Onlar boşta dururken bize tümen komutanlığı düşmüyor.

— işte bu kötü! Şimdi ne olacak?

— Meraklanma! Bir çaresini bulacaklar.

— Seni tümen komutanı yaparlar mı beyim?

— Hiç şüphen olmasın.

— Dayat öyleyse... Bir vakit kabul etme!

— Dayatacağım. Şimdi söyle bakalım İbrahim, eğer beni tümen komutanı yaparlarsa, benimle beraber gelir misin? Seni emir çavuşu alırım...

— Nereye gidilecek?

— Geyve Boğazı'na...

— Neresi? Rumeli'nde mi?

— Rumeli mi kaldı aptal? Sizin Çankırı'ya iki konak... Hiç duymadın mı? Arada bir Bolu var. Bolu-Ankara-Çankırı.

— İyi öyleyse... Aman pek iyi... İbrahim biraz düşündü. Lâkin biz çavuş değiliz ki...

— Orasını bana bırak... Eğer razı olursan, şimdiden sana izin... Çavuş işaretlerini peydahla!

— Sağol beyim! Allah senden razı olsun! Bizim kel Murtaza bile onbaşı oldu. Biz burada kaldık. Sağol.

— Lâkin bu laf aramızda kalacak. Birisi duyarsa olmaz.

— Bilmez miyim, hiç söylenir mi? Biz sır saklamasını öğrendik beyim... Ağaçlarda laf var, ben de laf yok...

— Aferin...

— Alay komutanlığı da iyi idi beyim... Gene sen bilirsin, "Hani burada yatmadansa... " dedim. Başka bir emrin var mı?

Kâmil Bey, apansız açılan bu acayip konuşmadan yararlanarak kurduğu plana hemen başlamamak için kendisini zor tuttu. Acele etmek belki Asker İbrahim'i şüphelendirirdi.

Tümen komutanlığına yaraşacağını umarak kasıldı, soruyu duymazdan geldi. Gazeteyi açıp yüzünü sakladı.

Gardiyan Asker İbrahim'in son şüphelerini de, Kâmil Bey'in, "koskoca paşa oğlu" olması dağıtmıştı. Yalanı yok. Yazıcı yeminle söylemekte... Yazıcı da Burhanettin Bey'den işitmiş. Burhanettin Bey demiş ki: "Akılsız olduktan sonra paşa oğulluğu fayda mı verir? Herif kendisini bedavaya mahvediyor" demiş.

Asker İbrahim, iki yıldan beri gardiyanlık ediyordu. O kadar akıl almaz suçlar, suçlular görmüştü ki, "alay komutanlığını kabul etmemek" suçunu yadırgamadı. Alay komutanlığı şurada dursun, yazıcıya inanmak gerekirse asıl teklif edilen görev alay komutanlığından da büyüktü.

"Sen ne bileceksin. Say ki herif seraskerliği kabul etmiyor" demişti. "Ulan yaşasın vallaha! Herif tam erkek desene... "

Köylü İbrahim'in şehirliler için kullandığı iki tane yiğitlik ölçüsü vardı: Birincisi: Aylığa metelik vermemek... İkincisi: Sopa yerken Abdülvahap Çavuş'a anaavrat sövmek... Köydeki Hatip Hoca her zaman söylemez mi? "Osmanlı, aylığı kesilince şaşırır. Bir de Osmanlıyı sopadır yola getiren!" Bu uzun herif, aylığa kulak asmıyorsa iyi... Böyleleri keselerini emirerlerine teslim ederler. "Gayri sen, insafına göre harç edersin! Liraların üstünü sormamasından da belli... Babası vaktiyle vurgunu vurmuştur. Harcamakla tükenir mi?"

Asker İbrahim'in aklım karıştıran nokta, bu kadar büyük bir adamın "Karagözcü soytarı" ile ne ilişiği olabileceğiydi. Kâmil Bey, "Karagözcü soytarı" ile görüştürülmesini rica edeli üç gün oluyordu. Maksadı eve haber yollamakmış. Evden de padişahın sarayına gidecekler, tümen komutanlığını alıvereceklermiş. "İzinli günümde ben gitsem... " "Olmaz. Ramiz Efendi, babamın emektarıdır. Yolunu o bilir. ", "Peki onu neden tuttular?", "Benim yüzümden... "

İbrahim, bütün bunları üç gün hesapladıktan sonra bir sabah erken telaşla içeri girdi, parmağı dudaklarında fısıldadı:

— Hadi beyim, çabuk! Aman haa...

— Ne var?

— O herif su dökmeye çıktı.

— Hangi herif?

— Karagözcü soytarı... Kara herif...

— Ramiz Efendi mi?

— Artık bilmem... Çabuk. Ne diyeceksen deyiver. Aman haa...

Kâmil Bey, sabunu koşup aldı. Havlu yerine kullandığı peşkiri ararken: “Sağol... Sağol!” diyordu.

İbrahim akıl öğretti:

— İbriği de al... El yıkar gibi muslukta durur konuşursunuz. Birisi gelirse ben öksürürüm. Abdülvahap Çavuş az kalsın fukaranın gözünü patlatacaktı. Bir sopa attı. Sorma gitsin...

“Bir sopa attı. Sorma gitsin... Bir sopa... ” Kâmil Bey, başının içinde çizmeli, mahmuzlu ayak sesleri gibi öten bu kelimelerle aptesthaneye doğru yürüdü.

Düşmandan henüz dayak yememiş bir adam, düşmandan dayak yemiş bir adamla konuşmaya gidiyordu. Dayak yememiş olmaktan gelen büyük bir utançla...

Önce, beyaz bir ten fanilası, bu faniladan dışarı fırlamış iki sıska omuz fark etti. Fanilada iki yama vardı. Yüzünü yıkayan adam, üşümekle ıslık çalmak arasında sivri sesler çıkarıyordu. Giydiği takunyaların arkaları o kadar aşınmıştı ki, topukları nerdeyse yere değecekti.

— Geçmiş olsun kardeşim!

Ramiz Efendi, aşağıdan yukarıya baktı. Islığı kesmedi. Sol gözü mosmordu. Esmer, zayıf suratı, tek gözü siyah tüylerle çevrili bir köpek yavrusuna benzemişti.

— Size bir şey söylemek istedim de...

Islık durdu.

— Korkuyorum.

Kara gözlerin merakı birden iğrenmeye döndü; ıslık başladı.

— Kendim için değil. Nedime Hanım için.

Islık gene durdu.

— Kadındır, belki şaşırtırlar. Size yaptıkları gibi “Kâmil Bey her şeyi söyledi” derler. Bir haber yollamak lazım. Ben hiçbir şey söylemedim kardeşim...

Cevap bekledi. İnanıp inanmadığını anlayamamıştı. Ölmekten daha zor bir iş yapmakta olduğunu fark ediyordu. Karşılığın gelmesi uzayınca soluk soluğa yalvardı:

— Kardeşim. Bir Niyazi Efendi var. Bilmem tanır mısınız? Hepimizi ele veren olur. Nedime Hanım’a haber yollamak. Ben bu işi beceremem. Siz belki bir çare bulursunuz diyerek... Niyazi’den sakınsın. Nedime Hanım ona körü körüne inanır. İhsan Bey’e de haber yollamak. Mahpushaneye... Hepsine, herkese haber yollamalıyız. Niyazi alçağın biri. Ararat vapuru meselesinde galiba bizi soymak istedi. Beceremeyince intikam almaya kalktı. Ahmet Bey’in kendisini astığını da arkadaşlara söylemek... Nedime Hanım için delil bulamadılar.

Gardiyan asker İbrahim, bu sırada kapıyı aralayıp, seslendi:

— Hadi çabuk!

Ramiz Efendi, elinin sabunlarını durulamadan yürüdü. Karşılık vermemişti.

Kâmil Bey, sözlerinden bir şey anlayıp anlamadığını bile kestiremeden öylece kalakaldı.

O kadar önem verdiği, İbrahim’e köpek gibi yalvararak elde ettiği bu buluşma, böyle mi geçecekti? Kendisi, bu tanımadığı adama güvendiği halde, o, niçin böyle davranmıştı? insanlar, birbirlerinin yüzünden, sesinden hiç mi bir şey anlamazlar? Sözgelimi, Ramiz Efendiye güvenmek için, yüzüne bir kere bakmak yeter! insan mümkün değil yanılmaz. “Yanılmaz mı? Niyazi’de nasıl yanıldınız budala!”

Ramiz Efendi’ye hak vererek yüreği biraz ferahladı. Bu işlerin acemisi olduğunu inkâr mı edecek? Hayattan, insanlardan alacak bir sürü ders olduğunu... Bir sürü ders ki, diğer birçok insanlar, onları kolayca öğrenmişler... Birbirleriyle boğuşa boğuşa... “Yaşamak, Don Quichotte resimleri yapmaktan mı ibaret?”

Yüzünü bile yıkamaya lüzum görmeden, odasına döndü.

İbrahim arkalarından kapıyı kapattıktan sonra, büsbütün başka bir şey sordu:

— Herifin gözünü gördün mü beyim?

— Gördüm.

— Yumruğu yemesiyle yere kapandı. Abdülvahap Çavuş Arap'tır. Bu herif de bulaştı, Arap gibi konuşmaklığa... Duysan, Kuran okumaktan farksız... “Eve haber yollasak da kocakarı gelse... ” dedi. Abdülvahap Çavuş duymazlığa vurdu. Duymaz mı? Domuz gibi duyar. Huyu böyle... Bir daha söyletecek de sopa çekecek... Karagözcü soytarı, tekrardan “Eve haber yollasak... ” dedi, demedi, yumruğu gözünün üstüne yedi. Abdülvahap Çavuş'un yumruğunu yiyip ayakta duranı ben şimdiye kadar hiç m görmedim. Karagözcü bir kere yere serildi. Ben öldü sandım. Meğer ne it canlı herifmiş. Zıpladı kalktı. Ne dese beğenirsin, “Tayyip, ya şeydi” demez mi? Öp de başına koy. Arapçada bu laf: “Güzel! Ya efendi!” demekmiş. Abdülvahap Çavuş büsbütün öfkelendi. Bir yumruk da göğsüne yerleştirdi. Herifin iman tahtası davul gibi öttü. Yine yere yıkıldı. Yine aynı laf... Böylece ben yediye, sekize kadar saydım... Sonunda Abdülvahap Çavuş baktı ki “Tayyip ya şeydi!” lafı bitmeyecek. “Yıkıl Allah belam versin!” diye güldü. Ne o beyim... Gözlerin yaşardı. Yoksa, Karagözcü sana bir kötü haber mi verdi? Yalandır.

— Değil... Benim gözüm öyle yaşarır bazen...

— Söyledin mi sözünü?

— Söylemedim.

— Neden?

— Dediğim herif o değilmiş. Benzetmişim. Ben bunu hiç tanımıyorum.

— Evden ne isteyecektin?

— Çamaşır.

— Kirlendiyse, burada yıkatırız! Parçası iki kuruşa... Temiz yıkatırız.

— Teşekkür ederim. Şimdilik dursun...

Yine bir lira verip öteberi ısmarladı. Cebinde dört lira kalmıştı.

İbrahim çıktıktan sonra, bir şey hatırlayarak, “Ramiz Efendi’yi tanımam” dediğine pişman oldu. “Belki parası yoktur. Birkaç lira yollardık” diye düşünmüştü. “Tayyip ya şeydi!” demiş öyle mi? Her yumruktan sonra...

Kâmil Bey alt dudağını çiğniyordu.

Beş, altı günden beri evdekiler acaba ne yapıyorlar? Bakkaldan öteberi alırlar. “Gerekirse her şeyi satsınlar efendim! Bir kat yatakla bir tencereden başka her şeyi... ”

Öğleden sonra uyuyordu ki, kapı gürültü ile açıldı. Önde teğmen, arkada Abdülvahap Çavuş içeri girdi. Kâmil Bey yüreği çarparak doğruldu.

— Hadi hazırlanın, yukarıdan istiyorlar?

— Sorguya mı?

— Bilmiyorum. Hadi çabuk...

Bereket versin soyunmamıştı. Paltosunu giydi. Fesini başına geçirdi. Tıraşı üç günlüktü. Ancak şimdi, elini yüzünde gezdirince bunun böyle olduğunu fark etmişti. Rahatsız oldu.

Cigara paketini cebine koymadan önce subaya uzattı:

— Buyrun...

— Çok içtim.

— Buyrun rica ederim. Elleri titriyordu. Lütfen alınız.

— Haydi birer yakalım... Sen de al çavuş...

Abdülvahap Çavuş, uzun, nazik parmaklı, içi pembemsi elini uzattı. Hiçbir yerine değmediği halde, Kâmil Bey, Ramiz Efendi’yi her vuruşta yere seren bu elin demir soğukluğunu derisinde duyar gibi oldu. Ürperdi. “Tayyip ya şeydi!” Az kalsın böyle söyleyecekti. Cesaret edemedi. Cesaret, sabır, kısacası yiğitlik denilen şeyin, bu sözü her canı istediği yerde söyleyebilmek olduğunu anlıyordu. Yumrukları yiyip yere kapandığı halde galip bir düşmanla alay

edebilmek... Bu kuvvet, yenilmezlikten, mutlaka öç alacağına inanmaktan gelir.

Yorgun, biraz usanmış, kibrit arıyordu. “Ramiz Efendi gibi olmak için ne yapmalı?” İşte kendisi bir kadın gibi korkuyor, hem de ne olacağını bilmeden... Belki de yukarıya salıvermek için çağırıyorlardır. Öyleyken işte yüreği titremekte...

Birdenbire, işi anlar gibi oldu. Kendisi Ramiz Efendi’ye sonuna kadar güvendiği halde, Ramiz Efendi’nin kendisinden niçin çekindiğini galiba anlamıştı. Korktuğunu Ramiz Efendi biliyordu da ondan... Korkan bir adama elbet güvenilmez. Nitekim kendisi de, Ramiz Efendi’nin korkmadığına emin... Korkmadığına emin olduğundan, aptesthane arasında ondan imdat istemeye sıkılmadı.

Subayla beraber direklerin arasından geçtiler. Büyük koğuşlardan öfkeli erkek homurtuları geliyor, ut gene çalmıyordu.

Koridor her zamanki gibi bomboştu. Biraz tozlu görünmese burası, sözgelimi, bir yatılı kız okuluna ait de olabilirdi.

Binbaşı Burhanettin Bey herhalde, düşünüp düşünmediğini soracak... Hayret doğrusu! O teklifi iki günden beri şimdi ilk defa hatırlamıştı. “Üzerinde düşünmedim bile... ” demiş olsa, adamcağız inanmaz. Oysa, binbaşı bey de, bunu tamamıyla unutmuştur. Kâğıtları görev zoruyla tekrar önüne alıncaya kadar kendisi de unuttuğu halde, bu söze inanmaz.

Binbaşı beyin yanma gittiklerini önünde durdukları kapıdan anladı.

Teğmen, kalpağını düzeltip kapıyı öyle çaldı. İçeriye girmesiyle dışarı çıkması bir oldu, çekilip yol verdi:

— Buyrunuz!

Gene, o kıpkırmızı ipek paravan, gene o baygın yasemin kokusu...

Kâmil Bey, bir an belli belirsiz sendeleyip karısı Nermin’le göz göze durdu.

Nermin ölmüş olsaydı da, onu böyle dipdiri, siyah ipek çarşafının içinde, tapılacak kadar güzel, merhametten ölünecek kadar kederli görseydi, gene bu kadar şaşırmazdı. Bunu o kadar ummamıştı.

Sanki karısının kendisini aramaya çıkıp buraya gelmesi kesinlikle imkânsızmış gibi...

Nermin, kocasının kalıpsız fesine, uzamış traşına, ütüsüz elbiselerine, hele, biraz kirli gömlek yakasına dehşetle bakıyordu.

Hepsinden beteri, Kâmil Bey'in üzerindeki çekingenlik, hatta korku... Bunu saklamaya bile lüzum görmüyor. Her zaman, her durumda kendisinden daima emin Kâmil Bey, sanki bir büyük anıt gibi yıkılmış da, yerini, bu şaşkın, ürkek, zavallı adamcağız almış...

Nermin, dehşetle irkilip ellerini yüzüne kapattı:

— Bize bu fenalığı niçin yaptınız?

Kâmil Bey, hızla karısına yaklaştı:

— Rica ederim!

Elini, sarsılan ince omuza koydu. Çaresizlikle ötekilere baktı.

Hala hanımın kocası müteahhit İbrahim Bey'le, tek gözlüklü İngiliz yüzbaşısı gözlerini yere eğmişlerdi.

Kurmay Binbaşı Burhanettin Bey: "Beğendiniz mi yaptığınızı?" anlamına başını salladı.

Kâmil Bey, yavaş sesle yalvarıyordu:

— Ağlamayın rica ederim! Bir yanlışlık bu... inanmazsanız Binbaşı beye sorunuz. Değil mi Efendim?

— Hani metin olacaktınız hanımefendi, söz vermiştiniz...

Nermin başını kaldırdı. Islak gözleriyle bedbaht bir kız çocuğuna benziyordu. Kâmil Bey, o anda tıkarımış bir adamın hava ihtiyacıyla Ayşe'nin yokluğunu duydu:

— Nerede Ayşe?

— Bir de onu mu getirmeliydik? Kaç gündür neler çekiyoruz? Burasını enişte beyim buldu. Nedir bu başımıza gelenler?

— Bir yanlışlık...

İngiliz yüzbaşısı, söze karıştı:

— Lütfen Fransızca görüşünüz efendim...

Nermin, Fransızcaya başladı. Kâmil Bey, bu dili ömründe ilk defa işitiyormuş gibi şaşırdı. Karısının ağzında daima şiire benzettiği Fransızca, şimdi bir işkence aletine dönmüştü. Her kelime yüreğini sızlatıyordu.

Nermin içini çeke çeke anlattı:

— Meraktan öldük! O yabancı mahallede kimseleri tanımıyoruz. Bilmediğim birtakım kılıksız adamlar geldi. Tevkif edildiğinizi haber verdiler. Bir şeye ihtiyacımız olup olmadığını sordular. Beni onlar daha çok korkuttu. Bize nasıl yardım edebilirlermiş? Enişte beyime hemen telgraf çektim. Gazeteye uğramış Enişte beyim... Kapalıymış. Meraktan ölüyorduk. Allah razı olsun enişte beyimden... zahmet ettiler...

Kâmil Bey, elini karısının omzundan çekti, nereye koyacağını bilemeden, bir an öyle tuttu, sonra, ayıp bir şey saklar gibi, yanma salıverdi. “Otur” diyen olmamıştı. Ayakta durmak kendisini büsbütün şaşırtıyordu. Bir korkulu rüya içindeymiş gibi, uyarmaya çalıştı. Nermin’in kendisinden kat kat yüksek, korkunç derecede yabancı bir insan haline gelmesi akıl alır şey değildi. Öksürdü. Burhanettin Bey’e gülümseyerek, bir iskemle çekti, suçlu, ürkek, bitik oturdu.

— O kadını buldu enişte beyim... Nedime denilen kadını... “Benim haberim yok... ” demiş. İnsanları felakete sürükledikten sonra “Haberim yok” demek, herhalde bize mahsus bir nasyonalizm olacak...

— Neden haberi olacaktı?

— Yeter artık... Beni hâlâ çocuk sayıyorsunuz. Zaten hiçbir zaman beni Ayşe’den ayırmadınız. İçinde bulunduğumuz yoksulluk yetmiyormuş gibi, bir de böyle... Bulanık işlere giriyorsunuz. Benim her şeyden haberim var. Enişte beyim işin içyüzünü öğrendi. Beyefendi... Binbaşı Burhanettin Bey’e zorla gülümsedi: aklınızın artık başınıza gelmiş olacağını söylediler. Temenni ederim ki doğru olsun...

— Aklım başıma mı gelmiş? Benim aklım başımda değil mi?

— Ben harap oldum. Çocuk ağlamaktan bitti. Kendinize acımıyorsanız, bari, bize acıyın...

— Kendimi ben tutuklamışım gibi konuşuyorsunuz! “Bir yanlışlık var” diyorum, size...

— Yanlışlık falan yok. Doğruyu söylemiyormuşsunuz. Doğruyu söylerseniz sizi hemen salıvereceklermiş... Paşa hazretleri enişte beyime söz verdiler. Roma Elçiliği başkâtipliğini kabul etmiyormuşsunuz?

Enişte bey, ilk defa söze karıştı. Sesinde tehlikenin dışında bulunmanın rahatlığı vardı:

— Paşa hazretleriyle görüştüm! Sizi doğrudan doğruya ilgilendiren bir mesele değilmiş. Bir ifade için geçici olarak burada tutuluyormuşsunuz.

Enişte Bey, başka dil bilmediği için Türkçe görüşüyordu. Kâmil Bey, eskiden beri sevmediği bu adamın Türkçesinden tuhaf bir rahatlık duyarak, sordu:

— Nasıl bir ifadeymiş bu?

— Gerçeği söyleyeceksiniz.

— Gerçek?

— O kadın üzerinde bildiklerinizi... Doğruyu... Bütün bu pis işler onun başının altından çıkmış. Zaten biliniyor bu... Doğruyu söylerseniz, hemen bırakılacaksınız. Kadını korumaya çalışmak faydasız... Zaten sabıkalının birisiymiş. Yani kocası hüküm giymiş bir şüpheli adam...

— Böyledir diyerek benim o kadına iftira etmem mi isteniyor? Bizi bu pis işten kurtaracak temiz yol bu mu?

— İftira etmeyeceksiniz... Gerçeği söyleyeceksiniz. Dayatmak zaten faydasız...

— Bırakın bu “faydasız” sözünü, enişte bey... “enişte bey” kelimelerine acı acı bastı. Faydasız olan, benden bir gebe kadına iftira etmeyi beklemektir. Karısına döndü: Sana yalan söylüyorlar Nermin! Böyle bir kurtuluş yolu yoktur. Nedime Hanım, bu işlerle uzaktan yakından ilgili değil! İspatı da tutuklanmamış olması... Şu

anda kederlisin, iyi düşünemiyorsun. Suçsuz bir kadına iftira ederek kurtulmamı sen de elbet, istemezsin. Sonra ben senin yüzüne, Ayşe'nin yüzüne nasıl bakarım? İnsanlıktan, erkeklikten, namustan nasıl söz ederim. Değil mi?

— Bunlarla siz kendinizi aldatıyorsunuz. İngiliz yüzbaşısı kırbacını hafifçe oynattığı için, Nermin Türkçe başladığı halde hemen Fransızcaya geçti. Bir kocaman vapura cephaneyi siz mi bulup yüklettiniz? Evinizden ayrılmadan saldırı planlarını nereden ele geçirdiniz? Sonra herkes eğri düşünüyor da, bir siz mi doğru yoldasınız? O kadına acıdığınız kadar, bize de acısanıza...

— Siz, hamdolsun, acınacak halde değilsiniz.

— Biz mi? Acayip^ Enişte beyim yardımımıza koşmamış olsaydı, vapur parasını bulamayacaktım.

Kâmil Bey gözlerini kırpıştırarak irkildi. Tokat yemiş onurlu bir adam dehşeti duymuştu.

Nermin de söylediklerinden ürkerek, hemen Ayşe'ye sığındı:

— Çocuk kaç gecedir uyumuyor, "Baba!" diyerek kendisini paralıyor. Uluya uluya ağlamasını duysanız yüreğiniz parçalanır. Mendilini burnuna götürdü. Bizi öldüreceksiniz...

Kâmil Bey'in gözlerine yaş hücum etti. Bir yere tutunmak istemiş gibi ötekilerin yüzüne baktı. İngiliz yüzbaşısı, konuşulanları anlamıyormuş gibi kılı kıpırdamadan oturuyordu. Enişte beyle Burhanettin Bey kederli idiler.

Nermin, yalvararak:

— Rica ederim, bu işi, nasıl isterseniz öyle bitiriniz... Ama, mutlaka bitiriniz. Elbette sizin şerefinizi de kurtaracak bir çıkarı vardır, değil mi beyefendi?

Burhanettin Bey, güzel Fransızcasıyla doğruladı:

— Bulunur! Zaten iftira söz konusu değil... Ada'ya gidilmiş. Yani, tehlikeli belgelerin Ada'da saklı olduğundan şüpheleniyoruz. Beyefendinin Ada'ya gitmedikleri anlaşıldığına göre Ada'ya

gönderilen adamı, Ada'da belgeleri saklayan kimseyi bildirirlerse... Yani, biz "kadını mutlaka ele versin" demiyoruz.

Kâmil Bey, bütün bu sözlerden, yalnız Nedime Hanım'ın şimdilik tehlikede olmadığına dikkat etmişti. Buna o kadar sevindi ki, Nermin'in ıstırabı, Ayşe'nin ağlaması, enişte beyin kasıntısı, İngiliz yüzbaşısının soğukluğu, Burhanettin Bey'in aptal kurnazlığı hatta, fukaralığının karısı tarafından insafsızca yüzüne vurulması falan, pek değersiz şeyler haline geliverdi. Deminden beri içinde bocaladığı şaşkınlık dağılmış, gizli bir neşeye kapılmıştı. Gülümsedi:

— İyi ama, beyefendiciğim, ben "Ada'ya gitmedim" dedim. Bunun böyle olduğu işte anlaşılmış. Siz söylüyorsunuz. Şu halde, haber veren yalan söylemiş oluyor. İşin temeli yalan olursa, ben size, aracılık eden adamla belgeleri evinde saklayan kimseyi nereden bulurum? Vallaha doğru söylüyorum. Üzüm sandığını bana Ahmet Bey emanet etmişti. Onun ricasıyla Gülcemal'e götürdüm. Samimi olarak söylüyorum, içinde böyle şeyler bulunduğundan zerre kadar haberim yoktu. Zaten olay söylediğim gibi geçmeseydi, bu işe başkaları karışsaydı da benim saflığımdan yararlanmaya yeltenseydiler, kim olurlarsa olsunlar, haber verirdim. Çünkü beni budala yerine koyan insanları korumak, bana düşmez. Ben hiçbir şeyi saklamıyorum. Ada meselesinin yalan olması, ötekilerin de yalan olduğunu zaten meydana koyuyor.

— Ada'yı siz söylemişsiniz?

— Kime söylemişim?

— Söylediniz mi, söylemediniz mi?

— Hayır! Nasıl söyleyebilirim. Yalan bir söz bu... Ben hiç yalan söyler miyim Nermin?

— Hayır! Söylemezsiniz.

— İşte gördünüz mü binbaşım! Ben yalan söylemesini hiç beceremem. Bunu, bütün dünya bilir. Sizi adi bir hafiye oynatıyor. Eğer gizli bir işse, Ada'dan neye söz edeyim? O hafiye bana işkence mi etmiş de, ağzımdan bu sözü zorla almış?

— Güvenmişsiniz.

— Görüyorsunuz ki güvenmemişim. Güvenmiş olsaydım, şimdi bana sorulacak bir şeyi kalmamak lazımdı. Siz, dediğim gibi, hangi maksatla hareket ettiğini kestiremediğim bir namussuzun oyununa kurban oluyorsunuz... Birdenbire İngiliz yüzbaşısına döndü. Siz, dünyada büyük işler görmüş, büyük edebiyatçılar, büyük sanatkârlar yetiştirmiş bir milletin çocuğusunuz. Burada, dünyanın en büyük zaferlerinden birini temsil ediyorsunuz. Öyleyken size haksız işler yaptırmak istiyorlar. Yenik memleketlerde, af buyurun, patlamış bir lağım gibi, alçaklığın nasıl orta yerde akıp gittiğini bilirsiniz. Bunların en kirlisi, her zamanki gibi kişisel kinler, kinli çıkarlardır. Şimdi burada, kocası inançlarını yazdığı için on sene hapse mahkûm edilmiş bir kadının hayatı söz konusu ediliyor. Gebe bir kadın. Bir millete gebe kadınlardan saldırmak dünya harbini kazanmış bir devlete yaraşmaz. Bu işe karışmanızı rica ederim. Eğer duyduğum doğruysa, bu işi komutanlığınız yakından izliyormuş. Alçak insanları kullanmak bir millet için, her zaman, alın lekesi sayılır. Size zafer kazanmış bir asker olduğunuz için başvuruyorum. Üstlerinize işin içyüzünü lütfen anlatınız. Bunu vaat ediyor musunuz yüzbaşı?

Kâmil Bey, susup bekledi. İngiliz, güzel yeşil gözleriyle dimdik yüzüne bakıyordu. Bu anda, belli bir şey, bu yaratık insan değildi.

Kâmil Bey, bütün kişisiz kıyıcılığını, İngiliz yüzbaşı üniforması altında gizlemiş Entellicens Servis’le karşı karşıya olduğunu anladı. Entellicens Servis için sözgelimi Shakespeare bile ancak, casus şifrelerinde yaradığı iş kadar değerli idi. Zaten kendisi de oyun oynadığı, oyunu pek de kötü oynamadığına inandığı için fazla kederlenmedi. Sözleri etkisini kaybetmeden karısına döndü:

— İşte beni gördünüz meleğim! Sağım, buradayım. Lütfen birisiyle çamaşır yollayınız. Ayşe’nin gözlerini üç kere öperim. Enişte beye, size karşı gösterdiği şefkatten, yardımdan dolayı minnettarım. Borcumu ölmezsem öderim.

Bunları Türkçe söylediğinden, enişte bey, atıldı:

— Rica ederim! Borç ne demek... Biz sizin iyiliğinize çalışıyoruz. Biraz düşünün...

— Zaten düşünmekten başka bir işim yok ki efendim, burada...

“Kâğıt-kalem bile vermiyorlar” diyecekti. Vazgeçti. Nermin’e gülümsedi:

— Hep düşünüyorum...

Enişte Bey, başını sallıyordu:

— Boşuna fedakârlık. Halanız kederinden hastalandı, Sabriye gecelerdir uyumuyor.

— Hanımefendiyle Sabriye Hanım’ı üzdüğümden dolayı özür dilerim.

Hiç istemediği halde, sesine biraz alay karışmıştı.

Enişte bey, bunu anladı. Kâmil Bey’i eskiden beri sevmezdi. Üç gündür Nermin’e karşı atıp tutuyor, kocasının hata ettiğini kolayca ispatlıyordu. Buraya gelirken de, otomobilde birkaç kere “Ben ona gösteririm. Bak, aklını başına nasıl getireceğim” demişti. Bunları hatırlayarak son bir gayretle söze girişti:

— Siz olayların iç yüzünü bilmiyorsunuz, damat bey! Bir gebe kadınla, iki serseri bütün dünyaya karşı gelemez. Rica ederim, bir dakika... Ben de burada Nermin’le Ayşe’yi düşünerek ödevimi yapacağım. Hepimiz bu dünyada şerefimizle yaşıyoruz. Bu bir... İkincisi, Anadolu’dan işittiğiniz yalan yanlış haberler sizi aldatıyor. Mustafa Kemal denilen eşkıya reisinin idamına karar verildi. Bu karar bütün vilayetlere bildirildi. Anadolu taraf taraf isyan halindedir. Padişahımız efendimize, milletin bağlılık telgrafları yağıyor. Bir millet uzun zaman kandırılamaz. İşte size daha açığını söyleyeyim. Yakında Yunan taarruzu, bütün bu dedikodulara son verecek. Anadolu, kazanamaz ya, kazansa bile, siz bundan ne kâr edersiniz?

— Kâr mı? Evet... Gülünç bir haldeyim enişte bey... Haklısınız. İnsan, kârı olmayan bir işe girer mi? İyi ama, ben de bu işe yalnız kâr için girdim. Nermin biliyor. Parasız kaldık. İş de bulamadım. Bir gazetenin müdürlüğünü teklif ettiler. Doğrusu pek parlak bir gazete değil ama, neylersiniz! Ayda 40 lira veriyorlardı. Şimdilik kırk lira... İleride, gazetenin satışı yükselirse bizim aylığı da arttıracaklardı. Mecbur oldum.

Kâmil Bey’in sesindeki kedere rağmen gözlerinin içi gülüyordu.

Enişte bey, bunu ayıpladı:

— Karınızın perişan haline bakıp üzülecek yerde, bir de gülüyorsunuz!

— Hayır, gülmüyorum. Gerçeği söylüyorum. Ben, nihayet, ücretli bir memurum. Çalıştığım gazetenin tutumu, yani siyasi görüşleri beni ilgilendirmez. Nitekim 50 lira ücret vermiş olsaydı, Ali Kemal Bey'in gazetesinde de çalışırdım.

Binbaşı Burhanettin Bey hemen sordu:

— Gerçek mi?

— Neden olmasın! Mademki bu dünya kâr üzerinde dönüyor. Ben de nihayet bu dünyanın insanlarındanım. Sonra, kârını, zararını bilmeyecek kadar da budala sayılmam.

Nermin hepsinden fazla şaşırmıştı. Gözlerini kırpıştırarak bakıyordu. Az kalsın inanacaktı ki, Kâmil Bey'in sol eli ile çenesini hafif hafif okşadığını fark etti. Bu hareketi iyi tanıyordu. Avrupa'da. "Sizin de hareminiz var mı?", "Yeniçeri kılığında, yatağanla mı dolaşırsınız?" diye sualler karşısında kaldığı zaman çenesini böyle ciddiyetle okşar, "Evet efendim" diye cevap verirdi. Kendi anlattığına göre, en fazla böyle sıralarda neşelenirmiş... Kırk lira için... Elindeki eldivenin fiyatı kırk lira... Kâmil Bey kırk liraya istemediği bir iş değil ya, cigarasını söndürmez. İyi ama, acaba o Kâmil Bey, şimdi karşısında oturan, bu fesi kalıpsız, elbisesi ütüsüz, kunduraları çamurlu, daha korkuncu, gömleğinin yakası iğrenç derecede kirli adam mı? Nermin birdenbire derin bir uçurum görmüş gibi gözlerini kıstı. Kocası kırk liraya muhtaç hale düşmüş olabilir. Hayatlarını mahveden fırtına, belki de bundan, yani fakirlikten ibaret... Bunun siyasetle falan ilintisi bile yok galiba! Nermin, paşa babası, bir sürü borçtan başka bir şey bırakmadan ölünce, bu korkunç fırtınanın evlerini ta temellerinden nasıl sarstığını dehşetle hatırladı. Bugün ortada temelleri sarsılacak bir konak bile bulunmuyor.

Hemen gidip avukatla görüşmeye karar vererek ayağa kalktı. Enişte beyin, Binbaşı Burhan Bey'e fısıl fısıl bir şeyler söylemekte olduğuna bile dikkat etmemişti.

— Gitmeliyim, çocuk yalnız... Sonra bir şeyler hatırlamış gibi yorgun yorgun sordu. Bulunduğunuz yerde ateş var mı?

— Var.

— Kendinizi üşütmeyin. Beyefendi, rahat olduğunuzu söylemişlerdi.

— Çok rahatım. Çamaşırı unutmayınız. Bir daha gelişinizde Ayşe'yi mutlaka getirirsiniz. Çamaşırla beraber, çocuğun bir de resmini isterim. Burhanettin Bey'e döndü. Yasak değil ya?

— Ne? Resim mi? Hayır.

— Teşekkür ederim.

Enişte Bey elini iç cebine atmıştı. Duraklayarak konuştu:

— Size birkaç para bırakacağız... Çok rica ederim.

— Mersi efendim... Param var.

— Olsun... Bunu Nermin'in hatırı için kabul edeceksiniz. Pek üzülür. Söylesene kızım!

Kâmil Bey, karısının karşılık vermesini beklemeden kesip attı:

— Param var.

Nermin alt dudağını ısırarak ağlamaya hazırlanıyordu. Enişte bey, eli hâlâ iç cebinde beklerken Kâmil Bey, karısına döndü:

— Hadi efendim! Güle güle...

Misafirler gidince, Burhanettin Bey içini çekti:

— Korkunç şeyler bunlar!

— Hangisi efendim? Yunan saldırısı mı?

— Benim saldırıdan haberim yok.

— Öyleyse korkunç olan nedir?

— Kadınların bizim yüzümüzden çektikleri...

Yalan söylüyordu. Yalan söylemese bir haftadan beri bir başka kadını, kocası mahpusta bulunan, gerçekten daha acılı bir başka kadını mahvetmeye uğraşabilir mi?

Kâmil Bey, zelzele gibi yeraltı homurtularıyla yaklaşan büyük bir öfkeye kapılmış olarak, odasına dönmüştü.

Yalnız kalır kalmaz, nedense, ilk defa, kocasını aldatan kadınları hatırladı. Bunlardan, o zamana kadar ancak, üç dört tane tanımıştı. Hepsi de ayrı ayrı milletlerden, ayrı sosyal zümrelerdendi. Hatta ilk bakışta, huyları aldatma sebepleri birbirinin tamamıyla tersi gibi göründüğü halde, aynı cinsten olduklarını hemen anlamıştı. Hepsi de hainlikten zevk duyan, alçaldıklarını kavrayamayacak kadar dalgın, insanı ürkütecek kadar güçsüz şeylerdi. Hepsinde de, razı etmiş olmanın pis zevkini kaybeder etmez, elleri vıcık vıcık bir şeye sürülmüş gibi rahatsızlık duymuş, böylelerini biraz haklı görmeye çalışan bazı romanlarla romancılardan iğrenmişti.

Kadınlar aldatmakla kendilerini kirletiyorlar, erkekler de bu kirletmek işine hırsla koşuyorlardı. Mesele asla çeşni meselesi değildi. Vakit geçirmek, eğlenmek, falan da olamazdı. Daha acıklısı, bu işte de aşka benzeyen bir kepazelik kullanılıyordu. “Seni seviyorum” sözünün bu kadar çirkefe düşmesi de belki bundandı. Dünya yüzündeki her çeşit orospulukta, her çeşit orospuda, bunlar ister kadın, ister erkek olsun, ister cinsel ilintilerde, ister haysiyet konularında orospuluk etsinler, bol bol aptallık bulunuyordu.

Hızlı hızlı volta vururken durakladı, bir cigara yaktı. Kadın erkek ilintilerinde, hiçbir zaman tek yönlü, sert yargılardan yana olmamış, bütün aldatmalarda, aldatanların bile bazen bilemedikleri bir özür bulunduğuna inanmıştı. Deminden beri düşündükleri Nermin’i kıskanmaktan geliyordu.

Karısının ıslak gözlerini hatırladı. Onun elinden hâlâ bir sıcaklık kalmış gibi, avucunun içini minnetle öptü. Nermin, bu yaşında 'bile, bir bebek gibi, yaşama zorluklarının acemisiydi ama, kocasının şerefini her zaman korumayı becermiş, aralarına kıskançlığın rahatsızlığını hemen hemen hiç getirmemişti.

“Kadını şaşırttık!” diye düşündü. Ne kadar budala, hatta kıyıcı davrandığını şimdi anlıyordu. Her şeyi, hırsızlık eder gibi, ondan saklamaya hakkı olmamak lazımdır. Anlatmalı, inandırmak, razı etmeliydi. “Anlamaz ki... ” Ne demek? Mademki Nedime Hanım

anlamış... “Onu bu işlere karıştırmamak!” nasıl yanlış bir düşünce!.. Hiç karıştırmamak mümkün mü? işte, bak, nasıl karıştı! Sağ gözün karıştığı bir işe, sol gözü karıştırmamak, ancak, ona bir kara bez bağlamakla olur! Acaba, çarşaf, yıllardan beri, Türk kadınlarının olduğu kadar Türk erkeklerinin de gözlerini mi bağladı?

Bunları Nermin’e, böylece yazmaya karar vererek alışık bir hareketle ceketinin sol iç cebinde dolmakalemini aradı. Kalemini de, öteki ufak tefeğiyle beraber aldıklarını hatırlayınca kapıya umutsuz umutsuz baktı.

Kapının üzerine tebeşirle yazılmış yazıyı, buraya geldi geleli, belki onuncu defa okudu: “Mahpusluk bir şey değil / Sevdalık var bir yandan. ”

Kendisi yanlış düşünüyordu. Doğrusu kapıdaki yazıdaydı. Nermin’e içinde debelendiği toplumsal boğuşmanın nedenlerini değil, ona karşı duyduğu büyük aşkı, bu aşktan gelen minnettarlığı yanmalı... On dokuz yaşındaki bir delikanlı ateşiyle alev alev bir aşk mektubu...

Yüreği büyümüş olarak, karyolaya sırtüstü uzandı. Uzun zaman karısına yazacağı mektubu tasarladı: “Sevgili karıcığım, her şeyden önce beni affetmeni ellerini öperek yalvarıyorum... ” Bir düşünceyi yazı haline getirmeden kafanın içinde uzun uzadıya evirip çevirmenin imkânsızlığını ilk defa bu kadar açık anlıyordu. Bir küçücük kurşun kalemle şuncacık bir kâğıt parçasının olmaması, “fikir” denilen insan varlığındaki en üstün kudreti sulandırıp dağıtmakta, hiçbir işe yaramaz hale getirmekteydi. Zihin, mektubun cümlelerini sıralayacak yerde, birdenbire, kapalı bir zarfa geçiyor, bu kapalı zarf, bir postacı çantasına düşüyor, Postacı köşkün kapısını çalıyor... Sonra, sobanın karşısında, sırtında kırmızı hırkasıyla Nermin... Yanında, gözleri ağlamaktan kıpkırmızı olmuş Ayşe... Nermin mektubu okurken... “Sevgili karıcığım, her şeyden önce beni affetmeni... ”

Bir zaman sonra bu ilk cümleyi beğenmedi. “Böyle başlamalar çoğunlukla bir ihaneti açıklarken kullanılır. Kadın ya da erkek, arkada bıraktığına böyle bir mektup yazar... ” Başka cümleler buldu. Her bulduğunu ilk defa beğeniyor, biraz vakit geçince, tekrar birinci

cümleye dönüyordu: “Sevgili karıcığım, her şeyden önce beni affetmem... ”

Nihayet içinde bulunduğu durumda yazının pek yetersiz bir anlaşma aracı olduğuna karar verdi. Sesin ahengi, el, yüz hareketleri, hele bakışlar, hatta okşamalar falan lazımdı. Hem iki taraf arasında güç dengesi birdenbire kendi aleyhine dönmüştü. Mahpus bir adam sekiz yıllık karısına, çocuğunun annesine bile, aşkını anlatırken ellerini öperek af dileyemez. General Bonapart’ın Josephine’e, İtalya’dan yolladığı yalvaran mektupları ancak zafer sayesinde yazabildiği, yani birisinden alçalmaksızın af dilemek için mutlaka üstün yerde olmanın gerektiği anlaşılıyordu.

Oysa Ayşe, altı yaşında değil de, mesela on sekiz yaşında olsaydı, ona kolayca yazar, derdini döker, annesiyle babası arasında sevgi elçiliği yapmasını pekâlâ ister.

Nermin yirmi sekiz yaşında... On dört yıl sonra kırk ikisinde olacak... Kendisi de kırk sekizinde, belki de ak saçlı bir ihtiyar... Belki o zaman böyle bir mektuba da ihtiyaç kalmaz.

“Ayşe, çok şükür, insan gibi ıstırap çekecek yaşta bulunmuyor. ” Kendisi için ağlamaktan harap olduğunu söylemişlerdi. Sahiden o kadar harap bir halde mi? Ayşe için, babası, sözgelimi, kaybolan bir yeni oyuncak kadar önemliyse, gene bir şeydir.

Kâmil Bey Baba olmak ne güzel, diye düşündü. Birisinden mi duyduğunu, yoksa, bir yerde mi okuduğunu kestiremeden, “Baba olmak biraz da Allah olmaya benziyor” cümlesini birkaç kere tekrarladı.

Hele, Ayşe doğduktan sonra, zaman zaman Goryo Baba’yı düşünmüş, bu kıyıcı kitabı bir daha okumak istediği halde bir türlü cesaret edememişti. Nihayet ikinci defa okuyup bitirince, dehşetli bir öfkeye tutulduğunu hatırlıyordu. Bu öfkeye birçok da korku karışmıştı. Evlat sevgisi insanı o sefil çaresizliğe, o başdöndürücü alçalışa gerçekten düşürebilir mi? Evlatların -yani kız çocukların- babalarına karşı hiç mi ödevleri yoktur?

. Sanat dehalarının birleşik tarafları olmalı. Dostoyevski ile Balzac nasıl da birbirlerine benziyorlar. Birinin Rus, ötekinin Fransız olması hiç önemli değil! Birisi kapkaranlık, öteki apaydınlık olduğu halde, birisinin karanlığında ötekinin aydınlığı, ötekinin aydınlığında da berisinin karanlığı fazlasıyla var. Her iki dâhide de kahramanlar birer taraflarıyla doğruca Allah'a bağlanıyorlar. Allah'ın insan icadı olduğunu anlamak için dâhi romancıların insanlarına, dâhi ressamların tablolarına, dâhi kompozitörlerin eserlerine, hattâ dâhi aktörlerin temsillerine bakmak elverir...

“Ayşe de benim eserim... Beni Allah'a bağlayan... Yani, bana Allah'tan bir parça getiren vasıta... İşte bu sebepten ‘baba olmak biraz da Allah olmaya benzer’ demişler... Doğru söylemişler... ”

Bir cigara daha yaktı.

Hele, Nedime Hanım'ı tanıdıktan sonra, Ayşe'yi başka türlü yetiştirmeye karar vermişti. “Ayşe hele büyüsün! Ayşe büyürse... ” İyi. İyi ama, Ayşe ile Nermin'in ne farkı var? Kendisi için, Nermin, nihayet Ayşe'nin büyümüşü sayılmaz mı? Şu halde, Nermin'i neden Nedime Hanım gibi yapmaya çalışmadı? Beceremez diye mi?

Bir zaman sonra kendi kendinden utanarak açıkladı: “Nedime Hanım'ı takdir ediyor, kızının ona benzemesini istiyordu. Fakat bu ancak on beş yıl sonraki işti. Bugün Nermin'i böyle bir tehlikeye atmaya asla cesareti yoktu. Nedime Hanım'ın evlerine geldiği cuma, söylediği bir sözü hatırladı: “Ben de herhangi bir Kâmil Bey'in Ayşe'si değil miyim?” insan, her şeyi kaybedince demek daha mı bencil oluyordu? Bir kere Nedime Hanım hiçbir tehlikeyle karşılaşmış sayılmazdı ki... Tutuklansa, mahkûm edilse bile... Çünkü güçlüdür Nedime Hanım! Kendisi, insanları, insanlar arasındaki ilintilerin toplamı olan hayatı, yeniden yeniye tanımaya başlamadı mı? Asıl tehlike insanları iyi tanımamaktan gelmez mi? Öyleyse, yakınlarına olaylarla insanları tanıtmak neden tehlike sayılsın? İşte görülüyor ki, asıl tehlike, hayatı yani insanları tanımamaktan geliyormuş. Bu konuda bilgisiz olanlar tehlikeye daha açık bulunuyorlar.

Oturdu. Çamurlu kunduralarına bakarak utangaç utangaç düşündü: “Hata ettik! Kadına meseleleri ayrıntılarıyla oturup anlatacaktık. ”

Meşin ceket, külot pantolon giyip beline tabanca kuşanarak dövüşmek, Nermin'e belki yaraşmazdı ama, başka işlerde pekâlâ faydalı olurdu. Mesela, bağış toplamakta... Herhangi bir fikrin kazanmasını kendisine iş edinerek, buna, salonlarında otururken bile yardım eden kadınları Avrupa'da çok görmüştü. Demek, o zaman kendisi de hayatın içinde değilmiş. İnsan ilintilerinin içyüzündeki yasalardan habersizmiş... Ya da onlara tamamıyla başka anlamlar veriyormuş. İşte bu bilgisizliği yüzünden, hayatı kendi hayatına bağlı insanları, dünyanın dışında bırakmış...

"Budala! Oturup kıza aşk mektupları yazmayı tasarlayacağına, bunları anlat!... "

Ancak böyle bir meselede af dilemek gülünç sayılmaz.

Nermin'in işi anlayacağına, anlayınca ödevlerini sevinçle kabul edeceğine emindi. Şimdiye kadar hiçbir isteğine karşı geldiğini hatırlamıyordu.

Gardiyan Asker İbrahim içeri girdiği zaman, Kâmil Bey bütün zorlukları yenmiş gibi memnundu. Gardiyanına takıldı:

— Geldin mi İbrahim Çavuş?

— Geldik sayende beyim... Geciktik de şimdi geldik. Canın sıkılmıştır öyle ya... Ablam mı geldi bugün?

— Evet, ablan...

— Gelsin... İyi... Haberin var mı, yukarıdakiler seni sevmektedir ki, ne kadar... Acımaktalar, fazladan... Yoksa ne mümkün? Buradakileri uçan kuşla konuşturmazlar. Ablamın yanında bir de gâvur subayı mı varmış, ne?

— Vardı.

— İşte gördün mü? O sebepten konuşturdular. Sen gâvurların dillerinden de anlarmışsın.

— Anlarım.

— Gâvura da iki çift laf edeydin. Şöyle, şöyle deseydin... İyi vallaha...

— Dedim.

— Kabul etti mi?

— Bilmem. Hiç sesini çıkarmadı.

— Karşılığına güç yetirememiştir. Aldı gâvur ağzının payını öyleyse... Boyunu bir güzel ölçtü demek... Aferin... Bunun böyle olacağım bilmese konuşturmazdı binbaşımız... Alt kattakileri uçan kuşla konuşturmazlar çünkü...

— Sen uçan kuş musun?

— Bize bakma! Biz adamdan sayılmayız. Biz mal gibiyiz, nefer kısmı... Sanki davar malı...

— Estağfurullah... Öyle söyleme...

— Bari, inat etmeseydin, bu kez... “Getirin şu alayı” deseydin...

— Demedim.

— Hâşâ huzurunuzdan, işte bunu beğenmedim, beyim... Olmadı. Şimdilik bir alay elvermez mi canım? İlerde bir tümen uydururduk şurdan burdan...

— Evet, şimdilik alay elvermez mi? Kâmil Bey gülümsedi. İyi ama, İbrahim Çavuş, ben alayın hiçbir çeşidinden hazzetmem. Bunu ne yapalım?

— Adam sen de... Alayı sen mi icat ettin? Büyük makama çıkarsan, omzunda yumurta küfesi yok ya, kaldırıverirsin... “Gayri ben ordumda alay istemem... Hep tümen olacak” dedin mi tamam! Ablam ne demekte bu işlere? Ağlamıştır fukara!

— Ağladı.

— Hey karı milleti! Bir şey olsa ağlar. “Sus be yahu! Sil gözünü rezil” deseydin.

— Dedim.

— Aklı ermez de ağlar. Köylü karısı da böyle... Aklı ermez, bir de gücü yetmez. Karıya pek ayıp değil ya, erkek kısmına yaraşmaz. Öyleyken, burada, Harp Divanı’nda, karı gibi ağlayan nice erkekler gördük biz. Tüh Allah belanızı versin...

— Sen hiç ağlamaz mısın?

— Ben mi? Ağlarım ama, Harp Divanı ürküntüsünden değil...

— Neden ağlarsın?

— Bak, dinle... Bizi Çankırı'da askere aldılar. Barut deposuna kapattılar. Karı, kız hep ardımıza düştü. Yanımıza sokmazlar. Karılar çığrışır. Derken şube reisi geldi. Bizi koyun gibi çevresine topladı. Nasihat verecek... Açtı Peygamber zamanındaki işlerden... Hamza pehlivanın şehitliğinden... Akıllı bir adam... Bar bar bağırmakta ki, değme kulak dayanmaz. Sesini rüzgâr toplayıp götürdüğünden pek anlamadım ama, davul vurulunca baktım ki gözlerimden yağmur gibi yaş yürümüş... Yalnız ben miyim? Ağlamayan kalmadı bizim sevkiyattan... Bir de yürüyüşe geçildi. Kasabadan çıkmaktayız. Tuttuk Ankara yolunu... Hey babam... Davul, zuma, "Hey gazileri... " vurmaz mı? Kocakarılar göğüslerini yırtarak kendilerini yere çarptılar... , Gelinler otura kaldı tavuk gibi... İşte orada, ne dersin beyim, biz bir daha koyuverdik ağlamayı...

— Gördün mü? Bazısı "Ey gaziler... " havasına ağlar, bazısı Harp Divanı havasına...

— Orasını bilmem beyim... Bizde erkek kısmı az biraz yiğitse hiç ağlamayacak... İbrahim içini çekti. Sizin çocuğunuz yok mu?

— Söyledim ya... Bir tane kızımız var.

— Sahi... "Bir kızım var" dedindi. Çocuk olduğu iyi beyim... Çocuk karının yularıdır. Karı milleti evinde oturur da çocuğu ile avunur. Adı ne?

— Ayşe... Beni arıyormuş, "İlle, babamı isterim" diyormuş.

— Kaç yaşında?

— Altı yaşında...

— Şimdi babaya düşkün olur ama, on yıl sonra eloğlunun ardına takılır da geçer gider.

Kâmil Bey'in yüreği sızladı. İbrahim doğru söylüyordu. Nermin, yatalak annesini yüzüstü bırakıp yıllarca yabancı memleketlerde nasıl dolaştı? Kaç kere "Anneni merak etmiyor musun?" diye sormayı düşünmüştü. Hele, çok mutlu olduğunu anladığı sıralarda...

— Çay içmeyecek misin beyim?

— Fena olmaz. İki çay söyle... Beraber içeriz.

— Bize istemezdi. Biz içtik.

— Sen benim işime, hani karışmayacaktın?

İbrahim, kapıyı aralık bırakıp gitti. Yalnız bu hareketi, Kâmil Bey'e ne kadar saygı duyduğunu, güvendiğini gösteriyordu.

"Başını alır da geçer gider. Eloğlunun ardına takılır da... " İçinde hafif hafif vuran tuhaf bir sızı, insanı hiç rahatsız etmeyen bir sızılı seyirme...

Akşam oluyordu. Gene upuzun, bomboş bir gece başlayacak... Kederden umuda, umuttan umutsuzluğa, sonra da bir çeşit anlatılması imkânsız sevince atlayarak, hayallerle dünyayı çepeçevre dolaşmak... Hatırlandığı zaman: "Ben bunu şimdi nereden hatırladım? Bunun ne değeri vardı ki aklımda kalmış" diye düşündüren küçücük, değersiz olayları, görüntüleri, renkleri, parıltılarla aydınlanan insan yüzlerini, yeniden yaşayıp yeniden seyrederken nihayet uyumak...

— İşte beyim... Biraz geç oldu ama, temiz oldu. Yeni demlemişler.

— Mersi...

İbrahim, çay bardağı elinde, duvara sırtını vererek çömeldi. Şimdi, kulakları daha büyük, yüzü daha tombalak, gözleri daha renksiz görünüyordu.

Kâmil Bey, laf olsun diye, sordu:

— Memleketten mektup geliyor mu?

— Memleketten mi? Yok... Mektubu temelli kestiler alçaklar... "Kocakarı öldü mutlaka" demedikse, dememize çok bişey kalmadı.

— İnşallah öyle bir şey olmamıştır. Ankara'dan falan haber almadın mı? Ankara sizin vilayet... Muharebeye dair...

— Muharebe öyle duruyormuş. "Yunan saldıracak" lafı var. N'olacaksa, olsa da kurtulsak. Bıktım beyim...

— Muharebeden mi bıktın?

— Muharebeden...

— Sen hiç muharebe etmemişsin ki...

— Muharebenin lafı daha zor. Sen içinde avunur gidersin. Lâkin burada, “dedim ki, dedin ki... ” bıktım tövbe olsun.

— Yener mi dersin?

— Kim? Yunan mı?

Kâmil Bey başını salladı.

— Bilinmez ki beyim... Koca Tanrı ne yazdıysa onu göreceğiz.

— Tanrı, bizi Yunan’a yendirmeyi yazar mı?

— Sakallı berber ne dediydi, duymadın mı? Bizi gâvurla terbiye edecekmiş. Ankara’da senin kardeşin falan mı var yoksa?

— İyi bildin. Kardeşim orada.

— Senden küçük mü?

— Küçük.

— Sen “gitme” mi dedindi?

— “Gitme” dedim ama, dinlemedi.

— Hemen zıp diye neden gitmiş? Allah Allah! Akılsız olduğu belli canım... Biraz bekleyecekti.

— Neyi bekleyecekti?

— Hangi tarafın kazanacağı belli olmadan gidilir mi?

— Herkes böyle söylerse, hiç kimse gitmez. O zaman, işte, yenilirdik, yüzde yüz...

— Siz, beyden, paşadan adamsınız beyim! Köy yerinde bile ağa kısmı, değme gürültüye evinden çıkmaz. Hizmetkârını falan gönderir. “Hele bak! Neymiş o gürültü!” İşte böyle... Ağa kısmı geride duracak, ağaların da zagonu böyle...

— Fena değilmiş.

— Hiç fena olur mu? Baksana Burhanettin Bey’e... Herif yedi düvelin dilini söyler. İngiliz gelse ona götürürler, Fransız gelse ona götürürler.

Hem de kocaman kurmay binbaşı, neden gitmemiş? Akıllı olduğundan... Oturmuş beklemekliğe vurmuş. O taraf ileri geçerse, “Ben de sizdenim!” der, aylığı tıkır tıkır alır.

— O zaman, bakalım, o taraf kabul eder mi?

— Havadan kapar. Adamın kazanmışını aldatmak kolaydır beyim. “Kazandım” diye sevinir de, sevinçten sırıtakalır. “Var, yürü... Seni bağışladım!” deyiverir.

— Sanmam!..

— Görürsün... Burhan Bey, Ankara’dakilerden ileri geçmezse, nah, ben şu bıyıkları İngiliz gibi kazıtırım. Suyu getiren de bir, testiyi kıran da... Sen bu işi başka türlü mü sandın, hay beyim?

İbrahim çay bardaklarını aldı. Akşam yemeği için bir şey isteyip istemediğini sordu. Kapıyı kilitleyip gitti.

Kâmil Bey, gardiyan askerin son sözü üzerine fena halde şaşırmıştı. “Peyam Sabah” gazetesi gözüne ilişti. Bu korkunç derecede umursamaz sözler üzerine açık pembe kâğıdıyla “Peyam Sabah”ın bile yüzü kızarmışa benziyordu.

Büyük bir güvenle “Yağma yok gardiyan İbrahim! dedi, bu seferki iş eskiler gibi değil aslanım. Ramiz Efendi, adamın gözünü patlatır, gözünü... ” Gazeteyi yavaşça hışırdatarak, kinli bir sesle sordu: “Haksız mıyım, Ali Kemal Bey?”

Gemici feneri duvarda, çoktan beri titreyerek yanıyordu. Mangaldaki ateş, kül olmak üzereydi. Kâmil Bey akşamdan bu saatlere kadar -saate bakmaya üşeniyor, saatin kaç olduğunu da kestiremiyordu. Henüz buna alışamamıştı- nasıl vakit geçirmiş olduğunu korku ile düşündü. Paltosunun içinde, yapayalnız, pek az kımıldanarak, fakat sinirleri zelzelelerle sarsıla sarsıla oturmuş, cigara içmiş, mangalı karıştırmıştı. Arada ıslıkla yahut, mırıldanır gibi Marsellez söyledi. “Liberte! Liberte cherie!” (Hürriyet, aziz hürriyet). Bu mısrayı belki yüz defa tekrarladı. Kelimeler bazen anlamlarını nasıl değiştiriyorlar! Sözgelimi, bu marşın adi: “Marsellez”. Oysa, Marsilya şurda dursun Fransızcayla bile ilişiği kalmamış bir söz. Öyle ki “Marş”ın da artık asıl sahibiyle hiçbir ilintisi yok. Yani Fransa’yla. Artık Fransa, her

tarafa hürriyet götürmüyor ki... Bu gidişle bir gün, “Marsellez” Fransa’nın üzerine, aynı karşı durulmaz, yenici hırsla yürüyecek...

“Liberte Liberte cherie!” “Hürriyet” kelimesini her söyleyişte sanki Nermin’e sesleniyor, vatanın, milletin, hürriyet sevgisinin adeta kadın aşkına benzediğini anlıyordu, ikisi de insanı yüceltir.

Nermin’in ıslak bakışlarını hatırladı. Sonra, birden, buraya İngiliz subayıyla beraber gelmesini yadırgadı. Başka çare olmadığını, arada bir kabul ediyordu. Görüştürülmesi yasak edilmiş bir mahpusla konuşabilmek için, işgal kuvvetleri komutanlığından bir kâğıt, bir emir getirmek, belki mutlaka lazımdı. Acaba buraya, arabayla mı geldiler, yoksa, İngiliz yüzbaşısının resmi otomobiliyle mi? Sakın, Kroker Oteli’ne gitmeleri gerekmiş olmasın!

Şimdi, apansız tahliye etseler... Eve gidince Nermin’i bulamasa... Hala hanımlarda, bir salon dolusu yabancı herifin arasında Nermin’i, kara kadifeden tuvaleti ile -yani en yakışan giyimiyle- dans ederken görse...

“Kadını yoksa kıskanmaya mı başlıyorum?” dedi, bu soruyu, yüreğine saplanan acıyla birkaç kere tekrarladı.

Kendisini, her zaman karısından çok üstün saydığı için, kıskançlık duymadığını şimdi seziyor, sımsıkı kundaklanıp beşiğe yatırılmış bir çocuk çaresizliğiyle çatlayası geliyordu.

Apansız bıraksalar... Kocaman adımlarıyla Sirkeci’ye inmek on dakika... Oradan bir sandal... İki çifte bir sandal... Kendisi de küreğe oturdu mu, Üsküdar, akıntıya rağmen en çok yarım saat... Oradan bir araba... Yirmi dakika sonra evde bulunacak... Kendisini, dünyadan, sevgilisinden, bu kadarcık bir zaman parçası ayırıyor. Bunu bir hamlede geçse, erkek gururuna varıncaya kadar, tehlikede olan bütün manevi güçleri sarsıntıdan kurtulacak...

Kıskançlığın, ne kadar hayvanca, fakat aynı zamanda ne kadar insancıl bir duygu olduğunu ilk defa anlıyor, mantık tanımayan bu köpürüşün, hiç değilse yarı yarıya güçsüzlükten, umutsuzluğun verdiği acıdan başka bir şey olmadığım seziyordu.

Sakallı berber, işini bitirip giderken, “Meraklanma beyim! Burası Hazreti Yusuf makamıdır... Yusuf Peygamber de yedi yıl zindanda yattı, kahpe şerrine uğradı da” demişti. Yusuf Peygamberden bu zamana kadar dünyada her şey, akıl durduracak derecede değiştiği halde, bugün, yirminci asırda, mahpusluk yine de aynı kalmış, demek ki, gökyüzünde, denizaltında insan zekâsı, henüz mahpushaneden daha korkunç bir işkence bulamamıştı.

Dipdiri bir adamı, sınırsız ihtirasları, hayal etmek gücü, öfkesi, aşkı, evlat sevgisi, çalışma yetenekleriyle bir yere kapatıyorlar. Orada, bazen tek başına, bazen kendisi gibi kıstırılmış, umutsuz, öfkeli arkadaşlarıyla beraber yüzüstü bırakıyorlar. Kapılarının anahtarlarını da, köyüne gitmek elinde olduğu halde, gönül rızasıyla burada kalan İbrahim gibi hayvanlara teslim ederek...

İnsan kardeşliği... Şefkat... Af... Hep masal... Kapatanlarla kapatılanlar arasındaki düşmanlık yırtıcı hayvanları bile ürkütür.

Ormanın yırtıcılarında yırtıcılık, açlığı giderene kadarmış. İnsanlar arasındaki yırtıcılık, -ekmeğe, kadına, hatta yaşamaya dahi- tıka basa doymuş olsalar yine sürüyor.

İstanbul’u, bir kuleden seyreder gibi gözünün önüne getirdi. Az ışıklı bir ihtiyar şehir... Önünde ordular, donanmalar boğuşmuş... İçinde ihtilaller, isyanlar patlamış. Muhasaraların açlığını, zaferlerin tokluğunu, yaşamanın her çeşit sevincini, acısını, toprak derinliği, gökyüzü enginliği ölçüsünde duymuş İstanbul... Şu anda, doğum ağrılarıyla kıvranan genç kadınların, ölüm halinde hastaları, içenleri, sevişenleri, mahpushane kapılarında nöbet bekleyenleri, cinayet işleyenleriyle bir uçsuz bucaksız yaşama kargaşalığı...

Bunları gerçekten seyrediyormuş gibi gözlerini kıstı. Birbirinin üzerine abanmış, sırt sırta vermiş evlerin, camilerin, tek başlarına kurum satan büyük resmi binaların, bir çocuk tarafından kalınlı inceli, çarpık çurpuk çizilmiş yolların, meydanların karmakarışıklığı arasında, keskin bir hat şehri mahpushaneden ayırdı. Bu, o kadar aşılmaz bir çizgiydi ki, Kâmil Bey, koca bir şehir, koca bir memleket, hatta kocaman dünyanın o yanda, kendisiyle beraber mahpushanenin, beri yanda kaldığına kesinlikle inandı.

“Böyle şey olmaz. Buna bir çare bulunmalıdır!” diye söylenerek başını salladı. Fena halde korkmuştu. Buradan çıkarılsa bile, gezip dolaşırken, gülüp eğlenirken, kendini artık eskisi kadar sakin, ödevlerini alın akıyla yapmış insan sayamayacağını anlıyordu. Böyle bir odada, böyle düşüncelerle ezilen bir insanın, bir tek insanın bile varlığını düşünmek, rahatlıktan, vicdan huzurundan utanç duymaya artık yetecek.

Hayır! Hiçbir devirde, her koyun kendi bacağından asılmamıştır zaten, hayvanlarla insanları birbiriyle ölçmekten daha aptalca bir şey olur mu? Hayvanda öyle özellikler var ki, insanda görünmüyor. Sözgelimi, hayvanı fazla sıkıştırdınız mı, ölür. İnsan kepaze oluyor. Ya da hayvanın alıştığı kepazeliğe şerefli insan alışamaz. Nedime Hanım bir gün, “Kuvvetimiz de, zayıflığımız da işte bu dayanıklılıktan gelir” dememiş miydi?

Nermin, kara çarşafı içinde bile bugün ne kadar şıktı. Zaten ona şimdiye kadar şık olmaktan başka bir şey mi öğretmişler? Avrupa’da iken karısının şapkaları, ropları, tuvaletleri, çantaları, eldivenleriyle nasıl ciddiyetle uğraştığı aklına gelince, yüzü kızardı. Balkan Harbi, seferberlik sıralarında nelerle uğraşmış? Bu toprakla, bu toprağın üzerindeki insanlarla meğer hiçbir ilgisi yokmuş. Bunu, bu millet bir gün anlarsa, yüzüne nasıl bakacak?

“Sıkıştın mı, ‘Hürriyet! Aziz hürriyet!’ dersin. ‘Hepimiz alçağız, hepimiz nankör’ diyen bir başka mısra var. Onu hiç hatırlamazsın/Hiçbir memleket, aydınları tarafından bu kadar kancıkça terk edilmemiştir”/Cigarayı acı acı içiyordu. Aklında geçirdiği son cümle de Nedime Hanım’ındı. Duvardaki gemici fenerinin ışığı son derece azalmış, pencereye, bulutlu ilkbahar şafağından kirli bir lacivertlik sıvaşmıştı. Sabah oluyordu.

Uzaktan bir dilenci sesi duyuldu. Seste rezil bir yalvarma vardı. Kulak verdi. Süleymaniye Camii’nin minarelerinden: “Hayyalel felah! Hayyalel felâh!” diye bağırıyorlar. Yani “Hadi felaha!” “Felâh’hın Türkçesi “kurtuluş”. Esir bir şehirde insanları secde ederek kurtuluşa çağırmak pek uygun mu düşüyor, ne?

Gözleri kapanırken: “Uykunun da bir çeşit kurtuluş sayıldığı zamanlara lanet olsun!” dedi.

Kemikleri kırılmış gibi sızlıyordu. Nermin’le Ayşe’nin yüzleri, birbirinin içinde değişen gözler, değişen dudaklar, ağlayışlar, gülüşler halinde sanki karşısına, pek yakınma gelmişlerdi.

Şuuru, en son olarak sol elinin hafif hafif seyirdiğini duydu.

5

Ertesi gün, Kâmil Bey’i mahpushane müdür vekilliği yapan Teğmen Şerif Efendi’nin odasına götürdüler.

Teğmen Şerif Efendi, çizmelerini ve ceketini çıkardığı için, sıska bacakları, biraz kamburca sırtıyla raşitik çocuklara benziyordu. Duvarın dibinde, yorganı tekmelenmiş, çarşafı, şiltenin ortasındaki çukura toplanmış perişan bir karyola vardı.

Teğmen sahici bir utançla, özür diledi:

— Kusura bakmayın! Gece, gündüz, dur durak yok. Bir sürü mahpus... Hepsi de ipten kazıktan kurtulmuş serseri... Bir an şaşırarak durdu. Sakın siz üstünüze alınmayın. Lafım size değil...

— Tabii efendim, tabii...

— Evden öteberi yollamışlar... Buyrun...

Teğmen, sobanın arkasını gösterdi. Kâmil Bey bavullardan birisini tanıyıp bir ahbabına rastlamış gibi sevindi. Viyana’dan aldıkları bavullardan biri... Üstünde, bir sürü, otel etiketi...

Teğmen, bir zaman bavulun anahtarını aradı. Bir yandan da konuşuyordu:

— Üstünüze sağlık, bizde bir cenabet hastalık var. “Memeli basur” mu, diyorlar, ne diyorlar, işte o karın ağrısı... içmezsek, havalar sıcak gitse, iyiyiz. Lâkin, hava biraz bozulsa tamam... Hele içki hiç yaramıyor. Arkadaşlara yalvarıyorum: “Bana şu zıkkımı içirmeyin namussuzlar!” diyorum. Rahat bırakmıyorlar ki... Sanki barometre efendim... Biz birinci kadehi yukarıdan yuvarlıyoruz, mübarekler,

aşağıda derakap “Has dur! Selam dur”a kalkıyorlar. Perişanım vesselam.

— Doktora gitseniz...

— Doktorlar bundan pek anlamıyorlar. Bilirsiniz, Abdülhamit Efendi’mizin bile ayrıca basurcubaşısı varmış. Geçenlerde bir diken söylediler. Buldurduk. “Çakır dikeni”... Kara kar tohumu olurmuş. Kaynatıp içtim. Vay sen misin içen... Zehirlenmişiz meğer... Az kalsın gidiyorduk. Ulan, biz anahtarı nereye koyduk? Hey Mehmet! Orada kimse yok mu namussuzlar?

Bir asker içeri girdi.

— Bavulun anahtarı? Buraları karıştırırsınız... Yüz kere tembih ettim. Bavulun anahtarı diyorum. Şimdi ayağımın altına alırım. Haa işte buraya koymuşuz. Anahtar bizi görüyor da, biz anahtarı görmüyoruz... Çık... Defol... Anahtan Kâmil Bey’e uzattı. Hele açın bakalım...

Bavulda bir sürü ufak tefek, birkaç takım çamaşır, terlikler, gecelik hırkası, pijama falan vardı.

Teğmen Şerif Efendi, hepsini üstünkörü gözden geçirdi. Kâğıtları, defterleri yazılı olup olmadıklarına bile bakmadan bir yana ayırırken hüner göstermiş gibi güldü:

— Bunları şimdilik veremeyeceğiz!

Kâmil Bey, kokulu İngiliz sigaralarından bir paket açtı.

— Bir tane yakmaz mısınız? Kokuludur bunlar...

— Kokulu mu?

— Evet...

— Acayip... Hele bakalım! Kokladı. Oooh! Misk gibi... Kaça bunun paketi?

Kâmil Bey, gözünü bile kırpmadan yalan söyledi:

— Yarım İngiliz altını... Yani bizim para ile, dört beş lira...

— Nesi? Bir paketi mi?

— Evet, bir paketi...

— Ulan kimya mı bu cenabet?

— Biraz pahalıdır. İngiliz kralının içtiği cigara... Sabık Alman imparatoru da bundan içermiş. Zaten bu cins tütün dünya üzerinde pek az yetişiyor.

— Siz de hep bunu mu içersiniz?

— Hayır! Ne mümkün! İngiliz kabinesinde, mührühas lordu ahbabımdır. Geçenlerde bir sandık yollamıştı.

— Peki birader, öyle büyük yerden ahbaplarınız var da, bu çileyi neden çekiyorsunuz? Bilmem nerede, bir büyük memuriyet vermişler de razı olmamışsınız...

— Benim de kendime göre düşündüğüm var. Lütfen bu paketi kabul edin... İçersiniz...

Kendisini bu berbat, bu uydurma sigaraya layık görmediği için teğmenin telaşlandığı belliydi. Kâmil Bey, gizli bir neşeyle: “Birisi şuna yalanımı haber verse bana düşman olur” diye düşündü.

Teğmen Şerif Efendi, elinde tuttuğu paketi nereye koyacağını şaşırmış, söyleniyordu:

— Teşekkür ederim... Zahmet ettiniz. Ne lüzumu vardı? Yarım İngiliz ha! Vay, anasını!.. Bizim Rum kızma götüreyim de aklı başından gitsin. İnanmaz orospu, “Yalan vire Şerif’ diye güler namussuz.

— Şu kâğıtlara bir baksanız. Belki bir, iki satır bir şey yazmışlardır. Okursunuz da...

Nermin bir sürü resim kâğıdı da yollamıştı. Bir de mektupluk zımbalı defter... Bir paket zarf... Suluboya takımlarına bir şey demeyen subay efendi, ak resim kâğıtlarından korkuyordu.

Kâmil Bey sesini yumuşatarak, açıklamaya çalıştı:

— Bunlar resim kâğıdı efendim, zarflarla defter, isterseniz, dursun. Resim kâğıtlarının yasak olmaması lazım. Resim yapar da vakit geçiririm diye göndermişler. Sizin vesikalık fotoğrafınız var mı?

— N’olacak?

— Büyütürüm.

— Yok canım... Becerebilir misiniz?

— Elimden gelir. Merhum Sultan Reşat Efendi’mizin bir resmini büyüttüm de, pek memnun oldulardı.

— Sahi mi?

— Görürsünüz... Ellerini açtı. Bildiğiniz vesika fotoğrafını bu kadar büyültürüm. Eğer isterseniz ikinizi yan yana...

— Beraber resmimiz yok. O kadar istedi de, çıkartamadık.

— Olsun. Ben iki ayrı resmi yan yana getiririm.

— Deme birader. Demek ikimizi yan yana ha!.. Ulan aferin! Seni buraya Allah gönderdi.

— İki, üç tane kâğıt alsam elverir.

— iki, üç ne demek? Hepsini al... Tükürmüşüm geçmişlerine... Ulan kâğıttan ne olurmuş ki? Esrar değil, afyon değil, sustalı çakı değil... Artık iyice tadını kaçırıyorlar. Ben buranın sorumlusuyum!.. Al, yürü... Sorumlu varsa benim. Götürün efendim... Kâmil Bey bavulu kapatırken Şerif Efendi, kapıya var kuvvetiyle bağırdı: Gel! Size zahmet olmasın, götürsünler.

İçeri giren nefere emretti:

— Beyefendinin öte berisini aşağı götür. Düşürür kırarsan, gözünü patlatırım. Kâmil Bey’e gülümsedi. Bir kahve içeydiniz. Resimleri birazdan yollarım. Ne zaman biter?

— Bir hafta bile sürmez.

— Bizimkinin yanağında bir de “ben” var. Unutulmasın!

— Hiç unutulur mu?

— Kendisine söylemeyelim. Birdenbire görünce sevinir.

— Baş üstüne...

— Bir şeye ihtiyacınız olursa hemen haber yollayın... Güle güle...

“işte koca bavul var ya... Neye ihtiyacım olacak sersem?”

Kâmil Bey, bugün yine ilk defa, Afrika ortasından Londra'ya getirilmiş bir vahşi gibi çekine çekine yeni şeyler öğrendi.

Bavulda bir sürü -buraya göre gereksiz- ufak tefek vardı. Birkaç kutu fondan, birkaç paket çikolata, krem, pudra, traş sabunları, iki tane İngiliz piposu, bunların temizleme araçları, lastikten tütün kesesi, kokulu pipo tütünleri, ağızlıklar, tırnak makası, tırnak törpüsü, gayet şık bir el aynası, tıraş kutusu, yarım düzine keten mendil, iki şişe briyantin, saç için fırça-tarak, hasılı meraklı erkeğin alışkanlıkları...

Kâmil Bey, oyuncak verilmiş bir küçük çocuk gibi sevindiğini neden sonra anladı. Öyle bir sevinç duymuştu ki, nerdeyse hayatın, bu ufak tefeklerden ibaret olduğunu sanacaktı.

Üst üste: "Hay senden razı olsun kancığım!" diyor, hediyeleri nereye koyacağını bilemiyordu.

— Bu ne beyim?

— Bu mu, "eşarp" derler. Boyuna bağlanır.

— Bu?

— Dur bakayım, öksürük ilacı.

— Şu kırmızı?

— Sabun kutusu...

— Bunları ablam mı yollamış?

— Ablan...

— Masraf etmiş fukara!

Kâmil Bey hepsini, karmakarışık karyolanın üzerine sermişti.

Ne cici, ne sevimli şeyler bunlar? Şimdi birisi gelse, kokusunu da, yağlı yapışkanlığını da hiç sevmediği briyantin şişelerinden birisini istese kederlenecek...

Pipoları ağzına koyup denedi. Yanmış tütünün acılığını dilinde duymak bile hoşuna gidiyordu. Pipolardan enikonu iğrenen karısının bunları göndermeyi nereden akıl ettiğine şaştı.

Sonra biraz ciddileşerek: “Mutlaka bir pusula yazmış bir yere koymuştur” diye düşündü; çamaşırları, buruşacaklarına aldırmadan hoyrat hoyrat araştırdı. Nihayet, hırkasının cebinde bir hışırtı duyarak soluğunu kesti. Bir sarı zarf çıkardı. “Hay aklımla yaşa kancığım!”

— Mektup mu beyim?

— Mektup galiba İbrahim!

— Hele oku! İyi bir haber vardır inşallah...

Zarftan Ayşe’nin iki fotoğrafından başka bir şey çıkmadı.

Kâmil Bey kızının yüzünü görür görmez, “Ayşe!” diye inledi. Sanki yıllardan beri görmediği kızı, birdenbire bir köşeden kucağına hoplamıştı.

Birisinde boynunu hafifçe bükmüş, biraz şımarık, bir parça kurnaz bakıyordu.

— Bu kız ileride pek numaracı bir şey olacak...

— Mektup mu beyim?

— Hayır! Kızımın resmini yollamışlar. Baksana... İbrahim resmi aldı. Bir zaman, başını, ayaklarını bulmak için evirip çevirdi. Çocuğa, hele kız çocuğuna hiç değer vermediğini belli eden bir sesle “Allah uzun ömür versin!” dedi, o kadar...

Nermin, kendi resmini koymamıştı. Kâmil Bey’in buna canı sıkıldı. Neden pipolara sevineceğim kestirmiş de, kendisini her şeyden, hatta zaman zaman hürriyetten bile fazla özlediğini akıl edememiş. Hem, bir iki satır da yazabilirdi. Hırkanın öteki cebini, kâğıtların arasını aradı. En sonra bavulun ceplerine baktı. Mektup yok. Oysa, bunların hepsinden çok Ayşe’nin resimleri de beraber, hepsinden ziyade, karısının el yazısına sevineceğini anlıyordu. “Darıldım size... Pekâlâ, hanımefendi, bu oldu mu efendim?”

Temiz çamaşırlar geldikten sonra sırtındakiler, derisine paslı iğneler gibi batmaya başlamıştı.

İbrahim’e kahve ocağından bir demlik sıcak su aldırdı. Muslukta ensesini, boynunu, dirseklerine kadar kollarını, ayaklarını sabunla yıkadı. Çamaşır değiştirdi. Jiletle traş oldu, ipek kaşkolünü boynuna

sardı. Deve yününden dokunmuş İngiliz hırkasını giydi. Hele pantuflalarını ayağına geçirince yüreğini yumuşatan bir rahatlık, Nermin'e karşı derin bir minnet duydu. Bu kılıkla kendisini, nedense Anatole France'a benzetirdi. Bu hırçın yazarın kara takkeli bir resmini gördükten sonra, Fransız orta sınıfı halkının kibirli rahatlığını onun temsil ettiği gibi bir düşünceye kapılmıştı.

Pipolarından birisini doldurdu. Tütün kesesiyle temizleyiciyi hırkasının cebine yerleştirdi. Ancak o zaman, ilk aramada üstünden alman dolmakalemini subaydan istemeyi akıl etmeyişine üzüldü.

Çıkardığı çamaşırları bir gazeteye sarıp bavula yerleştirdi. Diğer ufak tefeği de içine doldurdu. Öyle ki, bu işler bitince, ortada bir bavulla üzerine özenerek sıralanmış, resim kâğıtlarından, defterinden başka bir şey kalmamıştı.

Çamurlu pabuçlarını karyolanın altına sürdü.

Odanın havasında, sabun, kolonya, pipo tütünü kokusu vardı.

Kurşunkalemlerinden birisini, mektup yazmak için dikkatle yonttu. Zımbalı defterin ilk sahifesini açtı, Bu, açık mavi renkte, Hollanda kâğıdıydı.

"Sevgili kancığım,

Her şeyden önce ellerini öperek affını dilerim... " Dün gece, pek beğendiği bu cümle, şimdi bütün gücünü, büyüsünü yitirmiş gibiydi.

Âdeti olduğu üzere, Fransızca düşünmeye çalıştı. Diderot'nun mektuplarından ezberindeki cümleleri birer birer hatırladı. Hiçbirisi, şimdiki duygularını tutmuyor, ileri fikirlerine rağmen çevresiyle, zamanıyla dost geçinmeyi, devrinin zevklerinden yararlanmayı becermiş bu kurnaz adamla arasında hiçbir uygunluk bulamıyordu.

Kalemi bırakıp piposunu yakarak ayağa kalktı. Ellerini beline koydu, birdenbire, dünyada, artık hiçbir işi kalmamış -yani ölmüş- bir adam gibi "kederlendi".

"Ne yapmalı Yarabbi? Nasıl vakit geçirmeli?"

Büyük bir çaresizlik içinde duvardan duvara gidip geldi. Kunduraları varken ayak sesleriyle avunuyormuş meğer... Şimdi terliklerle

kendisini pusuda yürüyen bir kediye benzetiyordu.

Sönmüş piposunu ateşledi. Ağzı zehir gibi olana kadar içti. Yaşamak, insanı can sıkıntısından gebertecek derecede manasızlaşmıştı. Pek uzaklardan, bir tehlike sesi dinler gibi, hata edip etmediğini, yüreği ürpererek düşündü. “Pişmanlık” denilen çirkef dolu bir çukurun kenarında terazisini kaybetmiş bir insan gibi kollarını havada sallayarak sendeliyordu.

“Karadayı" dergisini çıkarmasaydı, -pardon- bu işe karışmasaydı, İnönü’nde düşman durdurulmaz mıydı sanki? Roma’ya giderse, Ankara’dakilere daha faydalı olmayacağı nerden belli?

Kendisini, ancak, Burhanettin Bey’e elçilikteki görevi kabul ettiğine dair bir tezkere yazmak için kâğıtla kaleme bakarken toplayabildi.

“Kendine gel Kâmil, saçmalıyorsun!” diye yüksek sesle konuştu. “Haydi bakalım! Resim yapacaksın! İyi resimler... Ayşe için mahpushane resimleri... ”

Defterin üzerine hemen bir kâğıt koydu. Kurşunkalemi eline aldı. Dünyanın en aç, en doymaz şeyi: Boş kâğıt, dizlerinin üzerinde olduğu halde, konu arayarak çevresine baktı. Bir yandan şiddetle, “Hemen resme başlamalıyım” diyordu. “Resim... Başka çare yok”. Ensesinde ılık bir fısıltı, “Burhanettin Bey’e iki satırlık bir tezkere yazmak... ”

Üç kere, “Hangisi doğru? Hangisi” diye adeta bağırdı.

Birden dönüp kâğıtlarla beraber yastığa kapandı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ömründe kendini bildi bileli ilk defa böyle katılarak, kendisine acıyarak, aynı zamanda yüreğini temizlediğini sezerek ağlıyordu. Bir daha da ölünceye kadar, aynı zamanda sefil ve asil olan bu insancıl ihtiyacı, böyle insafsız bir şekilde asla duymadı.

Kâmil Bey’de “resim dehası”na değil, resim zanaatına karşı bir amatör tutkunluğu vardı. Roma’da, Viyana’da, Paris’te, Berlin’de, Londra’da, Madrid’de müzelerin resim galerilerini gezerken, daha doğrusu bazı büyük tabloların önünde saatlerce, hatta, bazen bir gün sabahtan akşama kadar kımıldamadan otururken deha eserlerinin

hiçbir zaman kompozisyonlarıyla, büyük planlarıyla ilgilenmemiş, onların dehşetli yaratma, daha doğrusu yaşatma güçlerine kapılmamıştı. Şuradaki gelişigüzel bir ışık çizgisiyle, bir parıltıyla ya da, üçüncü, dördüncü plandaki bir yüzle, çok zaman kompozisyon zoru altında boş kalan bir yeri doldurmak üzere yapılmış bir eşya, bir hayvancağızla ilgilenir, “deha”yı “deha” halinde değil, “zanaat” halinde, yakalamak isterdi. Bu suretle resim sevgisinde ressamın ruhunu bulduğuna inanmış, giderek bu garip huy, resim görüşüne temel olmuştu.

Şimdi, büyük bir şiddetle resim yapmaya karar verince, daha doğrusu bundan başka çare kalmadığına inanınca, konu sıkıntısı çekmedi.

Âdeti olduğu üzere günlerce, hiç yorulmadan, usanmadan çizdi, boyadı. Nihayet ortaya on dört tane resim çıktı. On dördünde de odanın biricik penceresi, onun yere düşen ışığıyla aydınlanan daracık döşeme parçası görülüyordu. Kâmil Bey, penceredeki bulutlu, yağmurlu kış gününün solgun ışığını zamana göre yer değiştirirken yakalamış, üşenmeden, bıkmadan kâğıda koymuştu. Avrupa kültürüne rağmen ruhunda bitmez tükenmez bir Doğulu zevki vardı. Türk hafızın, ezan, mevlit, Kuran üzerine yaptığı ses oyunları, Türk halısının, Türk çinisinin, Türk minyatürünün öz biçim özellikleri içine işlemiş olmalıydı. Mahpushane penceresindeki ışığı, işte bu garip Osmanlı dünyasının çocuksu tekniğiyle resmetmişti. Sabah ışığında doğumun umudu, öğle vaktinde, bir çeşit yaşama açlığı, akşam zamanında ölüm, alacakaranlık, sonra yokluk... Bunlar, aslında “Sanat sanat için” diyenlerin yapacağı şeylerdi. Kâmil Bey’in gizli maksadına, yani, günün belli zamanlarındaki ışığa anlam vermek isteğine uymayabilirdi. Zaten pencereyle oda, buna uygun değillerdi. Döşemenin, duvarın lekelerini temizlemek, eski saç mangalın çarpıklığını düzeltmek gerekmiş, işe, bol bol, uydurma karışmıştı. Belki de bu sebepten, on dört resmi ayrı ayrı alsa da, seyredenlere kendisi anlatsa, gene de pek bir şey söylemiş olamayacaktı. Bir vakitler yaptığı “ağaç dizisi” gibi, ancak hepsi bir aradayken, düşündürücü bir şey oluyorlardı.

Suluboyanın arsız çiğliğini nasıl azaltacağını bir zaman bilememişti. Bereket versin, İbrahim'in getirdiği kırmızı bir çaydanlık imdadına yetişti. Resim yaptığı sürece mangalın üzerinde duran bu çaydanlık Kâmil Bey'in inancına göre eserleri kurtardı. Dört günden beri hiç güneş çıkmadığından resimlere kuzey ressamlarının tablolarındaki bol kurşunilik dolmuş, bu da, ağaç dizisiyle akrabalıklarını meydana çıkarmıştı.

Kâmil Bey, bunu, on dördüncü resim bitince anladı, çok memnun oldu. Demek ki sanat hiç yalan söylemiyordu. Ağaçları da, bir anlama, mahpusken yapmıştı. Şimdiki gibi, dünyadan uzakken...

Bitmiş resimleri bavulun dibine yerleştirirken "Ayşe, bu özellikleri anlayacak kadar resim kültürü almalıdır" dedi.

Bu müddet içinde sinirleri yatışmış, yüreğinde kuşku kalmamıştı.

Islıkla bir Macar valsi öttürerek Teğmen Şerif Efendi'yle dostu Matmazel Katina'nın resimlerini büyültmeye girişti.

Rum kızı balık etindeydi. Beyazdı. Yanağında bir beni vardı. Gözlerinin kurnazlığına rağmen fotoğrafta pek aptal gülmüştü. Teğmen Şerif Efendi de büsbütün başka bir adam gibiydi. Bükülmüş bıyıkları, çatık kaşlarıyla âdeta heybetli bir savaş subayına benziyordu. Kâmil Bey çok uğraştığı halde, basurdan yakınan zayıf adamcağızın yüzündeki kederli pısırıklığı, bu heybetli resimden bir türlü silip çıkaramadı.

Rum kızma vermek istediği fettanlık daha çok, şişman bir aşçı kadının yağ kokan hantallığını andırdı. Fakat Teğmen Şerif Efendi, kocaman resmi, daha doğrusu kocaman resimde, kendisini dostuyla yan yana görünce o kadar sevindi ki bunlardan hattâ şüphe bile edemedi:

— Yahu! İkimizi bir araya nasıl getirdin kardeşim! Hayretle ellerini yanaklarına kapattı. Tıpatıp benzemiş. Tıpatıp... Resimciden iyi çıkarmışsın. Hele şu haspaya bakın! Bin kişinin içinde görsem, "Gel buraya namussuz!" diyerek kolunu tutarım orospunun...

Rum kızı da çok sevinmiş olacak ki, resmin hediye gittiğinden iki gün sonra Kâmil Bey'e, teşekkürleriyle beraber bir büyük kutu pasta

geldi.

Gardiyan asker İbrahim'in resmine başladığı gün, öğleye doğru Kâmil Bey'i acele yukarıya çağırdılar.

Herhalde Nermin gelmiş olmalıydı. Bavulu aldı alalı, ikinci ziyareti bekleyerek her sabah mutlaka tıraş oluyor, dikkatle giyiniyordu. Ceketi, pantolonu bir terziye yollayıp ütületmiş, kunduralarını boyatmıştı.

Aynada saçlarını tararken, ilk defa görüyormuş gibi, yüzüne baktı. Pek güzel bir adam sayılmazdı ama, pek de çirkin denemezdi. Bazen bir gülümseme, ya da bir öfkeyle şirinleştiğini, bazen de, aynı şeylerle çirkinleştiğini biliyordu. Fakat kendisine asıl yaraşan hal, mahçupluktan gelen bir sevimli acemilikti. Şimdi, karısıyla yabancılar önünde konuşurken bu acemilikten bol bol yararlanacaktı.

Kendisine güvenerek süngülü neferlerin önüne düştü.

“Bu sefer mutlaka Ayşe'yi de getirmişlerdir. Ayşe, havanın kepazeliğini dağıtır” diyordu. “Ayşe bu! Binbaşı Burhanettin Bey, kırbaçlı İngiliz subayı falan tanır mı? Fransızca konuşmak zorunluğuna da kulak asmaz. ”

Burhanettin Bey'in oda kapısını geçtikleri için yanı başında yürüyen Abdülvahap Çavuş'a yavaşça sordu:

— Nereye gidiyoruz başefendi?

Çavuş duymazdan geldi.

Koridorun köşesini döndüler. Kırmızı san çizgili bir yol halısına basa basa geniş bir merdiveni çıktılar.

Cigara içerek konuşan üç subaydan birisi, gelenleri görünce arkadaşlarından ayrıldı, kaşlarım çatarak “Nerede kaldınız?” diye sordu. Cigarasını fırlatıp kalpağım düzeltti:

— Bekle! Haber vereceğim!

Paşa hazretleri, Kâmil Bey'i ayakta kabul buyurdular. “Buyrun” demediklerinden, el uzatmadıklarından, oturacak yer de göstermediklerinden, görüşme Kâmil Bey için pek kötü başlamış oldu.

Paşa hazretleri, orta boylu bir adamdı. İlk bakışta, haksız olarak, öfkeli, belki de çok kibirli zannedilirdi. Oysa, sesi yorgundu:

— Merhum Selim Paşa hazretlerinin oğlu Kâmil Bey siz misiniz?

— Evet efendim.

— Merhum pederinizle eskiden beri dost idik. Karşılık bekler gibi durdu. Bir kere sizin koruda ava gelmiştim. Sizi orda gördüğümü hatırlıyorum. O zaman on yaşında kadardınız. Bir de Flober tüfeğiniz vardı.

Kâmil Bey, hatırlamak gayretiyle gözlerini kırpıştırdı. Koruya her zaman bir sürü tanımadığı insan gelmişti.

Paşa hazretleri, başını salladı:

— Hatırlayamazsınız! Dini bütün, sakin, padişahımıza bağlı bir zattı. Başınıza gelenleri görmüş olsaydı kederlenirdi. İnanınız... Bir el işaretiyle Kâmil Bey'i susturdu. Padişahlığın hepimizce kutsal bir makam olduğuna inanıyor musunuz?

— Evet.

— Hilafetin imparatorluk için büyük önemini kabul eder misiniz?

— Evet.

— Şu halde, artık yanıldığınızı kabul etmeniz gerek... Tuttuğunuz yol, inandığınız değerlere zarar veriyor.

— Tersine paşa hazretleri, ben sanıyorum ki...

— Zanneden hata eder. Yanılıyorsunuz. Anadolu'da, padişahımızın, halifemizin istekleriyle iradeleriyle taban tabana zıt işler hazırlanıyor. Siz bunları elbette bilemezsiniz. Mazur görülmeniz de bundandır. Ben, olayların içyüzünü iyi bilen bir baba dostu sıfatıyla sizi aydınlatmak istedim. Yanılıyorsunuz oğlum!

— Ben büyük bir cinayet işlemiş değilim ki efendim! Belki bir hata ettim. Fakat bu da nihayet yarım kalmış bir hatadır. Sizi temin ederim, sandığın içinde öyle önemli kâğıtlar olduğundan haberim yoktu. Bir daha da böyle işlere karışmayacağım. Beceremeyeceğim de meydanda...

— Aferin! Ben zaten anlaşacağımıza emindim. Şimdi sizden devlet, millet adına yardım istiyorum. Sizi bu felakete sürükleyenler cezalarını çekmelidirler.

— Beni bu felakete sürükleyen zaten cezasını çekti efendim... Ahmet Bey...

— Ahmet Bey'i bırakınız. Son aylardaki hareketleriniz günü gününe izlenmiştir. Bütün raporlan inceledim. Biricik suçlu, Nedime ismindeki kadındır. Sizi de bu işlere onun sürüklediğini biliyoruz. Dün hareminiz hanımefendiyle halaları hanımefendiler bize gelmişlerdi. O kadının başınızı belaya sokmasına son derece üzülüyorlar. Haklıdırlar. Nur topu gibi bir kızınız var. Zeki, duygulu bir çocuk. Şimdi birisini çağıracağım. Bizim de, sizin de iyi bildiğiniz gerçeği bir tutanağa geçirecekler. Hemen bırakılmanıza emir vereceğim. Bu birkaç günlük sıkıntı size iyi bir ders olur.

Zile basmak için elini uzattı. Kâmil Bey, borç vermekten kesinlikle vazgeçmiş bir cimri adam soğukluğuyla elini kaldmp önledi:

— Bir dakika, efendim! Kapatıldığım odayı hiç şereflendirdiniz mi?

— Kapatıldığınız oda mı?

— Evet... En alt katta... Penceresi tavana yakın...

— Hayır! Ne olmuş?

— Oraya bir gebe kadın bırakıp hiçbir yere gidilemez de...

— Gebe kadın mı? Biz bozgun devri yaşıyoruz oğlum! Hizmet etmeye çalıştığınız haydutların yüzünden, şu anda, Anadolu'da, kimbilir, kaç yüz tane günahsız gebe kadın öldürülüyor. Olayları boşuna "dramatize" ediyorsunuz. Siz o kadınla, benzerleriyle bir daha yüz yüze gelecek değilsiniz. Doğal kanunlar meydanda, kuvvetliler yaşayacak, zayıflar, eğer kuvvete karşı eğilip bükülmeyi beceremezlerse kırılacak, mahvolacak. Bunun şimdiye kadar önüne hiç geçilemedi. Sizi anlıyorum. Soylu duygularınıza saygım var. Ama, o gebe kadını bu işe siz karıştırmadınız. Saflığınızdan istifade ederek sizi mahvetmeye çalışan odur.

— Hayır! Kadının bu işten haberi yok... Burası meydana çıktı.

Kâmil Bey, bu sözü pek yavaş söylemişti. Bu, yapılan teklifin hatta reddedilmeye bile değmez olduğundandı. Paşa aksine, bunu “yola gelmek” sandı, sesini yumuşattı:

— Şu andan sonra işe ben el koyuyorum! Sizin aklımız ermiyor. Sevimli bir gülümsemeyle gözünü kırptı. Meraklanmayın! Sizi yüzleştirmeyecekler. Mahkemeye de getirilmeyeceksiniz. Yarın, öbür gün karınızla çocuğunuzu alır, yeni görevinize doğru yola çıkarsınız! Kâmil Bey’in yüzündeki iğrenmeyi yine başka türlü manalandırarak cesaret vermeye çalıştı. Hadi, hadi! Şimdi sinirlisiniz... Bir zaman sonra, bugünkü düşüncelerinizle bile alay edeceksiniz.

— Mersi paşa hazretleri... Beni, ailemi sevdiğinizi, bize acıdığınızı anlıyorum. Bize karşı duyduğunuz acımayı... iyiliğinizi hiçbir zaman unutmayacağım...

— Tersine, ben size teşekkür ederim. Beni uğraştırmadınız. Kısa bir tutanak... Sonra serbestsiniz.

— Hayır efendim. O anlamda söylemedim.

— Ne demek?

— istemiyorum.

— istemiyor musunuz?

— İstemiyor bile değilim... Olmaz, çünkü olamaz.

— Olamayan nedir?

— Salıverilmem karşılığında istenen bedeli ödeyemem. Yüzleştirilmemek, mahkemeye çıkmamak neyi halleder? imzalamayı göze aldıktan sonra, yapılamayacak hiçbir iş kalmaz. Ama, ben ondan sonra kendimden nasıl kurtulurum? İnsanların yüzüne nasıl bakarım? Nasıl soluk alırım? Boğazına sıcak bir şey takıldı. Tutuklandığımdan beri yalnız bir şey düşündüm paşa hazretleri... Ben alçak bir adam olabilir miyim? İşte hep bunu düşündüm. Şimdi daha iyi anlıyorum ki hayır!.. Diğer insanlardan farklıyım da ondan mı? Değil... Siz de benim yerimde bulunsanız, eminim, böyle davranırdınız. Eğer öteki insanların yapamayacaklarına iyice inandığım bir işi, yapmaya kalktığımdan bir an şüphelenseydim,

istediğiniz kâğıdı derhal imzalardım. Fakat, eminim, bütün namuslu insanlar, ancak benim gibi davranırlar. İçinde yaşadığımız devirde gebe bir kadını mahvetmek pahasına kurtulmak belki de, önemli bir mesele sayılmaz. Lâkin dünyanın bütün namuslu insanlarıyla bir anda ilişiğimi kesivermek... Beni anlıyorsunuz değil mi efendim? Bakın, işte bu hiç olamaz!

— Evet, anlıyorum. Siz, işi öyle bir açıdan görüyorsunuz ki böyle düşündüğünüz müddetçe başka türlü yapamazsınız. Bana bak delikanlı! Ben de bir gebe kadını tutuklayacağıma sevinmiyorum. Bana bir suçlu lazım. Bir suç işlemişsiniz. Bunu size ben yaptırmadım. Görevim suçluyu yakalamaktır. Babanıza karşı duyduğum sevgi, saygı, ailenize karşı duyduğum acıma sebebiyle bu suçlunun siz olmamanızı istedim. Ama, ailenize hiç kimse, sizin kadar acıyamaz. Sonra pişman olmamanızı temenni ederim. Güle güle...

Paşa hazretleri bu sefer elini uzattı.

Kâmil Bey kendisini iyice anlayıp haklı bulmuş olan bu olgun adamın elini minnetle sıktı.

Tam kapının tokmağını tuttuğu sırada, arkasından paşanın yorgun sesini duydu.

— Bir dakika! İyi düşünün! Mahkemede bile fikrinizi değiştirirseniz, sizin için bir şeyler yaparız. Ortada bir gebe kadın kalmaz. Nihayet bir anne kalır ki, sizin evinizde de böyle bir tane var.

“Bunlar burada ne alıp satıyorlar, yahu?” Kâmil Bey’in koridorda ilk düşüncesi bu oldu.

Abdülvahap Çavuş üst üste soruyordu:

— Paşa hazretleri bir şey mi emrettiler? Eskiden tanır mıydınız? Ne söylediler? Ne üzerine?

Kâmil Bey, baştan savma karşılıklar verdi.

Odasına kapatılınca, yakalandı yakalanalı, ilk defa büyük bir soğukkanlılıkla durumunu gözden geçirdi:

Sahiden! Nedime Hanım'a niçin acıyordu da, Nermin'le Ayşe'ye acımıyordu. "Ortada bir anne kalır ki. . ! Evinizde de böyle bir tane var!... "

"Hemen serbest bırakacaklar... Hemen serbest... Hemen!"

Yutkundu. Korkuyla çevresine baktı. Oda, olduğundan daha pis, daha loş, daha soğuktu. Bir yerde, tahtaları kemiren fare dişleri... Pencerenin oynayan camında rüzgâr...

Paşa hazretleri gözünün önüne geldi. Masanın başında, bir eli arkasında... Böyle durması birisini hatırlatıyor. Ya Bismark'ı, yahut Avusturya-Macaristan imparatoru Fransuva Jozefi... "Eli arkasında olan paşalar mutlaka bunları hatırlatır. " Bismark "Her milletin kendisine mahsus Yahudisi vardır" buyurmuş. Buldog suratlı budala! Alman milletinin yaratıcılık devrinde yaşamaktan başka meziyeti olmayan salak... Ya, öteki... Kırmızı pantolonlu Karagöz göstermeliği... Boynuzlan imparatorluğundan uzun pezevenk...

Elini ceketinin düğmeleri arasına sokan paşalar da Napoleon'a benzemek çabalamasındadırlar. Napoleon, kibirden, soytarılıktan ibaret bir küçücük adamcağızdır. Neye ihanet ettiğini bilmeden, ihanet etmek istediğini dünyaya hâkim kılmak için rezil olmayı göze almış bir dejenere... Bütün başarılarını, kışı soğuk bir memlekete gitmemiş olmasına, muharebe sabahı, iki saat yağmur yağmamasına, mareşallerinden birisinin kendisine hainlik etmemesine borçlu zirzop...

Kâmil Bey, ağzı cigaradan acımış gibi tükürdü. Alçak insanlar yükseldikçe alçaklıkları da o ölçüde artıyor !" diye düşündü.

Paşa hazretleri ne babacan adamdı. "Sureti Haktan görünmenin" bundan daha babayanisi olmaz. "Hey gidi baba dostu hey!"

Birdenbire durakladı: "Ben giderek sapıtıyor muyum?" dedi, "Nedimeye neden acıyormuşum da, bizimkilere acımıyormuşum?"

Çünkü Nedime'yi bekleyen şeyle, Nermin'i, Ayşe'yi bekleyen şey aynı değil. Birisini mahpusa atacaklar. Ötekilere, şimdilik, kara kuru sorgu yargıcından, Binbaşı Burhanettin Bey'e, enişte beyin dostu

Entellicens Servisi yüzbaşısından halifenin merkez kumandanı paşasına kadar herkes acıyor, herkes...

“Karşılaştırmalar, ancak birbirine benzeyen şeyler arasında olur” diyen bir söz hatırladı. Sayıların toplamında da cinslerin birliği şart... Nedime Hanım, her şeyiyle batmakta olan bir memleketi kudretince kurtarmaya uğraşıyor. Bu uğurda kocasını daha şimdiden kurban vermiş. Oysa Nermin’le Ayşe’yi, bu memleketi, bir daha çıkmamak üzere batırmak isteyenler koz olarak kullanmaya yelteniyorlar. “Kız koz olarak öyle mi?”

Bu karmakarışık düşünceler, akşama doğru şöyle bir sonuca bağlandı.

Birkaç güne kadar Loyd Tiryestino kumpanyasının lüks vapurlarından biriyle Roma Elçiliği başkâtibi olarak yola çıkmak da Harp Divanınca mahkûm edilip mahpushane revirinde yumruklarını yiyerek dolaşmak üzere, İhsan’ın yanma gitmek de elindeydi.

Şimdilik, ikinci yolu tuttuğunu anlıyordu. Buna, hiç kimsenin baskısında kalmadan kendi kendine karar verdiği yüzde yüzdü.

Pek az insanın, bu iki ayrı yoldan, kendi tuttuğuna razı olacağı da meydandaydı. Öyleyse, bugün paşa hazretlerine söylediğinin tersine kendisi, birçok başka insanlardan daha mı yiğit? Şu anda, mahkûm edilmekten ölesiye korktuğu halde...

Nihayet, hepsini bir yana bırakarak cesaretin ne olduğunu bulmaya karar verdi. Sonunda şu inanca geldi: Cesur adam, o korkak adamcağızdır ki cesaret isteyen yerde, hele diğer insanların önünde korkuya yenilmez. Her şeyi sarsan korkuya rağmen dizlerini bükmemeyi, sesini kaybetmemeyi, ayakta kalmayı becerir. En garibi, bu kuvveti de ona karşısındakiler, yani kendisini korkutanlar verir.

“Öyleyse, biz bir cesur adamız karıcığım” dedi, “öyle de kalacağız!”

Karşısında, henüz bitmemiş olan suluboya portrede gardiyan- Asker İbrahim, resimde dik dursunlar diye, ağaçlardan topladığı zamklarla kıvırdığı seyrek sarı bıyıklarıyla sakin sakin duruyordu.

Oysa, masanın üzerine konulan, pazarlığı yapılan şey, bu İbrahim’in belki de asırlarca sürecek alın yazısıydı.

“İşte böyle oldu oğlum İbrahim! ‘Düşmek etrafı görememektendir’ demiş bir büyük şair, benim eşek oğlum İbrahim! Ronia’ya gitmeye kalksam benimkine ‘düşmek’ bile denmez. ‘Kendini öldürmek’ denir. Henüz dövüşülürken kendimi de öldüremem ya... Kızının resmini aldı. Gel bakalım Ayşe kız! -Fransızca olarak sordu ve âdeti üzere şahadet parmağını kızının burnuna değdirdi- Anladın mı benim sevgili küçük Karmen’im?”

Ayşe kocaman gözlerle yüzüne bakıyordu. Anlamış, dahası... Çok da beğenmiş gibi...

6

Yargılama bir hafta sonra başladı.

Harp Divanı beş subaydan kurulmuştu. Savcılığı Kurmay Binbaşı Burhanettin Bey yapıyordu. Daha ilk oturumda, bütün heybetine, halk arasına saldığı korkuya rağmen divanı, Burhanettin Bey’in hiçe saydığı anlaşıldı. Bu hal, adam asan o kurulun pis, haksız bir iş yaptığını bilmesinden ileri gelse gerekti.

Arabacıyı bırakmışlar, Nedime Hanım hakkında delil bulamamışlardı. Ortada, Kâmil Beyle Ramiz Efendi’den başka suçlu yoktu.

İlk oturumdan döndükleri zaman, -artık yalnız kapatılmak kaldırılmış olduğu için, Ramiz Efendi’yi de yanma vermişlerdi- Kâmil Bey sordu:

— Dikkat ettiniz mi? Üstlerinde bir acayiplik var gibi geldi bana... Sanki dışarıdan bir ses bekliyorlar. Rahatsızlar.

— İyi bildiniz. Yunan saldırısı başlamış.

— Yok canım! Nereden haber aldınız?

— Kapıda beklerken bir subay arkadaş söyledi. Daha doğrusu bir başkasına söyledi de bana duyurdu. Saldırının yönünü olsun öğrenebilsek...

— İnşallah öğreniriz. Aklına başka bir şey geldi. Şimdi sizi mahalleden soracaklar. Yedek subay olduğunuz anlaşılırsa...

— Meraklanmayın, anlaşılmaz. Rahmetli kardeşim kazancı idi. Adı Ramiz’dir. Benim adım Remzi... İkimiz de harbe gittik. Bir aralık

ikimizin de “kayıp kâğıdı” geldi. Bugün, kim kime? Ramiz’i bilen nerede, Remzi’yi bilen nerede? Nuri Usta o kadarcık şeyi becerir.

— Nuri Usta kim?

— Bizim mahallenin muhtarı. Tesviyecidir. Gemiye kahveci girerken iyi hal kâğıdını Nuri Usta uydurdu. Meselenin içyüzünü bilir.

— Anlaşılmasın da...

— Anlaşılsa ne olur? Adam sen de...

— Yalanınız meydana çıkar. Yedek subaylığınız bilinirse, külhanbeyi ağzına inanmazlar. Ne güzel taklit yapıyorsunuz:

— Pek de taklit sayılmaz. Gençliğimizde bir zaman tulumbacılık ettik, sandık taşıdık. Kaldırım efeliği yaptık. Sonra öğretmen olunca hepsinden vazgeçtik ya... Evet, heriflerin üzerinde bir acayiplik vardı. Onlar, düşmanın kazanmasını istiyorlar. Biz, bizim kazanmamızı... Bunu, ileride bir gün anlatacaklar da, bebekler bile inanmayacaklar.

— Daha tuhafı, bunlar da, memlekete iyilik ettiklerine inanıyorlar.

— Sanmam! iyilik ettiklerine inansalar, o kadar kuşkulu olmazlardı. Yenilirsek yanarım Kâmil Bey... Yenildiğimize değil, haklı olduğumuzu ispat edemediğimize...

— İnşallah yenilmeyiz.

— İnşallah ama... Memleketin halini bilmiyorum. Birinci İnönü’nden, Çerkez Etem’den sonra birkaç ay içinde neler yapabildiler? Ordu olmazsa, orduya karşı durulmaz. Bu iş, başıbozukluğun başaracağı çaptan çıktı. Siz askerlik etmediniz, bilmezsiniz. Başıbozuk kuvvet, ne kadar çoğalırsa, bir memleketin dayanma kaynakları o kadar çabuk tükenir. Düşünsenize... On yıldan beri harp eden bir memlekette beş yüz atlıyla bir köye iniyorsunuz. Erkeksiz bir köy. Sizin arkanızda hiçbir örgüt yok. Hayvanlar yem, insanlar ekmek ister. Eyerlerin, bellemelerin, kantarmaların onarımı lazım. Giyimler yırtılmış, kunduralar parçalanmış olur. Noksanları tamamlamak zorundasınız. Eşkiya, yolları kestiği için para bile değerini kaybeder. Siz, köylüye istediğiniz kadar, ırzdan, namustan, düşman zulmünden söz edin. O yalnız, o gün aldığınız arpayı bilir. Arkanızdan beddua

eder. Her şeyi saklamaya, hiçbir şey kaptırmamaya bakar. Civarda gezen meşhur eşkiyaların namlarına sığınarak geceleri yüzünü sarıp komşularını soymaya kalkanlar olur.

— Bunları hiç aklıma getirmemiştim.

— O sebepten dövüşmek size kolay geliyor.

— Mustafa Kemal Paşa mutlaka ordu kurmuştur. Göreceksiniz.

— İnşallah... Zaten ordu kurmaya vakit bulamadıysa felaket...

— Harp Divanı üyeleri de sizin gibi bunları bilirler. Oradan haber de almışlardır. Ordu olmasa bu kadar tutuk davranmazlar sanırım.

— Evet... Belki de... Bakın azizim. Bu seferki saldırıyı da durdurabilirsek, iyi kötü bir ordu kurmuş demektir. O zaman biz bu harbi mutlaka kazanırız. Bizim asker bir kere dayanmaya başlarsa, kolay sökülmez. Hele bu dayanmanın sonunda düşmanı kuvvetten düşüreceklerine inanırlarsa... Tamam...

— Deli olmak işten değil... Nasıl haber alacağız? Bir memleketin hayatı böyle bir tek unsura nasıl bağlı kalıyor? Allah esirgesin!

— Ben başka türlü düşünüyorum Bir memleketin kaderi bir tek unsura bağlı kalabilir, bazı bazı kalmalıdır da... Bundaki tehlike, nihayet yüzde ellidir “Kürt’ü kovalaya kovalaya dövmeli!” diye bir söz işitmiştim. Yani insanları fazla sıkıştırmaya gelmez anlamına... Bizi de fazla sıkıştırdılar. Kaçacak yerimiz kalmadı. Evlerimizdeki hamamlıklara kadar kaçtık. Şimdi hamamlık dolaplarının kapısını zorluyorlar. Hatta zorladılar. Çırılçıplak dışarıya uğradık. Bunu millet anladıysa, tamamdır.

Nerden haber alacağız? Baksanıza “Peyam Sabah” bir şey yazmıyor.

— “Kötü haber tez gelir” demişler, “iyi işler oluyor” diyelim de iyi çıksın... Ramiz Bey seyrek dişlerinin arasından kindar bir ses çıkardı. Memleket ne halde, biz burada nelerle uğraşıyoruz?

Vay namussuzlar vay!

Kâmil Bey, yüreğini çıkarıp verir gibi, ona bir cigara uzattı. Karşısındakinin duyduklarını tıpatıp duymak, aynı şeylere inanmak...

Asıl kardeşlik buydu, asıl güçlendiren kardeşlik...

Artık her gün, birbirini tutmaz, daha doğrusu ürkütücü haberler almaya başladılar. Düşman, Uşak ve Bursa gruplarıyla saldırmış. Gönderilmeden yakalanan belgelerde yazıldığı gibi.

Kâmil Bey yumruklarım dizlerine vurarak hep aynı sözü tekrarlıyordu:

— işi berbat ettik! Yüzümüze, gözümüze bulaştırdık. Kâğıtlar mutlaka yetişmeliydi.

Ramiz Efendi, aynı karşılığı vermekteydi:

— Aldırma gözüm... Bizimkiler kimbilir kaçıncı kopyası... Haber vaktinde gitmiştir. Zaten İstanbul yoluyla cephe haberi gitmez. Biz İstanbul'dan ancak İstanbul'la Trakya haberleri gönderebiliriz. Unutmayın ki düşman bizim toprağımızda bulunuyor. Katırına bir nal çaktırsa haberimiz olur. Göreceksiniz, saldırı hazırlığı haber alınmıştır, çoktan.

Bir zaman sonra Kâmil Bey'in aklına bir başka ihtimal geldi:

— Sakın, Londra'daki sulh konuşmaları bizimkileri gafil avlamasın?

— imkânı var mı? Masa başı konuşması başka, siperde beklemek başka... Bekir Sami Bey cephe komutanı değil ki yahu!

Bir aralık Eskişehir'in düştüğü, düşmanın Ankara üzerine yürüdüğü duyuldu.

Ramiz Efendi, hiç sarsılmadı:

— Ben, gene İnönü'nde hesaplaşırız sanmıştım! Olmadı. Pekâlâ! Eşek bile bir düştüğü çukura bir daha düşmez. Karşımızdakiler, anlaşılan eşek değil, katır... Ankara önünde görüşürüz, palikaryalar... Eğer Mustafa Kemal Paşa, Timurlenk'in Bayezid'e attığı köteği bunlara atmazsa, uf olsun ervahına... Siz üzülmeyin Kâmil Bey...

Ramiz Efendi, Kâmil Bey'in söz dinlemeyip üzüldüğünü görünce konuyu değiştirmeye çalıştı:

— Niyazi hergelesini yakalayamadıklarına canım sıkıldı, arkadaşların... Kıstırıp temizleyemediklerine...

— Adam sen de... Zaten ölmüş bir herif!

— Hiç de ölmüş değil... Daha çok ev yıkar. Hele namussuz kambur! Bir de milis yüzbaşısı yapmışlar da Sapanca'ya yollamışlar.

— İnsanları hiç tanımıyormuşuz. Ben bu odada, kendimi onun hainliğine inandırıncaya kadar neler çektim. Nedime Hanım onu öyle severdi ki... Hani bir sabah musluk başında size bir şeyler söyledim ya... Orada çektiğim azabı bir ben bilirim, bir de Allah'ım bilir.

— Neden? Ben pek mi heybetliyim?

— Niyazi'nin ihanetinden sonra bana güvenemezsiniz, diye korkuyordum. Güvenmezseniz de haklı idiniz elbet...

— Önce şüphelenmedim değil... İlk gelişinizde yakalandık. "Bunda bir iş var" dedim. Kimin dost, kimin düşman olduğu anlaşılmıyor ki kardeş!

— Evet, anlaşılmıyor. Ömrümde, bari yalan söyleyen bir adam olsam... O akşam idarehanede Ada yalanı aklıma nereden de geldi?

— Nedime Hanım'ı sevdiğinizden...

— Hastaydı, rahatsız edilmesin diye düşündüm. Bir de, bana güvenememelerine artık kızmaya başlamıştım. Hep Doğulu kafası... "Vay! Ne demek olsun! Ben bir kadından aşağı mıyım?" diyerek onur meselesi yapmışım galiba... Pek de iyi olmuş.

— Olmaz mı? Eğer siz o gereksiz yalanı söylemeseydiniz Niyazi'nin ne mal olduğu çok daha zor anlaşılırdı.

— Zavallı Ahmet de bir yalan söylemişti. Ararat vapuru meselesi. Tesadüfe bakın!

— O da Nedime Hanım'ı Ada'ya mı göndermiş?

— Hayır! Tersi... Ben Nedime Hanım'ı işe karıştırmak istemem. Rahmetli, bizim acente direktörüyle yaptığımız konuşmayı nedense, kadıncağıza mal ettiydi. Yalan o kadar ileri gitmişti ki artık düzeltememiştim. Burada da Doğulu kafası var. Burada da iş tersine! Zorluğu ben halletmiştim. Bunu ileri atmak istiyorum zannedilir, diye düşündüm.

— Öyle olacak, böyle olacak, bir namussuzun içyüzü meydana çıkacak. Ne demişler: "Bir sıçrarsın çekirge... İki sıçrarsın çekirge..."

— Hep düşünüyorum. Acaba elli bin lirayı bulup verseydik, bizi gene ele verir miydi?

— Sanmam! Belki o zaman paradan payını alır, defolurdu. Ama hiç belli olmaz. Böyle reziller fenalığı, çok zaman fenalık olsun diye yaparlar.

— Doğru söyleyin Ramiz Efendi, benden epey şüphelendiniz mi?

— Hayır! Sandığı nereden aldığınızı söylememiştiniz, bir de Nedime Hanımı ele vermiyordunuz. Harp Divanına çıkıncaya kadar minicik bir şüphe elbette kaldı. Fakat iddianame elime geçince: “Tamam, dedim, bu bizden... ”

— Ama çektiğim azabı bir de bana sorun... Eğer Nedime Hanım tutuklansaydı da, benden şüphelenseydi, karar vermiştim, kendimi öldürecektim. Ay... Yüzümü kestim işte...

— Ne lüzum vardı kardeş? Ben bu işi yapacağına kanı görmeden de inanırdım.

Gülüştüler. Bunları, ziyaret günü, tıraş olurken konuşuyorlardı.

Nermin, bugün ikinci defa gelecekti. Kâmil Bey, Harp Divanı’na çıktıklarını, Teğmen Şerif Efendi’nin odasında, haftada iki defa görüşebileceklerini yazmıştı.

— Bakalım hanımlar ne havadis getirecek?

Ramiz Efendi, yüzünü kolonya ile ovalarken, güvenle karşılık verdi:

— Yengeyi bilmem, bizim hatun havadissiz gelmez. İyi kötü bir şeyler söyler. Bir huyu da var ki dağlar, taşlar dayanmaz. Şaşı, maşı bilmez, kör vesselam! Yalvarırım. “Canımı sıkacak haberleri sen vermeyiver. Başkasından duyayım. Yoksa ben senden bu gidişle soğuyacağım, karı!” derim. Hiç aldırmaz. Pek dobradır benim hatunum... Bak göreceksin. Ankara düşmüş olsa, müjde verir gibi anlatır. Bugün ayın kaçı?

— Nisanın ikisi...

— Bizimki ne zaman uğradıydı? Martın yirmi beşinde çamaşır bıraktı. O zaman saldırıdan kimsenin haberi yoktu galiba... Herkes Londra konferansını konuşuyordu. Ne olduysa Martın 29’undan bu

yana olmuştur. Şu Ali Kemal’i elime verseler kör testereyle doğrarım. Yazsana namussuz, iyi de olsa, kötü de olsa, gerçeği yazıver. Arkadaşlar da telaştalar galiba... Bizim burada patladığımızı akıllarına bile getirmiyorlar.

“Bunlar hiç iyi alamet sayılmaz. Ali Kemal’in yazmaması insanın yüreğine su serpse de... ”

Ramiz Efendi, böyle düşünerek sözü değiştirdi:

— Hanımlar üşümüş gelecekler. Şu İbrahim dangalağını çağıralım da mangalı yaksın, demliği üstüne koysun. Biz yukarıdayken çayı hazırlar.

— Pekâlâ!

İlk defa Kâmil Bey’i çağırdılar. Ramiz Efendi, “Belki bir gizli lafınız vardır” diyerek beraber çıkmak istemedi.

— Gizli laf! Şerif Efendi’nin önünde bu nasıl bir gizli lafmış.

Hadi yürüyün. Ayşe’yi de görecektiniz ya...

— Peki öyleyse... Ben kızı, bir de Şerif aptalını lafa tutarım.

Siz, icabında bir, iki kelime kaçırırsınız.

Nermin yine yalnız gelmişti. Kâmil Bey telaşla sordu:

— Nerde Ayşe? Yoksa, bir tarafa mı saklandı yaramaz?

— Getirmedim. Hava çok soğuk. Biraz da boğazı ağrıyor.

— Evde yalnız mı?

— Hayır. Bir haftadan beri halamın hizmetçisi Eleni bizde kalıyor.

— Kız beni unutacak... Ramiz Efendi’yi hatırlayarak kabahatli gibi gülümsedi: İzin verin Nermin, size Ramiz Efendi’yi tanıtayım. Bir odada kalıyoruz. Ayşe’yi görmek istiyordu.

Nermin, Ramiz Efendi’ye elini uzatmadı. Yorgun bir gülümsemeyle selamladı:

— Enchante efendim. Odanızda ateş var mı?

Kâmil Bey anlattı:

— Var. Şerif Efendi'yi gösterdi. Şerif Bey, Allah razı olsun, hiçbir şeyimizi noksan bırakmıyorlar.

— Halam da gelecekti. Bir işi çıktı. Yargılamanın iyi gittiğini söylüyorlar.

— İyi evet... Ne var, ne yok, havadislerden?

— Ne havadisi? Evden çıkmıyorum. Ayşe huysuzluk ediyor.

Sözleri bitmiş gibi sustular. Ramiz Efendi, biraz bekledikten sonra tedirgin sessizliği bozmak istedi:

— Hanım ablacığım! Bizim oğlandan bilirim. Hemen boğazı şişer. Bademcik mi, fıstıkçık mı ne karın ağrısıysa... İşte onlar. Hatun bağırta çağırta gırtlağına tentürdiyot çalar. Ihlamur içirir. Terletir. Ertesi gün bakarsınız turp gibi sıçramış kalkmış...

— Evet... Bademcikler vücudun kaleleri imişler. Mikrop girince ilk boğuşma orada onlarda olurmuş. Türkçesi, meraka değmez.

— Evet... Nermin kocasına döndü. Bir şeye ihtiyacınız var mıydı? Bir şey getiremedim. Paket taşımak, kalabalıklarda zor oluyor hafta içinde Eleni uğrayacak. Çamaşırlarınızı verirsiniz. Neye ihtiyacınız olursa daha önce yazınız.

— Peki... Demek, hiçbir havadis işitmediniz?

— Enişte beyim Harbiye Nazırı paşa hazretleriyle görüşmüş, bir şeyler yapacaklarını söylemişler.

— Teşekkür ederim. Ben ortalığın halini sormuştum. Bir türlü "Anadolu'dan ne haber?" demeye cesaret edemiyordu. Harp haberlerini...

— Hiç ilgilenmedim... Barış olacakmış... Londra'da konuşuluyor muş...

— Evet... Ayşe pek mi hasta?

— Soğuk almış. Meraka değmez. Önceki gün Arif Paşaların büyük kızı uğradı. Süreyya Beyefendi'nin haremi de beraber... O kadını hiç görmemiştim. "Şehla" diyorlardı. Adeta şaşıymış. Hasılı, bu hafta

işitenler, birer birer bizi yokladı. Size hepsinin selamları var. Pek üzülüyorlar.

— Teşekkür ederim.

Karı koca yine sustular. Bir zaman sonra Nermin, nasıl vakit geçirdiklerini sordu. Deminden beri söze karışmak fırsatını arayan Teğmen Şerif Efendi, Kâmil Bey'in resim yaptığını, "hakçası" resmi de iyi yaptığını, yaptığı resimlerin "adama benzediğini", büyüttüğü resmi görenlerin küçük dillerini yuttuklarını söyledi.

Kâmil Bey, karısının resimleriyle ilgilenmesini, onları görmek istemesini pek istedi. Fakat Nermin, kederli bir dalgınlıkla susuyordu.

Ramiz Efendi, çayı hatırladı:

— Aman Şerif Abi, emret de çaydanlıkları falan getirsinler. >, Aşağıda kaynıyor. Yenge hanım üşümüştür.

— Hay hay! Teğmen kapıya doğru seslendi: Posta!

Nermin önlemeye çalıştı:

— İstemez efendim... Zahmet buyurmayın. Araba bekliyor. Gideceğim. Çocuk hasta...

Ramiz Efendi kesip attı:

— Olmaz. Çay içmeden giderseniz, Allah göstermesin siz de hastalanırsınız. Kâmil Bey abimiz kederinden ölür. Her şey hazır. Bardaklarımızın temizliğine de Kâmil Bey abimiz kefildirler.

— Hayır. Onu demek istemedim. Belki beyefendiyi rahatsız ederiz.

— Şerif Abiyi mi? Yok canım! Öldü mü erkeklik!

Teğmen ellerini ovuşturarak:

— Ne münasebet hanımefendi. Biz görevdeyiz!! Akşama kadar oturun... Keyfinize bakın.

"Posta"ya çayı getirmesini emretti. Havaların bu yıl bozuk gittiğinden başlayarak, "Hıdırellez'in pek tatsız geçeceğinden korktuğunu, oysa arkadaşlarla Kâğıthane'ye gitmeyi kararlaştırdıklarını falan anlatıyordu ki, kapı birdenbire açıldı: "Burada mısınız?" diyerek içeriye kara çarşaflı, kısa boylu, zayıf bir kadın girdi. Peçesini arkaya

atmıştı. Küçük esmer yüzü, çarşafın kara çerçevesinde büsbütün ufak görünüyordu. Birisine yol verdi:

— İşte baban! Al bakalım!

Ramiz Efendi, hemen kalktı:

— Nerdesin bunca zamandır köpoğlusu?

Çocuk, tos vuracak bir keçi yavrusu gibi kendisini babasına çarptı. Kucaklamak için, çamurlu potinlerinin burnunda yükseldi:

— Konuşturmuyorlarmış... Annem öyle söylediydi. işte konuşturuyorlar ya...

— Aferin ulan!

Ramiz Efendi, oğlunun önüne çömeldi. Ellerini tuttu:

— Donmuşsun rezil! Hadi, ellerini ısıt! Sonra da buradakilere “Merhaba” de. İşte Kâmil Bey amcan... Bu da Nermin Hanım teyzen.

Ramiz Efendi’nin oğlu Kadir ellerini ısıtmak üzere sobaya yaklaştı. Zayıftı. Yüzünde kan yoktu. Bu da, gözlerinin karalığını büsbütün arttırıyordu. Hareketleri çekingen değildi ama, arsız da değildi.

Kadın, çarşafının pelerini altından büyük bir bohça çıkarıp bir iskemleye koydu. Yüzü, dışarıdaki soğuğa rağmen hafifçe terlemişti. Titiz olduğu için belli ki, “et, can tutmaz” kadınlardandı.

Ramiz Efendi’nin sürdüğü iskemleye oturdu. Nermin’le bakıştılar. Kocasına döndü:

— Nasılsın bakalım efendi, keyfin yerinde ya?

— Eh... Siz yürüyerek mi geldiniz? Ayaklarınızın çamurundan belli...

— Yokuşu çıkıverdik.

Ramiz Efendi, Nermin’e gülümsedi:

— Kocamustafapaşa’dan geliyorlar, “Yokuşu çıkıverdik” dediği yer orası...

Nermin, Kocamustafapaşa’nın nerede olduğunu bilmediği için, sadece gülümsedi.

Bu sırada, gardiyan asker İbrahim'le posta neferi, çaydanlıkları ve bardakları getirdiler.

Ramiz Efendinin karısı bunları görünce, çok bilmiş çok bilmiş başını salladı:

— Demek müjdeyi aldınız? Bu ziyafet onun şerefine...

— Ne müjdesi?

— Hadi oradan... Bir de eğleniyor. Hanımefendi söylemedi mi?

— Ne var yahu?

Bunu Ramiz Efendi hafif bir çığlık halinde sormuş, Kâmil Bey de yüreği durmuş olarak ayağa kalkmıştı.

Kadın, erkeklerin haline gerçekten şaştı:

— Sahiden mi duymadınız? İyi vallaha! Dünya birbirine giriyor. İnönü'nde yine kazanmışız.

— Ne diyorsun...

— İnönü'nde mi?

Teğmen Şerif Efendi, atıldı:

— Rica ederim hanım teyze, siyasi konuşmayacaksınız. Emir aldım.

Ramiz Efendi'nin karısı Fatma Hanım, bit görmüş bir titiz kadın gibi gözlerini kısarak subaya baktı:

— Siyasi ne demek? Ben siyasi falan bilmem... Bir iş olmuş onu söylüyorum. İnönü'nde düşmana kötek atmış bizimkiler... Sevinmediniz mi, siz yoksa?

— Estağfurullah... Lâkin aldığım emir...

— Kimse böyle emir veremez. A, üstüne iyilik, sağlık... Hamdolsun gâvur içinde değiliz... Ramiz Efendi'ye dargın dargın kaşlarını çattı. Ne duruyorsunuz efendi, çay verecekseniz veriniz.

Kâmil Bey'le Ramiz Efendi çaydanlığa beraber saldırdılar, ikisinin de elleri titriyordu.

Ramiz Efendi bardakları doldururken, boğuk bir sesle sordu:

— Nasıl olmuş bu iş? Ne zaman olmuş?

— Hangi iş? Muharebe mi? Basbayağı... Dün olmuş... Bir dövüşmüşler bizimkiler... Bir satır atmışlar... Arkasından sapan taşı yetişmiyormuş. “Bu sefer, Kemal Paşa İzmir’i mutlaka gelir alır” diyorlar. Nermin’e sordu. Siz duymamış mıydınız?

— Hayır efendim!

— Şaştım doğrusu? Biz, kaç gecedir uyumuyorduk. Dua ediyorduk. İşler önceleri, az kalsın kötüye gidiyormuş... Düşman bizim orduyu az kalsın bozuyormuş. Derken dün gece yarısı, ben yatmıştım. Baktım ki kafesi vuruyorlar. “Kim o?” dedim. Nuri Usta’nın oğlu Mustafa “Hey Kadir! Uyuyor musun hayvan!” dedi. Telaşla kalktım Mustafa Efendi müjdeyi verdi Allah razı olsun, geçti öteki kapıya... Mahalleye bir hal oldu birdenbire... Işıklar yandı. Kapılar açılıp kapandı. Bereket Nuri Usta aklını kaçırmadı da, bizi zaptetti. Kadınlar bir eve toplandık. Kocası, oğlu, kardeşi Anadolu’da olanlar biraz durgun. Malum ya muharebe olmuş. Nice ana, baba kuzulan ölmüştür. Onları teselli ettik. Erkekler kahveyi açtırmışlar... Sabaha kadar havadis yağdı. Düşman Bursa’ya doğru kaçıyormuş, şu kadar bin ölü, şu kadar bin yaralı... Tam tamına söylediler ama, ben rakamları aklımda tutamam... Mübarek İstanbul! Nasıl da kulağı delik memlekettir. Gazete gibi canım...

Kâmil Bey, Avrupa’da, birçok güzel sesli büyük sanatçı, dâhilerin bestelediği müzik parçaları, ölmez piyeslerin büyük anlamlı sözlerini dinlemişti. Fakat hiçbirisi, şimdi, şu kara kuru küçük kadından işittiklerinin değerinde değildi.

Ramiz Efendi, yüzü sapsarı, oğlunun omzuna tutunmuştu. Bu müjdenin ne demek olduğunu biliyordu. Kendisini şimdiye kadar, yenilme haberine alıştırmış, bu müthiş anı erkekçe, karşılamaya hazırlamıştı. Karısı, hiç görmediği, tanımadığı biri gibi, bir uzaklaşıp bir yaklaşıyordu. Yalnız sesi yabancı değildi. Gayet iyi tanıdığı, zaman zaman kuvvet aldığı ses... Halkın yanılmaz, sürgit yenilgi tanımaz gerçekçi, mert sesi...

Oğlunun sıska omzunu tutuyor, uçsuz bucaksız bir yorgunluk duyuyordu.

Fatma Hanım, anlatmaktaydı:

— Bizim zayiatımız pek azmış. Bizimkiler aslanlar gibi dövüşmüşler. Karlarda, kıyamette... Bir de bu benim sıska oğlum nezle olunca huysuzlanır. Bir daha, “Hastayım” desin, falakaya yatıracağım. Bana söz verdi. Bir daha olur olmaz şeyden yakınma yok... Ağlamak yok. Nermin’e sordu. Sizin de çocuğunuz var mı?

— Var.

— İyi... Çocuk can yoldaşıdır. Erkek mi?

— Hayır, kız!

— Kaç yaşında?

— Yedisini bitiriyor.

— Pek de mini miniymiş şekerim. Neden getirmediniz?

— Rahatsızca. Boğaz olmuş.

— Geçer. Sıcak tutmalı. Erkekleri gösterdi. Bunları sakın merak etmeyin, Mustafa Efendi dedi ki, bunları artık fazla tutamazlarmış. Bırakırlarmış.

— İnşallah...

— Göreceksiniz. Mustafa Efendi bilir. Ben dün gece gelecektim. Nuri Usta salıvermedi: “Gece vakti orası kapalı olur. Seni içeri bırakmazlar. Haber de vermezler” dedi. Bugün kendisi de gelecekti. Lâkin dün hiç uyumamış. Nuri Usta’yı görmelisin. Gençleşti birdenbire... Mahalleliden utanmasa şakır şakır oynayacak. Size selamı var.

— Eksik olmasın.

— Kirli çamaşırlarını hazırladın mı? Götüreceğim.

— Bugün kalsın, bugün istemez.

Kâmil Beyle Ramiz Efendi, artık yalnız kalmaktan başka bir şey istemiyorlardı.

Çay bitince misafirleri gönderdiler.

Oda kapısı üstlerinden kapanır kapanmaz, Ramiz Efendi Kâmil Bey'in boynuna sarıldı. Sesi titriyordu:

— Gözün aydın kardeşim! Benim gibi budala yoktur, benim kadar hayvan...

— Neden?

— Sana hep yalan söylüyordum! Demek ki hiç umudum yokmuş... Ne ayıp!

İkisinin de gözleri yaşla dolmuştu. Dayanılmaz bir mutluluk içinde gülümsüyorlardı.

Kâmil Bey, bitkin bir halde karyolaya oturdu. Ramiz Efendi, odanın içinde dolaşmaya başladı.

— Az kalsın yıkılacaktım! Az kalsın... Oğlana tutunmasam devrilecektim.

— Ya ben!

— Gördüm, yüzünüz bembeyaz olmuştu. Ben de mi öyleydim?

— Tıpatıp... Kâmil Bey, çetrefil bir cümleyle duygularını söylemeye çalıştı. Sizi tebrik ederim Ramiz Efendi... Karınız... Pardon yenge hanım için... Aslan gibi maşallah... Aslan kaç para...

— Fatma mı? Hiç göstermez ama yiğittir.

Öksürdü. Ellerini pantolonunun ceplerine sokmuştu. Duvardan duvara gidip gelirken, çok mutlu, ya da pek bahtsız oldukları sıralarda, bütün erkeklerin mutlaka yaptıkları gibi sevgilisinden söz etmek ihtiyacını duyuyordu? Kâmil Bey'in neye üzüldüğünü sezdiğinden öksürdü, duraklayarak konuştu.

— Kadınlarda suç yok! Yetişme şartlarım bir düşünün... Hele yaşama şartlarını... Hanım yengeyi alalım. Kibar bir ailenin kızı. Öyle bir hayat için, yetiştirilmiş. Sonra sizinle evlenmiş. Hemen aynı şartların içinde kalmış. Kendisinden, yaşadığınız çevre için istediklerinizi tastamam yapmadı mı?

— Evet... Ama sizi yetiştiren çevrede yaşamalıymış...

— Hiçbir fevkaladeliği yoktur. Bizim çevrede kadınlar, sizin kadınlardan daha fazla baskı altındaydılar. Fazladan, onlara biz, sizin gösterdiğiniz saygıyı da pek göstermiyorduk. Sözgelimi, benim hatun, elini öpsem, delirdiğime hükmeder. Okuması, yazması olmayan basit bir kızcağız. Şimdi bile çok sıkışsa, derhal iki rekât namaz kılar, bir Yasin okur. Kendisini başka türlü teselli etmeyi hâlâ beceremez. Bakarsın çocuk gibidir. İki liranın hesabını yapamaz. Bakarsın, öyle doğru fikirler ileri sürer, öyle doğru davranışlar salık verir ki, 'Allah'tan haber mi geliyor buna' diye hayrete düşersin. Belki de bütün kuvveti derinden derine hesap etmeyi bilmemesidir. Ne demişler: Akıllı geçit arayıncaya kadar deli ırmağı geçermiş. İngiliz donanmasında kaç zırhlı olduğunu, bunların kaç top taşıdığını, harpte iktisadi ablukanın ne anlama geldiğini bilmez. Amerikan, Japon, Fransız, İtalyan ordularının bir araya gelmesinden doğacak kuvveti ölçemez. Ben, ya da Kadir, birimizden birimiz hastalansak, iki gözü iki çeşme ağlar. Sonra aklı bir işe takıldı mı, Nuh der, peygamber demez, diretir. Bir yedek subay arkadaş anlattı: Mütarekeden sonra Halep'ten dönüyormuş. Bozgunu taşıyan trenler görmedinizse gözünüzün önüne getiremezsiniz. Lokomotifi lokomotife, vagonları vagona, yolcuları yolcuya benzemez. Çuh çuh soluyan bir acayip, bir korkunç yaratıktır ki, tekerlekler üzerine alınmış bir müthiş yılan ölüsünü andırır. Tam ölü bile değil, hafif canlı, üstüne bir sürü haşerat üşüşmüş... İşte bu trenlerden birisiyle dönüyormuş. Bu arkadaş seferberliğin başından beri bütün cephelerde dövüşmüş, yuvarlak hesap on dört yara almış bir sahici kahramandır. Küçük istasyonlardan birisinde bir köylü kadına rastlamış. Bu kadın, yanından geçen üniformalıları durdurur: "Nerde benim Ahmet'im?" diye sorarmış. Telaşlı değilmiş. Fakat sakinliğinde dehşetli bir hal varmış. Arkadaş: "Nedense bana bir ana kartalı hatırlattı" dedi, "Olup bitenlerin biricik suçlusu benmişim gibi ürperdim. Dünyanın en müthiş karabasanı, Ahmet'ini arayan bir ana kartala hesap vermektir. "Nerde benim Ahmet'im?" sorusuna verilecek bir tek doğru karşılık vardı: "Ana, biz, senin Ahmet'ini kumarda kaybettik" demek... Fakat bunu ben değil, hiç kimse hatta en yaman korkusuzluğun kendisi bile ona söylemeye cesaret edemezdi. "

Her zaman düşünürüm: O basit köylü kadınına bu heybetli, intikamcı ana kartal kudretini veren nedir? Haklı olması mı? Çektiği acılar mı? Olayların içyüzünü bilmemekten gelen hesapsızlığı mı? Belki de hepsi birden... Belki de hepsinden çok, acınacak, korkulacak derecede yalnız olması... Düşünün gökyüzünde, çok yükseklerde, bazen tek başına bir kartal dolaşır... Döne döne... İnsana kesin yalnızlığı, kesin yalnızlığın fazlalaştırdığı yırtıcılığı düşündürür. Allah'a yakın bir şeyler... İşte bizim orta sınıf kadınlarından bazısı da böyle oluyor. Üstlerine birdenbire bir büyüklük, bir ana kartallık geliyor.

— Dövüşmek lazım geldiğini ona siz mi anlattınız?

— Biz bunu anlatabilir miyiz?

— Yani nasıl inanırdınız? "Ben Nermin'e bir türlü açılamamıştım" diyecekti, vazgeçti. Yani dövüşmek gerektiğine...

— Baştan başlayacağım. Seferberlikte biz, iyi, kötü dövüştük. Bazı kaçtık, bazı kovaladık. Seferberlik haklı mı, haksız mı? Girmemek mümkün müydü? Sonu böyle olmasaydı da zafer bizim tarafta kalsaydı ne kazanırdık? Bunların müspet menfi cevaplan var. Fakat bu tartışmayı daha rahat koltuklarda oturanlar yapıyor. Döğüşe girenleri bir hırs kavrar: Ne olursa olsun yenmek hırsı... Belki inanmayarak, istemeye istemeye gittim. Gözüm arkada kaldı. Çünkü arkada, bir evin içinde yapayalnız bir gebe kadın bırakmıştım. Bir başına Kocamustafapaşa'dan Kapalıçarşı'yı bulmayı beceremez bir kadıncağız. Lâkin cepheye gidince, şakasız ölüm alış verişi, diğerleri gibi beni de sardı. Yanımda arkadaşlar düşüyor, arkadaşlar sakat kalıyor, arkadaşlar kayboluyordu. Biz de karşımızdakilere aynı acılan tattırıyorduk. Nuri Usta'nın güzel bir sözü vardı: "Ne aman isteyeceksin, ne aman vereceksin!" der. Mücadelenin ana kanunu budur. Biz de bu kanunun içine düşmüştük. İşler, birdenbire öyle bir hale geldi ki, aman istemenin de, aman vermenin de anlamı kalmadı.

Silahlar eskiydi. Cephane her zaman kıttı. Menzil örgütü, ulaştırma sıfır, bazen at arabalarında, çoğu, deve, eşek, kağnı kervanlarında götürülüp getirilen sandıklarda her şey noksandı, çürümüştü. Lazım olan yere lazım olduğu vakit yetişmiyordu. Yaralılar, bakımsızlıktan,

kangrenden ölüyorlar, ruh bakımından güçsüz olanlar, daha Türkçesi tabansızlar hemen kaçıyorlardı. Buna rağmen, vallaha, hiçbirimiz, yenmek için elimizden geleni esirgemedik. Kaçanlar bile, tekrar kaçmak fırsatı buluncaya kadar aslanlar gibi dövüştüler. Nitekim kaçamayacak kadar korkak olanlar, köye dönerken çekeceği sıkıntıyı göze alamayanlar da sıkıştıkları yerde, imkân var mı, yok mu bakmadan aslanlar gibi vuruşurlar. “Zafer, savunuya muhtaç değildir” diye bir söz edilir. “Yenilgi de, tıpkı zafer gibi, savunuya gelmez!” diyenlerden çok özür ileri sürenleri üzer, şimdi burada, kaybedilmiş bir harbin savunuculuğunu yapmıyorum. Gerçek odur ki, okulların yüksek sınıflarından, köy odalarından kalıplarına kıyafetlerine bakarak çocuklar getirdiler. Bunlar, evet, sırasında, korkudan altlarına işemişlerdir, ama içlerinde korkunç bir cesaretle ölümü alaya alanlar, onunla bir köpek yavrusu imiş gibi şakalaşanlar, çok vardı. Harp uzun sürdü. Bu memleketin eli silah tutanlarından pek azı cepheyi görmemiştir. Yani, hepimiz “cephe” denilen kıyameti yakından tanıdık. Kan gövdeyi götürür mü? Gövdeyi değil kasabaları, temelinden söküp sürükledi. Biz, bıkıp usanıncaya kadar kan, yara, kahramanlık, korkaklık gördük. Bunları o kadar kanıksadık ki bu dünyada imreneceğimiz pek az kahramanlık, ayıplayacağımız pek az tabansızlık kalmıştır. Yalnız bir nesil değil, bu memleketin üç nesli bir çeşit filozof oldu. Bunun kârını da göreceğiz, zararını da... Pardon... Gevezeliğim tuttu. Pek mutluyum da...

— Rica ederim... Çok ilgi çekici...

— Hasılı, yenildik. Mütareke ilan edildiği zaman, ben İstanbul’da bulunuyordum. Galiba, üçüncü iznimdi. Cepheye döneceğim sırada, beni yeni kurulmuş bir alaya verdiler. Bilmem nereye gönderilmeyi bekliyorduk. İşte bu sırada “paydos” borusu çaldı. Cephede bulunsaydım, içine düştüğüm ters duygulara belki de kapılmazdım. Yenilmek beni başka türlü etkilerdi. Fakat bir aydan beri evde bulunmak, bitten temizlenmek, iyi kötü doymak, bol bol uyumak harbi unutturmuş olmalı. Yaralanan yok, ölen yok... Top sesleri, “Allah, Allah!” bağırtıları yok... Dünyanın üzerine sanki bir sessizlik çöktü. Uçsuz bucaksız, korkunç bir sessizlik! Hani Hâmit’in bir müthiş beyti var: “Yağsın nesi varsa kâinatın / Lâkin bu derin sükut dinsin!” der.

İşte şairin ürpererek dinmesini istediği bir şey! Bir arkadaş anlattı. Keşfe çıkmışlar. Pusuya düşürülmüşler: “Bir yaylım ateş açıldı, ” demişti, kendimi yere attım. Kendimi yere atarken sağ tarafım katı bir şeye çarptı. Bu çarpma, ateş edildiği andan önce mi oldu, ateş anında mı, yoksa “kendimi yere attığım sırada, yere düşerken mi? Bunu hemen kestiremedim. Tabancama davrandım. Eyvah! Tabancam, kılıfı ile beraber kaybolmuş. Çalındım birkaç kere... Daha doğrusu birkaç kere tabancamı, belimde araştırdığımı zannettim. Meğer kurşunlar, sağ kolumun pazısı hizasında, kemikleri kül ufak etmişler. Bayılmışım. ” Kolu omuz başından kesilmiş bu teğmen arkadaşla bir gezgin hastahanede, tamam yedi hafta yatak komşuluğu yaptık. Ben de kamımdan yaralıydım. O anlattı. Kesilmiş kolunun tarafında, uçsuz bucaksız bir boşluk, daha garibi, derin bir sessizlik duyuyormuş sürekli... Kırk kişilik bando çalsa, bu sessizlik gene de, heybetinden zerre kaybetmez, öylece dururmuş.

Mütarekeye inanmak istemedim. Hele sevinmeyi hiç aklıma getirmedim. Bana, ben kaçakmışım da bu yeniliş, benim kaçaklığım yüzünden olmuş gibi geliyordu. İlk zamanlar bu duygu, böyle tastamam değildi. Bir yalnızlık, bir can sıkıntısı hatta bir büyük hastalık başlangıcına benziyordu. Pek gizli bir vicdan azabı duyuyor, büyük bir namussuzluk yapmışım, ya da, yapmakta devam ediyormuşum gibi insanlardan ürküyordum. Tarif edilmez bir yorgunluk içindeydim. Yeniden öğretmenliğe başlamak bana öyle imkânsız gibi görünüyordu ki, birkaç zaman burada herkesi, her şeyi yüzüstü bırakıp Cezayir’e gitmeyi, yabancılar alayına yazılmayı bile tasarladım. Yüreğime çöken mutsuzluk, çürümüş bir ruhun ufuneti, ders vereceğim sınıfı bir anda doldurur, temiz yavrulan zehirler gibi geliyordu. Düşman İstanbul’a girdi. İzmir işgal edildi. Ben kahvede sabahtan akşama kadar tavla oynuyordum. Bunlar sanki o kadar olağan şeylerdi, alın yazısı gibi önüne geçilemez!

Bir akşam, eve biraz geç döndüm. Fatma iki kere çocuğu yollamış. Evde önemli bir iş olmadıkça kahveden erkek çağırmak bizim mahallede ayıptır. Kadir, annesinin tembihi üzerine pencereden bakmış. Beni oynar gördüğü için seslenmemiş. Üçüncü gelişinde, dalgın dalgın duruyordum. Kulağıma, “Annem seni çağırıyor!” dedi.

Ortalık nerdeyse kararacaktı. Kahveci lambayı yakmasa belki de, “Siz beni yemeğe beklemeyin!” derdim. Gönülsüz gönülsüz kalktım. Karıda bir surat. Başını bir tülbentle sarmış. Bu tülbentle baş sarmak son çaresidir. Ya, düşüp hasta olacak, ya da kükreyip dağlara çıkacak. Yemeği konuşmadan yedik. Kahveyi getirdi. “Kahve de içerdim!” dedim.

Karşılık vermedi. Kapının yanma çömeldi. Bu da iyi belirti sayılmaz. O kadar üşeniyordum ki, bütün huysuzluğuma rağmen, haklı, haksız, hiçbir konuda çekişecek gücüm yok.

Kahveyi bitirip kalktım. Yavaşça sordu:

— Nereye, Efendi?

— Kahveye.

— Biraz dinler misin beni sen bakayım!

— Ne var?

— Ben bugün Sultanahmet’e gittim.

— İyi.

— Oraya binlerce kadın toplandı. Nutuk söylediler.

— Ne nutku?

— Nutuk... Biz hepimiz ağlaştık! Akıllı kadınlar, kara bayraklar yapmışlar. Erkeklere “Eğer vatanı kurtarmayacaksanız, örtülerimizi siz örtünün!” diye bağırdılar. Biz ağlaştık. Sade biz değil, aramıza bir de Fransız bahriyelisi karışmıştı. Halimizi görünce gâvur askeri de ağladı. “Dilimizi ağlamayan gâvur askeri imana gelirse... ” dedim can başıma sıçradı.

— Peki!

— Bir de “Peki!” diyor, Müslümanlar! Dönüşte Nuri Usta’ya uğradım. “Ne olacak!” diye sordum. Anadolu’da dövüşüyorlarmış. Burada, harıl hani hazırlık varmış. Sırası gelince sana da açılacaklarmış... Sana ne zaman sıra gelecek? Şimdiye kadar bize neden sıra gelmedi bakalım? Gâvur askeri ağlayana kadar... O kadınlar, o kara bayrakları yapıp sokağa çıkana kadar... Söylesene efendi?

Fatma bunları pek yavaş söylediği halde, ben nedense “Bağırma yahu!” demişim. Sonra yalandan çıkıştım:

— Sen öyle nutka falan kulak asma! Hem senin bu işlere aklın ermez...

— Aklım ermez mi? Ne demek! Hemen şimdi Nuri Usta’yı bulacaksın... Şimdi.

— Ne olacak?

— Hazırlık varmış. Hazırlığa karışacaksın... Karışmadın mı, bak sonu fena olur.

— Nasıl fena?

— Artık bilmem... Seni yorgun sayıyorlar. Cephelerde dolanmış da yorulmuşsun. Sen cephelerde yoruldunsa, ben yorulmadım.

— Yani, bu sefer de sen mi gideceksin hatun?

Güler gülmez hata ettiğimi anladım. Fatma ömründe hiçbir gün olmadığı kadar ciddiydi. Kadir’i doğururken bile olmadığı kadar... Yüzüme bir an nasıl baktı? işte o öfkeli dişi hayvan bakışını asla unutamam. O bakış, içimde çoktan beri uyuyan dövüşçü erkek ruhunu yakasından tutup sarstı. Budala dalgınlıktan ayıldım. Merakla, hatta biraz iğrenerek yüzüme bakıyor, karşılık bekliyordu.

Koşup kucakladım. Bir ağlama tutturdu. Boğulacak... Bir taraftan da: “Git... Hadi... Nuri Usta’ya! Çabuk... Bu geceden tezi yok... ” diyordu.

İşte, benim harp ederken sırtımı dayandığım aşılmaz dağ, demin gördüğünüz o küçücük kadındır. Kadir’in annesi...

— Kadın falan değilmiş kardeşim, adeta bir “millet”miş.

Kâmil Bey’in sesi titriyordu. Gözleri yaşarmıştı.

İbrahim kapıyı açtı. Yalan söylediğini saklayamayan bir duraklamayla: “Gazete bulamadım!” dedi.

— Doğru söyle... Yoksa yasak mı ettiler?

— Gazete bulamadım. “Şimdilik verilmeyecek” dediler ama, bulsaydım, kanaat olsun, alır, gelirdim. Gazeteyi tekmil yağma etmişler... Bir tanesi elli kuruşa...

— Peki oğlum... İstemez...

— Başka bir emriniz var mı?

— Yok, teşekkür ederiz.

İbrahim gittikten sonra Ramiz Efendi, elini dizine vurarak çırpındı:

— Arkadaşlar dövüşürken böyle oturup gazeteden havadis beklemek rezillik! Bereket kazanıyorlar. Bir de kaybetseler yok mu!

Kâmil Bey, Ramiz Efendi'nin sözlerini anlamadı bile... Büyük, fakat tatlı bir yorgunluk duyuyordu. Umut ağır bir yük gibi omuzlarına çökmüştü. Milletinde, Fatma Hanım gibi kadınların bulunması, ona İnönü zaferlerinden daha önemli görünüyor, Kadirin annesini, Nedime Hanım'dan bile çok daha yüksek, çok daha kudretli, daha güvenilir buluyordu.

"Git Hadi... Nuri Usta'ya... Bu gece başla! Bu geceden tezi yok!"

Millet, zamanı nasıl biliyor?

7 ikinci İnönü Zaferi'nden beri, ihtiyar İstanbul'un bakımsız sokaklarında, kafesli tahta evlerinin çarpık çurpuk cephelerinde, servilerinde, çınarlarında, güvercinlerinde somurtkan rutubetli ilkbahar, gökyüzünde, saadeti insanı yoran bir bayram sevinci kımıldıyordu.

Harp Divanı, bu bayramın dışarısına düşmenin utancıyla debelenmekte, bilerek fenalık edenlerin hepsi gibi kendi suçunu karşısındakine yükletmeye uğraşmaktaydı. Heyeti meydana getiren beş, altı yüksek rütbeli üniforma, ilk defa hata edip etmediklerini derin derin düşünmeye başlamıştı. "Bir avuç eşkiya", "Ordudan kovulmuş birkaç serseri", muzaffer bir dünyaya karşı, zafer kazanabilir mi? Bir kere, kendilerinden uzakta, kendilerinin yardımına muhtaç olmadan "zafer" değil, "aferin" kazanmak olur mu?

Ramiz Efendi, bir oturum dönüşü ellerini sevinçle ovuşturdu:

— Herifler hapı yuttu. Kişiliklerini kâinatın mihveri zannediyorlardı. Bu hal çoğunlukla namertlerde bulunan bir çarpık kasıntıdır. Bizim milletin bir "Namerde muhtaç olmak korkusu" vardır ya! İşte bunlar o korkuyu doğuran "namertler!"...

Ertesi oturumda, Kâmil Bey heriflere bu gözle baktı, namert kelimesindeki bütün cıvık anlamı bu heyette kolayca buldu.

Bugün beşinci oturuma getirilmişlerdi. Daha ilk dakikalarda, havanın, her zamankinden başka türlü olduğunu sezdiler. İki oturumdan beri şahit olarak getirilmeleri için şuraya buraya tezkere yazılan arabacı ile Gülcemal vapurunun Rum büfecisinin dinlenmesinden birdenbire vazgeçildi. Arabacının sorgudaki ifadesiyle yetindiler. Rum büfeci işi bırakmış, adresi bilinmeyen bir yere gitmişti.

Savcı, delil dosyasının incelenmesine geçilmesini istedi. İsteği kabul edildi, imzaları zanlılardan saklanan bazı hafiye jurnalleri, resmi tezkereler, raporlar okundu.

Bu işler görülürken Kâmil Bey tamamıyla başka şeyler düşünüyor; Nedime Hanım'ın kesinlikle kurtulduğunu anlayan Ramiz Efendi'nin gizli sevincinden habersiz öylece oturuyordu.

Arada sırada, kendisine sorulan: "Ne diyorsunuz?", "Bir diyeceğiniz var mı?", "Doğru mu bunlar?", "Kabul ediyor musunuz?" sorularına: "Bir şey demiyorum!" "Bir diyeceğim yok. ", "Hayır, yalan söylüyorlar. ", "Hayır, kabul etmiyorum!" karşılığını verdi.

İhsan'ı mahpushanede kaç kere ziyaret ettiği raporlarda yazılıydı. Buna: "Evet" dedi.

— Ararat vapuru işine de karıştınız?

— Evet.

— İçinde zararlı kâğıtlar bulunan üzüm sandığını vapura götürdünüz?

— Evet.

Gene birtakım kâğıtlar okundu.

Kâmil Bey, bir namuslu zaferi mahkûm etmenin imkânsızlığını ruhunda geniş geniş duyarak rahatça düşünüyordu:

"İnönü, nasıl bir yer acaba?" Harpten sonra gidip görmeye karar vermişti. Bir küçük otomobil, bir çadır, bir çifte tüfeği, Nedime Hanım, İhsan, Nermin, Ayşe... "Hayır canım, hiç olur mu? Ramiz Efendi, Fatma Hanım, Kadir de gelecek. " Öyleyse bir büyük otomobil...

Hatta bir otobüs lazım... Üç çadır, üç tane av tüfeği... Üsküdar'dan başlayarak adı bu şanlı işe karışmış memleketleri adım adım -Kâmil Bey buna "Tekerlek tekerlek" diyordu- dolaşmak. Adapazarı, Geyve Boğazı, Yozgat, Kuvayı inzibatiye! Geyve Boğazı... Baskınlar, pusular... Yozgat, Zile: Çapanogulları... Konya: Delibaş... Aydın, Nazilli, Ayvalık, Balıkesir, Torbalı... İlk kurşun! Sonra... İnönü...

Ramiz Efendi "Pek aklımda kalmadı, demişti, hafif bir tepenin yamacında olacak. Tren yolunda. Birkaç da büyük ağızlı mağara gördüğümü hatırlıyorum!"

Mağaralar, toprağın gökyüzüne açılmış karanlık, ağızlarıdır. Fırtınalı havalarda, onun türkülerini, gazaplarını, sevinçlerini, ıstıraplarını haykırırlar. İnönü'ndekiler, gözleri önünde dövüşen kendi adamlarına, silahı az, biti çok, gıdasızlıktan yaraları bile doya doya kanayamayan, vurulunca doyasıya inleyemeyecek kadar güçsüz insanlarına gene kimbilir neler söylemişlerdir? Bir büyük sanatçı yetişmeli. İnönü mağaralarının duvarlarına kaba taslak muharebe resimleri oymalı. Ama, kalın pazılı pehlivanlar değil, İnönü'nde vuruşmuş, hatta bir gözü köyüne kadar kaçmaktayken zafer kazanmış gerçek insanları. Birçok sanatçılar zaferleri, insanlardan aşırıp, yorulmaz, ağlamaz, ölmez devlere mal etmek alçaklığını neden yapagelmişlerdir. Yorulmayan, ağlamayan, ölmeyen olduktan sonra zaferin ne değeri kalır?

İnönü mağaralarının kara duvarlarına aydınlık resimler oymak gerek! Meçhul Asker Anıtı'nı bu mağaraların içine yapmalı! Seyre gidenler için elektrik yakmak istemez. Her köşeye birer çoban ateşi...

Milletlerin hayatında bazı kişiler, olaylar, yerler nasıl da umulmadık, hayale sığmaz bir önem kazanıyor. Eğer dünya savaşında yenilmeseydik, İnönü belki daha beş asır, herhangi bir köy olarak kalacaktı.

— Sizin gemide bir büfeci varmış? Adı ne?

— İpodromos Çorbacı!

— Rum mu?

— Rum.

— Acayip! Artık Anadolu'dakilere Rumlar da mı yardım ediyor?

— Ne gibi, paşa efendi baba?

Ramiz Efendi'yle Harp Divanı Reisi arasında geçen bu konuşma Kâmil Bey'i hülyasından ayırmıştı.

Reis açıkladı:

— Elimizde bir rapor var. Bu işlere, bu herif de karışıvermiş. Bilgisine başvuracaktık. Gittiği yer belli değil!

— Hay Allah senden razı olsun reis beybaba! Ramiz Efendi "reis" kelimesini "reiz" diye söylüyordu. Yahu! Biz sabahtan beri bunu bir Müslümana anlatamadık! Hay ömrüne bereket! Demek böyle bir rapor var! Yazan eller nur olsun! Dünya büsbütün battı mı canım, mert adam hiç mi kalmadı? Ee?

— Ulan soytarı bana mı soruyorsun?

— Hâşâ! Sana sormak ne haddimize. Ben işte o gâvurun nârına yandım reis beybaba! Ayaklarım öpeyim... O raporu şu kâğıtlardan ayır da, bir kenara koy! Raporu bir ayrı yere koysunlar! Hey kudretine, kuvvetine kurban olduğumuz Allah'ım! Gördün mü işi birader? Ey yerleri, gökleri yoktan var eden Rabbim!

Ramiz Efendi, ayağa kalkmış, bir adım ileri geçmişti. Ellerini acemi aktörler gibi uzatarak konuşuyor, yüzünü buruşturup ağlama taklidi yapıyordu. Suratı maymuna dönmüştü:

— Ayaklarım kırılsaydı da o gün gemiden çıkmasaydım, iki gözüm önüme aksaydı... Keşke son seferimizde gemi bataydı da, bir tanecik kölenize kavuşmasaydım, reiz paşa babacığım! Dalga meydana çıktı desene... Yarabbi hamdolsun! Yarabbi şükür! Benim nutkum tutulmuş paşa efendi baba! Ben...

Bir ağlama kopardı. Omuzları sarsılmaya başlamıştı.

Heyet, hokkabaz seyircileri gibi ilgilendi:

Reis paşa dalıp gittiğini neden sonra fark ederek, öfkeyle bağırdı:

— Sus! Bu da n'oluyor! Kes hüngürtüyü...

— Susmam... Hayır! Burası neresi? Burası adalet kapısı! Hak kapısı! Siz bugüne bugün Peygamber postuna oturmuşsunuz!

— Tövbe de rezil! O nasıl söz!

— Demem! Hâşâ! Beni dinleyeceksiniz! Yüksek vicdanlarınıza kalmış bir mesele... Beni bir güzel dinleyin, hitamında boynum kıldan ince. Şuraya darağacı getirip asarsanız canım yanmaz! Benim gibi köpeğin bin tanesi, ayağının tozuna kurban olsa ne lazım gelir paşa baba! Biz haddimizi biliriz. Ben bir fukara parçasıyım. Şu şöyle olmuş, bu böyle olmuş! Bize vız gelir. Yahu, ben gâvur fendine uğradım, işte belli bir şey! Gâvur fendi! Bir gâvur fendinden sakınacaksın, bir kan fendinden...

— Herif neler söylüyorsun? Sadede gel!

— Gelemem! Hak, doğrunun yardımcısıdır, işte hak, gün gibi aşikâreye çıktı. Hamdolsun! “Ramiz oğlum! Şu sandığı alıver!” dedi. “Ne sandığı çorbacı!” dedim. “Nah! Şu sandık! Efendinin elinde!” dedi. Hay ayaklarım kırılsaydı da vapurdan çıkmasaydım. Merdiven kopsaydı da beyin üstü denize düşseydim. Bir düşünsene ahmak! Kendisi şuracığa gidip sandığı neye getirmez? “Bunda bir it oyunu var!” desene. Tuuu! Ervahıma yuf olsun! Benim çiğnediğim kaldırımlara yazık! Rahmetli pederin yedirdiği ekmek, anamın emzirdiği süt haram olsun, vesselam!.

— Gâvur mu emretti?

— Gâvur!

Reis, Kâmil Bey’e döndü:

— İpodromos isminde birisini tanıyor musunuz?

— Hayır!

— Sandığı böyle bir adama teslim edeceğinizi size söylemediler mi?

— Hayır!

Reis “lahavle” anlamına başını salladı. Ramiz Efendi’ye sordu:

— Gâvur her zaman sandık alır mıydı? Yani ona böyle öteberi getirirler miydi?

Ramiz Efendi duraklama geçirir gibi yapınca: Reis, cesaret vermek istedi:

— Bak Ramiz, ayakların yerden ha kesildi, ha kesilecek. Gel doğrusunu söyle... Sana söz veriyorum, kurtarmaya çalışacağım... Çoluğunu çocuğunu düşün...

— Şimdi gâvurun savuştuğu yüzde yüz mü?

— Gâvurun adresi bulunamıyor.

— Ulan namussuz, sonunda bize bu oyunu da mı oynayacaktın? Yahu! Bize ne oldu? Bizi herkes enayi mi belliyor? Vay namussuz gâvur vay! Ulan alacağın olsun! Cehenneme girsen seni bulurum. Biz öcümüzü yerde mi koyarız?

— Ne öcü?

— Aman reis beybaba efendi, ben batmışım... Aklım başımdan gitti. Çünkü gâvur benim ocağımı söndürdü. Pekâlâ! Ben de bunu senin yanına bırakırsam, nah, şunlar... Bıyıklarını tuttu: Anamın...

— Sus rezil! Burası neresi? Doğruyu söyleyecek misin? Öç ne öcü?

— Söylememesi kalmış mı reis paşa efendi hazretleri? Batmışım da haberim yok... İki yüz papel gitti...

— Ne parası?

— Sabret! Hepsini anlatmamış olmaz. İş işten geçti. Siz benim, bugüne bugün atam yerindesiniz. Dilersen affedersin, dilersen yüz bir yıl verirsin... İşin içyüzü reis paşababa efendi, esrar dalgası!

— Ne dalgası?

— Esrar. Yani nefes!

— Bir şey anlayamadım. Açık söyle.

— Yani keyf.

— Ne diyorsun herif?

— “Esrar”, “keyf’, “nefes” diyorum. Hani cigarasını sarar içerler, kabağa koyup çekerler... Sözün kısası, bu gâvur Anadolu’ya esrar götürüyordu paşa baba! İpodromos denilen kâfir...

— E?

— Ben “sandık” deyince o dalga sandım. Enselenince, aklım karışmış... Biz fukara bir herifiz. Lâkin terbiyemizi biliriz. Bizi mahallemizden sormalı. Muhtarımız Nuri Usta, tulumbacı reisi Müslim Ağa, imam efendi, asker emeklisi binbaşı bey... Bizi hep bilirler. Kahvecilikten aldığımız bizi geçindirmedi. Bir efkârlı zamanımda gâvur oğlu zihnimi çeldi. ‘Üç seferde, bir eşek yükü para kazanırız, aptal Türk!’ dedi. Bu dalgada kendisine yardım edeceğim. Basiretim bağlanmış. ‘Peki’ dedim. Bizde erkeklik var. Bir kere ‘Peki’ dedik mi, bitmiştir. ‘Gâvur oğlu, bizim iyiliğimizi istedi. Şimdi ele vermek erkekliğe yaraşmaz!’ dedik. İki yüz, banknot gitti ha! Eyvah!

— Sen buraya gelince kâğıtları sormadılar mı?

— Sordular.

— Neden doğrusunu söylemedin?

— Benim kâğıt işinden haberim yok ki... “Tamam, dedim, ya bizi benzetmeye uğrattılar, ya da işi karıştırıyorlar. ” Bekledim. Gâvurla konuşukluğumuz böyle. Herif İtalyan patentası altındaymış. “Yakalanırsak beni tutuklayamazlar. Ben de seni önce Allah, sonra bizim hükümet sayesinde, ipten alırım!” dedi. Ben de bekliyorum ki, günlerden bir gün gâvur gelecek de, bizi kolumuzdan tutup çıkaracak... Meğer herif paralarımızı yürütmüş...

— Esrarı Anadolu’da kime satıyormuş? Orada rakı bile yasak değil mi?

— Vay, reis paşa baba, sen duyduğun lafları sahi mi sandın? Anadolu’da, rakının yasak olduğunu, benim püskülsüz fesime anlatsınlar! Bu “Kuvayı Milliye” denilen heriflerde din, iman, mezhep, tarikat aramayacaksın reis baba efendi! Herifler gâvurdan daha namussuz. Millet orada bir belaya düşmüş Allah beterinden saklasın! Esrar dalgasıyla biraz derdini avutmasa bitti. Irz yok, namus yok, hepsi ayak altında, ne halt etsin millet? Anadolu’da şimdi, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar esrar içmeyen kalmadı. Esrarı güzelce içiyorlar da şuraya uzanıp uyuyorlar, İnebolu’yu görsen “Çin Maçin içine düştüm” dersin. Ben Çin memleketini görmedim. Lâkin esir

gidenlerden dinledim. Orada, afyon yutmazsan, esrar içmezsen, sana adam bile demezlermiş! Anadolu mülkü şimdi o biçim! Vallaha, billaha! İki gözüm önüme aksın, şu güneşe kör bakayım...

— Peki, mademki, gözlerinle gördün... Kötülüğünü anladın. Onlara nasıl yardım ediyorsun?

— Aman! Bu da nasıl bir söz? Ramiz Efendi, imdat arar gibi etrafına baktı. Ben mi yardım etmişim? Onlara mı? Kabul etmem! Hâşâ meclisten dışarı, senden başka söyleyenler halt etmişler. Beni “padişah taraftarı” diye İnebolu’da iki gün nezarete attılar. Hey Allah’ım! Nedir benim başıma gelenler! Kim demiş bu yalanı? Yok reis paşa, ben böyle iftiraları kabul edemem. Karşıma gelip söylesinler!..

Yazıcı dönüp reise yavaşça bir şey fısıldadı. Reis: “Oku bakalım!” dedi.

Okunması emrolunan kâğıt bulundu. Bu bir mahalle mazbatası idi. Kocamustafapaşa’dan Etyemez’e kadar beş, altı mahallenin muhtarı, imamı, ihtiyarlan, Ramiz’i temize çıkarıyorlar. Her ne kadar, önceleri biraz uçarı imişse de... Buna karşılık küçüğünü sever, büyüğünü sayarmış. Yangınlarda yararlığı olmuş, birkaç paşa konağının ateşten kurtulmasında kişisel çabaları görülmüş. Hatta bir defasında kavrulup gitmesine bıçak sırtı kalmış imiş... Muharebede iyi bir asker imiş. Mahallesinde, ırza, namusa yan baktığı zinhar yok... Anadolu’daki eşkıya ile hiçbir ilişiği bulunmadıktan başka, mahalle kahvesindeki bir tartışma sırasında Kuvayı Milliye taraftarlığından şüpheli bir subaya iki sille aşk ettiği meşhurmuş. Devlet, millet, din, diyanet uğruna bir de aslan gibi ağabeysini şehit vermiş ki, onun bergüzarları, -yani bir kızla bir oğlan çocuğu- bunun eline bakıyorlarmış.

Reis paşa, savcıya dönüp sordu:

— Ne buyruluyor?

Savcı ayağa kalktı:

— Durum aydınlanmıştır. Kâmil Bey suçu üstüne alıyor. Suç ortağı için kendisini feda ediyor. Nedime isimli kadının bu işle ilintisi

meydana çıkarılamadı. Ada'da olduğu doğru olmadığı gibi, Ararat vapuru meselesine karıştığına dair de hiçbir delil bulunamadı. Ramiz'in ise, cahilliğinden yararlanıldığı anlaşılıyor. Meydana çıkan esrar kaçakçılığının işbu dava konusuyla ilintisi olmadığından salıverilmesini isterim. Kâmil Bey'e gelince...

Ramiz birden ileri geçip var gücüyle bağırmaya başladı:

— Padişahım çok yaşaaa... Yaşasın adalet, müsavat, uhuvvet aman!

Reis Paşa şaşkınlıktan kurtulup çıkıştı:

— Sus be herif! Allah belanı versin!

— Susmam! Haaayt! Padişahım, devletinle, milletinle bin yaşaaaa... Bin yaşaaaa! Ceketinin koluyla gözlerini kuruttu. Şimdi eve gidecek miyim? Açlıktan ölmüşlerdir yetimler... Biraderin yavruları... Açlıktan... Arkasında duran süngülüye döndü. Duydun ya hemşeri! Bizi bırakıyorlar. Heyeti iki eliyle selamladı. Allah hepinizden razı olsun! Allah tuttuğunuzu... e mi!

— Otur diyorum soytarı! Bir daha böyle pis işlere karışma!

— Ömrüne bereket!

Savcı, suçu meydanda olan Kâmil Bey'in uyar maddeyle cezalandırılmasını isteyip oturdu.

Reis sordu:

— Bir diyeceğiniz var mı Kâmil Bey?

— Sandığın içinde kâğıtlar olduğunu bilmiyordum. Ararat vapurunda da ilaç ve hastahane malzemesi var zannediyordum.

— Buralarını Harp Divanı düşünecek. Şimdi siz, biraz dışarıda bekleyin.

Koridora çıktılar. Ramiz Efendi, muhafız askere dert yanmaya başladı:

— Ben demedim mi kardeşim? Yukarıda Allah var. Allah doğruların yardımcısıdır. Biz helal süt emmişiz. Bir de sen bizim ağzımızın kalabalığına bakma! Yüreğimizde fenalık yoktur. Şimdi bırakırlar mı?

— Bilmem!

— Beni hemen salıversinler canım! Çoluğa çocuğa ekmek yetiştirmeliyim. Biz fukara adamlarız. “Yevmin cedid, rızkın cedid” hesabı bizimki... Senin anlayacağın, günübirliğine yaşarız! Kâmil Bey’e göz kırptı. Ben farkındayım beybaba! Seni de bırakırlar, görürsün.

Kâmil Bey, kederli bir gülümsemeyle yüzüne bakıyordu.

Tekrar içeri alınınca reis, Ramiz’e bir soru daha sordu:

— Bana bak Ramiz! Doğru söyle! Siz, bir buçuk aydan beri bir odada oturuyorsunuz. Kâmil Bey, sana bir kadından söz etti mi? Nedime isminde bir kadından... Korkma... Çekinme... Bu sorunun karşılığı Kâmil Bey’in işine de yarayacak.

Ramiz gözlerini kısarak bir zaman düşündü, sonra kesip attı:

— Hayır! Paşa babacığım, karıdan kızdan laf açmadı.

— Doğru söyle! Bak yanarsın da! Sen esrar kaçakçılığı yüzünden tutuklandığını sanmışsın! Hadi sorgu yargıçlığında kâğıt meselesi olduğunu bilmedin. Kâmil Bey sana bunu da mı anlatmadı?

— Neyi anlatıyor? Herifi bir nuhuset kaplamış Allah göstermesin! Adını bile bir haftada öğrenebildim. Yahu! Dünya yıkıldı da sen altında mı kaldın? Karadeniz’de Gülcemal gibi koca vapurun mu battı? “Adını bağışla beybaba!” Ses yok. “Çay içer misin beybaba!” Ses yok. Duvarlar dile gelir de, bu söylemez. Paşa resim yapar. Bir keresinde: “Bey ağabey! Bizim sana öğüt vermek haddimiz değil ama, dinimizde tasvir günahtır. Ben derin hocalardan işittim. Ahirette bunlara birem birem can vereceksin. Can vermedin mi zebani topuzu hazır. Bilmiş ol!” dedim. Hiç oralı olmadı.

Reis sağdaki üyeyle biraz fısıldaştı, sonra kaşlarını çatarak Kâmil Bey’e baktı:

— Kâmil Bey, her ne kadar üzüm sandığı içindekilerden haberli olmanız mümkünse de, asıl suçluyu saklamak istediğinize kanaat getirildi. Öteki suçu bilmeyerek işlemişseniz bile bu ikinci tutumunuz devletin güvenliğine karşı kasten işlenmiş bir diğer suç sayılıyor. Sizi kanun on yıl kürek cezasına çarptırdı. Lâkin ailenizin devlete, padişahımıza yaptığı hizmetler, sizin harp içinde millete parasız

çalışmanız gözönüne alınarak üç yılını indirip sizi yedi yıl kürek cezasına mahkûm ettik. Ramiz beraat etmiştir.

— Sağol!

— Bağırma! Kafamı kızdırıyorsun. Bu kadar sesi bu sıska herif nereden çıkarıyor bilmem ki?

— Yürekten beybaba, yürekten...

— Bir daha da böyle pis işlere karışma... Gözüme görünürsen seni vallaha asarım.

— Elbet asacaksın. As... Ramiz kulun sana kurban olsun... Bu dünyada...

Lafını bitirmesine meydan bırakmadılar. Reisin işareti üzerine muhafız asker, Ramiz Efendi'yi iterek dışarı çıkardı.

Kâmil Bey, kulakları uğuldayarak arkalarından yürüdü.

"Yedi sene!" kelimeleri kafasında kocaman bir davul gibi ötüyor, kendisini sersemletiyordu. "Yedi sene... Yedi sene... Yedi sene... "

Ramiz Efendi, muhafızına anlatıyordu:

— Ben sana dedimdi de sen inanmadındı! İşte bu kadar. Ne yaptık yahu! Öldürdüğümüz yerde mi yatıyor? Biz kanunun maddelerini ezberlemişiz. Esrar işinde adama zulm etseler, üç ay ceza verirler. İşte bu kadar! Kâmil Bey'in omzuna vurdu: Aldırma babalık! Ben sana söylemiyordum ama, senin cezan on beş yıldı! Şükret! Acıdılar da... İnşallah yakında bir af çıkar, görmemişe dönersin... İşte tamam... Gayri mahpushanede istediğin kadar resim yap!

Gardiyan Asker İbrahim, Kâmil Bey'e neden sonra, yavaşça sordu:

— Essah mı beyim?

— Evet!

— Demek sen şimdi yedi yıl yatacak mısın?

— Evet!

— Tövbe töbe! "Ben yapmadım" demedin mi?

— Dedim.

— “Sizin söylediğiniz gibi olsun, pekâlâ!” demeliydin!

— Dedim.

— Ulan nedir? Hele reziller hele!.. Öfkeyle Ramiz Efendi’ye döndü. Sana da mı yedi yıl verdiler?

— Hayır! Ben beraat ettim.

— Yıl uğursuzun olur ama, bu kadar mı olur! Demek seninki beraat öyle mi? Ulan kahpe dünya, yürü!

— Patlamadın ya... Daha kâğıdım gelecek...

Asker Gardiyan İbrahim, Kâmil Bey’den “soytarı” Ramiz”e, “soytarı” Ramiz’den Kâmil Bey’e, bir zaman baktıktan sonra başını salladı: “Yahu! Adam, şu zibidiyi nallamaz mı, ille ceza kesilecekse? Suçu, toptan şuna yükleseydiler de, yedi göbek paşa oğlunu salaydılar, kıyamet mi kopardı? Bu bizim Harp Divanı, şaşırttı ki, şart olsun, ipin ucunu kaçırdı. ”

— Bir emrin var mı beyim?

— Yok! Sağol, İbrahim Efendi!

— Hiç düşünme! Çok düşünmek, yiğit kısmına iyilik getirmez. Bakarsın af vermişler, görmemişe dönmüşsün.

Gözlerini kaçırdı. Savcıya, mahpusların bütün konuştuklarını sıcağı sıcağına yetiştirmiş, bu arada, Kâmil Bey’in oruç tutmadığını, namaz kılmadığını da bildirmişti. “Söyledik ama, bunun kulağını da, güzelce büktük, ‘Dar yerdesin beyim! Orucunu tut, namazını kıl! Bak bu soytarı, hiçbirini boşluyor mu?’ dedik. ” Başındaki kabalağı iki kere çevirdi. “Tüh... ‘Seni yukarısı, Kuvayı Millici gâvuru sanmakta... Aman ha... ’ deyiverse miydik, kurban olduğum Allah?.. ”

— Hele dur, Kâmil Bey’im. Yanlış manlış anlarsın, Harp Divanı’nın gürültüsünden adamın aklı sıçrar. Hiç yedi yıl olur mu? Ben şimdi, iyice sorar gelirim.

Gardiyan çıkıp kapıyı üstlerinden kilitleyince, Ramiz Efendi, Kâmil Bey’in beklemediği bir şey yaptı, elini tutup öptü:

—Aman rica ederim kardeşim! Ne yapıyorsunuz, rica ederim...

— Aslında yalnız sizin elinizi öpmedim, bütün kahramanların ellerini öptüm. İnönü’lerde ölenlerin... Sakat kalanların... Mahpus arkadaşların... Yutkundu. Beni bağışlayın! Duruşmalarda yaptığım maskaralıklar için bağışlayın. İkinci İnönü müjdesi yetişmeseydi, bu heriflerin karşısında soytarılık etmeye gücüm yetmezdi. Beni ayıplamıyorsunuz değil mi?

Kâmil Bey, yaşaran gözlerinin buğusunda çok daha çelimsiz görünen Ramiz Efendi’yi kucakladı:

— Ayıplamak ne haddime!.. Bütün ömrümce, sizin gibi soytarılık edebilmeye çalışacağım. Bütün ömrümce sizin soytarılıklarınıza layık olabilmeye...

Ramiz Efendi, tabakasını acele çıkardı:

— Yakın! Şu ayı gelmeden birer de kahve içelim! Gaz ocağının durduğu yere gitti, çömeldi, arkası dönük konuştu:

— İşin sonuna geldiğimizi biliyorsunuz. Buradaki misafirliğiniz, çok çok daha birkaç ay sürer. Dayanma gücünüzü arttırmaya yeltenmek aklımdan geçmez. Hanımefendi için üzülüyorum. Bizimki de çok kederlenecek... Ben Anadolu’ya geçsem de, geçmesem de Fatma Hanım size mutlaka uğrar!

— Teşekkür ederim. Hiç yorulmasınlar. Bize getirdikleri İkinci İnönü müjdesini, ömrümün sonuna kadar minnetle hatırlayacağım. Bunu kendilerine lütfen söyleyin.

Dışarda ayak sesleri duyulunca son defa kucaklaşıp öpüştüler.

Ramiz Efendi çıktı, kapı kilitlendi:

Kâmil Bey, yarı karanlık yeraltı odasını birden doldurup soluklarını kesen umutsuz yalnızlığın ortasında kalakalmıştı. Dört yanına şaşkın şaşkın bakarak titreyen yumruğunu ağzına götürdü: “Yedi yıl! Burada bir başıma... Olmaz hayır, olmaz bu... ” dedi.